T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
TÜRK İSLAM SANATLARI PROGRAMI

TÜRK VE İSLAM ESERLERİ MÜZESİ TAŞ ESERLER KOLEKSİYONU

Cilt I

(Doktora Tezi)

Hazırlayan:
20096148 Mustafa Murat BOZCU

Danışman:
Prof. Dr. Yaşar ÇORUHLU

İSTANBUL – 2017

Mustafa Murat BOZCU tarafından hazırlanan **Türk ve İslam Eserleri Müzesi Taş Eserler Koleksiyonu** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / ~~Oyçokluğuyla~~ Doktora Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 26 / 04 / 2017

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) : İmzası :

Jüri Üyesi : Prof.Dr. Yaşar ÇORUHLU (Danışman-Tez İz. Kom. Üy.) .....

Jüri Üyesi : Prof.Dr. Selçuk MÜLAYİM
(Tez İz. Kom. Üy.-M. Ü.Öğr.Üy.) .....

Jüri Üyesi : Prof.Dr. Banu MAHİR (Tez İz. Kom. Üy.) .....

Jüri Üyesi : Doç.Dr. Nurcan YAZICI METİN .....

Jüri Üyesi : Doç.Dr. F.Nalan TÜRKMEN (Marmara Ü. Öğr.Üy.) .....

Yedek Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr. Nuri SEÇGİN .....

.....

Yedek Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr. Elif KÖK (M.Ü.Öğr.Üy.)

İÇİNDEKİLER

Sayfa no.

ÖNSÖZ I
ÖZET II
ABSTRACT III
KISALTMALAR IV
RESİMLER LİSTESİ..... V
1. GİRİŞ
1.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı, Metot ve Kaynakları 1
1.2. Türklerde Türkiye Dışındaki Avrasya Ülkelerinde Taş İşleme - Süsleme Sanatının Gelişimi 15
1.2.1. İslâmiyet Öncesi Dönem 15
1.2.1.1. Proto-Türk Dönemi 15
1.2.1.2. Hun İmparatorluğu Dönemi 17
1.2.1.3. Göktürk Dönemi 19
1.2.1.4. Uygur Dönemi 25
1.2.1.5. Diğer Türk Devlet ve Toplulukları 29
1.2.2. İslâmiyet Sonrası Dönem 30
1.2.2.1. İdil Bulgar Hanlığı Dönemi 33
1.2.2.2. Karahanlılar Dönemi 34
1.2.2.3. Gazneliler Dönemi 37
1.2.2.4. Büyük Selçuklu İmparatorluğu Dönemi 42
1.2.2.5. Zengîler Dönemi 47
1.2.2.6. Memlûk Sultanlığı Dönemi 48
1.2.2.7. Bâbür İmparatorluğu Dönemi 52
1.2.2.8. Azerbaycan Bölgesi Taş İşleme - Süsleme Sanatı ...56
1.3. Türkiye Türk Sanatında Taş İşlemeciliği 61
1.3.1. Erken Beylikler Dönemi 61
1.3.1.1. Artuklular Dönemi 61
1.3.1.2. Mengücekliler Dönemi 64
1.3.2. Anadolu Selçuklu Dönemi 66

1.3.3. Anadolu Beylikleri Dönemi …… 71
1.3.4. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi …… 76
1.3.4.1. Erken Osmanlı Dönemi …… 77
1.3.4.2. Klasik Osmanlı Dönemi …… 83
1.3.4.3. Geç Osmanlı Dönemi …… 88

2. TÜRK VE İSLAM ESERLERİ MÜZESİ TAŞ ESERLER KOLEKSİYONU
2.1. Eserlerin Dönemleri ve Türleri …… 95
2.2. Eserlerde Yazı Sanatı …… 96
2.3. Bitkisel ve Geometrik Süslemeler ……103
2.4. Mitolojik, Kozmolojik, Sembolik Şekiller ……109

3. KATALOG
3.1. Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Dönemine Çağdaş Diğer Kültür Çevrelerine Ait Eserler …… 117
3.1.1. Kitabeler …… 117
3.1.2. İnsan ve Hayvan Figürlü Eserler …… 156
3.1.3. Mimariye Ait Parçalar …… 177
3.1.4. Mezar Taşları …… 206
3.2. Osmanlı Dönemine Ait Eserler …… 232
3.2.1. Kitabeler …… 232
3.2.1.1. Ayet, Hadis ve Dua Kitabeleri ……..… 232
3.2.1.2. Yapı Kitabeleri ve Tuğralar ……..… 250
3.2.2. Çeşmeler ve Su Kullanımıyla İlgili Eserler ……. 335
3.2.3. Mimariye Ait Parçalar ……..... 353
3.2.4. Mezar Taşları ……..... 373

4. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME
4.1. Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Dönemine Çağdaş Diğer Kültür Çevrelerine Ait Eserler …… 684
4.1.1. Kitabeler ……. 684
4.1.2. İnsan ve Hayvan Figürlü Eserler …….. 684

4.1.3. Mimariye Ait Parçalar …… 692
4.1.4. Mezar Taşları …… 696
4.2. Osmanlı Dönemine Ait Eserler …… 699
4.2.1. Kitabeler …… 699
4.2.1.1. Ayet, Hadis ve Dua Kitabeleri ……..… 699
4.2.1.2. Yapı Kitabeleri ve Tuğralar …….. 702
4.2.2. Çeşmeler ve Su Kullanımıyla İlgili Eserler ……. 706
4.2.3. Mimariye Ait Parçalar …… 709
4.2.4. Mezar Taşları …… 711

5. SONUÇ …… 720

6. KAYNAKLAR …… 725

7. EKLER …… 740
Ek-1 Envanter Numaraları Dizini …… 740
Ek-2 Eserlerin Orijinal Yerlerini Gösteren Haritalar ……. 743

8. ÖZGEÇMİŞ …… 745

ÖNSÖZ

Ülkelerin sahip oldukları kültürel varlıkları muhafaza etmesi ve sonraki nesillere aktarması elbette ki gelişmiş medeniyetler için elzem bir anlayıştır. Ancak, korunan bu kültür varlıkları araştırılıp yayınlanmadıkça, fiziksel olarak mevcut olsalar dahi bilim ve kültür dünyasında tanınmadıkları için var oldukları da söylenemez. Bu nedenle, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Taş Eserler Koleksiyonu başlıklı bu tez çalışması hazırlanarak müzede koruma altında bulunan taş eserlerin tanıtılması ve bilim dünyasında yerini alması amaçlanmıştır.

Önemine samimiyetle inandığım bu çalışmayı hazırlamam için bana fırsat veren ve çalışmalar sırasında her türlü bilgi ve tecrübesini sunarak çalışmanın tüm aşamalarında yardımlarını esirgemeyen çok değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Yaşar ÇORUHLU'ya en içten minnet ve şükranlarımı sunarım. Ayrıca, tez çalışmasının hazırlanması sırasında yardım ve yönlendirmeleriyle katkıda bulunan çok değerli hocalarım Prof. Dr. Banu MAHİR ve Prof. Dr. Selçuk MÜLAYİM'e teşekkür ederim.

Personeli bulunduğum, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nin Müdürü Sayın Seracettin ŞAHİN'e de çalışmayla ilgili müsaade ve yardımlarından ötürü teşekkür ederim. Müzenin önceki müdür yardımcılarından olan ve görev yaptığı dönemde müzenin taş eser bulunan koleksiyonlarının sorumlusu olan Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürü Sayın Ali Serkander DEMİRKOL'a da eserler üzerindeki çalışmalar sırasında göstermiş olduğu anlayış ve yardımları için teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Ayrıca, Arapça kitabelerin okunması konusunda çok önemli katkı sağlayan Balsam Abdulrazzaq al-Rubaye'ye ayrıca teşekkür eder sonsuz şükranlarımı sunarım.

Nisan 2017

M. Murat BOZCU

ÖZET

M. Murat BOZCU tarafından hazırlanan "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Taş Eserler Koleksiyonu" başlıklı bu tez çalışmasında, müzedeki tüm taş eserler dönem ve tür sınırlandırmaları yapılmaksızın kapsam dâhiline alınarak; pek çoğu daha önce hiç yayınlanmamış eserlerden oluşan bu önemli koleksiyonun bir bütün olarak yayınlanması ve böylece araştırmacıların koleksiyona erişiminin sağlanması amaçlanmıştır. Müze taş eserler koleksiyonunda; Emevi, Abbasi, Büyük Selçuklu, Artuklu, Anadolu Selçuklu, Anadolu beylikleri ve Memluk dönemleri ile Osmanlı İmparatorluğu'nun 15. yüzyıldan itibaren sonuna kadar tüm dönemlerine ait çok çeşitli eserler bulunmaktadır. Tüm bu eserler katalog bölümünde 408 katalog sayfası halinde incelenmiştir.

Müze taş eserler koleksiyonundaki eserlerin dönem ve tür bakımından çeşitliliği, bu önemli koleksiyon üzerinden Türk taş işleme - süsleme sanatının gelişimini takip edebilmeyi mümkün kılmaktadır. Gerek müzedeki eserler üzerinde, gerekse konuyla ilgili yapılan araştırmalarda elde edilen en önemli sonuç, müze taş eserler koleksiyonundaki eserlerin İslâmiyet öncesi Türk sanatıyla olan bağlantısıdır. Proto-Türk kültür dönemlerinde başlayıp, Hun İmparatorluğu ve Göktürk dönemlerinde gelişmiş hale gelen ve Uygur döneminde zirve noktasına ulaşan İslâmiyet öncesi Türk sanatının figürlü süslemeleri ile bitkisel düzenlemelerinin temel üslup özellikleri Karahanlı, Gazneli ve Büyük Selçuklu dönemlerine aksettikten sonra Artuklu ve Anadolu Selçuklu ile Osmanlı dönemlerinde de uygulanmıştır. Bu durum müze taş eserler koleksiyonundaki eserler üzerinde izlenebilmekte ve böylece İslâmiyet öncesi Türk sanatının köklü geleneğinin Anadolu Türk sanatında ve hatta Osmanlı sanatında da varlığını sürdürdüğü tespit edilebilmektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Türk, taş, sanat, müze, koleksiyon.

ABSTRACT

In this current dissertation, entitled “The Stone Works Collection of the Museum of Turkish and Islamic Arts” and written by M. Murat BOZCU, all of the stone works in the stock of the museum have been included into the scope of this study without any limitations of time and category. With this, it is aimed to bring out and publish this important collection as a corpus, in which consists of many unpublished works of art, and thus, to provide also an access for the researchers to this unique collection. This collection of the museum consists of a wide range of art works dated from Umayyad, Abbasid, Great Seljuk, Artuqid, Seljuks of Rum Dynasties to Anatolian Emirates and Mamluk periods along with all the periods of Ottoman Empire from the fifteenth century to the end. All of the above mentioned works of art have been scrutinized in the catalogue chapter as 408 catalogue pages.

The periodical and categorical diversity of the works of art in the stone works collection of the museum makes it possible to follow and observe the development of the art of Turkish stone works through this prominent collection. The connection and relationship between the stone works collection in the museum and the arts in the pre-Islamic Turkish period is the most crucial result obtained from both in analysis of the museum’s stone works collection and the research on the subject matter itself. The fundamental features of the figural decorations and plant ornamentations of the pre-Islamic Turkish art period, which had been originated during the Proto-Turkic cultural periods, developed in the periods of Hun and Gokturk Empires, and reached its peak during the Uyghur period, thereafter, also reflected its features to the periods of Karakhanid, Ghaznavid and Great Seljuk. These decorations and ornamentations had also been applied in the later periods such as Artuqid, Seljuks of Rum and Ottomans. This progress can be best observed through the works of art in the museum’s stone works collection and therefore, it has been identified that the essential tradition of pre-Islamic art had been carried on its features to the later Anatolian-Turkish and even Ottoman arts.

KEYWORDS: Turkish, stone, art, museum, collection.

KISALTMALAR

a.e.: Aynı eser
a.g.e.: Adı geçen kitap
a.g.m.: Adı geçen makale
a.g.t.: Adı geçen tez
bkz.: Bakınız
cm: Santimetre
Env.: Envanter
H.: Hicri
Kat.: Katalog
m: Metre
M.: Miladi
mad.: Madde
no: Numara
vb.: Ve benzeri
vd.: Ve diğerleri

RESİMLER LİSTESİ

		Sayfa no.
Resim 3.1	Env. No: 2511 Mesafe Taşı (M. M. BOZCU arşivi)	…… 119
Resim 3.2	Env. No: 2512 İnşa Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi)	…… 121
Resim 3.3	Env. No: 2517 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 123
Resim 3.4	Env. No: 2522 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 125
Resim 3.5	Env. No: 2513 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 127
Resim 3.6	Env. No: 2516 İnşa Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi)	…… 129
Resim 3.7	Env. No: 2520 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 131
Resim 3.8	Env. No: 2509 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 133
Resim 3.9	Env. No: 2510 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 135
Resim 3.10	Env. No: 2318 Taş Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 136
Resim 3.11	Env. No: 2328 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 131
Resim 3.12	Env. No: 2518 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 139
Resim 3.13	Env. No: 2519 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 141
Resim 3.14	Env. No: 2530 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 143
Resim 3.15	Env. No: 2532 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 144
Resim 3.16	Env. No: 2531 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 146
Resim 3.17	Env. No: 2331 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 148
Resim 3.18	Env. No: 2529 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 150
Resim 3.19	Env. No: 2533 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 151
Resim 3.20	Env. No: 2327 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 152
Resim 3.21	Env. No: 2330 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 153
Resim 3.22	Env. No: 2550 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 155
Resim 3.23	Env. No: 1227 Çeşme Aynası (M. M. BOZCU arşivi)	…… 157
Resim 3.24	Env. No: 2555 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi)	…… 159
Resim 3.25	Env. No: 2514 Mimari Parçası (M. M. BOZCU arşivi)	…… 161
Resim 3.26	Env. No: 2465 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi)	…… 163
Resim 3.27	Env. No: 2552 Büst (M. M. BOZCU arşivi)	…… 165
Resim 3.28	Env. No: 2540 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi)	…… 167
Resim 3.29	Env. No: 2541 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi)	…… 169

Resim 3.30 Env. No: 2500 Heykel (M. M. BOZCU arşivi) …… 171
Resim 3.31 Env. No: 2551 Heykel (M. M. BOZCU arşivi) …… 172
Resim 3.32 Env. No: 2553 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 174
Resim 3.33 Env. No: 2554 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 176
Resim 3.34 Env. No: 2542 Sütun Başlığı (M. M. BOZCU arşivi) …… 179
Resim 3.35 Env. No: 2543 Sütun Başlığı (M. M. BOZCU arşivi) …… 180
Resim 3.36 Env. No: 2545 Sütun Başlığı (M. M. BOZCU arşivi) …… 186
Resim 3.37 Env. No: 2270 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 182
Resim 3.38 Env. No: 2394 ila 2428
Mozaik Parçaları (M. M. BOZCU arşivi) ……183

Resim 3.39 Env. No: 2434 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 185
Resim 3.40 Env. No: 2444 Kapaklı Kâse (M. M. BOZCU arşivi) …… 187
Resim 3.41 Env. No: 2472 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 188
Resim 3.42 Env. No: 2478 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 189
Resim 3.43 Env. No: 2480 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 190
Resim 3.44 Env. No: 2481 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 191
Resim 3.45 Env. No: 2482 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 192
Resim 3.46 Env. No: 2484 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 193
Resim 3.47 Env. No: 2486 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 194
Resim 3.48 Env. No: 2488 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 195
Resim 3.49 Env. No: 2468 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 196
Resim 3.50 Env. No: 2479 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 197
Resim 3.51 Env. No: 2487 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 198
Resim 3.52 Env. No: 2321 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 199
Resim 3.53 Env. No: 2271 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 200
Resim 3.54 Env. No: 2272 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 201
Resim 3.55 Env. No: 2326 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 202
Resim 3.56 Env. No: 2320 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 203
Resim 3.57 Env. No: 2437 Minber Kapısı (M. M. BOZCU arşivi) …… 205
Resim 3.58 Env. No: 2527 Mezar Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 208
Resim 3.59 Env. No: 2526 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi) …… 210

Resim 3.60	Env. No: 2524 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 212
Resim 3.61	Env. No: 2525 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 214
Resim 3.62	Env. No: 2523 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 216
Resim 3.63	Env. No: 2528 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi)	…… 218
Resim 3.64	Env. No: 2521 Mezar Taşı Parçası (M. M. BOZCU arşivi)	…… 219
Resim 3.65	Env. No: 2501 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi)	…… 221
Resim 3.66	Env. No: 2502 Sanduka (M. M. BOZCU arşivi)	…… 223
Resim 3.67	Env. No: 2475 Mezar Taşı Parçası (M. M. BOZCU arşivi)	…… 224
Resim 3.68	Env. No: 2324 Lahit Kapağı Parçası (M. M. BOZCU arşivi)	…… 225
Resim 3.69	Env. No: 2536 Lahit (M. M. BOZCU arşivi)	…… 227
Resim 3.70	Env. No: 2537 Lahit (M. M. BOZCU arşivi)	……230
Resim 3.71	Env. No: 1214 Ayet Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi)	…… 233
Resim 3.72	Env. No: 221 Besmele-i Şerif (M. M. BOZCU arşivi)	…… 234
Resim 3.73	Env. No: 261 Ayet Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi)	…… 235
Resim 3.74	Env. No: 267 Hıfz Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi)	…… 236
Resim 3.75	Env. No: 016 Ayet Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi)	…… 237
Resim 3.76	Env. No: 1213 Besmele-i Şerif (M. M. BOZCU arşivi)	…… 238
Resim 3.77	Env. No: 2329 Ayet Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi)	…… 239
Resim 3.78	Env. No: 1258 Ayet Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi)	…… 240
Resim 3.79	Env. No: 1226 Ayet Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi)	…… 241
Resim 3.80	Env. No: 280 Dua Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi)	…… 242
Resim 3.81	Env. No: 2505 Ayet Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi)	…… 243
Resim 3.82	Env. No: 299 Ayet Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi)	…… 244
Resim 3.83	Env. No: 1215 Hadis Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi)	…… 245
Resim 3.84	Env. No: 1216 Hadis Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi)	…… 246
Resim 3.85	Env. No: 1240 Ayet Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi)	…… 247
Resim 3.86	Env. No: 278 Ayet Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi)	…… 249
Resim 3.87	Env. No: 030 Medrese Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi)	…… 251

Resim 3.88 Env. No: 301 Kale Tamir Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 252
Resim 3.89 Env. No: 294 Türbe Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 253
Resim 3.90 Env. No: 262 İnşa Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 254
Resim 3.91 Env. No: 1212 Çeşme Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 255
Resim 3.92 Env. No: 253 Medrese Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 256
Resim 3.93 Env. No: 1257 Çeşme Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 257
Resim 3.94 Env. No: 1255 Çeşme Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 259
Resim 3.95 Env. No: 268 Sebil Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 260
Resim 3.96 Env. No: 1224 Çeşme Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 261
Resim 3.97 Env. No: 266 Çeşme Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 263
Resim 3.98 Env. No: 272 Mektep Tamir Kitabesi
(M. M. BOZCU arşivi) …… 264
Resim 3.99 Env. No: 257 Kitabe Parçası (M. M. BOZCU arşivi) …… 265
Resim 3.100 Env. No: 254 Çeşme Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 266
Resim 3.101 Env. No: 252 Çeşme Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 267
Resim 3.102 Env. No: 021 Mektep Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 269
Resim 3.103 Env. No: 260 Mektep Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 270
Resim 3.104 Env. No: 263 Çeşme Tamir Kitabesi
(M. M. BOZCU arşivi) …… 272
Resim 3.105 Env. No: 283 Çeşme Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 274
Resim 3.106 Env. No: 2842 Çeşme Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 275
Resim 3.107 Env. No: 286 Çeşme Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 277
Resim 3.108 Env. No: 026 Tamir Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 279
Resim 3.109 Env. No: 103 Türbe Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 281
Resim 3.110 Env. No: 104 Sarnıç Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 283
Resim 3.111 Env. No: 1225 Çeşme Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 284
Resim 3.112 Env. No: 2506 Cami Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 286
Resim 3.113 Env. No: 1250 Tekke Tamir Kitabesi
(M. M. BOZCU arşivi) …… 288
Resim 3.114 Env. No: 2323 Taş Ferman (M. M. BOZCU arşivi) …… 290
Resim 3.115 Env. No: 258 Taş Vakfiye (M. M. BOZCU arşivi) …… 291
Resim 3.116 Env. No: 223 Çeşme Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 292

Resim 3.117 Env. No: 224 Tuğralı Kitabe Tepeliği
(M. M. BOZCU arşivi) …… 293
Resim 3.118 Env. No: 1217-1218 Mescit Tamir Kitabesi
(M. M. BOZCU arşivi) …… 295
Resim 3.119 Env. No: 1231 Sebil Tamir Kitabesi
(M. M. BOZCU arşivi) …… 296
Resim 3.120 Env. No: 1239 Sebil Kitabesi Parçası
(M. M. BOZCU arşivi) …… 297
Resim 3.121 Env. No: 275 Mescit Tamir Kitabesi
(M. M. BOZCU arşivi) …… 298
Resim 3.122 Env. No: 285 Mektep Tamir Kitabesi
(M. M. BOZCU arşivi) …… 299
Resim 3.123 Env. No: 1251 Mahfil Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 301
Resim 3.124 Env. No: 1228 Çeşme Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 302
Resim 3.125 Env. No: 018 Karakol Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 304
Resim 3.126 Env. No: 271 Gümrük Ambarı Kitabesi
(M. M. BOZCU arşivi) …… 305
Resim 3.127 Env. No: 264 İskele Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 307
Resim 3.128 Env. No: 274 İskele Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 308
Resim 3.129 Env. No: 255 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi) …… 309
Resim 3.130 Env. No: 028 Kışla Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 311
Resim 3.131 Env. No: 029 Tuğralı Kitabe Tepeliği
(M. M. BOZCU arşivi) …… 312
Resim 3.132 Env. No: 1254 Çeşme Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 313
Resim 3.133 Env. No: 1242 Muallimhane Kitabesi
(M. M. BOZCU arşivi) …… 315
Resim 3.134 Env. No: 276 Kitabe (M. M. BOZCU arşivi) …… 316
Resim 3.135 Env. No: 249 Türbe Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 317
Resim 3.136 Env. No: 259 Mektep Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 318
Resim 3.137 Env. No: 023 Mektep Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 319
Resim 3.138 Env. No: 265 Marangozhane Kitabesi
(M. M. BOZCU arşivi) …… 320

Resim 3.139 Env. No: 273 Gümrük Ambarı Kitabesi
(M. M. BOZCU arşivi) …… 321
Resim 3.140 Env. No: 222 Çeşme Tamir Kitabesi
(M. M. BOZCU arşivi) …… 323
Resim 3.141 Env. No: 1238 Matbaa Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 324
Resim 3.142 Env. No: 1259 Ayazmaya Kitabesi
(M. M. BOZCU arşivi) …… 325
Resim 3.143 Env. No: 1246 Muallimhane Kitabesi
(M. M. BOZCU arşivi) …… 326
Resim 3.144 Env. No: 1245 Tuğralı Kitabe Tepeliği
(M. M. BOZCU arşivi) …… 327
Resim 3.145 Env. No: 256 Kitabe Parçası (M. M. BOZCU arşivi) …… 238
Resim 3.146 Env. No: 1244 Tuğralı Tepelik (M. M. BOZCU arşivi) …… 329
Resim 3.147 Env. No: 1235 Tuğralı Mimari Parça
(M. M. BOZCU arşivi) …… 330
Resim 3.148 Env. No: 1236 Tuğralı Mimari Parça
(M. M. BOZCU arşivi) …… 331
Resim 3.149 Env. No: 1241 Tuğralı Tepelik (M. M. BOZCU arşivi) …… 332
Resim 3.150 Env. No: 2843 Tuğralı Tepelik (M. M. BOZCU arşivi) …… 333
Resim 3.151 Env. No: 281 Devlet Arması (M. M. BOZCU arşivi) …… 334
Resim 3.152 Env. No: 1233 Çeşme Aynası (M. M. BOZCU arşivi) …… 336
Resim 3.153 Env. No: 291 Çeşme Aynası (M. M. BOZCU arşivi) …… 337
Resim 3.154 Env. No: 305 Çeşme Teknesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 339
Resim 3.155 Env. No: 303 Çeşme Teknesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 340
Resim 3.156 Env. No: 302 Çeşme Teknesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 341
Resim 3.157 Env. No: 287 Kuyu Bileziği (M. M. BOZCU arşivi) …… 342
Resim 3.158 Env. No: 247 Duvar Çeşmesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 344
Resim 3.159 Env. No: 269 Çeşme Aynası (M. M. BOZCU arşivi) …… 346
Resim 3.160 Env. No: 1248 Çeşme Aynası (M. M. BOZCU arşivi) …… 347
Resim 3.161 Env. No: 2325 Çeşme Aynası (M. M. BOZCU arşivi) …… 349
Resim 3.162 Env. No: 1237 Çeşme Aynası (M. M. BOZCU arşivi) …… 351
Resim 3.163 Env. No: 300 Çeşme Kaidesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 352

Resim 3.164 Env. No: 2535 Sütun Başlığı (M. M. BOZCU arşivi) …… 354
Resim 3.165 Env. No: 289 Sütun Başlığı (M. M. BOZCU arşivi) …… 355
Resim 3.166 Env. No: 290 Sütun Başlığı (M. M. BOZCU arşivi) …… 356
Resim 3.167 Env. No: 1230 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 357
Resim 3.168 Env. No: 1234 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 358
Resim 3.169 Env. No: 292 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 359
Resim 3.170 Env. No: 2469 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 360
Resim 3.171 Env. No: 2470 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 361
Resim 3.172 Env. No: 189 Hazire Kemeri (M. M. BOZCU arşivi) …… 363
Resim 3.173 Env. No: 190 Hazire Kemeri (M. M. BOZCU arşivi) …… 365
Resim 3.174 Env. No: 191 Hazire Kemeri (M. M. BOZCU arşivi) …… 367
Resim 3.175 Env. No: 192 Hazire Kemeri (M. M. BOZCU arşivi) …… 368
Resim 3.176 Env. No: 2823 Cümle Kapısı Kemeri (M. M. BOZCU arşivi) …… 369
Resim 3.177 Env. No: 1253 Sebil Kemeri (M. M. BOZCU arşivi) …… 370
Resim 3.178 Env. No: 1232 Mimari Parça (M. M. BOZCU arşivi) …… 372
Resim 3.179 Env. No: 2319 Mezar Taşı Parçası (M. M. BOZCU arşivi) …… 374
Resim 3.180 Env. No: 2332 Mezar Taşı Parçası (M. M. BOZCU arşivi) …… 375
Resim 3.181 Env. No: 248 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 377
Resim 3.182 Env. No: 1220 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 379
Resim 3.183 Env. No: 229 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 381
Resim 3.184 Env. No: 1223 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 383
Resim 3.185 Env. No: 2534 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 385
Resim 3.186 Env. No: 245 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 387
Resim 3.187 Env. No: 2322 Mezar Taşı Parçası (M. M. BOZCU arşivi) …… 388
Resim 3.188 Env. No: 1222 Mezar Taşı Parçası (M. M. BOZCU arşivi) …… 389
Resim 3.189 Env. No: 242 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 390
Resim 3.190 Env. No: 233 Mezar Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 392
Resim 3.191 Env. No: 2834 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 394
Resim 3.192 Env. No: 2838 Sanduka (M. M. BOZCU arşivi) …… 396
Resim 3.193 Env. No: 1260 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 397
Resim 3.194 Env. No: 005 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 398

Resim 3.195 Env. No: 006 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 399
Resim 3.196 Env. No: 098 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 400
Resim 3.197 Env. No: 2507 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 402
Resim 3.198 Env. No: 230 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 403
Resim 3.199 Env. No: 298 Mezar Taşı Başlığı (M. M. BOZCU arşivi) …… 404
Resim 3.200 Env. No: 2455 Mezar Taşı Başlığı (M. M. BOZCU arşivi) …… 405
Resim 3.201 Env. No: 042 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 406
Resim 3.202 Env. No: 039 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 407
Resim 3.203 Env. No: 040 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 408
Resim 3.204 Env. No: 019 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 409
Resim 3.205 Env. No: 027 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 410
Resim 3.206 Env. No: 1219 Mezar Taşı Parçası (M. M. BOZCU arşivi) …… 411
Resim 3.207 Env. No: 121 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 412
Resim 3.208 Env. No: 1249 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 414
Resim 3.209 Env. No: 116 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 415
Resim 3.210 Env. No: 003 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 416
Resim 3.211 Env. No: 135 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 417
Resim 3.212 Env. No: 014 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 418
Resim 3.213 Env. No: 112 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 419
Resim 3.214 Env. No: 087 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 420
Resim 3.215 Env. No: 013 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 421
Resim 3.216 Env. No: 015 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 422
Resim 3.217 Env. No: 250 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 423
Resim 3.218 Env. No: 111 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 424
Resim 3.219 Env. No: 070 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) ……425
Resim 3.220 Env. No: 062 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 426
Resim 3.221 Env. No: 065 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 427
Resim 3.222 Env. No: 132 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 428
Resim 3.223 Env. No: 067 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 429
Resim 3.224 Env. No: 100 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 431
Resim 3.225 Env. No: 2837 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 433
Resim 3.226 Env. No: 090 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 434

Resim 3.227 Env. No: 050 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 435
Resim 3.228 Env. No: 061 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 436
Resim 3.229 Env. No: 002 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 437
Resim 3.230 Env. No: 194 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 439
Resim 3.231 Env. No: 136 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 440
Resim 3.232 Env. No: 078 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 441
Resim 3.233 Env. No: 2836 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 443
Resim 3.234 Env. No: 047 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 445
Resim 3.235 Env. No: 2835 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 447
Resim 3.236 Env. No: 128 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 448
Resim 3.237 Env. No: 083 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 449
Resim 3.238 Env. No: 101 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 450
Resim 3.239 Env. No: 011 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 451
Resim 3.240 Env. No: 215 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 452
Resim 3.241 Env. No: 054 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 454
Resim 3.242 Env. No: 049 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 455
Resim 3.243 Env. No: 141 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 456
Resim 3.244 Env. No: 122 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 457
Resim 3.245 Env. No: 045 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 459
Resim 3.246 Env. No: 105 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 461
Resim 3.247 Env. No: 284A Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 463
Resim 3.248 Env. No: 134 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 464
Resim 3.249 Env. No: 195 Lahit Baş Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 465
Resim 3.250 Env. No: 232 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 467
Resim 3.251 Env. No: 127 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 468
Resim 3.252 Env. No: 118 Mezar Taşı Başlığı (M. M. BOZCU arşivi) …… 469
Resim 3.253 Env. No: 119 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 470
Resim 3.254 Env. No: 246 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 471
Resim 3.255 Env. No: 114 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 473
Resim 3.256 Env. No: 009 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 474
Resim 3.257 Env. No: 063 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 475
Resim 3.258 Env. No: 051 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 477

Resim 3.259 Env. No: 188 Mezar Taşı Başlığı (M. M. BOZCU arşivi) …… 478
Resim 3.260 Env. No: 107 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 479
Resim 3.261 Env. No: 041 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 480
Resim 3.262 Env. No: 082 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 481
Resim 3.263 Env. No: 244 Mezar Kitabesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 483
Resim 3.264 Env. No: 216 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 485
Resim 3.265 Env. No: 057 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 486
Resim 3.266 Env. No: 218 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 488
Resim 3.267 Env. No: 154 Mezar Baş Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 490
Resim 3.268 Env. No: 236 Mezar Ayak Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 491
Resim 3.269 Env. No: 171 Lahit Baş Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 492
Resim 3.270 Env. No: 175 Lahit Ayak Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 493
Resim 3.271 Env. No: 170 Lahit Kapağı (M. M. BOZCU arşivi) …… 494
Resim 3.272 Env. No: 149 Lahit Baş Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 496
Resim 3.273 Env. No: 184 Lahit Ayak Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 498
Resim 3.274 Env. No: 182 Lahit Yan Kapağı (M. M. BOZCU arşivi) …… 499
Resim 3.275 Env. No: 179 Lahit Yan Kapağı (M. M. BOZCU arşivi) …… 500
Resim 3.276 Env. No: 151 Lahit Baş Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 502
Resim 3.277 Env. No: 167 Lahit Ayak Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 504
Resim 3.278 Env. No: 168 Lahit Yan Kapağı (M. M. BOZCU arşivi) …… 505
Resim 3.279 Env. No: 174 Lahit Yan Kapağı (M. M. BOZCU arşivi) …… 506
Resim 3.280 Env. No: 099 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 507
Resim 3.281 Env. No: 115 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 508
Resim 3.282 Env. No: 094 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 509
Resim 3.283 Env. No: 089 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 510
Resim 3.284 Env. No: 152 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) ……511
Resim 3.285 Env. No: 088 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 512
Resim 3.286 Env. No: 110 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 513
Resim 3.287 Env. No: 007 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 514
Resim 3.288 Env. No: 156 Lahit Baş Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 516
Resim 3.289 Env. No: 186 Lahit Ayak Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 518
Resim 3.290 Env. No: 183 Lahit Yan Kapağı (M. M. BOZCU arşivi) …… 519

Resim 3.291 Env. No: 159 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 520
Resim 3.292 Env. No: 137 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 521
Resim 3.293 Env. No: 143 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 523
Resim 3.294 Env. No: 035 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 524
Resim 3.295 Env. No: 084 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 525
Resim 3.296 Env. No: 102 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 526
Resim 3.297 Env. No: 214 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 528
Resim 3.298 Env. No: 038 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 530
Resim 3.299 Env. No: 074 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 531
Resim 3.300 Env. No: 157 Lahit Baş Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 533
Resim 3.301 Env. No: 180 Lahit Ayak Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 535
Resim 3.302 Env. No: 181 Lahit Yan Kapağı (M. M. BOZCU arşivi) …… 536
Resim 3.303 Env. No: 201 Lahit Yan Kapağı (M. M. BOZCU arşivi) …… 537
Resim 3.304 Env. No: 202 Lahit Yan Kapağı (M. M. BOZCU arşivi) …… 538
Resim 3.305 Env. No: 203 Lahit Baş Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 540
Resim 3.306 Env. No: 204 Lahit Yan Kapağı (M. M. BOZCU arşivi) …… 541
Resim 3.307 Env. No: 205 Lahit Yan Kapağı (M. M. BOZCU arşivi) …… 542
Resim 3.308 Env. No: 145 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 543
Resim 3.309 Env. No: 288 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 544
Resim 3.310 Env. No: 234 Lahit Baş Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 546
Resim 3.311 Env. No: 239 Lahit Yan Kapağı (M. M. BOZCU arşivi) …… 547
Resim 3.312 Env. No: 165 Lahit Ayak Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 548
Resim 3.313 Env. No: 166 Lahit Yan Kapakları (M. M. BOZCU arşivi) …… 549
Resim 3.314 Env. No: 031 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 551
Resim 3.315 Env. No: 120 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 552
Resim 3.316 Env. No: 032 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 554
Resim 3.317 Env. No: 139 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 555
Resim 3.318 Env. No: 124 Mezar Başı (M. M. BOZCU arşivi) …… 556
Resim 3.319 Env. No: 209 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 558
Resim 3.320 Env. No: 210 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 559
Resim 3.321 Env. No: 211 Lahit Yan Kapağı (M. M. BOZCU arşivi) …… 560
Resim 3.322 Env. No: 212 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 561

Resim 3.323 Env. No: 144 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 562
Resim 3.324 Env. No: 196 Lahit Baş Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 564
Resim 3.325 Env. No: 197 Lahit Yan Kapağı (M. M. BOZCU arşivi) …… 565
Resim 3.326 Env. No: 198 Lahit Yan Kapağı (M. M. BOZCU arşivi) …… 566
Resim 3.327 Env. No: 206 Lahit Ayak Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 568
Resim 3.328 Env. No: 193 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 569
Resim 3.329 Env. No: 123 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 571
Resim 3.330 Env. No: 199 Lahit Baş Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 573
Resim 3.331 Env. No: 200 Lahit Ayak Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 575
Resim 3.332 Env. No: 219 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 576
Resim 3.333 Env. No: 238 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 578
Resim 3.334 Env. No: 155 Mezar Ayak Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 580
Resim 3.335 Env. No: 237 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 581
Resim 3.336 Env. No: 079 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 582
Resim 3.337 Env. No: 086 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 583
Resim 3.338 Env. No: 091 Mezar Taşı Başlığı (M. M. BOZCU arşivi) …… 584
Resim 3.339 Env. No: 024 Mezar Taşı Başlığı (M. M. BOZCU arşivi) …… 585
Resim 3.340 Env. No: 048 Mezar Taşı Parçası (M. M. BOZCU arşivi) …… 586
Resim 3.341 Env. No: 008 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 587
Resim 3.342 Env. No: 080 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 588
Resim 3.343 Env. No: 036 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 590
Resim 3.344 Env. No: 138 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 592
Resim 3.345 Env. No: 020 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 593
Resim 3.346 Env. No: 072 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 594
Resim 3.347 Env. No: 052 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 596
Resim 3.348 Env. No: 150 Lahit Baş Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 598
Resim 3.349 Env. No: 185 Lahit Yan Kapağı (M. M. BOZCU arşivi) …… 599
Resim 3.350 Env. No: 169 Lahit Yan Kapağı (M. M. BOZCU arşivi) …… 600
Resim 3.351 Env. No: 053 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 601
Resim 3.352 Env. No: 113 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 602
Resim 3.353 Env. No: 037 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 604
Resim 3.354 Env. No: 160 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 606

Resim 3.355 Env. No: 161 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 608
Resim 3.356 Env. No: 296 Mezar Ayak Taşı Parçası
(M. M. BOZCU arşivi) …… 609
Resim 3.357 Env. No: 306 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 611
Resim 3.358 Env. No: 158 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 613
Resim 3.359 Env. No: 153 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 615
Resim 3.360 Env. No: 146 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 616
Resim 3.361 Env. No: 240 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 618
Resim 3.362 Env. No: 096 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 620
Resim 3.363 Env. No: 095 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 621
Resim 3.364 Env. No: 056 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 622
Resim 3.365 Env. No: 108 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 623
Resim 3.366 Env. No: 001 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 624
Resim 3.367 Env. No: 162 Mezar Baş Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 626
Resim 3.368 Env. No: 163 Mezar Ayak Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 627
Resim 3.369 Env. No: 058 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 629
Resim 3.370 Env. No: 235 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 631
Resim 3.371 Env. No: 142 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 632
Resim 3.372 Env. No: 077 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 633
Resim 3.373 Env. No: 055 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 635
Resim 3.374 Env. No: 227 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 637
Resim 3.375 Env. No: 129 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 638
Resim 3.376 Env. No: 241 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 640
Resim 3.377 Env. No: 207 Lahit Baş Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 642
Resim 3.378 Env. No: 208 Lahit Ayak Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 644
Resim 3.379 Env. No: 282 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 645
Resim 3.380 Env. No: 060 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 646
Resim 3.381 Env. No: 075 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 647
Resim 3.382 Env. No: 213 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 649
Resim 3.383 Env. No: 081 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 650
Resim 3.384 Env. No: 064 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 651
Resim 3.385 Env. No: 125 Lahit Baş Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 653

Resim 3.386 Env. No: 126 Lahit Ayak Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 655
Resim 3.387 Env. No: 117 Lahit Yan Kapağı (M. M. BOZCU arşivi) …… 656
Resim 3.388 Env. No: 059 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 657
Resim 3.389 Env. No: 097 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 659
Resim 3.390 Env. No: 295 Mezar Taşı Parçası (M. M. BOZCU arşivi) …… 660
Resim 3.391 Env. No: 109 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 662
Resim 3.392 Env. No: 017 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 664
Resim 3.393 Env. No: 217 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 666
Resim 3.394 Env. No: 178 Mezar Ayak Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 667
Resim 3.395 Env. No: 133 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 668
Resim 3.396 Env. No: 147 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 669
Resim 3.397 Env. No: 076 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 671
Resim 3.398 Env. No: 043 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 672
Resim 3.399 Env. No: 071 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 673
Resim 3.400 Env. No: 130 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 675
Resim 3.401 Env. No: 284B Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 676
Resim 3.402 Env. No: 034 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 677
Resim 3.403 Env. No: 1252 Mezartaşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 678
Resim 3.404 Env. No: 068-069-148 Mezar Taşı Başlığı
(M. M. BOZCU arşivi) …… 679
Resim 3.405 Env. No: 092 Mezar Taşı Başlığı (M. M. BOZCU arşivi) …… 680
Resim 3.406 Env. No: 187 Mezar Taşı Başlığı (M. M. BOZCU arşivi) …… 681
Resim 3.407 Env. No: 131 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 682
Resim 3.408 Env. No: 044 Mezar Taşı (M. M. BOZCU arşivi) …… 683
Resim 4.1. Erken İslâm dönemine tarihlenen kitabe.
[SAFADI (1978), s.12.] …… 685
Resim 4.2. M. 821-22 yıllarına tarihlenen kitabe.
[RAHIM (2010), s.151.] …… 685
Resim 4.3. Büyük Selçuklu dönemi mezar kitabesi.
[The Metropolitan Museum of Art, 48.101.2 env.nolu eser] …… 687
Resim 4.4. Kufi kitabeli sürahi. [SAFADI (1978), s.120.] …… 687

Resim 4.5. Roma dönemine ait fil kabartması.
[alinariarchives.it Image ID: ACA-F-047194-0000] …… 688
Resim 4.6. Sasani dönemi senmurv tasviri.
(British Museum env.no: 124095) …… 689
Resim 4.7. Sivas Şifaiye Medresesi, kadın başı tasviri.
(M. M. BOZCU arşivi) …… 690
Resim 4.8. Sultan III. Mesud Sarayı hükümdar maiyeti ve hayali
yaratık tasvirleri. [BOMBACI (1959), s.6 ve s.13.] …… 691
Resim 4.9. Abbasi dönemi, sütun başlığı. (Metropolitan Museum
of Art env.no: 36.68.3) …… 692
Resim 4.10. Abbasi dönemi, sütun başlığı.
(The David Collection env.no: 2/2001) …… 693
Resim 4.11. Abbasi dönemi, ahşap pano
(British Museum env.no: 1944,0513.1) …… 694
Resim 4.12. Abbasi Dönemi kapaklı fildişi kap. (Victoria and
Albert Museum env.no: 136-1866) …… 695
Resim 4.13. Erken İslâm dönemine ait kitabe. [RAHIM (2010), s.159.] …… 697
Resim 4.14. Figürlü mezar taşı. [KARAMAĞARALI (1992), s.3, res.7] …… 698
Resim 4.15. Sultan Hasan'a ait baş şahidesi; [BERCHEM (1894),
s.270 no:171] …… 698
Resim 4.16. Topkapı Sarayı Haremi, Valide Sultan Dairesi'nde Yusuf
Suresi 64. ayetin işlendiği kitabe. (M. M. BOZCU arşivi) …… 700
Resim 4.17. 1911 tarihli neo-Osmanlı üslubundaki Ayasofya Üçlü
Çeşmesi (M. M. BOZCU arşivi) …… 701
Resim 4.18. Eyüp'te Sadrazam Mehmed Paşa Çeşmesi'nin kitabesi.
(M. M. BOZCU arşivi) …… 702
Resim 4.19. Tophane Kadiriler Tekkesi'ndeki 1731-32 tarihli
Saliha Sultan Çeşmesi'nin kitabesi. (M. M. BOZCU arşivi) …… 704
Resim 4.20. Günümüzde İstanbul Üniversitesi olarak kullanılan
Harbiye Nezareti binasının kapısı. (M. M. BOZCU arşivi) …… 705
Resim 4.21. Mahmudiye Çeşmesi'nin 20. yüzyıl başlarında çekilmiş bir
fotoğrafı. (Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Fotoğraf Arşivi) …… 707

Resim 4.22. İstanbul Şehzade Camii haziresinde hazneli çeşme. (M. M. BOZCU arşivi) …… 708
Resim 4.23. Cağaloğlu Çoban Çavuş Camii'nin yıkılmadan önceki halini gösteren fotoğraf. (Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Fotoğraf Arşivi) …… 710
Resim 4.24. M. 1481-1482 tarihli baş şahidesi. [GÜLGEN (2009) s.38, kat.23] …… 712
Resim 4.25. İstanbul Sarıyer İlçesi Demirciköy Mezarlığı'ndaki 2 5 numaralı yeniçeri mezar taşı. (M. M. BOZCU arşivi) …… 717

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı, Metot ve Kaynakları

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi ilk olarak 27 Nisan 1914 tarihinde ziyarete açılmış olup 100 yıldan fazla süreden beri hizmet vermekte olan bir müzedir. Müze Türkiye'de Türk ve İslâm sanatını konu alan ilk ve Osmanlı döneminde açılmış son müze olma özelliğine sahiptir. Müzenin kurulma çalışmaları ve müze koleksiyonlarında yer alan eserlerin bir araya getirilmesi Türk müzeciliğinin başladığı yıllara kadar uzanmaktadır. Antik döneme ait eserlerin toplanarak koruma altına alındığı yıllarda İslâm dönemine ait sanat eserlerinin de yüksek nitelikli olduğu görülmüş ve bunlar Gülhane'deki Çinili Köşk'te toplanarak zengin bir İslâm sanatı koleksiyonu oluşturulmuştur. Bu koleksiyon Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nin çekirdeğini oluşturmaktadır. Ayrıca, Avrupalı koleksiyoncuların İslâm sanatına olan ilgilerinin artması nedeniyle, tüm Osmanlı coğrafyasındaki cami ve türbe gibi vakıf yapılarında bulunan nadide sanat eserlerinin yurt dışına kaçırılmasının engellenmesi amacıyla dönemin Evkaf İdaresi (Vakıflar Genel Müdürlüğü) tarafınca kurulan bir komisyon söz konusu yapılarda bulunan önemli eserleri tespit ederek bunların Müzeye nakledilmesini sağlamıştır. Bu nedenle, müzenin ilk açıldığı dönemdeki adı Evkaf-ı İslâmiye Müzesi'dir. Cumhuriyetin ilanından sonra müzenin adı Türk ve İslâm Eserleri Müzesi olarak değiştirilmiştir. Müze koleksiyonunun gelişimini sağlayan diğer bir faktör de Samarra ve Rakka gibi o dönemde Osmanlı sınırları dâhilinde olan bölgelerde yapılan arkeolojik kazılardır. Zira, bu çalışmalar sonucunda elde edilen eserler müzeye nakledilerek koruma altına alınmıştır. Bunlar dışında, müzenin bulunduğu şehir olan İstanbul'da çeşitli nedenlerden ötürü yıkılan veya tahrip olan cami, türbe, medrese, mektep ve çeşme gibi yapılara ait sanatsal niteliğine sahip unsurlar da müzeye nakledilmiş ve bu durum da müze koleksiyonunu geliştiren diğer bir faktör olmuştur.[1]

[1] Müzenin tarihi ve koleksiyonu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Can KERAMETLİ - Zahir GÜVEMLİ (1974); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, Ak Yayınları, İstanbul; Nazan ÖLÇER [ve öte.] (2002); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, Akbank Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul; Seracettin ŞAHİN (2009); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi: Emevilerden Osmanlılara 13 Asırlık İhtişam**, Kaynak Yayınları, İstanbul.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi ziyarete açıldığı 1914 yılından 1983 yılına kadar Süleymaniye Külliyesi imaret binasında hizmet vermiş, bu binanın zamanla yetersiz kalması nedeniyle de 1983 yılında ise şu anda hizmet vermekte olduğu Sultan Ahmet Meydanı'nda yer alan İbrahim Paşa Sarayı'na taşınmıştır. İbrahim Paşa Sarayı ilk inşasından günümüze kadar çok çeşitli amaçlarla kullanılmış olmasına rağmen binanın Kanunî Sultan Süleyman tarafından Vezir-i Azam İbrahim Paşa'ya tahsis edilmiş olması ve İbrahim Paşa'nın da Osmanlı tarihindeki etkin rölü nedeniyle yapı İbrahim Paşa Sarayı olarak tanınmakta olup saray Osmanlı sivil mimarisinin erken tarihli ve önemli örneklerinden biridir.[2] Müze binası ve sergi salonlarında, müzenin kuruluşunun 100. yılı vesilesiyle 2014 yılında kapsamlı bir yenileme yapılmıştır.[3]

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nin 100 yıldan fazla süredir yapılan çalışmalar sonucu oluşturulan zengin koleksiyonundaki eserlerle ilgili çeşitli bilimsel yayınlar mevcuttur. Bunların başında müzede düzenlenen ulusal ve uluslararası sergilere ait kataloglar yer almaktadır. Müze koleksiyonunda bulunan ve dönem ya da üslup özellikleri bakımından önem arz eden bazı eserler çeşitli konu başlıklarında bu yayınlarda yer almıştır. Ancak bunlar arasında müzedeki taş eserleri konu alan bir çalışma bulunmamaktadır. Müze koleksiyonundaki taş eserler bazı makale ve tezlere konu olmakla birlikte bu yayınlarda çok az sayıda taş esere son derece sınırlı kapsamlarda yer verildiği görülmektedir. Bu nedenle, müze envanterine kayıtlı taş malzeme ile yapılmış tüm eserlerin bir katalog halinde toplanması amacıyla "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Taş Eserler Koleksiyonu" başlıklı bu tez çalışmasının yapılması uygun görülmüştür.

Müzenin taş eserler koleksiyonunda erken İslâm döneminden itibaren Osmanlı döneminin sonuna kadar çok geniş bir zaman dilimi dâhilinde çok çeşitli devletlere ait örnekler mevcut olması nedeniyle tez çalışmasının ana amacı müzede bulunan bu örnekler üzerinden Türk İslâm sanatında taş işleme - süsleme sanatının

[2] Nurhan ATASOY (2012); **İbrahim Paşa Sarayı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Sanat Eserleri Dizisi 485, Ankara, 17.

[3] Ayrıntılı bilgi için bkz. Kollektif (2014); **Türk ve İslam Eserleri Müzesi - 100 Yıl Önce 100 Yıl Sonra**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Sanat Eserleri Dizisi 488, Ankara.

gelişimini ortaya koymaktır. Tez çalışmasının diğer önemli amacı ise büyük bir kısmı daha önce hiç yayınlanmamış mimari parçalar, yapı kitabeleri ve mezar taşları gibi taş eserlerin bilimsel bir tasnifle yayınlanmasıdır. Böylece gerek sanat tarihi gerekse de tarih ve mimarlık tarihi gibi diğer disiplinlerde araştırmalar yapan kişilerin aynı zamanda belge değeri taşıyan bu eserlere erişimi sağlanmış olacaktır.

Çalışmanın kapsamı yukarıda da belirtildiği gibi Türk ve İslâm Eserleri Müzesi koleksiyonunda mevcut bulunan tüm taş eserlerdir. Müzede bulunan tüm taş eserler ait oldukları dönem, coğrafya, fonksiyon ve malzeme farklılıkları gözetilmeden kapsam dâhiline alınmıştır. Ancak, yarı değerli ve değerli taşlardan yapılmış takılar ile murassa eserler gibi bu nitelikteki taşlardan yapılmış süslemeleri bulunan eserler tez çalışmasının kapsamı dışında tutulmuştur. Hat sanatıyla ilgili eserlerin üretiminde kullanılan taş mühreler gibi eserler de kapsam dışındadır.

Tez çalışmasına müzenin eser envanter kayıtlarının incelenmesiyle başlanmıştır. Bu incelemeler sonucunda, Müzenin ilk kurulduğu yıllarda koleksiyona dâhil edilen eserlerin tek bir ana deftere kaydedildiği, zamanla eser sayısının artması nedeniyle daha sağlıklı bir tasnif meydana getirilmesi için bu defterdeki kayıtların malzeme ve teknik özelliklerine göre farklı bölümlere ayrılarak yeni defterlere aktarıldığı anlaşılmıştır. Malzeme ve teknik özelliklere göre tasnif edilmiş eser envanter defterlerinin oluşturulmasından sonra koleksiyona kazandırılan eserler de malzemesine göre ilgili envanter defterine kaydedilmiştir. Müzenin kuruluşunda meydana getirilen ilk envanter defteri de dâhil olmak üzere müzedeki tüm defterler incelenerek kapsam dâhiline alınacak taş eserler tespit edilmiştir. Müze koleksiyonunda bulunan çalışma kapsamındaki taş eserler; bu defterlerden “Cam-Maden-Seramik Eserler” ve “Taş Eserler” başlıklı envanter defterlerine kayıtlıdır. Cam-Maden-Seramik Eserler defterinin önemli bir kısmı, Taş Eserler defterinin ise tamamı kapsam dâhilindeki eserlere ait kayıtları içermektedir. Eserlere ait envanter numaralarından hangi deftere kayıtlı olduklarının anlaşılabilmesi mümkündür. Katalogda ele alınan eserlerden envanter numaraları dört haneli olanlar Cam-Maden-Seramik; üç haneliler ise Taş Eserler envanter defterine kayıtlıdır.

Envanter defterlerinin incelenmesi sonucu kapsam dâhiline alınacak 408 kalem taş eser tespit edilmiştir. Bu eserlere ait listenin oluşturulmasının ardından eserler üzerinde inceleme çalışmalarına başlanmıştır. Eser inceleme çalışmalarında eserlerin fotoğrafları çekilmiş, ölçüleri alınmış, yapıldıkları malzeme tespit edilmiş, üslup ve teknik özellikleri ile tarihsel nitelikleri hakkında notlar alınmıştır.

Eserler üzerinde yapılan araştırmanın tamamlanmasından sonra bunlarla ilgili sağlıklı tespit ve değerlendirmelerde bulunabilmek ve çalışmayı bir konu bütünlüğü içerisinde ele alabilmek için "Türk Taş İşleme - Süsleme Sanatının Gelişimi" hakkında kaynakça taraması yapılmıştır. Bunun sonucunda tespit edilen yayınların okuması yapılarak proto-Türk dönemlerden itibaren Osmanlı dönemi sonuna kadar Türk taş işleme sanatının gelişiminin, kullanılan form ve motiflerin, meydana getirilen eserlerin fonksiyonlarının ve önemli eser örneklerinin ele alındığı tezin giriş bölümü yazılmıştır. Bu bölüm tarihsel açıdan çok uzun bir dönem; coğrafi açıdan ise çok büyük bir bölgeyle ilgili olduğu için "Türkiye" ve "Türkiye dışı" olarak iki ana bölüm ve önemli devletlerin dönemlerinin kronolojik olarak ele alındığı çok sayıdaki alt başlıklar halinde meydana getirilmiştir. Ayrıca, tezin söz konusu giriş bölümünün hazırlanması sayesinde elde edilen bilgilerle müze koleksiyonunda mevcut olup kapsam dâhilinde ele alınan taş eserlerle ilgili tereddüt bulunan tarihleme, fonksiyon gibi konulara açıklık getirilmesi sağlanacak veriler elde edilmiştir.

Kapsam dâhilinde ele alınan eserler üzerinde ve taş işleme sanatının gelişimiyle ilgili yapılan bu çalışmaların tamamlanmasının ardından, eserlere ait katalog sayfaları oluşturulmaya başlanmıştır. Her bir katalog sayfasında, envanter defterlerindeki eserle ilgili önemli bilgiler, eser ve kaynakça incelemesi sonucu elde edilen veriler bir arada verilmiştir. Söz konusu 3 farklı çalışmadan elde edilen veriler katalog bölümünde sentezlenerek eserlerle ilgili katalog bilgileri oluşturulmuş, böylece eserlerin tarihleme ve tanımlamaları yapılmıştır. Katalog sayfalarında bulunan başlıklar ve açıklamaları aşağıdaki gibidir.

"Katalog Numarası": Eserin tez içindeki sıra numarası.
"Envanter Numarası": Eserin müzedeki envanter defteri kayıt numarası.

“Türü”: Eserin fonksiyonuna göre tanımlama ismi.

“Ölçüleri”: Esere ait ölçü bilgileri.

“Orijinal Yeri”: Eserin ilk üretildiği ya da yerleştirildiği şehir ya da bölge bilgisi.

“Müzeye Geliş Tarihi”: Eserin müze envanterine kaydedildiği tarih.

“Eski Numarası”: Eser müzeye başka bir müzeden devredildiyse o müzedeki envanter kayıt numarası.

“Malzemesi”: Eserin yapıldığı taşın cinsi.

“Kitabe Transkripsiyonu”: Eser üzerinde yazılı bir metin varsa güncel alfabeye çevrimi.

“Tercümesi”: Eser üzerindeki yazılı metin Türkçe değilse Türkçe’ye tercümesi.

“Tarihlendirme:” Eserin ilk üretildiği dönem ve tarih bilgisi.

“Durumu”: Eserin sağlık durumu, kırık ya da hasarlı olup olmadığı hakkında bilgi.

“Açıklama”: Eserin genel tanımlaması, üslup-teknik özellikleri ve mevcutsa eser hakkında tarihsel bilgiler.

“Fotoğraf”: Eserin fotoğrafı.

“Yayını”: Eser daha önce yayınlanmış ise buna ait kaynakça bilgileri.

Eserlere ait katalog sayfalarının tamamlamasıyla eserlerle ilgili temel bilgiler ortaya çıkarılmış ve böylece tez kapsamında ele alınan 408 kalem eser ait oldukları dönem ve fonksiyonlarına göre tasnif edilmiştir. Söz konusu 408 kalem eserden 338 kalemi Osmanlı dönemine ait olduğu için tasnif “Osmanlı öncesi ve çağdaşı diğer dönemler” ve “Osmanlı dönemi” olmak üzere iki ana bölüm halinde ve bu ana bölümler altında eser fonksiyonuna göre meydana getirilmiş alt başlıklarla gerçekleştirilmiştir. Her alt başlıkta verilen eserler kendi içerisinde kronolojik olarak sıralanmıştır. Eserlerin dönem ve fonksiyonlarına göre tasnif edilmesiyle söz konusu eserler üzerinde çalışma yapacak araştırmacıların eserlere dair bilgilere daha rahat erişiminin sağlanması amaçlanmıştır.

Katalog bölümünün tamamlanmasının ardından tezin "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Taş Eserler Koleksiyonu" başlıklı 2. bölümü hazırlanmıştır. Bu bölümde müze taş eserler koleksiyonunun genel bir tanıtımı yapılmış; tez kapsamı dâhilinde ele alınan eserler hakkında istatistiksel bilgiler verilmiştir. Ayrıca, ele alınan eserlerde mevcut olan yazı ve süsleme unsurları ile mitolojik, kozmolojik, sembolik şekiller hakkında bilgiler verilerek müze koleksiyonunda nitelik bakımından öne çıkan eserler ve özellikleri belirtilmiştir. Böylece tezin katalog bölümündeki spesifik eser bilgilerinin yanı sıra kapsam dahilinde ele alınan eserler hakkında genel bilgiler ve bu eserlerle ilgili dönem-üslup özellikleri de ortaya konulmuştur.

Tezin 4. bölümü olan "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde tez kapsamında ele alınan eserlerin taş işleme-süsleme sanatının gelişim süreci içerisindeki yeriyle ilgili olarak çağdaş ya da birbirini takip eden farklı dönemler arasında karşılaştırma ve değerlendirmeler yapılmıştır. Tezin 5. bölümü olan "Sonuç" bölümünde ise yapılan söz konusu karşılaştırma ve değerlendirmelerden elde edilen sonuçlar belirtilerek yorumlanmış ve yapılan çalışmanın katkıları ile aynı konuda daha sonra yapılabilecek araştırma önerileri belirtilmiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi Türk ve İslâm Eserleri Müzesi ve müze koleksiyonlarında bulunan eserlerle ilgili çeşitli bilimsel yayınlar mevcuttur ve "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Taş Eserler Koleksiyonu" başlıklı bu tez çalışmasının hazırlanması sırasında yararlanılan kaynakların ilk grubunu doğrudan doğruya müzeyi konu alan "müze katalogları" oluşturur. Kitap formatında hazırlanan bu yayınlarda müzenin tarihçesi ve koleksiyonları hakkında genel bilgiler ile öne çıkan eserlere ait bilgi ve fotoğraflar yer almaktadır. Bu kataloglar basıldıkları dönemlerde görevli müze müdürleri ve uzman personellerinden oluşan komisyonlar tarafından hazırlanmıştır. Bunlardan ilki 1939 yılında basılan "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Rehberi" başlıklı katalogdur. Müzeyle ilgili genel bilgilerin yer aldığı ve siyah-beyaz fotoğraflar içeren bir çalışmadır. Daha sonra, 1974 yılında "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi" başlıklı katalog yayınlanmıştır. Bu katalog öncekine nazaran daha kapsamlıdır. 2002 yılında yayınlanan ve yine "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi" başlığını taşıyan katalog ise oldukça kapsamlı bir çalışma olup gerek müzenin

kuruluş dönemi gerekse koleksiyonlardaki başyapıtların tanıtımı açısından oldukça başarılı bir eserdir. Son olarak 2009 yılında yayınlanan "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi: Emevilerden Osmanlılara 13 Asırlık İhtişam" başlık katalog da kapsamlı bir çalışmanın ürünü olup eserlere ait kaliteli ve detaylı fotoğraflar içermesi bakımından önem arz etmektedir. Erdem YÜCEL tarafından 1980 yılında "Sanat Dünyamız" dergisinde yayınlanan "Türk İslâm Eserleri Müzesi" başlıklı çalışmayı müze hakkında genel bilgiler içeren bir makale olarak burada zikretmek yerinde olacaktır.

Müze katalogları dışında, müze koleksiyonunda mevcut eserleri konu alan diğer katalog çalışmalarının başında Ernst KÜHNEL tarafından 1938 yılında Almanca ve Türkçe olmak üzere iki ayrı dilde hazırlanan katalog gelmektedir. Söz konusu çalışma, o tarihte Çinili Köşk'te bulunan ve daha sonra tamamı Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ne devredilen İslâm Sanatı koleksiyonundaki eserleri konu almaktadır. Bunlar arasında tez kapsamı dâhilinde ele alınmış önemli taş eserler de bulunmaktadır. Çalışmada, pek çok eser ilk defa yayınlanmış olmakla birlikte bunlar hakkında verilen bilgilerin oldukça sınırlı olduğu görülür. Tez kapsamı dâhilinde ele alınan önemli taş eser örneklerinin ilk defa yayınlandığı diğer bir katalog da Gustave MENDEL tarafından 1914 yılında "Catalogue des sculptures grecques, romaines et byzantines" başlığı ile hazırlanan ve Müze-i Hümayun'daki heykelleri konu alan katalogdur. Ancak bu katalog Yunan, Roma ve Bizans dönemlerini ana konu olarak aldığı için İslâmi dönemlere ait sadece birkaç örneğe yer verilmiştir.

Tez çalışmasında yararlanılan kaynakların ikinci grubunu müze taş eserler koleksiyonu ya da müzedeki bazı taş eser örneklerini konu alan yayınlar oluşturmaktadır. Bunların sayısı müze kataloglarına nazaran daha fazla olmakla birlikte çoğu makale formatında ve sınırlı kapsamlardaki çalışmalardır. Bunların en önemlilerinden biri Can KERAMETLİ tarafından 1966 yılında hazırlanan "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde Erken İslâm Devrine Ait Kitabeler" başlıklı makaledir. Çalışmada müze taş eser koleksiyonunun erken İslâm devrine tarihlenen en önemli örneklerine yer verilmiştir. Ancak, çalışma makale formatında olduğu için belirtilen döneme ait müzedeki çok sayıda eser çalışmaya dâhil edilmemiştir. Doğrudan doğruya Müzedeki taş eserleri konu alan diğer bir çalışma da Tülay GÜRÜN

tarafından 1974 yılında “Türk ve İslâm Eserleri Müzesi ve Vakıflar Müzesi'ndeki Taş Kitabeler” başlığı ile hazırlanmış lisans tezidir. Bu çalışmada da müze taş eserler koleksiyonundaki belli başlı bazı eserlere yer verilmiş olup genel ve detaylı bir katalog niteliği bulunmamaktadır.

Tez kapsamı dâhilinde ele alınan taş eserlerden bazılarının gerçekleştirilen sergilere ait kataloglarda yayınlandığı görülmektedir. Bunlardan en önemlisi 2010 yılında Türk ve İslâm Eserleri Müzesi’nde gerçekleştirilen “Ab-ı Hayat; Geçmişten Günümüze İstanbul’da Su ve Su Kültürü” başlıklı serginin kataloğudur. Bu katalogda, sergi konusuyla bağlantılı olarak müzedeki önemli çeşme ve çeşme kitabeleri yayınlanmış, bunlar hakkında detaylı bilgi ve fotoğraflara yer verilmiştir. 2005 yılında gerçekleştirilen “İstanbul’da Ölüm; Osmanlı-İslâm Kültüründe Ölüm ve Ritüelleri” başlıklı sergi kataloğu da konuyla ilgili bir diğer sergi kataloğudur. Bu katalogda da müze taş eserler koleksiyonundaki bazı önemli mezar taşı örnekleri hakkında detaylı bilgi ve fotoğraflar bulunmaktadır.

Basri KONYAR’a ait bir çalışma olan ve 1936 yılında yayınlanan “Diyarbekir Tarihi: Tarihi, Kitabeleri, Yıllığı” başlıklı yayında müzedeki 2318, 2328, 2509 ve 2510 env.nolara kayıtlı Selçuklu dönemi kufi kitabeler ilk defa yayınlanmış olup bu çalışmayı ayrıca belirtmek yerinde olacaktır.

Müze taş eserler koleksiyonuyla ilgili genel konular üzerinden gerçekleştirilmiş çalışmaların yanı sıra, müzedeki bazı spesifik eserler hakkında yapılmış çalışmalar da tez çalışmasının hazırlanması sırasında yararlanılan önemli kaynaklardandır. Bunlardan Heinrich GLÜCK’e ait 1925 yılında yayınlanan makale 2552 envanter numarasına kayıtlı Anadolu Selçuklu dönemi kadın büstü; Kurt ERDMANN’a ait 1963 yılında yayınlanan makale 2501 ve 2502 env.nolara kayıtlı Anadolu Selçuklu dönemi figürlü mezar taşları; Gönül ÖNEY’e ait 1968 yılında yayınlanan makale 2465 envanter numarasına kayıtlı Artuklu dönemi figürlü mimari parça; Şinasi ACAR’a ait 2002 yılında yayınlanan makale ise 233 envanter numarasına kayıtlı Osmanlı dönemi hattatlarından Abdullah Kırîmî’nin mezar taşı

hakkındadır. Tüm bu çalışmalarda belirtilen eserler oldukça detaylı şekilde ele alınarak bilgi, fotoğraf ve çizimlere yer verilmiştir.

Tez çalışmasının hazırlanması sırasında yararlanılan kaynakların üçüncü ve son grubu Türk taş işleme - süsleme sanatının gelişimi hakkında yapılmış, müze ve koleksiyonuyla ilişkisi olmayan yayın ve çalışmalardan oluşmaktadır. Bu kaynaklar, konuları itibariyle genel olarak İslâmiyet öncesi ve sonrası olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. İslâmiyet öncesi Türk devlet ve topluluklarının taş işleme - süsleme sanatı hakkında en önemli kaynak Yaşar Çoruhlu tarafından yazılan ve genişletilmiş haliyle 2007 yılında tekrar yayınlanan "Erken Devir Türk Sanatı" başlıklı kitaptır. İç Asya'da Türk sanatının doğuşu ve gelişimini konu alan ve İslâmiyet öncesi Türk sanatıyla ilgili temel bir kaynak niteliğine sahip bu kitapta, paleolitik dönemden itibaren Proto-Türk ve Türk taş işleme sanatı hakkında detaylı bilgi, fotoğraf ve çizimler mevcuttur. Bu nedenle, "Erken Devir Türk Sanatı" başlıklı kitap; tez çalışmasının ilgili bölümünün ana referans kaynağı olmuştur.

Ayrıca, söz konusu kitabın yazarı Yaşar Çoruhlu tarafından İslâmiyet öncesi Türk sanatı ve ikonografisi hakkında çeşitli konularda çok sayıda çalışma yapılmış olup bunlar arasındaki heykel ve kaya resimleriyle ilgili makaleler tez çalışmasıyla doğrudan doğruya ilişkili kaynaklar olarak istifade edilen yayınların başında gelmektedir. Bu makalelerden 1991 yılında yayınlanan "Kültigin'in Baş Heykelinin İkonografik Bakımdan Tahlili" başlıklı çalışmada gerek adı geçen eser, gerekse Kültigin mezar külliyesi ve burada bulunan diğer heykellerle ilgili önemli bilgiler yer almaktadır. 2001 yılında yayınlanan "Göktürk Sanatında Dini Nitelikli Heykeller ve Tasvirler"; 2002 yılında yayınlanan "Göktürk Devri Kaya Resimlerine Bir Bakış"; 2003 yılında yayınlanan "Göktürk Heykellerinin Özellikleri" ve 2006 yılında yayınlanan "Göktürk Devrinden Bazı Heykeller Üzerine Düşünceler" başlıklı makalelerde ise İslâmiyet öncesi Türk taş işleme - süsleme sanatının temel konularından biri olan heykeller ve taş üzerine işlenmiş tasvirler hakkında proto-Türk dönemden itibaren Göktürk dönemine de dâhil olmak üzere çok önemli bilgiler verilmiştir.

Yine Yaşar Çoruhlu'ya ait 2006 yılında yayınlanan "Türk Sanatındaki İnsan Figürlerine Ellerinde Tuttukları Nesneler Açısından Bir Bakış" başlıklı makaleyi ise İslâmiyet öncesi taş işleme - süsleme sanatında görülen bir takım unsurların İslâmiyet sonrası dönemde de yaygın şekilde kullanıldığının ortaya konulduğu önemli bir çalışma olarak ayrıca belirtmek yerinde olacaktır.

Tez çalışmasının İslâmiyet öncesi Türk sanatını konu alan kısımlarında istifade edilen önemli bir grup kaynak da Emel ESİN'e ait çalışmalardır. Emel ESİN'in konuyla ilgili pek çok yayını mevcut olmakla birlikte Uygur resim sanatı hakkındaki 1979 yılında yayınlanan "Türk Buddhist Resim Sanatının Tarihçesi" ve 1982 yılında yayınlanan "Bezeklik Külliyesi'nde Dokuzuncu Tapınak" başlıklı çalışmaları tez çalışması kapsamında araştırmacının en çok istifade edilen yayınları olmuştur. Ayrıca, Emel ESİN'in 1978 yılında yayınlanan "İslâmiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi ve İslâm'a Giriş" başlıklı çalışması da konuyla ilgili olarak istifade edilen önemli yayınlardandır.

Bahaeddin ÖGEL'in 1988 yılında yayınlanan "İslâmiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi: Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre" başlıklı kitabı da İslamiyet öncesi Türk sanatı hakkında temel kaynaklardan olup tez çalışmasında bu yayından da istifade edilmiştir.

Tez çalışmasında istifade edilen kaynaklardan biri de İslâmiyet öncesi Türk taş işleme - süsleme sanatının en önemli örnekleri olarak kabul edilebilecek Orhon Yazıtları hakkındaki Talat TEKİN'e ait 1998 yılında yayınlanan "Orhon Yazıtları - Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk" başlıklı kitaptır. Ayrıca belirtmek gerekirse, Yaşar Çoruhlu'nun yukarıda sözü edilen kitabında yazıtlar konusu ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

İslâmiyet öncesi Türk sanatının en önemli konularından olan ve taş işleme sanatında da yaygın olarak görülen hayvan üslubu hakkında istifade edilen çalışmalar olarak ise Yaşar Çoruhlu'ya ait 1993 yılında yayınlanan "İslâmiyetten Önceki Türk Sanatı'nda Hayvan Mücadele Sahneleri" ve Selçuk MÜLAYİM'e ait 1994 yılında

yayınlanan “Kuzeyde Geyik Kültü ve Hayvan Üslubu’nun Doğuşu” başlıklı makaleler zikredilebilir.

Tez çalışmasının hazırlanmasında istifade edilen önemli bir grup kaynak da İslâmiyet sonrası Asya Türk sanatını konu alan kaynaklardır. Bunlar arasında en önemli olanı Oktay ASLANAPA tarafından hazırlanan ve ilk olarak 1971 yılında “Turkish Art and Architecture” başlığı ile yayınlandıktan sonra çeşitli ilaveler ve değişikliklerle pek çok kere basımı yapılan “Türk Sanatı” başlıklı kitaptır. Kitapta Asya ve Mısır’da bulunan Türk mimari eserleri hakkında ayrıntılı bilgiler mevcut olup tez çalışmasının ilgili bölümlerinde sıklıkla istifade edilen temel bir kaynak eserdir. İlk Müslüman Türk devletlerinden Karahanlı Devleti dönemi sanatı hakkında Emel ESİN’e ait ve 1967 yılında yayınlanan “Türk Sanatı Tarihinde Karahanlı Devrinin Mevkii” başlıklı makale istifade edilen önemli yayınlardan biridir. İslâmiyet sonrası Asya Türk sanatı hakkında istifade edilen diğer bir çalışma da Semra ÖGEL’e ait 1962 yılında yayınlanan “Selçuklu Sanatında Çift Gövdeli Aslan Figürü” başlıklı makaledir. Gerek ele alınan taş eser örnekleri, gerekse Türk sanatının Asya ve Anadolu arasındaki bağlantılarının ortaya konulması açısından önem arz eden bir çalışma da Gönül ÖNEY’e ait 1984 yılında yayınlanan “Gazneli Saray Süslemelerinin Anadolu Selçuk Saray Süslemelerine Akisleri” başlıklı makaledir. Yaşar ÇORUHLU’ya ait 1990 yılında yayınlanan “İslâmiyet’in Kabulünden Sonraki Asya Türk Sanatı’nda Hayvan Üslubunun İzleri” başlıklı makale de konuyla ilgili olarak Türk sanatının İslâmiyet öncesi ve sonrası dönemleri arasındaki bağlantının ortaya konulduğu önemli bir çalışma olarak istifade edilen kaynaklardandır.

Tez çalışmasıyla ilgili kaynaklardan Anadolu Türk sanatını konu alanların sayısı diğerlerine nazaran daha fazladır. Bunlardan Anadolu Selçuklu dönemini konu alan Tamara TALBOT RICE’a ait, 1961 yılında yayınlanan “The Seljuks in Asia Minor”; Semra ÖGEL’e ait, 1966 yılında yayınlanan “Anadolu Selçukluları’nın Taş Tezyinatı” ve Gönül ÖNEY’e ait, 1992 yılında yayınlanan “Anadolu Selçuklu Mimari Süsleme ve El Sanatları” başlıklı kitaplar tez çalışmasında istifade edilen temel kaynaklardandır.

Selçuklu sanatında görülen motif ve figürlerin ikonografik olarak değerlendirildiği Selçuk MÜLAYİM'e ait yayınlar da tez çalışmasında istifade edilen önemli bir grubu teşkil etmektedir. Bunlar 1982 yılında yayınlanan "Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler: Selçuklu Çağı" ve 1999 yılında yayınlanan "Değişimin Tanıkları - Ortaçağ Türk Sanatında Süsleme ve İkonografi" başlıklı kitaplar ile 1989 yılında yayınlanan "Selçuklu Sanatında İnsan Figürünün İkonografik Kaynağı" başlıklı makaledir.

Anadolu Selçuklu sanatında görülen figürleri konu alan kaynaklardan Katharina OTTO-DORN'a ait, 1978 yılında yayınlanan "Figural Stone Reliefs on Seljuk Sacred Architecture in Anatolia", başlıklı çalışma ile Gönül ÖNEY'e ait 2001 yılında yayınlanan "Selçuklu Figür Dünyası" başlıklı çalışma tez çalışmasının hazırlanmasında istifade edilen kaynaklardandır.

Tez çalışmasıyla doğrudan ilgili bir konu olan Anadolu Selçuklu dönemi mezar taşı sanatı hakkındaki Beyhan KARAMAĞARALI'a ait, 1992 yılında yayınlanan "Ahlat Mezar Taşları" başlıklı kitap ayrıca belirtilmesi gereken temel bir kaynaktır. Kitapta Ahlat'ta bulunan mezar taşlarının kataloğuyla birlikte Anadolu'nun çeşitli bölgelerindeki mezar taşları hakkında da ayrıntılı bilgiler ile fotoğraf ve çizimler mevcuttur. Anadolu Selçuklu dönemi mezar taşları hakkındaki diğer önemli kaynaklar ise Katherina OTTO-DORN'a ait 1959 yılında yayınlanan "Türkische Grabsteine mit Figurenreliefs aus Kleinasien" başlıklı ve Şerare YETKİN'e ait, 1969 yılında yayınlanan "Yeni Bulunmuş Figürlü Mezar Taşları" başlıklı makalelerdir.

Türk taş işleme - süsleme sanatının önemli konu başlıklarından biri olan hayvan heykeli şeklindeki mezar taşlarıyla ilgili olarak Yaşar ÇORUHLU'a ait, 2001 yılında yayınlanan "At ve Koç/Koyun Şekilli Mezartaşlarının Sembolizmi" başlıklı makale ile Yunus BERKLİ tarafından 2007 yılında hazırlanan "Erzurum ve Erzincan Çevresinde Görülen Koyun, Koç ve At Biçimli Mezar Taşları ve Sanat Tarihindeki Yeri" başlıklı doktora tezinden istifade edilmiştir.

Osmanlı Beyliği dışındaki Anadolu beyliklerinin taş işleme - süsleme sanatı hakkında istifade edilen kaynaklar olarak Muhammet GÖRÜR tarafından 1999 yılında hazırlanan "Beylikler Dönemi Mimarisinde Taş Süslemeler (1300-1435)" başlıklı doktora tezi ile Erkan KAYA'a ait 2012 yılında yayınlanan "Ayasuluğ Bölgesinde Bulunan Beylikler Devri Mezar Taşları ve Kitabeleri" başlıklı çalışmalar zikredilebilir.

Tez çalışmasında istifade edilen önemli bir grup yayın da Osmanlı dönemi taş işleme-süsleme sanatı hakkında olanlardır. Bunlardan erken Osmanlı dönemini konu alan önemli bir çalışma Yıldız DEMİRİZ'e ait 1979 yılında yayınlanan Osmanlı Mimarisinde Süsleme I - Erken Devir (1300-1453) başlıklı kitaptır. Yıldıray ÖZBEK tarafından doktora tezi olarak hazırlandıktan sonra 2002 yılında kitap olarak basılan "Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme (1300 - 1453)" başlıklı çalışma da erken Osmanlı taş işleme - süsleme sanatı hakkında önemli bir kaynaktır. Aynı dönemle ilgili olarak Sedat BAYRAKAL tarafından 2007 yılında hazırlanmış "Erken Osmanlı Dönemi Minberleri (1300-1500)" başlıklı ve Hicabi GÜLGEN tarafından 2009 yılında hazırlanmış "Osmanlı Mezar Taşlarının Bursa ve Civarındaki İlk Örnekleri" başlıklı doktora tezleri istifade edilen diğer kaynaklar olarak zikredilebilir.

Osmanlı mezar taşları hakkında istifade edilen kaynakların başında Hans-Peter LAQUEUR'a ait 2010 yılında yayınlanan "Hüve'l-Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları" başlıklı kitap gelmektedir. Bunun dışında H. Necdet İŞLİ'ye ait, 2006 yılında yayınlanan "Yeniçeri Mezartaşları" başlıklı ve 2009 yayınlanan "Osmanlı Serpûşları" başlıklı kitaplar istifade edilen önemli çalışmalardandır. Semra ÖGEL'e ait, 1999 yılında yayınlanan "18 ve 19. Yüzyıl Osmanlı Sanatında Taş Üzerinde Cennet İmgelerinden Örnekler" başlıklı makale de konuyla ilgili istifade edilen diğer bir çalışmadır.

Osmanlı dönemi taş işleme - süsleme sanatının önemli bir konu başlığı olan çeşmelerle ilgili olarak İbrahim Hilmi TANIŞIK'a ait ilki 1943, ikinci ise 1945 yılında yayınlanan "İstanbul Çeşmeleri" başlıklı kitaplar ile Fazilet KOÇYİĞİT tarafından 2013 yılında hazırlanan "Lale Devri İstanbul Çeşmeleri" başlıklı doktora

tezi istifade edilen kaynaklardandır. Tez çalışmasıyla ilgili, aynı döneme ait önemli bir konu başlığı da nişan ya da menzil taşları olup M. Şinasi ACAR'a ait 2006 yılında yayınlanan "İstanbul'un Son Nişan Taşları" başlıklı kitap bu konuyla ilgili önemli bir kaynaktır.

Zaman içerisinde tahrip olan bazı yapılara ait olup Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ne nakledilen ve tez kapsamında ele alınan yapı kitabeleriyle ilgili olarak Semavi EYİCE'ye ait, 1972 yılında yayınlanan "İstanbul'un Ortadan Kalkan Bazı Tarihi Eserleri" başlıklı ve Nazlıgül BULUT ile Dilruba KOCAIŞIK tarafından hazırlanarak 2010 yılında yayınlanan "Fatih'in Kayıp Çeşmeleri" başlıklı kitaplar istifade edilen önemli kaynaklardandır.

1.2. Türklerde Türkiye Dışındaki Avrasya Ülkelerinde Taş İşleme - Süsleme Sanatının Gelişimi

1.2.1. İslâmiyet Öncesi Dönem

İnsanlık tarihinin çok erken dönemlerinden itibaren taşın gerek araç-gereç, gerekse dini bir takım sebeplerden ötürü işlenerek kullanıldığı bilinmektedir. Paleolitik döneme tarihlenen arkeolojik buluntular olan balta ya da bıçak fonksiyonunda kullanılmış farklı biçimlerdeki taş aletler ile idoller ve hatta kayalar üzerine işlenen çeşitli tasvirler aslında taşın insanoğlu tarafından şekil vermek suretiyle kullanılır hale getirilen ilk hammaddelerden biri olduğunu gösterir. Ayrıca, mağaralar ve kaya kavuklarının gerek barınma, gerekse bazı tasvirler yapılarak ayin alanı olarak kullanılması da Dünya'nın ve özellikle Avrasya'nın pek çok yerinde tespit edilen çok sayıdaki örnekle insanoğlunun taşı kullanma ve taşa şekil verme ihtiyacının paleolitik ve mezolotik devirlerden itibaren ne denli yaygın olduğunun işaretidir.[4]

1.2.1.1. Proto-Türk Dönemi

Taşa şekil verme olgusunun Türk topluluklarında ne şekilde ortaya çıktığı ve nasıl bir gelişim gösterdiğini ele almak için çok erken devirlere kadar inebilmek mümkündür. Neolitik dönem, İç Asya'da Proto-Türk kültürü ve sanatının ilk oluşumunun gerçekleştiği dönem olarak kabul edilmekte ve özellikle M.Ö. 4000-2000 yıllarından itibaren bozkırlarda göçebe çoban toplumlarının ortaya çıkmasının bozkır kavimlerine mensup Türkler açısından son derece önemli olduğu düşünülmektedir.[5] Angara Vadisi ve Lena havzasında bulunan mezarlar ve sitelerde yapılan arkeolojik kazılar sonucu tespit edilen İsakova, Serova ve Kitoi kültürleri

[4] Paleolitik dönem taş buluntuları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Louis S. B. LEAKEY (1988); **İnsanın Ataları: Yontma-taş Devriyle İnsanın Köken ve Evrimi Konusunda Bilinenlerin Bir Özeti**, Çev. Güven Arsebük, Türk Tarih Kurumu, Ankara; Şevket Aziz KANSU (1991); **İnsanlığın Kaynakları ve İlk Medeniyetler**, I, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara; Whitehouse, David - Whitehouse, Ruth (1975); **Archaeological Atlas of the World**, Thames & Hudson.

[5] Yaşar ÇORUHLU (2007); **Erken Devir Türk Sanatı**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 26.

Sibirya'nın neolitik dönem kültürleri olarak ele alınmakta ve bunların yine bozkır kültürü ile ilişkili olarak ok ve yay kullanımındaki gelişimlerine dikkat çekilmektedir.[6] Bu kültürlere ait taş ok uçları ve yüzeyleri kaplanarak güçlendirilmiş yaylar ile taştan ve kemikten yapılmış balık şeklindeki balık yemleri gibi çeşitli arkeolojik buluntularla birlikte ele geçirilen geç neolitik dönem Kitoy kültürüne ait beyaz mermerden yontulmuş sakallı bir erkek başı şeklindeki heykelin bölgedeki insan heykeli yapma geleneğinin öncüsü olduğu ileri sürülmekte[7] ve bu da konumuz açısından önem arz etmektedir.

Orta ve İç Asya'da, neolitik dönemin ikinci yarısından itibaren bozkır kültürünün temelleri atılarak bozkır kültür ve sanatını meydana getirecek toplulukların Asya tarihinde ilk defa ortaya çıkmış olması nedeniyle geç neolitik dönem ile kalkolitik dönem ve tunç çağının Türk sanatı ve arkeolojisi açısından büyük önemi olup bozkır kültürünün M.Ö. 2000'den itibaren tamamen ortaya çıktığı kabul edilmektedir.[8]

Orta ve İç Asya'nın tunç çağına geçiş dönemi kültürleri olarak tespit edilen Afanesyevaa ve Okunyev kültürleri ile maden devirlerine ait kültürler olan Andronovo, Karasuk, Tagar ve Taştık kültürleri Proto-Türk nitelikleri ya da en azından Proto-Türklerle yakın ilişkileri sebebiyle konumuz açısından önem arz eder.[9] Bu kültürler arasında özellikle Okunyev kültürü ve bundan daha sonra ortaya çıkacak olan Karasuk kültürünün, üzerindeki geyik tasvirlerinden dolayı geyikli taş olarak adlandırılacak olan son derece özgün sanat eserleri olan dikilitaşlar[10] meydana getirmiş topluluklar olarak Türk taş işleme - süsleme sanatının gelişimi konusunda çok önemli bir yer teşkil ettiği söylenebilir. Yukarıda zikredilen kültürlerden Proto-Türk nitelikleri çok açık olarak tespit edilebilen Tagar ve Taştık kültürlerinde de

[6] Ayrıntılı bilgi için bkz. Aleksei Pavlo OKLADNIKOV (2000); **Tarihin Şafağında İç Asya: Erken İç Asya Tarihi**, Çev. A. Şenel, İletişim Yayınları, İstanbul.
[7] Ayrıntılı bilgi için bkz. Aleksei Pavlo OKLADNIKOV (1959); **Ancient Population of Siberia and its Cultures**, The Peabody Museum, Cambridge, Massachusetts.
[8] Yaşar ÇORUHLU (2007); **a.g.e.**, , 29.
[9] Söz konusu kültürlere ait buluntular ve bunların sanatları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşar ÇORUHLU (2007); **a.g.e.**.
[10] Yaşar ÇORUHLU (2007); a.g.e., 36-37.

dikilitaş geleneğinin devam ettiği, Tagar kültürüne ait kurganların yanında büyük dikilitaşların bulunduğu ve hatta Tagar kültürünün daha gelişmiş bir hali olarak kabul edilen Taştık kültürüne ithaf edilen insan tasvirli bir dikilitaş mevcut olduğu bilinmektedir.[11]

Konumuzla doğrudan bağlantılı olmamakla birlikte; yukarıda isimleri zikredilen kültürlerde, Afanesyeva kültüründen itibaren kurgan tipinde ya da kurgan tipine oldukça benzer mezar yapılarının mevcut olması bu kültürlerin Proto-Türk niteliğini işaret etmesinin yanında Türk toplumlarında taşı kullanma ve taşa şekil verme geleneğinin ne kadar gerilere gittiğini göstermesi bakımından önemlidir.[12]

Şu ana kadar ele aldığımız Orta ve İç Asya kültürlerinin yanı sıra Batı Orta Asya'da tespit edilen bazı kültürlerin Proto-Türkler ve dolayısıyla da konumuzla olan ilişkileri nedeniyle isimlerini zikretmek yerinde olacaktır. Bölgedeki neolitik dönem kültürleri olan Ceytun ve Kelteminar kültürleri ile kalkolitik, tunç devri ve sonrasında ortaya çıkacak olan Anav kültürü ve Namazgâh kültür evreleri elde edilmiş çok sayıda arkeolojik materyal ve sanat eserinin yanı sıra geç dönemlerde şehir prototipleri meydana getirmiş önemli kültürler olarak karşımıza çıkmaktadır.[13]

1.2.1.2. Hun İmparatorluğu Dönemi

Buraya kadar olan kısımda Proto-Türkler yani Türklerin ve dolayısıyla da Hunların ataları tarafından meydana getirilen sanattan söz edilmiştir. Buradan itibaren de konumuz açısından önemli ilerlemelerin görüldüğü Büyük Hun İmparatorluğu döneminde taş işleme - süsleme sanatının ne şekilde gelişim gösterdiği ele alınmaya çalışılacaktır.

---

[11] Yaşar ÇORUHLU (2007); a.g.e., 49-52.

[12] Konunun Türk kültür ve sanatındaki yeri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşar ÇORUHLU (1999); "Kurgan ve Çadırdan (Yurt) Kümbete ve Türbeye Geçiş", **Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu**, 18-20 Aralık 1998, ASM İstanbul, İstanbul, 47-62.

[13] Ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşar ÇORUHLU (2007); **a.g.e.**, Bahaeddin ÖGEL (1988); **İslâmiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi: Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara; James MELLAART (1988), **Yakındoğu'nun En Eski Uygarlıkları**, çev. Bilgi ALTINOK, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul; Pavel DOLUKHANOV (1998); **Eski Ortadoğu'da Çevre ve Etnik Yapı**, çev. Suavi AYDIN, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Hun devletinin kökenleri çok erken tarihlere kadar inmekle birlikte Asya'da Hun siyasi birliğinin sağlandığı ve Hun İmparatorluğu'nun meydana geldiği tarih M.Ö. 244 (veya en erken M.Ö. 4. yüzyıl) olarak kabul edilmekte olup Hun İmparatorluğu sanat ve arkeolojisine ait materyalin bu tarihten itibaren imparatorluğun doğuda Kore'ye; kuzeyde Baykal Gölü, Ob, İrtiş, İşim nehirlerine; batıda Aral Gölü'ne; güneyde Çin'de Wei Irmağı, Tibet Yaylası - Karakum Dağları hattına kadar uzanan topraklarında aranması gerektiği düşünülmektedir.[14]

Elbette ki, Büyük Hun İmparatorluğu dönemi sanatı denince ilk akla gelen Pazırık kurganları, Noın Ula kurganları, Esik kurganı gibi kurganlar ve bu kurganlarda yapılan arkeolojik kazılar sonucunda elde edilen hayvan üslubunda[15] bezemeli kıymetli sanat eserleridir. Ancak, Hun İmparatorluğu dönemi taş sanatı açısından da önem arz eder. Dönemin en önemli taş işleme - süsleme sanatı örnekleri olarak taş insan heykelleri zikredilebilir. Bunlar Proto-Türkler ve daha sonra Hunların ataları tarafından tunç ve demir devrinde yapılan eserlerin takipçisi ve Göktürk heykellerinin de öncüsü durumunda olan, çoğunlukla ata kültüne işaret eder nitelikte ölen kişiye duyulan saygıyı ifade etmek üzere yapılmış, ikonografik özellikleri bölgelere göre farklılıklar göstermekle birlikte çoğu zaman ayakta bazen bağdaş kurmuş vaziyette bir eli silah üzerinde veya kemeri tutarken diğer eli ise kadeh tutar şekilde tasvir edilmiş, vücut hatları kaftan, çizme ve kemer üzerinden betimlenmiş ve bazı örneklerde kısmen portre özelliği gösterir şekilde sakal, bıyık, küpe gibi detayların da bulunduğu heykellerdir.[16]

Hun devrinin önemli bir taş eser grubunu da, yukarıda belirtildiği gibi tunç çağına geçiş dönemi kültürlerinden olan Okunyev kültüründe ilk örneklerinin görüldüğü geyikli taşlar oluşturmaktadır. Tunç ve demir devrinde ve Hun İmparatorluğu döneminde örneklerine rastlanan geyikli taşlar başları geyik, koç veya

[14] Yaşar ÇORUHLU (2007); a.g.e., 70.
[15] Hayvan üslubu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Selçuk MÜLAYİM (1994); "Kuzeyde Geyik Kültü ve Hayvan Üslubu'nun Doğuşu", **Sanat Tarihi Dergisi**, VII, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 163-184; Yaşar ÇORUHLU (1993); "İslâmiyetten Önceki Türk Sanatı'nda Hayvan Mücadele Sahneleri", **Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar**, Güner İnal'a Armağan, Ankara, 117-141.
[16] Yaşar ÇORUHLU (2007); a.g.e., 145.

kartal başına benzer şekilde verilmiş, yüzeylerine geyik v.b. hayvanlar ile ruh tasvirleri işlenmiş, heykel olarak nitelendirilebilecek olan ve kökenleri muhtemelen menhirlere dayanan dikilitaşlardır.[17]

Hun dönemine ait taş işleme - süsleme sanatı örnekleri olarak ele alınabilecek diğer bir eser grubu da kaya resimleridir. Orta ve İç Asya'nın çeşitli yerlerinde erken devirlerden itibaren mağara ve kaya yüzeylerine kabartma ya da kazıma tekniği ile işlenmiş söz konusu örneklerde daha çok av kültü ve sembolizmiyle ilişkili motif ve tasvirler ile kompozisyonların bazı kısımlarında hayvan mücadele sahnelerinin prototiplerine rastlanmakta, ayrıca; süvariler, tekerlekli çadırlar, başları maskeli, kuyruğu düğümlü, moncuk olarak isimlendirilen püskül süslemeli at tasvirleri; dağ keçisi, geyik, kurt gibi çeşitli mitolojik ve sembolik anlamlara sahip hayvanlar[18], dinsel inançlara ve gündelik hayata işaret edebilecek sahneler, damgalar veya yazılara benzer işaretler, dört ana yön motifleri ve güneş tasvirleri görülmektedir.[19]

1.2.1.3. Göktürk Dönemi

Hun döneminde oluşturulmuş ilk kültür ve sanat birliğinden sonra, Göktürkler tarafından kurulan yeni bozkır imparatorluğu döneminde (M.S. 552-745, 753) ikinci kez kültür ve sanat birliği tesis edilmiş, erken tarihlerden itibaren Türk nüfusunun yoğun olduğu İç Asya dışında, Orta Asya ile batı Orta Asya'da Türk nüfusunun artması ve bu coğrafyalarda da Türk kültür ve sanatı dâhilinde ya da çok yakın ilişkili olan eserlerin ortaya çıkması sağlanmıştır.[20]

Türk sanatı tarihinde heykel örneklerinin yoğun olarak görüldüğü en önemli devrelerin başında Göktürklerin Orta ve İç Asya'da hâkim oldukları dönem gelmekte olup bu dönemde taştan yontulmuş heykellerin nitelik ve nicelik açısından geliştiği ve bütün Göktürk coğrafyasına yayıldığı; hatta söz konusu heykellerin, dini nitelik

[17] Yaşar ÇORUHLU (2007); a.g.e., 146.
[18] Ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşar ÇORUHLU (2014); **Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi**, Kömen Yayınları, Konya.
[19] Yaşar ÇORUHLU (2007); a.g.e., 146.
[20] Yaşar ÇORUHLU (2007); a.g.e., 151.

nedeniyle ortak inançlara bağlı olarak diğer Türk topluluklarının da katkısıyla Avrasya'nın bozkır bölgelerinin genelinde mevcut olduğu tespit edilmiştir.[21]

Yukarıda da belirtildiği gibi; Proto-Türk ve Hun dönemlerinde geyikli taşlar ve insan heykelleri mevcut olmakla birlikte bilimsel literatürde "balbal", "taş baba", "taş nine" gibi isimlerle anılan eserlerin anılan dönemlerde gelişmiş şekilleriyle mevcut olmadığı bilinmekte ve Göktürk döneminde insan heykellerinin çeşitlenmesi ve yaygınlaşmasının hayvan ata-ana kültleri yerine insan ata kültlerinin zamanla ön plana çıkması sonucu geyikli taşlardaki ruh ve hayvan figürlerinin ikinci planda kalarak saygı duyulan ana, baba, ata yani insan heykellerinin ön plana çıkması neticesinde meydana geldiği düşünülmektedir.[22]

Geyikli taşlar ve insan heykellerinin Göktürk dönemine kadar olan gelişimini genel olarak toparlamak gerekirse; erken devirlerden itibaren mevcut olan ve bazı araştırmacılara göre mezar taşı olduğu düşünülmekle birlikte genel kanıya göre idol oldukları kabul edilen menhirlerin Proto-Türk kültürler tarafından bozkır kültürüyle ilişkili hayvan ve ruh tasvirleriyle bezenmesiyle geyikli taşların oluştuğu; daha geç dönemlerde hayvan ata kültlerinin yerini zamanla insan ata kültlerine bırakmasıyla da geyikli taşlardan taş babalar ve balballar gibi insan tasvirlerinin meydana geldiği ve Göktürk heykel sanatının Kültigin ve Bilge Kağan mezar külliyelerinde yer alan gelişmiş örneklerinin bu sürecin ileri aşamasını teşkil ettiği rahatlıkla ifade edilebilir. Ancak, burada dikkat edilmesi gereken husus ise Avrasya'nın erken çağlarından itibaren gelişen, dini nitelikli ve heykel biçiminde yontulmuş dikilitaşlar olan geyikli taşların (ve hatta menhir niteliğindeki işlemesiz örneklerin) erken devirlerle aynı amaçla Göktürk devrinde de varlığını sürdürmüş olmasıdır.[23]

---

[21] Yaşar ÇORUHLU (2006) "Göktürk Devrinden Bazı Heykeller Üzerine Düşünceler", **IX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu**, 21-23 Nisan 2005 Bildiriler (Ed. H. Gündoğdu v.d.), Erzurum, 171.

[22] Yaşar ÇORUHLU (2003); "Göktürk Heykellerinin Özellikleri", **Üçüncü Bin Yılın Eşiğinde Türk Uygarlığı: Dünü-Bugünü-Yarını**, 2-3 Ekim 2000, kongre bildirileri, Bişkek, 155.

[23] Yaşar ÇORUHLU (2001-a); "Göktürk Sanatında Dini Nitelikli Heykeller ve Tasvirler", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, 2000, T.D.K. Basımevi, Ankara, 96.

Göktürk sanatında görülen heykel nitelikli taş işleme - süsleme sanatı örnekleri genel özellikleriyle şu şekilde sıralanabilir:[24]

Geyikli taş: Kısmen heykel biçiminde ve yüzeylerine hayvan şeklindeki ruhlar ve av kültleriyle ilgili tasvirler işlenmiş, baş kısımları boynuzlu ve daire biçiminde göz motifleriyle verilmiş dikilitaşlardır. Bu tür eserler için geyikli taş ismi kullanılmakla birlikte aslında dağ keçisi, dağ koçu ve koyun gibi hayvanların da tasvir edildiği görülmektedir. Geyikli taşlar kurban, sunu ve tapınak alanlarında görülen dini nitelikli eserlerdir. Menhirlere benzer sanatsal niteliği daha düşük olan örnekleri de mevcuttur.

Balbal: Biraz düzeltilmiş bazen de hafifçe insan şekli verilmiş dikili taşlardır. Balballar savaşta öldürülen düşmanı temsil etmek üzere dikilir ve ölümden sonra öldürülen bu düşmanların hizmetkâr olacağına inanılırdı. Bu nedenle, önemli kişilerin mezar alanlarında çok sayıda balbala rastlanmaktadır. Balballar, mezar alanları dışında bozkırların çok çeşitli yerlerinde de görülmektedir. Balbal terimini dönemin tüm insan heykelleri için kullanmak doğru değildir. Zira balballar ata olarak kabul edilen kişinin öldürdüğü insanları, balballara göre daha ayrıntılı verilen ve portre özelliği taşıyan insan heykelleri de bizzat ataları temsil etmek üzere yapılmışlardır.

İnsan Heykelleri: Tasvir edilen kişinin cinsiyeti ve statüsüne göre taş baba, taş ana, taş nine, şaman (kam) gibi isimlerle anılan ve sayılıp sevilen önemli kişilerin tasvir edildiği heykellerdir. Bunların çoğu; hükümdar, komutan, savaşçı ve kahraman gibi askeri nitelikli kişilere aittir. Söz konusu heykellerin bir kısmı mezar taşı olarak dikilmiş, bir kısmı ata kültlerine bağlı olarak tapınaklara, bir kısmı ise kurban alanlarına yerleştirilmiştir. Ata kültlerinin etkisiyle günümüzde dahi bu heykellere

[24] İslâmiyet öncesi Türk heykel sanatının gelişimi ve Göktürk heykelleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşar ÇORUHLU (2001-a); **a.g.m.**; Yaşar ÇORUHLU (2003); **a.g.m.**; Yaşar ÇORUHLU (2006); **a.g.m.**; Yaşar ÇORUHLU (2006); "Türk Sanatındaki İnsan Figürlerine Ellerinde Tuttukları Nesneler Açısından Bir Bakış", **Sanatta Anadolu-Asya İlişkileri: Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı'ya Armağan**, Sanatta Anadolu-Asya İlişkileri Sempozyumu, 6-7 Mart 2003, Hacettepe Üniversitesi, Ankara; Yaşar ÇORUHLU (2007); a.g.e..

saygı gösterilmektedir. Göktürk insan heykellerinde bazı farklılıklar dışında genel olarak aynı ikonografik özellikler görülür. Bunların sadece bir kısmı bağdaş kurmuş şekilde verilmiş olmasına rağmen bazı örneklerde heykellerin alt kısımlarına çapraz şekilde bacak tasvirlerinin işlenmiş olması aslında bir büyüklük göstergesi olan oturma pozisyonunun tüm heykeller için geçerli olduğu ama teknik nedenlerle her heykelde bu izlenimin verilemediği kanısını uyandırmaktadır. Heykellerin genelinde baş yuvarlatılmış şekilde; yüz ise "ay yüzlü - badem gözlü" ikonografisine uygun şekilde işlenmiştir. Heykellerde, yüz unsurları olan burun ve kaşlar birleşik halde, kulaklar ise kabaca işlenmiş şekildedir. Heykellerin genelinde kaftan ve kemer mevcuttur ve bir el kemer ya da silah üzerinde diğer el ise göğüs seviyesinde kadeh tutarken gösterilmiştir. Kemer üzerinde kılıç ve hançer gibi silahların ayrıntılı şekilde verildiği görülmektedir. Asker olmayan kişiler kemer üzerindeki silahlar yerine her iki elleriyle müzik aletleri ya da çeşitli objeler tutarken tasvir edilmiştir. Heykellerin genelinde saç, sakal, bıyık ve küpe gibi detaylar da mevcuttur. Şaman ya da kam tasvirleri olduğu düşünülen bazı örneklerde Tanrıça Umay ile ilişkili olarak üç dilimli başlıkların işlendiği görülmektedir. Bazı örnekler üzerinde ise Orhun alfabesiyle yazılmış Türkçe ibareler mevcuttur.

Göktürk heykel sanatının en nitelikli örnekleri 732 tarihli Kültigin Mezar Külliyesi ve 735 tarihli Bilge Kağan Mezar Külliyesi'nde yer alan heykeller[25] olup söz konusu külliyeler anılan insan heykellerinin yanı sıra anma törenleri yapılan ve kutsal sayılan mekânlar olarak ihtiva ettikleri çok sayıda balbal, muhtelif hayvan heykelleri ve yazıtlar açısından da konumuzla ilişkilidir. Orta Moğolistan'da, Orhun ırmağının civarında yer alan her iki mezar külliyesinde de benzer bir plan şeması uygulanmış, külliyenin merkezi konumunda bark olarak isimlendirilen mimari yapıya doğru uzanan bir tören yolu üzerine yukarıda anlatılan ikonografiye uygun insan heykelleri yerleştirilmiştir. Ayrıca, bark yakınında Kültigin külliyesinde bir çift koç; Bilge Kağan külliyesinde ise bir aslan heykeli bulunmaktadır. Yine her iki

[25] Kültigin Mezar Külliyesi'nde bulunan Kültigin heykeli hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşar ÇORUHLU (1991); "Kültigin'in Baş Heykelinin İkonografik Bakımdan Tahlili", **Mimar Sinan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Aralık, 1, 1, 118-138.

külliyede tören yolu başlangıcına yerleştirilmiş ve Orhun Yazıtları olarak tanınan yazıtlar konumuz açısından büyük öneme sahiptir.[26]

Göktürk yazıtları, nicelik bakımından yukarıda sözü edilen heykel nitelikli eserler kadar çok olmamakla birlikte Göktürk devrinin en önemli eserleri arasında yer alır. Bunlar tarih ve dil bilimi açısından olduğu kadar sanat tarihi açısından da son derece önemli bir eser grubunu oluşturmaktadır.

Kültigin mezar külliyesinde yer alan Kültigin yazıtı; kaplumbağa heykeli şeklinde bir kaide üzerinde yer alan, tepe kısmına bir kemer oluşturacak şekilde ejderha kabartmaları işlenmiş, üç yüzü Göktürk alfabesiyle yazılı Türkçe bir yüzü Çince kitabeden oluşan dikdörtgen prizma formunda yek pare bir eserdir. Türk mitolojisinde dünyayı taşıyan hayvanlardan biri kaplumbağa olup belirtilen kaplumbağa ve ejderha figürleriyle birlikte tüm yazıtın bir evren sembolü şeklinde tasarlanarak yapıldığı anlaşılmaktadır.[27] Bilge Kağan yazıtı da yine benzer bir anlayışla, kaplumbağa kaide üzerinde yer alan üç yüzü Göktürk alfabesiyle Türkçe, bir yüzü de Çince yazılmış bir kitabedir ve evren sembolü şeklinde kaplumbağa kaideli yazıtların Göktürk hanedanına mensup kişilere özgü olduğu düşünülmektedir. En önemli Göktürk yazıtlarından biri de yine bir mezar külliyesinde yer alan Tonyukuk yazıtlarıdır. Kültigin ve Bilge Kağan mezar külliyelerinde olduğu gibi Tonyukuk mezar külliyesinde de yazıtlar bark isimli ana yapıya doğru uzanan tören yolu başlangıcında yer almaktadır. Ancak, köşeleri yuvarlatılmış iki ayrı taş halinde olan Tonyukuk yazıtlarında evren sembolü olan kaplumbağa kaide mevcut değildir. Bu durum Tonyukuk'un hanedan üyesi olmamasına bağlanmaktadır. [28]

Göktürk devrine tarihlenen ve çeşitli içeriklere sahip birçok yazıt içerisinde üzerinde bulunan kabartma figürler nedeniyle konumuzla doğrudan ilgili olan eserler olarak Zunkhara ya da Karagöl abidesi olarak isimlendirilen yazıt ile Bugut abidesi olarak isimlendirilen yazıt zikredilebilir. Zunkhara yazıtının kabartma olarak

[26] Orhun yazıtlarının çözümlemeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Talat TEKİN (1998); **Orhon Yazıtları - Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk**, Simurg Yayınları, İstanbul.
[27] Yaşar ÇORUHLU (2002); **Türk Mitolojisinin Anahatları**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 99.
[28] Yaşar ÇORUHLU (2007); a.g.e., 164-169.

işlenmiş tepelik kısmı, Göktürk ikonografisine uygun bir insan yüzü tasviri ve bunun etrafına ejder gövdeli bir kurt düzenlemesi ile bezenmiştir. Bugut yazıtının tepelik kısmına ise kurttan süt emen bir çocuğu gösteren kurttan türeyiş efsanesiyle ilişkili kabartmalar mevcuttur.[29] Kabartma tekniğiyle işlenmiş bezemeleri açısından konumuzla doğrudan ilişkili bir diğer Göktürk dönemi eseri ise Aşat lahti olarak tanınan eserdir. Eserin doğu levhası üzerinde Türk ikonografisine uygun ve Göktürk tarzı başlıkları bulunan üç erkek figürü işlenmiştir. Kazakistan Taraz Arkeoloji Müzesi'nde bulunan kaya üzerine kazıma tekniği ile işlenmiş üç dilimli tacı bulunan tanrıça Umay tasviri de çok sayıdaki kabartmalı Göktürk taş eseri arasında önemli örneklerden biri olarak zikredilebilir.[30]

Göktürk dönemine tarihlenen ve genellikle alp tasvirleri, av ve savaş sahneleri ile çeşitli damga ve sembollerin kazıma tekniğiyle işlendiği kaya resimleri de konumuzla ilişkili önemli bir eser gurubunu oluşturmaktadır. Göktürklerin hâkimiyet kurduğu bütün bölgelerde örneklerine rastlanan kaya resimleri; kutsal alan ya da açık hava mabedi özelliği gösteren yerlerde, doğal kayalar üzerine çizgisel bir üslupla işlenerek yapılmıştır. Söz konusu alanlarda kimi zaman daha önceki devirlerde yapılmış resimlerle birlikte ve hatta bazen daha erken tarihli resimler üzerine yapılmış halde Göktürk kaya resimleri tespit edilmiştir. Moğolistan bölgesindeki kaya resimlerinde yiv biçimli derin çizgilerden oluşan konturlar Göktürk devri özelliğidir. Bunun önemli örneklerinden biri zırhlı süvari tasvirlerinin bulunduğu Moğolistan Altayları'ndaki Char Chad kaya resimleridir. Bu örnekte olduğu gibi; Göktürk kaya resimlerinde yer alan alp ya da savaşçı tasvirlerinin genelinde zırh, miğfer, sorguç ve silah gibi askeri teçhizatın ayrıntı olarak verildiği görülmekte olup bunların Göktürklerden önceki ve sonraki dönemlerle paralelliği dikkat çekmektedir.[31]

---

[29] Yaşar ÇORUHLU (2002); **a.g.e.**, 106-108.

[30] İsimleri zikredilen Göktürk taş eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşar ÇORUHLU (2001-a); **a.g.m.**.

[31] Yaşar ÇORUHLU (2002); "Göktürk Sanatı", **Türkler**, 4, Ankara, 93. Göktürk kaya resimleri için ayrıca bkz. Yaşar ÇORUHLU (2002); "Göktürk Devri Kaya Resimlerine Bir Bakış", **XIV Türk Tarih Kongresi**, Bildiriler, III, Ankara, 513-524.

Yukarıda açıklanmaya çalışıldığı üzere; Göktürk dönemi, Türk sanatı tarihinde taş işleme - süsleme sanatı açısından çok önemli gelişmelerin kaydedildiği bir evredir. Bu dönemde taşa işlenen eserlerin sayısı ve çeşitliliğinin oldukça zengin, eserlere işlenen tasvir, motif ve sembollerin ise son derece kapsamlı olduğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar, eserlerin işlenişinde estetik kaygıların ikinci planda tutulması nedeniyle uygulanan bir nevi soyutlama sonucu ortaya çıkan görsel ve oransal bozukluklar söz konusu olsa da büyük bir kısmı dini inanışlar gereği meydana getirilen eserlerin içerik bakımından çok gelişmiş bir kültürü yansıttıkları rahatlıkla ifade edilebilir.

1.2.1.4. Uygur Dönemi

Göktürklerin siyasi hâkimiyetine, Ötüken ve çevresinde devlet kuran Uygurlar tarafından 744 yılında son verilmesiyle Türk sanat tarihinin diğer önemli bir evresi olan Uygur dönemi başlamıştır. Uygurlar tarafından kurulan bu yeni devletin 840 yılında Kırgızlar tarafından yıkılmasıyla bir kısım Uygurlular Kansu'ya yerleşerek burada Sarı Uygurlar olarak anılan devleti; diğer bir kısım ise Doğu Türkistan'daki Turfan bölgesinde gelerek edebiyat ve sanat alanında eşsiz eserlerin meydana getirildiği Turfan Uygur Devletini kurmuşlardır.[32]

Uygur döneminde yarı yerleşik yaşam tarzının görülmeye devam etmesiyle birlikte yerleşik yaşam tarzı yaygınlaşarak egemen hale gelmiş, böylece de kültür ve sanatta devrim sayılabilecek gelişmeler meydana gelerek Türk sanatı ilk kez yerleşik bir sanat olma niteliği kazanmıştır. Bu devirde geliştirilen sanat ve mimarlık unsurları İslâmiyet'ten sonraki Türk sanatına büyük etkilerde bulunmuştur.[33] Ayrıca,

Uygur sanatı son derece çeşitli ve zengin örnekleriyle kendinden çok sonraki yüzyıllara bile tesir göstermiş büyük bir sanat olmasına rağmen, bu döneme ait konumuz kapsamına giren taş eser örnekleri neredeyse yok denecek kadar azdır. Bu

[32] Uygurların siyasi tarihi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gülçin ÇANDARLIOĞLU (2004); **Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü: Çin Kaynakları ve Uygur Kitabelerine Göre**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

[33] Yaşar ÇORUHLU (2007); a.g.e., 229.

durumun tek sebebi ise Uygur devletinin hüküm sürdüğü bölgelerin coğrafi yapısıdır. Uygur devletlerinin hâkimiyet alanı olan ve Doğu Türkistan olarak adlandırılan bölge, deniz kıyılarına uzak ve yüksek dağlarla çevrili olduğu için şiddetli karasal iklim ve yüksek gece-gündüz sıcaklık farklılığının yaşandığı bir bölgedir. Bu nedenle de yaygın çölleşmenin görüldüğü bölge işlenebilir taş ve mermer yatakları açısından son derece fakirdir.

Uygur ülkesindeki taş kaynaklarının yetersizliği nedeniyle, tıpkı Mezopotamya'da Sümerlerin taş yokluğundan kuru sazlarla çamuru şekillendirerek kullandıkları gibi, Doğu Türkistan'da da çamura hayvan kılları, bitkisel elyaf ve saman karıştırılarak elde edilen madde şekillendiriliyor, bu malzemeden yapılan sanat eserleri; taş parçaları, ağaç veya sazlarla doldurularak eser yüzeyi hafif bir alçı tabakasıyla sıvandıktan sonra boyanıyor veya yaldızlanıyordu.[34] Uygur şehirciliği ve mimarisinde dahi taş yerine toprak malzemenin daha yaygın olduğu görülmektedir. Örneğin Kızıl civarında Karahoca isimli bölgede yer alan Uygur şehirlerinden Hoço'da; muntazam olmayan dörtgen planlı kuruluşa sahip, evren sembolizmine uygun olarak dört ana yönde birer kapısı bulunan, yer yer sırlı tuğlalarla bezenmiş çift duvarlarla çevrili şehrin inşasında sıkıştırılmış çamurdan yapılma kerpiç malzeme kullanılmış, hatta şehir surları bile kerpiç burçlarla takviye edilmişti. Yine aynı şekilde, Uygur mimarisinin önemli örnekleri olan ve plan kuruluşları bakımından Türk-İslâm mimarisindeki medrese, kervansaray ve kısmen eyvanlı avlulu camilerin öncüsü konumunda olan Sengim tapınaklarında da yapı malzemesi olarak pahsa, balçık, tuğla, ahşap ve nadiren de taş kullanılmıştır.[35]

Uygur sanatı ve mimarisinde malzeme olarak taş kullanımının son derece sınırlı olmasına rağmen ortaya konulan eserlerin çok yüksek nitelikte olması ve güçlü bir sanatsal geleneği teşekkül etmesinden dolayı Uygurlardan sonraki diğer devletlerinin sanat ve mimarlığında, taş eserler üzerinde Uygur etkisi rahatlıkla tespit

[34] M. Şükrü AKKAYA (1943); "Uygur Türklerini ve Kültürlerini Tanıyalım", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 1, 3, 85.
[35] Yaşar ÇORUHLU (2007); a.g.e., 240-249.

edilebilmektedir. Bu nedenle, konumuz kapsamında olmamasına rağmen bazı Uygur eserlerinde görülen üslup ve düzenlemeleri kısaca ele almak yerinde olacaktır.

Uygur sanatı; eski Türk kültür ve sanatının temel alınarak bunun üzerine Budizm ve Manihaizm dinlerinin getirdiği bir takım yeni uygulamaların bina edildiği bir sanattır.[36] Özellikle Göktürk devrinde görülen ikonografik ve teknik özellikler Uygur sanatında da rahatlıkla takip edilebilmektedir. Uygur resim sanatındaki yüz tipi ve kıyafet tasvirlerinin Göktürk kaynaklı olduğu ve Göktürk kaya resimlerindeki çizgisel üslubun Uygur resim sanatında da uygulandığı görülmektedir.[37] Buna örnek olarak Bezeklik mağara tapınaklarındaki Uygur klasik üslubundaki duvar resimleri gösterilebilir.[38] Bezeklik mağara tapınakları Sengim koyağında Murtuk Suyu Vadisi'nde, Kızıl Dağ mevkiinde kayalara oyulmuş çok sayıda tapınaktan meydana gelmektedir. Söz konusu tapınakların duvarlarına alçı sıva üzerine yapılmış çok sayıda duvar resminde başta Budha, öğretisi ve hayatını tasvir edilenler olmak üzere çok çeşitli konuların işlendiği görülmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi temel özellikler bakımından Göktürk sanatını kaynak alan ve diğer medeniyetlerin de etkisiyle oldukça gelişmiş örnekler olarak karşımıza çıkan bu duvar resimlerinde konumuz açısından önem arz eden unsurlar İslâmiyet sonrası Türk sanatında taş süslemede oldukça yaygın şekilde kullanılacak olan palmet, rumi ve çarkıfelek gibi motiflerdir. (Le Coq; Chotscho, levha 35 | Le Coq; Buddhistische Spätantike, vol 3, levha 22) Palmet ve rumi motiflerinden meydana getirilmiş düzenlemeler İslâm sanatının en temel unsurları haline gelecek; çarkıfelek motifi geç Osmanlı sanatına kadar yaygın şekilde kullanılacaktır. Ayrıca, söz konusu duvar resimlerinde görülen Göktürk ikonografisine uygun "ay yüzlü - badem gözlü" olarak tanımlanan yüz tipiyle verilen insan figürleri de sonraki dönemler kaynaklık etmesi açısından konumuzla ilişkilidir. (Le Coq; Chotscho, levha 30a) Yine Uygur duvar resimlerinde

[36] Ayrıntılı bilgi için bkz. Marianne YALDIZ (2005), "Central Asia 600-1000", **Turks a Journey of a Thousand Years**, Royal Academy of Arts, London, 41-70.
[37] Yaşar ÇORUHLU (2007); a.g.e., 260.
[38] Ayrıntılı bilgi için bkz. Emel ESİN (1979); "Türk Buddhist Resim Sanatının Tarihçesi", **I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Tebliğler: 3. Türk Sanatı Tarihi**, (15-20 Ekim 1973 İstanbul), İstanbul, 696-758; Emel ESİN (1982); "Bezeklik Külliyesi'nde Dokuzuncu Tapınak", **Türkiyemiz**, Haziran 1982, 37, 1-6.

görülen ve daha sonraki dönemlere kaynaklık edecek olan bir diğer unsur ise alp ve savaşçı tasvirleridir. (Grünwedel; Kultstätten, fig. 513 ve fig. 583)

Uygur heykel sanatı da tıpkı resim sanatında olduğu gibi klasikleşmiş bir üslubun görüldüğü büyük ilerleme kaydedilmiş bir sanattır. Uygur heykel ve kabartmalarının konuları büyük oranda resim sanatının konularını tekrarlamaktadır. Heykel sanatında da asıl amaç dinsel ikonografinin yansıtılması olduğu için Budha'nın, diğer Budist tanrıların, Budist rahiplerin, cinlerin, kahramanların ve çeşitli hayvanların yüzlerce heykeli yapılmış; dinsel konular, Budha'nın hayatıyla ilgili sahneler veya çeşitli efsane ve destanları tasvir eden kabartmalar ortaya çıkmıştır. Uygur heykel sanatında toprak ve stuko malzemenin çok yaygın olduğu, ahşabın da heykel yapımında kullanıldığı, taş malzemenin ise neredeyse hiç kullanılmadığı bilinmektedir. Ancak, heykel grubunda ele alınabilecek ve doğrudan taşa işlenmiş çok önemli bir eser grubu ise Uygur devri yazıtlı abideleridir. Bunların en önemlisi Karabalgasun yazıtı olarak tanınan ve üzerinde Türkçe, Soğdça ve Çince yazılar bulunan eserdir. 762 yılında Alp Bilge Kağan tarafından dikilmiş olduğu kitabesinden anlaşılan eser kızıl granitten yapılmış, eserin tepe kısmı Göktürk devri benzer eserlerde olduğu gibi ejder kabartmalarıyla bir kemer şeklinde düzenlenmiştir. Burada da ağızlarında güneş ve ayı sembolize eden birer küre turan ejder figürleriyle bir evren sembolizmi söz konusudur.[39]

Diğer önemli Uygur devri yazıtlı abideleri ise 750 tarihli Tes Abidesi; kaplumbağa kaidesi bulunan 753 tarihli Terh Abidesi; 759-760 tarihli Şine Usu Abidesi ve 753 ila 756 yılları arasına tarihlenen 19 kitabeden oluşan Hoyto tamir kitabeleridir.[40]

[39] Yaşar ÇORUHLU (2007); a.g.e., 278 -284.
[40] Yaşar ÇORUHLU (2007); a.g.e., 237.

1.2.1.4. Diğer Türk Devlet ve Toplulukları

Buraya kadar olan kısımda, Avrasya ülkelerinde taş işleme - süsleme sanatının gelişimi konusuyla ilgili olarak Proto-Türkler, Hunlar, Göktürkler ve Uygurların taş işleme - süsleme sanatı hakkında bilgi verilmeye çalışıldı. Elbette ki, söz konusu geniş coğrafyada Türk sanatının gelişimine, dolayısıyla da taş işleme - süsleme sanatına katkıda bulunmuş birçok devlet ve topluluk daha mevcuttur.

Orta Asya'da konumuz açısından önem arz eden diğer Türk devletlerin başında M.S. 386-556 yılları arasında hüküm sürmüş Tabgaçlar gelmektedir. Tabgaçlar Türk sanatının temel konularını Çin sanatına aktardıkları gibi kuvvetli bir Budist sanat meydana getirerek Çin Budist sanatının temellerini attılar.[41] Tabgaçlara ait bu önemli kültür ve sanat daha sonraki Çinlilerin yanı sıra Göktürkler ve Uygurlar üzerinde de çok etkili olmuştur.[42] Tabgaç devrinin taş işleme - süsleme sanatı açısından önemli örneklerinin görüldüğü yerler olarak Tun-huang (IV. yüzyılın sonu), Yun-gang (V. yüzyıl ortaları) ve Longmen'de (V. yüzyıl sonu) yer alan kayalara oyulmuş mağara tapınakları zikredilebilir. Buralarda Budist ikonografiyi yansıtan çok sayıda heykel ve kabartmalar ile muhtelif malzeme ve tekniklerle yapılmış sanat ve mimarlık eserleri mevcuttur.[43]

Orta Asya'daki diğer önemli Türk toplulukları olarak bozkır sanatıyla Budist ve İran sanatlarından oluşan bir sentez meydana getirmiş olan Akhun Devleti ile başlangıçta Hun egemenliği altında yaşamış ve Hun sanatına katkıda bulunmuş, daha sonra Türk topluluklarının hareketlerine bağlı olarak Orta Asya'ya gelerek Göktürk idaresi altında yaşadıkları sırada da Göktürk devri Orta Asya sanatına önemli katkıları olmuş Kırgızlar önem arz etmektedir. Yine Orta Asya'da, önce Göktürler ve sonra da Uygurların egemenliği altına girmiş olan ve daha sonra da Büyük Selçuklu ve Anadolu Türk devletlerinin esas bünyesini oluşturacak olan Oğuz boyları da ayrı

[41] Yaşar ÇORUHLU (2000); "Türk-Çin Sanatı İlişkileri", **Çin Simgeleri Sözlüğü Ek Bölümü**, yaz. Wolfram Eberhard, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 373-374.
[42] EMEL Esin (1978); **İslâmiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi ve İslâm'a Giriş**, Türk Kültürü El Kitabı II, cild 1-b'den ayrı basım, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 63.
[43] Yaşar ÇORUHLU (2007); a.g.e., 319-323.

bir önem arz eder. Zira Türk sanatı, Oğuzların Müslüman olmalarından sonra bu boylardan teşekkül edecek devlet ve imparatorluklar eliyle Orta Asya, İran, Türkiye, Suriye, Irak, Kuzey Afrika ve Balkanlara kadar uzanan çok geniş bir coğrafyada varlık göstermiş olacaktır.[44]

Kuzey Karadeniz ve Doğu Avrupa'da konumuzla ilişkili Türk devlet ve topluluklarını sıralamak gerekirse, sanatlarında Orta ve İç Asya özelliklerinin ağır bastığı Avrupa Hunları; mezar alanlarından elde edilen buluntuların bozkır sanatı geleneklerini yansıttığı Avarlar; özellikle mezar külliyeleri ve buralarda yer alan taş heykeller açısından konumuzla doğrudan ilişki olan Hazarlar ve yine çok sayıda taş insan heykeli örneği bulunması açısından önem arz eden Kumanlar telaffuz edilebilir. Yine aynı bölgede hüküm sürmüş Bulgar devleti dönemi de konumuz açısından önem arz etmekte olup Madara isimli yerleşim yeri civarında bulunmuş ve Kurum Han anısına yapılmış bu döneme ait bir kabartmayı ayrıca ele almak yerinde olacaktır. Söz konusu eser yüzeyine Kurum Han'ın at üzerinde ve elinde hâkimiyet sembolü olarak bir kadeh tutar şekildeki tasviri işlenmiştir. Saçları uzun olarak verilmiş hükümdarın ayrıca elinde bir tuğ mevcuttur. Kompozisyon dâhilinde yer alan av köpeği ve sırtına mızrak saplanmış haldeki aslan figürlerinden bunun bir av sahnesi olduğu anlaşılmaktadır. Göktürk sanatı izlerinin açıkça takıp edilebildiği bu kompozisyona benzer av sahneleri, İslâmiyet sonrası döneme ait, çeşitli teknik ve malzemelerle yapılmış eserler üzerinde de görülmektedir.

1.2.2. İslâmiyet Sonrası Dönem

İslâmiyet sonrası Türk sanatında taş işleme - süsleme sanatının gelişimini sağlıklı bir şekilde takip edebilmek için öncelikli olarak Türklerin İslâmiyet'e geçişleri ile ilk Türk-İslâm devletlerinin oluşumundaki siyasi olayları ele almak yerinde olacaktır.

[44] Yaşar ÇORUHLU (2007); a.g.e., 324-325.

Hz. Muhammed'in vefatından sonra Hz. Ebu Bekir'in hilafetinin ikinci yılı olan 633 senesinden itibaren, İslâm Devleti'nde, fetih hareketleri hızlandırılmış; Bizans ve Sasani devletleri gibi dönemin büyük devletleri üzerine seferler düzenlenerek peşi sıra gerçekleşen savaşlardan sonra 642 yılında yapılan Nihavent savaşının ardından İran kesin bir biçimde Müslümanların eline geçmişti. Böylece ilk defa İslâm Devleti idaresi altındaki ordular Ceyhun nehrini geçmiş ve Türk ordularıyla karşılaşmışlardı. Bu ilk temasın ardından ilk Müslüman Türk devletlerinin ortaya çıkması için 3 yüzyıl sürecek olan bir karşılıklı ilişki ve mücadele döneminin geçmesi gerekecektir.[45]

Müslüman Araplarla Türklerin doğrudan temasta bulundukları bir diğer bölge ise Kafkaslardır. Hz. Ömer döneminde Azerbaycan ve Ermeniye'nin fethinden sonra İslâm orduları, kuzeyinde Hazar Devleti'nin bulunduğu Kafkas dağlarına dayanmışlardı. Bu bölgede de Emeviler dönemi boyunca İslâm Orduları ve Hazar Hakanlığı arasında karşılıklı mücadeleler sürecektir.[46]

Emeviler döneminde, Arap olmayan Müslümanlara karşı ayrımcı bir politika uygulanmış, sınır bölgeleri dinin tebliğ ve yayılması gereken ülkeler olarak görülmesi gerekirken ganimet elde edilen yerler olarak görülmüştür. Abbasi döneminin başlamasıyla bu politikalar terk edilerek Türk bölgelerine yapılan saldırılar azaltılmış, böylece Müslümanlar ve Türkler arasındaki ilişkiler yeni bir boyut kazanmıştır. Bu dönemde yapılan Talas Meydan Savaşı hem Türk tarihi, hem de İslâm tarihi açısından büyük önem arz etmektedir. Türkistan bölgesinde İslâm Devleti ile Çinliler arasında kalan Türkler İslâm ordularının taarruzlarına karşı Çin İmparatorluğu'ndan yardım talebinde bulunmuştur. Önceleri bu taleplere olumlu cevap vermeyen Çinliler daha sonra 747 yılında büyük bir ordu ile batıya doğru harekete geçmiş ancak yolları üzerinde bulunan Türklere karşı zalim bir tavır gösterdiklerinden Türkler bu sefer de Müslümanlardan yardım talep ederek Talas savaşında Çinlilere karşı Müslümanlarla birlikte savaşmışlardır. 751 yılı Temmuz

[45] Nesimi YAZICI (1992); **İlk Türk-İslâm Devletleri Tarihi**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 13-14.
[46] Nesimi YAZICI (1992); **a.g.e.**, 15-16.

ayında yapılan Talas savaşının son safhasında Karlukların Çin ordusuna arkadan yaptıkları taarruz neticesinde Çinliler ağır bir yenilgiye uğratılmıştır. Müslümanlar ve Türkler arasındaki bu ittifak sonucu elde edilen başarı genellikle savaşlar şeklinde devam eden Türk - Arap ilişkilerini değiştirerek bir barış ve dostluk ortamı oluşmasını sağlamıştır. Bunun sonucu ise, Türklerin İslâm devleti hizmetine gönüllü olarak girmeye başlamaları ve Türkler arasında Müslümanlığın kabulünün hızla artmasıdır. Ayrıca, Talas savaşında büyük katkıları olan Karluklar uyguladıkları akılcı siyaset ve Talas savaşı sonrası elde edilen başarı sonucunda 766 yılında kurdukları devlet ile Batı Türkistan'da Türk birliğini yeniden tesis etmiştir. Böylece Asya'daki ilk Türk - İslâm devletleri olan Karahanlılar ve Gaznelilerin kurulması için ilk gerekli siyasi ortam sağlanmıştır.[47]

İlk Türk - İslâm devletlerinin kurulmasına kadar geçen süre zarfında, Türklerin Abbasi yönetim organizasyonu içerisinde, özellikle de ordu kademelerindeki hizmet ve etkinlikleri zaman içerisinde artarak devam etmiştir. Nitekim, Halife Mutasım devrinde (833-842) hilâfet ordusuna Türkler tamamıyla hâkim olmuş ve on binlerce Türk anayurtlarını terk ederek İslâm ordusuna katılmıştı. Halife Mutasım sayıları tahminen 25 ya da 30 bin civarında olan ve halkla yeterli uyum sağlayamayan Türkler için özel olarak Sâmarrâ şehrini kurdurtmuş ve 836 yılında Bağdat'ı terk ederek Samarra'ya yerleşmiştir.[48]

Bu önemli gelişmeyle birlikte, Türklerin İslâm Devleti içindeki etkinliklerinin sonucu olarak askeri görevlerin yanı sıra devlet idaresinde de görev almalarıyla birlikte vali olarak atandıkları bölgelerde yarı bağımsız olarak nitelendirilebilecek devletler kurdukları da görülmektedir. Bunlar, Mısırda kurulan Tolunoğulları (868-905) ve Akşitler (935-969) ile Azerbaycan ve kısmen İran'da kurulmuş bulunan Sâcoğulları (890-929) devletleridir.[49]

---

[47] Nesimi YAZICI (1992); **a.g.e.**, 16-17.
[48] Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa DEMİRCİ (2009), "Samerra Maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 36, 70-71.
[49] Ayrıntılı bilgi için bkz. Nesimi YAZICI, (1992); **a.g.e.**.

İlk bağımsız Müslüman Türk devletleri ise Karadeniz'in kuzeyinde kurulmuş İdil Bulgar Hanlığı ile Türkistan'da kurulmuş Karahanlı ve Gazneli devletleridir.

1.2.2.1. İdil Bulgar Hanlığı Dönemi

İdil (Volga) nehrinin orta havzasını teşkil eden bölgede mevcut bulunan Türk ve yerel unsurların bir araya getirilmesiyle kurulmuş bir devlettir. İslâm Devleti ve ordularıyla doğrudan temas edilmemiş olmasına rağmen İslâmiyet'i özellikle ticari ilişkiler sonucunda tanımış ve kabul etmeye başlamışlardır. Gerek Müslüman ahalinin etkisi, gerekse Hazar Hakanlığı'na karşı müttefik arama arzusu İdil Bulgar Hanı Şilkeyoğlu Yeltever (İlteber) Almış Han'ı Abbasi Halifesi ile temasa sevk etti ve 912 yılında Halife tarafından gönderilen heyetin Bulgar ülkesine ulaşmasıyla Han Müslümanlığı kabul etmiş ve böylece bağımsız ilk Müslüman Türk devleti teşekkül etmiştir.[50]

Ancak, bu devletin sanatı hakkında bazı bilgiler mevcut olmakla birlikte meydana getirilen eserlerin pek çoğunun günümüze ulaşmamış olması ve konu hakkındaki araştırmaların azlığı nedeniyle bunlar oldukça sınırlıdır. Bu sebeple, Türk taş işleme - süsleme sanatının gelişimi konusunda İdil Bulgar Hanlığı dönemini sağlıklı bir şekilde ele almak mümkün olamamaktadır. Buna rağmen, döneminin önemine binaen bazı kısa bilgileri vermek yerinde olacaktır.

Bu dönemde kurulan Suvar, Biler, Göke-Tav, Etreç, Züye, Tokşın, Kermençük, İşbol isimli pek çok şehir arasında en önemlisi başkent Bulgar'dır. Burada bulunan ve muhtemelen Moğol istilası sonrası 12. ila 14. yüzyıllara tarihlenen ve bazıları ne yazık ki günümüze ulaşamamış önemli mimari eserler Aksaray, Karasaray, Küçük Minare, Han Kabri, Han sarayları, Han Camii, Büyük Minare ve Doğu Türbesi'dir. Bu yapılarda inşaat tekniği ve yapı malzemeleri bakımından Kafkasya, Anadolu ve Mezopotamya etkileri görüldüğü ve yapılarda mermer sütunlar, zemin döşemesi olarak mermerler ve zengin taş işçiliğine sahip

[50] Ahmet TAŞAĞIL (2000), "İdil Bulgar Hanlığı Maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 21, 472-474.

mimari süslemeler bulunduğu belirtilmekte olup bu durum söz konusu dönemde taş malzemenin kullanımını göstermesi bakımından konumuzla ilişkilidir.[51]

Ayrıca, İdil Bulgar Hanlığı Dönemi'nden günümüze ulaşan bazı mezar taşı ve kitabe örnekleri de mevcuttur. Söz konusu kitabeler ve kitabeli mezar taşları, taş işleme - süsleme sanatı bakımından olduğu kadar dil bilimi açısından da önemli bir eser grubunu teşkil etmektedir.[52]

1.2.2.2. Karahanlılar Dönemi

Doğu ve Batı Türkistan'da hüküm sürmüş ilk Müslüman Türk hanedanının kurduğu devlet için yaygın olarak Karahanlılar ismi kullanılmaktadır. Bu isim ilk olarak tarihçi V. V. Grigorev tarafından hanedan üyelerinin sıklıkla "Kara" unvanı almaları nedeniyle kullanılmıştır. Karahanlı devleti 840 tarihinde Ötüken Uygur devletinin Kırgızlar tarafından yıkılmasından sonra kurulmuştur. Genel kanıya göre Karahanlı devletinin Karluklar tarafından kurulduğu kabul edilmekle birlikte aslında devletin Uygurlara bağlı bir kol olan Yağmalar tarafından kurulduğu da ileri sürülmektedir. Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han 10. yüzyıl ortalarında İslâmiyet'i kabul edip resmi din ilan etmiş, vefatından sonra yerine geçen ikinci oğlu Baytaş Arslan Han tüm Karahanlı devletini İslâm dairesi içine sokmayı başarmıştır.[53]

Böylece İslâmiyet sonrası Asya Türk sanatının ilk örnekleri ortaya çıkmış olup Karahanlı döneminden günümüze cami, minare, türbe, kervansaray ve saray gibi birçok mimari eser ulaşmıştır. Uygur sanatında olduğu gibi, Karahanlı sanatında da coğrafi etmenler sebebiyle taş malzeme kullanımı yok denecek kadar azdır. Karahanlı Türkistan'ında erken tarihli mimari yapılarda kerpiç malzeme ve alçı

---

[51] Dönemin mimari yapıları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Akdes Nimet KURAT (1961); "Bulgar maddesi" **İslâm Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2, 781-796; Nadir DEVLET (1987), "İslâmiyet'i Resmen Kabul Eden İlk Türk Devleti: İdil-Bulgarları", **Büyük İslâm Tarihi**, İstanbul, 9, 313-341.

[52] Ayrıntılı bilgi için bkz. Talat TEKİN (1988); **Volga Bulgar Kitabeleri ve Volga Bulgarcası**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara; Talat TEKİN (1988); **Tuna Bulgarları ve Dilleri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara; Akdes Nimet KURAT (1961); "Bulgaristan maddesi" **a.g.a**, 2, 796-801;

[53] Karahanlıların siyasi tarihi hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız. Reşat GENÇ (2002); **Karahanlı Devlet Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul.

süslemeler kullanılmış, daha geç ve gelişmiş örneklerde ise tuğla kullanımı yaygınlaşmıştır.[54]

Malzeme cinsi açısından konumuz kapsamında olmamakla birlikte Türk sanatının sonraki dönemlerinde taş işleme - süsleme sanatına kaynaklık etmesi bakımından Karahanlı devri mimari süslemelerini ele almak yerinde olacaktır. Karahanlı ülkesinde taş kaynaklarının yetersizliği nedeniyle mimaride tuğla kullanımı, tuğlaların geometrik süslemeler oluşturacak şekilde dizilmeye uygun olmalarında ötürü daha önce Emevi ve Abbasi sanatlarında yaygın şekilde mevcut olmayan geometrik süslemelerin İslâm sanatında ilk defa yaygın şekilde kullanılmasına neden olmuştur.[55] Buna örnek olarak, Özkent'te yer alan yan yana türbe yapılarından en erken tarihlisi olan 1012 tarihli Nasr bin Ali türbesinin günümüze ulaşan taçkapı bordür kısmındaki tuğlaların birbirini kesen yarım sekizgenler, dörtlü düğüm ve yıldız motifleri meydana getirecek şekilde dizilmeleriyle oluşturulmuş sonsuzluk prensibindeki düzenleme zikredilebilir. Ana unsuru yıldız motifi olan Nasr bin Ali türbesindeki söz konusu düzenleme, sonraları Türk sanatında çeşitli değişiklerle klasik bir süsleme motifi haline gelen geometrik kompozisyonun ilk örneğidir. Bu süsleme motifinin gelişmesini gerek mimaride gerekse diğer sanatlarda Türk sanatının bütün devirleri boyunca takip etmek mümkündür. Karahanlılar'da bu düzenlemenin sekizgenlerin birbirini kesmesinden meydana gelen değişik bir uygulaması 12. yüzyıla atfedilen yapılar olan Muğak Attari Camii taçkapısının bordüründeki tuğla süslemelerde ve Özkent minaresinin ortasındaki dar kuşakta görülür.[56] Böylece, İslâm sanatı açısından son derece karakteristik olan sonsuzluk prensibindeki geometrik bezemelerin Karahanlılar tarafından ortaya çıkarılarak yaygınlaştırıldığı anlaşılmaktadır.

Yine Nasr bin Ali türbesinin günümüze ulaşan tek trompunun altında beş yuvarlak kemerden meydana getirilmiş stuko bezemelerde eğri kesim tekniğine benzer bir teknikle yapılmış şematik lotus ve palmet motifleriyle oluşturulan

[54] Oktay ASLANAPA (1999); **Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi, 5. Basım, İstanbul, 31.
[55] Yıldız DEMİRİZ (2004); **İslâm Sanatında Geometrik Süsleme**, Yorum Sanat Yayıncılık, İstanbul, 10.
[56] Oktay ASLANAPA (1999); **a.g.k**, 34.

düzenlemeler sonraki dönemlerde yaygın olarak kullanılacak lotus-palmet düzenlemelerinin ön örneği olarak zikredilebilir. Özkent türbelerinden kuzeyde yer alan 1152 tarihli Celâleddin Hüseyin türbesi Karahanlılar döneminin en dikkat çekici eserlerinden biri olup yapının taçkapı düzenlemesinde alınlık ve kemer yüzeyi ile kavsara köşeliklerine işlenen düzenlemelerde ise rumi motifinin ilk defa kullanıldığı görülmektedir.[57] Buradan hareketle, daha önce Uygur sanatında görülen ve Türk-İslâm sanatının karakteristik motifleri olarak karşımıza çıkacak olan rumi, palmet ve lotus motiflerifleri ile bu motiflerin bir arada kullanılmasıyla meydana getirilen düzenlemelerin Karahanlı sanatı aracılığıyla Türk-İslâm sanatına dâhil edildiği ileri sürülebilir.

Ayrıca, özellikle Anadolu Selçuklu sanatının önemli bir unsuru olan ve kaynağını İslâmiyet öncesi Türk sanatından alan hayvan mücadele sahneleri ile süvari, aslan, grifon gibi figürlerin Karahanlı sanatında da görülmesi konumuz açısından önem arz etmektedir. Bugünkü Tirmiz şehrinin eski kısmında, Karahanlıların yazlık merkezi olan Tirmiz sarayının taht salonunda çeşitli tekniklerle yapılmış bezemelerde süvariler, kuşlar gibi çeşitli figürlerle birlikte vücutları bitkisel unsurlar ve rozetlerle bezenmiş iki gövdeli, tek başlı kanatlı aslan; aslan başlı ve gövdeli bir dev; öküze arkadan saldıran aslan ile grifon gibi çok çeşitli tasvirler mevcuttur.[58] Burada konumuz açısından dikkat çekici olan durum, Türk-İslâm sanatının sonraki dönemlerinde de özellikle hayvan ve hayali yaratıkların gövdelerinin, Tirmiz sarayındaki örneklerde olduğu gibi bitkisel unsurlarla bezenmiş olmasıdır. Bu uygulamanın kaynağı yukarıda da ifade edildiği gibi İslâmiyet öncesi çok erken dönemlerden beri görülmekte olan hayvan üslubundaki eserler olup bu üslubunun kesintisiz bir şekilde Anadolu Türk sanatına kadar devam ettiği görülmektedir.[59]

---

[57] Oktay ASLANAPA (1999); **a.g.k**, 35.
[58] Oktay ASLANAPA (1999); **a.g.k**, 42.
[59] Ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşar ÇORUHLU (1990); "İslâmiyet'in Kabulünden Sonraki Asya Türk Sanatı'nda Hayvan Üslubunun İzleri", **Doğu Türkistan'ın Sesi**, 7/26, 11-15; Yaşar ÇORUHLU (1988); **Anadolu Selçukluların Taş Tezyinatında Orta Asya ile Bağlantılar**, M.S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

İslâmiyet sonrası dönemde taş işleme - süsleme sanatı açısından son derece önemli bir unsur olan hat sanatı örneklerinin de Karahanlı mimari süslemesinde yaygın olarak kullanıldığı görülür. Karahanlı sanatında kûfi hattın çeşitli stilleri ile birlikte nesih hatla yazılmış kitabeler de mevcuttur. Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi mimaride tuğla kullanımın sağladığı imkân nedeniyle geometrik hat sanatının son derece karakteristik bir stili olan murabba ya da ma'kılî kufi olarak isimlendirilen hattın bu bölgede ortaya çıkmış olması Türk sanatı açısından önem arz eden bir durumdur. Bu stildeki yazıların erken bir örneği Karahanlı dönemi, 12. yüzyıla tarihlenen Buhara Namazgâh Camii'nin mihrap düzenlenmesinde yer almaktadır. Düzenlemede alınlık kısmının yüzeyine "Allah", "Muhammed" ve dört halifenin isimleri; mihrap nişini çerçeveleyen bordüre ise "El-Mülkü Lillâh" ibaresi yazılmıştır.[60] İslâm hat sanatının karakteristik unsurlarından biri haline gelecek ma'kılî kufi hat örneklerine daha çok kitap sanatları ve mozaik çini tekniğindeki eserlerde rastlanmakla birlikte Osmanlı Dönemine ait İstanbul Sultan II. Bayezid Camii güney batı minaresindeki düzenleme gibi bazı örneklerde taş malzemeyle de bu hattın uygulandığı görülmektedir.

Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere Karahanlı devri Türk sanatında gerek yeni bir takım uygulamaların ortaya konulması, gerekse İslâmiyet öncesine ait unsurların İslâm sanatına dâhil edilerek sonraki dönemlere kaynaklık etmesi açılarından Türk sanat tarihinde oldukça önemli bir dönemini teşkil etmektedir.[61]

1.2.2.3. Gazneliler Dönemi

Gazne'de kurulması ve başkentin de Gazne olması nedeniyle devlet ve hanedana Gazneli ismi verilmiştir. Abbasiler devrinden beri İslâm Devleti hizmetinde askerlik, komutanlık ve valilik gibi görevlerde bulunan Türkler sadece Abbasiler değil, Büveyhîler ve Sâmânîler gibi diğer Müslüman devletlerde de benzeri görevlerde bulunuyordu. Bu komutan ve valiler merkezi otoritenin

[60] Oktay ASLANAPA (1999); **a.g.k**, 31.
[61] Karahanlı sanatının hakkında bkz. Emel ESİN (1967); "Türk Sanatı Tarihinde Karahanlı Devrinin Mevkii", **VI. Türk Tarih Kongresi Tebliğler**, Ekim 1961, Ankara, 100-130.

zayıfladığı zamanlarda yönetimi ele geçirerek yarı bağımsız şekilde hüküm sürüyorlardı. Sâmânî devletinin Horasan orduları kumandanı olan Alp Tekin bu tarz bir ortamda çeşitli siyasi mücadeleler sonucunda Gazne şehrine çekilmek zorunda kalmış ve 963 tarihinde buradaki yerel hanedan olan Levikleri uzaklaştırarak Gazneli devletinin ilk çekirdeğini meydana getirmiştir. Alp Tekin'in ölümünden sonra yerine oğlu Ebû İshak İbrâhim geçmiş, hâkimiyet mücadeleleriyle geçen bu dönemden sonra Ebû İshak İbrâhim'in oğlu olmadığından ölümünden sonra devletin başına Türk kumandanlar geçmiştir. Bu kumandanlardan üçüncüsü olan Sebuk Tekin'in başa geçmesinden sonra babadan oğla geçen Gazneli hanedanı kurulmuş olup Sebuk Tekin'in ölümünden sonra yerine geçen büyük oğlu Mahmud zamanında devlet en parlak dönemini yaşamış, Samani devletinin büyük bir kısmı ele geçirildiği gibi Hindistan'ın kuzeyine düzenlenen çok sayıda sefer ile bu bölgenin fethi ve de İslâmlaştırılması sağlanmıştır. Sultan unvanı ilk kullanan hükümdar olan Mahmud'un 1030 tarihinde ölümünden sonra yerine geçen en önemli hükümdarlar Sultan I. Mesud, Sultan İbrahim ve Sultan III. Mesud olup taht mücadeleleri ve komşu devletler ve özellikle de Selçuklularla yapılan mücadeleler sonunda Gazneli devleti Selçukluların himayesine girmiştir. Hindistan bölgesine çekilmek zorunda kalan Gazneliler, meydana gelen isyan ve kargaşalar nedeniyle giderek zayıflayarak nihayet 1186 yılında Gurlular tarafından yıkılmıştır.[62]

Gazneli devletinin hüküm sürdüğü şehirlerde yaşanan el değiştirmelerden ve Cengiz ordularının bölgeyi ele geçirmesinden sonra yapılan tahribatlar neticesinde pek çok Gazneli eseri günümüze ulaşamamıştır. Ancak günümüze ulaşan eserlere göre, Gazneli döneminin Karahanlı sanatı ile Selçuklu sanatı arasındaki bağlantıyı sağlaması nedeniyle Türk sanatı ve mimarlığı açısından oldukça önemli bir dönem olduğu kabul edilmektedir.[63]

Taş kullanımının bölgedeki diğer devletlerin dönemlerine göre daha yaygın olduğu Gazneli sanatında, Karahanlı dönemindeki gibi tuğla, stuko ve pişmiş toprak

[62] Ayrıntılı bilgi için bkz. Nesimi YAZICI (1992); **a.g.e.**; Erdoğan MERÇİL (1996); "Gazneliler maddesi" **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 13, 480-484.
[63] Oktay ASLANAPA (1999); **a.g.k**, 56; Ara ALTUN (1996); "Gazneliler maddesi mimari bölümü", **a.g.a**, 484-486.

malzemeden yapılmış palmet ve rumi motifleriyle gerçekleştirilen düzenlemeler ile sonsuzluk prensibindekiler de dâhil olmak üzere çok çeşitli geometrik süslemelerin ve zengin bezemeli kufi kitabelerin mimari süslemede yer aldığı görülmektedir. Mimari süslemede taş malzemenin daha yaygın kullanılmasının nedeni ise Gazne şehri yakınlarında bir mermer ocağının mevcut olmasıdır. Söz konusu ocaktan alınan örnekler ve tarihi parçalar arasında yapılan karşılaştırmalar söz konusu mimari süslemelerde kullanılan mermerlerin bu ocaktan çıkarıldığını ortaya koymuştur.[64]

Hilmend nehri kıyısında bulunan ve 11. yüzyıla tarihlenen Leşker-i Bazar sarayının taht salonunda bulunan duvar resimlerini, malzeme açısından konumuz dâhilinde olmamakla birlikte ikonografik özellikleri bakımından önem arz ettikleri için ele almak yerinde olacaktır. Söz konusu duvar resimlerinde çeşitli motifler ve canlı renklerle bezeli kaftanlar giyen, pantolon ve çizmeleri bulunan, yan yana sıraya geçmiş halde çok sayıda insan figürü resmedilmiştir. Kaftanlar bir kemerle belden bağlanmış ve kemerlerden sarkar şekilde çeşitli eşyalar betimlenmiştir. Figürlerin kıyafetleri, Orta Asya Türkleri için karakteristik olan giyim tarzındadır. Kompozisyon dâhilinde yer yer avcı kuş tasvirleri mevcut olup figürlerin omuzlarına dayalı şekilde silah sapları bulunmaktadır. Mevcut figürlerin yüzleri sonradan tahrip edilmiş olmasına rağmen yıkıntılar arasındaki bir sütuncenin üzerine işlenmiş sağlam haldeki insan başının "ay yüzlü - badem gözlü" olarak tanımlanan ikonografiye uygun şekilde verildiği tespit edilmiştir. Kompozisyonun ayrıntılarından ve duvar resimlerinin taht salonunda bulunmasından bu figürlerin merasim halindeki hükümdar muhafızlarının tasviri olduğu anlaşılmaktadır.[65] Klasik dönem Uygur duvar resimlerine son derece benzer bir üslupta olan bu duvar resimleri ikonografik özelliklerin İslâmiyet sonrasında da devam ettiğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Zira, Türk-İslâm sanatının sonraki dönemlerinde; gerek taş işçiliği,

[64] Alessio BOMBACI (1963); "Gazne'deki Kazılara Giriş", **Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri I**, çev. Doğan Türker, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi, Türk Sanatı Tarihi Enstitisü Yayınları: 1, 543-544.

[65] Oktay ASLANAPA (1999); **a.g.k**, 49-50; Gönül ÖNEY (1984); "Gazneli Saray Süslemelerinin Anadolu Selçuk Saray Süslemelerine Akisleri", **Arkeoloji - Sanat Tarihi Dergisi**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, III, İzmir, 124-125.

gerekse diğer malzeme ve tekniklerle yapılan insan tasvirleri aynı ikonografiyi tekrar edecektir.

Yine Gazneli devrine ait 1112 tarihli Sultan III. Mesud Sarayı ise taş işleme - süsleme sanatının gelişimi açısından son derece önemli bir eserdir. Söz konusu sarayın avlu duvarlarının alt kısımlarında bulunan zengin süslemeli mermer panolar çok geniş bir coğrafya içerisinde taş - işleme süsleme sanatının önemli örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tuğladan yapılmış avlu duvarlarının alt kısmını kaplayacak şekilde yerleştirilmiş söz konusu mermer panolardan çok az bir kısmı günümüze ulaşmıştır. Orijinalde avlu duvarlarını tamamen dolaşacak şekilde 500 adetten fazla mermer pano olduğu, günümüze ise 44 adet kadarının ulaştığı bilinmektedir.[66] Ancak günümüze ulaşan mermer pano sayısı az olmasına rağmen bunlar üzerinde bitkisel düzenlemeler, çeşitli figür, motif ve semboller ile kufi hatlardan meydana getirilmiş oldukça zengin süslemeler olduğu görülmektedir.[67] Mevcut panolar arasında yan yana dizilerek birbirini devam ettirecek şekilde düzenlenmiş bir nevi bordür özelliği gösteren örnekler olduğu gibi bazı örneklere ise kaynağını İslâmiyet öncesi dönemden alan motif ve sembollerle bezenmiş sahneler işlenmiştir. Bunlar arasında dikkat çekici olanlardan biri Leşker-i Bazar Sarayı duvar resimlerini hatırlatan asker figürüdür. Bu figür Türk sanatı ikonografisine uygun şekilde yüzü Türk tipinde, kaftanı ve kemeri ayrıntılı olarak verilmiş ve omzunda silah tutar şekilde tasvir edilmiştir. Bu düzenleme dâhilinde yer alan çift başlı kartal figürleri ise oldukça dikkat çekici olup bu figürün sonraki dönemlerde de yaygın şekilde kullanıldığı bilinmektedir. Bir diğer mermer pano parçası üzerinde ise ellerini önünde birleştirmiş bir erkek tasviri bulunmaktadır. Bu figür de asker figürü gibi genel ikonografiye uygun şekildedir. Figürün sağ tarafında büyük bir bahar dalı yani çiçekli ağaç motifi mevcuttur. Başka bir pano üzerinde yer alan dansçı figürleri ise oldukça dikkat çekicidir. Yan yana üç kadının tasvir edildiği sahnede yüz ve kıyafet detayları Türk ikonografisine uygundur. Dans edilmekte olduğu izleniminin verilmesi için figürlerin bacakları çapraz halde, elleri de dans hareketleri yapar

[66] Oktay ASLANAPA (1999); **a.g.k**, 53.
[67] Ayrıntılı bilgi için bkz. Alessio BOMBACI (1963); **a.g.m.**; Alessio BOMBACI (1959); "Summary report on the Italian Archaeological Mission in Afghanistan. Introduction to the Excavations at Ghazni", **East and West**, Vol. 10, No. 1/2 (MARCH-JUNE 1959), 3-22.

şekilde verilmiştir. Mermer panolar arasında üzerine av sahnesi resmedilmiş olan bir örnek de bulunmaktadır. Bu sahnede at üzerindeki avcı arkasına dönmüş ve arkadan saldıran bir aslana doğru hamle yapar halde tasvir edilmiştir. Geriye doğru ok atan süvari figürleri İslâmiyet öncesi ve sonrası dönemlerde Türk sanatının karakteristik unsurlarından olup Avar Kağanlığı'na atfedilen bayrak üzerinde de geriye ok atan bir süvari figürü bulunmaktadır. Oldukça dikkat çekici bir başka sahne ise birbiriyle ilişkili iki parça halindeki mermer panolar üzerine işlenmiş olup kompozisyonun merkezine helezonik kıvrımlar ve rumi motifleriyle oluşturulmuş bir hayat ağacı işlenmiştir. Hayat ağacının etrafına grifon ve ejder başları gibi hayali unsurlar ile yine hayali figürler olan insan başlı, kanatlı ve aslan gövdeli sfenksler ve insan başlı, yırtıcı kuş gövdeli harpi tasvirleri işlenmiştir. Bu tasvirlerde gövdeler üzerinde yer alan kanatlar rumi motifi şeklinde verilmiş olup hayali yaratıkların kanatlarının rumi şeklinde verilmesi Uygur sanatından beri Anadolu Selçuklu sanatına kadar devam eden bir gelenektir. Hayat ağacı düzenlemesi dört yönden bordürlerle çerçevelenmiş; bordür yüzeyleri birbirinden farklı düzenlemelerle süslenmiştir. Bordür süslemelerinin iki parça üzerinde birbirini tutmaması, birbiriyle ilişkili olduğunu ifade ettiğimiz söz konusu iki mermer panonun ya farklı hayat ağacı düzenlemelerine ait ya da orta kısımda bir parçanın eksik olduğu kanısını uyandırmaktadır. Zira en alt bordür, sağ parça üzerinde peşi sıra yerleştirilmiş grifon figürleri; sol parça üzerinde ise yine sıralı verilmiş sırtlan(?) figürleriyle dolgulanmıştır. Sağ parçanın yan ve üst bordürleri aynı süslemeyle dolgulanmış; çizgilerle meydana getirilmiş sekizgen çerçeveler içine çeşitli tiplerde grifonlar ile fil ve tavus kuşu figürleri işlenmiştir. Sol parçanın da yan ve üst bordüründe yer alan bezemeler aynıdır. Burada haçvari dört kollu çerçeveler içine harpiler, çift başlı kartallar ve çiftli grifon figürleri işlenmiştir. Ele alacağımız son mermer pano üzerinde ise bir aslan figürü bulunmaktadır. Aslanın gövdesi üzerine hayvan üslubuna uygun şekilde çeşitli motifler işlenmiş ve kuyruğunun püskül kısmı rumi motifi formunda verilmiştir.

Sultan III. Mesud Sarayı'nda bulunan ve ayrıntıları yukarıda kısaca anlatılmaya çalışılan mermer panolara işlenmiş süslemeler aynı üslup ve ikonografi özelliklerini taşıyan ve çok zengin bir motif-figür repertuarını işaret eden düzenlemelerdir. Bunlar, yukarıda da yer yer ifade edilmeye çalışıldığı gibi

kaynağını İslâmiyet öncesinden alan ama aynı zamanda İslâmi ve bölgesel kültürlerin izlerinin de görüldüğü yüksek bir kültürel sentezin ürünüdür. Sultan III. Mesud Sarayı'ndaki bu tarz süslemeler, özellikle saraylar ve köşkler gibi sivil mimari örneklerinde karşımıza çıkacak olan güç ve hâkimiyete delalet edecek sembollerle oluşturulmuş süslemelerin erken örneklerinden olup bunlar Türk - İslâm sanatının karakteristik unsurları haline gelecek ve sonraki dönemlerde de yaygın olarak karşımıza çıkacaktır.[68]

1.2.2.4. Büyük Selçuklu İmparatorluğu Dönemi

Oğuzların Kınık boyuna mensup olan hanedan adını Oğuz Devleti'nin ordu kumandanı olan Selçuk Bey'den almaktadır. Selçuk Bey döneminde bir beylik halinde olduğu anlaşılan devlet özellikle Selçuk Bey'in oğlu Musa Yabgu ve torunları Çağrı ve Tuğrul beylerin başta Karahanlılar ve Gazneliler olmak üzere İran ve Orta Asya bölgesindeki çeşitli devletlere karşı verdikleri başarılı mücadele sonucunda bir imparatorluk haline gelmiştir. Tuğrul Bey ilk Selçuklu İmparatoru olarak kabul edilmektedir. Tuğrul Bey'in ölümünden sonra yerine Çağrı Bey'in oğlu Süleyman tahta çıkarılmış ancak Çağrı Bey'in diğer oğlu Alparslan buna karşı gelerek hükümdarlığı ele geçirmiştir. Sultan Alparslan'ın pek çok başarısı arasında en önemlisi Bizans İmparatoru Romanos Diogenes kumandasındaki orduyu 1071 yılında Malazgirt ovasında yapılan muhaberede yenilgiye uğratarak Anadolu'nun fethini başlatmış olmasıdır. Sultan Alparslan'dan sonra yerine oğlu Melikşah geçmiş, İmparatorluğun en geniş sınırlarına ulaştığı bu devirde Vezir Nizamülmülk'ün de katkılarıyla devlet teşkilatı mükemmel bir şekil almış; ilim ve kültür alanında büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak, Melikşah'ın ölümünden sonra yaşanan uzun süreli ve çok şiddetli saltanat mücadeleleri sebebiyle imparatorluk gerek Haçlılar, gerekse bölgedeki diğer devletler karşısında önemli kayıplar vermiş ve çöküş sürecine girilmiştir. Çeşitli mücadele ve yönetim değişikliklerinin ardından saltanatı ele geçiren Sultan Sencer'in çok uzun süreli saltanatı zamanında bazı önemli başarılar elde edilmiş ve devlet teşkilatı en mükemmel halini almıştır. Ancak, Sultan Sencer'in

[68] Bkz. Gönül ÖNEY (1984); **a.g.m**.

1157 yılında ölümünün ardından Büyük Selçuklu İmparatorluğu tarih sahnesinden çekilmiştir. Ele geçirilen ülkelerin hanedan üyelerine ikta edilmesi veya çeşitli saltanat mücadeleleri sonrasında varılan anlaşmalar sonucunda Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı bazı devletler kurulmuş olup bunlar Kirman Selçukluları, Anadolu Selçukluları, Suriye Selçukluları ve Irak Selçukluları olarak sıralanabilir. Bu devletler varlıklarını Büyük Selçukluların yıkılmasından sonra da sürdürmüştür.[69]

Büyük Selçuklu İmparatorluğu döneminde, özellikle mimari açısından çok önemli eserler meydana getirilmiş, Karahanlı ve Gazneli dönemlerinde ilk defa ortaya çıkan mimari gelenekler bu dönemde toplu şekilde değerlendirilerek anıtsal bir mimari ortaya çıkarılmıştır. Buna örnek olarak cami mimarisinde bütün İran ve Orta Asya'da hâkim olan dört eyvanlı, avlulu ve mihrap önü kubbesi bulunan yapıların Büyük Selçuklu döneminde görülmeye başlandığı ifade edilebilir.[70] Bölgedeki diğer devletlerin sanatında olduğu gibi Büyük Selçuklu sanatı ve mimarisinde taş kaynaklarının yetersizliği nedeniyle taş malzeme kullanımı oldukça nadirdir. Ancak, mimari kuruluşları bakımından oldukça gelişmiş olan Büyük Selçuklu dönemi yapıları, süsleme özellikleri bakımından da çok zengin uygulamaları barındırmakta ve konumuz açısından önem arz eden Anadolu Selçuklu dönemi taş işçiliği örneklerine kaynaklık etmektedir. Büyük Selçuklu döneminin erken tarihli eserlerinden biri olan Harrekan'daki 1067-68 tarihli kümbetin iç mekân duvar yüzeylerinde yer alan kalem işi bezemelerde zincire asılı kandil motifleri bulunmaktadır.[71] Böylece, Anadolu Türk sanatında karakteristik motiflerinden olan ve özellikle konumuz kapsamında olan mezar taşlarında şıkça görülen askı kandil motifinin erken örneklerinin Malazgirt savaşından önceki bir dönemde Büyük Selçuklular tarafından gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

---

[69] Büyük Selçuklu İmparatorluğu siyasi tarihi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Faruk SÜMER (2009); "Selçuklular Maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 36, 365-371; Oya PANCAROĞLU (2005); "The Seljuks of Iran and Their Successors 950-1250", **Turks a Journey of a Thousand Years**, Royal Academy of Arts, London, 71-102.

[70] Oktay ASLANAPA (1999); **a.g.k**, 59.

[71] Oktay ASLANAPA (1999); **a.g.k**, 73.

Büyük Selçuklu dönemine ait mimari eserlerde görülen süslemeler, askı kandil örneğinde olduğu gibi, motif repertuarı açısından olduğu kadar bezeme üslubu açısından da Anadolu Türk sanatı taş işçiliğine tesir ve kaynaklık etmiştir. Bunun en açık örneklerinden biri, 12. yüzyıl sonlarına tarihlenen Hemedan'daki Kümbet-i Aleviyan'ın dış cephe süslemelerinde bulunan ve Büyük Selçuklu stuko süslemelerinin ileri örnekleri olarak kabul edilen serbest plastik görünüşler halindeki düzenlemeler ile Anadolu'da, 1228-29 tarihli Divriği Ulu Camii'ndeki taş işlemeler arasındaki paralelliktir. Çeşitli üsluplardaki kitabeler ve yazı bordürleri ile bitkisel ve geometrik düzenlemeler açısından Büyük Selçuklu sanatı ile Anadolu Türk taş işçiliği arasındaki paralellikleri gösteren örnekler burada belirtilemeyecek kadar fazla sayıdadır.

Büyük Selçuklu dönemine tarihlenen konumuz kapsamındaki taş eser örneklerinin büyük kısmını mezar taşları oluşturmaktadır. Örnekleri çeşitli ülkelerdeki müzeler ve koleksiyonlarda mevcut olan Büyük Selçuklu devri mezar taşlarında, yüzeylerin bir mihrap şeklinde düzenlenmesi ve kitabede kufi hattın kullanılması karakteristik özellikler olarak karşımıza çıkar. Özellikle 12. yüzyıl ilk yarısına tarihlenen ve Yezd şehrindeki mezarlıklara ait olan örnekler ince işçilikleri bakımından dikkat çekmektedir. Bu örneklerde, son derece dekoratif kemerlerle meydana getirilmiş mihrap düzenlemelerinin iç ve etrafları ince işçilikli kufi yazı bordürleriyle yoğun şekilde dolgulanmıştır. Bu eserler o denli bir üslup birliği ile yapılmıştır ki kimi zaman farklı iki eser arasındaki ayrımları tespit etmek zaman almaktadır.[72] Büyük Selçuklu devri, Nişabur şehrine ait mezar taşları ise yine aynı üslupta, mihrap şeklinde düzenlenmiş yüzeyler üzerine kufi kitabelerin işlenmesiyle yapılmış örneklerdir.[73] Ancak, bunların taş işçiliği Yezd mezar taşları kadar ince değildir. Genel olarak Büyük Selçuklu devri mezar taşlarında mihrap şeklinde düzenlemeler ve çeşitli tarzlardaki kufi hatlar karakteristik özellikler olup bu şekilde

[72] Yezd mezar taşı örnekleri için bkz. Cleveland Museum of Art 1950.9 envanter numaralı eser; The Metropolitan Museum of Art 33.118. envanter numaralı eser.

[73] Nişabur mezar taşı örnekleri için bkz. The Metropolitan Museum of Art 36.20.27; 48.101.3 ve 48.101.2 envanter numaralı eserler; diğer Büyük Selçuklu mezar taşı örnekleri: Musée du Louvre MAO 98 ve MAO 99 envanter numaralı eserler.

düzenlenmiş mezar taşı örneklerine Osmanlı dönemi de dâhil olmak üzere Anadolu Türk sanatında sıklıkla karşılaşılmaktadır.

Büyük Selçuklu devrine tarihlenen ve günümüzde Avrupa ve Amerika'daki çeşitli müze ve koleksiyonlara dağılmış durumda olan önemli bir taş eser grubu da yüzeylerine figürlü kabartmalar işlenmiş merdiven ya da balkon korkuluklardır. Toplamda 12 adet oldukları belirtilen bu korkuluklar, orijinal yerleri olan Kuzey İran'daki Hamedan şehrine 6 km uzaklıktaki Muhaciran isimli bir kasabadan alınarak 1912 yılında Avrupa'ya götürülmüştür.[74] Bunlardan biri günümüzde Danimarka Kopenhag'daki "The David Collection"da 11a-b/1978 envanter numarasına kayıtlı bulunan taş korkuluktur. Bir köşk ya da saray yapısının balkon ya da merdiven kısmına ait olan eserin 1200 yılı dolaylarına tarihlendiği belirtilmektedir. İki yüzeyinde kabartma bezemeler bulunan eser sonradan ikiye bölünerek iki levha haline getirilmiştir. Her iki yüzeyinde de düzenlemenin merkezine tek başlı çift gövdeli simetrik birer aslan figürü yerleştirilmiştir. Bunlar diğer motif ve figürlere nazaran daha büyük boyutludur. Aslanların kuyrukları rumi motifi şeklinde verilmiş, gövdeleri üzerine hayvan üslubu geleneğine uygun şekilde geometrik motifler işlenmiştir. Eserin her iki yüzünde de hâkim unsur çift gövdeli aslan figürü olmakla birlikte iki yüz bir birinin aynı değildir. Bir yüzde aslan figürünün hemen altında daha küçük boyutlu karşılıklı iki hayvan figürü ile rumi ve bitkisel karakterli düzenlemelerle dolgulu bordürler mevcuttur. Diğer yüzde ise aslan figürlerinin üzerinde bir diğer hayvanı kovalamakta olan yırtıcı hayvanı gösteren mücadele sahnesi yer almakta, sol kısımda ise alt üst geçmeler yaparak devam eden bitkisel motiflerle bezeli bir bordür bulunmaktadır. Korkuluğun baş kısmı ise gövdeleri yivli birer sütünce ve kabartma birer hayvan motifi işlenerek hareketlendirilmiştir. Bu korkuluğa oldukça benzer şekilde olan diğer bir örnek ise Musée du Louvre'da, MAO 136 envanter numarasına kayıtlı bulunmaktadır. Ancak, bu eserde bir yüzde tek başlı çift gövdeli aslan, diğer yüzünde ise yine tek başlı ve çift gövdeli bir sfenks figürü yer almaktadır. Tek başlı çift gövdeli aslan ve tek başlı çift gövdeli sfenks düzenlemeleri, Büyük Selçuklu devri öncesi Karahanlı ve Gazneli dönemi saray

[74] Nasiri-Moghaddam (2004); **L' archéologie Française en Perse et les Antiquités Nationales (1884-1914)**, Connaissances et savoirs, Paris, 275.

yapılarındaki süslemelerde; daha sonra ise Anadolu Selçuklu sanatında, özellikle kale yapılarında örnekleri görülen düzenlemeler olup bunların devlet arması niteliğinde ve korunmayla ilişkili sembolik anlamlar içeren figürler olduğu ifade edilebilir.[75] Hamedan'dan Avrupa'ya götürülen ve muhtemelen de bir Büyük Selçuklu sarayına ait olan söz konusu korkulukların diğer örnekleri günümüzde özel koleksiyonlarda bulunmaktadır.[76] Bunlar üzerinde de yukarıda anlatılan örneklerle aynı üslup özellikleri gösteren kabartmalar halinde hayvan mücadele sahneleri, sfenks, grifon ve aslan figürleri ile çeşitli hayvan tasvirleri mevcuttur. Söz konusu eserlerde görülen tüm bu figürler Büyük Selçuklu sanatından, Anadolu Selçuklu sanatına aktarılmış ve Anadolu Selçuklu sanatının zengin figür repertuarı içerisinde yerini almıştır.

Büyük Selçuklu dönemi taş eser örnekleri arasında kitabeler de bulunmaktadır. Musée du Louvre'da MAO 314 envanter numarasına kayıtlı Büyük Selçuklu devrine ait iki adet taş kitabe üzerine kufi hat ile Kur'an-ı Kerim 256. ayetten cümleler işlenmiştir. 10. ya da 11. yüzyıla tarihlenen ve Suriye menşeili olabilecek eserlerde hat dışında bezeme yoktur. Kufi hat, son kısımları bitkisel karakterli motiflerle nihayetlenen iri harfler şeklindedir. Kur'an ayetlerinin benzer üsluplardaki kufi hat ile işlendiği taş eser örneklerine başta Diyarbakır bölgesi olmak üzere Anadolu'da da rastlanmaktadır. Buna örnek olarak sözü edilen bu iki kitabeye oldukça benzer olan ve tez kapsamında ele alınan Türk ve İslâm Eserleri Müzesi envanterine 2530 ve 2532 numaralarla kayıtlı Artuklu dönemine ait kitabeler zikredilebilir.

---

[75] Ayrıntılı bilgi için bkz. Semra ÖGEL (1962); "Selçuklu Sanatında Çift Gövdeli Aslan Figürü", **BELLETEN**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 103 - Temmuz 1962, XXVI, 529-538; Eva BAER (1965); **Sphinxes and Harpies in Medieval Islamic Art: An Inconographical Study**, The Israel Oriental Society Oriental Notes and Studes No.9; Gülsen BAŞ (2006); **Diyarbakır'daki İslâm Dönemi Mimarisinde Süsleme**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.

[76] Bunlardan bazılarının yayınlandığı müzayede katalogları ve lot numaraları: Sotheby's 24/04/2013 149. Lot; Christie's Lot 10 / Sale 6895; Christie's Lot 325 / Sale 6281; Christie's Lot 80 / Sale 7218; Christie's Lot 137 / Sale 6628.

1.2.2.5. Zengîler Dönemi

Bir Türk-İslâm hanedanı olan Zengîler, Musul ve Halep merkez olmak üzere Yukarı Mezopotamya, Doğu Anadolu ve Suriye'de 1127 ila 1233 yılları arasında hüküm sürmüştür. Bu dönemde, bölgenin mimari geleneklerinin yanı sıra Selçuklu geleneklerinin de ele alındığı bir gelişim görülmektedir. Özellikle taş işçiliğinde uygulanan ve "Zengî düğümü" diye adlandırılan, düğümlü geçmeli kompozisyonların oluşturduğu süsleme düzeni başta Suriye'de bu devrin belirleyici özelliğini meydana getirmiş, daha sonra da gezici mimar ve ustalar eliyle Anadolu'da etkisini göstermiştir.[77]

Bu nedenle, Zengî devri konumuz açısından oldukça önem arz eden bir devir olarak ifade edilebilir. Zengî taş işçiliğine, Nureddin Zengî devrinde, 1193 yılında Halep'te inşa edilen Bahtiye Medresesi'nin mermer ve porfirden yapılmış gösterişli mihrabı örnek gösterilebilir. Düğümlü geçmelerle bu çeşit mihrap süslemesi, Zengîler için karakteristik olmuş; sonraları Konya Selçuklu mimarisinde, Alâeddin Camii avlu cephesi ve Karatay Medresesi taçkapısında olduğu gibi Eyyubiler zamanında ve hatta Osmanlı döneminde de devam etmiştir.[78]

Konumuzla doğrudan bağlantılı ve Zengi dönemine tarihlenen bir eser ise Halep şehrinin güneyinde yer alan Salihin mezarlığında tespit edilerek Halep Ulusal Müzesi'ne nakledilen 330 envanter numaralı taş lahittir.[79] Eserin tüm cepheleri çiçekli kufi hat ile yoğun şekilde bezelidir. Ayrıca, kaide ve kapak kısımları üzerinde geometrik düzenlemelerle dolgulu bordürler bulunmaktadır. Eser üzerindeki çiçekli kufi hat üslubu Artuklu sanatında görülen çiçekli kufi kitabeler ile oldukça paralel olup Zengi sanatının Anadolu Türk sanatından aldığı etkiyi göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

---

[77] Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU (2013); "Zengîler - Mimari Maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 44, 272.
[78] Oktay ASLANAPA (1999); **a.g.k**, 91.
[79] Julia GONNELLA (2014); "Stone cenotaph", **Discover Islamic Art**, Museum With No Frontiers (http://www.discoverİslâmicart.org/database_item.php?id=object;ISL;sy;Mus01_A;49;en)

1.2.2.6. Memlûk Sultanlığı Dönemi

Döneminin tarihçileri tarafından ed-Devletü't-Türkiyye (Türk Devleti) olarak isimlendirilen Memlûk Devleti, Mısır'da Eyyubi ordusundaki Türk asıllı azatlı emirler tarafından kurulmuş ve Mısır - Suriye bölgelerinde egemen olmuş bir devlettir. Memlûk egemenliği, biri 1250-1382 öteki 1382-1517 arasını kapsayan iki döneme ayrılmakta olup ilk dönem "Bahri" ya da "Türk" dönemi, ikincisi ise "Burci" ya da "Çerkes" dönemi olarak isimlendirilmektedir. Bu ayrım, askeri birliklerin siyasal önem kazanma durumları ve etnik kökenlerdeki farklılığın devletin gelişimine yansımasına dikkat çekmek için tarihçiler tarafından oluşturulmuştur. Memlûk Sultanlığı'nın tarihte üç önemli etkisi vardır. Bunlardan ikisi siyasi etkilerdir. Memlûklüler tarafından Haçlı ordularının bölgeden atılması ve Moğol akınlarının durdurulması İslâm Devleti'ni kaçınılmaz bir yıkımdan kurtarmıştır. Üçüncü etki ise toplumsal ve ekonomik alanda gerçekleşmiş olup askeri ve politik anlamda bölgede bir istikrar oluşturulması neticesinde Mısır yeniden önemli bir ticaret yolu haline gelmiştir. Bu üçüncü etki konumuz açısından da önem arz etmekte olup Memlûk döneminde sanat ve mimarlık alanında önemli ilerlemeler sağlanmış olması bu durumun bir sonucudur. Memlûk Devleti, Mercidabık ve Ridaniye'de yapılan savaşların ardından Osmanlı ordusunun Kahire'ye girmesiyle 1517 yılında ortadan kaldırmıştır.[80]

Mısır ve Suriye merkezli bir devlet olan Memlûk Sultanlığı döneminde, Orta Asya ve İran bölgelerinin aksine, taş kaynaklarının zengin ve çeşitli olması sebebiyle mimari ve sanatta taş kullanımın son derece yaygın olduğu görülmekte ve geliştirilen yeni üslupların etkileşimler neticesinde çok geniş bir coğrafyada uygulama alanı bulduğu anlaşılmaktadır. Bu dönemde Memlûk sanatı, Anadolu Türk sanatı ve Suriye Zengi sanatı arasındaki etkileşimin oldukça yüksek olduğu bir dönem olarak karşımıza çıkar. Ayrıca, Memlûk Devleti'nin son bulmasının ardından bölgede

[80] Memlûk Dönemi siyasi tarihi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kazım Yaşar KOPRAMAN (1989); **Mısır Memlûkleri Tarihi Sultan al-Malik al-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri: (1412-1421)**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara; İsmail YİĞİT (1991); **Memlûkler**, Siyasi-Dinî-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi Serisi 7. Kitap, Kayıhan Yayınları, İstanbul; Andre CLOT (2005); **Kölelerin İmparatorluğu Memlûklerin Mısır'ı**, çev. Turhan Ilgaz, Epsilon Yayınları, İstanbul.

egemenlik sağlayan Osmanlılar, Memlûk sanat ve mimarlık geleneklerini devam ettirmişlerdir.[81] Bu durum Memlûk ve Osmanlı sanatları arasında yoğun paralelliğin nedenlerinden biri olarak zikredilebilir.

Memlûk mimarlığı ve taş işleme sanatında mozaikler önemli bir yer tutar. Türk sanatında özellikle Selçuklu devrinde çini mozaik tekniği yaygınlıkla kullanılmasına rağmen taş mozaik süslemeler ilk defa Memlûk devrinde yoğun şekilde kullanılmıştır. Daha çok mihrap süslemelerinde görülen Memlûk taş mozaik süslemelerinin özgün örneklerinden biri 1257 tarihli Şeceretüddür Türbesi'nin mihrabında yer alır. Mihrap düzenlemesinde mavi, kırmızı, yeşil ve altın rengi taşların Bizans tekniğinde yerleştirilmesiyle zengin bir mozaik uygulaması meydana getirilmiş olup Kahire'de mozaik ustalarının kökleri araştırıldığında, Mısır'da mozaik sanatı Bizanslı ustalar eliyle geliştirilmiş olduğundan, uygulayıcıların Bizans etkisindeki yerli ustalar olduğu görülmektedir. Ancak, zamanla taş mozaik sanatında yeni bir üslup meydana getirilmiş ve Mısır'da İslâm sanatının önemli yapılardan biri olan 1285 tarihli Kahire'deki Kalavun Külliyesi'nde[82] cami mihrabı, türbe duvarları ve selsebilli havuz gibi kısımlarda renkli mermer mozaik kaplamalar uygulanmaya başlanmıştır.[83] Memlûk mozaik sanatının çok dikkat çekici bir diğer örneği de Sultan Barsbay Türbesi'ne ait olan ve bugün Kahire İslam Sanatları Müzesi'nde bulunan 3075 envanter numaralı mozaik paneldir. Eser 15. yüzyıla tarihlenmekte olup mimari süslemeye yönelik olarak dört kemerli bir düzenleme halinde meydana getirilmiştir. Oldukça ince bir işçilikle yapılmış eserde beyaz, sarı, kırmızı ve siyah mermerlerin yanı sıra sedef kakma parçalar da mevcuttur. Bu da esere son derece zarif ve ışıltılı bir görünüm kazandırmıştır. Memlûk mozaik sanatında, sedef ve mermer malzemelerin bir arada kullanılması, Sultan Kalavun Külliyesi örneğinde olduğu gibi

[81] Gönül ÖNEY (1990); "Mısır'da Osmanlı Mimarisi'nin Sentezi", **Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi**, V, İzmir, 148. 139-148.
[82] Ayrıntılı bilgi için bkz. Doris Behrens ABOUSEIF (2001); "Kalavun Külliyesi Maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 24, 228-229.
[83] A. Fulya ERUZ (2004); "Memlûkler - Sanat Maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 29, 99-100.

erken dönemlerden beri görülen ve 15. yüzyıla kadar devam eden bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.[84]

Taş işleme ve süsleme sanatı açısından Memlûk devrinin en önemli özelliklerinin başında çok renkli taşların iç içe geçmesiyle oluşan duvar süslemeleri gelmektedir. Ablak ya da eblak adı verilen bu uygulamanın ilk örneği Sultan Baybars'ın yaptırdığı 1269 tarihli camide ve daha sonra da Şam'da inşa edilen Kasrü'leblak'ın cephesinde görülmekte olup bunlar farklı varyasyonlardaki renkli taşlardan meydana getirilmiş bantlar şeklinde uygulanmıştır.[85] 1356-1362 yıllarına tarihlenen Sultan Hasan Külliyesi'nde görülen çok renkli taş süslemeli cephe mimarisi 27 metrelik abidevi boyutu ile son gelişime varmış olup bu şekildeki cephe kuruluşları 1375 tarihli Selçuk İsa Bey Camii ile 1642-1667 tarihli Erdebil Seyh Safi Camii cephelerinde de devam eden ve daha ölçülü bir şekilde Osmanlı mimarisinde görülen bir üslup halini almıştır[86]

Memlûkler döneminde yaygın şekilde kullanılan, sultan armaları da konumuz açısından önem arz eder. Dönemi içerisinde "renk" (çoğulu rünûk) olarak adlandırılan bu armalarda çeşitli figür, motif ve yazılı ibareler işlenmiş olup her biri farklı bir sultanı işaret etmek üzere yapılmıştır. Sikkelerden resmi belgelere; el sanatlarından mimariye kadar her alanda kullanılabilen bu armalar pek çok malzeme ve teknikle uygulandığı gibi, taş malzeme üzerine de uygulanmıştır. Söz konusu armaların taştan işlenmiş örneklerine genellikle, Memlûk mimari eserlerinin taçkapıları üzerine yapının kitabesiyle birlikte rastlanmaktadır. Bunun en dikkat çekici örneklerinden biri günümüzde Kahire İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan 3796 envanter numaralı aslan kabartmasıdır. İleri doğru hareket eder halde tasvir edilmiş aslan figürünün gövdesi üzerine Orta Asya hayvan üslubuna uygun şekilde bazı motifler işlenmiş, kuyruğu "S" kıvrımı yapar şekilde verilmiştir. Aslan kabartması şeklindeki bu eserin Sultan I. Baybars'a ait heraldik bir arma olduğu bilindiğinden, eser M. 1260 ila 1277 yılları arasına tarihlenmektedir. Yine Kahire İslâm Eserleri

[84] Esin ATIL (1981); **Renaissance of Islam Art of the Mamluks**, Smithsonian Institution Press, Washington, 213.
[85] A. Fulya ERUZ (2004); **a.g.m**, 100.
[86] Oktay ASLANAPA (1999); **a.g.k**, 100.

Müzesi'nde bulunan 1640 ve 6731 envanter numaralı armalar da taş üzerine kabartma olarak işlenmiş örnekler olup bunlardan ilki kadeh motifli, ikincisi de kitabe şeklindeki (epigrafik) Memlûk heraldik armalarına örnek teşkil etmektedir.[87]

Ayrıca belirtmek gerekirse, Orta Asya ve İran bölgelerinde daha önce kurulan Türk-İslâm devletleri tarafından geliştirilerek klasik hale getirilen ve daha ziyade tuğla, pişmiş toprak ve stuko malzeme kullanılarak gerçekleştirilen mimari süsleme kompozisyonları ile sanatsal özellik gösteren kitabeler ve yazı bordürlerinin Memlûk döneminde benzer bir üslupla taş üzerine işlendiği görülmektedir. Bunun güzel örneklerinden biri günümüzde Kahire İslam Sanatları Müzesi'nde bulunan 19 envanter numaralı taş paneldir. Mihrap şeklinde düzenlenmiş olan bu panelin müzeye Bedriyye Medresesi'nden getirilmiş olup 14. yüzyıl ortalarına tarihlenmektedir. Eser üzerine iki havan şamdan arasında yer alan bir aski kandil motifi işlenmiş, zemin ise helozonik dallar üzerinde yerleştirilmiş palmet ve rumi motifleri ile üzüm salkımlarından oluşan bir düzenlemeyle dolgulanmıştır. Ayrıca, askı kandilin gövdesi üzerine sülüs hatla Nur Suresi 35. ayettin ilk cümlesi yazılmıştır. Eser, Büyük Selçuklu döneminden itibaren görülen askı kandilli mihrap şeklindeki düzenlemelerin devamı niteliğindeki bir örnek olup Memlûk taş işleme - süsleme sanatında benzeri düzenlemelere sıklıkla rastlanmaktadır.[88]

Memlûk döneminde taş - işleme süsleme sanatı örneklerine genellikle mimariye bağlı uygulamalarda rastlanmakla birlikte müstakil olarak üretilen işlemeli taş eser örnekleri de mevcuttur. Bunlar arasında en dikkat çekici olanlar kilga olarak adlandırılan küp taşıyıcılarıdır. İçerisinde su bulunan küpler kilgaların üzerine yerleştirilerek suyun kilganın haznesine yeterli miktarda akması; aynı zamanda filtrelenmesi ve soğultulması sağlanmaktaydı. Kilgaların, Mısır'da çok erken dönemlerden itibaren kullanıldığı bilinmekte olup Memlûk döneminden de günümüze kilga örnekleri ulaşmıştır. Bunların bazıları süslemesiz sade örnekler olmakla birlikte üzerine çeşitli figür ve motiflerden oluşan yoğun bezemeler işlenmiş

[87] Esin ATIL (1981); **a.g.k.**, 214-217.
[88] Esin ATIL (1981); **a.g.k.**, 219.

kilga örnekleri de bulunmaktadır.[89] Kilgalar üzerine yerleştirilen küpler pişmiş toprak malzemeden yapılabildiği gibi yek pare olarak işlenmiş mermer küpler de üretilmekteydi. Bu tipteki küplerin güzel bir örneği günümüzde Kahire İslâm Eserleri Müzesi'nde bulunmaktadır. 125 envanter numaralı eserin üzerinde Sultan Kayıtbay tarafından vakfedildiği belirtilen istifli sülüs hatla yazılmış bir kitabe mevcuttur. Ayrıca, yekpare mermerden işlenen küpün kulpları da geometrik düzenlemelerle süslenmiştir.

1.2.2.7. Bâbür İmparatorluğu Dönemi

Bâbürlü hanedanı, Hindistan ve çevresindeki bölgelerde hüküm sürmüş Türk kökenli bir hanedandır. Hanedanın kurucusu ve ilk hükümdarı Çağatay Türkleri'nden Babür Şah'dır. Babür Şah 1526'da Panipat Meydan Savaşı'nı kazanarak Lodi Sultanlığı'nı ortadan kaldırmış ve böylece Babürlü Devleti tarih sahnesindeki yerini almıştır. 17. yüzyıl sonları ile 18. yüzyıl başları arasını kapsayan dönemde imparatorluğun gücü zirve noktasına ulaşmış olup Babür İmparatorluğu'nun hâkimiyet alanının en geniş olduğu sırada bugünkü Hindistan, Pakistan, Bangladeş ve Afganistan imparatorluk sınırları içerisinde yer almaktaydı. Babür İmparatorluğu'nun klasik döneminin, Ekber Şah'ın 1556 yılında tahta çıkması ile başladığı kabul edilir. Ekber Şah döneminde, ekonomik ilerlemelerin yanı sıra sosyo-kültürel olarak da oldukça önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Babür İmparatorluğu'nun beşinci imparatoru Şah Cihan dönemi ise imparatorluğun mimarlık ve sanat alanında altın çağı olarak kabul edilmektedir. 1739 yılında yapılan Karnal Savaşı'nda Babürlüler, Nadir Şah güçleri tarafından mağlup edilmiş ve imparatorluk 18. yüzyılın ortalarından itibaren zayıflamaya başlamıştır. 1858 yılında meydana gelen bir isyan sonrasında bölgeye müdahale eden İngilizler tarafından Babür İmparatorluğu'na son verilmiş ve Hindistan, Büyük Britanya İmparatorluğu'na bağlanmıştır.[90]

---

[89] Ayrıntılı bilgi için bkz. Elfriede R. Knauer (1979); "Marble Jar-Stands from Egypt", **Metropolitan Museum Journal**, 14 (1979), 67-101.

[90] Bâbürlüler dönemi siyasi tarihi hakkında bilgi için bkz. Enver KONUKÇU (1991); "Bâbürlüler maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 4, 400-404.

Bâbürlü sanatı tüm İslâm ülkeleri arasında en dikkat çekici dönemlerden birini teşkil etmektedir. Genel olarak tanımlamak gerekirse; Babürlü sanatının Türk, İran ve Hindistan sanatlarının etkilerinin bir arada görülebildiği oldukça özgün İslâmi bir sanat olduğu ifade edilebilir. Söz konusu köklü sanatsal geleneklerin sağladığı zengin form, motif ve figür repartuarıyla birlikte eserlerin meydana getirilmesinde uygulanan nitelikli ve detaylı işçilik Bâbürlü sanatını üst düzeylere taşıyan unsurlardır.

Bâbürlü dönemi, taş işleme ve süsleme sanatı açısından da son derece önemli bir dönem olup bu dönemde çok sayıda nitelikli örnekler meydana getirilmiştir. Mimari süslemeler bunlar arasında önemli bir yer tutar. Bâbürlüler döneminde, dekoratif taş kabartmalara oldukça rağbet gösterilmiş, inşa edilen binalar bu teknikle yoğun şekilde bezenmiştir. Hatta, taş kabartma süslemelerin, Bâbürlü üst sınıf mimari eserlerinde olmazsa olmaz bir özellik olarak karşımıza çıktığı rahatlıkla ifade edilebilir. Bunun en güzel örneklerinden biri, Sikandra'da yer alan 1613 tarihli Ekber Şah Türbesi'dir. Söz konusu türbenin üst teras kısmında 52 farklı kompozisyonla meydana getirilmiş ve mermer üzerine işlenmiş mimari süslemeler mevcuttur. Ayrıca, tüm yapı; bulutlar, bitkiler, çiçekler, vazolar ve hatta kelebekler ve böcekler gibi çok çeşitli motif ve figürlerin yer aldığı zengin düzenlemelerle bezenmiştir.[91]

Bâbürlü sanatında, mimariye bağlı taş süslemeler açısından yaygın olarak kullanılan bir diğer unsur da kafes oyma mermer şebekelerdir. Pencere ya da kemer açıklıklarına yerleştirilen bu şebekeler, yekpare mermer levhaların sonsuzluk prensibideki geometrik ya da bitkisel düzenlemelerle kafes oyma (ajur) tekniğiyle adeta bir dantel gibi işlenmesiyle meydana getirilmiştir. Bâbürlü mimarisinde, yaygın olarak kullanılan bu şebekeler sayesinde, yapıların dış ve iç cephelerinde anıtsal ve estetik görünüm sağlanmış ve ayrıca, dışarıdan gelen ışığın şebekeden süzülerek iç mekâna ulaşmasıyla da oldukça uhrevi izlenimler oluşturulmuştur. Bunun en güzel

[91] Ayrıntılı bilgi için bkz. Catherine B. ASHER (1992); **The New Cambridge History of India - Architecture of Mughal India**, Cambridge University Press, I, 4.

örneklerinden biri Delhi'de yer alan 1572 tarihli Hümayun Türbesi'nin ziyaretgâh bölümündeki çok geniş pencere açıklığına yerleştirilmiş şebekedir.[92]

Bâbürlü sanatında, mimariye bağlı taş süslemelerde son derece önemli olan bir diğer teknik de mermer içine renkli taş kakma tekniği olup bunun en nitelikli örnekleri Bâbürlü mimarisinin başyapıtı olan Tac Mahal'de yer almaktadır. Hindistan'nın Agra şehrinde 17. yüzyılda inşa edilen ve İslâm türbe mimarisinin en önemli eseri konumda olan Tac Mahal'in bütününe hâkim olan beyaz mermer içine renkli taş kakma süslemeler mütevazı ama aynı zamanda son derece detaylı ve ihtişamlı bir görüntü oluşturmaktadır. Söz konusu bezemeler, yer yer yakut ve zümrüt gibi değerli taşlar ve iri incilerle desteklenerek bezemenin ihtişamı üst düzeylere çıkarılmıştır. Süsleme komposizyonları, yapının hem iç hem de dış mekânlarında kitabeler ve bitkisel düzenlemeler olarak iki ana gruba ayrılır. Bitkisel süslemelerde ana unsuru kıvrım dallar üzerindeki iri çiçekler teşkil etmektedir. Kitabeler ise genel olarak dini mahiyette olup Kur'an-ı Kerim'den ayetler ihtiva eder. Gerek bitkisel motiflerde, gerekse de son derece muntazam istifli celi sülüs hatla yazılan kitabelerde taş kakma tekniğinin son derece ustalıkla ve üstün sabır gerektiren bir işçilikle yapıldığı görülmektedir.[93]

Bâbürlü döneminde meydana getirilmiş taş - işleme süsleme sanatı örnekleri arasında çok önemli bir grup da mimariye bağlı süsleme uygulamaları halindeki figürlü kabartmalar ile serbest heykellerdir. Ekber Şah dönenimde heykel sanatı teşvik edilmiş; Agra Kalesi'nin girişine taştan yontulmuş ve filler üzerine oturur halde tasvir edilmiş savaşçı heykelleri yerleştirilmişti. Her ne kadar bu heykeller günümüze ulaşmamış olsa da, yine aynı dönemde Fetihpur Sikri şehri surlarında inşa edilen Fil Kapısı üzerindeki çok büyük boyutlu ve çok yüksek kabartma halindeki iki fil tasviri, kısmen hasar görmüş olmakla birlikte halen orijinal yerinde bulunmaktadır. Aynı şekilde Cihangir Şah döneminde de heykel sanatının kabul gördüğü ve mermerden yapılmış iki soylu heykelinin Agra Sarayı bahçesinde,

[92] Glenn D. LOWRY (1987); "Humayun's Tomb: Form, Function, and Meaning in Early Mughal Architecture", **Muqarnas Volume IV**, Brill, 142.
[93] Ebba KOCH (2005); "The Taj Mahal: Architecture, Symbolism, and Urban Significance", **Muqarnas Volume 22**, Brill, 145-146.

Jharokha-Darshan olarak isimlendirilen saray balkonunun aşağısına dikildiği bilinmektedir. Ancak, daha sonra, Alemgir Şah'ın heykel sanatına karşı olduğu genel olarak kabul edilen bir yargı olup Bâbürlü heykel sanatının böylece son bulduğu ve yukarıda belirtilen ve günümüze ulaşamayan savaşçı ve soylu heykelleri ile pek çok figürlü kabartma ve heykel örneklerinin bu dönemden itibaren ortadan kalktığı düşünülmektedir.[94]

Şah Cihan dönemi, Bâbürlü sanatının altın çağı olarak kabul edilmekle birlikte, bu dönemde serbest heykel şeklindeki bir eserin yapıldığına dair bilgi mevcut değildir. Ancak, günümüzde Rijksmuseum'da, AK-NM-12249 envanter numarasına kayıtlı mermerden yapılmış kabartma Şah Cihan portresi konumuz açısından oldukça önemli bir örnektir.[95] Bâbürlü sanatında resim ve minyatür tekniklerinde çok sayıda hükümdar tasviri mevcut olup bu örnekle söz konusu geleneğin taş malzemeyle de uygulandığı anlaşılmaktadır. Eserde, Şah Cihan bir pencereden bakar halde ve sağ elini pencere pervazı üzerine koymuş şekilde tasvir edilmiştir. Profilden verilmiş portrede kıyafet, başlık ve vücut detayları ayrıntılı şekilde verilmiştir. Eserin orijelde boya ile renklendirildiği ancak bunların büyük bir kısmının zamanla silindiği anlaşılmaktadır. Ancak saç ve sakalların renklendirilmesinde kullanılan siyah boya büyük oranda korunmuştur. Bu eser, Bâbürlü döneminde portreciliğin minaytür ve resim tekniklerinde olduğu kadar taş işleme ve kabartma tekniğinde de oldukça gelişmiş bir seviyeye ulaştığını kanıtlayan çok önemli ve nadir bir örnektir.

Babürlü Sultanı Ekber Şah dönemine tarihlenen ve çok nadir bir örnek olarak karşımıza çıkan diğer bir kabartma ise "Vaftizci Yahya'nın Başı" konulu kum taşından yapılmış eserdir.[96] 15. yüzyıl sonlarında Portekizlilerin o dönem Bâbürlü hâkimiyetinde olan Goa şehrinde bir ticari koloni kurmaları nedeniyle söz konusu

[94] Ayrıntılı bilgi için bkz. R. NATH (1997); **Mughal sculpture: Study of stone sculptures of birds, beasts, mythical animals, human beings, and deities in Mughal architecture**, New Delhi, A.P.H. Publications.

[95] Bkz. Wincent A. SIMITH (1919); "An alabaster relief bust of Shah-Jahan", **Bulletin van den Nederlandschen Oudheidkundigen Bond,** 12 (1919), 170-172.

[96] Michael BRAND, Glenn D. LOWRY (1985); **Akbar's India: Art from the Mughal City of Victory**, The Asia Society Galleries, New York, cat.: 60.

olan kültürel etkileşimler sonucunda İncil'de anlatılan sahneler başta olmak üzere Avrupa sanatının belli başlı konularının Bâbürlü sanatçıları tarafından ele alındığı bilinmektedir.[97] Bu nitelikteki eserlerin özellikle minyatür ve resim sanatında çok sayıda örneği mevcut olmakla birlikte söz konusu taş kabartma ünik bir örnek olarak dikkat çekmektedir. Günümüzde özel bir koleksiyonda bulunan eser muhtemelen bir Bâbürlü sarayının kabul salonunda duvar süslemesi olarak kullanılmak üzere yapılmıştır.[98]

1.2.2.8. Azerbaycan Bölgesi Taş İşleme - Süsleme Sanatı

Batı Asya ile Doğu Avrupa'nın kesişim noktası Kafkasya'nın en büyük bölgelerinden olan Azerbaycan, Paleolitik devirden itibaren sürekli olarak insan izlerinin görüldüğü Avrasya'nın önemli yerleşim alanlarından biridir. Hazar Denizi'nin ülkenin doğu sınırı boyunca uzanması nedeniyle bir geçiş alanı niteliği gösteren Azerbaycan, bu özelliğiyle üzerinde ticaret yollarını barındırmış ve sürekli olarak büyük imparatorlukların sınırlarına dâhil etmek istediği bir bölge olmuştur. M. Ö. 9 yüzyılda kurulan Manna Devleti'nin bölgede kurulan ilk devlet olduğu kabul edilmekte olup bu tarihten itibaren, bölgenin Hz. Ömer zamanında fethedildiği 642 yılına kadar olan dönemde Urartular, Medler, Persler, İskitler, Ermeniler, Romalılar, Parthlar, Sâsânîler, Doğu Romalılar gibi çok çeşitli milletlerin Azerbaycan üzerinde hâkimiyeti söz konusu olmuştur. Azerbaycan her ne kadar Hunlar, Göktürkler ve Hazarlar zamanında da Türkler'in kontrolünde kalmış ise de bölgedeki asıl Türk hâkimiyeti Selçuklu Devleti'nin kurucusu Tuğrul Bey ve Selçuklu Devleti kurulmadan önceki dönemlerden itibaren bölgeye yerleşmeye başlayan Müslüman Oğuzların eliyle, Tuğrul Bey'in bizzat katıldığı 1054 tarihindeki sefer sonrasında gerçekleştirilmiştir. Bölge, Büyük Selçuklular'dan sonra Irak Selçukluları'nın ve İldenizliler Hânedanı'nın idaresine girmiştir. Bu hanedan Azerbaycan Atabegleri olarak da anılmaktadır. Azerbaycan bu dönemden sonra sırasıyla Moğollar, Hârezmşahlar ve Timurlular'ın hâkimiyetine girmiş, İlhanlılar Devleti'nin sınırları

[97] Stuart Cary WELCH (1978); **Imperial Mughal Painting**, George Braziller Incorporated, Pl. 17.; ayrıca bkz. Punam MADHOK (2010); "Christian–Islamic Relations in the Court Art of Mughal India", **International Journal of the Arts in Society**, 4, Illinois, 67-78.
[98] Michael BRAND, Glenn D. LOWRY (1985); **a.g.k.**, 97.

1231'de Güney ve Kuzey Azerbaycan'ın topraklarını da içine alacak kadar genişlemiştir. Bölgedeki Moğol istilasının sona ermesiyle sırasıyla Karakoyunlular (1380-1468) ve Akkoyunlular (1340-1514) hâkimiyet sağlamış daha sonra Azerbaycan tamamıyla Safevîler'in eline geçmiştir. Ancak, Osmanlılar bölgeye düzenledikleri seferler sonucunda 18. yüzyıla kadar Azerbaycan'da etkin olmuşlar bu yüzyıldan itibaren de Osmanlıların güç kaybetmesiyle Ruslar Azerbaycan bölgesinde etkinlik kazanmıştır. Günümüzde, bir dönem Sovyet Rusya'ya bağlı olan Kuzey Azerbaycan bağımsız bir cumhuriyet olarak idare edilmekteyken Güney Azerbeycan İran'a bağlı özerk bir bölge olarak yönetilmektedir.[99]

Anadolu ve Kafkasya dağ sistemleri arasında bir geçiş alanı meydana getiren Azerbaycan oldukça dağlık bir bölgedir. Kuzey Azerbaycan güneye göre düzlüklerin ve ovaların daha fazla olduğu bir bölge olmakla birlikte burada bulunan Karabağ ve Nahcivan gibi bölgelerle Kuzey Azerbaycan da dağlık bir bölge özelliği gösterir. Bu nedenle zengin taş kaynaklarına sahip olan Azerbaycan'da bu duruma bağlı olarak çok erken devirlerden itibaren taş işçiliği uygulanmaya başlanmıştır. Bölgede yer alan pek çok arkeolojik alanda yapılan kazılarda elde edilen taş ok uçları, baltalar, yontma aletleri, süs eşyaları, heykelcikler gibi buluntular bunlara örnek gösterilebilir.[100] Ancak, bunlar arasında konumuz açısından en önemli olanı Nahcivan'ın Ordubad bölgesinde yer alan Gemikaya yerleşiminde tespit edilmiş kaya resimleridir. Yüksek bir dağ zirvesinde bulunan volkanik bazalt taşları üzerine kazıma tekniği ile işlenmiş söz konusu kaya resimlerinde dağ keçisi, insan ve süvari tasvirleri ile astral tasvirler görülmektedir. Bunlar, Protürk dönemden itibaren görülen, Hun ve Göktürk döneminde de yaygın olarak meydana getirilmiş olan kaya resimleriyle son derece paralel örneklerdir. Ayrıca, bir dağ zirvesinde geniş bir alana yayılmış halde görülen bu kaya resimleri bölgenin dini bir alan olarak kullanıldığını da göstermektedir. Sözü edilen tüm bu özellikler Bozkır Kültürü'ne ait gelenekler

[99] Ayrıntılı bilgi için bkz. Ziya Musa BUNİYATOV (1991); "Azerbaycan maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 4, 317-322.

[100] Ayrıntılı bilgi için bkz. Toğrul HALİLOV (2013); "Nahçıvan'ın Eski Sanat Alanı Taş İşleme", **Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 9, 279-291; Arif MUSTAFAYEV (2014); "Karabağ'da Geleneksel Taş İşlemeciliği", **İRS Miras Dergisi**, 9, 2014 (128), 42-47.

olup Gemikaya kaya resimlerini Türk sanatının Azerbaycan'daki erken uygulamaları olarak nitelendirmek mümkündür.[101]

Yine İslamiyet öncesi dönemdeki Türk sanatının yaygın uygulamalarından olan ve kimi araştırmacılar tarafından mezar taşı olduğu düşünülen, "taş baba", "taş ana" gibi isimlerle anılan insan heykellerinin de Azerbaycan bölgesinde çok sayıda örneği bulunmaktadır. Bu tarzdaki bazı dikkat çekici örnekler orijinal yerlerinden alınarak Bakü Kızkalesi civarındaki medresenin avlusunda koruma altına alınmış olan oturur ya da ayakta tasvir edilmiş, kollar ve eller ile vücut detayları kabaca işlenerek belirtilmiş, yüzeylerinde süsleme unsuru bulunmayan, soyutlanmış kadın ve erkek heykelleri olup bu örnekler Türk sanatının Orta Asya, Azerbaycan ve Anadolu bağlantısını teşkil etmeleri nedeniyle büyük önem taşımaktadır.[102]

Azerbaycan bölgesinde taş işlemeciliğinin gelişmişliğinin ve yaygınlığını gösteren bir grup örnek de taştan yapılmış ev eşyalarıdır. Bu gelenek erken devirlerden itibaren gelişmeye başlamış ve yakın döneme kadar bu eşyaların üretimi devam etmiştir. Bu tip eşyaların üretilmesi sırasında öncelikle taşa istenilen şekil verilerek dış yüzeyi yontuluyor, daha sonra ise iç kısmı oyuluyordu. Bu teknik kullanılarak havanlar, sürahiler, su kapları gibi ev eşyaları yapılmaktaydı. Ayrıca, taş ocaklarının yakınında bulunan yerleşim merkezlerinde, taş yontuculara ahır yemliği, suyolu, su depoları, harman tahtaları, dibek ve değirmen taşları gibi araç - gereçlerin sipariş edildiği ve bu tip malzemelerin bölgede yaygın olarak kullanıldığı da bilinmektedir. Bunun yanı sıra, Azerbaycan'ın geleneksel taş işlemeciliğinde, mezar taşları ve hayrat çeşmelerinden oluşan cenaze zanaatı da önemli bir yer tutar.[103]

Söz konusu cenaze zanaatkârlığının en önemli ürünlerinin başında koç, koyun ve at biçimli mezar taşları gelmektedir. Bu tipteki mezar taşları Doğu Anadolu, Kafkasya ve Azerbaycan başta olmak üzere Avrasya'nın genelinde görülmekte olup

---

[101] Seferali BABAYEV ve öte. (2014); "Kafkasya'nın Açık Hava Müzesi: Gemikaya", **İRS Miras Dergisi**, 9, 2014 (128), 18.
[102] Yunus BERKLİ (2012); "Azerbaycan Bakü'de Bulunan İnsan Heykel Biçimli Mezar Taşları ve Orta Asya-Azerbaycan-Anadolu İlişkisi", **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**, 61, 42.
[103] Arif MUSTAFAYEV (2014); **a.g.m.**, 45-46.

bunların İslâmiyet öncesi inanışlar ve bozkır kültürüyle doğrudan doğruya ilişkili eserler olduğu rahatlıkla ifade edilebilir.[104] Bu tipteki mezar taşlarının Azerbaycan'daki önemli örnekleri günümüzde bir açık hava müzesi şeklinde düzenlenmiş olan Nahçıvan Mümine Hatun Kümbeti etrafındaki alanda bir araya getirilmiştir. Bunlar arasındaki bir örnek üzerinde bulunan figürlü süslemeler açısından son derece dikkat çekicidir. Koç heykeli şeklindeki bu mezar taşının yan yüzünde biri bağdaş kurmuş ve elinde kadeh tutar şekilde, diğeri ise diz çökmüş ve içecek ikram ederken tasvir edilmiş iki erkek figürü ile bir hayat ağacı, bir siren figürü ve bir ibrik tasviri işlenmiştir. Ayrıca, heykelin sırt, boyun ve boynuzları üzerine rumi motiflerinden oluşan bir süsleme kompozisyonu işlenmiştir. Selçuklu geleneğinde olup 12. ya da 13. yüzyıla tarihlenen bu örnek çok büyük bir coğrafyada ve çok geniş bir zaman dilimi içerisinde sayısız örnekleri meydana getirilen hayvan heykeli biçimindeki mezar taşlarının estetik ve ikonografik değeri en yüksek olanlarından biridir.[105]

Mimariye bağlı taş işleme süsleme sanatına değinmek gerekirse; Azerbaycan'daki örneklerden belki de en dikkat çekici olanı Bakü'deki Şirvanşahlar Dönemi, 13. yüzyıla tarihlenen Bayıl Kalesi'nin kitabeleridir. Bayıl Kalesi ya da Bayıl Kasrı olarak anılan söz konusu yapı Bakü Körfezi'nde karaya yakın bir konumdaki küçük bir ada olan Bayıl Adası üzerine inşa edilmiş, inşasından bir süre sonra deniz suyunun yükselmesi nedeniyle tamamen su altında kalmış; daha sonra suların çekilmesiyle tekrar açığa çıkan yapıda 1939 - 1970 yılları arasında arkeolojik çalışmalar gerçekleştirilmiş ve yapıya ait toplam 700 adetten fazla kitabe kurtarılarak bunların çok büyük bir kısmı Bakü'deki Şirvanşahlar Sarayı'nın ikinci avlusunda bir araya getirilmiştir. Deniz seviyesinin sonraki yıllarda yeniden yükselmesiyle kalenin kalıntıları tekrar sulara gömülmüştür. Orijinalde sur duvarlarının üst bölümünde bulunan söz konusu yapıya ait Arapça ve Farsça kitabeler kireçtaşından levhalar üzerine, sülüs hat özelliği gösteren bir hatla ve yüksek kabartma tekniğiyle

[104] Ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşar ÇORUHLU (2001-b); **a.g.m.**; M. Fahrettin KIRZIOĞLU (1993); "Azerbaycan ve Anadolu'da Türkistan'dan Gelen Eski Millî-Gelenek: Kabirtaşı Olarak Kullanılan Koyun ve At Heykelleri", **Vakıf Haftası Dergisi**, 10, 133-160.

[105] Hamza GÜNDOĞDU (2006); "Nahçıvan'dan Figürlü Bir Mezar Taşının Düşündürdükleri", **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, 16, 55.

işlenmiştir. Bunları dikkat çekici kılan en önemli özellikleri oldukça büyük boyutlu olmaları ve harfler arasına işlenmiş figürlü süslemeleridir. Kitabelerdeki figürler, insan başları; arslan ve kartal gibi yırtıcı hayvanlar; at, deve, öküz ve fil gibi yük-binek hayvanları ile ejder ve grifon gibi hayali yaratıklar şeklinde gruplandırılmakta olup bunlar Orta Asya üslüp özellikleri gösterir. Son derece anıtsal bir izlenim oluşturan bu kitabe kuşağı Türk-İslam sanatının en nadide eserlerinden biridir.[106]

[106] Ayrıntılı bilgi için bkz. Yüksel SAYAN, Ersel ÇAĞLITÜTÜNCİGİL (2006); "Bakü - Bayıl Kalesi (Kasrı) ve Kitabeleri Hakkında", **Sanat Tarihi Dergisi**, XV/2, Ekim 2006, 49-71.

1.3. Türkiye Türk Sanatında Taş İşlemeciliği

1.3.1. Erken Beylikler Dönemi

Malazgirt zaferini takip eden birkaç yıl içerisinde Anadolu'da büyük bir fetih hareketi başlatılmış, bunda önemli rol oynayan Selçuklu Hanedanı'na mensup Kutalmışoğlu Süleyman Şah tarafından zorlu bir mücadelenin ardından fethedilen İznik şehri başkent yapılarak Anadolu Selçuklu Devleti kurulmuştur (1075-1080). Bu dönemde, Türkmen beylerinden Saltuk Bey, Erzurum-Bayburt bölgesi; Mengücük Gazi, Kemah - Erzincan yöresi; Dânişmend Gazi, Sivas - Tokat - Amasya yöreleri; Kara Tegin, Çankırı - Sinop - Çubuk - Harput yöresi; Buldacı, Elbistan yöresi; Çavuldur, Elbistan - Bayburt yöresi; Tanrıbermiş, Efes yöresini ele geçirerek Anadolu'nun fethinde önemli rol oynadılar. Artuk Bey de Anadolu'da başarılı fetih hareketlerinde bulunan kumandanlardandır.[107] Böylece, Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurulmasından itibaren Anadolu'da siyasi birliğin tam olarak sağlandığı döneme kadar süren dönemde çeşitli Türk Beylikleri kurulmuş olup Erken Türkmen Beylikleri olarak adlandırılan bu devirde Anadolu Türk sanatının ilk önemli örnekleri meydana getirilmiştir.

1.3.1.1. Artuklular Dönemi

Artuklular, 1102-1409 tarihleri arasında Diyarbakır ve Mardin çevresinde hüküm süren bir Türkmen hanedanıdır. Hasankeyf, Mardin ve Harput kolu olmak üzere üç kol halinde hüküm sürmüşlerdir. Artuklu sanatı, 12. ve 13. yüzyıllarda Anadolu'nun güneydoğu bölgesinde gelişerek etkisini uzun süre devam ettirmiştir. Artuklu sanatında bölgelere göre farklılıklar, küçük ayrıntılarda görülen bazı mahallî özelliklerden ibaret olduğu için Artuklu siyasî tarihinde olduğu gibi bölgelere göre inceleme yapılmasına gerek bulunmamaktadır.[108]

---

[107] Faruk SÜMER (2009); **a.g.m.**, 380.

[108] Ara ALTUN (1991); "Artuklu Sanatı maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 3, 418. Artuklu dönemi sanat eserleri için bkz. Nazan ÖLÇER (2005); "The Seljuks and Artuqids of Medieval Anatolia", **Turks a Journey of a Thousand Years**, Royal Academy of Arts, London, 103-145.

Artuklu dönemi mimarisi, Anadolu Türk mimarisinde Asya ve Anadolu bağlantısının sağlanması ve 14. yüzyıldan itibaren ortaya çıkacak hâkim mimari üsluba kaynaklık etmesi bakımından oldukça önem arz etmekte olup bu dönemde mimaride taş kullanımının son derece yaygın olduğu görülmektedir.[109] Bu nedenle, Artuklu mimarisinde taş süslemeler hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Selçuklu eseri olan ancak yapının çeşitli yerlerinde bulunan kitabelerden Artuklular tarafından elden geçirildiği anlaşılan Mardin Ulu Camii'nin, 1176 tarihli minaresinin kaide kısmı üzerinde bulunan büyük boyutlu murabba kufi kitabe konumuz açısından önem arz etmektedir. Zira daha önce Asya Türk mimarisinde, birim tuğlaların bir hat oluşturacak şekilde sıralanmasıyla oluşturulan dekoratif kitabeler, artık Artuklu mimarisinde taş malzeme ile gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Aynı yapının çeşitli kısımlarında bulunan çiçekli kufi kitabeler de yine Asya Türk sanatı kaynaklı olup bu üsluptaki hat Artuklu sanatının karakteristik unsurlarındandır.

Gerek mihrap önü kubbesi gerekse de asıl ibadet mekânına bütünleşik avlusu bakımından mimari gelişimin önemli bir örneği olan 1204 tarihli Kızıltepe Ulu Camii taş işçiliği ve süslemeleri bakımından da şaheser olarak kabul edilen bir Artuklu yapısıdır. Düzgün kesme taş mimarisiyle dikkat çeken yapının giriş cephesinde bulunan düğümlü geometrik düzenlemeler ile cümle kapısı düzenlemesindeki iki farklı renk taş kullanımı Zengi etkisini işaret etmektedir. İç mekânda, oldukça zengin süslemeli mihrap, çiçekli kufi kitabeleri ve sekiz kollu yıldız motifleri etrafında gelişen geometrik düzenlemeleri ile Büyük Selçuklu üslubunu yansıtmaktadır. Artukluların; Büyük Selçuklular ve Zengiler'den gelen etkilerin kuvvetli bir üslup oluşturacak şekilde kaynaştırdıkları ve bu üslubun da Anadolu Türk mimarlığının temelini teşekkül ettiği ifade edilmektedir.[110]

Konumuzla doğrudan ilişki bir eser grubu olan mezar taşları açısından günümüze ulaşan Artuklu dönemi örneklerinin sayısının son derece az olduğu

[109] Artuklu mimarisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Doğan KUBAN (1965); **Anadolu Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları**, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul; Ara ALTUN (1978); **Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisinin Gelişmesi**, İstanbul; Oktay ASLANAPA (1999); **a.g.e.**.
[110] Oktay ASLANAPA (1999); **a.g.e.**, 106.

belirtilmektedir.[111] Artuklu devrine ait nadir örneklerden biri Halep Ulusal Müzesi'nde 1051 envanter numarasına kayıtlı taş lahittir. Artuklu hanedanından Balak Gazi'ye (Nürü'd-Devle Belek bin Behram bin Artuk) ait olan ve Balak Gazi'nin ölüm tarihi olan 1124 yılına tarihlenen eser üzerine Artuklu üslubunda çiçekli kufi kitabeler ile çeşitli bordürler işlenmiştir.[112] Bu tarz lahitlerin Zengi devrinde de görüldüğü yukarıda belirtilmişti.

Artuklu devrine ait olduğu kanısında olduğumuz bir diğer mezar taşı örneği ise bugün Danimarka "The David Collection"da bulunmaktadır. Müze kayıtlarında, 28/2001 envanter numaralı eserin Cizre'den getirildiği ve 12. yüzyıla tarihlendiği belirtilmektedir. Bir baş şahidesi şeklinde olan eserin her iki yüzünde de zengin süslemeler bulunmaktadır. Ön yüze, birer sütünce ile sınırlandırılmış ve dilimli bir kavsara ile taçlandırılmış niş ile bunun etrafına çiçekli kufi hat ile dolgulu bir bordür işlenmiştir. Eserin Cizre şehrinden getirilmiş olması ve süslemelerde yer alan dilimli kemer ile çiçekli kufi hat Artuklu devrini işaret eden unsurlardır. Eserin arka yüzünde ise yer yer işlenmiş keskin düğüm motifleri arasına çiçekli kufi hat ile dolgulu bir bordür ile çerçevelenmiş, iç içe daire motiflerinden oluşturulan geometrik bir düzenleme mevcut olup bu düzenleme son derece yüksek bir zevk ve işçiliğin ürünüdür.

Artuklu devrine ait taş işleme - süsleme sanatı örneklerinden en dikkat çekici olanlar Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde bulunan zengin figür süslemeli mimari parçalar olup bunlar hakkında katalog kısmında ayrıntılı bilgi mevcuttur. Gerek söz konusu bu eserler, gerek mimari, gerekse de Artuklu sanatın diğer malzeme ve tekniklerle meydana getirilmiş örneklerinden, Artuklu sanatının figür repertuarı açısından oldukça zengin bir sanat olduğu anlaşılmaktadır. Bu figüratif üslubun kaynağı, İslâmiyet öncesi dönemden itibaren görülen ve Karahanlı, Gazneli ve Büyük Selçuklu dönemlerinde geliştirilerek devam ettirilen üslup olup bunun

[111] Gülsen BAŞ (2012); "Mardin'de Türk Dönemine Ait Bilinmeyen Bir Mezar ve Mezar Taşları" **BİLİG**, Bahar 2012, 61, 37.
[112] Julia GONNELLA (2014); **a.g.s.**.

Artuklulardan sonra Anadolu Selçuklularında da son derece yaygın şekilde kullanıldığı bilinmektedir.

1.3.1.2. Mengücekliler Dönemi

Selçuklular devrinde, 11 - 13. yüzyıllarda Erzincan, Kemah, Divriği ve Karahisar şehirlerinin bulunduğu bölgeyi yönetmiş olan bir Türk beyliğidir. Divriği Ulucamii ve Şifâhânesi bu beyliğin sanatının başlı başına temsilcisi konumunda olan bir eser olup gerek mimari, gerekse mimari süslemelerdeki taş kullanımı bakımından son derece önemli bir eserdir. Bu nedenle, söz konusu yapıyı konu kapsamında ele almak yerinde olacaktır.

Mengücekli Emiri Hüsâmeddin Ahmed Şah ve eşi Turan Melek Hatun tarafından 1229 yılında inşa ettirilen yapı; ulu cami, darüşşifa ve türbeyle birlikte bir külliye oluşturmaktadır. Eğimli bir arazi üzerinde kesme taştan inşa edilen yapı kütlesinde, caminin kıble yönünde darüşşifa, darüşşifa içinde camiye bitişik konumda türbe yer alır.[113] Yapı, taş bezemelerinin zenginliği bakımdan oldukça tanınmıştır. Bezemelerin yoğunlaştığı alanlar kapı düzenlemeleri, mihrap ve iç mekân üst örtüye geçiş elemanları ile tonozlardır. Yapının oldukça yüksek kabartmalar halinde işlenmiş taş süslemeleri, Büyük Selçuklu devri Hamedan'daki Kümbet-i Aleviyan ve Ardistan Mescid-i Cuması gibi yapıların stuko süslemeleriyle oldukça paraleldir.[114] Büyük Selçuklu stuko süslemelerinin ileri örnekleri olarak kabul edilen serbest plastik görünüşler halindeki bu düzenlemelerin Divriği'de taş malzemeyle gerçekleştirilmiş olması, Türk sanatındaki Asya - Anadolu ilişkisini göstermesi bakımından olduğu kadar malzeme değişikliklerine rağmen üslup özelliklerinin korunduğunu göstermesi bakımından da önemlidir.

---

[113] Yapı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU (2012); Ulucami maddesi Divriği Ulucamii bölümü, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 42, 95-96; Doğan KUBAN (1999); **Divriği Mucizesi**, İstanbul; Yılmaz ÖNGE - öte. (1978), **Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

[114] Oktay ASLANAPA (1999); **a.g.e.**, 117.

Divriği Ulucamii ve Şifahanesi'nde bitkisel, geometrik ve yazı ile meydana getirilmiş çok çeşitli düzenlemelerle birlikte birtakım sembolik tasarımlar ve figürler de süsleme programı dâhilinde yer almaktadır. Bitkisel ve geometrik düzenlemeler, yapının farklı kısımlarına, çok çeşitli varyasyonlar halinde işlenmiştir. Örneğin, yapı bezemeleri içinde dört, beş, altı, sekiz, on ve on iki kollu olmak üzere en az altı farklı şekilde yıldız motifi; palmet ve rumi motiflerinin irili ufaklı, dilimli ya da dilimsiz, tek ya da bir düzenleme oluşturacak şekilde tasarlanmış çok sayıda farklı tipi; daire, çokgen, damla, hilal, oval gibi çok çeşitli şekillerde ve muhtelif bezemelerle dolgulu onlarca farklı kabara, kartuş ve rozet düzenlemesi ve benzeri pek çok uygulama ile son derece dinamik bir süsleme programı meydana getirilmiştir.

Taş süslemeler arasında yazı ile süslemeye oldukça az yer verilmiştir. Yazı unsuru daha ziyade taçkapı düzenlemelerinde yer alan satırlar halindeki sülüs kitabelerde karşımıza çıkmaktadır.

Divriği Ulucamii ve Şifahanesi'nde cami yapısının batı kapısında bulunan çift başlı ve tek başlı kartal figürleri konumuz açısından önem arz etmektedir. Zira, çift başlı kartal figürü kaynağını İslâmiyet öncesi dönemden alan ve daha önce Gazneli devri Sultan III. Mesud Sarayı süslemelerinde de mevcut olan sembolik bir düzenleme olup burada bir hâkimiyet sembolü olarak kullanılmıştır. Yapının süslemelerinde, söz konusu kartal figürleriyle birlikte hayat ağacı, insan yüzü şeklinde ay ve güneş tasvirleri ile tamga olarak nitelendirilebilecek çok sayıda unsur mevcuttur. Tüm bu unsurlar sanatta Asya ve Anadolu bağlantısının işaretleridir.

Cami, darüşşifa ve türbeden oluşan Anadolu'nun bu en eski külliyesinde karşımıza çıkan süsleme programının gerçekleştirilmesinde insan hayal gücünün sınırlarının zorlandığı ve şaşırtıcı pek çok yeniliğin meydana getirildiği görülmektedir. Süslemelerde yer alan hayat ağacı olarak tanımlanabilecek çok iri ve dışa taşkın şekilde gerçekleştirilmiş bitkisel düzenlemeler ile plastik etki yaratan iri geometrik düğümler Anadolu Selçuklu sanatında da sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bunun en güzel örneklerinden biri Konya İnce Minareli Medrese taçkapısıdır.

Ancak, Mengüceklilerin Divriği Ulucamii ve Şifahanesi'nde ortaya koydukları bu başarılı üslup sonraları gelişmesi olmayan bir bölge üslubu olarak kalmıştır.[115]

1.3.2. Anadolu Selçuklu Dönemi

Anadolu Selçuklu Devleti'in 1075-1080 yılında kurulmasından sonra 12. yüzyıl sonlarına kadar uzanan dönem, Bizans mukavemeti ve Haçlı saldırıları gibi nedenlerle sürekli mücadeleler ve sınır değişiklikleriyle geçmiştir. 13. yüzyılda, Anadolu Selçuklu siyasi otoritesinin sağlanmasıyla yaklaşık yüzyıl boyunca devam edecek sürekli ve gelişmiş bir sanat devri başlamıştır.

Anadolu Selçuklu Devleti, Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun uzantısı niteliğinde bir devlet olarak Selçuklu geleneğini devam ettirmiş olmakla birlikte; İran ve Anadolu bölgelerinin farklı hammadde imkânları nedeniyle Anadolu Selçuklu mimarisinde ana malzeme her zaman taş olmuştur.[116] Ancak, önceki başlıklarda da söz edildiği gibi, kaynağını İslâmiyet öncesi devirlerden alan ve Türk İslâm sanatının karakteristik unsurları olan yıldız etrafında gelişen sonsuzluk prensibindeki geometrik düzenlemeler ile rumi başta olmak üzere palmet ve lotus gibi bitkisel karakterli motiflerden meydana getirilen düzenlemeler Anadolu Selçuklu mimarisinde taş malzemeye geçilmesine rağmen yoğunlukla kullanılmaya devam edilmiş, yeni varyasyonlarla yorumlanarak sanatsal üslubun çok büyük bir parçası olmuştur.[117] Bununla birlikte, yazının bir süsleme unsuru olarak kullanılması Asya Türk İslâm sanatında olduğu gibi Anadolu Selçuklu sanatında da kuvvetli bir gelenektir.[118]

---

[115] Oktay ASLANAPA (1999); **a.g.e.**, 117.

[116] Anadolu Selçuklu Mimarisi hakkında bilgi için bkz. Ayşe DENKNALBANT - Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU (2009); "Selçuklular Maddesi - mimari bölümü", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 36, 393-397; Doğan KUBAN (2001); **Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

[117] Anadolu Selçuklu mimari süslemeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gönül ÖNEY (1992); **Anadolu Selçuklu Mimari Süsleme ve El Sanatları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara; Selçuk MÜLAYİM (1982); **Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler: Selçuklu Çağı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

[118] Ayrıntılı bilgi için bkz. Metin ŞAHİNOĞLU (1977); **Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazının Dekoratif Eleman Olarak Kullanılışı**, Türk Eğitim Vakfı, İstanbul.

Bu tarz geometrik ve bitkisel düzenlemeler ile hat sanatı Anadolu Selçuklu sanatıyla özdeşleşmiş unsurlar olmasına rağmen; gerek mimaride, gerekse de diğer sanat dallarında Anadolu Selçuklu süsleme sanatının en karakteristik unsuru figürler ve figürlerle yapılan düzenlemelerdir.[119] Bitkisel ve geometrik düzenlemelerde de olduğu gibi, bu geniş figür-motif repertuarının kaynağı, İslâmiyet öncesi dönemin etkisini taşıyan ve ilk Asya Türk İslâm devletleri döneminde geliştirilen sanattır. Bu bağlamda, Anadolu Selçuklu taş işleme-süsleme sanatı ile Gazneli devrindeki mermer panolarda görülen figürlü düzenlemeler arasındaki yakın paralellik bulunmaktadır.[120]

Anadolu Selçuklu taş işleme-süsleme sanatında görülen figürleri sıralamak gerekirse insan tasvirlerinden başlamak yerinde olacaktır. Bunlar arasında en sık görülenler hükümdar ve melek tasvirleri ile heykel ya da kabartma halindeki baş ve yüz tasvirleridir. Hükümdar tasvirlerinde, hükümdarı temsil eden insan figürü bir hiyerarşik üstünlük göstergesi olarak bağdaş kurmuş şekilde verilmektedir. Hükümdarı bağdaş kurmuş vaziyette tasvir etme geleneğinin proto-Türk devirlerden beri Anadolu Selçuklu sanatına kadar ve hatta Osmanlı devri padişah portrelerinde dahi devam etmiş olması Türk sanatı ikonografisinin güçlü karakterini açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca, Anadolu Selçuklu sanatında özellikle kemer yüzeylerinin bezenmesinde kullanılan hükümdarın iki ejder figürü arasında oturur halde ve kimi zaman ejderlerin baş ya da dillerini tutar şekilde yapılmış tasvirleri, İslâmiyet öncesi dönemin etkisi taşıyan ve Asya Türk İslâm sanatında da örnekleri bulunan bir düzenleme olması nedeniyle önem arz eder. Melek tasvirleri kanatlı insanlar şeklinde verilmiş, yüz tasvirleri ise belki güneş ve ayı temsil etme amacıyla kabartma halinde işlenmiştir. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde bulunan ve tez kapsamında ele alınan 2552 env.nolu kadın büstü ise Anadolu Selçuklu sanatının en dikkat çekici insan tasvirlerinden biridir. Müzeye Konya'dan getirilmiş olan eser bir bina cephesine

[119] Ayrıntılı bilgi için bkz. Katharina OTTO-DORN (1978); "Figural Stone Reliefs on Seljuk Sacred Architecture in Anatolia", **Kunst des Orients**, Vol. 12, H. 1/2 (1978/1979), 103-149; Gönül ÖNEY (2001); "Selçuklu Figür Dünyası", **Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 401-418; Semra ÖGEL (1966); **Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara; Yaşar ÇORUHLU (1988); **a.g.t.**.
[120] Semra ÖGEL (1966); **a.g.e.**, 104.

yerleştirilmek üzere yapılmış, dip kısmı düzgün kesme taş şeklinde olan ve büst özelliği gösteren bir örnek olup Anadolu Selçuklu sanatında serbest insan heykellerinin varlığını göstermesi bakımından önemlidir.

Anadolu Selçuklu taş işleme-süsleme sanatında görülen figürlerin çok büyük bir kısmını hayvan figürleri oluşturmaktadır. Aslan ve kartal figürleri hükümdarlık alameti sayılmaları nedeniyle en sık görülen hayvan figürleridir. Bunların, belirli bir hükümdarı temsil eder nitelikte çift başlı kartal ve güneş önünde aslan (şîr-u hurşîd) şeklindeki arma özelliği gösteren uygulamaları ile tılsım mahiyetindeki tek başlı çift gövdeli aslan şeklindeki düzenlemeleri de mevcuttur. Aslan figürünün sıkça karşılaşıldığı mimari bir unsur ise aslan başı şeklinde yontulmuş çörtenlerdir. Bununla birlikte, serbest heykel şeklinde yontulmuş çok sayıda aslan figürü de Anadolu Selçuklu dönemine tarihlenmektedir. Ayrıca, dönemin taş işleme-süsleme sanatında, aslan figürüyle meydana getirilmiş Orta Asya hayvan üslubu özellikleri gösteren mücadele sahnelerine de rastlanır.

Aslan ve kartalın yanı sıra boğa, sırtlan, keçi, tavşan, tavus kuşu, ördek, güvercin, balık gibi çok çeşitli hayvanlar Anadolu Selçuklu taş süslemelerinde yerini almıştır. Hayvan figürlerinin, takvim ve ya burçlarla ilgili olarak kullanıldığı düzenlemeler[121] ile sadece başlarının tasvir edildiği süslemelere de rastlanmaktadır.

Anadolu Selçuklu figürlü bezemelerinde çok önemli bir grubu da kozmolojik - mitolojik figürler oluşturmaktadır. Taş işleme-süsleme sanatında bunlar arasında en sık rastlanılanı hayat ağacı düzenlemeleridir. İslâmiyet öncesi dönem inanışlarını yansıtan hayat ağacı düzenlemeleri belki de devlet gücünün bir simgesi olarak pek çok mimari eserde uygulanmıştır. Ejder de taş süslemeler de sıkça görülen bir figür olup genellikle karşılıklı bir çift ejderden oluşan düzenlemeler şeklinde görülmektedir. Bu durum eski Türk inancının yer ve gök unsurlarından oluşan dikotomik anlayışının Anadolu Selçuklulara kadar devam etmiş olmasını göstermesi

[121] Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet ÇAYCI (2002); **Anadolu Selçuklu Sanatında Gezegen ve Burç Tasvirleri**, Kültür Bakanlığı, Ankara.

bakımından önemlidir. Grifon, sfenks ve harpi figürleri de Anadolu Selçuklu taş süslemelerinde karşımıza çıkan mitolojik figürlerdir.

Konumuzla doğrudan alakalı, Anadolu Selçuklu dönemine ait taş işleme-süsleme sanatı örnekleri arasında en önemli grubu mezar taşları oluşturmaktadır. Konya ve Kayseri başta olmaz üzere, pek çok ilde mevcut olan Anadolu Selçuklu devri mezar taşları arasında en tanınmış ve önemli olanları Ahlat'ta yer alanlardır.[122] Zira, Ahlat Selçuklu döneminin önemli bir merkezi olduğu için burada büyük bir mezarlık meydana gelmiş ve Selçuklu Mezarlığı olarak tanınan söz konusu alan büyük oranda korunarak günümüze ulaşmıştır. Söz konusu mezarlıkta bulunan mezar taşlarının çok büyük bir kısmı Anadolu Selçuklu devrine tarihlenmektedir. Bunlar, bölgede çıkan ve Ahlat taşı olarak isimlendirilen bir tür andezitten yapılmıştır.

Bu mezar taşları, biçim özelliklerine göre; şahideler, sandukalar ve çatma lahitler olarak üç gruba ayrılmaktadır. Şahideli mezar taşlarında bazen sadece baş, bazen de hem baş hem ayak şahidesi mevcuttur. Bunlar kişinin sosyal statüsüne göre büyük boyutlu olarak yapılmakta olup kimi örneklerde taş yüksekliği üç metreden fazla olabilmektedir. Sandukalar ise prizmatik biçimli örneklerdir. Bunlarda şahide olmadığı için kitabe yan yüzeyler üzerine yazılmıştır. Çatma lahitler ise iki uzun levhanın, üst kenarlarda bir açı meydana getirecek biçimde birbirleriyle bağlanmasıyla meydana gelmektedir. Bu lahitlerde baş ve ayakucunda oluşan üçgen biçimli boşluklar, küçük taş bloklarla kapatılmıştır.

Özellikle şahide şeklinde olan mezar taşlarında Büyük Selçuklu mezar taşı geleneğinin devam ettirildiği görülmektedir. Zira bunlarda dekorasyonun merkezini, Büyük Selçuklu dönemi örneklerinde olduğu gibi, mihrap şeklindeki düzenlemeler teşkil etmektedir. Kitabe yine mihrap kısmı yüzeyine satırlar halinde yazılmakta ancak yazı unsuru Büyük Selçuklu örneklerine nazaran yüzeye daha az oranda uygulanmaktadır. Ahlat mezar taşlarında, bitkisel ve geometrik süslemeler, yazıya göre daha fazla tercih edilmiştir. Mezar taşlarında görülen; gerek rumi ve palmetle

[122] Ayrıntılı bilgi için bkz. Beyhan KARAMAĞARALI (1992); **Ahlat Mezar Taşları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

meydana getirilen düzenlemeler, gerekse ışınsal geometrik süslemeler dönemin mimari süslemeleriyle son derece paraleldir. Ayrıca belirtmek gerekirse; Anadolu Selçuklu mimari yapılarında mihrap ve taç kapı kavsaraları ile üst örtüye geçiş elemanlarında, daha önceki dönemlere kıyasla çok daha yaygın şekilde kullanılarak önemli bir mimari gelenek haline dönüşen ve Anadolu Selçuklu sonrası dönemlerde de aynı yaygınlıkla kullanılarak Anadolu Türk mimarisinin karakteristik unsurlarından biri haline gelen mukarnas, Ahlat mezar taşlarında da hiçbir fonksiyonu bulunmamasına rağmen, sadece dekoratif bir unsur olarak sıklıkla kullanılmıştır. Bu durum, mezar taşı işçiliği ile mimari süsleme arasındaki paralelliği ortaya koyması bakımından önemlidir. Yine mimari süsleme unsuru olarak tanınan hayat ağacı, rozet ve kabara düzenlemeleri de Ahlat mezar taşlarında karşımıza çıkmaktadır.

Ahlat mezar taşlarında bir takım motif ve figürler de kullanılmış olup bunlar arasında yer alan çarkıfelek ve kandil motifleri, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde de mezar taşı sanatında kullanılmıştır. Ejder figürü ise Ahlat mezar taşlarında sıkça karşılaşılan bir figür olup genellikle tek gövde üzerinde çift başlı ejder şeklinde işlenmiştir. Burada ejderin çift başlı olması, yukarıda da belirtildiği gibi, yer-gök unsurlarının sembolize edilmesiyle ilgili olmalıdır.

Ahlat mezar taşlarında görülen karakteristik motiflerden biri de Mühr-i Süleyman olarak isimlendirilen altı köşeli yıldız motifidir. Bu motif Budist ve Yahudi geleneklerinde de ve daha pek çok kültürde mevcut olup İslâm sanatına Dabbetü'l Arz inancından dolayı girmiştir. Mühr-i Süleyman motifi, Şelçuklu devrinden itibaren Osmanlı geç dönemine kadar Anadolu Türk sanatında, taş işçiliği örneklerinde olduğu kadar ahşap ve metal eserlerde de sıklıkla kullanılmıştır.

Anadolu Selçuklu mezar taşlarında görülen ve Türk sanatında Asya - Anadolu bağlantısının kuvvetli bir delili olan çok önemli bir motif ise kama ya da kılıç motifidir. İslâmiyet'ten önceki Asya Türk sanatında, insan heykellerinin bellerindeki kemerler üzerinde yer alan kama ya da kılıçlarla tasvir edildiğini ve bu heykellerin ölen kişinin anısına yapılmış olabileceğini yukarıda belirtmiştik. Anadolu

Selçuklu ve daha sonra da Osmanlı mezar taşlarında, şahide ya da lahitlerin bel seviyesi olarak kabul edilebilecek kısımlarına aynı şekilde kama ya da kılıç motifi işlendiği görülmekte olup bu durum, Anadolu mezar taşı sanatında, tıpkı İslâmiyet öncesi Asya Türk sanatında olduğu gibi, mezar taşlarının antropomorfik özellik gösterdiğini ortaya koymaktadır.[123]

Anadolu Selçuklu taş işleme-süsleme sanatı üzerinden genel bir değerlendirme yapmak gerekirse; Bizans ve Kafkas sanatları gibi çeşitli ve güçlü sanat akımlarına açık bir bölgede, Haçlı seferlerinin de yoğun olarak cereyan etmiş olmasına rağmen; Anadolu Selçuklu sanatı, Büyük Selçukluların İran ve Orta Asya'da uyguladıkları sanatı takip eden bir özellik göstermiştir. Figürler açısından Gazneli Sanatı, geometrik ve bitkisel süslemeler açısında ise İran bölgesi üslupları Anadolu Selçuklu sanatına öncülük etmiş; Zengilerin Şam ve Musul'daki eserlerinden esinlenilmiştir. Bununla birlikte, Anadolu Selçuklu sanatında hissedilen güçlü etkilerin başından İslâmiyet öncesi Orta Asya geleneklerinden kalan inanç ve uygulamalar gelmektedir. Anadolu Selçukluları döneminde; tüm bu etkilerle birlikte, İslâm sanatı çevresinde gelenek olmuş sanat formları ile Anadolu ve İran'ın bazı sembolleri, özgür bir sanat ortamı içerinde bir arada yorumlanmış ve böylece Türk sanatının Anadolu'daki ilk büyük ekolü meydana getirilmiştir.[124]

1.3.3. Anadolu Beylikleri Dönemi

Anadolu Selçuklu Devleti, 1243 yılında Kösedağ'da Moğollar karşısında uğradığı yenilginin ardından hızlı bir çöküş devresine girmiştir. Bundan sonra, 13. yüzyıl sonlarına kadar Anadolu'da hâkimiyet Moğollar'ın eline geçmiştir. Moğol baskısının zayıflamasıyla bu durumdan faydalanan Türkmen beyleri Selçuklularla ilişkilerini keserek bağımsızlıklarını ilân etmişlerdi. 13. yüzyıl sonları ve 14. yüzyıl

[123] Ayrıntılı bilgi için bkz. Hans-Peter LAQUEUR (2010); **Hüve'l-Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları**, çev. Selahattin Dilidüzgün, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
[124] Semra ÖGEL (1966); **a.g.e.**, 155.

başlarında Anadolu Selçuklu topraklarında kurulmuş olan bu beylikler Anadolu beylikleri olarak tanımlanmaktadır.[125]

Anadolu Beylikleri dönemi sanatı, Anadolu Türk sanatının iki önemli dönemi olan Anadolu Selçukluları ile Osmanlı sanat devreleri arasında geçişi sağlayan bir dönemdir. Bu dönem, zorlu mücadeleler ve siyasî otorite çalkantılarıyla geçmiş olmasına rağmen bir takım zengin sanat ürünleri meydana getirilebilmiştir. Bulunulan bölgelere göre farklı gelişimler gösteren bu dönem sanatında, her bir beylikte ayrı üslup özellikleri söz konusu olmuş ancak nihayetinde, klasik Osmanlı sanatının çekirdeği olarak nitelendirilebilecek gelişmeler ortaya konmuştur.[126] Bu dönemde, Karamanoğulları'nda olduğu gibi bazı bölgelerde Selçuklu geleneği sürerken özellikle batı Anadolu'da yer alan beyliklerde yeni arayışlar ve uygulamalar ortaya çıkmıştır.[127] Bu nedenle, Anadolu'nun batı bölgelerinde kurulmuş beyliklerin eserleri üzerinde durmak yerinde olacaktır.

Konumuzla bağlantılı bir gelişme olarak Batı Anadolu'da kurulmuş beyliklerin sanatında çok renkli taş işçiliği; mermer, porfir ve somaki kakma teknikleri ve taş şebekeler yaygınlaşmıştır. Bunun önemli örneklerinden biri Güneybatı Anadolu'da, Aydın ve çevresinde kurulmuş Aydınoğlu Beyliği dönemidir. Bu dönemde, Selçuk'ta inşa edilmiş 1374 tarihli Îsâ Bey Camii, esas anlamda plan kuruluşu ve mimarlık alanında çok önemli gelişmeleri ihtiva etmekle birlikte cephe kuruluşu ve mimari süslemelerde görülen taş işçiliği açısından da konumuz kapsamına girmektedir. Yapının taç kapı düzenlemesinin alınlık kısmı farklı iki renkli taşlarla meydana getirilmiş düğüm motifleriyle oluşturulmuştur. Özünde Zengi etkisini taşıyan bu düzenleme Konya Alaaddin Camii gibi Anadolu Selçuklu dönemine tarihlenen bazı örneklerle oldukça paraleldir. Taçkapı kavsarasına işlenmiş rumi ve palmetli bitkisel düzenlemeler de yine önceki dönemlerin izlerini

[125] Erdoğan MERÇİL (1991); "Anadolu Beylikleri Maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 3, 138.
[126] Dönenim mimari süslemeleri hakkında bilgi için bkz. Muhammet GÖRÜR (1999); **Beylikler Dönemi Mimarisinde Taş Süslemeler (1300-1435)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
[127] Selçuk MÜLAYİM (1991); "Anadolu Beylikleri maddesi sanat bölümü", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 3, 141-142.

taşımaktadır. Ancak, cephe yüzeyinde; gerek taçkapı, gerekse pencere düzenlemelerinde yer alan istifli celi sülüs kitabeler bir yenilik olarak karşımıza çıkar. Bu tip kitabeler Osmanlı dönemi eserlerinde de sıkça görülmektedir. Ayrıca, yapının pencere düzenlemeleri; dekoratif amaçla mukarnas şeritlerle çerçevelenmiş olup taş süsleme sanatı açısından bir yenilik olan bu uygulama, İznik Yeşil Camii örneğinde olduğu gibi, bir dönem üslubu olarak yaygınlaşmıştır. Yapı dâhilinde, taş süsleme unsuru olarak mukarnasın kullanıldığı diğer bir eleman ise sütun başlıklarıdır. Mukarnaslı sütun başlıkları Anadolu Selçuklu devrinde de görülmekte; ancak, Selçuk İsa Bey Camii'nde bulunan örnekler form açısından, Klasik Osmanlı mimarisinin değişmez unsuru niteliğinde olan mukarnaslı başlıkların ön örneği niteliğini taşımaktadır. Yapının taş işleme-süsleme sanatı örneği olarak dikkat çeken unsurlarından biri taç kapı açıklığını örten çapraz tonozun büyük bir çarkıfelek motifiyle bezenmiş kilit taşı ile taçkapının kuzeyindeki alt pencerenin düzenlemesinde yer alan sekiz kollu yıldız etrafında gelişen üç birimli geometrik düzenlemedir. Her iki motif de Osmanlı taş işleme-süsleme sanatında özellikle mimari süsleme ve mezar taşı sanatında sıkça kullanılmıştır.

Batı Anadolu'da, taş işleme-süsleme sanatı bakımından zengin uygulamaların bulunduğu diğer bir mimari eser ise Menteşeoğulları Beyliği dönemine ait 1404 tarihli Balat İlyas Bey Camii'dir. Yapının iki sütun ve üç kemerle oluşturulmuş anıtsal giriş cephesi ile mihrabı ve pencere düzenlemelerinde hareketli ve zengin taş süslemeler göze çarpmaktadır. Giriş cephesinde sütunlarda mukarnaslı başlıklar kullanılmış; üçlü kemer düzenlemesinde, orta alınlık, üç satırlık istifli celi sülüs kitabe; sağ ve sol alınlıklar ise renkli taş kakma tekniği ile oluşturulmuş on altı kollu yıldız etrafında gelişen sonsuzluk düzenindeki geometrik dekorasyonla hareketlendirilmiştir. Giriş düzenlemesinde, sağ ve sol kemer açıklıkları mukarnas çerçeveli kafes oyma taş korkuluklarla kapatılmış olup geometrik düzenlemeler şeklinde işlenen bu korkuluklar hem dekoratif, hem de fonksiyonel unsurlar olarak yaygın şekilde kullanılacak ve sonraki dönemlerde de karşımıza çıkacaktır. Yapının mermer mihrabı son derece zengin süslemeleri barındıran bir örnektir. Mihrap nişi mukarnas kavsarayla hareketlendirilmiş, köşelik kısımları ise rumi-palmet düzenlemeleri ve bordür halindeki geometrik süslemelerle bezenmiştir. Mihrap

düzenlemesinin üst köşelerine birer askı kandil motifi; bunların arasındaki alana ise celi sülüs bir kitabe işlenmiştir. En dışta yer alan mukarnas şeritler halindeki bordürler mihrap düzenlemesini çerçevelemektedir. Yapının pencere açıklıkları; dış cephede, mukarnas çerçeveler ve mozaik alınlıklarla bezenmiştir. Farklı renk taş kakma tekniği ile yapılmış mozaik alınlık Memlûk mozaiklerinin etkisini taşımaktadır. Pencereler, iç cephede yuvarlak kemerli açıklıklar şeklinde düzenlenmiş, alınlık kısımlarına, yüzeyleri rumi-palmet düzenlemeleri ve istifli celi sülüs kitabelerle bezeli yek pare mermer panolar yerleştirilmiştir. Süsleme programını kısaca tanımlamaya çalıştığımız Balat İlyas Bey Camii, Anadolu Selçuklu sanatı unsurlarının rahatlıkla takip edilebildiği; ancak, yeni arayış ve uygulamaların da cesurca denendiği bir yapı olarak geçiş üslubunu en iyi yansıtan örneklerdendir.

Beylikleri devri, konumuzla doğrudan bağlantılı olan mezar taşı sanatı bakımından da oldukça dikkat çekici örneklerin bulunduğu bir dönemdir. Elbette ki bunların başında Akşehir'de bulunan ve 14. yüzyıl ilk yarısına tarihlenen insan figürlü mezar taşları gelmektedir.[128] Bunlar, her ne kadar küçük bir bölge ve zaman dilimiyle sınırlı örnekler olsa da; üzerlerine işlenmiş bağdaş kurmuş erkek, gergef işleyen kadın, anne - çocuk, rahleye üzerindeki kitabı okuyan erkek ve şahin tutan süvari gibi çok çeşitli sahneler bakımından Anadolu mezar taşı sanatının en nadir ve önemli örnekleridir. Akşehir dışında insan figürlü mezar taşlarının görüldüğü diğer bir bölge ise Afyon'dur.[129] Afyon insan figürlü mezar taşları, üzerlerine süvari tasvirleri veya av-savaş sahneleri işlenmiş örnekler olup bunlarda Orta Asya bozkır kültürüyle olan bağlantı çok açık şekilde tespit edilebilmektedir.[130]

[128] Ayrıntılı bilgi için bkz. Süheyl ÜNVER (1978); "XIV. Asırda Anadolu'da Selçukluların An'anesine Bağlı Mezar Taşları Üzerine", **Vakıflar Dergisi**, XII, Ankara, 15-26.

[129] Ayrıntılı bilgi için bkz. Katherina OTTO-DORN (1959); "Türkische Grabsteine mit Figurenreliefs aus Kleinasien", **Ars Orientalis**, III, 63-76; Kurt ERDMANN (1963); "Die Beiden Türkischen Crabsteine im Türk ve Islam Eserleri Müzesi in Istanbul", **Beitraege zur Kunstgeschichte Asiens - In Memoriam Ernst Diez**, Istanbul, 121-130.

[130] Şerare YETKİN (1969); "Yeni Bulunmuş Figürlü Mezar Taşları", **Selçuklu Araştırmaları Dergisi**, I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 150.

Beylikler devri mezar taşı tipolojisinde diğer önemli bir grubu da koç, koyun ya da at heykeli şeklindeki mezar taşları oluşturmaktadır. Bu tip mezar taşı örnekleri Anadolu'nun doğu bölgelerinde daha yoğun şekilde görülmekte olup aslında bu gruba giren örneklere Avrasya genelinde çok çeşitli bölgelerde yaygın olarak rastlanmaktadır. Bu tip mezar taşlarının, İslâmiyet öncesi inanışlar ve bozkır kültürüyle doğrudan ilişkili bir anlayışın ürünü olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Anadolu'da görülen örneklerin çok büyük bir kısmı Akkoyunlu ve Karakoyunlu dönemlerine ait olmakla birlikte Selçuklular da dâhil diğer beyliklerde de bu tip mezar taşları kullanılmıştır. Yaygın ve güçlü bir gelenek olmasından ötürü bu tip mezar taşlarının geç Osmanlı dönemine tarihlenen örnekleri dahi mevcuttur.[131]

Anadolu'da görülen koç, koyun ya da at heykeli şeklindeki mezar taşlarından at şeklinde olanların sayısı oldukça sınırlı olup bunların geneli koç heykeli şeklindedir. Bu tipteki taşlar kabaca yontularak meydana getirilmiş, fazla detay bulunmayan eserlerdir. Ancak, sembolik anlamları bulunan bazı figür ve motiflerin mümkün mertebe belirgin şekilde bunların üzerine işlendiği görülmektedir. Bunlarda görülen motif ve figürlerin başında kozmolojik olarak nitelendirilen bazı geometrik şekiller, boy simgeleri ve damgalar, çarkıfelek ve rozetler, at başta olmak üzere kuş, aslan, geyik gibi hayvan figürleri ile heykellerin bel seviyesine işlenmiş kılıç, hançer ve sadak motifleridir. At şeklinde olan mezar taşlarının çoğunda koşum takımları ve eyerler ayrıntılı şekilde işlenerek belirginleştirilmiştir. Bu figür ve motifler arasında konumuz açısından belki de en önemlisi, daha önceki devirlerde de görülen ve Osmanlı dönemi lahitlerinde de sıklıkla görülecek olan kılıç ya da hançer motifidir. Ayrıca, çarkıfelek motifi de Osmanlı mezar taşı sanatına intikal edecek diğer bir motif olarak zikredilebilir.

Figürlü ve heykel şeklindeki örneklerin dışında kalan Beylikler devri mezar taşları hakkında genel olarak bilgi vermek gerekirse; bunların, bölgelere göre farklılıklar göstermekle birlikte genel olarak Selçuklu geleneğini devam ettirir

[131] Ayrıntılı bilgi için bkz., Yunus BERKLİ (2007); **Erzurum ve Erzincan Çevresinde Görülen Koyun, Koç ve At Biçimli Mezar Taşları ve Sanat Tarihindeki Yeri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum.

nitelikte örnekler olduğu ifade edilebilir. Büyük bir çoğunluğu sivri kemerli tepelikli şahideler şeklinde olan bu dönem mezar taşları üzerinde Selçuklu örneklerinde olduğu gibi mihrap alanları işlenmiştir. Mihraplar sağ ve sol kenarda sütunce formlarıyla sınırlandırılmış ve pek çok örnek askı kandiller, havan şamdanlar, çarkıfelek ve mühr-i Süleyman motifleriyle bezenmiştir. Kimi zaman birlikte, kimi zaman da ayrı ayrı olmak üzere hayat ağacı ve kuş tasvirleri ile nadiren de olsa servi ağacı motiflerinin mezar taşları üzerine işlendiği görülmektedir. Bu dönem mezar taşlarında kitabeler genellikle sülüs hatla ve daima Arapça olarak yazılmıştır.

Beylikler devri mezar taşlarında; şahide formları, bulunulan bölgeye göre dilimli kemerli ya da palmet tepelikli tipte de olabilir. Örneğin, Aydınoğulları dönemine ait mezar taşlarında form açısından zengin ve çeşitli uygulamaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu dönem örneklerinde, mezar taşları gövde kısmından itibaren dilimlerle hareketlendirilmiş, tepelik kısımları palmet taçlarla nihayetlendirilmiştir.[132]

Beylikler devrinde şahideler dışında, sanduka şeklinde mezar taşı örneklerine de sıklıkla rastlanmakta olup genellikle türbe yapılarında bulunan taş sandukaların Kur'an ayetleri ve/veya bitkisel karakterli düzenlemelerle bezendiği görülür.

1.3.4. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu, Batı Anadolu'nun kuzeyinde bir Türkmen beyliği olarak ortaya çıkıp üç kıtaya yayılan ve kurucusu Osman Bey'in adıyla anılan en uzun süre hüküm sürmüş (1300-1922) Türk-İslâm imparatorluğudur. Son derece geniş bir coğrafyada çok uzun süre yaşamış bu büyük imparatorluğun sanat ve mimarlığı kronolojik olarak üç ana bölümde incelenmektedir: erken dönem, klasik dönem ve geç dönem. Bu dönemler elbette ki, çok daha detaylı şekilde ele alınarak ara dönemlere ayrılabilir. Ancak, kabaca; beyliğin kuruluşundan 16. yüzyıl başlarına kadar erken dönem; 16. yüzyıldan 18. yüzyıl başlarına kadar klasik dönem; 18.

[132] Erkan KAYA (2012); **Ayasuluğ Bölgesinde Bulunan Beylikler Devri Mezar Taşları ve Kitabeleri**, Zinde Yayınevi, İstanbul.

yüzyıldan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1922 yılına kadar ise geç dönem olarak ele almak yerinde olacaktır.

1.3.4.1. Erken Osmanlı Dönemi

Bu dönem Osmanlı siyasi tarihinin beylikten devlete, devletten de imparatorluğa geçiş devrelerini kapsayan bir dönemdir. Bu dönemde, siyasi tarihte olduğu gibi sanat ve mimarlık alanlarında da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle Bursa ve İznik'in fethinden sonra buralarda meydana getirilen eserlerle artık bir Osmanlı sanatı kavramı ortaya çıkmış bulunmaktadır. Diğer batı Anadolu beyliklerinde olduğu gibi; Osmanlı Beyliği sanat ve mimarlığında da yeni arayışlar ve uygulamaların ortaya çıktığı görülmektedir. İlk örneklerde daha ziyade Aydınoğulları ve Saruhanoğulları gibi diğer beyliklerde ortaya çıkan yeniliklerin takip edilerek uygulanması şeklinde gerçekleştirilen sanat ve mimarlık akımları Edirne'nin fethedilmesiyle daha özgün bir boyut kazanmış, İstanbul'un fethinden sonra ise Osmanlı İmparatorluk üslubu olarak tanımlanabilecek klasik dönem üslubunun ana hatları meydana çıkarılmıştır.

Doğrudan doğruya konumuzla bağlantılı olmamakla birlikte Osmanlıların da temsilcisi konumunda bulundukları batı Anadolu'nun yeni mimari anlayışında taş süslemelerin yoğunlaşması nedeniyle, bazı örnekler üzerinden erken dönem Osmanlı mimarisindeki taş süslemeler hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.[133]

Erken Osmanlı döneminden günümüze ulaşan yapıların tümü kâgir yapılar olup bunların bir kısmı düzgün kesme taş, diğerleri ise taş ve tuğlanın birlikte kullanımıyla inşa edilmiş eserlerdir. Ancak, hem düzgün kesme taş hem de taş ve tuğladan inşa edilmiş yapılarda, giriş cepheleri başta olmak üzere, taş süslemelerin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Taş süslemelerde en önemli unsurlardan biri mukarnas olup bu döneme ait yapıların cümle kapısı ve mihrap kavsaralarında,

[133] Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Yıldız DEMİRİZ (1979); **Osmanlı Mimarisinde Süsleme I - Erken Devir (1300-1453)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara; Yıldıray ÖZBEK (2002); **Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme (1300 - 1453)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

pencere açıklıkları etrafında ve sütun başlıkları ile kapı konsonlarında çok çeşitli mukarnas uygulamaları mevcuttur. Taş işleme - süsleme sanatının önemli örnekleri olan kafes oyma korkuluklar da bu dönemde mimari süslemede yaygın şekilde kullanılmıştır. Muhtelif düzenlemelerle bezeli yekpare mermer panolarla oluşturulmuş pencere alınlıkları taş süslemenin yoğunlaştığı bölümler arasında sayılabilir. Ayrıca, başta cümle kapısı giriş açıklığı kemerlerinde olmak üzere dış cephede yer alan kapı ya da pencere kemerlerinde iki farklı renk taş kullanımı ya da renkli taş kakma tekniğiyle çeşitli süslemeler meydana getirilmiştir. Erken Osmanlı dönemine ait, inşası 1378-1391 yılları arasında tamamlanan İznik Yeşil Camii taş süslemelerle ilgili sözü edilen bu uygulamaların rahatlıkla takip edilebildiği bir yapıdır. Ayrıca, yapının mihrabı da taş işçiliği açısından oldukça zengin bir örnektir. İznik Yeşil Camii'de, yapının çok çeşitli bölümlerindeki taş süslemeler arasında lotus motiflerinin sıklıkla kullanıldığı görülmekte olup bu durum bitkisel karakterli düzenlemelerde bir yenilik arayışı olarak nitelendirilebilir. Ancak, bu konuda devrim niteliğinde gelişmelerin görüldüğü yapı 1396 tarihli Milas Firuz Bey Camii'dir.

Taş süsleme açısından oldukça zengin uygulamaları barındıran Milas Firuz Bey Camii'nde; cümle kapısı alınlıkları, giriş cephesi sundurma kısmındaki konsol ve pano yüzeyleri ile mihrap düzenlemesi başta olmak üzere yapının çeşitli yerlerinde, kıvrım dallar üzerindeki taç yapraklı iri çiçekler halindeki hataî üslubunda bitkisel süslemeler mevcuttur. Klasikleşmiş motifler olan rumi ve palmetlerin hemen hemen hiç görülmediği yapıda hataî üslubunda bezemelerin yoğun mevcudiyeti ani bir üslup değişikliği olarak kabul edilmekte olup daha çok Timurlu sanatında görülen bu üslubun Milas'ta aniden ortaya çıkmasının bölgenin önemli bir ticaret merkezi olmasından dolayı buraya getirilen çini ve kumaş gibi Timurlu sanat eserleri nedeniyle meydana gelen etkileşimden kaynaklandığı düşünülmektedir.[134]

Erken Osmanlı döneminde, taş süslemelerinin zenginliği bakımından en tanınmış yapıların başında 1421 tarihli Bursa Yeşil Camii gelmektedir. Yapının giriş cephesinde, cümle kapısı ile pencere, şahniş ve mihrabiye düzenlemelerinde yoğun

[134] Yıldıray ÖZBEK (2002); **a.g.e.**, 139-140.

ve zengin taş süslemeler bulunmaktadır. Milas Firuz Bey Camii'nde olduğu gibi burada da taş süsleme kompozisyonlarının ana unsurunu hataî üslubu oluşturur. Ancak, Milas Firuz Bey Camii'nden farklı olarak Bursa Yeşil Camii'nde, oldukça iri motifler halindeki hataîlerle meydana getirilmiş düzenlemeler giriş cephesinin büyük bir kısmına adeta yapıyı temsil eder şekilde işlenmiştir. Bursa Yeşil Camii'de mevcut olan kitabeler ve bazı tarihi kaynaklara göre, yapının mimari süslemelerinin Nakkaş Ali bin İlyas Ali tarafından tasarlanarak bir grup Tebrizli sanatçı tarafından uygulanmıştır.[135] Ayrıca, Nakkaş Ali bin İlyas Ali'nin de Ankara Savaşı'ndan sonra Timur orduları tarafından Bursa'dan alınarak Semerkant'a götürüldüğü, orada bir müddet kalarak sanatını ilerlettikten sonra da Bursa'ya geri döndüğü bilinmektedir.[136] Böylece, Bursa Yeşil Camii'ndeki, Anadolu Türk süsleme sanatından farklı şekilde olan hataî üslubundaki uygulamaların yine Timurlu sanatı izlerini taşıdığı anlaşılmaktadır. Ancak; özellikle kitap sanatları ve çini sanatında, sıklıkla ve sevilerek kullanılan hataî üslubu, mimari yapılarda taş malzeme kullanılarak oluşturulan süslemelerde Bursa Yeşil Camii'nden sonra neredeyse hiç uygulanmamıştır. Böylece, mimarlık alanında bir yenlik olarak denenen bu üslubun terk edilerek bölgesel bir özellik olarak kaldığı anlaşılmaktadır.

Osmanlı mimarisinde, erken dönemden klasik döneme geçişi temsil eden ve aslen mimari kuruluşları bakımından önem arz eden 1447 tarihli Edirne Üç Şerefeli Camii ile 1470 tarihli İstanbul Fatih Camii'de görülen taş süslemeler hakkında da söz etmek yerinde olacaktır. Zira, bu yapılar plan ve mimari kuruluşları bakımından olduğu kadar genel süsleme özellikleri bakımından da Osmanlı klasik dönemine kaynaklık etmiş eserledir. Söz konusu yapılardaki taş süslemeler hakkında genel bilgiler vermek gerekirse; her iki yapı da düzgün kesme taştan inşa edilmiş, revaklı avluları bulunan örnekler olup taş süslemelerin en yoğun görüldüğü kısımları cümle kapıları ve avlu giriş kapıları ile mihraplarıdır. Bu kısımlarda mukarnas kavsaralar ve istifli celi sülüs kitabeler taş süslemelerin ana unsurudur. Ayrıca; yine her iki yapıda, revak kemerleri ile pencere ve kapı açıklıklarında yer alan kemerler iki farklı renk taş

[135] Yıldıray ÖZBEK (2002); **a.g.e.**, 350.
[136] Ali ALPARSLAN (1989); "Ali B. İlyâs Ali maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2, 400.

kullanılarak oluşturulmuştur. Esasen, her iki yapının da özellikle dış cephelerinde; gerek taş gerekse diğer malzemelerle yapılan süslemelerin oldukça az olduğu ve süslemeden ziyade strüktürel özelliklerle bir anıtsallık meydana getirildiği görülmektedir. Ancak, daha erken tarihli bir eser olan Üç Şerefeli Camii'de dış cephedeki mimari süslemelerin Fatih Camii'ne nazaran daha yoğundur. Yapının çok çeşitli kısımlarında renkli taş kakma bezemeler erken dönemde görülen uygulamalarla paraleldir. Ayrıca, Üç Şerefeli Camii'nin iki farklı renk taşlarla ve tümü birbirinden farklı biçimler oluşturacak şekilde örülmüş minareleri de yapıyı süsleme açısından dikkat çekici kılmaktadır. Fatih Camii'nde ise minareler dâhil tüm dış cephe mukarnas kavsaralar, kitabeler ve iki farklı renk taştan örülmüş kemerler gibi bazı ana unsurlar dışında süslemelerden arındırılmıştır. Bu yalın üslup Klasik Osmanlı döneminde de mimari yapılara hemen hemen aynı şekilde uygulanacaktır.

Erken Osmanlı döneminde konumuzla doğrudan ilişkili bir eser grubu ise taş minberlerdir. Anadolu Selçuklu devrinden günümüze ulaşan bütün minberlerin ahşaptan yapılmış olmasına karşın erken Osmanlı devrinde cami ile bütünlük içinde ele alınan minberlerin yapımında mermer ve taş malzemenin daha çok kullanıldığı görülmektedir.[137] Erken Osmanlı dönemi taş minberleri, biçim ve bölümleri bakımından ahşap minberlerle aynı şekilde yapılmış, malzeme değişikliği genel bir form değişikliğine neden olmamıştır. Tıpkı mihraplar gibi, minberler de yapı dâhilinde süslemeni yoğunlaştığı bölümler olup baninin gücüne göre bazı örneklerde oldukça zengin taş işçiliği mevcuttur.[138]

Dönemin en önemli taş minberlerinden biri 1414 tarihli Edirne Eski Camii'nin minberidir. Eser, yangın ve depremler nedeniyle zarar görmüş olmakla birlikte fiziksel bütünlüğü bozulmamıştır. Son derece zengin süslemeleri bulunan minberde merdiven basamakları bile bezelidir. Aynalık kısımlarında geometrik ve bitkisel süslemeler bir arada kullanılmış, sonsuzluk prensibindeki ışınsal geometrik düzenlemede boş kısımlar rumi ve palmet gibi bitkisel karakterli motiflerle

[137] Zeynep Hatice KURTBİL (2005); "Minber maddesi - Anadolu Selçukluları ve Osmanlılar bölümü", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 30, 104.
[138] Ayrıntılı bilgi için bkz. Sedat BAYRAKAL (2007); **Erken Osmanlı Dönemi Minberleri (1300-1500)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

dolgulanmıştır. Köşk altı kısmının doğu yüzünde yer alan mermer pano üzerine ise oldukça girift rumili bir kompozisyon işlenmiş olup bu düzenlemenin Bursa Yeşil Camii taçkapısındaki süslemelerle paralelliği nedeniyle iki eserde de aynı sanatçıların çalışmış olabileceği düşünülmektedir.[139]

Erken Osmanlı dönemine ait taş minberlerden diğer önemli bir örnek ise 1486 tarihli Amasya Mehmed Paşa Camii'nin minberidir. Oldukça zengin taş süslemeleri bulunan minber dönemin en dikkat çekici örneklerinin başında gelmektedir.[140] Minber süslemelerinde bitkisel düzenlemeler daha fazla olmakla birlikte bitkisel ve geometrik düzenlemeler bir arada görülmektedir. Bitkisel düzenlemeler de bazı yerlerde hataîler de bulunmaktadır. Minber genelinde çok yoğun olmamakla birlikte özellikle korkuluk ve köşk altı kısımlarında kafes oyma bezemeler mevcuttur. Minber kapısı üst kısmında yer alan ayet kitabesi de kafes oyma tekniğiyle işlenmiş olup son derece zengin ve etkileyici bir kitabe örneğidir. Kitabenin alt kısmında yer alan bir sıra mukarnas şerit ile kitabelik kısmı vurgulanmış olup 15. yüzyıl başlarından itibaren diğer erken Osmanlı dönemi minberlerinde de görülen bu uygulama Klasik Osmanlı dönemine ait minberlerde de karakteristik bir unsur olarak karşımıza çıkacaktır.

Erken dönemin sonlarına ait 1487-88 tarihli Edirne II. Beyazıd Camii'nin taş minberi ise klasik dönem Osmanlı taş minberlerinin genel özelliklerinin takip edilebildiği bir örnek olarak önem taşımaktadır. Bu örnekte görülen kafes oyma korkuluklar, kemerli nişler, minber kapısı üzerindeki mukarnas şerit ve tepelik düzenlemesi ile köşk kısmını örten külah gibi uygulamalar klasik dönem minberlerinde de aynen uygulanacaktır.

Konumuzla doğrudan bağlantılı önemli bir eser grubu da mezar taşlarıdır. Erken Osmanlı dönemine ait mezar taşları ana biçim ve süsleme unsurları bakımından çağdaşı olan beylikler dönemi örnekleriyle benzer şekillerde

---

[139] Yıldıray ÖZBEK (2002); **a.g.e.**, 253-254.

[140] Ayrıntılı bilgi için bkz. Yıldıray ÖZBEK (2000); "Amasya Mehmet Paşa Camii'nin Minberi", **Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri,** 4-7 Kasım 1997 Ankara, Ankara, 2, 413-420.

gerçekleştirilmiştir. Günümüze ulaşan örneklerin büyük bir çoğunluğu şahide şeklinde olan bu dönem mezar taşları arasında sanduka şeklinde olanlar ve baş-ayak şahideli tekne lahit şeklinde olanlar da mevcuttur.[141] Şahideler genellikle sivri kemerli tepelikli formda yapılmış, kimi örneklerde taş yüzeyine mukarnaslı mihrap kısımları işlenmiştir. Kitabeler genellikle istifli celi sülüs hatla ve daima Arapça olarak yazılmıştır. Ancak, bazı örneklerde Arapçayla birlikte Farsça da kullanılmıştır. Bu döneme ait pek çok mezar taşının alınlık kısımları ile arka yüzlerinin rumi-palmet düzenlemeleriyle bezeli olduğu, bazı örneklerde ise askı kandil, havan şamdan, çarkıfelek ve mühr-i Süleyman motiflerinin bulunduğu görülmektedir.

Bu döneme ait şahide şeklindeki mezar taşlarının, sözünü ettiğimiz sivri kemerli tepelikli tip dışında, alt kısmı dörtgen üst kısmı baklava dilimi şeklinde olan ve Zeynî mezar taşı olarak da tanımlanan tipi ile Batı Anadolu beyliklerinde görülen tarzda, dilimli kemerli tepelikleri bulunan tipi de mevcuttur. Ancak şahide tipolojisi açısından erken Osmanlı döneminde görülen örneklerin en önemlisi elbette ki dikdörtgen prizmatik bir gövde üstünde incelen boyun kısmı ile bunun üzerinde yer alan serpuştan oluşan mezar taşlarıdır. 14. yüzyıl sonlarından itibaren örnekleri mevcut olan serpuşlu mezar taşları 16. yüzyıl ikinci yarısından sonra Cumhuriyet dönemine kadar son derece yaygın şekilde kullanılmıştır. Yine ilk örnekleri erken Osmanlı döneminde görülen bir şahide tipi de silindirik formlu mezar taşları olup bu tip de Osmanlı son dönemine kadar kullanılmaya devam edilmiştir.

Anadolu Türk sanatında mezar taşlarının genel özellikleri bakımından Büyük Selçuklu örneklerini takip ettiğini ve bu etkinin 16. yüzyıl ortalarına kadar devam ettiği ifade edilebilir. Osmanlı mezar taşı sanatında, 17. yüzyıldan itibaren Selçuklu geleneğindeki örnekler yerini başlıklı mezar taşlarına bırakmış ve bu tipteki mezar taşlarının bulunduğu mezarlık ve hazireler Osmanlı şehir ve yerleşim yerlerinin karakteristik unsuru haline gelmiştir.

---

[141] Erken dönem Osmanlı mezar taşları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hicabi GÜLGEN (2009); **Osmanlı Mezar Taşlarının Bursa ve Civarındaki İlk Örnekleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

1.3.4.2. Klasik Osmanlı Dönemi

Klasik dönem, Osmanlı sanatında tıpkı siyasi tarihte olduğu gelişmenin en üst seviyede olduğu bir dönemdir. Bu dönemde, mimariden küçük el sanatlarına kadar çok geniş bir uygulama alanında ve hâkim olunan toprakların genelinde sanat eserlerinin belirli form ve estetik ilkeleri çerçevesinde gerçekleştirilmiş olduğu görülmektedir. Elbette ki bu ilkelerin kaynağı Osmanlı Sarayı etrafında teşekkül etmiş resmi sanat kurumları olup bu yolla bir imparatorluk üslubu meydana getirilerek kuvvetli bir sanatsal gelenek tesis edilmiştir.[142]

Osmanlı klasik döneminde taş işleme - süsleme sanatının genel özelliklerini ele almak için yukarıda sözünü ettiğimi İmparatorluk üslubunun en belirgin şekilde algılanabildiği alan olan mimariden başlamak yerinde olacaktır. Bu dönem mimarlığında, daha önce de ifade edildiği gibi, anıtsallık strüktürel kuruluş yoluyla elde edilmiş olup özellikle yapıların dış cephelerinde mimari süslemelerin son derece yalın şekilde gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu dönemde, mimari eserlerin süsleme programları kesinlikle mimarinin ana hatlarına bağlı kalınarak düzenlenmiş ve çoğu kez, mimari bir işlev yüklenmiş yapı elemanları aynı zamanda süsleme işlevi gösterecek şekilde gerçekleştirilmiştir.[143] Mimari eserlerdeki taş süslemeler de bu anlayışa uygun şekilde yapıların dış cepheleri, kapı ve pencere düzenlemeleri ile revak kısımlarında yoğunlaşmaktadır. Klasik döneme ait yapılarda cümle kapısı ve mihraplarda kavsaralar daima mukarnasla dolgulanmış, sütun başlıkları mukarnaslı ya da baklava dilimli başlıklar şeklinde uygulanmış, gerek kapı ve pencere gerekse de revak kemerleri iki farklı renk taş dizilimiyle meydana getirilmiş, pencere ve kapı düzenlemelerinde görsel bütünlük silmelerle sağlanmış, yapı dâhilindeki alan sınırlandırmaları kafes oyma tekniği ile bezeli taş korkuluklarla gerçekleştirilmiş ve dış cephede oldukça yalın haldeki farklı renk taş kakma uygulamalarıyla cephe

---

[142] Ayrıntılı bilgi için bkz. Süleyman KIRIMTAYIF (1996); **15. ve 19. Yüzyıllar Arasında Osmanlı Saray Sanatı Teşkilatı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul; Hilal KAZAN (2007); **15. ve 16. Asırlarda Osmanlı Sarayının Sanatı Himayesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

[143] Filiz YENİŞEHİRLİOĞLU (1982); "16. Yüzyıl Osmanlı Dönemi Yapılarında Görülen Mimari Süsleme Programlarında Mimar Sinan'ın Katkısı Var Mıdır?", **Mimarlık**, TMMOB Yayınevi, Ankara, 82/5-6, 29-30.

yüzeyi hareketlendirilmiştir. Yine görsel bütünlüğün sağlanmasına yönelik olarak kapı ya da mihrap gibi sınırlandırılmış alanlar palmet formlu tepeliklerle taçlandırılmış olup bu şekildeki palmet tepelikler mimari işlevi bulunmayan taş süsleme uygulamalarının birkaç örneğinden biridir. Osmanlı klasik dönem mimari süslemelerinde çini ve kalem işi teknikleriyle yapılan bezemelerde çok çeşitli motif ve düzenlemeler mevcut iken taş süslemelerde cümle kapısı kitabeleri ve palmet tepelikler dışında süsleme unsur ya da motifleri yok denecek kadar azdır.

Klasik dönemde mimariye bağlı taş eserler arasında süsleme açısından en zengin örnekleri minberler teşkil etmektedir. Bu döneme tarihlenen anıtsal yapıların hemen hemen hepsinde minberler mermerden yapılmış olup diğer sanat eserlerinde olduğu gibi minberlerde de bazı küçük farklılıklar dışında bir üslup birliği söz konusudur. Klasik döneme ait minberlerde; minber kapıları üzerinde mukarnas şeritli ve palmet tepelikli kitabelik kısımları, kafes oyma korkuluklar, kafes oyma tekniği ile işlenmiş geometrik bezemeli minber aynaları, kaş kemerli aynalık altı nişleri ve konik külahlı köşk kısımları karakteristik özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır.[144] Dönemin en zengin minberlerinin başında muazzam kafes oyma bezemeleriyle Edirne Selimiye Camii'nin minberi gelmektedir.

Osmanlı sanatında, minberler dışında mimariye bağlı diğer taş eserler olarak vaiz kürsüleri, duvar çeşmeleri, su hazneleri, kuyu bilezikleri, sebil olarak kullanılan taş testiler, binek taşları ve sadaka taşları gibi eserler zikredilebilir. Bu tarz eserlerin örneklerine klasik dönemin ortalarından itibaren rastlanmakta olup bunların çoğu bezemesiz, bir kısmı ise birkaç satır kitabe ve/veya dönemin üslup özelliklerini aksettiren çiçek motifleri gibi unsurlarla yalın olarak bezenmiş haldedir.[145]

Klasik dönemde taş işleme süsleme sanatı bakımından önemli bir eser grubu ise mezar taşlarıdır. Klasik dönem başlarına tarihlenen Osmanlı mezar taşları daha ziyade erken dönem özellikleri gösteren örneklerdir. Ancak, 16. yüzyılın sonlarından

[144] Ayrıntılı bilgi için bkz. Gülay APA (2007); **Osmanlı Dönemi Selâtin Cami Minberleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

[145] Ayrıntılı bilgi için bkz. Hakkı ACUN (2010); **Türk Kültüründe Taşlar**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

itibaren karakteristik Osmanlı mezar taşı sanatı kuvvetli bir gelenek olarak teşkil edilmiş, bu gelenek 19. yüzyıl başlarına kadar çok büyük değişiklikler göstermeden devam etmiştir. Bu döneme ait mezar taşlarının çok büyük kısmı şahide şeklinde olan eserler olup tekne lahit şeklindeki örnekler de yaygındır. Ancak, sanduka şeklindeki mezar taşlarının örnekleri özellikle 17. yüzyıldan sonra yok denecek kadar azdır.

Osmanlı mezar taşlarını daha önceki dönemlerden ayıran temel özellik bunlarda figürlerin bulunmamasıdır. Ancak, klasik dönem Osmanlı mezar taşlarında ölen kişinin kimliğinin belirtilmesi amacıyla son derece zengin sembolik bir anlatım söz konusudur. Bunun başında da elbette serpuşlar, yani başlıklar gelmektedir. Başlıklar ölen kişinin mesleği, mertebesi, rütbesi, dini meşrebi, v.b. bilgileri yansıtmak amacıyla mezar taşına işleniyordu. Mezar taşlarına adeta bir heykel görünümü kazandıran bu başlıkların mücevveze, örf, Selîmî, kallâvî, üsküf, zerrîn, kafesî, paşalı, kâtibi, dardağan, börk, kalafat, sikke ve taç gibi isimlerle tanımlanan çok çeşitli tipleri mevcuttur.[146] Aslında, son derece detaylı olan bu başlık tipolojisi mezar taşı sanatından ziyade Osmanlı kültürel, siyasi ve dini hayatına bağlı giyim-kuşam geleneklerinin zenginliğini göstermektedir. Zira, bir kimse öldüğü zaman gündelik hayatında kullandığı ve onun toplumdaki statüsünü ifade eden başlığının birebir aynısı mezar taşına da işlenirdi. Kadın mezar taşlarında, bu anlayışa uygun şekilde hotoz adı verilen başlıklar işlenmiş ya da kadını simgelemeye yönelik olarak kadın takıları ve çiçekler gibi süsleme motifleriyle mezar taşları bezenmiştir. Böylece, bir mezar taşının ait olduğu kişinin cinsiyeti ve kimliği hakkında bir bakışta bilgi elde edebilmek mümkün hale getirilmiştir. Hatta çocuk mezar taşları küçük boyutta yapılarak bunların da kolayca ayırt edilebilmesi sağlanmıştır.

Klasik dönem Osmanlı mezar taşları, dönemin genel anlayışına uygun şekilde yukarıda belirtilen özellikler dışında yalın olarak yapılmaktaydı. Ancak, Anadolu mezar taşı geleneğinin kuvvetli simgeleri olan ve kaynağını İslâmiyet öncesi dönemden alan çarkıfelek, hançer ve ağaç (servi ağacı) motiflerinin klasik dönem Osmanlı mezar taşlarında da mevcut olduğu görülmektedir.

---

[146] Ayrıntılı bilgi için bkz. H. Necdet İŞLİ (2009); **Osmanlı Serpûşları**, İstanbul 2010 Kültür Başkenti Yayınları, İstanbul.

Sembolik anlatım bakımından bu dönem mezar taşları arasında yeniçerilere ait olanlar ayrı bir yere sahiptir. Zira, Osmanlı devlet teşkilatı ve askeri yapılanmasının kadim bir müessesi olan yeniçeri ocağının çok sayıdaki bölük ve ortalarının her birinin ayrı bir simgesi, yani remz'i mevcut olup bir yeniçeri öldüğü zaman mensubu bulunduğu bölük ya da ortanın remz'i mezar taşına da işleniyordu. Oldukça zengin sembolik manaları ifade eden remz'ler çapa, sancak, bayrak, balık, tuğ, Zülfikar, pençe-i âli aba gibi çok çeşitli motifler şeklinde idi. Ayrıca, üst rütbeli yeniçerilerin börk adı verilen başlıklarla yapılmış mezar taşlarında, başlık üzerine sorguçlar ya da börkün kaşıklık kısmına mühr-i Süleyman motifi işlendiği de görülmektedir.[147]

Bu döneme ait mezar taşlarının karakteristik unsurlarından biri de serlevha olarak tanımlanan ve kitabenin en üst satırını teşkil eden kısımdır. Serlevhalarda dini inanışlarla ilgili ifadeler yazılı olup en sık kullanılanı insanın faniliği ve yaratıcının ebediyetini işaret eden "kalıcı olan O'dur" manasındaki Arapça "hüve'l baki" ifadesidir. Ancak, serlevhalarda bunun dışında Arapça ya da Osmanlıca çok çeşitli ifadeler yazılabilmektedir. Serlevhalar genellikle kitabenin diğer satırlarına göre daha bezeli ya da daha dikkat çekici şekilde düzenlenmiştir.

Klasik dönem mezar taşlarını önceki dönemlerden ayıran bir diğer temel özellik ise kitabe metninin dilidir. Bu dönemde şeyhülİslâm gibi yüksek mertebedeki din görevlilerinin mezar taşları dışındaki tüm mezar taşlarının kitabeleri Osmanlıca olarak yazılmıştır. Ancak, Osmanlıca kitabe metni içerisinde Arapça dualar da görülebilmektedir. Kitabe metinlerinde ölen kişinin mesleği ve ölüm nedeni gibi bilgiler genellikle belirtilmiş, eğer ailesinde kendinden daha yüksek bir makamda bir kişi varsa o kişinin adı ve akrabalık bağı kitabe metninde zikredilmiştir. Ayrıca, kadın mezar taşı kitabelerinde daima baba ya da koca ismi belirtilmiştir. Mezar taşı kitabelerinin belki de en önemli bölümü tarih satırı olup bu satırlar daima kitabenin en alt satırını teşkil edecek şekilde ve tıpkı serlevhalar gibi diğer satırlardan farklı olarak düzenlenmiştir.

[147] Ayrıntılı bilgi için bkz., H. Necdet İŞLİ (2006); **Yeniçeri Mezartaşları**, Turkuaz Yayınları, İstanbul.

18. yüzyıl başlarından itibaren klasik dönemin ana prensipleri devam etmekle birlikte Osmanlı sanatında bazı üslup değişikliklerinin meydana geldiği görülmektedir. Esasen klasik dönemin son evresi olarak tanımlanabilecek bu yeni sanatsal anlayışa lale devri üslubu da denilmektedir. İmparatorluğun siyasi ve ekonomik gücünde zayıflamanın söz konusu olduğu bu dönemde özellikle mimarlık alanında, klasik dönemin ana ilkesi olan kuvvetli strüktür ve yalınlık ilkesi maddi imkânsızlıklar nedeniyle yerini küçük ölçek ancak zengin bezemeye dayanan bir anlayışa bırakmıştır.[148] Sanatsal anlayıştaki bu değişikliğin nedenlerinden biri de Osmanlı topraklarında belki de ilk defa görülmeye başlanmış olan Avrupa etkisidir. Bu dönemde karşılıklı şekilde Osmanlı'da bir Avrupa modası, Avrupa'da ise Turquerie olarak tanımlanan bir Türk modası söz konusu olmuştur.[149]

Anadolu Türk sanatının ilk dönemlerinden itibaren kullanılan ancak klasik dönemle beraber söz konusu olan yalınlaşma neticesinde süslemeye yönelik uygulamalarda yer almayan motif ve düzenlemeler, klasik Osmanlı döneminin son evresi olarak nitelendirdiğimiz, 18. yüzyıl başlarından itibaren 19. yüzyıla kadar devam eden bu geçiş döneminde süsleme programlarında yoğun bezeme meydana getirilecek şekilde tekrar kullanılmaya başlanmıştır. Böylece kuvvetli bir klasik dönem etkisi oluşturan ancak bazı ilkeler bakımından bu anlayıştan oldukça farklı olan yeni bir anlayış meydana getirilmiştir.

Klasik dönemin sonunda ortaya çıkan bu yeni üslubun en iyi takip edilebildiği eserler meydan ve duvar çeşmeleridir.[150] Sultan III. Ahmed ve Sultan I. Mahmud dönemlerinde İstanbul'un çeşitli yerlerinde inşa ettirilmiş bu çeşmeleri taş süslemeleri bakımından ela almak yerinde olacaktır. Kareye yakın dörtgen planlı ve çatı ile örtülü bu meydan çeşmelerinin tüm cepheleri klasik dönem anlayışına

[148] Soner ŞAHİN (2009); **Değişim Sürecinde Osmanlı Mimarlığı III. Ahmed ve I. Mahmud Dönemi (1703-1754),** Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 253.

[149] Ayrıntılı bilgi içiz bkz. Seyfi BAŞKAN (2000); "The Ottomans in 18th and 19th Century, European Art, Turquerie and Orientalism", **The Great Ottoman-Turkish Civilisation**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 4, 792-805.

[150] Soner ŞAHİN (2009); **a.g.t.**, 258. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Fazilet KOÇYİĞİT (2013); **Lale Devri İstanbul Çeşmeleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

nazaran yoğun şekilde bezeli olup bunlar tavan kısımlarındaki ahşap bezemeler ve bazı çini süslemeler dışında çok büyük oranda mermer üzerine işlenmiştir. Gerek meydan, gerekse duvar çeşmelerinde Rumi, palmet, lotus, kıvrık dallar ve çeşitli çiçek motifleri ile iki farklı renk taştan örülmüş kemerler ve mukarnas kavsaralı nişler gibi klasik dönem süsleme unsurlarının yer aldığı süsleme programında bir yenilik olarak karşımıza çıkan unsur ise vazodan çıkan çiçek motifleridir.

Osmanlı sanatında bu tarz vazo motifleri ile kâse içerisinde meyve motiflerinin ilk defa Topkapı Sarayı Harem'indeki Sultan III. Ahmed hasodasında ahşap üzerine kalemişi tekniğiyle uygulandığı bilinmektedir. Resim tekniği bakımından Avrupa etkili bu yeni üslup, ilk defa söz konusu hasodada uygulandıktan sonra meydan ve duvar çeşmeleri ile mezar taşları başta olmak üzere 19. yüzyıl başlarına kadar taş eserlere de yoğun şekilde tatbik edilmiştir.[151]

Türk-İslâm sanatının motif ve düzenlemeleriyle yoğun bezeme oluşturacak şekilde meydana getirilen bu geçiş üslübunda, 18. yüzyıl ortalarından itibaren İslâm sanatının klasik unsurları yerine Avrupa sanatının Barok ve Rokoko akımlarına ait unsurlara yer verilmeye başlanmış ve böylece Anadolu Türk sanatının belki de en ilginç evresi olan geç Osmanlı dönemi söz konusu olmuştur.

1.3.4.3. Geç Osmanlı Dönemi

Mimariye bağlı süslemeler geç Osmanlı döneminde taş işleme - süsleme sanatının en çok görüldüğü uygulama alanlarının başında gelmektedir. Yine mimariyle ilişkili eserler olan çeşme ve sebillerde de yoğun taş süslemeler bulunmaktadır. Elbette ki, bu dönemin taş süsleme açısından en önemli eser grubunu mezar taşları oluşturur. Geç dönemde, taş işleme - süsleme sanatının uygulandığı söz konusu tüm bu eserlerde eserin fonksiyonu ne olursa olsun, Batı tesiriyle belirli bir üslup çerçevesinde oluşturulmuş süsleme kompozisyonlarının eserler üzerine uygulandığı görülmektedir. 18. yüzyıl ortalarından itibaren Avrupa etkisinin iyice

[151] Ayrıntılı bilgi için bkz. Semra ÖGEL (1999), "18 ve 19. Yüzyıl Osmanlı Sanatında Taş Üzerinde Cennet İmgelerinden Örnekler", **Sanat Tarihi Defterleri**, İstanbul, 3, 73-91.

hissedilir hale geldiği bu süslemelerde Avrupa sanat akımlarının etkisine bağlı olarak birbirini takip eden dönemler halinde Barok, Ampir (Empire), Eklektik, Yeni Sanat (Art Nouveau), Yeni Klasik (Neoklasik) üslupların etkili olduğu görülür. Ancak, burada çok dikkat edilmesi gereken husus gerek mimaride, gerekse diğer taş eserlerde sözü edilen bu üslupların yüzeysel süslemelerde yaygın olarak kullanılmakla birlikte Osmanlı sanat ve kültürünün klasikleşmiş form ve fonksiyonlara nüfuz etmemiş olmasıdır. Böylece, Batı etkili de olsa özünde Türk sanatına ait olan yeni üslup ve uygulamalar söz konusu olmuştur.

Söz konusu batı tesirli üslupların ilki olan Osmanlı Barok üslubunun[152] belirgin şekilde takip edilebildiği ilk yapı 1755 tarihli Nur-ı Osmaniye Camii'dir. Bu yapıyı taş süslemeleri açısından ele almak yerinde olacaktır. Zira, yapı - Barok üslubun en belirgin özelliklerinden biri olan oval formlu avlusu dışında - plan kuruluşundan ziyade taş süslemeleri bakımından Barok özellik göstermektedir. Dış cephede yer alan kıvrık yuvarlak kemerler, oval pencereler ve "S" biçimli uygulamaların yanı sıra; gerek avlu revakı, gerekse de iç mekânda bulunan sütun başlıkları ve kemerler Barok üslup özelliklerini yansıtır. Nur-ı Osmaniye Camii'ndeki konumuzla doğrudan ilgili eserler olan cümle kapısı, mihrap ve minber ana formları itibariyle Osmanlı klasik dönemi özellikleri göstermekle birlikte süslemede görülen iri akantus yaprakları, volüdal "S" ve "C" kıvrımları ve farklı renk taş kakma tekniği ile oluşturulmuş oval alanlar ile Osmanlı Barok üslubun uygulandığı eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, söz konusu camide; cümle kapısı ve mihrap kavsaraları, mukarnas tekniğinde ancak İslâm sanatının klasik geometrik formları yerine Barok kıvrımlarla meydana getirilmiş unsurlarla dolgulanmıştır.

Üsküdar'daki 1760 tarihli Ayazma Camii'nde de Barok özellikler mimariden ziyade taş işçiliğinde görülür. Yapının minber ve vaiz kürsüsü kafes oyma tekniğinde ve Osmanlı Barok üslubundaki süslemeleriyle oldukça dikkat çekicidir. Bunlar ana

[152] Ayrıntılı bilgi için bkz. Doğan KUBAN (1954); **Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme**, Pulhan Matbaası, İstanbul; Abdullah KURAN (1977); "Eighteenth Century Ottoman Architecture", **Studies in Eighteenth Century Islamic History**, Londra, 303-327; Nurhan ATASOY (1992); "Barok maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 5, 81-83.

formları bakımından klasik dönemdeki örnekleri takip etmekte, süslemeleriyle Osmanlı Barok üslubunu temsil etmektedir.

Çeşme yapıları, ister sebilli ve hazneli çeşmeler olsun isterse duvar çeşmeleri olsun yol üzerine konumlandırılmış cephelerinin süslemeye elverişli olması açısından Osmanlı Barok üslubunun en iyi şekilde takip edilebildiği eser gruplarındandır. İstanbul'da çok sayıda örneği bulunan Osmanlı Barok üsluptaki çeşmeler arasında Boğaziçi'nde Akıntıburnu'nda yer alan 1804-05 tarihli Beyhan Sultan Çeşmesi ile 1806-07 tarihli Eminönü Hatice Sultan Çeşmesi yuvarlak kemer şeklinde silmeleri, iri yapraklarla taçlandırılmış nişleri, "S" kıvrımlı plasterleri ve volüdal kıvrımlı süsleme kompozisyonları ile bu üslubun önemli örneklerindendir.

Osmanlı Barok üslubunun uygulandığı bazı eserlerde Fransız kaynaklı bir akım olan ve Barok akımın takipçisi niteliğindeki Rokoko üslubunda süslemelere de yer verilmiştir. Deniz kabuğu ve çakıl taşı gibi motiflerin yanı sıra hurma dalı, mercan, tüy, sorguç ve fiyonk gibi formlar ile belirgin biçimde birbirine bağlanan "S" ve "C" motifleriyle oluşturulmuş yoğun bezemeler bu üslubun belirleyici unsurlarıdır. Yukarıda sözü edilen Üsküdar Ayazma Camii'nin taş mihrabı, rokoko üslubundaki taş işleme - süsleme sanatının örneklerindendir. 19. yüzyıldan itibaren Barok ve Rokoko üslubundaki bezemelerin bir arada görüldüğü eserlerin sayısı artmıştır. 1853 tarihli Ortaköy Büyük Mecidiye Camii de iç ve dış cephelerinde yer alan taş kabartma süslemeleriyle çok sayıdaki Osmanlı Barok - Rokoko üslubundaki eserlerden biri olarak zikredilebilir.[153]

Geç Osmanlı döneminde; 19. yüzyıl başlarından itibaren, Osmanlı Barok üslubundaki eserler devam etmekle birlikte Fransız etkili bir akım olan Ampir üslubunda eserler meydana getirilmeye başlanmıştır. Bu üslupta eski Yunan ve Roma medeniyetlerine dönüş eğilimiyle birlikte duygusallıktan, hafiflikten uzaklaşan, saygın bir yalınlık ve imparatoru yücelten bir sükûnet anlayışı egemen olmuştur. Antik mimarlıktan sütunlar ve başlıklar, kemerler, üçgen alınlıklar, yalın silmeler

[153] Hatice AKSU (2008); "Rokoko maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 35, 159-160.

alınmış; süsleme unsurları olarak askerlikle ilgili biçimler, rozetler, kargı, meşale gibi simgeler kullanılmıştır. Ampir üslup, sürdürülen Batılılaşma sürecinin bir aşaması olarak Sultan II. Mahmud döneminde yaygınlık kazanmış ve bu nedenle de dönemin devlet yapılarının neredeyse tümü bu üslupta inşa edilerek bezenmiştir. Bazı yapılarda Barok ve Rokoko üslupla birlikte kullanılan Ampir üslup bezeme öğeleri açısından Osmanlı mimarlığında ve diğer sanatlarda daha zengin bir çeşitlilik gösterir. Kılıç, bayrak demetleri, müzik aletleri, vazo içinde çiçekler, stilize olmuş akantus yaprakları gibi öğeler Osmanlı Ampir üslubunun belirleyici unsurlarıdır. Devlet yapıları dışında sivil mimarlık eserlerinde de yaygın şekilde uygulanan Ampir üslup dini mimari ile çeşme yapılarına dahi tatbik edilmiş, oldukça geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Nusretiye Camii, Sultan Mahmut Türbesi, Dolmabahçe Sarayı, Beylerbeyi Sarayı, Sadullah Paşa Yalısı, Kuleli Kışlası Ampir üslubun takip edilebildiği yapılardandır. Maçka'daki 1840 tarihli Bezmiâlem Valide Sultan Çeşmesi, bu üslubunun çeşme mimarisinde uygulanmış en önemli örneklerindendir.[154]

Farklı üslupların bir arada ele alındığı Eklektik (seçmeci) üslup, geç Osmanlı döneminde 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Eklektik dönem sanat anlayışında, aynı eserde farklı üsluptaki özellikler bir arada görülür. Bu dönemde Barok-Ampir karışımı yapıların yanı sıra Avrupa neo-klasiği çizgisinde de yapılar inşa edilmiştir. 18. yüzyıl Batı dünyasında Doğu medeniyetine karşı duyulan merak sonucunda ortaya çıkarak son derece yaygın hale gelen oryantalist akımının Eklektik sanat anlayışla ele alınmasıyla bu üslup oldukça çeşitlenmiştir. Osmanlı döneminde, Sultan Abdülaziz saltanatı sırasında çok sayıda yapıda uygulanmış olan Eklektik üslup, barındırdığı oryantalist akım özellikleri nedeniyle Osmanlı bezeme geleneğine yakınlığından ötürü beğeni kazanmıştır. Yıldız Hamidiye Camii, Aksaray Pertevniyal Valide Sultan Camii, Beylerbeyi Sarayı ve Çırağan Sarayı Eklektik üsluptaki önemli eserlerdendir.

[154] Semavi EYİCE (1995); "Empire maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 11, 159-163.

19. yüzyılın sonunda bütün Avrupa'yı etkisi altına alan Yeni Sanat (Art Nouveau) üslûbu, II. Abdülhamid devrinin sonlarına doğru İtalyan mimarı Raimondo D'Aronco ile başlamış, bugün yıkılmış olan Karaköy Mescidi, Beşiktaş Serencebey'deki Şeyh Zâfir Külliyesi, Beyoğlu'ndaki Botter Apartmanı ile kendini göstermiştir. Bunların yanı sıra Yıldız Sarayı'nın bazı bölümlerinde, XX. Yüzyılın başlarına ait apartmanlarda bu sanatın izleri görülür. Daha çok süsleme sanatıyla sınırlı kalan Yeni Sanat'ın İstanbul'daki uygulamalarında Batı'daki örneklerde rastlanan insan tasvirlerine yer verilmemiştir.[155]

19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında artık sanat akımları son derece hızlı şekilde değişmeye başlamış Avrupa neo-klasik anlayışı neticesinde neo-gotik, neo-rönesans, neo-barok da dâhil olmak üzere bir üslup deveranı söz konusu olmuştur. Osmanlı mimarlığındaki Batılılaşma yöneliminin egemenliğine ve 19. yüzyıl mimarlığına damgasını vuran Batılı mimarların yapıtlarına karşı bir tepki üslubu olarak ise 1. Ulusal Mimarlık akımı olarak da tanımlanan ve esasen Türk mimarlar eliyle Selçuklu ve Osmanlı sanatlarının tekrar canlandırılması amacını güden Neo-klasik Türk üslubu ortaya çıkmıştır. Sivri kemerler, Selçuklu ve Klasik Osmanlı mimarlığında egemen olan geometrik hatlar, bezemelerde geometrik geçme, kabara, rumi ve palmet gibi öğelerle yapıların düzenlemeler Neo-klasik Türk üslubunun temel özellikleridir. Mimar Vedat Tek tarafından tasarlanan Sirkeci Büyük Postane, Mimar Kemalettin tarafından tasarlanan Beyoğlu Kamer Hatun Camii, Bebek Hümayûn-u Âbad Camii ve Giulio Mongeri tarafından tasarlanan Ankara'daki ilk Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası bu akımın önemli örneklerindendir.

Geç Osmanlı döneminde; mimari ve mimariye bağlı taş işçiliği örneklerinde olduğu gibi müstakil taş eserler olan mezar taşlarında da genel özellikleri yukarıda ifade edilmeye çalışılan Barok, Barok-Rokoko ve Ampir üsluplarındaki bezemeler mezar taşı süslemelerinde uygulanmıştır. Ayrıca belirtmek gerekirse, mimari de olduğu gibi mezar taşı sanatında da söz konusu üslupların sadece süsleme özellikleri eserlere uygulanmış, mezar taşlarının klasik form ve unsurları aynı şekilde

[155] Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU (2007); "Osmanlılar maddesi - Mimari Dönemler bölümü", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 33, 581.

gerçekleştirilmeye devam edilmiştir. Ancak, 18. yüzyıl başlarından itibaren başta Rokoko olmak üzere söz konusu üslupların Osmanlı sanat anlayışı üzerindeki etkisi nedeniyle mezar taşı süslemelerinin klasik döneme kıyasla oldukça yoğunlaşmış olduğunun altını çizmek yerinde olacaktır.

Geç dönem Osmanlı mezar taşlarında süsleme üslubunun değişmesinin dışında söz konusu olan bir diğer yenilik ise erkek mezar taşlarında fes şeklinde başlıkların ortaya çıkmasıdır. Bu durum elbette ki mezar taşı sanatından ziyade Osmanlı giyim-kuşam geleneklerinde meydana gelen değişimin sonucudur. Fes 1829 tarihinden itibaren 1925 yılına kadar sivil veya asker neredeyse tüm görevliler tarafından giyilmiş, sarık yalnız ilmiye sınıfı tarafından kullanılmıştır. Feslerin zaman içerisinde farklı tipleri ortaya çıkmış olup bunlar dönemin sultanına göre Mahmûdî, Azîzî, Mecîdî ve Hamîdî fesler olarak isimlendirilmiştir.[156]

Geç dönem Osmanlı mezar taşlarında görülen bir diğer yenilik de erkek ya da kadın mezar taşı fark etmeksizin ölen kişinin tarikat mensubiyetinin ya da mesleğinin belirtilmesi için mezar taşlarının serlevha kısımlarına bir takım sembollerinin işlenmesidir. Bazı örneklerde bir kamu görevlisi olan aynı zamanda da bir tarikata mensup olan kişinin bu durumun belirtilmesi için mezar taşına fes tipinde bir başlık eklenmiş, serlevha kısmına da tarikat sembolü olan tac-ı şerif motiflerinden biri işlenmiştir. Mesleklerle ilgili olarak da serlevha kısımlarına ay-yıldız, çapa, top, kitap vb. motiflerin işlendiği görülmektedir.

Geç Osmanlı dönemindeki önemli bir taş eser grubu da nişan taşı olarak da isimlendirilen dikili taşlardır. Bunların büyük bir kısmı ok ya da tüfek atıcılığı müsabakalarında elde edilen rekorlar sonucunda dikilen ve menzil taşı olarak isimlendirilen eserlerdir. İlk örnekleri 16. yüzyıldan itibaren mevcut olan bu eserlerin geç Osmanlı döneminde çok sayıda örneği yapılmıştır. Ancak, bunlardan günümüze az sayıda eser ulaşabilmiştir. Bunların bazıları prizmatik, bazıları da silindirik gövdeli eserler olup Barok ya da Ampir gibi yapıldıkları dönemin üslup özelliklerine

[156] H. Necdet İŞLİ (2009); **a.g.e.**, 146-148.

göre kaide ve tepelik düzenlemeleriyle bezenmiştir. Silindirik gövdeli bazı örneklerde gövde yüzeyleri yivlerle hareketlendirilmiştir. Gövde üzerine çoğu kere birkaç satırlık kitabeler işlenmiştir. Levha formunda, tüm yüzeyi kitabe şeklinde yapılmış dikili taşlar da bulunmaktadır. Söz konusu eserler genellikle Osmanlı döneminde halka açık sportif okçuluk alanı olan Okmeydanı başta olmak üzere İstanbul'un Beykoz, Çamlıca, Kâğıthane, Maçka ve Nişantaşı gibi çeşitli semtlerinde bu tarz taş eser örnekleri mevcuttur.[157]

[157] Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Şinasi ACAR (2006); **İstanbul'un Son Nişan Taşları**, Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul.

2. TÜRK VE İSLÂM ESERLERİ MÜZESİ TAŞ ESERLER KOLEKSİYONU

2.1. Eserlerin Dönemleri ve Türleri

"Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Taş Eserler Koleksiyonu" başlıklı bu tez çalışması kapsamında müze envanterine kayıtlı toplam 408 kalem eser ele alınmıştır. Bazı eserlerin bir envanter numarasına kayıtlı birden çok parçadan oluşması ya da bir envanter numarasına birden çok eser kaydedilmiş olması nedeniyle eser sayısını adet yerine kalem ifadesiyle belirtmek daha uygundur. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi taş eserler koleksiyonunda bulunan eserler ait oldukları döneme göre iki ana gruba ayrılabilir. İlk grubu Osmanlı öncesi ve Osmanlı dönemine çağdaş diğer kültür çevrelerine ait eserler, ikinci grubu ise Osmanlı dönemi eserleri oluşturmaktadır. Toplam 408 kalem eserden 70 kalemi Osmanlı öncesi veya Osmanlı dönemine çağdaş diğer dönemlere; 338 kalem eser ise Osmanlı dönemine ait eserlerdir.

İlk gruptaki eserler Emevi, Abbasi, Büyük Selçuklu, Artuklu, Anadolu Selçuklu, Anadolu beylikleri ve Memlûk dönemlerine aittir. İlk grubu teşkil eden eserler; türlerine göre kitabeler, insan ve hayvan figürlü eserler, mimari parçalar ve mezar taşları olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır. İlk grupta erken İslâm dönemi olarak tanımlanan Emevi ve Abbasi dönemlerine ait figürlü herhangi bir eser mevcut değildir. Ancak, diğer üç türde erken İslâm dönemine ait eserler bulunmaktadır. Büyük Selçuklu, Artuklu, Anadolu Selçuklu ve Anadolu beylikleri dönemine ait eserler her dört tür içerisinde de yer alır. Memlûk dönemine ait eserler ise kitabe ve mezar taşı türlerindedir.

İkinci grupta yer alan eserin tümü yukarıda da belirtildiği gibi Osmanlı dönemine aittir. Bu eserlerin büyük kısmı geç Osmanlı dönemine ait olmakla birlikte erken ve klasik Osmanlı dönemlerine tarihlenen eserler de mevcuttur. İkinci grubu oluşturan eserler kitabeler, su kullanımıyla ilgili eserler, mimari parçalar ve mezar taşları olmak üzere dört tür grubuna ayrılmaktadır.

Kitabeler grubunda yer alan eserler; dini yapılara ait ayet, hadis ve dua kitabeleri ile medrese, mescit, türbe, mektep, muallimhane, çeşme, sebil, sarnıç, ayazma, sur, kışla, karakol, gümrük ambarı, matbaa, marangozhane ve iskele yapılarına ait inşa ve tamir kitabeleridir. Kitabeler grubunda üzerine tuğra işlenmiş çeşitli formlardaki tepelikler ile bir adet Osmanlı Devlet arması ile kitabe şeklinde işlenmiş bir adet vakfiye ve bir adet talimatname de bulunmaktadır.

Osmanlı dönemine ait eserlerden oluşan ikinci grubun su kullanımıyla ilgili eserler alt grubunda çeşme aynaları, su hazneleri, kuyu bilezikleri, duvar çeşmeleri ve bu tür eserlere ait parçalar yer alır. Mimari parçalar alt grubunda ise sütun başlıkları ve kemer alınlıkları (hazire, sebil ve cami cümle kapısı düzenlemelerine ait) ile fonksiyonu tespit edilememiş yüzeyi bezemeli mimari parçaları bulunmaktadır.

Osmanlı dönemine ait eserlerden mezar taşı türünde olanlar nicelik bakımından en büyük grubu oluşturmaktadır. Mezar taşlarının, 15. yüzyıldan 20. yüzyıl başlarına kadar çok geniş bir periyodu teşkil eden örnekleri mevcuttur. Büyük bir kısmı şahide şeklinde olan mezar taşlarının baş ve ayak şahideli sanduka şeklinde ve yine baş ve ayak şahideli tekne lahit şeklinde olan örnekleri de bulunmaktadır. Bunlar dışında kitabe şeklinde olan mezar taşları da mevcut olup şahide şeklide olanların da sivri kemerli tepelikli, silindirik gövdeli, prizmatik gövdeli ve başlıklı, geniş gövdeli ve başlıklı gibi Osmanlı sanatında görülen tüm tipleri mezar taşları grubunda yer almaktadır.

2.2. Eserlerde Yazı Sanatı

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi taş eserler koleksiyonunda İslâm hat sanatı bakımından oldukça önemli eserler mevcuttur. Koleksiyondaki kitabeli taş eserler üzerinden İslâm ve Türk İslam hat sanatını başlangıcından itibaren takip edebilmek mümkündür. Emevi devri, M. 685 - M.705 yılları arasına tarihlenen 2511 env.nolu mesafe taşı müzedeki kitabeli taş eserler arasında en erken tarihli örnek olup 7. yüzyıl gibi oldukça erken bir tarihte Arap yazısının biçim ve karakterini

göstermektedir. Müzedeki Emevi devrine tarihlenen diğer taş kitabelerde de söz konusu eserde olduğu gibi kazıma tekniği ile işlenen ve yalın özellik gösteren hat bulunması hat sanatı bakımından bir dönem üslubunun söz konusu olduğunu işaret etmektedir.

Müze taş eserler koleksiyonunda yer alan 2512 env.nolu mescid inşa kitabesi Abbasi dönemine ait erken tarihli bir örnek olup M. 771-72 yıllarına tarihlenen bu örnek 8. yüzyıl sonlarında Abbasi hat sanatının durumunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu eser üzerinde yer alan hat, erken İslâm döneminin genel özelliklerine uygun şekilde kazıma tekniğiyle ve yalın olarak işlenmiştir.

Müzede 2523, 2524, 2525, 2526, 2527 ve 2528 env.nolara kayıtlı ve Abbasi devri, 9. - 10. yüzyıllara tarihlenen kitabe biçimindeki mezar taşları da İslâm hat sanatı bakımından söz edilmesi gereken örneklerdir. Müzeye eski Fustat şehrinden getirilen ve tümü aynı üslup çerçevesinde işlenmiş bu kitabelerde hattın yine kazıma tekniğiyle işlenmiş olmasına rağmen geometrik biçimlerle hareketlendirilerek daha dekoratif ve daha muntazam şekilde meydana getirildiği görülmektedir.

Müze taş eserler koleksiyonunda erken İslâm devrinin en karakteristik unsurlarından olan kufi hatla yazılmış örnekler de mevcuttur. Abbasi dönemine tarihlenen 2513 ve 2522 env.nolu kitabelerde harflerin kabartma olarak işlendiği hat kufi hattın erken tarihli uygulamaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Müze taş ederler koleksiyonunda, geometrik formları açısından kufi hattın oldukça dekoratif yorumları olarak karşımıza çıkan örnekler de mevcuttur. Bunlardan ilki Abbasi dönemine tarihlenen 2521 env.nolu mezar taşıdır. Envanter kayıtlarından Müzeye Şam'dan getirildiği anlaşılan bu eserin yüzeyine Şam kufisi olarak tanımlanan üslupta, harf uzantıları yer yer bitkisel motiflerle hareketlendirilmiş dekoratif bir hat kabartma olarak işlenmiştir. Benzer üslupta kufi hattın bulunduğu diğer eser ise Büyük Selçuklu dönemine tarihlenen ve Müzeye Halep'ten getirilen 2520 env.nolu kitabededir. Eser üzerindeki kufi hat harf kıvrımları dairesel biçimler oluşturacak şekilde işlenmiş olup bu üsluptaki yazı Halep

kufisi olarak tanımlanmaktadır.[158] Sözü edilen bu iki eser kufi yazının Abbasi döneminden Büyük Şelçuklu dönemine geçişini göstermesi bakımından oldukça mühimdir.

Müze'de Büyük Selçuklu dönemine tarihlenen 2318, 2328, 2509 ve 2510 env.nolu dört adet kitabe üzerlerinde bulunan kufi hat bakımından önem arz etmektedir. Müzeye Diyarbakır Kalesi'nden getirilmiş bu eserler üzerinde oldukça soyut nitelikte geometrik bir kufi hat işlenmiş olup bu hat Diyarbakır kufisi olarak tanımlanmaktadır. Bu üsluptaki kufi hatta üçgen biçimli harf uzantıları ile harflerin dairesel bölümleri üzerine açılmış oyuklar karakteristiktir.

Müze koleksiyonunda, Diyarbakır kufisi olarak tanımlanan hattın uygulandığı Artuklu dönemine tarihlenen kitabeler de mevcuttur. Bunlar arasında yer alan 2531, 2331, 2529, 2533, 2327 ve 2330 env.nolu kitabeler süsleme özellikleri bakımından Artuklu dönemi özelliği göstermekte; ancak, kufi hat bakımından yukarıda sözü edilen dört adet kale kitabesiyle oldukça paralel nitelik göstermektedir. Böylece söz konusu eserlerin geçiş dönemi eserleri olduğu anlaşılmakta olup bu durum kufi hat üslubunun devamlılığını göstermektedir.

2530 ve 2532 env.nolu eserlerde ise Artuklu dönemi sanatında karakteristik süsleme unsurlarından olan figürlü ve çiçekli kufi hattın yalın örnekleri olarak kabul edilebilecek kitabeler bulunmaktadır. 2530 env.nolu eserin kufi kitabesinde mim (م) ve he (ه) harfleri üzerine bitişik olarak işlenen motiflerle soyut insan figürü görünümleri elde edilmiş; 2532 env.nolu eserin kufi kitabesinde ise harfler arasında kalan boş alanlar rumi motifleriyle dolgulanmıştır. Böylece kufi hattın Artuklu yorumunun ortaya çıkışı takip edilebilmektedir.

Artuklu dönemine tarihlenen 2514 env.nolu eser üzerinde bulunan kufi kitabe ise çiçekli kufinin son derece gelişmiş ve dekoratif bir uygulaması olup bu eser gerek hat, gerekse süsleme özellikleri bakımından müzenin en dikkat çekici eserlerinden

[158] Bkz. Janine Sourdel-Thomine (1972); "Selçuklular Devrinde Halep Kufi Yazısı", **Tarih Dergisi**, çev. Zeynep Kerman, 26, 85-96.

biridir. Söz konusu eser üzerindeki çiçekli kufi hatta harfler arasında kalan boş alanlar yer yer rumi motifleriyle dolgulanmış, harf uzantıları bitkisel karakterli unsurlar şeklinde meydana getirilmiştir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi taş eserler koleksiyonunda Memlûklüler dönemine ait kitabeli eserler de mevcuttur. Bunlardan ikisi 2536 ve 2537 env.nolara kayıtlı iki adet lahit olup Müzeye Halep'ten getirilen söz konusu lahitler üzerinde istifli sülüs hatla yazılmış kitabeler bulunmaktadır. Memlûk dönemine ait üçüncü eser ise 2550 env.nolu kitabedir. Bu kitabede de lahitler üzerinde bulunan istifli sülüs hatla oldukça paralel üslupta olan bir hat mevcuttur. Bu hattı tanımlamak gerekirse, kartuş ya da satır alanları içerisine oldukça yoğun şekilde istiflenmiş ve kalın hatlar şeklinde verilmiş sülüs harflerden meydana getirildiği ifade edilebilir.

Müze koleksiyonundaki Osmanlı dönemine ait eserler üzerinde görülen yazı unsurlarının sözü edilen Memlûk dönemine ait üç eser üzerinde bulunan istifli sülüs hatla paralel olduğu görülmektedir. Müzedeki Osmanlı dönemine ait çok sayıdaki taş eser üzerinde kufi hattın hiç görülmemesine rağmen özellikle 18. yüzyıl ilk çeyreğinden önceki tarihlere ait olan Osmanlı taş kitabelerinde sülüs hat karakteristiktir. Hatta, 18. yüzyıldan sonraya tarihlenen pek çok Osmanlı eserinde de yazı unsurlarının sülüs hatla meydana getirilmesine devam edilmiştir.

Osmanlı dönemine ait taş eserlerde görülen sülüs hat, eserin yapıldığı döneme göre bir takım farklılıklar göstermektedir. Bunlardan 15. ve 16. yüzyıllara; hatta 17. yüzyılın ilk çeyreğine ait olan örneklerde yukarıda sözü edilen Memlûk eserlerinde görülen tarzda kartuş ya da satır alanı içerisine yoğun istifli sülüs hat mevcuttur. Sülüs hattın bu yorumu bir gelenek olarak pek çok yapı kitabesinde uygulanmıştır. Bunun örnekleri olarak 301 env.nolu 1509 tarihli kale tamir kitabesi, 294 env.nolu 1516 tarihli türbe kitabesi ve 262 nolu 15. yüzyıl sonu 16. yüzyıl başına tarihlenen yapı kitabesi zikredilebilir. Bu üslubun devamı niteliğinde istifli sülüs hat bulunan daha geç tarihli örnekler ise 1212, 1255 ve 1256 env.nolu çeşme kitabeleri ile 268 env.nolu sebil kitabesidir.

Osmanlı eserlerinde görülen sülüs hatta harfler daha ince ve zarif şekilde verilmiş, zamanla harf ve istiflerin muntazamlık ve zarafetleri arttırılarak sülüs hat oldukça dekoratif bir görünüm veren gelişmiş bir Osmanlı yorumuna ulaştırılmıştır. Elbette ki bu durum sadece zamanla ilgili olmayıp eseri yaptıran kişinin ekonomik gücü ve sanatçının maharetiyle de ilgili olmalıdır. Zira, müze koleksiyonundaki Osmanlı dönemine ait en erken tarihli kitabe Murad Paşa külliyesinin günümüze ulaşamamış medrese yapısının inşa kitabesi olup 30 env.nolu ve 1447-48 tarihli bu kitabe son derece muntazam ve zarif istifli sülüs hatla yazılmıştır. Sülüs hattın bu yorumunu devam ettiren eserlere dair birkaç örnek olarak 1214 env.nolu 1617 tarihli ayet kitabesi, 257 env.nolu 18. yüzyıl ilk çeyreğine tarihlenen kitabe, 2329 env.nolu 18. yüzyıl sonu 19. yüzyıl başına tarihlenen sebil kitabesi zikredilebilir.

Müzedeki taş eserler arasında sülüs hattın muntazamlığı ve zarifliği açısından en dikkat çekici eserlerin başında 21 env.nolu ve 1738-39 tarihli mektep kitabesi gelmektedir. Eser üzerindeki hat ve istif oldukça muntazam harflerle meydana getirilmiş; harfler ince ve harf kıvrımları ahenkli şekilde verilmiştir. Buna oldukça benzer bir sülüs hat da 218 env.nolu ve 1789 tarihli mezar taşının kitabesine uygulanmıştır. 273 env.nolu ve 19. yüzyıl sonuna tarihlenen gümrük ambarı kitabesi de sülüs hattın Osmanlı geç döneminde uygulanmış zarif örneklerinden biridir.

Müze taş eser koleksiyonunda hat sanatı bakımından en dikkat çekici eser grubunu celi sülüs hatla yazılmış kitabeler oluşturmaktadır. Oldukça büyük boyutlu harflerle meydana getirilmiş bu yazı üslubu anıtsallık açısından en başarılı etkiyi oluşturmaktadır. Bu nedenle de mimari eserlerde özellikle kısa ibareler halinde olan ayet, hadis gibi dini yazılar ile kurum ya da teşkilat isimlerinin celi sülüs hatla yazıldığı görülmektedir.

Müze koleksiyonundaki celi sülüs kitabelerden en erken tarihli olanı 267 env.nolu ve 1766-67 tarihli olan hıfz kitabesidir. Bu eserde “Hüve ni'mel hâfız” ibaresi arma formunda bir tepelik üzerine oldukça büyük sülüs harflerle yazılarak anıtsal bir izlenim elde edilmiştir. Müzedeki celi sülüs kitabelerden dikkat çekici bir diğer örnekte 1226 env.nolu ve 1826-27 tarihli ayet kitabesidir. Bir çeşme yapısına

ait olduğu anlaşılan eserde oldukça muntazaman bir celi sülüs istif mevcuttur. Yine dini bir ibarenin yazılı olduğu 280 env.nolu ve Sultan II. Mahmud tuğralı kitabe de oldukça büyük boyutları ve çok muntazam celi sülüs istifiyle dikkat çekici eserlerden biridir. 1238 env.nolu ve 19. yüzyıla tarihlenen celi sülüs kitabenin üzerine "Takvim-i Vekâyi Matbaası" ibaresi mevcut olup bu eserde de kurum-teşkilat isimlerinin işlendiği kitabe örneklerinden biridir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi taş eserler koleksiyonunda bulunan Osmanlı dönemine ait eserler arasında yazı sanatı bakımından önemli bir grubu da talik hatla yazılmış eserler oluşturmaktadır. Talik hat, taş üzerine yazılmış kitabelerde 18. yüzyıldan itibaren şıkça kullanılmaya başlanmıştır. Talik hattın yazı karakteri bakımından küçük boyutlu olmasının sağladığı imkân nedeniyle bu hatla daha ziyade çok sayıda beyitten oluşan uzun manzumlar taş üzerine işlenmiştir. Müzede bulunan talik hatlı eserlerde, yüzyılları farklı olsa da hattın üslup özelliklerinin hemen hemen aynı olduğu görülmektedir.

Müzedeki en erken tarihli talik kitabe 266 env.nolu ve 1721-22 tarihli çeşme kitabesidir. 272 env.nolu ve 1725-26 tarihli mektep tamir kitabesi de erken tarihli bir örnek olup sözü edilen her iki talik kitabe de Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın banisi olduğu yapılara aittir. Muntazam talik hatla yazılmış kitabesi bulunan bir eser de 1225 env.nolu ve 103-04 tarihli çeşme kitabesidir. 28 env.nolu, 1844-45 tarihli kışla kitabesi ile 268 env.nolu, 1884-85 tarihli marangozhane kitabesi muntazam talik hatlı kitabelerin daha geç tarihli örnekleri olarak zikredilebilir.

Müze taş eser koleksiyonunda celi talik hat örnekleri de mevcuttur. Celi sülüs hatta olduğu gibi celi talik hatta da daha ziyade dini yazılar ile kurum-teşkilat isimleri gibi kısa ibareler yazılmıştır. Müzedeki en erken tarihli celi talik hat örneği 67 env.nolu ve 1745-46 tarihli mezar taşı üzerinde olup bu eser gerek hat, gerekse süsleme bakımından oldukça yüksek niteliktedir. Diğer celi talik örnekleri olarak 1242 env.nolu ve 1855 tarihli "Muallimhâne-i Nüvvâb" yazılı kitabe ile Müzeye Tophane'deki eski Feyziyye Mektebi'nin kapısı üzerinden getirildiği anlaşılan "Mekteb-i Feyziyye" yazılı, 259 env.nolu ve 1870-71 tarihli kitabe zikredilebilir.

Elbette ki, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi taş eserler koleksiyonunda hat sanatı bakımından en önemli eserleri meşhur hattatlarının ketebelerini taşıyan eserler oluşturmaktadır. Bunlar arasında celi talik hatla yazılmış ketebeli eserler; 16 env.nolu ve 1788-89 tarihli Mehmed Esad Yesari'nin ayet kitabesi ile 189, 190 ve 191 env.nolu Yesarizâde Mustafa İzzet ketebeli hadis kitabeleridir.

Müze taş eser koleksiyonunda meşhur hattatların imzalarını taşıyan celi sülüs kitabeler de mevcuttur. Bunlardan en erken tarihlisi 247 env.nolu ve 1812-13 tarihli bir duvar çeşmesi üzerindeki Sultan II. Mahmud ketebeli ayet kitabesidir. 1258 env.nolu ve 1813 tarihli ayet kitabesi de bir çeşme yapısına ait olup meşhur hattat Mustafa Râkım'ın ketebesini taşımaktadır. Müzedeki en dikkat çekici kitabelerden olan 2505 env.nolu ve 1863-64 tarihli ayet kitabesi ise son derece mükemmel bir istifli celi sülüs hat ihtiva etmekte olup Hafız Abdülahad Vahdetî ketebelidir. 1245 env.nolu Sultan Vahideddin Tuğrası ile 1246 env.nolu Muallimhane kitabesi de Osmanlı son döneminin meşhur hattatı İsmail Hakkı Altunbezer'in eseridir.

Müze koleksiyonundaki taş eserler arasında talik hatla yazılmış olup önemli hattatların ketebelerini taşıyan eserler olarak 1251 env.nolu ve 1833-34 tarihli mahfil kitabesi ile 264 env.nolu ve 1839-40 tarihli iskele kitabesi zikredilebilir. Söz konusu iki eser de Yesarizâde Mustafa İzzet ketebelidir. Yine talik hatla yazılmış bir kitabe olan 1224 env.nolu çeşme kitabesi de Mehmed Rıfat Mısrî ketebesini taşımaktadır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi taş eserler koleksiyonunda yazı sanatı bakımından önem arz eden eserlerin belki de en başında 233 env.nolu ve 1590-91 tarihli meşhur hattat Abdullah Kırîmî'ye ait mezar taşı gelmektedir. Eserin istifli celi sülüs hattının sanatçının sağlığında bizzat kendisi tarafından yazıldığı bilinmektedir. Müzedeki bir diğer önemli hattat mezar taşı ise Hâfız Osman'ın hocalarından olan Suyolcuzâde Mustafa Eyyûbî'ye ait olup 1685-86 tarihli bu eserin env.nosu 2507'dir.

2.3. Bitkisel ve Geometrik Süslemeler

Müze taş eserler koleksiyonunda İslâm süsleme sanatının karakteristik motif ve düzenlemelerinin uygulandığı pek çok eserler bulunmaktadır. Bunlardan en erken tarihli olanı 2512 env.nolu ve 771-72 tarihli inşa kitabesidir. Abbasi dönemine ait olan bu kitabe üzerine helozonik kıvrımlar üzerine yerleştirilmiş asma yapraklarından meydana getirilmiş bir süsleme bordürü işlenmiştir. Eser üzerinde görülen bitkisel süsleme ait olduğu dönemin üslup özelliklerini yansıtmaktadır. Müze koleksiyonunda, erken İslâm dönemi bitkisel süslemelerinin karakteristik unsuru olan asma yaprakları ve üzüm salkımlarıyla oluşturulmuş düzenlemelerin işlendiği diğer eserler ise 2478, 2480, 2481, 2486 ve 2488 env.nolu mimari parçalarıdır.

Müze koleksiyonundaki Samarra kazısı buluntularından olan 2434 env.nolu ve Abbasi dönemi, 9. yüzyıla tarihlenen mimari parça konumuz açısından en dikkat çekici eserlerden biridir. Zira, eser üzerinde yelpaze şeklinde işlenmiş, kıvrım ve boğum motifleriyle hareketlendirilmiş beş dilimli bir palmet düzenlemesi mevcut olup bu düzenlemenin eğri kesim tekniğiyle meydana getirildiği görülmektedir. Eser eğri kesim tekniği uygulanması açısından önemli olduğu kadar İslâm sanatının en karakteristik motiflerinden olan palmet motifinin uygulandığı erken tarihli bir örnek olması nedeniyle de önem arz eder. Yine Samarra kazısı buluntularından olan 2444 env.nolu kase de erken İslâm döneminde yaygın olarak kullanılan ve önceki kültürlerden etkiler taşıyan bitkisel bezemeler, rozetler ve stilize yapraklardan oluşan süslemeleriyle döneminin tipik örneklerindendir.

Müze koleksiyonunda bulunan Artuklu dönemlerine ait taş eserler üzerinde dikkat çekici süslemelerin mevcut olduğu görülmektedir. Bunlar arasında 2514 env.nolu kemer alınlığı üzerinde yazı, figür, geometrik ve bitkisel motifler olmak üzere İslâm sanatının tüm süsleme unsurları bir arada kullanılmıştır. Eser üzerinde helozonik kıvrımlar üzerine yerleştirilmiş asma motifleriyle meydana getirilmiş bitkisel süsleme ile daire ve üçgen motiflerinin peş peşe yerleştirilmesiyle oluşturulmuş dekoratif geometrik kemer düzenlemeleri çok yüksek estetik değere sahiptir.

Yine Artuklu dönemine ait eserler olan 2531, 2331, 2529, 2533 ve 2327 env.nolu kitabeler de süsleme açısından dikkat çekici örnekler olup tümü aynı üslup çerçevesinde meydana getirilmiş bu eserler son derece özgün geometrik süslemelere sahiptir. Dini içerikli metinlerin yazıldığı kitabe fonksiyonunda olan bu eserler üzerinde kademeli piramit formları ve zıkzak motifleriyle meydana getirilen geometrik süsleme kitabenin yazıldığı Diyarbakır kufisi olarak tanımlanan geometrik kufi hat ile yüksek uyum arz etmektedir. Kendine özgü ve yerel bir üslup olarak tanımlanabilecek bu uygulamanın İslâm sanatının karakteristik unsurlarından olan mukarnas düzenlemelerinin iki boyuta indirgenmiş bir hali olduğu ileri sürülebilir.

Müze koleksiyonunda, Osmanlı dönemi öncesine ait ve dikkat çekici geometrik süslemeler bulunan diğer taş eserler ise 2510, 2330 ve 2532 env.nolu kitabelerdir. Bunlardan Büyük Selçuklu dönemine ait 2510 env.nolu eser ile Artuklu dönemine ait 2330 env.nolu eser üzerinde kitabe satırlarına paralel şekilde meydana getirilmiş ve dörtgen motiflerinin dizilimiyle dolgulanmış geometrik bordür mevcuttur. Söz konusu geometrik süslemeler oldukça sade olmasına rağmen yerel özellik göstermeleri ve iki farklı döneme ait eserde oldukça paralel şekilde görülmeleri nedeniyle önem arz eder. Artuklu dönemine ait 2532 env.nolu eser üzerinde ise geometrik süslemeli bir bordür mevcut olup bu bordür eli belinde motiflerinin süreklilik meydana getirecek şekilde dizilimiyle meydana getirilmiştir. Geleneksel Anadolu kilimlerinde görülen süslemelerle oldukça paralel bir geometrik düzenlemeye sahip olan bu eser kilim motiflerinin Anadolu Türk sanatının ilk yüzyılından itibaren uygulandığını gösteren çok önemli bir örnektir.

Müzedeki süsleme açısından en önemli eserlerden biri de 2437 env.nolu Sinop Alaaddin Camii'nin, Candaroğlu Beyliği döneminde eklenen taş minberinin kapısıdır. Rumi ve hatai motiflerinin çok çeşitli varyasyonlarının çeşitli düzenlemeler halinde uygulandığı bu eser müzenin başyapıtlarından biri olarak kabul edilmektedir. 14. yüzyıl sonu 15. yüzyıl başına tarihlenen söz konusu eser üzerinde görülen bitkisel süslemeler döneminin karakteristik örnekleri olup yüksek estetik değere sahiptir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi taş eserler koleksiyonda yer alan Memlûk dönemine ait 2536 ve 2537 env.nolu lahitler de palmet tepelikli baş ve ayak şahideleri ve yoğun bezemeleriyle süsleme açısından dikkat çekici eserlerdir. Bunlardan 2536 env.nolu lahidin kapağı üzerinde sekiz köşeli yıldız etrafında gelişen 16 ışınlı geometrik bir düzenleme mevcuttur. Sonsuzluk prensibindeki düzenlemede sekiz kollu yıldızlar arasındaki alanlarda beş kollu yıldızlar ve çeşitli geometrik şekiller meydana getirilmiştir. Bu motiflerin yüzeyleri de stilize bitkisel motiflerle dolgulanmıştır. Tüm bu özellikleri ihtiva eden eser oldukça yüksek bir estetik değere sahiptir. 2537 env.nolu eserin kapak kısmı üzerinde ise neredeyse kapak yüzeyi kadar büyük boyutlu olan stilize bir bitkisel düzenleme mevcuttur. Simetrik ve girift şekilde meydana getirilmiş bu düzenleme müzedeki taş süslemeler arasında en dikkat çekicilerden biridir. Bu düzenlemeye oldukça paralel bir düzenleme 2324 env.nolu lahit kapağı parçası üzerinde de bulunmaktadır.

Müze koleksiyonunda Osmanlı dönemine tarihlenen taş eserler arasında süsleme özellikleri bakımından dikkat çekici örneklerin sayısı fazladır. Ancak, bunların büyük bir çoğunluğu bitkisel süslemeli eserlerdir ve geometrik süsleme bulunanların sayısı oldukça azdır. Elbette ki, bu durum Osmanlı sanatı için geçerli genel bir yargı olmayıp sadece Müze koleksiyonunda bulunan taş eserlerle ilgilidir.

Müzedeki taş eserler arasında süsleme açısından dikkat çeken en erken tarihli Osmanlı dönemi eserleri 15. yüzyıl ikinci yarısına ait mezar taşı parçalarıdır. 2319 ve 2332 env.nolu söz konusu her iki eser de mezar taşlarının sivri kemerli tepelik kısımları olup bunlar üzerinde rumi motifleriyle oluşturulmuş bitkisel süslemeler bulunmaktadır. Bunlardan, 2332 env.nolu eser üzerinde dilimli rumilerin simetrik olarak yerleştirilmesiyle meydana getirilmiş düzenleme son derece ayrıntılı bir tasarım halindedir.

Müzedeki Osmanlı dönemi, 16. yüzyıla ait taş eserlerde süsleme unsuru olarak daha ziyade rumi ve palmet motifleriyle meydana getirilmiş düzenlemelerin uygulandığı görülmektedir. Bu eserlerden biri olan 1220 env.nolu ve 1518 tarihli mezar taşının arka yüzünde rumi motiflerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuş

palmetlerden müteşekkil bir düzenleme işlenmiştir. Düzenlemede rumi ve palmet motiflerinin yanı sıra yer yer laleye benzeyen motifler ile yaprak motiflerine de yer verilmiştir. Tasarım girift olmakla birlikte yukarıda sözü edilen 2332 env.nolu eserdeki düzenlemeye göre daha yalın bir kompozisyon halindedir. Buna oldukça benzer düzenlemeler 16. yüzyıla tarihlenen 1223 ve 2322 env.nolu mezar taşları üzerinde de görülür. Ayrıca, 2322 env.nolu eserin kitabelik kısmı bir sıra alt üst geçmeler halindeki zencirek motifiyle çerçevelenmiştir.

Müze taş eser koleksiyonunun en problematik ve dikkat çekici eserlerinden biri olan 1242 env.nolu kitabe, üzerinde bulunan bitkisel süslemeler bakımından konumuzla ilgilidir. Eserin bir yüzü 16. yüzyıl, diğer yüzü ise 19. yüzyılda işlenmiş olup 16. yüzyıla tarihlenen kısım mukarnas başlık ve kaideler ile kum saati formlarına sahip bir köşe sütuncesi şeklindedir. Sütuncenin gövdesi hiç boş yer kalmayacak şekilde rumi motiflerinden meydana getirilmiş bitkisel bir süsleme ile dolgulanmıştır. Bu düzenleme yukarıda tanımlanan 16. yüzyıla ait mezar taşları üzerinde görülen süsleme ile oldukça paraleldir. Ayrıca, sütunce bütününde yer alan kum saati formlarının yüzeyleri geometrik motiflerle yivlendirilmiştir.

Müze koleksiyonunda Osmanlı dönemi geometrik süslemeli eserleri olarak zikredilebilecek örneklerin başında mukarnaslı sütun başlıkları gelmektedir. 289, 290 ve 2535 env.nolara kayıtlı bu eserler 16. ya da 17. yüzyıla tarihlenmekte olup birkaç sıra halinde mukarnas dizilerinden meydana getirilmiştir.

Müze taş eserler koleksiyonunda 17. yüzyıla tarihlenen eserler arasında süsleme açısından en dikkat çekici örnek 2838 env.nolu ve 1636-37 tarihli sandukadır. Eser üzerindeki ana süsleme unsuru yazı olmakla birlikte geometrik süslemeler de ilgi çekicidir. Baş ve ayak şahideleri ile sanduka kısmı üzerinde taç motifine benzer bir motifin dizilimiyle meydana getirilmiş geometrik bordür bulunmaktadır. Sandukanın altında yer alan kaide üzerine de üçgen motifleri işlenmiştir. Kaideyi taşıyan ayak kısmında ise ayaklar yan yana açılmış kaş kemerlerle meydana getirilmiştir. Ayrıca, eserin baş şahidesi üzerine mukarnaslı bir mihrabiye kısmı açılmış olup bunun köşeliklerine birer adet natüralist lale motifi

işlenmiştir. Eser, lale motifinin taş üzerinde görüldüğü erken tarihli bir örnek olması nedeniyle de önem arz etmektedir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi taş eserler koleksiyonunda yer alan Osmanlı dönemi eserleri arasında 18. yüzyıla tarihlenenler süslemeleri bakımından önceki dönemlere kıyasla daha zengin bir grubu teşkil etmektedir. Bu durum dönemin sanat anlayışında meydana gelen değişimden kaynaklanmaktadır. Söz konusu eserlerde palmet formunda tepeliklerin, lale başta olmak üzere natüralist üslupta çiçeklerin çok yaygın şekilde uygulandığı görülmektedir.

18. yüzyılın başına tarihlenen bir örnek olan 1233 env.nolu çeşme aynası tepelik kısmında bulunan palmet frizi ile kemer köşeliklerine işlenmiş İstanbul lalesi ve servi ağacı motifleriyle dikkat çeken bir örnektir. Yine aynı yüzyıla tarihlenen 291 env.nolu duvar çeşmelerinde ise tepeliklerin form olarak palmet motifi şeklinde verildiği görülmektedir.

Müzedeki 18. yüzyıl Osmanlı taş eserleri arasında en dikkat çekici örneklerden biri 305 env.nolu çeşme teknesidir. İki yüzeyine farklı iki kompozisyon işlenmiş olan eserde bir yüzde vazodan çıkan nergis, gül ve lale buketleri ile servi ağaçları; diğer yüze ise lale ve haşhaş benzeri çiçeklerden oluşan demetler işlenmiştir. Söz konusu çiçek motiflerinin tümü natüralist üsluptadır.

18. yüzyıl Osmanlı taş eserlerinde görülen söz konusu bitkisel süslemelerin farklı fonksiyonlardaki eserlere aynı şekilde uygulandığı görülmektedir. Buna örnek olarak 67 env.nolu ve 1745-46 tarihli mezar taşı zikredilebilir. Bu eserde tıpkı duvar çeşmelerinde olduğu gibi bir palmet tepelik bulunmaktadır. Ayrıca, eser tepelik düzenlemesine işlenmiş lotus frizi ve mukarnas şeridin yanı sıra çiçek rozet şeklindeki mihrabiyesiyle yüksek estetik değere sahiptir. Mezar taşı fonksiyonunda olup 18. yüzyıla tarihlenen diğer Osmanlı taş eserleriyle süsleme bakımından paralellik arz eden bir örnek de 100 env.nolu ayak şahidesidir. Eserin kitabelik kısmı etrafında üst ve alt noktada birer büyük palmet motifi meydana gelecek şekilde tasarlanmış bitkisel bir düzenleme bulunmaktadır. Ayrıca, kitabe kemer köşeliklerine

birer lale motifi işlenmiştir. Bu şahide de gerek form, gerekse süslemeleri bakımından müzenin dikkat çekici eserlerinden biridir.

Müze koleksiyonundaki 1789 tarihli ve 218 env.nolu mezar taşı üzerinde ayrıca durulması gereken bir eserdir. Zira bu eser tasarım ve işçilik kalitesinin yüksekliği kadar süsleme üslubundaki değişimi temsil eden bir örnek olması nedeniyle de önem arz eder. Eserde, 18. yüzyılın ilk yarısında yaygın şekilde görülen vazodan çıkan lale, karanfil, gül düzenlemeleri ve gül dalı motifleri mevcut olmakla birlikte ayrıca yeni bir uygulama olarak kâse içinde meyvelerin tasvir edildiği düzenlemeler de bulunmaktadır. Tepelik kısmı ise palmet motfileri yerine akantus yapraklarından meydana getirilmiş bir düzenlemeyle dolgulanmıştır. Yüzyılın ilk yarısına tarihlenen eserlerde görülen mukarnas şerit yerine de inci dizileri ve stilize yaprak motifleriyle meydana getirilmiş bir bordür işlenmiştir. Eser sözü edilen tüm bu özellikleriyle Avrupa etkili bir üslup olan Osmanlı rokoko üslubunun başarılı bir örneğini teşkil etmektedir. 119 env.nolu ve 1768-69 tarihli mezar taşı ise tasarım ve işçilik bakımından sözü edilen 218 env.nolu eser kadar nitelikli olmamakla birlikte aynı Müze koleksiyonundaki taş eserler arasında Osmanlı barok-rokoko üslubunun uygulandığı en erken tarihli örnektir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Taş eserler koleksiyonundaki Osmanlı dönemi taş eserlerinden 18. yüzyılın sonlarından itibaren 20. yüzyıl başlarına kadar olan çok büyük bir grubun süsleme özellikleri bakımından önceki dönemlerden farklı şekilde meydana getirildiği görülmektedir. Bu eserlere uygulanan süslemelerin söz konusu dönemin sanat anlayışına paralel şekilde, Barok-Rokoko, Ampir (Empire) ve Yeni Sanat (Art Nouveau) gibi akımlarının etkisini taşıdığı görülür.

Bunlardan erken tarihli bir örnek 154 env.nolu ve 1790 tarihli mezar taşıdır. Tasarım ve işçilik açısından nitelikli olan eser tepelik düzenlemesinde uygulanan akantus yaprakları, oval alanlar ve volütlü kıvrımlarla Osmanlı barok üslubunun başarılı örneklerinden birini teşkil etmektedir. 104 env.nolu ve 1802-03 tarihli sarnıç kitabesi de tepelik düzenlemesinde yer alan akantus yaprakları ve volütlü kıvrımlarla aynı üsluptaki süslemelerin farklı fonksiyonlardaki eserlere uygulandığını gösteren

bir örnektir. Aynı üslubun nitelikli örnekleri olarak 201 ve 202 env.nolu lahit yan kapakları zikredilebilir. Her iki esere de aynı düzenlenme işlenmiştir. Düzenleme oldukça yüksek kabartma olarak helezonik kıvrımlar halindeki akantus yaprakları ile kompozisyonun merkezinde yer alan istiridye kabuğu formuyla taçlandırılmış bir motifle meydana getirilmiştir.

Müze taş eser koleksiyonunda Ampir üslubun uygulandığı örnekler de mevcuttur. Özellikle bu üslubun karakteristik motiflerinden olan çelenk motifinin yaygın olarak kullanıldığı görülür. Bu motif tuğra düzenlemelerinde çerçeve olarak kullanılmış, lahit kapak taşlarında süsleme unsuru olarak işlenmiştir. Bunun en güzel örneklerinden biri 196, 197, 198 ve 206 env.nolara kayıtlı ve 1815-16 tarihli lahit üzerinde görülmektedir. 1244 env.nolu Sultan II. Mahmud tuğrasının işlendiği tepelik ise müzedeki çelenk motifli tuğraların önemli örneklerindendir.

Ayrıca, Ampir üslubun bir diğer karakteristik unsuru olan vazodan çıkan bitkisel motiflerle meydana getirilmiş düzenlemeler kadın mezar taşlarında tepelik kısımlarına uygulanmıştır. 1837 tarihli ve 240 env.nolu mezartaşı ile her ikisi de 1840 tarihli olan 108 ve 162 env.nolu mezar taşları bu tipte tepelikleri bulunan nitelikli örnekler olarak zikredilebilir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi taş eserler koleksiyonunda Art Nouveau üslubunun takip edilebildiği eserler de mevcuttur. Müze koleksiyonundaki 222 env.nolu ve 1895 tarihli çeşme tamir kitabesi üzerinde kitabelik kısmının sağ ve soluna yerleştirilmiş parçalar üzerine bu üsluptaki birer çiçek motifi işlenmiştir. 1238 env. nolu ve "Takvim-i Vekâyi Matbaası" ibaresinin yazıldığı kitabenin tepelik kısmı da bu üsluptaki çiçek motifi ve formlarla meydana getirilmiştir.

2.4. Mitolojik, Kozmolojik, Sembolik Şekiller

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi taş eserler koleksiyonunda özellikle Anadolu Türk sanatı dâhilinde ele alınan dönemlere ait eserler üzerinde mitolojik, kozmolojik ve sembolik şekiller bakımından oldukça zengin bir repertuvarın söz konusu olduğu

görülmektedir. Bu repertuvarı meydana getiren motif ve figürler Artuklu döneminden Osmanlı döneminin sonuna kadar olan geniş bir zaman dilimine ait çok çeşitli eserler üzerinde yer alır. Ayrıca belirtmek gerekirse, Müze koleksiyonundaki erken İslâm dönemine ait eserler üzerinde ise bu mahiyette hiçbir motif ya da figür mevcut değildir.

Müze taş eserler koleksiyonunda sembolik dil bakımından en dikkat çekici eser 2465 env.nolu Artuklu dönemine tarihlenen mimari parçasıdır. Eser üzerinde ördek(?), bağdaş kurmuş insan, tavus kuşu, grifon, kartal(?), hayat ağacı ve muhafız figürleri işlenmiş olup bunların tümü Türk sanatının en temel ikonografik unsurlarındandır. Oldukça benzer formda ve aynı döneme ait olan 2514 env.nolu mimari parçası üzerinde de benzeri unsurların uygulandığı görülür. Eserin merkezinde sırt sırta ancak yüzleri birbirine dönük halde tasvir edilmiş iki kartal figürü heraldik özellik gösteren oldukça etkileyici bir düzenlemedir. Aynı eserde kanatları rumi motifi şeklinde verilmiş ve hareket halinde tasvir edilmiş iki grifon figürü de mevcut olup bunlar da ikonografik unsurlar olarak dikkat çekmektedir.

Grifon figürü müze taş eserler koleksiyonundaki Osmanlı öncesi döneme ait eserlerde en çok uygulanmış mitolojik-sembolik figürdür. Yukarıda belirtilen eserlerin dışında, Anadolu Selçuklu dönemine tarihlenen 2541 ve 2553 env.nolu eserlerde de grifon figürü bulunmaktadır. Grifon söz konusu her iki eserde de başka bir motif ya da figür bulunmaksızın müstakil olarak tasvir edilmiştir. Bu durumun grifon figürünün önemini gösterdiği ileri sürülebilir. Bunlardan 2541 env.nolu eserde oldukça büyük boyutta tasvir edilen figürün gövdesi, bacak ve patileri ile kuyruğu aslan; başı ise sırtlan (?) tasviri şeklindedir. 2553 env.nolu eserde ise eserin bir friz parçası olması nedeniyle grifon figürünün gövdesi ince uzun ve “S” kıvrımı yapar haldedir. Her iki eserde de kanatlar rumi motifi şeklinde verilmiştir.

2553 env.nolu sözü edilen frizin parçasıyla aynı bütüne ait olduğu anlaşılan 2554 env.nolu eser üzerinde ise yine Türk sanatı ikonografisinin temel unsurlarından olan ejder figürü görülmektedir. İnce uzun ve başıyla birlikte “S” kıvrımı yapar bir pozda resmedilmiş ve kanatları rumi motifi şeklinde verilmiş ejder figürü ağzından

ateş püskürtür halde tasvir edilmiştir. Söz konusu 2553 ve 2554 env.nolu eserler mimari süslemelerde mitolojik-sembolik figürlerin kullanıldığını göstermesi bakımından önem arz eder.

Müze taş eserler koleksiyonundaki serbest heykel şeklinde yontulmuş eserler mitolojik, kozmolojik ve sembolik nitelikli örnekler arasında önemli bir gurubu oluşturmaktadır. Bunlardan en önemlisi 2552 env.nolu Anadolu Selçuklu dönemine tarihlenen kadın büstüdür. Büst "ay yüzlü - badem gözlü" ikonografisine uygun ve saç örgüsü, takıları, başörtüsündeki oya tasvirleri gibi detayları gösterir şekilde meydana getirilmiştir. Eser bu özellikleri bakımından İslâmiyet öncesi Asya Türk sanatında görülen taş heykellerle paralellik göstermektedir. Bu kadın büstünün, Niğde Alaaddin Camii, Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası ve Sivas Şifaiye Medresesi örneklerinde olduğu gibi, Anadolu Selçuklu mimari eserlerinde görülen güneş ve ayı temsil etme amacıyla meydana getirilmiş kabartma halindeki insan yüzü tasvirleriyle aynı amaçla üretilmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Müze koleksiyonundaki serbest heykel şeklindeki diğer eserler ise 2500 ve 2551 env.nolara kayıtlı aslan heykelleridir. Bunlardan 2500 env.nolu eser büyük boyutlu ve ihtişamlı bir örnek olup müzeye Konya Alaaddin Köşkü'nden getirildiği bilinmektedir. 2551 env.nolu eser ise daha kaba şekilde yontulmuş ve küçük boyutlu bir örnektir. Söz konusu eserler Anadolu Selçuklu sanatında mitolojik - sembolik unsur olarak aslan heykellerinin önemine ve yaygınlığına işaret eder.

Müzedeki taş eserler arasında mitolojik-sembolik figürlerin görüldüğü diğer önemli eser grubu ise asker ve süvari kabartmalarının bulunduğu eserlerdir. Tümü Anadolu Selçuklu dönemine tarihlenen bu eserlerden 2540 env.nolu eser, hükümdar muhafızlarının tasvir edildiği sembolik nitelikli bir örnektir. Eser üzerinde kabartma halinde iki savaşçı tasviri işlenmiş olup her iki figür de sivri tepeli miğferler ve zincir zırhlar kuşanmış, pantolon ve kısa çizmeler giymiş şekilde, ellerinde kalkan ve kılıçlarıyla tasvir edilmiştir.

Müzedeki savaşçı tasvirlerinin bulunduğu diğer bir taş eser ise 2502 env.nolu sandukadır. Aşınma nedeniyle kompozisyon tam olarak algılanamamakla birlikte, eserin bir yüzü üzerinde iki süvari figürü görülmekte olup bu figürlerden arkadaki elinde mızrak taşımaktadır. Öndeki süvari figürü yakınında da ok atmakta olan bir figürün daha mevcut olduğu görülür. Bu nedenle kompozisyonun bir savaş ya da av sahnesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu kompozisyonla oldukça paralel bir sahnenin bulunduğu 2501 env.nolu koç biçimli mezar taşı ise Müze taş eserler koleksiyonundaki savaşçı tasvirlerinin bulunduğu son ve en önemli eserdir. Eserin bir yan yüzeyi üzerine kabartma olarak iki süvari figürü işlenmiş olup süvariler kolları üzerinde birer kartal taşır vaziyette tasvir edilmiştir. Diğer yan yüz üzerinde ise Türk sanatının en önemli mitolojik unsurlarından olan dağ keçisi figürleri işlenmiştir. Eserin koç ya da koyun heykeli şeklinde olması da eseri mitolojik-sembolik bakımdan önemli kılan bir diğer özelliktir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi taş eserler koleksiyonunda Anadolu dışı bir bölgeye ait olup üzerinde sembolik motif bulunan tek örnek Müzeye Halep'ten getirilmiş Memlûk dönemine tarihlenen 2536 env.nolu lahittir. Eserin kapağına İslâm sanatının yaygın olarak kullanılan sembolik motiflerinden olan havan kandil üzerinde mum motifi bir çift olarak işlenmiştir.

Müzedeki Osmanlı dönemine tarihlenen taş eserler üzerinde de kozmolojik ve sembolik mahiyette motiflerin bulunduğu görülmektedir. Bunlar erken döneme ait örneklerde bulunduğu gibi geç döneme tarihlenen örnekler üzerinde de görülmektedir. Hatta geç döneme tarihlenen mezar taşlarında oldukça gelişmiş bir sembolik anlatım uygulanmıştır.

Bu mahiyetteki motiflerin en önemlilerinden biri çarkıfelek motifi olup müzedeki Osmanlı dönemi eserleri arasında çarkıfelek motifi bulunan dikkat çekici bir örnek 1220 env.nolu ve 1518 tarihli mezar taşıdır. Eserin arka yüzüne, rumi ve palmet motifleriyle meydana getirilmiş bitkisel düzenlemenin tepe noktasına bir çarkıfelek motifi işlenmiştir. Söz konusu rumi-palmet düzenlemesinin yine mitolojik-kozmolojik mahiyette olan bir hayat ağacı motifi olduğu da ifade edilebilir. Ayrıca,

söz konusu eserin ön yüzü tepelik kısmı üzerinde kitabe kemer köşeliklerine işlenmiş birer adet beş köşeli yıldız motifi mevcut olup bunların tılsım mahiyetinde kutup yıldızı (demir kazık) motifleri olduğu düşünülmektedir.

Müzedeki çarkıfelek motifi bulunan diğer bir eser ise 1233 env.nolu ve 18. yüzyıl başlarına tarihlenen çeşme aynasıdır. Çarkıfelek motifi eserin merkezinde yer alan dekoratif kaş kemerin alınlık kısmına işlenmiştir. Ayrıca, eser üzerinde yine sembolik niteliği bulunan servi ağacı motifleri de mevcuttur. Aynı eserin kaş kemer köşelik kısımlarına Osmanlı sanatında yaygın şekilde görülen sembolik mahiyetteki lale motifleri işlenmiştir. Sözü edilen nitelikte lale motiflerinin görüldüğü Müze koleksiyonundaki diğer eserler ise 2838 env.nolu ve 1636-37 tarihli baş şahidesi ile 18. yüzyıl ya da 19. yüzyıl başlarına tarihlenen 1213 env.nolu kitabedir. 18. yüzyıl ikinci yarısına tarihlenen 284A env.nolu ayak şahidesi üzerinde de "ya Hu" ibaresiyle birlikte büyük boyutlu bir elif harfinin işlendiği görülmektedir. Elif harfinin, lale motiflerinde olduğu gibi "Allah" lafzını işaret eden bir sembol olarak uygulanmış olduğu ifade edilebilir.

Yukarıda sözü edilen tipteki servi ağacı motifleri müze koleksiyonundaki diğer pek çok eser üzerinde de görülmektedir. Bu eserlerden sembolik dil bakımından en ilgi çekici olanı 18. veya 19. yüzyıla tarihlenen 303 env.nolu çeşme teknesidir. Söz konusu eserde, bir çift servi ağacı motifi ile bunların üst orta kısmında altı kollu yıldız ve kemer köşeliklerinde de simetrik birer kuş figürü bulunmaktadır. Bu kompozisyonun sağ ve soluna ise birer ibrik motifi işlenmiştir. Sözü edilen tüm bu motifler sembolik-kozmolojik niteliktedir.

Müze taş eserler koleksiyonunda servi ağacı motifi bulunan bir diğer eser de 175 env.nolu ve 1790 tarihli ayak şahidesidir. Bu eserde servi ağacı motifi tek bir motif halinde yüzey üzerine işlenmiştir. Servi ağacı motifi, müzedeki Osmanlı mezar taşları üzerinde yaygın şekilde görülmektedir. Müze koleksiyonundaki 180, 210, 161, 296 ve 163 env.nolu ayak şahidelerinde servi ağacı motifleri yine sembolik nitelikli asma dalları ve üzüm salkımlarıyla birlikte verilmiştir. Buna benzer şekilde 167, 184 ve 208 env.nolu ayak şahideleri üzerinde de dallarında salkımları bulunan hurma

ağacı tasvirleri mevcuttur. Cennet meyvesinin sembolik anlatımı olarak kabul edilebilecek bu düzenlemelerin diğer ve belki de en önemli uygulaması ise kâse içinde meyve motifleridir. Nar, elma, armut, üzüm gibi çeşitli meyvelerin kâse içerisinde resmedildiği bu düzenlemelerin görüldüğü müze koleksiyonundaki eserler 47, 119, 218, 157 ve 180 env.nolu mezar taşlarıdır.

Mezar taşı sanatı, Osmanlı dönemindeki tüm sanat dalları arasında sembolik anlatım bakımından en gelişmiş sanat dalıdır. Yukarıda belirtilen ağaç ve cennet meyvesi tasvirlerinin yanı sıra Osmanlı dönemine ait mezar taşlarında çok çeşitli uygulamalarla mezar taşı sahibinin cinsiyet, makam, meşrep, rütbe, sosyal ve bürokratik mevkii gibi pek çok kişisel özelliği işaret edilmiştir. Osmanlı mezar taşı sanatında, söz konusu kişisel özellikleri işaret etmek üzere gerçekleştirilen uygulamaların başında elbette ki mezar taşı başlıkları, serpuşlar gelmektedir. Müze taş eserler koleksiyonunda mücevveze, örf, kafesî, paşalı, kâtibi, nezkeb, dardağan, börk, sikke, fes ve taç ile hanım mezar taşlarında görülen hotoz tipindeki başlıkların çok çeşitli örnekleri mevcuttur.

Osmanlı mezar taşı sanatında görülen diğer sembolik unsurların başında tarikat remz'leri gelmektedir. Mezar taşı sahibinin bağlı olduğu tarikatı işaret eden bu tip semboller genellikle mezar taşının kitabelik kısmının üstüne işlenen çeşitli motifler halindedir. Müze koleksiyonunda bulunan taş eserler arasındaki 213 env.nolu ve 1859 tarihli mezar taşı üzerinde Mevlevi sikkesi; 199 env.nolu ve 1818-19 tarihli lahit baş taşı üzerine ise beş köşeli yıldız etrafında gelişen geometrik bir motif halindeki Kadirî gülü işlenmiştir. 104 env.nolu ve 1802-03 tarihli sarnıç kitabesi üzerinde de aynı tarzda tarikat remz'i mevcut olup eser üzerine Sünbülliyye tâcı işlenmiştir. Bu durum tarikat remz'lerinin mezar taşı dışındaki eserlere de işlendiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Müze taş eserler koleksiyonunda yer alan Osmanlı dönemi mezar taşları üzerinde tarikat remz'leri dışında da çeşitli sembolik motifler mevcuttur. Bunlardan 96 env.nolu ve 1838 tarihli mezar taşında yine kitabelik kısmının üstüne bir Ayyıldız motifi işlenmiştir. 19. yüzyıla tarihlenen 284B env.nolu ayak şahidesi üzerinde ise

“Mekteb-î Harbiyye-î Şahane” ibaresiyle birlikte büyük boyutlu bir subay kılıcı motifi bulunmaktadır. Daha erken tarihli bir örnek olarak 17. yüzyıl ya da 18. yüzyıl başlarına tarihlenen 2455 env.nolu mezar taşı başlığı üzerinde ise sorguç motiflerinin bulunduğu görülmektedir. Sözü edilen tüm bu motifler askeri ya da Devlet görevlilerini işaret eden sembolik unsurlardır.

Müze koleksiyonundaki 97 ve 306 env.nolu Osmanlı mezar taşları üzerinde ayrıca durmak yerinde olacaktır. Zira, bu eserlerde sembolik anlatımın oldukça üst düzeylere ulaşıldığı tespit edilmektedir. 97 env.nolu ve 1869 tarihli mezar taşının üst kısmında iki dal motifi kenarlardan yukarıya doğru yükselerek mezar taşının başlığı ile birleşmektedir. Başlığın iki yanına kadar uzayıp birleşen bu bezemeler birer zülüf gibi algılanmaktadır. Söz konusu eserin kitabesinden mezar taşının, Osmanlı Sarayı’nın özel hizmetlileri olan Zülüflü Baltacılar’dan bir kişiye ait olduğu anlaşılmakta olup bu görevdeki kişilerin gerçek hayatlarında başlıklarının yanlarına zülüfe benzer unsurlar taktıkları bilinmektedir. Böylece, mezar taşında da kişinin yaptığı göreve bir gönderme yapıldığı anlaşılmaktadır. 306 env.nolu ve 1832 tarihli mezar taşı ise çok daha etkileyici bir örnektir. Eser yaprak taç şeklinde düzenlenmiş tepeliği bulunan bir kadın mezar taşıdır. Mezar taşının orta alt kısmına bütünleşik olarak yüksek kabartma halinde küçük boyutlu bir mezar taşı daha işlenmiştir. Her iki mezar taşının da ayrı kitabeleri mevcut olup bu kitabelerden mezar taşının hamile iken bebeğiyle birlikte vefat eden bir kadın için yapıldığı anlaşılmaktadır.

Müze taş eserler koleksiyonundaki Osmanlı mezar taşları arasında sembolik anlatım bakımından önemli bir grubu yeniçeri mezar taşları oluşturmaktadır. Müze koleksiyonunda çok sayıda yeniçeri mezar taşı mevcut olup bunlar arasındaki börk tipinde serpuşu ve bölük remz’i bulunan örnekler konumuzla doğrudan ilgilidir. 194 env.nolu ve 1750-51 tarihli eser ile 2835 env.nolu ve 1755-56 tarihli eser müze koleksiyonundaki börklü yeniçeri mezar taşı örneklerindendir. Söz konusu iki eser üzerinde börk tipindeki başlık dışında sembolik unsur mevcut değildir. Ancak, müze taş eserler koleksiyonundaki diğer börklü yeniçeri mezar taşı örnekleri olan 2837 env.nolu ve 1745-46 tarihli eser üzerinde üçlü servi; 232 env.nolu ve 1762-63 tarihli eser üzerinde ise kadırga motifi halinde olan bölük remz’leri mevcuttur. 2836

env.nolu ve 1752-53 tarihli börklü yeniçeri mezar taşının başlık kısmı üzerinde de bir mühr-i Süleyman motifinin bulunduğu görülmektedir. Söz konusu bu üç eser börkleri, bölük remz'leri ve mühr-i Süleyman motifiyle müzedeki en dikkat çekici yeniçeri mezar taşları olarak ifade edilebilir. Müze koleksiyonunda dardağan tipinde başlığı bulunan veya başlığı mevcut olmayan bazı yeniçeri mezar taşı örnekleri üzerinde de bölük remz'lerinin bulunduğu görülmektedir. 114 env.nolu ve 1770-71 tarihli başlıksız eser üzerinde çift alem; 31 env.nolu ve 1811 tarihli dardağan başlıklı eser üzerinde balık ve 134 env.nolu ve 1823 tarihli başlıksız eser üzerinde ise çift bayrak motifi şeklinde bölük remz'leri mevcuttur.

Müze taş eserler koleksiyonunda bulunan 281 env.nolu ve 1900-01 tarihli Osmanlı devlet arması ise müzedeki en geç tarihli sembolik düzenleme olarak ifade edilebilir. Çok çeşitli motiflerden meydana getirilmiş düzenlemede bayrak, sancak, kılıç, mızrak, top gibi devlet ve ordunun çeşitli sınıflarını temsil eden simgesel unsurlar mevcuttur. Ayrıca, düzenleme dâhilinde yine sembolik nitelikteki nişanlar, güneş ve hilal motifleri ile Sultan II. Abdülhamid tuğrası bulunmaktadır.

3. KATALOG

3.1. Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Dönemine Çağdaş Diğer Kültür Çevrelerine Ait Eserler

3.1.1. Kitabeler

Kat. No: 001 **Env. No**: 2511 **Türü**: Mesafe Taşı **Ölçüleri**: 40 x 30 cm

Orijinal Yeri: Kudüs - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 59

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Sanat al-amyal Abd 2- ullah Abdülmelik E 3-mir el-müminin rahimullah 4- aleyh min dimask ila heza 5- el mil seba ve mia mil

Tercümesi: Müslümanların Emiri Abdullah Abdülmelik Allah günahlarını affetsin. Burdan Şam'a kadar 107 mil mesafe vardır.

Malzemesi: Mermer

Tarihlendirme: Kitabesine göre; Emevi devri, M. 685 ila M. 705 arası.

Durumu: Alttan yedinci satırından kırılmış ve üst kısmı kaybolmuştur. Kenar ve yüzeylerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: Yüzeyinde yedi satırlık Arapça kitabesi bulunan bir mesafe taşıdır. Kitabe muntazam olmayan ve kufi hat özelliği gösteren bir hat ile kazınarak işlenmiştir. Eser üzerinde kitabe hattı dışında işleme yoktur. Envanter kayıtlarında Kudüs'ten getirildiği belirtilen eserin; Emevi Halifesi Abdülmelik bin Mervan döneminde, Kudüs ve Şam arasındaki mesafeyi bildrimek için yapılmış olduğu kitabe metninden anlaşılmaktadır. Eser, İslâmiyetin ilk yüzyılana tarihlenen nadir ve erken örneklerden biri olması ve üzerindeki kitabenin de İslam hat sanatının başlangıç aşamasını teşkil etmesi bakımından oldukça önem arz etmektedir.[159]

[159] İslâm hat sanatının gelişimi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Nabia Abbott (1939), **The Rise of the North Arabic Script and its Kur'anic Development, with a Full Description of the Kur'an Manuscripts in the Oriental Institute**, The University of Chicago Oriental Institute Publications, Volume 50, Chicago.

Resim 3.1.

Yayın:

- Ali Serkander DEMİRKOL, "Taş Eserler", **Türk ve İslam Eserleri Müzesi**, Bilkent Kültür Girişimi Yayınları, İstanbul, 2011, s.76.
- Alain GEORGE, **The Rise of Islamic Calligraphy**, Saqi Books, London, 2010, s.70, figure 45.
- C. Clermont-Ganneau; "Notes d'épigraphie et l'histoire Arabes," **Journal Asiatique** (e serie IX avril-mai-juin) 1887, s.297-427.
- Can KERAMETLİ; "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde Erken İslâm Devrine Ait Kitabeler," **Şarkiyat Mecmuası**, S.VI (1965), İstanbul, 1966, s.20.
- Marcus FRASER ve Will KWIATKOWSKI; **Ink and Gold - Islamic Calligraphy**, Museum für Islamische Kunst Berlin, Sam Fogg, London, 2006, s.21, fig. 2.
- Nabia Abbott (1939); **a.g.k.**, Plate II, fig. 5.
- Nazan ÖLÇER,öte.; **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, Akbank, İstanbul, 2002, s.32.
- Seracettin ŞAHİN (haz.); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi: Emevilerden Osmanlılara 13 Asırlık İhtişam**, Kaynak Yayınlar, İstanbul, 2002, s.26.
- Sheila S. Blair; **Islamic Inscriptions**, New York University Press, New York, 1998, s. 42, fig. 3.16.
- Yasin H. SAFADI**, Islamic Calligraphy,** Thames and Hudson, London, 1978, s.11.

Kat. No: 002 **Env. No**: 2512 **Türü**: İnşa Kitabesi **Ölçüleri**: 45 x 47 cm

Orijinal Yeri: Kudüs - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 60

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Bismillâhirrahmânirrahîm 2- Lâ ilâhe illallâhu vahdehu lâşerîke leh 3- Muhammed resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem 4- Amara bi'inşa hazihi el me'zne ve'l-mescid 5- el-Mehdi emir'ül-müminin hafızahu 6- Allah va'azzama ecru vahsena 7- ceze-u ale yedey ….. ….. 8- …….. ve guhut bin-Hişam …. 9- Fi'l-muharrem min senet hams ve hamsin ve 10- meâ Lâ ilâhe illallâh el-melik 11- ül-vahid el-kahhâr lâşerîke leh

Tercümesi: Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur; o tektir, ortağı yoktur. Allah resulu Muhammed; Allah ona salât ve selam etsin. Bu minare ve mescidin inşa emri müminlerin emiri el-Mehdi; Allah onu muhafaza etsin, Allah onun hayırlarının karşılığını versin, tarafından ibn-i Hişam'a verilmiştir. 155 yılı Muharrem ayında. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O tek mutlak yöneticidir, O kahredicidir, ortağı yoktur.

Tarihlendirme: Kitabesine göre; Abbasi devri, H. Muharrem 155 / M. Aralık 771 - Ocak 772.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Genel durumu iyidir. Ancak, kenarları üzerindeki küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: Muntazam olmayan ve kufi hat özelliği gösteren bir hat ile on bir satır halinde yazılmış bir inşa kitabesidir. Kitabe Arapçadır ve yüzeye kazınarak işlenmiştir. Kitabe kısmı, daireler ya da helezonlar meydana getirerek devam eden kıvrımlar üzerindeki asma yapraklarından meydana getirilmiş düzenlemeyle dolgulu bir bordür ile dört yönden çerçevelenmiştir. Bordür düzenlemesinde, asma yapraklarıyla beraber üç dilimli yaprak motifleri ve kalp motifine benzer motifler de görülmektedir. Eserin, Abbasi Halifesi Muhammed el-Mehdî'nin veliaht olduğu döneminde, ibn-i Hişam isimli mimar tarafından inşa edilen bir mescid ve bir minareye ait olduğu kitabe metninden anlaşılmaktadır. Envanter kayıtlarında Kudüs'ten getirildiği belirtilen eser tarihi Aşkelon kentinde inşa edilmiş ancak günümüze ulaşamamış bir camiye aittir.

Resim 3.2.

Yayın:

- Ali Serkander DEMİRKOL, "Taş Eserler", **Türk ve İslam Eserleri Müzesi**, Bilkent Kültür Girişimi Yayınları, İstanbul, 2011, s.76.
- Can KERAMETLİ; "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde Erken İslâm Devrine Ait Kitabeler," **Şarkiyat Mecmuası**, S.VI (1965), İstanbul, 1966, s.20.
- Nazan ÖLÇER ve öte.; **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, Akbank, İstanbul, 2002, s.32.
- Seracettin ŞAHİN (haz.); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi: Emevilerden Osmanlılara 13 Asırlık İhtişam**, Kaynak Yayınlar, İstanbul, 2002, s.27.

Kat. No: 003 **Env. No**: 2517 **Türü**: Kitabe **Ölçüleri**: 109 x 109 cm

Orijinal Yeri: Kudüs - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 858

Kitabe Transkripsiyonu: l- Bismillahirrahmanirahim 2- …. El-emir … ve'l-hazretu'l mutahhara 3- ….. heze'l mescid ve imaretih …. 4- …. vegit emr-ez-zimme fi istihrac vela 5- fi gayrihi ve'l-yegit min ….. zelika vel'yevm-sık 6- el-mersum fi emr-i arsallah

Tercümesi: Kitabe metninin okunabilen kısımlarından; Emir ya da halife tarafından mescit ve imaretlere gayrimüslimlerin girmesinin yasaklamış olduğuna dair bir kitabe olduğu anlaşılmaktadır.

Malzemesi: Kireç taşı

Tarihlendirme: Hat özelliklerine göre; erken İslâm devri.

Durumu: Sol üst köşesinde bir çatlak mevcuttur. Yüzeyi üzerine aynı eksende dört delik açılmıştır. Ayrıca, kenar ve yüzeylerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeyinde korozyon görülmektedir.

Açıklama: Muntazam olmayan ve kufi hat özelliği gösteren bir hat ile altı satır halinde yazılmıştır. Kitabe Arapçadır ve yüzeye kazınarak işlenmiştir. Kitabe kısmı en dışta yer alan bir çerçeve ile dört yönden sınırlandırılmıştır. Kitabe metninin okunabilen kısımlarından; eserin, cami ve mescitlere Müslüman olmayanların girmesinin yasaklandığını bildirmek amacıyla yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Envanter kayıtlarında Kudüs'ten getirildiği belirtilen eseri; orijinal yeri ve hat özelliklerine göre, erken İslâm devrine tarihlemek mümkündür.

Resim 3.3.

Yayın: Can KERAMETLİ; "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde Erken İslâm Devrine Ait Kitabeler," **Şarkiyat Mecmuası**, S.VI (1965), İstanbul, 1966, s.20.

Kat. No: 004 **Env. No:** 2522 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 80 x 42 cm

Orijinal Yeri: Fustat - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 2759

Kitabe Transkripsiyonu: Okunamıyor

Tarihlendirme: Hat özelliklerine göre; erken İslâm devri.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kenar ve yüzeylerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Geometrik nitelik gösteren kufi hatla yazılmış on yedi satırlık Arapça bir kitabedir. Harflerin arasındaki boşluklar derin oymalar şeklindedir. Böylece hattı meydana getiren harfler kabartma halini almıştır. Kitabe dört yönden iki kademeli bir silme ile çerçevelenmiştir. Envanter kayıtlarında Fustat'dan getirildiği belirtilen eserin erken İslâm devrine ait olduğu düşünülmekle birlikte tam bir tarihleme yapabilmek mümkün değildir.

Resim 3.4.

Yayın: Can KERAMETLİ; "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde Erken İslâm Devrine Ait Kitabeler," **Şarkiyat Mecmuası**, S.VI (1965), İstanbul, 1966, s.21.

Kat. No: 005 **Env. No:** 2513 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 93 x 25 cm

Orijinal Yeri: Kudüs - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 61

Kitabe Transkripsiyonu: Okunamıyor

Malzemesi: Mermer

Tarihlendirme: Hat özelliklerine göre; erken İslâm devri.

Durumu: Eser sekizinci satırından kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Kenar ve yüzeylerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde yoğun korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Geometrik formda unsurları bulunan, muntazam kufi hatla on dört satır halinde yazılmış Arapça bir kitabedir. Kitabede harfler yüzeye kabartma olarak işlenmiştir. Kitabesi korozyon ve tahribat sebebiyle okunamaktadır. Bu nedenle, tarihi menşei ve fonksiyonu tespit edilememektedir. Ancak, envanter kayıtlarında Kudüs'ten getirildiği belirtilmiş olan eseri; orijinal yeri ve hat özelliklerine göre, erken İslâm devrine tarihlemek mümkündür.

Resim 3.5.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 006 **Env. No:** 2516 **Türü:** İnşa Kitabesi **Ölçüleri:** 49 x 31 cm

Orijinal Yeri: Nablus - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 697

Kitabe Transkripsiyonu: 1-Bismillah(irrahmanirahim) 2- …. Amara be'amel …… 3- Alâ… …… 4- İlla el…… …lillah (okunamıyor)

Tarihlendirme: Hat özelliklerine göre; erken İslâm devri.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eser ortasından kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Kitabenin sol üst köşedeki dörtte birlik kısmı kırılmış ve kaybolmuştur. Kenar ve yüzeylerde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Kufi hat özellikleri gösteren bir hatla dört satır halinde yazılmıştır Arapça bir kitabedir. Harfler yüzeye kabartma olarak işlenmiş ve satır aralarında cetvel çizgileri verilmiştir. Kitabe kısmı en dışta yer alan ve kademeli olarak yükselen silmeler ile dört yönden çerçevelenmiştir. Kitabe metninin okunabilen kısımlarından bir inşa kitabesi olduğu anlaşılmaktadır. Envanter kayıtlarında Kudüs'ten getirildiği belirtilmiş olan eseri; orijinal yeri ve hat özelliklerine göre, erken İslâm devrine tarihlemek mümkündür.

Resim 3.6.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 007 **Env. No**: 2520 **Türü**: Kitabe **Ölçüleri**: 91 x 60 cm

Orijinal Yeri: Halep - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 1589

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Bismillâh 2- irrahmanir 3- rahim Allahü 4- lâ ilâhe illâ 5- hüvel hayy 6- ül kayyûm 7- lâ te'huzühû sinetün 8- ve lâ nevm **Yazı bordürü:** Lehû mâ fis-semâvâti vemâ fil erd. Menzellezî yeşfeu indehû illâ biiznihi. Ya'lemü mâ beyne eydîhim. (Bakara Suresi 255. ayetten)

Tercümesi: Rahman ve rahim olan Allâh'ın adıyla. Allâh, ki O'ndan başka tanrı yoktur, dâimâ diri ve yaratıklarını koruyup yöneticidir. Kendisini ne bir uyuklama, ne de uyku tutmaz. Göklerde ve yerde olanların hepsi O'nundur. O'nun izni olmadan kendisinin katında kim şefâat edebilir? Onların önlerinde ve arkalarında olanı bilir. (Bakara Suresi 255. ayetten)

Tarihlendirme: Hat özelliklerine göre Büyük Selçuklu dönemi.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kenar ve yüzeylerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Eserin merkez ekseni üzerinde üç adet delik açılmıştır. Yüzeylerinde korozyon görülmektedir.

Açıklama: Üst kısmı yuvarlak kemer biçiminde olan, merkezinde sekiz satırlık; etrafında da bordür şeklinde tek satırlık kufi hat bulunan Arapça bir kitabedir. Kufi hat oldukça dekoratif bir tarzda olup harfler geometrik biçimler oluşturacak ve uzun unsurları kıvrımlar meydana getirecek şekilde düzenlenmiştir. Kitabe yüzeyinde, merkezdeki ve dıştaki kitabe alanlarını çerçeveleyen bordür niteliğinde birer sıra silme mevcuttur. Silmelerin yüzeyleri kazıma tekniği ile bezenerek hareketlendirilmiştir. Envanter kayıtlarında Halep'ten getirildiği belirtilen eserin Büyük Selçuklu devrine ait olduğu düşünülmekle birlikte tam bir tarihleme yapabilmek mümkün değildir.

Resim 3.7.

Yayın:

- Can KERAMETLİ; "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde Erken İslâm Devrine Ait Kitabeler," **Şarkiyat Mecmuası**, S.VI (1965), İstanbul, 1966, s.21.
- Lorenz KORN; "Einige Abbasidische Inschriften aus der Gazira",**Istanbuler Mitteilungen**, IstMitt 57, 2007, s.698.

Kat. No: 008 **Env. No**: 2509 **Türü**: Kitabe **Ölçüleri**: 53 x 90 cm

Orijinal Yeri: Diyarbakır - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 57

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Allahü lâ ilâhe illâ hüvel hayyül kayyûm 2- ya'lemü mâ beyne eydîhim vemâ halfehüm 3- ya'lemü mâ beyne eydîhim vemâ halfehüm (Bakara Suresi 255. ayetten)

Tercümesi: 1- Allah ki, O'ndan başka ilah yoktur. O hayydır, kayyûmdur. 2- O, kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. 3- O, kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir.

Tarihlendirme: Hat özelliklerine göre Büyük Selçuklu dönemi.

Malzemesi: Kireç Taşı

Durumu: Sol üst köşesinde bir parça kırık ve noksandır. Kenarları üzerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeyinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Geometrik formda unsurları bulunan, oldukça soyut tarzdaki kufi hat ile üç satır halinde yazılmış bir kitabedir. İlk satırın altında geniş bir cetvel çizgisi bulunmaktadır. İkinci ve üçüncü satır ise birbirine yakın ve cetvelsiz olarak işlenmiştir. Bakara Suresi 255. ayetten cümlelerin yazılı olduğu kitabenin ikinci ve üçüncü satırlarında çok nadir görülebilecek bir uygulama olarak aynı cümlenin tekrarlandığı tespit edilmiştir. Envanter kayıtlarında kitabenin hangi yapıya ait olduğu hakkında bilgi mevcut değildir. Ancak Müzeye Diyarbakır'dan getirildiği belirtilmiştir. Kitabenin, hat özelliklerine göre Büyük Selçuklu devrine ait olduğu düşünülmekle birlikte tam bir tarihleme yapabilmek mümkün değildir.

Resim 3.8.

Yayın:

- KERAMETLİ, Can (1966); "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde Erken İslâm Devrine Ait Kitabeler," **Şarkiyat Mecmuası**, VI-1965, İstanbul, 22.
- KONYAR, Basri (1936); **Diyarbekir Tarihi: Tarihi, Kitabeleri, Yıllığı**, Ulus Basımevi, 2, 19-20, resim 13.

Kat. No: 009 **Env. No:** 2510 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 90 x 53 cm

Orijinal Yeri: Diyarbakır - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 58

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Lâ te'huzühû sinetün ve lâ nevm (Bakara Suresi 255. ayetten) 2- ve lâ yevm vusia'h kelimat ellâ bima 3- ve lâ yevm vusia'h kelimat ellâ bima

Tarihlendirme: Hat özelliklerine göre Büyük Selçuklu dönemi.

Malzemesi: Kireç Taşı

Durumu: Sol ve sağ üst köşelerinde birer parça kırık ve noksandır. Kenarları üzerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeyinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Geometrik formda unsurları bulunan, oldukça soyut tarzda kufi hat ile üç satır halinde yazılmış bir kitabedir. İlk satırının hemen üzerinde, çizgi ve dörtgen motiflerin sırayla dizilimi ile meydana getirilmiş bir bezeme bulunmaktadır. İlk satırın altında ise genişce bir cetvel çizgisi mevcuttur. İkinci ve üçüncü satır birbirine yakın ve cetvelsiz olarak işlenmiştir. Bakara Suresi 255. ayetten cümlelerin yazılı olduğu kitabenin ikinci ve üçüncü satırlarında çok nadir görülebilecek bir uygulama olarak aynı cümlenin tekrarlandığı tespit edilmiştir. Kitabenin hangi yapıya ait olduğu hakkında bilgi mevcut değildir. Ancak, envanter kayıtlarında Diyarbakır'dan getirildiği belirtilmiştir. Büyük Selçuklu devrine ait olduğu düşünülmekle birlikte tam bir tarihleme yapabilmek mümkün değildir.

Resim 3.9.

Yayın:

- KERAMETLİ, Can (1966); "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde Erken İslâm Devrine Ait Kitabeler," **Şarkiyat Mecmuası**, VI-1965, İstanbul, 22.
- KONYAR, Basri (1936); **Diyarbekir Tarihi: Tarihi, Kitabeleri, Yıllığı**, Ulus Basımevi, 2, 19-20, resim 13.

Kat. No: 010 **Env. No:** 2318 **Türü:** Taş Kitabe **Ölçüleri:** 50 x 90 cm

Orijinal Yeri: Diyarbakır - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 55

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Allâhu lâ ilâhe illâ huvel hayyul kayyûm 2- Vâhum fi me….. vela…… (İlk satır Bakara Suresi 255. Ayetten)

Tercümesi: 1- Allah ki, O'ndan başka ilah yoktur. 2- (tercüme edilemiyor)

Tarihlendirme: Hat özelliklerine göre Büyük Selçuklu dönemi.

Malzemesi: Kireç Taşı

Durumu: Sağ alt köşesinde bir parça kırık ve noksandır. Kenarları üzerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeyinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Geometrik formda unsurları bulunan, oldukça soyut tarzdaki kufi hat ile birbirine yakın iki satır halinde yazılmış bir kitabedir. Kur'an ayetlerinden cümlelerin yazılı olduğu kitabenin hangi yapıya ait olduğu hakkında bilgi mevcut değildir. Ancak, envanter kayıtlarında Diyarbakır'dan getirildiği belirtilmiştir. Büyük Selçuklu devrine ait olduğu düşünülmekle birlikte tam bir tarihleme yapabilmek mümkün değildir.

Resim 3.10.

Yayın: KONYAR, Basri (1936); **Diyarbekir Tarihi: Tarihi, Kitabeleri, Yıllığı**, Ulus Basımevi, 2, 19-20, resim 13.

Kat. No: 011 **Env. No:** 2328 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 50 x 90 cm

Orijinal Yeri: Diyarbakır - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 56

Kitabe Transkripsiyonu: Okunamıyor

Tarihlendirme: Hat özelliklerine göre B. Selçuklu dönemi. **Malzemesi:** Kireç Taşı

Durumu: Harap durumdadır. Kırılarak dört parçaya ayrılmıştır. Kenarları ve yüzeylerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yoğun korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Geometrik formda unsurları bulunan, oldukça soyut tarzdaki kufi hat ile birbirine yakın iki satır halinde yazılmış bir kitabedir. Yoğun korozyon nedeniyle kitabe okunamamakla birlikte Kur'an ayetlerinin yazılı olması muhtemeldir. Eserin hangi yapıya ait olduğu hakkında bilgi mevcut değildir. Ancak, envanter kayıtlarında Diyarbakır'dan getirildiği belirtilmiştir. Hat ve biçim özelliklerine göre Büyük Selçuklu devrine ait olduğu düşünülmekle birlikte tam bir tarihleme yapabilmek mümkün değildir.

Resim 3.11.

Yayın:

- KONYAR, Basri (1936); **Diyarbekir Tarihi: Tarihi, Kitabeleri, Yıllığı**, Ulus Basımevi, 2, 19-20, resim 13.

Kat. No: 012 **Env. No:** 2518 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 68 x 42 cm

Orijinal Yeri: Diyarbakır - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 1110

Kitabe Transkripsiyonu - Ön Yüz: 1- Allahü lâ ilâhe illâ hüvel hayyül kayyûm. 2- Lehû mâ fis-semâvâti vemâ fil erd. (Bakara Suresi 255. ayetten)

Tercümesi: 1- Allah ki, O'ndan başka ilah yoktur. O hayydır, kayyûmdur. 2- Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nundur.

Arka Yüz: 1- Kul huva 2- …… 3- Allahu el-Alîm 4- …….

Tercümesi: 3- Alim olan Allah (Esmaü'l Hüsna'dan)

Tarihlendirme: Hat özelliklerine göre Büyük Selçuklu dönemi.

Malzemesi: Kireç Taşı

Durumu: Kenarları üzerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Her iki yüzüne de geometrik formda unsurları bulunan, oldukça soyut tarzda kufi hat ile ibareler yazılmış Arapça bir kitabedir. Bir yüzüne birbirine yakın iki satır halinde ve cetvelsiz olarak Bakara Suresi 255. ayetten cümleler yazılmıştır. Diğer yüzünde ise dairesel bir çerçeve içinde dört satırlık kitabe işlenmiştir. Eser üzerinde, bunlar dışında bezeme mevcut değildir. Envanter kayıtlarında Diyarbakır'dan getirildiği belirtilen eserin Büyük Selçuklu devrine ait olduğu düşünülmekle birlikte tam bir tarihleme yapabilmek mümkün değildir.

Ön Yüz

Arka Yüz

Resim 3.12.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 013 **Env. No**: 2519 **Türü**: Kitabe **Ölçüleri**: 68 x 42 cm

Orijinal Yeri: Diyarbakır - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 1111

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Bismi 2-llahirrahman 3- irrahim …….. 4- kul…….. … … 5- …….. ……

Tarihlendirme: Hat özelliklerine göre B. Selçuklu dönemi.

Malzemesi: Kireç Taşı

Durumu: Kenarları üzerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Geometrik formda unsurları bulunan, oldukça soyut tarzda kufi hat ile ibareler yazılmış Arapça bir kitabedir. Yüzeyi üzerine dairesel bir çerçeve içinde beş satırlık kitabe işlenmiştir. Eser üzerinde, bunun dışında bezeme mevcut değildir. Envanter kayıtlarında Diyarbakır'dan getirildiği belirtilen eserin Büyük Selçuklu devrine ait olduğu düşünülmekle birlikte tam bir tarihleme yapabilmek mümkün değildir.

Resim 3.13.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 014 **Env. No:** 2530 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 69 x 44 cm

Orijinal Yeri: Diyarbakır - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 2876

Kitabe Transkripsiyonu: 1- fis-semâvâti vemâ fil erd 2- menzellezî yeşfeu indehû

Tercümesi: 1- Göklerde ve yerdekilerin hepsi (O'nundur.) 2- (O'nun izni olmadan) katında kim şefaat edebilir? (Bakara Suresi 255. ayetten)

Tarihlendirme: Hat ve süslemelerine göre Artuklu dönemi.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Sol üst köşesi kırılmış ve tamir edilmiştir. Kenar ve yüzeylerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Unsurları geometrik formlarla vurgulanmış ve kimi yerlerde harflerin uzun unsurların geri kıvrılması, kimi yerlerde ise yonca motifine benzer motifler eklenerek dekoratif hale getirilmiş tarzda kufi hat ile iki satır halinde yazılmış bir kitabedir. İki satır arasında cetvel çizgisi mevcuttur ve her satır ayrı çerçeve içine alınmıştır. Yüzey üzerinde, kitabe üst tarafa işlenmiş olup alt kısım boş bırakılmıştır. Eserin, hat ve çerçeveleri dışında bezemesi mevcut değildir. Bakara Suresi 255. ayetten cümlelerin yazılı olduğu kitabenin hangi yapıya ait olduğu hakkında bilgi mevcut değildir. Ancak, envanter kayıtlarında Diyarbakır'dan getirildiği belirtilmiştir. Artuklu devrine ait olduğu düşünülmekle birlikte tam bir tarihleme yapabilmek mümkün değildir.

Resim 3.14.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 015 **Env. No:** 2532 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 78 x 40 cm

Orijinal Yeri: Diyarbakır - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 3126

Kitabe Transkripsiyonu: ……. lehû mâ fis-semâva (Bakara Suresi 255. ayetten)

Tarihlendirme: Hat ve süslemelerine göre Artuklu dönemi. **Malzemesi:** Kireç taşı

Durumu: Üst sağ köşesinde büyük bir parça ile sağ alt köşesinde bir parça kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarları üzerinde de kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Üst kısmında bir satır kufi hat ve bunun altında da birbirine bağlı kazayağı ya da eli böğründe motiflerinin dizilimiyle meydana getirilmiş bir bordür bulunan Arapça bir kitabedir. Kufi hatta harfler geometrik formlarla vurgulanmış ve kimi yerlerde harflerin uzun unsurların geri kıvrılması; kimi yerlerde de rumiye benzer motiflerle dekoratif nitelik arttırılmıştır. Kufi hat ile altında yer alan bordür arasında cetvel çizgisi mevcuttur. Kitabe ve bordür yüzeyin üst kısmına işlenmiş olup alt kısım boş bırakılmıştır. Eserin sol alt kısmına, sonradan "Abdülkadir sene 1313 (M. 1895-96)" ibaresi kazınmıştır. Bakara Suresi 255. ayetten cümlelerin yazılı olduğu kitabenin hangi yapıya ait olduğu hakkında bilgi mevcut değildir. Ancak, envanter kayıtlarında Diyarbakır'dan getirildiği belirtilmiştir. Artuklu devrine ait olduğu düşünülmekle birlikte tam bir tarihleme yapabilmek mümkün değildir.

Resim 3.15.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 016 **Env. No:** 2531 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 86,5 x 55 cm

Orijinal Yeri: Diyarbakır - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 3124

Kitabe Transkripsiyonu - Üst Satır: Lâ te'huzühû sinetün ve lâ nevm. Lehû mâ fis-semâvâti (Bakara Suresi 255. ayetten) **Orta Bölüm:** 1- vema fi 2- el erd 3- menzellezi yeşfahu (?) 4- indehu ……. (?)

Tercümesi - Üst Satır: Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama. Göklerde (ve yerde)kilerin hepsi O'nundur.

Malzemesi: Kireç taşı

Tarihlendirme: Hat ve süsleme özelliklerine göre Artuklu dönemi.

Durumu: Kırılarak parçalara ayrılmış ancak tamir edilmiştir. Tepelik kısımlarında ve kenarlarında kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Üst kısmında, kademeli üçgen formunda üç adet kemerin yan yana dizilmesiyle meydana getirilmiş taç tepeliği bulunan Arapça bir kitabedir. Yazı ibareleri; taç kısmının hemen altında eser boyunca uzanan bir satır ve gövde yüzeyinde yan yana yer alan yuvarlak kemerli dört adet çerçeve içine ikişer satır halinde işlenmiştir. Kitabe, geometrik karakterli unsurlarla vurgulanmış kufi hat ile yazılmıştır. Çerçeve kemer köşelikleri geometrik motiflerle dolgulanmış, bunların altına zikzak motifleri işlenerek kemerli bölümler birbirinden ayrılmıştır. Yuvarlak kemerler ve harfler, üzerlerine daire motifleri işlenerek bezenmiştir. Envanter kayıtlarında eserin Diyarbakır'dan getirildiği belirtilmiştir. Artuklu devrine ait olduğu düşünülmekle birlikte tam bir tarihleme yapabilmek mümkün değildir.

Resim 3.16.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 017 **Env. No:** 2331 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 47 x 78 cm

Orijinal Yeri: Diyarbakır - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 03 Nisan 1941 **Eski No:** 2874

Kitabe Transkripsiyonu - Üst satır: Allahü lâ ilâhe illâ hüvel hayyül kayyûm. (Bakara Suresi 255. ayetten)

Sağdan 1. Bölüm: Ve la ..… **2. Bölüm**: ……. **3. Bölüm**: ……. **4. Bölüm**: …….

Tercümesi: Allah ki, O'ndan başka ilah yoktur. O hayydır, kayyûmdur.

Tarihlendirme: Hat ve süslemelerine göre Artuklu dönemi.

Malzemesi: Kireç taşı

Durumu: Eser kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde yoğun korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Üst kısmında, kademeli üçgen formunda üç adet kemerin yan yana dizilmesiyle meydana getirilmiş taç kısmı bulunan süslemeli bir kitabedir. Yazı ibareleri; taç kısmının hemen altında eser boyunca uzanan bir satır ve gövde yüzeyinde yan yana yer alan yuvarlak kemerli dört adet çerçeve içine ikişer satır halinde işlenmiştir. Kitabe, geometrik karakterli unsurlarla vurgulanmış kufi hat ile yazılmıştır. Çerçeve kemer köşelikleri geometrik motiflerle dolgulanmıştır. Envanter kayıtlarında eserin Diyarbakır'dan getirildiği belirtilmiştir. Artuklu devrine ait olduğu düşünülmekle birlikte tam bir tarihleme yapabilmek mümkün değildir.

Resim 3.17.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 018 **Env. No:** 2529 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 98 x 56 cm

Orijinal Yeri: Diyarbakır - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 2875

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Allahü lâ ilâhe illâ hüvel hayyül kayyum la 2- Lehû mâ fis-semâvâti 3- Yeşfehu indehu ….. …… kullehu (?) (Bakara Suresi 255. ayetten)

Tercümesi: Allah ki, O'ndan başka ilah yoktur. O hayydır, kayyûmdur.

Tarihlendirme: Hat ve süslemelerine göre Artuklu dönemi.

Malzemesi: Kireç taşı

Durumu: Kırılarak dört parçaya ayrılmıştır. Sol kenarı boyunca büyükçe bir parça mevcut değildir. Kenar, köşe ve yüzeylerinde de kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde yoğun korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Üst kısmında, kademeli üçgen formunda dört adet kemerin yan yana dizilmesiyle meydana getirilmiş taç tepeliği bulunan Arapça bir kitabedir. Yazı ibareleri; taç kısmının hemen altında eser boyunca uzanan bir satır ve gövde yüzeyinde yan yana yer alan yuvarlak kemerli dört adet çerçeve içine ikişer satır halinde işlenmiştir. Ancak, kitabe alt alta üç satır olarak okunmaktadır. Kitabe geometrik karakterli unsurlarla vurgulanmış kufi hat ile yazılmıştır. Çerçeve kemer köşelikleri geometrik motiflerle dolgulanmış, bunların altına birbirne paralel çizgiler işlenerek kemerli bölümler birbirinden ayrılmıştır. Envanter kayıtlarında eserin Diyarbakır'dan getirildiği belirtilmiştir. Eserin Artuklu devrine ait olduğu düşünülmekle birlikte tam bir tarihleme yapabilmek mümkün değildir.

Resim 3.18.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 019 **Env. No:** 2533 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 60 x 45 cm

Orijinal Yeri: Diyarbakır - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 3128

Kitabe Transkripsiyonu - Üst satır: …. ilmihi illa bima şe…..

Sağ Bölüm: la ..… **Orta Bölüm**: ……. **Sol Bölüm**: illallah samed (?)

Tarihlendirme: Hat ve süslemelerine göre Artuklu dönemi. **Malzemesi:** Kireç taşı

Durumu: Eserin sol üst köşesi ile sağ kısmı kırılmış ve kaybolmuştur. Kenar, yüzey ve köşelerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Üst kısmında, kademeli üçgen formunda kemerin yan yana dizilmesiyle meydana getirilmiş taç tepeliği bulunan Arapça bir kitabedir. Yazı ibareleri; taç kısmının hemen altında eser boyunca uzanan bir satır ve gövde yüzeyinde yan yana yer alan atnalı kemerli çerçeveler içine dörder satır halinde işlenmiştir. Kitabe, geometrik karakterli unsurlarla vurgulanmış kufi hat ile yazılmıştır. Çerçeve kemer köşelikleri geometrik motiflerle dolgulanmış, bunların altındaki dikine çekilmiş cetvellerle kemerli bölümler birbirinden ayrılmıştır. Envanter kayıtlarında eserin Diyarbakır'dan getirildiği belirtilmiştir. Eserin Artuklu devrine ait olduğu düşünülmekle birlikte tam bir tarihleme yapabilmek mümkün değildir.

Resim 3.19.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 020 **Env. No:** 2327 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 56 x 72 cm

Orijinal Yeri: Diyarbakır - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 3127

Kitabe Transkripsiyonu - Üst satır: …… el ard hüv'el-Adlu (?) **Sağ bölüm**: ….. lehu …. **Orta bölüm**: hüv'el-Hâlık **Sol Bölüm**: Allahu ….. ilâh

Tercümesi – Üst satır: ….. O tam adil olandır. **Orta bölüm**: O yaratandır.

Tarihlendirme: Hat ve süslemelerine göre Artuklu dönemi. **Malzemesi:** Kireç taşı

Durumu: Sağ tarafı, sağ alt köşeden üst orta kısma kadar uzanır şekilde kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarları üzerinde de kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Üst kısmında, kademeli üçgen formunda kemerlerin yan yana dizilmesiyle meydana getirilmiş taç kısmı bulunan süslemeli bir kitabedir. Yazı ibareleri; taç kısmının hemen altında eser boyunca uzanan bir satır ve gövde yüzeyinde yan yana yer alan yuvarlak kemerli çerçeveler içinde üçer satır halinde işlenmiştir. Kitabeler, geometrik karakterli unsurlarla vurgulanmış kufi hat ile yazılmıştır. Çerçeveler zıkzak motifleriyle birbirinden ayrılmış; kemerler ve harfler üzerine daire motifleri işlenmiştir. Envanter kayıtlarında eserin Diyarbakır'dan getirildiği belirtilmiştir. Eserin Artuklu devrine ait olduğu düşünülmekle birlikte tam bir tarihleme yapabilmek mümkün değildir.

Resim 3.20.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 021**Env. No:** 2330 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 42 x 51 cm

Orijinal Yeri: Diyarbakır - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 2877

Kitabe Transkripsiyonu - Taç kısmı: Kef | Allah | Lamelif

Sağ bölüm: …….. **Orta bölüm**: …. El-melikû **Sol bölüm**: ……

Tarihlendirme: Hat ve süslemelerine göre Artuklu dönemi. **Malzemesi:** Kireç taşı

Durumu: Harap durumdadır. Sol üst köşesinden kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Kırılan kısmın hemen altında büyükçe bir parça mevcut değildir. Kenar ve yüzeylerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde yoğun korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: En üstünde, yan yana üç adet dairesel formla meydana getirilmiş taç kısmı bulunan süslemeli bir kitabedir. Yazı ibareleri; dairesel formların yüzeyleri ile gövde yüzeyinde yan yana yer alan üç adet yuvarlak kemerli çerçeve içine üçer satır halinde işlenmiştir. Kitabe, geometrik karakterli unsurlarla vurgulanmış kufi hat ile yazılmıştır. Çerçeve kemer köşelikleri geometrik motiflerle dolgulanmış, taç kısmı ile gövde arasındaki alan, daire ve dikdörtgen motiflerinin dizilimi ile dolgulu bir bordürle bezenmiştir. Envanter kayıtlarında eserin Diyarbakır'dan getirildiği belirtilmiştir. Artuklu devrine ait olduğu düşünülmekle birlikte tam bir tarihleme yapabilmek mümkün değildir.

Resim 3.21.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 022 **Env. No:** 2550 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 135 x 45 cm

Orijinal Yeri: Çorlu (?) - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 4699

Kitabe Transkripsiyonu: 1- .... el-mersum min el-makam mevlana 2- es'sultan el-malik el-melik el-eşref 3- Ebü'l-Nasr Tomanbay Sultan 4- el-İslâm ve'l-muslimin katil el- keferah 5 – ve'l-muşrikin muhyi el-adl fi 6- el'alemin i'zze nasrahu 7- ma a'la ..... el-cenne ..... 8- el-muharrem huve fi şehr .... 9- saba'at alaf ve hamismi'e(?) (1517)(?) 10- Senet tise ma'e ve isneyn ve aşrin (922)

Malzemesi: Mermer

Tarihlendirme: Kitabesine göre; Memlûk devri, H. 922 / M. 1516-17.

Durumu: Üst sol köşesinde, üçüncü satırın altına kadar uzanan kısım kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarları üzerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Uzunlamasına konumlandırılmış dikdörtgen formlu Arapça bir kitabedir. Yüzeyi üzerinde istifli celi sülüs hatla yazılmış on satırlık kitabe bulunmaktadır. Kitabede satır araları cetvellidir. Hat ve cetveller dışında bezemesi mevcut değildir. Kitabe metninden eserin son Mısır Memlûk sultanı Ebü'l-Nasr Tomanbay'ın namını taşıdığı ve H. 922 tarihli olduğu anlaşılmaktadır. Kitabe metninde Sultan Tomanbay'ın övgüler ve iyi sıfatlarla anılmış olması, son satırlarda tarih verilerek bunlar dışında bir bilgi verilmemesi nedeniyle kitabenin sultanın cülüsünden sonra saray ya da sur duvarlarına yerleştirilmek üzere yapıldığı düşünülmektedir. Zira, Ebü'l-Nasr Tomanbay'ın H. 922'de Mısır Memlûk Sultan'ı ilan edildiği bilinmektedir.[160]

[160] Cüneyt KANAT (2012); "Tomanbay Maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, 41, 236-237, Ankara.

Resim 3.22.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

3.1.2. İnsan ve Hayvan Figürlü Eserler

Kat. No: 023 **Env. No**: 1227 **Türü**: Çeşme Aynası **Ölçüleri**: 56 x 37 cm

Orijinal Yeri: Kanlıca'da, yanmış olan bir hamama aittir. **Eski No**: 4795

Müzeye Geliş Tarihi: Belirtilmemiş **Kitabe Transkripsiyonu:** Kitabesi yok

Tarihlendirme: Roma Dönemi **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Ancak, orta ekseni üzerine iki büyük delik açılmıştır. Ayrıca, kenar ve yüzeylerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Bir fil figürünün kabartma olarak işlendiği ve en dışta yer alan profilli silmelerle dört yönden çerçevelenmiş bir taş levhadır. Envanter kayıtlarında Kanlıca'da bir hamamdan getirildiği belirtilmiş olup orta kısımda bulunan iki kaba delikten eserin bir hamam çeşmesi aynası; deliklerin de sıcak ve soğuk su musluk delikleri olduğu anlaşılmaktadır. Eser üzerinde, Osmanlı taş sanatında görülmeyen bir fil figürü bulunması ve figür bütünlüğüne zarar veren deliklerin sonradan açılmış olması nedeniyle; eserin Bizans ya da daha önceki devirlere ait olup Osmanlı devri bir hamam yapısında devşirme malzeme olarak kullanılmış olduğu düşünülmektedir.

Resim 3.23.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 024 **Env. No**: 2555 **Türü**: Mimari Parça **Ölçüleri**: 38 x 76 x 10 cm
Orijinal Yeri: Irak - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.
Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 4795
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok
Tarihlendirme: Sasani ya da Erken İslam Dönemi **Malzemesi:** Kireç taşı
Durumu: Kenar ve yüzeylerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Ayrıca, yüzeyinde hofif korozyon ve kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Kıvrımlar halindeki iri bitkisel motifler arasında karşı karşıya durmuş iki ejder ya da simurg figürünün tasvir edildiği bir mimari parçasıdır. Kabartma tekniği ile işlenen kompozisyonda figür ve motifler simetrik olarak verilmiştir. Göğüs göğse gelmiş figürler boyunları ve başlarını geri doğru çekmiş halde tasvir edilmiş, böylece bir mücadele izlenimi oluşturulmuştur. Figürlerin kanatları, kompozisyon içinde yer alan bitkisel motiflerle uyumlu şekilde kıvrımlı hatlar halindedir. Kompozisyonda yer alan figür ve motifler İslâm sanatında görülen benzer kompozisyonlarla paralellik arz etmediğinden, eserin İslâmi dönem öncesine ait olduğu düşünülmektedir. Eser, biçim itibariyle bir friz parçası niteliğinde olup yüzeyinde bulunan figürler Sasani dönemine ait simugr tasvirleriyle özellikle kanat ve boyun kısımları açısından oldukça paraleldir. Eserin erken İslâm ya da Selçuklu devrinde devşirme malzeme olarak kullanıldıktan sonra orijinal yerinden İslâm devri eserleriyle birlikte İstanbul'a nakledildiği ileri sürülebilir.

Resim 3.24.

Yayın:

- Ali Serkander DEMİRKOL; "Taş Eserler", **Türk ve İslam Eserleri Müzesi**, Bilkent Kültür Girişimi Yayınları, İstanbul, 2011, s.79.
- Oleg GRABAR ve öte.; **In Pursuit of Excellence: Works of Art from the Museum of Turkish and Islamic Arts**, Istanbul, 1993, plate 110A, s.185 ve 192.
- Kollektif; **İhtişamlı Bir İmparatorluk Görkeli Bir Miras: SELÇUKLULAR**, İstanbul, 2015, s.270.

Kat. No: 025 **Env. No**: 2514 **Türü**: Mimari Parçası **Ölçüleri**: 81 x 44 cm

Orijinal Yeri: Diyarbakır - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 137

Kitabe Transkripsiyonu: .... ….. lev ma'ahu sellam ….. ....lehu

Malzemesi: Kireç taşı

Tarihlendirme: Süslemelerine göre; Artuklu devri 12. ya da 13. yüzyıl.

Durumu: Sağ ve sol alt köşeleri kırık ve tamirlidir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde hafif kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Kolları arasında birer daire motifi bulunan yıldız biçimli iki kemer açıklığıyla oluşturulmuş ve simetrik bir düzenlemeyle bezenmiş yekpare bir mimari parçasıdır. En üstte tek satır halinde çiçekli kufi hat ile kabartma olarak işlenmiş Arapça kitabe geniş bir bordür şeklinde yer alır. Kitabede bir şiirin mısra ya da beyit ölçüsünde bölümü yazılıdır. Kitabenin altındaki simetrik düzenlemenin merkezinde sırt sırta ancak yüzleri birbirine dönük halde tasvir edilmiş iki kartal figürü bulunmaktadır. Bu figürlerin etrafı helezonlar oluşturan ve rumiler ile iri yapraklarla hareketlendirilen kıvrım dallarla dolgulanmış, kemer açıklıklarının tepe kısımlarına ise kanatları rumi biçiminde birer grifon figürü işlenmiştir. Bir saray ya da köşk yapısının nişi için yapılmış dekoratif kemer alınlığı fonksiyonda bir eser olması muhtemeldir. Envanter kayıtlarında Diyarbakır'dan getrildiği belirtilen eseri, Artuklu devri 12. ya da 13. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Resim 3.25.

Yayın:

- Ali Serkander DEMİRKOL, "Taş Eserler", **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, Bilkent Kültür Girişimi Yayınları, İstanbul, 2011, s.77.
- Ernst KÜHNEL; **Die Sammlung Türkischer und İslâmischer Kunst in Tschinili Köschk**, Berlin, 1938, s.17.
- Ernst KÜHNEL; **İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Şaheserler**, C.3, Berlin, 1938, s.14.
- Nazan ÖLÇER ve öte.; **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, Akbank, İstanbul, 2002, s.108.
- Oleg GRABAR ve öte.; **In Pursuit of Excellence: Works of Art from the Museum of Turkish and Islamic Arts**, Istanbul, 1993, plate 110C, s.185 ve 193.
- Tamara TALBOT RICE; **The Seljuks in Asia Minor**, London, 1961, s.266, r.56.
- Seracettin ŞAHİN (haz.); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi: Emevilerden Osmanlılara 13 Asırlık İhtişam**, Kaynak Yayınlar, İstanbul, 2002, s.101.
- Kollektif; **İhtişamlı Bir İmparatorluk Görkeli Bir Miras: SELÇUKLULAR**, İstanbul, 2015, s. 380-381.

Kat. No: 026 **Env. No**: 2465 **Türü**: Mimari Parça **Ölçüleri**: 97 x 55 cm

Orijinal Yeri: Diyarbakır - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 2873

Kitabe Transkripsiyonu: 1- İzz.. ve ikbâl esselahiye 2- vatu'l ömr umera maa'a …?

Tercümesi: Sahibinin şeref ve ikbali devam etsin. Allah emirlerle beraber ömrünü uzun etsin. **Malzemesi:** Kireç taşı

Tarihlendirme: Süslemelerine göre; Artuklu devri 12. ya da 13. yüzyıl.

Durumu: Sağ ve sol alt köşeleri kırık ve tamirlidir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Sağdaki kemer açıklığından üst kısma kadar giden bir çatlak vardır. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Yıldız biçimli tepelikleri bulunan iki kemer açıklığıyla oluşturulmuş ve simetrik bir düzenlemeyle bezenmiş yekpare bir mimari parçadır. Eserin üst kısmındaki bordüre dıştan içe doğru birer kuş (ördek?), bağdaş kurmuş insan, tavus kuşu ve grifon; kemerlerin dış köşeliklerine birer kuş (kartal?); iki kemer arasındaki bölümün alt kısmına ise zincire benzer bir şeridin iki tarafına yerleştirilmiş ellerinde mızrak tutan birer insan figürü kabartma tekniği ile işlenmiştir. Düzenlemenin merkezinde ise nesih kırması hatla yazılmış iki satırlık Arapça dua kitabesi yer almaktadır. Bir saray ya da köşk yapısının nişi için yapılmış dekoratif kemer alınlığı fonksiyonda bir eser olması muhtemeldir. Envanter kayıtlarında Diyarbakır'dan getrildiği belirtilen eseri, Artuklu devri 12. ya da 13. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Resim 3.26.

Yayın:

- Ali Serkander DEMİRKOL, "Taş Eserler", **Türk ve İslam Eserleri Müzesi**, Bilkent Kültür Girişimi Yayınları, İstanbul, 2011, s.78.
- Ernst KÜHNEL; **Die Sammlung Türkischer und İslâmischer Kunst in Tschinili Köschk**, Berlin, 1938, s.14.
- Ernst KÜHNEL; **İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Şaheserler**, C.3, Berlin, 1938, s.14.
- Gönül ÖNEY; "Artuklu Devrinden Bir Hayat Ağacı Kabartması Hakkında," **Vakıflar Dergisi**, S.VII. İstanbul 1968, s.117-120.
- Nazan ÖLÇER ve öte.; **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, Akbank, İstanbul, 2002, s.105.
- Oleg GRABAR ve öte.; **In Pursuit of Excellence: Works of Art from the Museum of Turkish and Islamic Arts**, Istanbul, 1993, plate 110D, s.185 ve 193.
- Seracettin ŞAHİN (haz.); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi: Emevilerden Osmanlılara 13 Asırlık İhtişam**, Kaynak Yayınlar, İstanbul, 2002, s.100.

Kat. No: 027 **Env. No**: 2552 **Türü**: Büst **Ölçüleri**: 70 x 50 x 24

Orijinal Yeri: Konya - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 4721

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yoktur.

Tarihlendirme: Orijinal yeri ve ikonografik özelliklerine göre; Anadolu Selçuklu devri, 12. ya da 13. yüzyıl. **Malzeme:** Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Ancak yüz kısmında, özellikle burun ve kulaklarda kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Boyun ve baş kısımları betimlenmiş bir kadın büstüdür. Figürün gözleri yüze oranla iri ve badem formunda; ağzı, burnu ve kulakları ise yüzle orantılı olarak verilmiştir. Çene, yanaklar ve alın ise yüzdeki diğer uzularla birlikte genişçe ve yuvarlak bir surat meydana getirir şekilde tasvir edilmiştir. Figürün başında bir örtü bulunmaktadır ve örtünün kenarlarındaki oya süslemeler ile kumaş kıvrımları başın iki yanı ile boyun üstüne işlenerek tasvir edilmiştir. Ayrıca, alın üzerinde iki ucu ense üstünde düğümlenmiş bir bant ya da kurdele bulunmaktadır. Figürün saçları kulaklar üzerinden iki yana sarkar şekilde ve örülü olarak tasvir edilmiştir. Boyun kısmı uzun ve zarif şekilde tasvir edilmiş olup boyun üzerine yüzeyi zikzak motifleriyle bezeli bir kolye işlenmiştir. Kafanın üst kısmında, tam ortadan geçen bir çizgi mevcuttur ve bu muhtemelen saçların ortadan iki yana doğru ayrılığını tasvir etmek için yapılmıştır. Eserin boyun kısmından gerisi kabaca yontularak şekil verilmiş bir blok halindedir. Bu durum eserin bir mimari yapı içerisine sadece boyun ve baş kısmı görülecek şekilde yerleştirilmek üzere yapıldığını akla getirmektedir. Badem formunda iri gözler ve genişçe yuvarlak bir surat ile tasvir edilmiş figürün; ay yüzlü, badem gözlü ikonografisine uygun tipte verilmiş olması, eserin Ortaçağ Türk devrine ait olduğunu işaret etmektedir.[161] Ayrıca, envanter kayıtlarında eserin Konya'dan getirildiği belirtilmiştir. Bu nedenle, eseri; Anadolu Selçuklu devri, 12. ya da 13. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

[161] Ayrıntılı bilgi için bkz. Selçuk MÜLAYİM (1989); "Selçuklu Sanatında İnsan Figürünün İkonografik Kaynağı", **Antalya 3. Selçuklu Semineri Bildiriler**, 10 – 11 Şubat 1989, İstanbul, 91-103; Selçuk MÜLAYİM (1999); **Değişimin Tanıkları - Ortaçağ Türk Sanatında Süsleme ve İkonografi**, İstanbul.

Resim 3.27.

Yayın: - Ali Serkander DEMİRKOL, "Taş Eserler", **Türk ve İslam Eserleri Müzesi**, Bilkent Kültür Girişimi Yayınları, İstanbul, 2011, s.80.

- Ernst KÜHNEL; **Die Sammlung Türkischer und İslâmischer Kunst in Tschinili Köschk**, Berlin, 1938, s.13.
- Ernst KÜHNEL; **İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Şaheserler**, C.3, Berlin, 1938, s.13.
- Heinrich GLÜCK; "Eine Seldschukische Sphinx im Museum Von Konstantinopel", **Jahrbuch der Asiatischen Kunst**, 2-2, Klinkhardt & Biermann, 1925, s.123-127.
- Nazan ÖLÇER ve öte.; **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, Akbank, İstanbul, 2002, s.117.
- Seracettin ŞAHİN (haz.); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi: Emevilerden Osmanlılara 13 Asırlık İhtişam**, Kaynak Yayınlar, İstanbul, 2002, s.116.

Kat. No: 028 **Env. No**: 2540 **Türü**: Mimari Parça **Ölçüleri**: 91 x 89 x 9 cm

Orijinal Yeri: Konya - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 3708

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yoktur.

Tarihlendirme: Üslup özelliklerine göre, Anadolu Selçuklu devri, 12. ya da 13. yüzyıl. **Malzeme:** Mermer

Durumu: Kenarlarındaki küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar dışında genel durumu iyidir. Yüzeylerinde yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Büyük boyutlu iki asker figürünün işlendiği bir mimari parçasıdır. Her iki figür de sivri tepeli miğferler ve zincir zırhlar kuşanmış, pantolon ve kısa çizmeler giymiş şekilde tasvir edilmiştir. Her ikisinin de başları profilden, gövdeleri cepheden verilmiştir. Sağdaki figür bir elinde kılıç, diğer elinde kın; soldaki ise bir elinde kalkan, diğerinde kılıç tutarken gösterilmiştir. Birbirlerine doğru bakar halde verilmiş figürlerin pozlarından hamle halinde oldukları izlenimi ortaya çıkmaktadır. Figürlerin konturları kabartma halinde verişmiş, kıyafet ve silah gibi detaylar kazıma tekniği ile işlenmiştir. Kompozisyonun sağında rumi biçimli yaprakları bulunan bir bitki ya da ağaç motifi mevcuttur. Tüm kompozisyon sağ ve sol üst köşeleri birer damla motifiyle hareketlendirilmiş çerçeve ile sınırlandırılmıştır. Envanter kayıtlarında eserin Konya'dan getirildiği belirtilmiştir. Orijinal yeri ve üslup özelliklerine göre; eserin, Anadolu Selçuklu devri, 12. ya da 13. yüzyıla ait olduğu ileri sürülebilir.

Resim 3.28.

Yayın: - Ali Serkander DEMİRKOL, "Taş Eserler", **Türk ve İslam Eserleri Müzesi**, Bilkent Kültür Girişimi Yayınları, İstanbul, 2011, s.80.

- Ernst KÜHNEL; **Die Sammlung Türkischer und İslâmischer Kunst in Tschinili Köschk**, Berlin, 1938, s.14.
- Ernst KÜHNEL; **İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Şaheserler**, C.3, Berlin, 1938, s.14.
- Gustave MENDEL; "Catalogue des sculptures grecques, romaines et byzantines", **En Vente Au Musée Impérial**, Constantinople, 1914, Nr. 792.
- Nazan ÖLÇER ve öte.; **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, Akbank, İstanbul, 2002, s.116.
- Seracettin ŞAHİN (haz.); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi: Emevilerden Osmanlılara 13 Asırlık İhtişam**, Kaynak Yayınlar, İstanbul, 2002, s.114.
- Tamara TALBOT RICE; **The Seljuks in Asia Minor**, London, 1961, s.267, r.61.
- Kollektif; **İhtişamlı Bir İmparatorluk Görkeli Bir Miras: SELÇUKLULAR**, İstanbul, 2015, s.434.

Kat. No: 029 **Env. No**: 2541 **Türü**: Mimari Parça **Ölçüleri**: 100 x 89 x 9 cm

Orijinal Yeri: Konya - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 3709

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yoktur.

Tarihlendirme: Üslup özelliklerine göre, Anadolu Selçuklu devri, 12. ya da 13. yüzyıl. **Malzeme:** Mermer

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Kontürleri kabartma, yüzeyi üzerindeki ayrıntıları ise kazıma tekniği ile verilmiş büyük boyutlu bir grifon figürünün işlendiği mimari parçadır. Figürün gövdesi, bacak ve patileri ile kuyruğu aslan; başı ise sırtlan (?) tasviri şeklindedir. Sağ ön bacağından yukarı doğru uzanır şekilde verilen kanadı ise rumi motifi formundadır. Kanadının ucu da dilimli bir rumi şeklinde işlenmiştir. Ön iki bacağı havada, arka iki bacağı yere basar şekilde tasvir edilmiş figürün pozundan, ileri doğru hamle halinde olduğu izlenimi ortaya çıkmaktadır. Figür, dört yönden çerçeve ile sınırlandırılmış olup sol ön patisi çerçeve tarafından kesilmiştir. Bu durum figürün ileri doğru hamle yaptığı hissini arttırmaktadır. Envanter kayıtlarında eserin Konya'dan getirildiği belirtilmiştir. Orijinal yeri ve üslup özelliklerine göre; eserin, Anadolu Selçuklu devri, 12. ya da 13. yüzyıla ait olduğu ileri sürülebilir.

Resim 3.29.

Yayın: - Ali Serkander DEMİRKOL, "Taş Eserler", **Türk ve İslam Eserleri Müzesi**, Bilkent Kültür Girişimi Yayınları, İstanbul, 2011, s.78.

- Ernst KÜHNEL; **Die Sammlung Türkischer und İslâmischer Kunst in Tschinili Köschk**, Berlin, 1938, s.14.
- Ernst KÜHNEL; **İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Şaheserler**, C.3, Berlin, 1938, s.13.
- Gustave MENDEL; "Catalogue des sculptures grecques, romaines et byzantines", **En Vente Au Musée Impérial**, Constantinople, 1914, Nr. 793.
- Nazan ÖLÇER ve öte.; **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, Akbank, İstanbul, 2002, s.116.
- Seracettin ŞAHİN (haz.); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi: Emevilerden Osmanlılara 13 Asırlık İhtişam**, Kaynak Yayınlar, İstanbul, 2002, s.114.
- Tamara TALBOT RICE; **The Seljuks in Asia Minor**, London, 1961, s.172, fig.45.

Kat. No: 030 **Env. No**: 2500 **Türü**: Heykel **Ölçüleri**: 165 x 105 x 60 cm

Orijinal Yeri: Konya Alaaddin Köşkü - Arkeoloji Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 16 Temmuz 1943 **Eski No:** 1989

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok.

Tarihlendirme: Üslup özelliklerine göre; Anadolu Selçuklu devri 13. yüzyıl.

Malzemesi: Küfeki taşı

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Ancak, yüz kısmı civarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Dikdörtgen prizma kaide üzerinde verilmiş bir aslan heykelidir. Kaideyle birlikte yekpare olarak yapılmıştır. Arka ayakları üzerine oturur halde ve ön ayakları dik olacak şekilde bir pozisyonda verilmiştir. Başı ve gövdesi de tam karşıya bakar haldedir. Yüzündeki göz, burun ve yanak gibi uzuvlar gerçekçi şekilde işlenmiş, ağzı açık halde tasvir edilmiştir. Yüzü etrafında kabartma olarak işlenmiş yeleleri mevcuttur. Ön ve arka ayakaları üzerinde dörder kabartma ile pençeleri de işlenmiştir. Envanter kayıtlarında, eserin Konya Alaaddin Köşkü'ne ait olduğu belirtilmiştir. Orijinal yeri ve üslup özelliklerinden eseri; Anadolu Selçuklu devri, 13. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Resim 3.30.

Yayın:

- Gönül ÖNEY; "Anadolu Selçuk Mimarisinde Arslan Figürü", **Anadolu**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, 1969, S.13, s. 6, resim 16.
- Tamara TALBOT RICE; **The Seljuks in Asia Minor**, London, 1961, s.265, fig.50.

Kat. No: 031 **Env. No**: 2551 **Türü**: Heykel **Ölçüleri**: 41 x 47 cm

Orijinal Yeri: Konya - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 4720

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yoktur. **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Üslup özelliklerine göre; Anadolu Selçuklu devri 13. yüzyıl.

Durumu: Ayakları, belden arka kısmı ve baş kısmının üst bölümleri kırık ve noksandır. Yüzeylerinde hafif korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Oldukça kaba şekilde işlenmiş bir aslan heykelidir. Büyük bir kısmı mevcut olmadığı için verilmiş olduğu poz tam olarak algılanamamaktadır. Ağız açık şekilde tasvir edilmiş olup kulakları kabartma, göz ve yeleleri ise kazıma tekniği ile yüzeysel olarak verilmişir. Kuyruğu da mevcuttur ve sağ arka taraftan boynuna doğru uzanır şekilde, yüksek kabartma halinde tasvir edilmiştir. Envanter kayıtlarında eserin Konya'dan getirildiği belirtilmiştir. Orijinal yeri ve üslup özelliklerine göre; eserin, Anadolu Selçuklu devri, 12. ya da 13. yüzyıla ait olduğu ileri sürülebilir.

Resim 3.31.

Yayın: - Heinrich GLÜCK; "Eine Seldschukische Sphinx im Museum Von Konstantinopel", **Jahrbuch der Asiatischen Kunst**, 2-2, Klinkhardt & Biermann, 1925, s.123-127.

- Gönül ÖNEY; "Anadolu Selçuk Mimarisinde Arslan Figürü", **Anadolu**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, 1969, S.13, s. 4, resim 11 a-b.

Kat. No: 032 **Env. No**: 2553 **Türü**: Mimari Parça **Ölçüleri**: 27 x 43 x 12 cm

Orijinal Yeri: Diyarbakır - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 4792

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yoktur.

Tarihlendirme: Orijinal yeri ve üslup özelliklerine göre; Anadolu Selçuklu devri, 12. ya da 13. yüzyıl. **Malzeme:** Mermer

Durumu: Kenarları üzerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Yüzeyine bir grifon figürünün kabartma olarak işlendiği mimari parçasıdır. Figürün başı ve gövdesi profilden verilmiş olup gövdesi ince uzun ve "S" kıvrımı yapar haldedir. Ön bacakları üstüne oturur ve arka bacakaları dik vaziyette tasvir edilmiştir. Baş, gövdeye oranla küçük boyuttadır ve kartal başına benzer şekilde öne doğru sivrilmektedir. Sivri kısım aşağı doru kancalaşan bir gaga şeklinde sonlandırılmıştır. Ayrıca; figür, gagası ile dal üzerindeki stilize bir palmet motifini tutarken tasvir edilmiştir. Figür daire şeklinde büyükçe bir göz ve başı üzerinde kulaklarıyla tasvir edilmiş olup boyun kısmı yatay ve dikey bir takım motiflerle dolguludur. Figürün kanadı rumi formundadır ve sırt kısmı üzerine işlenmiştir. Kanadın uç kısmında yer alan ve yine rumiye benzeyen bölümlerden biri öne, diğeri arkaya doğru konumlandırılmıştır. Böylece, gövde profilden verilmesine rağmen iki kanadın da izlenimi oluşturulmaya çalışılmıştır. Gövdenin alt tarafına, ön ve arka bacaklar arasına; karın kısmının farklı dokuda olduğu izlenimi oluşturan bir tarama yapılmıştır. Ayrıca, gövdesinin üzerine üç adet geometrik motif işlenerek gövde kısmı hareketlendirilmiştir. Figürün sol arka ayağı üzerine bir rumi motifi işlenmiş, bacak başlangıç noktaları taranarak vurgulanmış ve pençeleri uzun tırnaklarla tasvir edilmiştir. Kuyruk ise, kalçadan çıktıktan sonra aşağı doğru kıvrılarak eserin işlendiği yüzeyin kısa kenarına paralel şekilde en alta kadar uzatılmıştır. Bu durum, kuyruğun çerçeve olarak algılanmasına neden olmaktadır. Figür alt ve üstten çerçevelenmiş olmasına rağmen sol kenarda çerçeve yoktur. Böylece, eserin (aynı üslupta ve boyutlarda olan 2554 Env. No'lu eserle birlikte) bir friz bütünün bölümlerinden biri olduğunu anlaşılmaktadır. "S" kıvrımı yapan uzun bir gövde ile

tasvir edilmiş figürün; Orta Asya hayvan üslubuna[162] uygun tipte verilmiş olması ve figür üzerinde bulunan klasik formdaki rumi motifleri eserin Ortaçağ Türk devrine ait olduğunu işaret etmektedir. Bu nedenle, eseri; Anadolu Selçuklu devri, 12. ya da 13. yüzyıla tarihlemek mümkündür. Envanter kayıtlarında eserin Diyarbakır'dan getirildiği belirtilmiştir.

Resim 3.32.

Yayın:

- Ali Serkander DEMİRKOL, "Taş Eserler", **Türk ve İslam Eserleri Müzesi**, Bilkent Kültür Girişimi Yayınları, İstanbul, 2011, s.79.
- Ernst KÜHNEL; **Die Sammlung Türkischer und İslâmischer Kunst in Tschinili Köschk**, Berlin, 1938, s.14.
- Ernst KÜHNEL; **İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Şaheserler**, C.3, Berlin, 1938, s.14.
- Nazan ÖLÇER ve öte.; **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, Akbank, İstanbul, 2002, s.112.
- Oleg GRABAR ve öte.; **In Pursuit of Excellence: Works of Art from the Museum of Turkish and Islamic Arts**, Istanbul, 1993, plate 110B, s.185 ve 192.
- Seracettin ŞAHİN (haz.); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi: Emevilerden Osmanlılara 13 Asırlık İhtişam**, Kaynak Yayınlar, İstanbul, 2002, s.113.

[162] Ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşar ÇORUHLU (1993); **a.g.m.**

Kat. No: 033 **Env. No**: 2554 **Türü**: Mimari Parça **Ölçüleri**: 27 x 43 x 12 cm
Orijinal Yeri: Diyarbakır - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.
Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 4793
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yoktur.
Tarihlendirme: Orijinal yeri ve üslup özelliklerine göre; Anadolu Selçuklu devri, 12. ya da 13. yüzyıl. **Malzeme:** Mermer
Durumu: Sol kısmı, üzerindeki figürün arka bacağının gerisinden itibaren kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarları üzerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Yüzeyine bir ejder figürünün kabartma olarak işlendiği mimari parçasıdır. Figürün başı ve gövdesi profilden verilmiş olup gövdesi ince uzun ve başıyla birlikte "S" kıvrımı yapar haldedir. Ön bacakları üstüne oturur, arka bacakaları dik vaziyette ve başını tam geriye çevirmiş pozda tasvir edilmiştir. Baş, gövdeye oranla küçük boyutludur. Figür ağzından alev püskürtürken tasvir edilmiş; alev izlenimi, ağızdan ileri doğru daralan ve yüzeyi dairesel motiflerle dolgulu üçgen bir formla verilmiştir. Figürün, çizgilerle verilmiş uzun kirpikleri bulunan daire şeklinde büyükçe bir gözü ile başı üzerinde uzun ve dik kulakları bulunmaktadır. Boynu ise yatay ve dikey bir takım motiflerle dolguludur. Gövde yüzeyine dilimli rumi formunda bir kanat işlenmiş olup gövdenin alt tarafına, ön ve arka bacaklar arasına; karın kısmının farklı dokuda olduğu izlenimi oluşturan bir tarama yapılmıştır. Figürün sol arka ayağı üzerine de bir rumi motifi işlenmiş, bacak başlangıç noktaları taranarak vurgulanmış ve pençeleri uzun tırnaklarla tasvir edilmiştir. Figür alt ve üstten çerçevelenmiş olmasına rağmen sol kenarda çerçeve yoktur. Eser muhtemelen, (aynı üslupta ve boyutlarda olan 2553 Env. No'lu eserle birlikte), bir friz bütünün bölümlerinden biridir. "S" kıvrımı yapan uzun bir gövde ile tasvir edilmiş figürün; Orta Asya hayvan üslubuna[163] uygun tipte verilmiş olması ve figür üzerinde bulunan klasik formdaki rumi motifleri eserin Ortaçağ Türk devrine ait olduğunu işaret etmektedir. Bu nedenle, eseri; Anadolu Selçuklu devri, 12. ya da 13. yüzyıla tarihlemek mümkündür. Envanter kayıtlarında eserin Diyarbakır'dan getirildiği belirtilmiştir.

[163] Ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşar ÇORUHLU (1993); **a.g.m**, 117-141.

Resim 3.33.

Yayın:

- Ali Serkander DEMİRKOL, "Taş Eserler", **Türk ve İslam Eserleri Müzesi**, Bilkent Kültür Girişimi Yayınları, İstanbul, 2011, s.79.
- Ernst KÜHNEL; **Die Sammlung Türkischer und İslâmischer Kunst in Tschinili Köschk**, Berlin, 1938, s.14.
- Ernst KÜHNEL; **İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Şaheserler**, C.3, Berlin, 1938, s.14.
- Nazan ÖLÇER ve öte.; **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, Akbank, İstanbul, 2002, s.113.
- Seracettin ŞAHİN (haz.); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi: Emevilerden Osmanlılara 13 Asırlık İhtişam**, Kaynak Yayınlar, İstanbul, 2002, s.114.
- Kollektif; **İhtişamlı Bir İmparatorluk Görkeli Bir Miras: SELÇUKLULAR**, İstanbul, 2015, s.271.

3.1.3. Mimariye Ait Parçalar

Kat. No: 034 **Env. No:** 2542 **Türü:** Sütun Başlığı **Ölçüleri:** 33 x 31 x 33 cm

Orijinal Yeri: Samarra Kazısı Buluntusu - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 3753

Yazıt Tercümesi: Kutsal üçlü adına bu sütünları diktiler.

Tarihlendirme: Abbasi devri, 9. yüzyıl.

Malzemesi: Su mermeri

Durumu: Köşelerdeki sarkıtlardan ikisi kırık ve kayıptır. Kenar, yüzey ve köşelerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Köşelerinde volüdal kıvrımlarla bezeli sarkıtlar bulunan basık formda bir sütun başlığıdır. Gövdesi volüdal kıvrımlı stilize palmet motifleriyle oluşturulmuş bitkisel bir düzenleme ile yoğun şekilde bezenmiştir. Bezemeler eğri kesim tekniğiyle yapılmıştır. Üst kısmı prizma formundadır ve bir yüzeyine "Kutsal üçlü adına bu sütunları diktiler." anlamındaki İbranice yazıt işlenmiştir.[164] Eser, üzerideki kitabe nedeniyle daha önceki yayınlarda İslâm öncesi döneme ait devşirme bir malzeme olarak tatınıtılmıştır. Ancak, envanter kayıtlarında Samarra kazısı buluntusu olduğu belirtilen eseri, orijinal yeri ve üslup özelliklerine göre; Abbasi devri, 9. yüzyıla tarihlemek mümkündür. Zira, Abbasi döneminde diğer ilâhî dinlere müsamaha gösterildiği ve bunlara ait mabetlerin inşa edildiği bilinmektedir.[165] Bu durumda eserin, böyle bir mabade ait olduğu ileri sürülebilir.

[164] Nazan ÖLÇER ve öte.(2002); **a.g.k.**, 40.

[165] Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ (2010); "İlk Dönem İslâm Toplumunda Gayrimüslimlerin Yeri: Haklar ve Hoşgörü", **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 22, 99-124.

Resim 3.34.

Yayın:
- Nazan ÖLÇER ve öte.; **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, Akbank, İstanbul, 2002, s.40.
- Seracettin ŞAHİN (haz.); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi: Emevilerden Osmanlılara 13 Asırlık İhtişam**, Kaynak Yayınlar, İstanbul, 2002, s.34.

Kat. No: 035 **Env. No:** 2543 **Türü:** Sütun Başlığı **Ölçüleri:** 29 x 30 x 29 cm

Orijinal Yeri: Samarra Kazısı Buluntusu - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 3754

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok.

Tarihlendirme: Abbasi devri, 9. yüzyıl. **Malzemesi:** Su mermeri

Durumu: Bir köşesi sarkıtıyla beraber kırık ve kayıptır. Kenar, yüzey ve diğer köşelerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Köşelerinde volüdal kıvrımlarla bezeli sarkıtlar bulunan bir sütun başlığıdır. Gövdesi volüdal kıvrımlı stilize palmet motifleriyle oluşturulmuş bitkisel bir düzenleme ile yoğun şekilde bezenmiştir. Üst kısmı prizma formundadır ve yüzeyleri merkezde stilize bir palmet motifi bulunan volüdal "S" kıvrımları ile oluşturulmuş simetrik bir düzenleme ile dolgulanmıştır. Eser üzerideki bezemeler eğri kesim tekniğiyle yapılmıştır. Envanter kayıtlarında eserin Samarra kazısı buluntusu olduğu belirtilmektedir. Orijinal yeri ve üslup özelliklerine göre; eseri Abbasi devri, 9. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Resim 3.35.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 036 **Env. No:** 2545 **Türü:** Sütun Başlığı **Ölçüleri:** 29 x 30 x 29 cm

Orijinal Yeri: Samarra Kazısı Buluntusu - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 3756

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok.

Tarihlendirme: Abbasi devri, 9. yüzyıl. **Malzemesi:** Su mermeri

Durumu: Kenar, yüzey ve köşelerinde kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Köşelerinde volüdal kıvrımlarla bezeli sarkıtlar bulunan bir sütun başlığıdır. Gövdesi volüdal kıvrımlı stilize palmet motifleriyle oluşturulmuş bitkisel bir düzenleme ile yoğun şekilde bezenmiştir. Üst kısmı prizma formundadır ve yüzeyleri gövdedekiyle benzer bir stilize palmet düzenlemesiyle dolgulanmıştır. Envanter kayıtlarında eserin Samarra kazısı buluntusu olduğu belirtilmektedir. Orijinal yeri ve üslup özelliklerine göre; eseri Abbasi devri, 9. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Resim 3.36.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 037 **Env. No:** 2270 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 18 x 25 cm

Orijinal Yeri: Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 4865

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok

Tarihlendirme: Abbasi devri, 9. yüzyıl. **Malzemesi:** Su mermeri

Durumu: Bir bütünün kırılarak ayrılmış köşe parçasıdır. Diğer parçaları mevcut değildir. Yüzeylerinde kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Bir sütun başlığı ya da benzeri mimari bir elemana ait parçadır. İki yüzeyi üzerine kıvrımlı unsurlara sahip bitkisel bir bezeme işlenmiştir. Köşe kısmı ise stilize bir palmet motif şeklindedir. Envanter kayıtlarında, eserin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir. Ancak, biçim ve süsleme özelliklerine göre eseri Abbasi devri, 9. yüzyıla tarihlemek; Samarra ya da Rakka kazısı buluntularından olduğunu ileri sürmek mümkündür.

Resim 3.37.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 038 **Env. No:** 2394 ila 2428 **Türü:** Mozaik Parçaları **Ölçüleri:** Muhtelif

Orijinal Yeri: Samarra Kazısı Buluntuları - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 4388 ila 4421

Kitabe Transkripsiyonu: kitabe yok **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Orijinal yerine göre; Abbasi devri, 9. yüzyıl.

Durumu: Bazı parçaların genel durumu iyidir. Ancak, bazılarının kırıkları bulunmaktadır.

Açıklama: Bir mozaik bütününden kırılarak ayrılmış parçalar ya da taş içine taş kakma tekniği için yapılmış mermer parçalarıdır. Daire, üçgen, çokgen gibi çeşitli geometrik şekilde ve yapıldıkları mermere göre krem, kırmızı, yeşil gibi farklı renktedirler. Dekorasyon amacına yönelik olarak kaliteli ve nadir mermerlerden yapılmışlardır. 3 cm ila 30 cm arasındaki çeşitli büyüklüktedirler. Samarra kazısı buluntuları olmaları sebebiyle; Abbasi devri, 9. yüzyıla tarihlenmeleri mümkündür.

Resim 3.38.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 039 **Env. No**: 2434 **Türü**: Mimari Parça **Ölçüleri**: 36 x 83 cm

Orijinal Yeri: Samarra Kazısı Buluntusu - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 3728

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok.

Malzemesi: Mermer

Tarihlendirme: Orijinal yerine göre; Abbasi devri, 9. yüzyıl.

Durumu: Eser üç tarafından kırılmıştır. Kırılan parçalar mevcut değildir. Yüzeyinde hafif kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Eğri kesim tekniğinde işlenmiş bezemeleri bulunan bir mimari parçasıdır. Kenar kısmında inci dizisi şeklinde bir bördür bulunmaktadır. Bunun yanında; alt kısmı yelpaze şeklinde işlenmiş, kıvrım ve boğum motifleriyle hareketlendirilmiş beş dilimli palmet düzenlemesi yer alır. Envanter kayıtlarında Samarra kazısı buluntusu olduğu belirtilen eserin eğri kesim tekniğindeki bezemeleri de Samarra üslubundadır. Bu nedenle eseri; Abbasi devri, 9. yüzyıla tarihlemek mümkündür. Ayrıca, eserin meydana getirilmesinde kullanılan eğri kesim tekniğinin Orta Asya Türk geleneğinde olması ve Samarra şehrine söz konusu dönemde Türklerin iskân edildiğinin bilinmesi nedeniyle bu eseri Türk taş işleme sanatı dâhilinde değerlendirmek yerinde olacaktır.

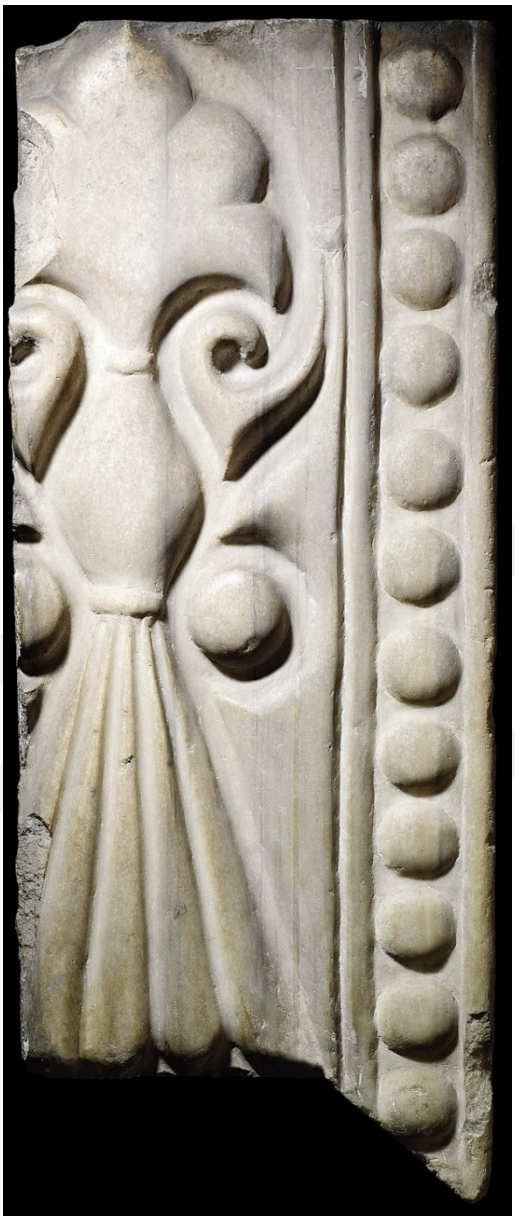

Resim 3.39.

Yayın:

- Ernst KÜHNEL; **Die Sammlung Türkischer und İslâmischer Kunst in Tschinili Köschk**, Berlin, 1938.
- Ernst KÜHNEL; **İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Şaheserler**, C.3, Berlin, 1938, s.13.
- Nazan ÖLÇER ve öte.; **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, Akbank, İstanbul, 2002, s.41.
- Seracettin ŞAHİN (haz.); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi: Emevilerden Osmanlılara 13 Asırlık İhtişam**, Kaynak Yayınlar, İstanbul, 2002, s.37.

Kat. No: 040 **Env. No:** 2444 **Türü:** Kapaklı Kâse **Ölçüleri:** 17 x 22 cm

Orijinal Yeri: Samarra Kazısı Buluntusu - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 3727

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok.

Malzemesi: Mermer

Tarihlendirme: Orijinal yerine göre; Abbasi devri, 9. yüzyıl.

Durumu: Genel durumu iyidir. Yüzeyinde yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Yüzeyi kabartma tekniği ile bezeli kapaklı bir kâsedir. Gövde kısmı üzerine, birbirine eşit mesafede yerleştirilmiş dört adet çiçek rozet işlenmiştir. Rozetlerin arası dört yöne gelişen bitkisel karakterli düzenlemelerle boş alan kalmayacak şekilde dolgulanmıştır. Gövdenin en üst kısmında düğümlü geometrik motiflerin dizlimi ile dolgulu bir bordür bulunmaktadır. Kapak kısmımın merkezinde bulunan dışa taşkın dairesel formun etrafına mekik motifleri; içerisine ise ışınsal geometrik bir düzenleme işlenmiştir. Envanter kayıtlarında Samarra kazısı buluntusu olduğu belirtilen eseri; Abbasi devri, 9. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Resim 3.40.

Yayın:

- Ali Serkander DEMİRKOL; "*Taş Eserler*", **Türk ve İslam Eserleri Müzesi**, Bilkent Kültür Girişimi Yayınları, İstanbul, 2011, s.76.
- Nazan ÖLÇER ve öte.; **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, Akbank, İstanbul, 2002, s.38.
- Oleg GRABAR ve öte.; **In Pursuit of Excellence: Works of Art from the Museum of Turkish and Islamic Arts**, Istanbul, 1993, plate 106, s.185-186.
- Seracettin ŞAHİN (haz.); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi: Emevilerden Osmanlılara 13 Asırlık İhtişam**, Kaynak Yayınlar, İstanbul, 2002, s.32.

Kat. No: 041 **Env. No:** 2472 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 39 x 15 cm

Orijinal Yeri: İstanbul - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 2417

Kitabe Transkripsiyonu: Okunamıyor. **Malzemesi:** Kireç taşı

Tarihlendirme: Hat özelliklerine göre; erken İslâm devri.

Durumu: Harap durumdadır. Kenar ve yüzeylerinde kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde yoğun korozyon görülmektedir.

Açıklama: Kırılarak parçalanmış bir kitabeye ait parçalardır. Yüzeylerine tek satır halinde ve çerçeve içine alınmış kufi hat işlenmiştir. Hat ve çerçeve dışında bezeme mevcut değildir. Hat özelliklerinden eserin erken İslâm devrine ait olduğu düşünülmekle birlikte; envanter kayıtlarında eserin İstanbul menşeili olduğu belirtilmiştir. İstanbul'a sonradan getirilmiş eserlerden olabilir.

Resim 3.41.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 042 **Env. No:** 2478 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 17,5 x 7 cm

Orijinal Yeri: Baalbek Kazısı Buluntusu - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 2393

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok. **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine göre; erken İslâm devri.

Durumu: Eser ortasından kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Bir mimari yapının bezemeli taç kısmıdır. Alt kısmı düz, üst ısmı ise bir taç tepelik meydana getirecek şekilde iç ve dış bükeylerle hareketlendirilmiştir. Yüzeyine, helezonik kıvrımlar üzerine yerleştirilmiş iki asma yaprağı ve bunlar arasında yer alan küçük boyutlu salkım motifiyle meydana getirilmiş bir düzenleme işlenmiştir. Envanter kayıtlarında Baalbek kazısı buluntusu olduğu belirtilmiştir. Eseri, orijinal yeri ve süsleme özelliklerine göre erken İslâm devrine tarihlemek mümkündür.

Resim 3.42.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 043 **Env. No:** 2480 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 29 x 16 cm

Orijinal Yeri: Baalbek Kazısı Buluntusu - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 2396

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine göre; erken İslâm devri.

Durumu: Bir bütünün orta kısmı teşkil eden parçasıdır. Diğer parçaları mevcut değildir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksanlar bulunmaktadır. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Bir mimari yapının bezemeli bir bölümüne ait parçadır. Yüzeyine, dallar üzerine yerleştirilmiş asma yaprakları ile meydana getirilmiş bir düzenleme işlenmiştir. Envanter kayıtlarında Baalbek kazısı buluntusu olduğu belirtilmiştir. Orijinal yeri ve süsleme özelliklerinden, eserin erken İslâm devrine ait olduğu ileri sürülebilir.

Resim 3.43.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 044 **Env. No:** 2481 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 20 x 15 cm

Orijinal Yeri: Baalbek Kazısı Buluntusu - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 2398

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine göre; erken İslâm devri.

Durumu: Bir bütünün köşe kısmı teşkil eden parçasıdır. Diğer parçaları mevcut değildir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksanlar bulunmaktadır. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Bir mimari yapının bezemeli bir bölümüne ait parçadır. Yüzeyine, kıvrım dallar üzerine yerleştirilmiş ve rumi motifine benzer unsurları bulunan asma yaprakları ile meydana getirilmiş bir düzenleme işlenmiştir. Bu düzenleme, alt üst geçmeler ile dairesel düğüm motifleri oluşturarak devam eden ve yüzeyi bitkisel motiflerle dolgulu bir bordür ile çerçevelenmiştir. Envanter kayıtlarında Baalbek kazısı buluntusu olduğu belirtilmiştir. Orijinal yeri ve süsleme özelliklerinden, eserin erken İslâm devrine ait olduğu ileri sürülebilir.

Resim 3.44.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 045 **Env. No:** 2482 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 24 x 15 cm

Orijinal Yeri: Baalbek Kazısı Buluntusu - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 2399

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine göre; erken İslâm devri.

Durumu: Bir bütünün köşe kısmı teşkil eden parçasıdır. Diğer parçaları mevcut değildir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksanlar bulunmaktadır. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Bir mimari yapının bezemeli bir bölümüne ait parçadır. Tam olarak izlenememekle birlikte yüzeyinde bitkisel karakterli bir düzenleme olduğu anlaşılmaktadır. Bu düzenleme, altışar yapraklı çiçek motiflerinden oluşan dizi ile dolgulu bir bordür ile çerçevelenmiştir. Envanter kayıtlarında Baalbek kazısı buluntusu olduğu belirtilmiştir. Orijinal yeri ve süsleme özelliklerinden, eserin erken İslâm devrine ait olduğu ileri sürülebilir.

Resim 3.45.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 046 **Env. No:** 2484 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 21 x 15 cm

Orijinal Yeri: Baalbek Kazısı Buluntusu - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 2394

Kitabe Transkripsiyonu: Okunamıyor **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Hat özelliklerine göre; erken İslâm devri.

Durumu: Bir bütünün üst kısmı teşkil eden parçasıdır. Diğer parçaları mevcut değildir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksanlar bulunmaktadır. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Bir kitabeye ya da kitabeli bir esere aşt parçadır. Parça üzerinde Magribî hat özellikleri gösteren iki satırlık yazı bulunmaktadır. Bunun dışında bezemesi mevcut değildir. Envanter kayıtlarında Baalbek kazısı buluntusu olduğu belirtilmiş olan eserin erken İslâm devrine ait olduğu ileri sürülebilir.

Resim 3.46.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 047 **Env. No:** 2486 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 17 x 19cm

Orijinal Yeri: Baalbek Kazısı Buluntusu - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 2400

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine göre; erken İslâm devri.

Durumu: Bir bütünün orta kısmı teşkil eden parçasıdır. Diğer parçaları mevcut değildir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksanlar bulunmaktadır. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Bir mimari yapının bezemeli bir bölümüne ait parçadır. Yüzeyine, dallar üzerine yerleştirilmiş yapraklar ve üzüm salkımı ile meydana getirilmiş bir düzenleme işlenmiştir. Düzenleme yaprak motiflerinin yüzeyleri inci dizileriyle çerçevelenmiş bitkisel motiflerle dolguludur. Envanter kayıtlarında Baalbek kazısı buluntusu olduğu belirtilmiştir. Orijinal yeri ve süsleme özelliklerinden, eserin erken İslâm devrine ait olduğu ileri sürülebilir.

Resim 3.47.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 048 **Env. No:** 2488 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 17 x 19 cm

Orijinal Yeri: Baalbek Kazısı Buluntusu - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 2402

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine göre; erken İslâm devri.

Durumu: Bir bütünün orta kısmı teşkil eden parçasıdır. Diğer parçaları mevcut değildir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksanlar bulunmaktadır. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Bir mimari yapının bezemeli bir bölümüne ait parçadır. Tam olarak izlenememekle birlikte; yüzeyine, dallar üzerine yerleştirilmiş yapraklar ve üzüm salkımları ile meydana getirilmiş bir düzenleme işlendiği anlaşılmaktadır. Envanter kayıtlarında Baalbek kazısı buluntusu olduğu belirtilmiştir. Orijinal yeri ve süsleme özelliklerinden, eserin erken İslâm devrine ait olduğu ileri sürülebilir.

Resim 3.48.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 049 **Env. No:** 2468 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 55 x 35 cm

Orijinal Yeri: Baalbek Kazısı Buluntusu - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 2389

Kitabe Transkripsiyonu: Okunamıyor **Malzemesi:** Kireç taşı

Tarihlendirme: Hat özelliklerine göre; erken İslâm devri.

Durumu: Harap durumdadır. Kırılarak parçalanmıştır ve birçok parçası mevcut değildir. Mevcut parçaların yüzey ve kenarlarında da kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Eser yüzeyinde yoğun korozyon görülmektedir.

Açıklama: Mimariye bağlı bir kitabeye ait kırık parçalardır. Yüzeylerine çiçekli kufi hat işlenmiştir. Kitabe harap durumda olduğu için okunamamaktadır. Envanter kayıtlarından eserin Baalbek (Lübnan) menşeili olduğu anlaşılmaktadır. Bulunduğu yer ve hat özelliklerine göre; eserin erken İslâm devrine ait olduğu ileri sürülebilir.

Resim 3.49.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 050 **Env. No:** 2479 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 13 x 14 cm

Orijinal Yeri: Baalbek Kazısı Buluntusu - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 2395

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine göre; Memlûk devri, 14. ya da 15. yüzyıl.

Durumu: Bir bütünün köşe kısmı teşkil eden parçasıdır. Diğer parçaları mevcut değildir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksanlar bulunmaktadır. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Bir mimari yapı ya da anıtın bezemeli bir bölümüne ait parçadır. Helezonik kıvrımlar üzerine yerleştirilmiş iri rumi motifleri ile meydana getirilmiş bir düzenleme kabartma olarak işlenmiştir. Envanter kayıtlarında Baalbek kazısı buluntusu olduğu anlaşılan eserin Memlûk devri, 14. ya da 15. yüzyıla ait olduğu ileri sürülebilir.

Resim 3.50.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 051 **Env. No:** 2487 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 24 x 23 cm

Orijinal Yeri: Baalbek Kazısı Buluntusu - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 2401

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Tespit edilemedi.

Durumu: Bir bütünün orta kısmı teşkil eden parçasıdır. Diğer parçaları mevcut değildir. Kenar ve yüzeylerinde küçük boyutlu kırık ve noksanlar bulunmaktadır. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Bir mimari yapının bezemeli bir bölümüne ait parçadır. Tahribat nedeniyle, yüzeyinde yer alan kompozisyon tam olarak izlenememektedir. Ancak, yüzey üzerinde aslana benzer bir figür etrafında gelişen bir düzenleme olduğu anlaşılmaktadır. Envanter kayıtlarında Baalbek kazısı buluntusu olduğu belirtilmiştir. Bezemedeki tahribat nedeniyle tarihleme yapılamamıştır.

Resim 3.51.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 052 **Env. No:** 2321 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 36 x 46 cm

Orijinal Yeri: Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir. **Eski No:** 3686

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941

Kitabe Transkripsiyonu: 1-….. ……. 2- Allahu lehu … ….. 3- ….. ……..

Tarihlendirme: Tespit edilemiyor. **Malzemesi:** Bazalt

Durumu: Eser harap durumdadır. Sol kısmının büyük bölümü kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarında da büyük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde ise yoğun korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Yüzeyine kazıma tekniği ile muntazam olmayan bir hat işlenmiş mimariye bağlı bir kitabe parçasıdır. Kitabe üç satır halinde işlenmiş olup satırlar ve harf dizilimleri düzensizdir. Kitabe yoğun korozyon ve muntazam olmayan hat sebebiyle okunamamaktadır. Üzerindeki yazı dışında bezemesi mevcut değildir. Erken tarihli bir örnek olduğu ileri sürülebilir. Ancak, tam bir tarihleme yapabilmek mümkün değildir. Envanter kayıtlarında, eserin orijinal yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Resim 3.52.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 053 **Env. No:** 2271 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 14 x 15 cm

Orijinal Yeri: Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 2866

Kitabe Transkripsiyonu: …alla(h)…

Tarihlendirme: Hat özelliklerine göre; Beylikler devri, 14. ya da 15. yüzyıl.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Bir bütünün kırılarak ayrılmış parçasıdır. Diğer parçaları mevcut değildir. Yüzeylerinde kirlilik ve yer yer tabakalaşma görülmektedir.

Açıklama: İstifli sülüs hatla yazılmış bir kitabeye ya da kitabeli bir esere ait paçadır. Üzerine "Allah" yazıldığı için dini bir esere ait olmalıdır. Hat özelliklerine göre; eserin Beylikler devri, 14. ya da 15. yüzyıla ait olduğu ileri sürülebilir. Envanter kayıtlarında, orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.53.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 054 **Env. No:** 2272 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 13 x 19 cm

Orijinal Yeri: Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 2862

Kitabe Transkripsiyonu: …..Allahu **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine göre; Beylikler devri, 14. ya da 15. yüzyıl.

Durumu: Bir bütünün kırılarak ayrılmış parçasıdır. Diğer parçalar mevcut değildir. Yüzeylerinde korozyon ve yoğun kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Yüzeyine zemini rumi motifleri ve helezonik kıvrımlarla dolgulanmış sülüs hat işlenmiş bir mimari parçasıdır. Dairesel forma olduğu anlaşılmakla birlikte fonksiyonunu tespit edilememektedir. Bezeme özelliklerinden, eserin Beylikler devri, 14. ya da 15. yüzyıla ait olduğu ileri sürülebilir. Envanter kayıtlarında orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.54.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 055 **Env. No:** 2326 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 36 x 39 cm

Orijinal Yeri: Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 3125

Kitabe Transkripsiyonu: Okunamıyor **Malzemesi:** Kireç taşı

Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine göre; Beylikler devri, 14. ya da 15. yüzyıl.

Durumu: Harap durumdadır. Büyük bir kısmı mevcut değildir. Yüzeylerinde kirlenme ve yoğun korozyon.

Açıklama: Bir kitabenin ya da kitabeli bir mimari ögenin kırılarak ayrılmış parçasıdır. Yoğun korozyon nedeniyle tam olarak izlenememekle birlikte; üst kısmında kufi hat özellikleri gösteren tek satırlık bir hat mevcuttur. Bunun altında ise bitkisel karekterli motiflerle dolgulanmış bir bordür yer alır. Süsleme özelliklerinden; eserin Beylikler devri, 14. ya da 15. yüzyıla ait olduğu ileri sürülebilir. Orijinal yeri hakkında envanter kayıtlarında bilgi bulunmaktadır.

Resim 3.55.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 056 **Env. No:** 2320 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 21 x 35 cm

Orijinal Yeri: Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 2734

Kitabe Transkripsiyonu: …… rahmet (?) Allahu **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine göre; Beylikler devri, 14. ya da 15. yüzyıl.

Durumu: Bir bütünün orta kısmının bir bölümünü teşkil eden parçasıdır. Diğer parçaları mevcut değildir. Mevcut parçanın kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: İstifli sülüs hatla yazılı ve geometrik bordürlerle bezeli mimariye bağlı bir kitabeye ait parçadır. Mevcut parçanın en üst kısmında büyük kısmı mevcut olmayan bir satırlık kitabe; bunun altında ise üst ve alttan birer bordür ile sınırlandırılmış yine tek satır halinde yazılmış bir kitabe daha bulunmaktadır. Kitabeyi sınırlayan bordürler bir sıra düz, bir sıra altıgen dizisi şeklinde şeritlerle meydana getirilmiştir. En alt kısma ise bir zencirek bordür işlenmiştir. Süsleme özelliklerinden; eserin Beylikler devri, 14. ya da 15. yüzyıla ait olduğu ileri sürülebilir. Envanter kayıtlarında eserin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.56.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 057 **Env. No:** 2437 **Türü:** Minber Kapısı **Ölçüleri:** 160 x 71 cm

Orijinal Yeri: Sinop Alaaddin Camii - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 285

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok.

Malzemesi: Mermer

Tarihlendirme: Candaroğlu Beyliği devri, 14. yüzyıl sonu ya da 15. yüzyıl başı.

Durumu: Kırılarak birçok parçaya ayrılmıştır. Çeşitli yerlerinden altı parçası mevcuttur. Mevcut parçalar restore edilerek alçı ile tümlenmiştir.

Açıklama: Kabartma ve ajur teknikleriyle bezeli, iki kanatlı bir minber kapısıdır. Kapı binisinin orta ekseni meydana getirdiği eserin her bir kanadı üzerinde diğerinin simetriği olan rumi ve hatayili helezonik düzenlemeler bulunmaktadır. Eserin ait olduğu minberin; Sinop Alaaddin Camii'nin, Candaroğlu Beyliği döneminde İsfendiyar Bey'in emriyle gerçekleştirilen tamir sırasında yapılarak camiye yerleştirildiği, camide bulunan tamir kitabesinden anlaşılmaktadır.[166] Oldukça ince bir işçilikle yapılmış olan minber, Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde övülerek ayrıntılı şekilde betimlenmiştir. 1850 yılında caminin üst örtüsü yıkılınca minber harap olmuş, kalan parçaları dönemin valisi tarafından korunmak üzere Âsâr-ı Atika Müzesi'ne gönderilmiştir.[167]

[166] Ahmet GEDİK (2005); **Candaroğulları Beyliği Mimarîsinde Celî Yazı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, 79.

[167] Sinop Alaaddin Camii hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Deniz ESEMENLİ (1990); **Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

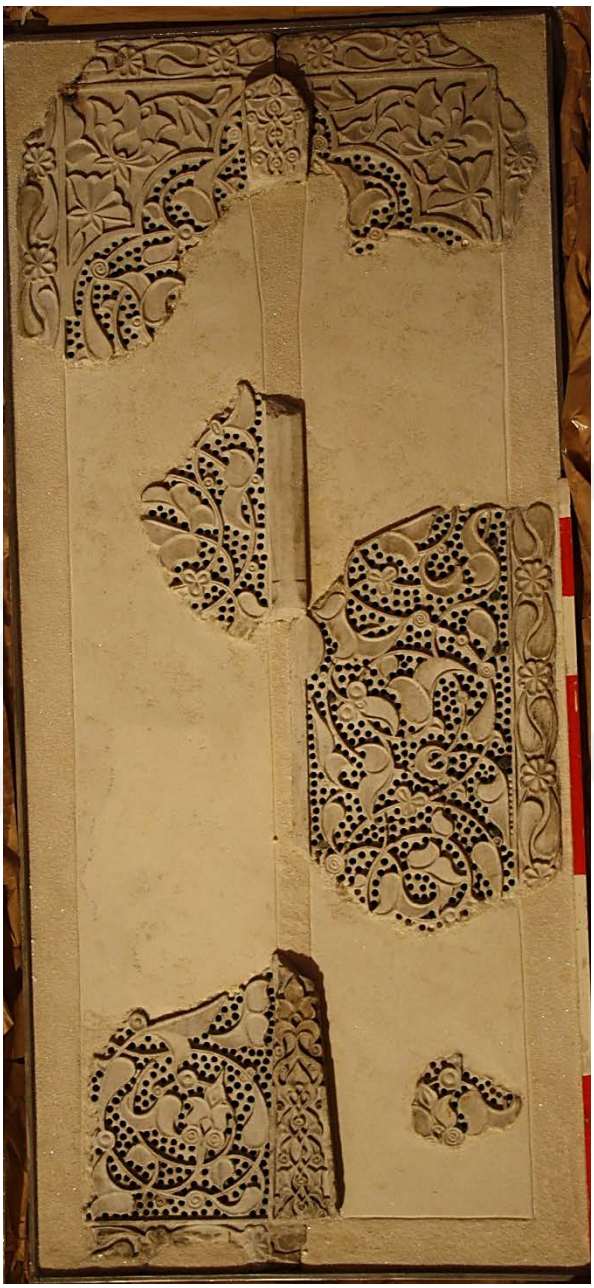

Resim 3.57.

Yayın:

- Ali Serkander DEMİRKOL, "Taş Eserler", **Türk ve İslam Eserleri Müzesi**, Bilkent Kültür Girişimi Yayınları, İstanbul, 2011, s.81.
- Nazan ÖLÇER ve öte.; **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, Akbank, İstanbul, 2002, s.164.

3.1.4. Mezar Taşları

Kat. No: 058 **Env. No:** 2527 **Türü:** Mezar Kitabesi **Ölçüleri:** 47 x 44 cm

Orijinal Yeri: Fustat - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 2764

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Bismillâhirrahmânirrahîm 2- şehidallâhu ennehû lâ ilâhe illâ huve, vel melâiketu ve 3- ulûl ilmi kâimen bil kıst (kıstı), lâ ilâhe illâ huvel 4- azîzul hakîm (hakîmu) hâza ma neşhedu aleyhi 5- ……. mevlâ midhat? tarmad? ebu Hureyreh ……. 6- bin Ali neşhedu in Allah la illahe illa vahdehu lâ 7- şerîke leh ve inne Muhammeden abdühü ve resûlehu 8- (huvellezî) ersele (resûlehu) bil hudâ ve dînil hakkı li yuzhirahu 9- alâd dîni kullihî ve lev kerihel muşrikûn(muşrikûne) 10- sallallâhu aleyhi mat fi ğaybe? ……. 11- ersele Allah tu'uffiyah fimustahal şevval sene semania 12- ve mie'teyn (208) **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Kitabesine göre; Abbasi devri, H. Şevval 208 / M. Şubat 824.

Durumu: Sağ alt köşesi kırılmış ve kaybolmuştur. Kenar ve yüzeylerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Kufi hat ile on iki satır halinde yazılmış Arapça bir mezar kitabesidir. Kitabede Ali İmran Suresi 185. Ayet, Tevbe Suresi 33. Ayet, salavat ve dualarla birlikte Hureyreh bin Ali ismi ve tarih olarak Hicri 208 yılı şevval ayı başları yazılıdır. Kufi hat dekoratif bir tarzda olup harflerin uzantıları bazı yerlerde üçgene benzer şekiller, bazı yerlerde de dekoratif kıvrımlar meydana getirecek şekilde düzenlenmiştir. Kitabe, en dışta yer alan ve alt üst geçmeler yaparak devam eden "S" kıvrımlarla oluşturulmuş bir düzenleme ile üç yönden çerçevelenmiştir. Tepe kısmında da üçgen bir alan yüzeyine işlenmiş çiçek ve yaprak motiflerinden oluşan bir düzenleme bulunmaktadır. Hat ve düzenlemeler yüzeye kazıma tekniği ile işlenmiştir. Envanter kayıtlarında eserin Fustat'dan getirildiği belirtilmiştir. Kitabe metni ve envanter kayıtlarından eserin Abbasi dönemine ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.58.

Yayın: Can KERAMETLİ; "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde Erken İslâm Devrine Ait Kitabeler," **Şarkiyat Mecmuası**, S.VI (1965), İstanbul, 1966, s.20-21.

Kat. No: 059 **Env. No:** 2526 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 52 x 32 cm

Orijinal Yeri: Fustat - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 2763

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Bismillâhirrahmânirrahîm 2- şehidallâhu ennehû lâ ilâhe illâ huve, vel melâ- 3- iketu ve ulûl ilmi kâimen bi- 4-l kıst (kıstı), lâ ilâhe illâ huvel azîz- 5- ul hakîm (hakîmu) 6- hâza ma neşhedu bihi A'surya bin 7- Yusuf neşhedu in Allah la illahe illa hüve 8- vahdehu lâşerîke leh ve inne Muhammeden abdühü 9- Huvellezî ersele resûlehu bil hudâ ve dîn- 10- il hakkı li yuzhirahu alâd dîni kullihî ve lev 11- kerihel muşrikûn(muşrikûne) …… 12- ..... 13- innes sâate le âtiyetun lâ raybe fîhâ 14- *ve ennallâhe yeb'asu men fîl kubû* 15- ..... sene sitte ve aşhar ve mie'teyn (216)

Malzemesi: Mermer

Tarihlendirme: Kitabesine göre; Abbasi devri, H. 216 / M. 831-832.

Durumu: Kenar ve yüzeylerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Kufi hat ile on beş satır halinde yazılmış Arapça bir mezar kitabesidir. Kitabede Ali İmran Suresi 185. Ayet, Tevbe Suresi 33. Ayet, Hacc Suresi 7. Ayet ve dualarla birlikte A'surya bin Yusuf ismi ve Hicri 216 tarihi yazılıdır. Alt satırlardaki yoğun aşınma nedeniyle kitabenin bu kısımları okunamamaktadır. Ancak, 14. satırda Hacc Suresi 7. Ayet'in son bölümünün yazılı olması kuvvetle muhtemeldir. Kitabede kufi hat dekoratif bir tarzda olup harflerin uzantıları üçgene benzer şekiller ve dekoratif kıvrımlar meydana getirecek şekilde düzenlenmiştir. Kitabe, en dışta yer alan ve alt üst geçmeler yaparak devam eden "S" kıvrımlarla oluşturulmuş bir düzenleme ile sağ ve soldan çerçevelenmiştir. En üstte de aynı tarzda ama daha grift bir bezeme mevcuttur. Hat ve bezemeler yüzeye kazıma tekniği ile işlenmiştir. Envanter kayıtlarında, eserin Fustat'dan getirildiği belirtilmiştir. Kitabe metni ve envanter kayıtlarından eserin Abbasi dönemine ait olduğu anlaşılmaktadır.

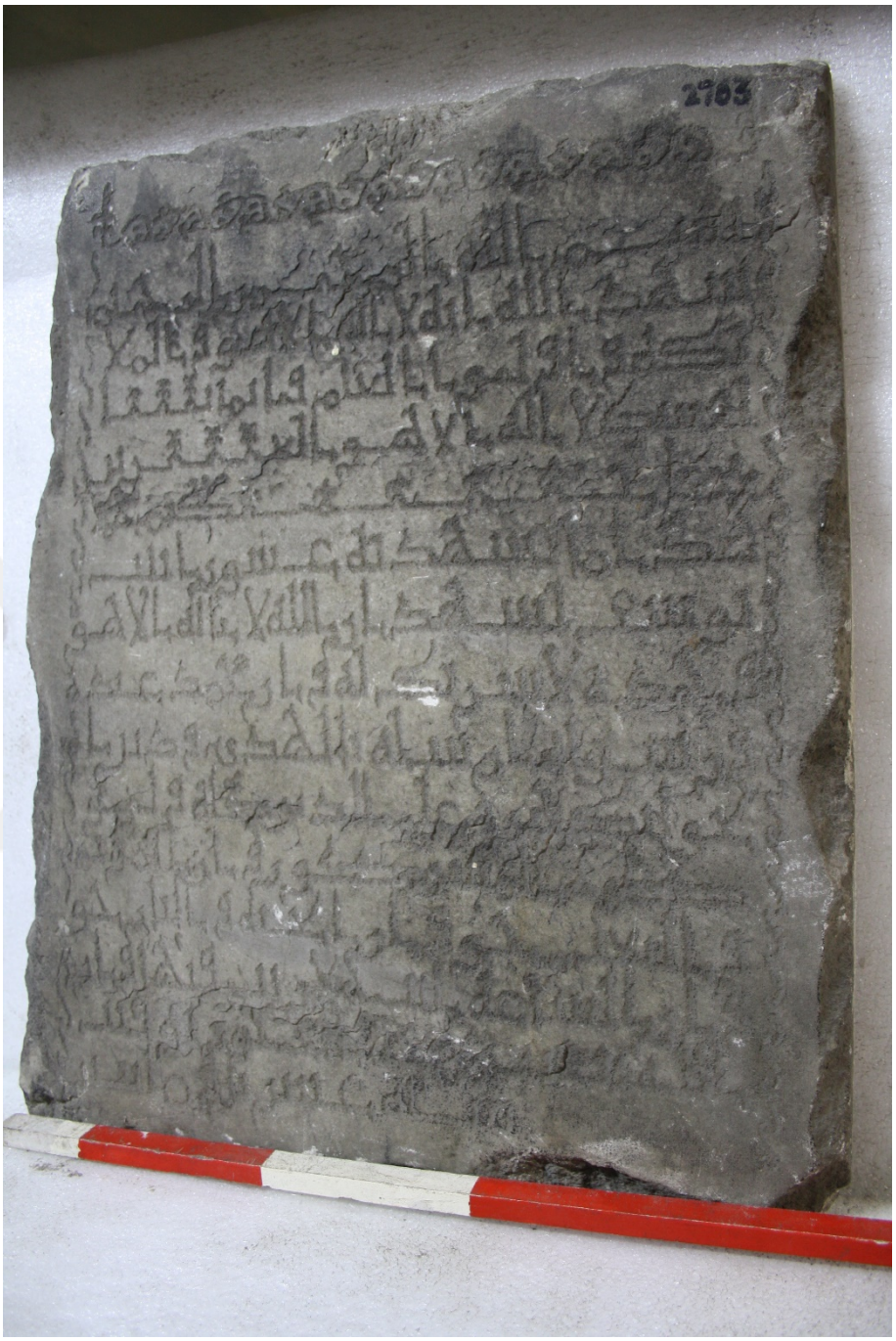

Resim 3.59.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 060 **Env. No:** 2524 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 36 x 48 cm

Orijinal Yeri: Fustat - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 2761

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Bismillâhirrahmânirrahîm hâza 2- a ma neşhedu bihi el-Hasan bin Ali eşhedu en lâ ilâhe i- 3- llellâh vahdehu lâşerîke leh lehu ve inne Muhammeden 4- abdahu ve resûluhu ersele resûlehu bil hudâ ve dînil hakkı 5- li yuzhirahu alâd dîni kullihî ve lev kerihel muşrikûn 6- enna saa'ata atiyatun larayba fiha …..... 7- .....ve a'leyhi mat ve a'alayhi 8- yuba'athu inşaa' allah ..... fi ..... 9- Mekkeh. ..... sene ..... işrun ve mie'teyn (22?) **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Kitabesine göre; Abbasi devri, H. 220 ila 229 / M. 835 ila 844 arası.

Durumu: Kenar ve yüzeylerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeyinde korozyon ve kirlilik görülmektedir. Bazı kısımları okunamayacak kadar aşınmıştır.

Açıklama: Kufi hat ile dokuz satır halinde yazılmış Arapça bir mezar kitabesidir. Kitabede Tevbe Suresi 33. Ayet salavat ve dualarla birlikte el-Hasan bin Ali ismi yazılmıştır. Tarih satırındaki aşınma nedeniyle hicri tarihin sadece ilk iki hanesi okunabilmektedir. Kufi hat dekoratif bir tarzda olup harflerin uzantıları bazı yerlerde üçgene benzer şekiller, bazı yerlerde de dekoratif kıvrımlar meydana getirecek şekilde düzenlenmiştir. Kitabe en dışta yer alan ve alt üst geçmeler yaparak devam eden "S" kıvrımlarla oluşturulmuş bir düzenleme ile dört yönden çerçevelenmiştir. Hat ve düzenlemeler yüzeye kazıma tekniği ile işlenmiştir. Envanter kayıtlarında, eserin Fustat'dan getirildiği belirtilmiştir. Kitabe metni ve envanter kayıtlarından eserin Abbasi dönemine ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.60.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 061 **Env. No:** 2525 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 55 x 37 cm

Orijinal Yeri: Fustat - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 2762

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Bismillâhirrahmânirrahîm 2- hâza ma neşhedu bihi .....a 3- m…….. veled Kaa'b bin.... ..... eşhedu 4- en lâ ilâhe illellâh vahdehu lâ- 5- şerîke leh ve inne Muhammeden abdühü 6- ve Resûlü sallallâhu aleyhi 7- ve sellem ve eşhedu enna el-mev 8- ta ve el-baa's ..... el-cenne ve 9- al-nâr ……..... ve innes sâate le âtiyetun lâ ra- 10- ybe fîhâ ve ennallâhe yeb'asu men fîl kubû 11- r tuu'fiyet yevm-el-ahad leyla .... aşhera 12- ta ……..... min Ramazan sene hamse ve erba'un mie'teyn (245) **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Kitabesine göre; Abbasi devri, H. Ramazan 245 / M. Kasım-Aralık 859.

Durumu: Kenar ve yüzeylerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Kufi hat ile on iki satır halinde yazılmış Arapça bir mezar kitabesidir. Kitabede Hacc Suresi 7. Ayet, salavat ve dualar yazılmıştır. Aşınma nedeniyle kitabe metninde yer alan isim okunamamaktadır. Kitabe metninde geçen "tuu'fiyet (**توفيت**)" kelimesinden mezar taşının bir kadına ait olduğu ve bu kişinin Hicri 245 yılı Ramazan ayında bir Pazar gecesi öldüğü anlaşılmaktadır. Kufi hat dekoratif bir tarzda olup harflerin uzantıları bazı yerlerde üçgene benzer şekiller, bazı yerlerde de dekoratif kıvrımlar meydana getirecek şekilde düzenlenmiştir. Kitabe, en dışta yer alan ve alt üst geçmeler yaparak devam eden "S" kıvrımlarla oluşturulmuş bir düzenleme ile dört yönden çerçevelenmiştir. Hat ve düzenlemeler yüzeye kazıma tekniği ile işlenmiştir. Envanter kayıtlarında, eserin Fustat'dan getirildiği belirtilmiştir. Kitabe metni ve envanter kayıtlarından eserin Abbasi dönemine ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.61.

Yayın: Can KERAMETLİ; "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde Erken İslâm Devrine Ait Kitabeler," **Şarkiyat Mecmuası**, S.VI (1965), İstanbul, 1966, s.21.

Kat. No: 062 **Env. No:** 2523 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 73 x 41 cm

Orijinal Yeri: Fustat - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 2760

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Bismillâhirrahmânirrahîm Kullu 2- nefsin zâikatul mevt(mevti) ve innemâ tuveffevne 3- ucûrekum yevmel kıyâmeh(kıyâmeti) fe men zuhziha 4- anin nâri ve udhılel cennete fe kad 5- fâz(fâze) ve mâl hâyâtud dunyâ illâ metâ- 6- ul gurûr(gurûri) hâza kabri Ali bin Muhammed 7- bin A'ssım el-Nuri Eşhedu en lâ 8- ilâhe illellâh vahdehu lâşer- 9- îke leh ve la sahibe ve la melike 10- ve inna Muhammed abdihu innallahe ve resu- 11- lu sallallâhu aleyhi ve sellem tuvu'fiya … 12- Allahu …yevm el'selase sitte 13- aşere yevm'em maddat min Rebîul- 14- âhir sene tisa'ah ve tisa'in mie'teyn (299) **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Kitabesine göre; Abbasi devri, H. 16 Rebiyülevvel 299 / M. 11 Aralık 911.

Durumu: Kenar ve yüzeylerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Kufi hat ile on dört satır halinde yazılmış Arapça bir mezar kitabesidir. Kitabede Ali İmran Suresi 185. Ayet, salavat ve dualarla birlikte Ali bin Muhammed bin A'ssım el-Nuri'nin kabrine ait olduğu ve bu kişinin H. 16 Rebiyülevvel 299 tarihinde vefat ettiği yazılmıştır. Kufi hat dekoratif bir tarzda olup harflerin uzantıları üçgene benzer şekiller meydana getirecek şekilde düzenlenmiştir. Hat yüzeye kazıma tekniği ile işlenmiştir. Eser üzerinde kufi hat dışında bezeme mevcut değildir. Envanter kayıtlarında eserin Fustat'dan getirildiği belirtilmiştir. Kitabe metni ve envanter kayıtlarından eserin Abbasi dönemine ait olduğu anlaşılmaktadır.

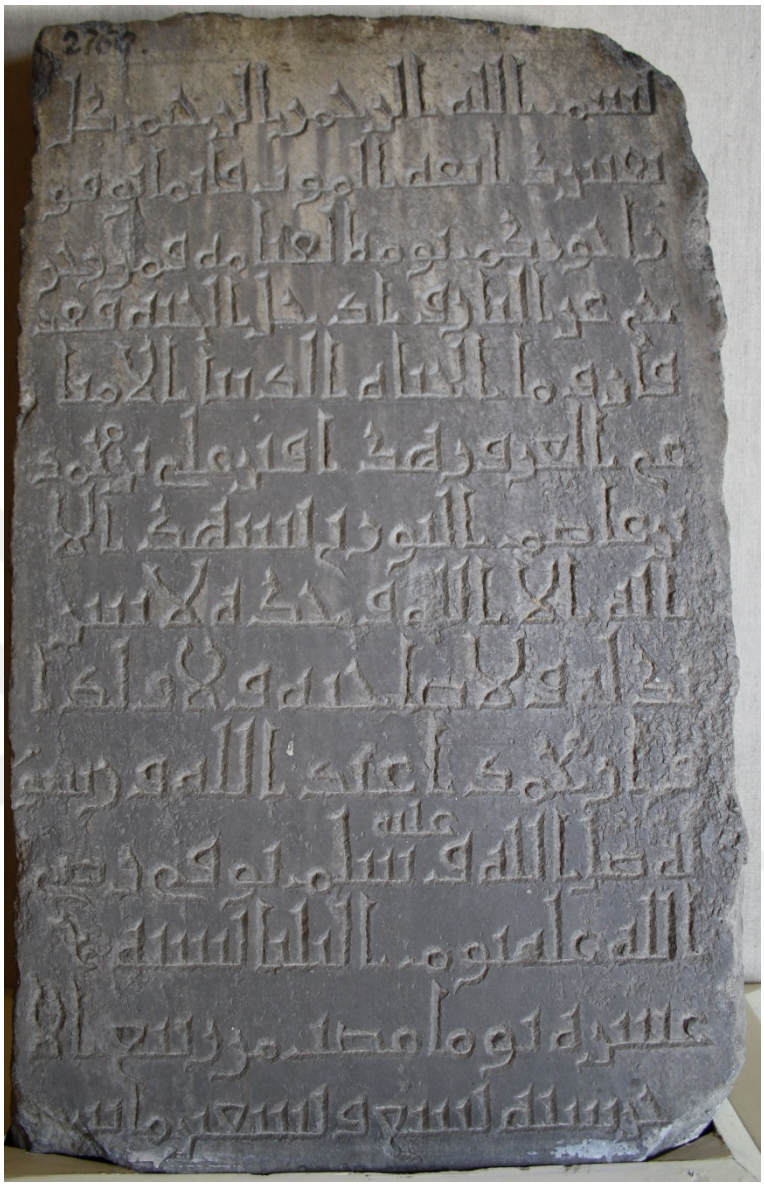

Resim 3.62.

Yayın: Can KERAMETLİ; "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde Erken İslâm Devrine Ait Kitabeler," **Şarkiyat Mecmuası**, S.VI (1965), İstanbul, 1966, s.21.

Kat. No: 063 **Env. No:** 2528 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 60 x 32 cm

Orijinal Yeri: Fustat - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 2765

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Bismillâhirrahmânirrahîm 2- şehidallâhu ennehû lâ ilâhe 3- illâ huve, vel melâiketu 4- ve ulûl ilmi kâimen 5- bil kıst (kıstı), lâ ilâhe illâ - 6- huvel azîz ul hakîm (hakîmu) 7- hâza ma neşhedu bihi 8- …… 9- neşhedu in Allah lâ ilâhe illal- 10- lâhu vahdehu lâşerî- 11- ke leh ve inne Muhammeden 12 - abdühü ve resûlehu sallal- 13- lâhu aleyhi ve sellem

Malzemesi: Mermer

Tarihlendirme: Hat, süsleme ve kitabe metni özelliklerine göre H. 3. / M. 9. yüzyıl.

Durumu: Kitabenin sekizinci satırından kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Sol üst köşesinde büyük boyutlu, diğer kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Kufi hat ile on üç satır halinde yazılmış Arapça bir mezar kitabesidir. Kitabede Ali İmran Suresi 185. Ayet, salavat ve dualar yazılıdır. Mezar taşının ait olduğu kişinin isminin yazılı olduğu sekizinci satır kırık olduğu için okunamamaktadır. Ayrıca, kitabe metninde herhangi bir tarih yazılı değildir. Kufi hat dekoratif bir tarzda olup harflerin uzantıları bazı yerlerde üçgene benzer şekiller, bazı yerlerde de dekoratif kıvrımlar meydana getirecek şekilde düzenlenmiştir. Kitabe, en dışta yer alan ve alt üst geçmeler yaparak devam eden "S" kıvrımlarla oluşturulmuş bir düzenleme ile üç yönden çerçevelenmiştir. Hat ve düzenlemeler yüzeye kazıma tekniği ile işlenmiştir. Hat, süsleme ve kitabe metni özelliklerinden eseri H. 3. / M. 9. yüzyıla tarihlemek mümkündür. Envanter kayıtlarında, eserin Fustat'dan getirildiği belirtilmiştir. Kitabe metni ve envanter kayıtlarından eserin Abbasi dönemine ait olduğu anlaşılmaktadır.

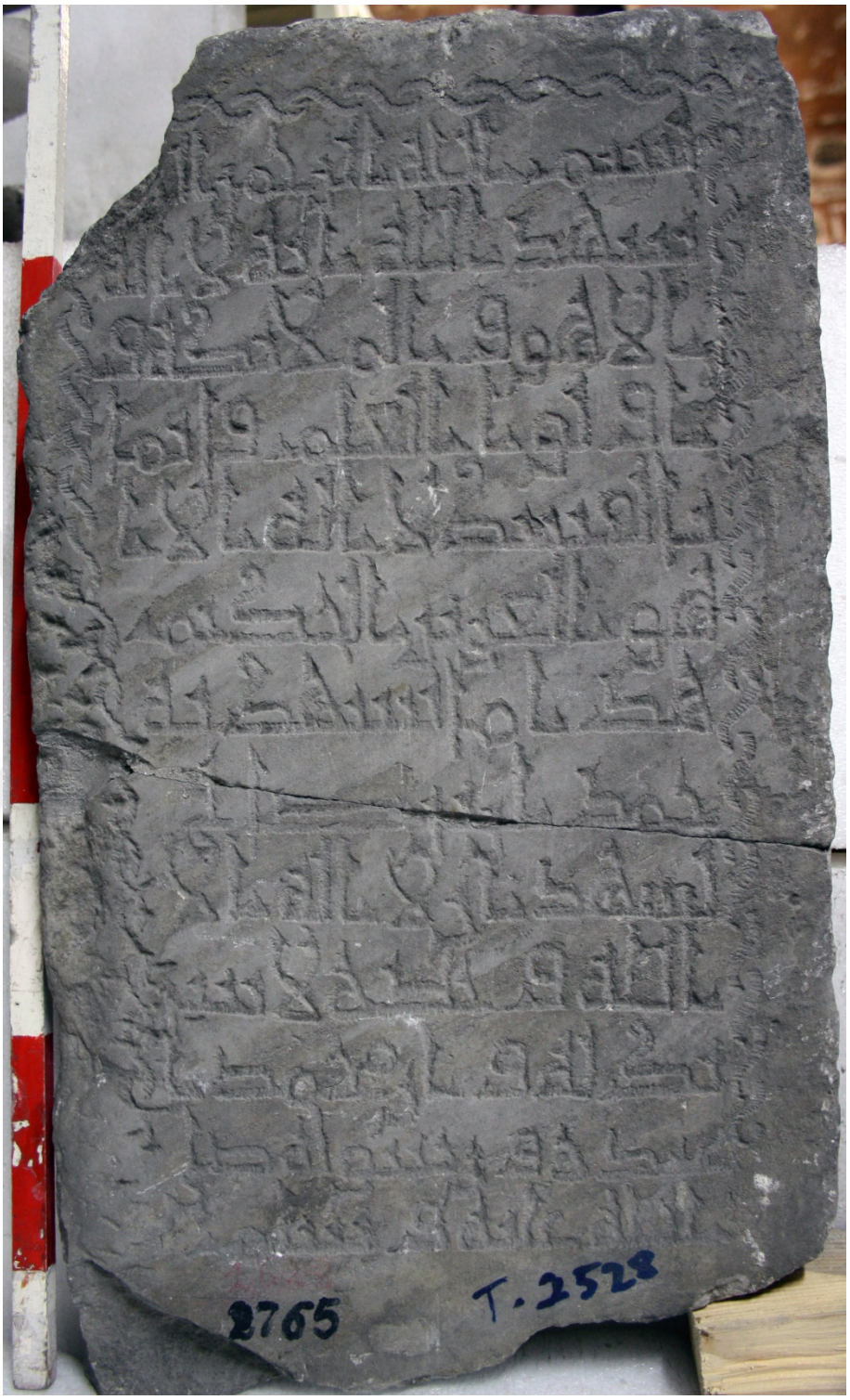

Resim 3.63.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 064 **Env. No:** 2521 **Türü:** Mezar Taşı Parçası **Ölçüleri:** 52 x 36 cm

Orijinal Yeri: Şam - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 2005

Kitabe Transkripsiyonu: - …… zelike ala alasi el-fakir - ila rahmetillâh subhânehu fadrullah - el hayyum el kayyum Muhammed ibn Abdurrahman ibn... - … . Allah …

Tarihlendirme: Hat özelliklerine göre; Abbasi devri.

Durumu: Kenar ve yüzeylerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Kufi hat ile yazılmış dört satırlık Arapça bir mezar taşı parçasıdır. Satır araları cetvellidir. Kufi hat dekoratif bir tarzda olup harfler geometrik biçimler oluşturacak ve uzun unsurları kıvrımlar meydana getirecek şekilde düzenlenmiştir. Envanter kayıtlarında Şam'dan getirildiği belirtilen eserin Abbasi devrine ait olduğu düşünülmekle birlikte tam bir tarihleme yapabilmek mümkün değildir. Kitabe metninden Muhammed ibn Abdurrahman namıma yazılmış bir mezar taşı olduğu anlaşılmaktadır.

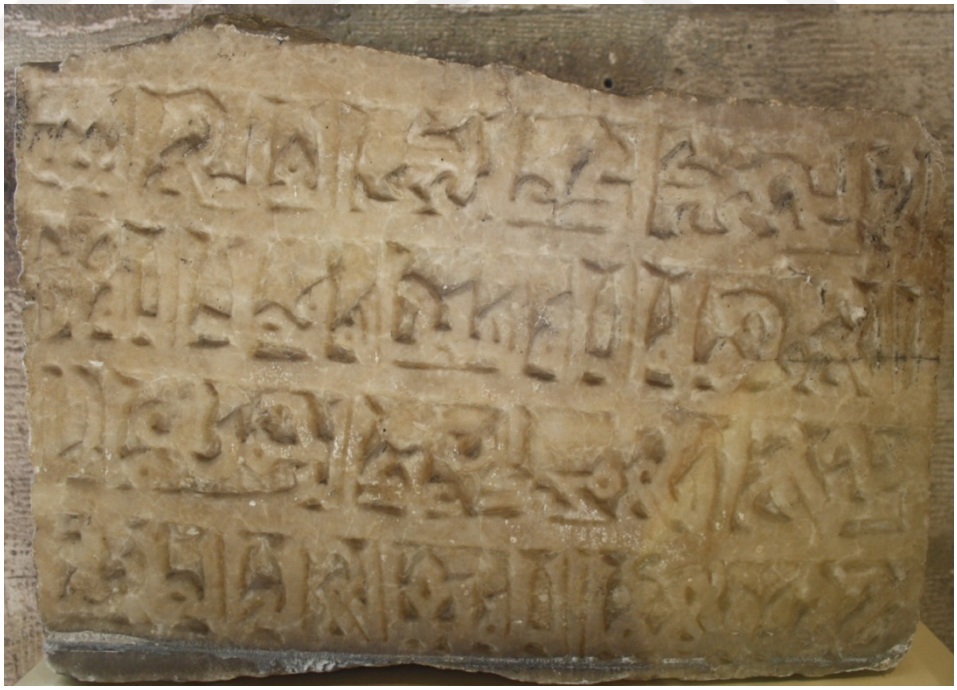

Resim 3.64.

Yayın: Can KERAMETLİ; "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde Erken İslâm Devrine Ait Kitabeler," **Şarkiyat Mecmuası**, S.VI (1965), İstanbul, 1966, s.21.

Kat. No: 065 **Env. No**: 2501 **Türü**: Mezar Taşı **Ölçüleri**: 80 x 60 x 30 cm

Orijinal Yeri: Afyon Boyalıköy Hânkahı - Arkeoloji Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 16 Temmuz 1943 **Eski No:** 7763

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok **Malzemesi:** Kireç taşı

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; Anadolu Selçuklu devri, 13. yüzyıl ya da Beylikler devri, 14. yüzyıl.

Durumu: Baş ve boyun kısımlarını teşkil eden parçası kırılmış ve kaybolmuştur. Kenar ve yüzeylerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon görülmektedir.

Açıklama: Blok halindeki taşa kabaca şekil verilerek meydana getirilmiş bir koç veya koyun heykelidir. Baş kısmı kırılmış olduğu için ilk bakışta bir hayvan heykeli olduğu algılanamamaktadır. Kuyruk ve kalça kısmı çok kaba tasvir edilmiş, bacakları ise hemen hemen hiç vurgulanmamıştır. Heykelin iki yan kenarı üzerine kabartma figürler bulunmaktadır. Bir kenarda, atları üzerinde ve kollarında birer avcı kuş taşıyanan iki süvari tasviri yapılmıştır. Diğer kenarda ise; kompozisyon tahribat nedeniyle tam olarak algılanamamakla birlikte, arka arkaya dağ keçisi figürlerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Biçim özelliklerinden; eserin, Anadolu'da örneklerine sıkça rastlanan koç ya da koyun şeklindeki mezar taşlarından olduğu anlaşılmaktadır.[168] Orijinal yeri ve üzerinde yer alan süvari - at figürlerinden; eserin Anadolu Selçuklu devri, 13. yüzyıl ya da Beylikler devri, 14. yüzyıla ait olduğu ileri sürülebilir.

Çizim:

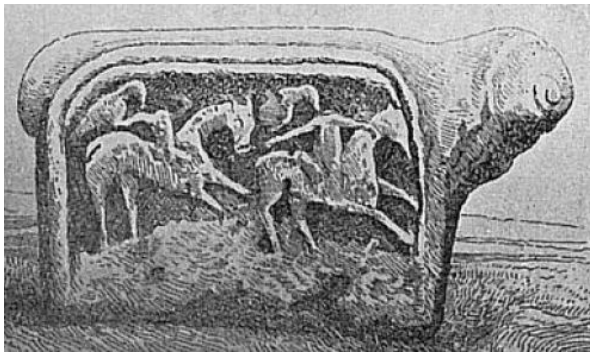

ERDMANN, Kurt (1963); **a.g.m.**, 126.

[168] Ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşar ÇORUHLU (2001-b); "At ve Koç/Koyun Şekilli Mezartaşlarının Sembolizmi", **Toplumsal Tarih Dergisi**, 94, Ekim, 35-42; Yunus BERKLİ (2007); **a.g.t.**

Resim 3.65.

Yayın:

- OTTO-DORN, Katherina (1959); "Türkische Grabsteine mit Figurenreliefs aus Kleinasien", **Ars Orientalis**, III, 63-76.
- ERDMANN, Kurt (1963); "Die Beiden Türkischen Grabsteine im Türk ve Islam Eserleri Müzesi in Istanbul", **Beitraege zur Kunstgeschichte Asiens - In Memoriam Ernst Diez**, Istanbul, 121-130.

Kat. No: 066 **Env. No**: 2502 **Türü**: Sanduka **Ölçüleri**: 75 x 110 x 40 cm

Orijinal Yeri: Afyon Boyalıköy Hânkahı - Arkeoloji Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 16 Temmuz 1943 **Eski No:** 7765

Kitabe Transkripsiyonu: Okunamıyor **Malzemesi:** Kireç taşı

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; Anadolu Selçuklu devri, 13. yüzyıl ya da Beylikler devri, 14. yüzyıl.

Durumu: Tepelik kısımları büyük ölçüde tahrip olmuştur. Kenar ve yüzeylerinde de çok sayıda kırık ve noksan parçalar bulunkatadır. Yüzeylerinde kirlenme ve yoğun korozyon görülmektedir.

Açıklama: Baş ve ayakuçları tepelik şeklinde düzenlenmiş bir sandukadır. Sandukanın alt kısmı dikdörtgen, üst kısmı ise üçgen prizma formundadır. Üçgen prizmanın her iki yüzeyine büyük harflerle düzensiz olarak Arapça ibareler kazınmıştır. Ancak, bunlar aşınma ve tahribat nedeniyle okunamamaktadır. Yan yüzeylerden birinde, kompozisyon tahribat nedeniyle tam olarak algılanamamakla birlikte, koşmakta olan atlar üzerinde tasvir edilmiş arka arkaya iki süvari figürünün bulunduğu anlaşılmaktadır. Süvari figürleri yüzeye alçak kabartma olarak işlenmiştir. Tepelik ön yüzlerinden birine de düzensiz olarak Arapça ibareler kazınmıştır. Bunlardan en altta olanı "Allah" olarak okunabilmektedir. Orijinal yeri ve üzerinde yer alan süvari figürlerinden; eserin Anadolu Selçuklu devri, 13. yüzyıl ya da Beylikler devri, 14. yüzyıla ait olduğu ileri sürülebilir.

Çizim:

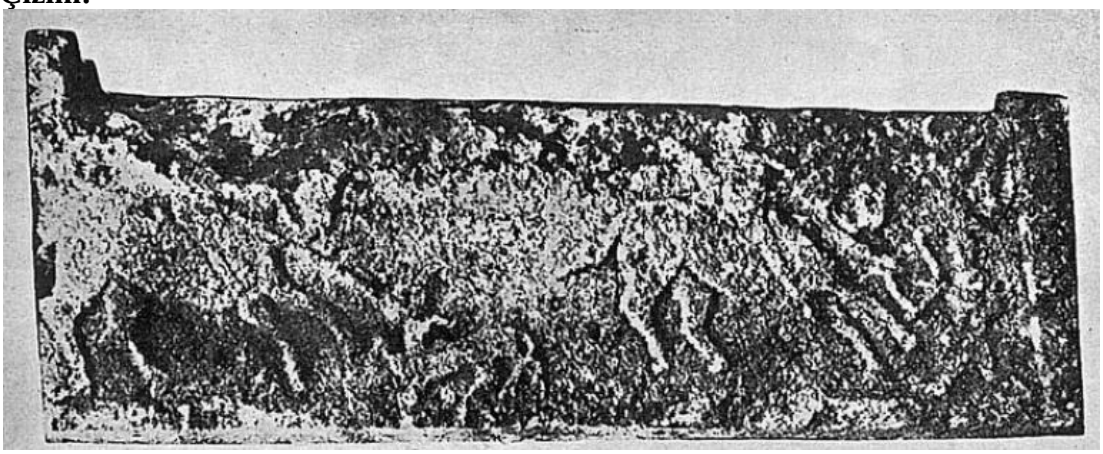

ERDMANN, Kurt (1963); **a.g.m.**, 127.

Resim 3.66.

Yayın:

- OTTO-DORN, Katherina (1959); "Türkische Grabsteine mit Figurenreliefs aus Kleinasien", **Ars Orientalis**, III, 63-76.
- ERDMANN, Kurt (1963); "Die Beiden Türkischen Grabsteine im Türk ve Islam Eserleri Müzesi in Istanbul", **Beitraege zur Kunstgeschichte Asiens - In Memoriam Ernst Diez**, Istanbul, 121-130.

Kat. No: 067 **Env. No:** 2475 **Türü:** Mezar Taşı Parçası **Ölçüleri:** 13 x 10 cm

Orijinal Yeri: Ayasuluk - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 414

Kitabe Transkripsiyonu: Allah **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; Aydınoğulları devri, 14. yüzyıl ya da 15. yüzyıl başı.

Durumu: Kenar ve yüzeylerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde yoğun korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Bir mezar taşından kırılarak ayrılmış armudî formlu taç kısmıdır. Yüzeyine sülüs kırması hat ile tek satır halinde "Allah" yazılmıştır. Envanter kayıtlarından, eserin Ayasuluk menşeili olduğu anlaşılmaktadır. Orijinal yeri ve biçim özelliklerinden; eseri, Aydınoğulları devri 14. yüzyıl ya da 15. yüzyıl başına tarihlemek mümkündür.[169]

Resim 3.67.

Yayın: Yayınlanmamıştır

[169] Benzer örnekler için bkz. Erkan KAYA (2012); **a.g.e.**

Kat. No: 068 **Env. No:** 2324 **Türü:** Lahit Kapağı Parçaşı **Ölçüleri:** 31 x 35 cm
Orijinal Yeri: Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.
Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 3595
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok. **Malzemesi:** Mermer
Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; Beylikler ya da Osmanlı devri, 14. ya da 15. yüzyıl.
Durumu: Bir tarafı kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Bir lahtin üst kapağının yan parçasıdır. Üst yüzeyine palmet ve rumi motifleriyle meydana getirilmiş simetrik bir düzenleme işlenmiştir. Bu düzenlemenin etrafı 45 derecelik eğim meydana gelecek şekilde yontulmuştur. Bordür özelliği gösteren bu eğimli kısmın yüzeyine lotus ve palmet dizisi işlenmiştir. Eseri, süsleme özelliklerine göre, Beylikler ya da Osmanlı devri, 14. ya da 15. yüzyıla tarihlemek mümkündür. Orijinal yeri hakkında envanter kayıtlarında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.68.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 069 **Env. No**: 2536 **Türü**: Lahit **Ölçüleri**: 88 x 125 x 25 cm

Orijinal Yeri: Halep - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 3594

Kitabe Transkripsiyonu - Baş taşı: 1- ….. …. külli han …. 2- Ula …. Rahmetullah teâlâ fi 3- Safer-ül hayr senet selas ve tis'a 4- ve saman mie (893) **Ayak taşı:** 1- …. el-merhum 2- ….. el'te… cihet el-mansur el-naki Özdemir 3- la … el-mel…. …… kafel 4- Haleb'ül-mahruse azze Allah nasrahu(?)

Sağ yan kapak: İnni defentu bi'l makamat bi-civar bi gabtad seyyid saad (?) el-âbari

Sol yan kapak: Min hacc (?) bâde seyyid Halid ve defentu âhire ….. ….. el-ensâri

Malzemesi: Mermer

Tarihlendirme: Kitabesine göre; Memlûk devri, H. 893 / 1487-88 tarihli.

Durumu: Yüzeylerindeki hafif korozyon ve yer yer yoğun kirlilik dışında, eserin genel durumu iyidir.

Açıklama: İki yan ve bir üst olmak üzere üç adet kapak ile baş ve ayak taşlarından oluşan toplam beş parçalık bir lahittir. Parçalar kenarlarına açılmış yuvalarla birbirine tutturulmuştur. Yan kapaklar üzerinde istifli nesih hatla tek satır halinde yazılmış kitabeler ve bunları çerçeveleyen rumili bezeme bordürleri bulunmaktadır. Üst kapak yüzeyi ise oldukça iri ve girift motiflerden meydana getirilmiş, bir alem ya da servi ağacı olarak izlenim veren simetrik bir düzenleme ile dolgulanmıştır. Bu düzenleme palmet dizisiyle dolgulu bir bordürle çerçevelenmiştir. Lahtin baş ve ayak taşlarının, yüzeyi rumili bir düzenleme ile dolgulu olan palmet formunda tepelikleri mevcut olup bunlar gövdeleri mukarnaslarla bezeli birer sütun ile iki yandan sınırlandırılmıştır. Baş ve ayak taşlarının yüzeylerine, palmet tepeliğin altına; istifli nesih hatla dörder satırlık kitabeler işlenmiştir. Bu kitabelerin sağ ve solunda, gövdeleri yivlendirilmiş birer küçük sütünce mevcuttur. Sözü edilen tüm bezeme ve düzenlemeler, eser yüzeyine oldukça yoğun şekilde işlenmiştir. Envanter kayıtlarında eserin Halep'ten getirildiği ve Halep Valisi Özdemir'in eşi namına H. 893 / 1487-88 tarihli olduğu belirtilmiştir.

Resim 3.69.

Yayın:

- Ali Serkander DEMİRKOL, "Taş Eserler", **Türk ve İslam Eserleri Müzesi**, Bilkent Kültür Girişimi Yayınları, İstanbul, 2011, s.83.
- Erdem YÜCEL; Türk İslâm Eserleri Müzesi, **Sanat Dünyamız**, yıl.7, S.20, İstanbul, Eylül 1980, s.29.
- Ernst KÜHNEL; **İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Şaheserler**, C.3, Berlin, 1938, s.14.
- Nazan ÖLÇER ve öte.; **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, Akbank, İstanbul, 2002, s.172.
- Seracettin ŞAHİN (haz.); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi: Emevilerden Osmanlılara 13 Asırlık İhtişam**, Kaynak Yayınlar, İstanbul, 2002, s.159.

Kat. No: 070 **Env. No**: 2537 **Türü**: Lahit **Ölçüleri**: 87 x 119 x 39 cm

Orijinal Yeri: Halep - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 3593

Kitabe Transkripsiyonu Baş taşı: 1- Haza el-makam 2- el-merhum el-nâki Özdemir 3- el eşrefi kafel Haleb … .. **Ayak taşı:** 1- Tuuffiye ilâ 2- … Allahu teâla fi aşere (?) min 3- Safer'ul-hayr senet tis'a ve tis'in ve seman mia (899)

Sağ yan kapak: Va'ada .. Allah el-muheymin (?) im ..teca.. ……. fima adale ve'e

Sol yan kapak: bka Özdemir bâade … ….. … limen … …. ….

Sanatçı kitabesi: Amel el-muallim …..

Malzemesi: Mermer

Tarihlendirme: Kitabesine göre; Memlûk devri, H. 899 / M. 1493-94.

Durumu: Yüzeylerindeki hafif korozyon ve yer yer yoğun kirlilik dışında, eserin genel durumu iyidir.

Açıklama: İki yan ve bir üst olmak üzere üç adet kapak ile baş ve ayak taşlarından oluşan toplam beş parçalık bir lahittir. Parçalar kenarlarına açılmış yuvalarla birbirine tutturulmuştur. Yan kapaklar üzerinde istifli nesih hatla tek satır halinde yazılmış kitabeler ve bunları çerçeveleyen rumili bezeme bordürleri bulunmaktadır. Üst kapak yüzeyi ise sekiz köşeli yıldız etrafında gelişen ışınsal bir düzenleme ile dolguludur. Ayrıca, kapak yüzeyine bütünleşik olarak çiçek rozet biçiminde bir su haznesi işlenmiştir. Lahtin baş ve ayak taşlarının, yüzeyi rumili bir düzenleme ile dolgulu olan palmet formunda tepelikleri mevcut olup bunlar gövdeleri mukarnaslarla bezeli birer sütun ile iki yandan sınırlandırılmıştır. Baş ve ayak taşlarının yüzeylerine, palmet tepeliğin altına; istifli nesih hatla üçer satırlık kitabeler işlenmiştir. Bu kitabelerin sağ ve solunda, gövdeleri yivlendirilmiş birer küçük sütünce mevcuttur. Ayrıca, baş taşının arka yüzünde kısa bir ibare halinde sanatçı kitabesi mevcuttur. Sözü edilen tüm bezeme ve düzenlemeler, eser yüzeyine oldukça yoğun şekilde işlenmiştir. Envanter kayıtlarında eserin Halep'ten getirildiği ve Halep Valisi Özdemir namına H. 899 / M. 1493-94 tarihli olduğu belirtilmiştir.

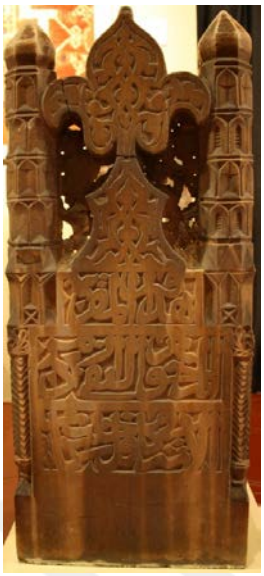

Resim 3.70.

Yayın:

- Ali Serkander DEMİRKOL, "Taş Eserler", **Türk ve İslam Eserleri Müzesi**, Bilkent Kültür Girişimi Yayınları, İstanbul, 2011, s.82.

- E. HERZFELD; **Inscriptions et monuments d'Alep**, Tome 1, Vol. 2, Cairo, 1956, s.91-387.

- Erdem YÜCEL; Türk İslâm Eserleri Müzesi, **Sanat Dünyamız**, yıl.7, S.20, İstanbul, Eylül 1980, s.29.

- Ernst KÜHNEL; **İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Şaheserler**, C.3, Berlin, 1938, s.14.

- Nazan ÖLÇER ve öte.; **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, Akbank, İstanbul, 2002, s.172.

- Seracettin ŞAHİN (haz.); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi: Emevilerden Osmanlılara 13 Asırlık İhtişam**, Kaynak Yayınlar, İstanbul, 2002, s.159.

3.2. Osmanlı Dönemine Ait Eserler

3.2.1. Kitabeler

3.2.1.1 Ayet, Hadis ve Dua Kitabeleri

Kat. No: 071 **Env. No:** 1214 **Türü:** Ayet Kitabesi **Ölçüleri:** 127 x 25 cm

Orijinal Yeri: Fatih'te Millet Kütüphanesi'nin arkasındaki caminin kapısından.

Müzeye Geliş Tarihi: 19 Ağustos 1928 **Eski No:** 4766

Kitabe Transkripsiyonu: İnnes salâte kânet alel mu'minîne kitâben mevkûtâ | 1026

Tercümesi: Namaz müminler üzerine vakitleri belli bir farzdır. (Nisa Suresi 103. ayetten)

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1026 / M. 1617. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eser harap durumdadır. Kırılarak on bir parçaya ayrılmıştır. Üst kısmındaki büyük boyutlu birkaç parçası mevcut değildir. Yüzeylerinde korozyon ve yoğun bir kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Celi sülüs hat ile tek satır olarak yazılmış bir kur'an ayetidir. Sağ ve sol kenarı dilimli kemer şeklinde bir çerçeve içine alınmıştır. Envanter kayıtlarından Fatih'te Millet Kütüphanesi'nin arkasındaki bir caminin kapısı üzerinden alınarak müzeye getirildiği belirtilmekle birlikte, tam olarak hangi yapıya ait olduğu tespit edilememiştir.

Resim 3.71.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 072 **Env. No:** 221 **Türü:** Besmele-i Şerif **Ölçüleri:** 114 x 20 cm

Orijinal Yeri: Zeyrek'te Hacı Kasım Ağa Mektebi'nin kapısı üzerindeki kitabeler.

Müzeye Geliş Tarihi: 21 K.sani (Ocak) 1935

Kitabe Transkripsiyonu: Bismillâhir rahmânir rahîm

Tercümesi: Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adı'yla.

Tarihlendirme: 220 Env. No'lu kitabedeki tarihe göre; H. 1153 / M. 1740-41.

Durumu: Eser sol tarafından kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Her iki parçada da yoğun korozyon ve kirlilik görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: İstifli sülüs hatla besmele-i şerif yazılı olan bir kitabedir. Tek satır halinde yazılmış ve kısa kenarları kaş kemer şeklinde olan bir çerçece içine alınmıştır. Hattın ikinci harfi olan sin "س" harfi uzun bir çizgi şeklinde verilmiş ve bunu üst kısmı simetrik birkisel bir düzenleme ile dolgulanmıştır. Envanter kayıtlarında eserin H. 1153 / M. 1740-41 tarihini taşıyan diğer bir kitabe ile birlikte Zeyrek Hacı Kasım Ağa Mektebi'nden getrildiği belirtilmiştir.

Resim 3.72.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 073 **Env. No:** 261 **Türü:** Ayet Kitabesi **Ölçüleri:** 180 x 30 cm

Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski No:** 182

Kitabe Transkripsiyonu: Kalellahu tealâ ve ce'alnâ mine'l-mâi küllü şey'in hayy.

Tercümesi: Allah-u Teâlâ buyurdu ki: Her canlı şeyi sudan yarattık. (Enbiya Suresi 30. ayet)

Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine göre; 18. yüzyıl. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eser kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Her iki parça da mevcuttur. Kenarları üzerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülür.

Açıklama: Enine yatık dikdörtgen formda bir ayet-i kerime kitabesidir. Tek satır halinde ve celi sülüs hatla yazılmış kitabe, helezonik kıvrımlar ve rumi motifleriyle meydana getirilmiş bir düzenleme üzerine istiflenmiştir. Kitabe kısmını teşkil eden hat ve bezeme, oyularak eserin yüzeyinden daha derin hale getirilen bir yüzey üzerine işlenmiştir. Aynı zamanda bir çerçeve özelliği gösteren bu bölümün sağ ve sol kenarları üçgen şeklinde oyulmuş ve iki rumi motifinin birleşimiyle meydana getirilmiş birer palmet motifiyle dolgulanmıştır. Envanter kayıtlarından, eserin Tophane'de Harputlu Mustafa Ağa Çeşmesi'ne ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.73.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 074 **Env. No:** 267 **Türü:** Hıfz Kitabesi **Ölçüleri:** 130 x 130 cm

Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski No:** 279

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve 2- Ni'mel hâfız 3- Sene 1180

Tercümesi: O ne iyi bir koruyucudur.

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1180 / M. 1766-67. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Tepe kısmı ile sol alt köşesinde birer parça kırık ve noksandır. Kenarlarında da küçüy boyutlu kırık ve noksan parçalar vardır. Yüzeylerinde hafif korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Mimari bir yapıya ait, arma formunda kitabeli bir tepeliktir. Celi sülüs hatla yazılmış kitabesi, tarih satırı da dâhil olmak üzere üç satırlıdır ve satır araları cetvellidir. Kitabe kısmı, eserin dış formuyla aynı konturda olan, yer yer bitkisel unsurlar ve volütlerle hareketlendirilmiş kabartma bir silme ile çerçevelenmiştir. Eserin yüzeyinin en dışında, yine aynı biçimde olan bir çerçeve daha bulunmaktadır. Eserin orijinal yeri ile bulunduğu yapının fonksiyonu hakkında envanter kayıtlarında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.74.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 075 **Env. No:** 016 **Türü:** Ayet Kitabesi **Ölçüleri:** 193 x 56 cm

Orijinal Yeri: Fatih'ten **Müzeye Geliş Tarihi:** 14 Mayıs 1932

Kitabe Transkripsiyonu: Kalallahu teali innemâ yahşellâhe min ıbâdihil ulemâ [elfakir Mehmed Esad Yesarî gaffurallah zenviye 1203]

Tercümesi: Allah dedi ki; kulları içinden ancak âlimler Allah'tan gereğince korkar. (Fâtır Sûresi 28. ayetten) [Ketebe: Mehmed Esad Yesarî 1203]

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1203 / M. 1788-89. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Sol alt köşesinde, ketebe kaydının da son kısmının bulunduğu alan kırık ve eksiktir. Kenar ve yüzeylerinde de küçük boyutlu eksik parçalar mevcuttur. Yüzeyinde hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: Meşhur hattat Mehmed Esad Yesarî Efendi'nin celi talik hattının hakkedilmiş olduğu bir yapı kitabesidir. Hat tek satır olarak yazılmış ve köşeleri yuvarlatılmış bir çerçeve içine alınmıştır. Eserin ketebe kaydı sol alt köşede yer almaktadır. Envanter bilgilerinde, eserin Fatih semtinden getirildiği kaydedilmiş olmakla birlikte; tam olarak hangi yapıya ait olduğu belirtilmemiştir. Kitabe metninden de kitabenin hangi yapıya ait olduğunu tespit edebilmek mümkün değildir. Ancak; Fâtır Sûresi 28. ayetten bir cümlenin yazılı olduğu kitabe, medrese ya da cami gibi bir yapıya ait olmalıdır.

Resim 3.75.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 076 **Env. No:** 1213 **Türü:** Besmele-i Şerif **Ölçüleri:** 154 x 67 cm

Orijinal Yeri: Mebânî-i Hayriye Müdürlüğü'nden.

Müzeye Geliş Tarihi: 20 Kanuni Enval 1337 **Eski No:** 3599

Kitabe Transkripsiyonu: Bismillâhir-rahmânir-rahîm

Tarihlendirme: Süsleme ve hat özelliklerine göre; 18. yüzyıl ya da 19. yüzyıl başı.

Durumu: Genel olarak iyi durumdadır. Ancak, yüzey ve kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde yer yer kirlenme görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Celi sülüs hatla tek satır halinde yazılmış bir besmele-i şeriftir. Köşeleri yuvarlatılmış bir dikdörtgen çerçeve içine alınmıştır. Çerçevenin üst kenarı üzerinde "صى" (sad ye), "صد" (sad dal) ve yine "صد" (sad dal) harfleri yazılmıştır. Bu harflerin bir anlamı olup olmadığı tespit edilememiştir. Hattın sağ üst köşesine bir İstanbul lalesi; sol üst köşesine ise bir gül motifi işlenmiştir. Lale motifi 18. yüzyıl üslubunda tasvir edilmiştir. Envanter kayıtlarında; eserin, Mebânî-i Hayriye yani hayır amaçlı binalar müdürlüğünden getirildiği belirtilmekle birlikte, orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.76.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 077 **Env. No:** 2329 **Türü:** Ayet Kitabesi **Ölçüleri:** 30 x 90 cm

Orijinal Yeri: Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 63

Kitabe Transkripsiyonu: 'Aynen fiyha tüsemma selsebiyla (İnsan Sûresi - 18)

Tercümesi: Orada "selsebîl" denilen bir pınar vardır. **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Hat ve süsleme özelliklerine göre; 18. yüzyıl ya da 19. yüzyıl başı.

Durumu: Harap durumdadır. Kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Sol kısmı teşkil eden parçası mevcut değildir. Yüzey ve kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Sülüs hatla tek satır halinde yazılmış bir kitabedir. Düz şerit şeklinde silmelerle dört yönden çerçevelenmiştir. Kitabenin alt kısmında yüzeyi helozonik yivlerle hareketlendirilmiş silindir formunda bir bezeme mevcuttur. İnsan Sûresi, 18. ayetin yazılı olması sebebiyle bir çeşme yapısına ait olduğu düşünülebilir. Envanter kayıtlarında orijinal yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Resim 3.77.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 078 **Env. No:** 1258 **Türü:** Ayet Kitabesi **Ölçüleri:** 164 x 50,5 cm

Orijinal Yeri: Sirkeci'de Karhane Çeşmesi'nden

Müzeye Geliş Tarihi: 30 Teşrinisani 1340 **Eski No:** 3974

Kitabe Transkripsiyonu: Aynen yeşrebu bihâ ibâdullahi yufeccirûnehâ tefcîrâ. | 1228 | Ketebehû Mustafa Râkım ğufire lehû

Tercüme: (Bu) Allah'ın has kullarının içtikleri ve akıttıkça akıttıkları bir pınardır. (İnsan Suresi 6. ayet)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1228 / M. 1813. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eser tamirlidir. Kırılarak ayrılan sağ ve sol kısımları sonradan yapıştırılmış. Bu kısımlarda çatlak şeklinde izlenmekte ve özellikle başlangıç noktalarında kırık ve noksan parçaları bulunmaktadır.

Açıklama: İstifli celi sülüs hatla yazılmış bir çeşme ayet kitabesidir. Sol alt köşesinde daha küçük boyutlu bir hatla yazılmış ketebe kaydı bulunmaktadır. Hattın bulunduğu mermer levhanın orta kısmı dairesel formda dışa taşkın şekilde verilerek esere hareketlilik kazandırılmıştır. Kitabe kısmı dört yönden ince bir çerçeve ile sağ ve sol kenarlarda da birer bant ile sınırlandırılmıştır. Ketebesinden meşhur hattat Mustafa Râkım'a ait bir hat olduğu anlaşılmaktadır. Envanter kayıtlarında Sirkeci Karhane Çeşmesi'nden getirildiği belirtilmektedir. Serinleme amacıyla kullanılmak üzere, İstanbul'a deniz yoluyla getirilen kar ve buzların depolanması için tesis edilmiş Karhane-i Amire'nin Sirkeci İskelesi'ne yakın bir noktada bulunduğu bilinmektedir.[170]

Resim 3.78.

Yayın: Kollektif (2010); **Ab-ı Hayat Geçmişten Günümüze İstanbul'da Su ve Su Kültürü**, Sergi Kataloğu, İstanbul, 126.

[170] Mahmut ÇETİN (2012); "Buz Kayıkları" maddesi, **Dersaadet Sözlüğü**, İTO yayınları, 41.

Kat. No: 079 **Env. No:** 1226 **Türü:** Ayet Kitabesi **Ölçüleri:** 96 x 49 cm

Orijinal Yeri: Yeni Postahane karşısında muattal çeşmeden.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Haziran 1341 **Eski No:** 4007

Kitabe Transkripsiyonu: Sekâhüm rabbühüm şarâben tahûra 1242 (Dehr suresi 21. ayet) **Tercümesi:** Ve Rab'leri onlara temiz (lezzetli) içecekler (şaraplar) sundu.

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1242 / M. 1826-27. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Ancak, kenarları üzerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Çok muntazam istifli celi sülüs hatla yazılmış bir çeşme kitabesidir. Kitabe en dışta yer alan köşeleri yuvarlatılmış bir çerçeve içine alınmıştır. Kur'an-ı Kerim, Dehr suresi, 21. ayetten bir cümlenin yazılı olduğu kitabenin, Sirkeci'deki Postahane binası karşısından bulunan ve zamanla çalışmaz hale geldiği anlaşılan bir çeşme yapısı üzerinden alınarak müzeye getirildiği envanter kayıtlarında belirtilmiştir.

Resim 3.79.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 080 **Env. No:** 280 **Türü:** Dua Kitabesi **Ölçüleri A:**175x70 **B:**125x70 cm
Orijinal Yeri: Müzede numarasız bulunarak kayda geçilmiştir.
Müzeye Geliş Tarihi: 28 Şubat 1966 (Envantere kayıt tarihi)
Kitabe Transkripsiyonu: Ve'l-hamdü lillâhi alâ dînîl-İslâm. Ve alâ tevfîkıl-îmân
Tercümesi: İslâm dinini veren ve imanı ihsan eden Allahu Teâlâ'ya hamd olsun.
Tuğra Transkripsiyonu: Mahmud han bin Abdulhamid el-muzaffer daima (adli)
Tarihlendirme: Tuğrasına göre; 1808 ila 1839 arası. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Harap durumdadır. Kırılarak ikiye ayrılmıştır. Her iki parça kenar ve yüzeylerinde kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. A'ya kayıtlı parça üzerinde çok yoğun olmak üzere yüzeylerde kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Merkezdeki oval çerçeve içine işlenmiş tuğra etrafında yer alan istifli celi sülüs hatla yazılmış dualardan oluşan bir kitabedir. Ancak, eser kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. A'ya kayıtlı ve sol kısmı teşkil eden parça üzerinde Sultan II. Mahmud tuğrası ile bir satırlık kitabe bulunmaktadır. B'ye kayıtlı sağ kısmı teşkil eden parça üzerine ise yine bir satırlık kitabe işlenmiştir. Dua kitabesi olduğu için bir ibadet yapısına ait olmalıdır. Ancak eserin orijinal yeri hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Resim 3.80.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 081 **Env. No:** 2505 **Türü:** Ayet Kitabesi **Ölçüleri:** 64 x 105 cm
Orijinal Yeri: Zeynep Hanım Konağı'ndan **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş
Kitabe Transkripsiyonu: Fallâhü hayrun hâfizan ve hüve erhamürrâhimîn | Vahdetî | 1280
Tercümesi: En hayırlı koruyucu da Allah'tır. Ve O, merhamet edenlerin en merhametlisidir. (Yusuf Suresi 64. ayetten)
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1280 / M. 1863-64. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Bazı harfler üzerindeki küçük kırıklar dışında genel durumu iyidir. Zemin üzerindeki boya büyük oranla korunmuştur. Harfler üzerindeki yaldız kısmen mevcuttur.
Açıklama: Oval biçimli bir yapı kitabesidir. Yüzeyine son derece mükemmel bir istifli celi sülüs hat yüksek kabartma olarak işlenmiştir. Yüzeye işlenen ayet-i kerimenin ikinci cümlesi eserin tepe kısmına küçük bir dörtgen bir alan oluşturacak şekilde istiflenmiştir. Alt son kısımda ketebe, alt sağ kısımda ise tarih kayıtları bulunmaktadır. Ketebeden anlaşıldığına göre; eserin hattı, Hafız Abdülahad Vahdetî Bey'ye aittir.[171] Envanter kayıtlarından da; eserin, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın kızı Zeynep Kâmil Hanım tarafından yaptırılan, bugünki İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi binasının bulunduğu yerdeki konağa ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.81.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

[171] Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Kemal İNAL (1957); **Son Hattatlar**, Maarif Vekaleti, Ankara, 445.

Kat. No: 082 **Env. No:** 299 **Türü:** Ayet Kitabesi **Ölçüleri:** 72 x 52 cm

Orijinal Yeri: İstanbul Belediyesi Zabıta Müdürlüğü Fatih Merkez Memurluğu

Müzeye Geliş Tarihi: 30 Nisan 1976

Kitabe Transkripsiyonu: Ve ce'alnâ mine'l-mâi küllü şey'in hayy. | 298 | Ketebehû Mehmed Ferîd

Tercümesi: Her canlı şeyi sudan yarattık. (Enbiya Suresi 30. ayet)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1298 / M. 1880-81. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin etrafında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde, özellikle yazının ilk harfleri üzerinde kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Elips şeklinde ve istifli sülüs hatla yazılmış bir çeşme kitabesidir. Enbiya Suresi 30. Ayetin tek satır halinde yazıldığı kitabe yine elips şeklinde bir çerçeve içine alınmıştır. Hattın sonunda Mehmed Ferîd ketebesi mevcuttur. Eserin orijinal yeri ve diğer parçaları hakkında envanter kayıtlarında bilgi bulunmamaktadır.

Resim 3.82.

Yayın: Kollektif (2010); **Ab-ı Hayat Geçmişten Günümüze İstanbul'da Su ve Su Kültürü**, Sergi Kataloğu, İstanbul, 123.

Kat. No: 083 **Env. No:** 1215 **Türü:** Hadis Kitabesi(?) **Ölçüleri:** 223 x 78 cm

Orijinal Yeri: Yeni postahane arkasında Hobyar Camii'nden.

Müzeye Geliş Tarihi: 27 Şubat 1926 **Eski No:** 4679

Kitabe Transkripsiyonu: İt'am el-mesâkîn min edep es-selâtîn.

Tercümesi: Yoksulları doyurmak sultanların edebindendir.

Tarihlendirme: Biçim ve hat özelliklerine göre; 19. yüzyıl. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kenarları üzerindeki çok küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar ve köşe kısımlarındaki kirlenmeler dışında genel durumu iyidir.

Açıklama: Çok muntazam bir istifli celi sülüs hatla tek satır halinde yazılmış bir cami kitabesidir. Kısa kenarları iç-dış bükey kıvrımlarla hareketlendirilmiş bir çerçeve içine alınmıştır. Envanter kayıtlarından Sirkeci Hobyar Camii'ne ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.83.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 084 **Env. No:** 1216 **Türü:** Hadis Kitabesi **Ölçüleri:** 214 x 78cm

Orijinal Yeri: Yeni Postahane arkasında Hobyar Camii'nden.

Müzeye Geliş Tarihi: 27 Şubat 1926 **Eski No:** 4680

Kitabe Transkripsiyonu: Kâle'n-Nebiyyü aley-hi's-selâm ekremu el-hubzi

Tercümesi: Nebi Aleyhisselam buyurdu ki: "Ekmeğe değer verin."

Tarihlendirme: Biçim ve hat özelliklerine göre; 19. yüzyıl. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kenarları üzerindeki çok küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar ve köşe kısımlarındaki kirlenmeler dışında genel durumu iyidir.

Açıklama: Çok muntazam bir istifli celi sülüs hatla tek satır halinde yazılmış bir cami kitabesidir. Dörtgen bir çerçeve içine alınmıştır. Envanter kayıtlarından Sirkeci Hobyar Camii'ne ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.84.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 085 **Env. No:** 1240 **Türü:** Ayet Kitabesi **Ölçüleri:** 110 x 51 cm

Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş **Eski No:** 4783

Kitabe Transkripsiyonu: Bismillahirrahmanirahim | Aynen yeşrebu bihâ ibâdullahi yufeccirûnehâ tefcîrâ. | Ketebehû Ömer Vasfi

Tercüme: Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla | (Bu) Allah'ın has kullarının içtikleri ve akıttıkça akıttıkları bir pınardır. (İnsan Suresi 6. ayet)

Tarihlendirme: Biçim ve bezeme özelliklerine göre 19. yüzyıl. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Çerçevenin sol alt kısmında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Eser restorasyon görmüştür.

Açıklama: İstifli celi sülüs hatla yazılmış bir ayet-i kerime kitabesidir. İnsan Suresi 6. ayet yazılı olduğu için bir çeşme yapısında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Dikdörtgen forlu bir mermer üzerine, kabartma tekniği ile sağ, sol ve üst kenarı yarım daire şeklinde olan bir çerçeve meydana getirilmiş ve çerçevenin içi hat ile dolgulanmıştır. Üstteki yarım daire alana besmele-i şerif, daha küçük boyutlu harfler ile işlenmiştir. Bu alanın sağ ve solunda birer adet küçük boyutlu dal üzerinde çiçek motifi mevcuttur. Çerçeve dışında kalan köşe kısımlar kaba halde bırakılmıştır. Kitabenin tarih ibaresi mevcut olmamakla birlikte; eseri, biçim ve süsleme özelliklerinden 19. yüzyıla tarihlemek mümkündür. Eserin hattatının Ömer Vasfi Efendi olduğu ketebe kaydından anlaşılmaktadır. Bir çeşme yapısına aittir.

Resim 3.85.

Yayın: Kollektif (2010); **Ab-ı Hayat Geçmişten Günümüze İstanbul'da Su ve Su Kültürü**, Sergi Kataloğu, İstanbul, 124.

Kat. No: 086 **Env. No:** 278 **Türü:** Ayet Kitabesi **Ölçüleri A:**52x129 **B:**52x128 cm
Orijinal Yeri: Müzede numarasız bulunarak kayda geçilmiştir.
Müzeye Geliş Tarihi: 28 Şubat 1966 (Envantere kayıt tarihi)
Kitabe Transkripsiyonu A: Ve ce'alnâ mine'l-mâi küllü şey'in hayy. **B:** Aynen yeşrebu bihâ ibâdullahi yufeccirûnehâ tefcîrâ.
Tercümesi A: Her canlı şeyi sudan yarattık. (Enbiya-30) **B:** (Bu) Allah'ın has kullarının içtikleri ve akıttıkça akıttıkları bir pınardır. (İnsan-6)
Tarihlendirme: Hat ve süsleme özelliklerine göre; 19. yüzyıl.
Malzemesi: Mermer
Durumu A: İyi durumdadır. Ancak, üst sol köşesine doğru uzanan ince bir çatlak mevcuttur. **B:** Orta kısmının sağından kırılmış ve iki parçaya ayrılmıştır. Her iki kitabenin kenarları üzerinde çok küçük kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır.
Açıklama: Her iki kitabe de yüzeylerine işlenmiş ayet-i kerimeler dışında birbirinin aynıdır. İstifli celi sülüs hatla, eser yüzeyini kaplayacak şekilde ve tek satır olarak yazılmış ayetler, geniş bordürlerle dört yönden çerçevelenmiştir. Bordür yüzeyleri, çift şerit halindeki kıvrım motifleriyle dolgulanmış, bordürlerin çakıştığı köşe kısımları ise yüksek kabartma olarak bırakılmış kare zemin üzerine çiçek rozet motifi şeklindeki düzenlemeler ile bezenmiştir. Kitabelerin bir çeşme yapısına ait oldukları, üzerlerine işlenmiş ayetlerden anlaşılmaktadır. Ancak, eserlerin orijinal yeri hakkında envanter kayıtlarında herhangi bir bilgi mevcut değildir.

A:

B:

Resim 3.86.

Yayın: Kollektif (2010); **Ab-ı Hayat Geçmişten Günümüze İstanbul'da Su ve Su Kültürü**, Sergi Kataloğu, İstanbul, 124-125.

3.2.1.2. Yapı Kitabeleri ve Tuğralar

Kat. No: 087 **Env. No:** 030 **Türü:** Medrese Kitabesi **Ölçüleri:** 104 x 72 cm

Orijinal Yeri: Aksaray Murad Paşa Camii civarındaki münhedim medresenin kapısı üzerindeki kitabeli taş. **Müzeye Geliş Tarihi:** 24 K.sani 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Ve lemmâ bâniye's-sâhibe'l-a'zam Mesihu'z-zamani Muradiye 2- Bedet nahve cennâtü …… sarrafe lehâ min ictidâdiye 3- Ve kad elheme'r-ruhi târîhehâ fectebi Mesihu Muradiye

Tarihlendirme: Medrese inşa tarihine göre; H. 882 / M. 1477-78.**Malzemesi:** Bazalt

Durumu: Sağ alt köşede daha büyük olmak üzere köşe ve kenarlarda kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Celi Sülüs hatla üç satır olarak yazılmış Arapça bir kitabedir. Satır aralarında cetvel çizgileri bulunmaktadır. Kitabe metninde kesin bir bilgi bulunmamakla beraber envanter kaydından anlaşıldığı üzere Aksaray Murad Paşa Külliyesi'nin günümüze ulaşamayan medrese yapısına aittir. Medrese'nin Murad Paşa'nın şehadetinden sonra kardeşi Mesih Paşa tarafından tamamlatıldığı bilinmektedir.[172] Kitabede tekrarlanan "Mesih" ifadesi bu durumla ilgili olabilir.

Resim 3.87.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

[172] Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Baha TANMAN (1994), "Murat Paşa Külliyesi", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, VI, İstanbul, 518-519.

Kat. No: 088 **Env. No:** 301 **Türü:** Kale Tamir Kitabesi **Ölçüleri:** 85 x 76 cm
Orijinal Yeri: İstanbul Arkeoloji Müzesi'nden. **Müzeye Geliş Tarihi:** 12/08/1976
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Zıl'l-ı Hak Beyazid şems-i felek 2- Ki hümayun-ı fer'r-u kamer-i talaa 3- Der zemaneş fetad-ı zelzele-i 4- Kal'a râ kal'e gerd ba salağa 5- Der harab-u meremeteş tarihe 6- Hizb-i bünyan meremet-ül-kal'a
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 915 / M. 1509. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Eserin genel durumu iyi olmakla birlikte kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon görülmektedir.
Açıklama: İstifli sülüs hatla yazılmış üç satır ve iki sütunlu bir kitabedir. Satır araları cetvelli kitabede her bir mısra dairesel çerçeveler içine alınmıştır. Kitabe en dışta bir sıra silme ile çerçevelenmiştir. Kitabe metninden, eserin 1509 depreminden sonra, İstanbul surlarında Sultan II. Beyazıt tarafından yaptırılan tamir için yazılmış bir kitabe olduğu anlaşılmaktadır. Envanter kayıtlarında, eserin daha önce Silivri Kapısı'nın iç kemeri üzerinde bulunduğu ve tarihinin ebced hesabıyla H. 915 / M. 1509 olduğu belirtilmiştir.

Resim 3.88.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 089 **Env. No:** 294 **Türü:** Türbe Kitabesi **Ölçüleri:** 59 x 53 cm

Orijinal Yeri: İstanbul Mâli Polis Müdürlüğü'nden.

Müzeye Geliş Tarihi: 30 Haziran 1976

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hâzâ türbe-i şerif-i sabıka Kırım 2- Hanı merhum ve mağfurleh 3- El-said el-şehid pâşâ 4- (isim satırı boştur) 5- Aleyhi rahmeti vel ğufran evahir-i Receb sene 922 **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. Recep ayı sonu 922 / M. Ağustos sonları 1516.

Durumu: Sağ kenarında büyük boyutlu bir parça, diğer kenarlarında küçük boyutlu parçalar kırık ve noksandır. Yüzeylerinde hafif korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Bir türbe kitabesidir. Sülüs hatla yazılmış beş satırlık kitabesi yüzeye kabartma tekniği ile işlenmiştir. Kitabede her bir satır, sağ ve sol kenarları kaş kemer biçimli çerçeveler içine alınmıştır. Kitabenin dördüncü satırı tamamen boştur. Türbe sahibinin isminin bulunması gereken bu satır boş bırakılmış olabileceği gibi sonradan da kazınmış olabilir. Kitabe metninde geçen "Sabıka Kırım Hanı" ve "el-şehid pâşâ" ifadelerinden eski Kırım Hanlarından ve Osmanlı Devleti'nde de görev almış bir zata ait olduğu anlaşılmakla beraber bu zatın kimliği hakkında kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Envanter kayıtlarında, kitabenin kime ait olduğu ve orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.89.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 090 **Env. No:** 262 **Türü:** İnşa Kitabesi **Ölçüleri:** 90 x 57 cm

Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski No:** 183

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Ser Sahib-i Kıran Sultan Mehmed – Kimseler(?) görmedi ihrâcında li-seyr (?) 2- İzâbi kayh küffar …. yâran – İmâret birle mescid oldu her daim 3- Süleyman bendesine emir kıldı – ki bu bünyad ……. ….. 4- Sor Hüseyin ism-i sa'y kıldı kâtib - tamame serâ hayr ve ha(senat) ……. 5- Ah'ad ba olsun ihsanıyla şahın- işi kâ…. ……..

Tarihlendirme: Hat özelliklerine göre; 16. yüzyıl sonu 17. yüzyıl başı.

Durumu: Sol alt köşesinde büyük bir parça kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: İstifli sülüs hatla beş satır ve iki sütun halinde yazılmış bir kitabedir. Kitabede harfler oldukça girift şekilde istiflenmiştir. Satır ve sütunlar arasındaki cetvel çizgileri ile her mısra dikdörtgen çerçeve içine alınmıştır. Kitabe metninden eserin bir mescid ve imaret yapısının inşa kitabesi olduğu anlaşılmaktadır. Kitabede "Sultan Mehmed" ibaresi bulunmakla birlikte tarih satırı kırık olduğu için eserin hangi sultanın dönemine ait olduğu tespit edilememiştir. Ancak, biçim ve hat özelliklerine göre eserin Sultan III. Mehmed dönemine ait olduğu ileri sürülebilir. Ayrıca, kitabenin üçüncü satırında yapının mimarının da ismi "Süleyman" olarak verilmiştir.

Resim 3.90.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 091 **Env. No:** 1212 **Türü:** Çeşme Kitabesi **Ölçüleri:** 180 x 37 cm
Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş **Eski No:** 4805
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Mimar Ağa …. … …. 2- Yapdı bu aynı bunda … …… 3- İtmam-ı yurdı …….için ……. avn 4- Tarihi oldu çeşme-i mimar-ı Padişah 1013
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1013 / M. 1604-05. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Kitabe sağ kısmında, çerçeve bitim noktasıdan kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Her iki parça da mevcuttur. Ayrıca, sağ üst köşede kırk ve noksan bir parça bulunmaktadır. Yüzeylerinde yoğun kirlenme ve korozyon görülmektedir.
Açıklama: Yan yana yerleştirilmiş dört çerçeve içerisine istifli celi sülüs hatla yazılmış bir çeşme kitabesidir. Çerçevelerin yan kenarları kıvrımlarla hareketlendirilerek şemseye benzer bir motif meydana getirilmiştir. Hat ve çerçeveleri dışında bezemesi mevcut değildir. Kitabe metninden eserin "mimar ağa" yanı mimarbaşı tarafından yaptırıldığı anlaşılmakta olup kitabe üzerine düşülen H. 1013 / M. 1604-05 tarihinde Dalgıç Ahmed Paşa'nın mimarbaşılık görevinde olduğu bilinmektedir.[173] Envanter kayıtlarında eserin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.91.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

[173] Ayrıntılı bilgi için bkz. Şehabettin AKALIN (1958); "Mi'mar Dalgıç Ahmed Paşa", **Tarih Dergisi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Eylül 1958, 9, 13, 71-80.

Kat. No: 092 **Env. No:** 253 **Türü:** Medrese Kitabesi **Ölçüleri:** 160 x 37 cm
Orijinal Yeri: Sami Paşa Medresesi'nden. **Müzeye Geliş Tarihi:** 11. I. 1938
Kitabe Transkripsiyonu: - ….. Dergâh-ı Şehinşah benâm ….. - …. İlm edüb Allah için ….. - İde Mevla menzil-i itimâda şadegâm(?)…. - Dahl olub …. taleben ilm olan… - …… sebât …. bu âsârı alma yevm'il-kıyam - Ola kabul-i hayra ….mekr(?) gibi - Hamdullah oldu ….. hâlâ tamam | *sene 1018*
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1018 / M. 1609-10. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Harap durumdadır. Kırılarak parçalanmış kitabenin 7 parçası mevcuttur. Sol kısmı ile sağ üst köşesi eksiktir. Yüzeyinde korozyon görülmektedir.
Açıklama: İstifli sülüs hatla yazılmış bir yapı kitabesidir. Eksik kısımları olduğu için kaç beyit yazıldığı tam olarak tespit edilemektedir. Mevcut parçalardan iki satır ve üç sütünlü bir kitabe olduğu ileri sürülebilir. Satır araları cetvellidir ve her mısra ayrı çerçeve içine alınmıştır. Eser; envanter defterine, çeşme kitabesi olarak kaydedilmiş olup Sami Paşa Medresesi'nden getirildiği belirtilmiştir. Ancak, kitabe metninden bir medrese kitabesi olduğu anlaşılmaktadır. Orijinal yeri hakkında kesin bir bilgi mevcut değildir. Envanter kayıtlarında, kitabe üzerinde "sene 1018" ibaresi okunduğu belirtilmiştir.

Resim 3.92.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 093 **Env. No:** 1257 **Türü:** Çeşme Kitabesi **Ölçüleri:** 168 x 38 cm

Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş

Eski No: Belirtilmemiş

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hazret-i Padişah-i devranın – kapudan-ı derya re'is Halil – …. …. …. mahallinde – kıla.. …. … ecr-i cezil(?) 2- ….. vezir ….. …. – ism-i mahmud ….. kadri celil – dedi si… mahal… v…rdan - …. …. … … 3- … ….. …. himmet – olmaya … … .. adil - ….. yerine akç.. …il – yapdı bu çeşme-i …… cemil 4- diler …. vücud pür …. - … hıfz … ömre … - ….. idenler … tarihi – oldu bu …. …. ayn-ı halil | 1224

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1024 / M. 1615-16. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kırılarak üç parçaya ayrılmıştır. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlilik ve yoğun korozyon görülmektedir.

Açıklama: İstifli sülüs hatla dört satır ve dört sütun halinde yazılmış bir çeşme kitabesidir. Kitabede satır araları cetvellidir ve her mısra kısa kenarları dilimli kemer şeklinde olan çerçeveler içine alınmıştır. Çerçeve birleşim noktalarında şemse motifine benzer geometrik motifler meydana gelmiştir. Hat ve çerçeveler dışında bezemesi olmayan eserin orijinal yeri hakkında envanter kayıtlarında bilgi mevcut değildir. Ancak kitabe metninden; eserin, Sultan I. Ahmed devri kaptan-ı deryalarından Damat Halil Paşa tarafından yaptırılmış çeşmeye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.93.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 094 **Env. No:** 1255 **Türü:** Çeşme Kitabesi **Ölçüleri:** 225 x 90 cm

Orijinal Yeri: Taş Kasap'ta münhedim Valide Sultan Çeşmesi'nden.

Müzeye Geliş Tarihi: 2 Ağustos 1929 **Eski No:** 4780

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Âferîn ol feyz-bahş dâima kâyinâta - Kim ânın ayn-ı kemâl-i rahmetidir Mustafâ - Sâkiyân-ı feyz-i Ebû Bekir ve Ömer Osmân Ali - Sâilân-ı cûdı pür safâ-yı tab'ı asfiyâ 2- Şer'-i pâk-i âyîn-i Ahmed ve resm-i Çâryâr - Olur Hân-ı Osmân icrâ devletinde hâliyâ - Cümleden ol pâdişâhın bir mukarreb bendesi - Sa'y idüb hayrâta eyler lütf-ı Mevlâyı ricâ 3- Menba'-ı himmet Çapa Dilsiz Ali Ağa ki odur - Tâlib-i feyz-i Hüdâ cûyende-i râh-ı ihdâ - Fî sebîlillâh kıldı somakiler revân - Eyledi bu çeşme-i pâk-i musaffâyı binâ 4- Sâhibu'l-hayra duâ etdikce sûyun nûş iden - Şâd olub rûh-ı Hasan Hüseynîle bulsun safâ - Bu musaffâ çeşmenin Cevrî dedim târîhini - Oldu zîbâ bî-bedel ayn-ı hayât ve dilküşâ | 1029

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1029 / M. 1619-20.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve hafif kirlenme görülmektedir.

Açıklama: İstifli sülüs hat ile dört satır ve dört sütun halinde yazılmış bir çeşme kitabesidir. Her mısra kısa kenarları kaş kemer şeklinde olan çerçevelere alınmıştır. Ayrıca; kitabe, en dışta yer alan ve kademeli olarak yükselen profilli silmelerle çerçevelenmiştir. Eser üzerinde, kitabe ve çerçeveler dışında bezeme mevcut değildir. Envanter kayıtlarında eserin Fatih Taşkasap semtindeki Valide Sultan Çeşmesi'nden getirildiği belirtilmiştir. Ancak, kitabe metninden de eserin Dilsiz Ali Ağa Çeşmesi olarak tanınan çeşmeye ait olduğu anlaşılmaktadır.

١٠٢٩ **(**1029)

Resim 3.94.

Yayın: TANIŞIK, İbrahim Hilmi (1943), **İstanbul Çeşmeleri I: İstanbul Ciheti**, Ankara, 66.

Kat. No: 095 **Env. No:** 268 **Türü:** Sebil Kitabesi **Ölçüleri:** 116 x 64 cm

Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski No:** 280

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hazret-i Hân-ı Ahmedin kapu ağası sâbıka - Nâmıdır ânın Muhammed Hak ide rahmet anâ 2- Merkadin Firdevs-i a'lâ eyleye Bâr-i Hüdâ - Diyeler kim rahmetullâhi aleyhim ebedâ 3- Hak rızâsîçün sebîl etdi binâ - Mağfiret itsün Cenâb-ı Kibriyâ | 1041

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1041/ M. 1631-32. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kenarları üzerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: İstifli sülüs hat ile üçer satırlık iki sütun halinde yazılmış bir kitabedir. Kitabenin her mısrası sağ ve sol kenarları dilimli kemer şeklinde olan çerçeveler içine alınmıştır. Eserin tarihi, orta eksen üzerinde yer alan ve çerçeve birleşim noktalarının oluşturduğu alanlardan altta olanının içine işlenmiştir. Kitabe en dışta, kademeli olarak yükselen profilli silmelerle çerçevelidir. Envanter kayıtlarından eserin Sultanahmet Firuz Ağa Camii Sebili'ne ait olduğu belirtilmiş olup kitabe metninden de, eserin Sultan I. Ahmed'in kapıağası Muhammed Ağa tarafından inşa ettirilmiş yapıya ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.95.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 096 **Env. No:** 1224 **Türü:** Çeşme Kitabesi **Ölçüleri:** 134 x 45 cm

Orijinal Yeri: Galata'daki Şişli tramvay durağındaki çeşmeden.

Müzeye Geliş Tarihi: Belirtilmemiş. **Eski No:** 4798

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hazret-i Osman Han ol şah-ı zillullah kim 2- Yapdırub bu çeşmeyi kıldı bu yolda çün sebil 3- Rahmet hakkiyle pür nûr ola daim merkadı 4- Adn-ı âlâsında Kevser vire âna ol Celil | Ketebe Mehmed Rıfat Mısrî 1031

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1031 / M. 1621-22. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde ise hafif kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Talik hatla iki satır ve iki sütun halinde yazılmış bir çeşme kitabesidir. Satır araları cetvelli kitabede her mısra köşeleri yuvarlatılmış çerçeveler içine alınmıştır. Kitabenin son mısrasının altında daha küçük boyutlu harflerle ayrı bir satır şeklinde yazılmış Mehmet Rıfat Mısrî'ye ait ketebe kaydı ve tarih bulunmaktadır. Kitabe metni ve düşülen tarihten Sultan II. Osman tarafından yaptırılan bir çeşmeye ait olduğu anlaşılmakla birlikte eserin hat ve biçim özellikleri daha geç dönemi işaret etmektedir. Ayrıca, Kasımpaşa Hüsâmeddin Uşşâkî Tekkesi'nin hacet penceresi üzerinde 1850 tarihli Mehmet Rıfat Mısrî ketebeli talik bir hat mevcuttur.[174] Bu durumda eserin H. 1031 / M. 1621-22 tarihli bir çeşme için 19. yüzyılda yeniden yapılmış olması ihtimal dâhilindedir. Envanter kayıtlarında, eserin Galata'daki eski Şişli tramvay durağındaki çeşmeden getirildiği belirtilmiştir.

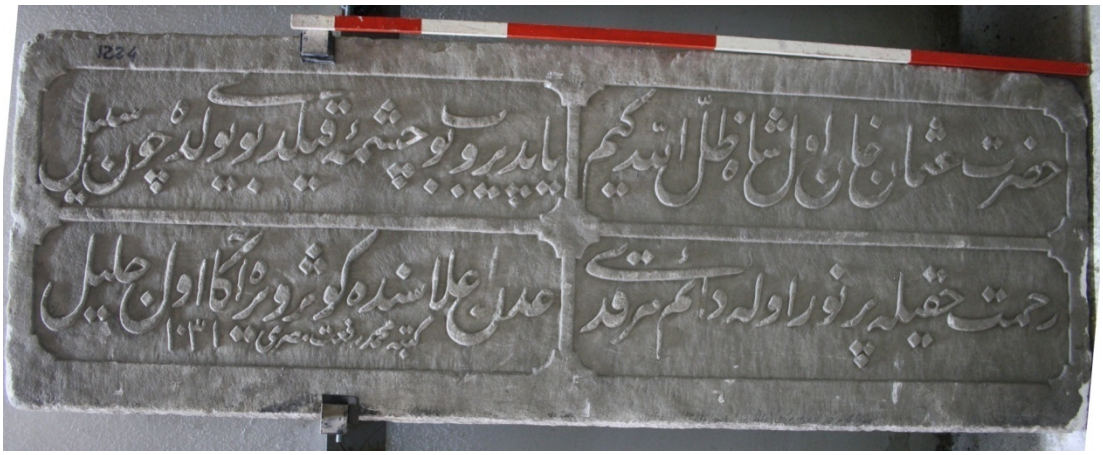

Resim 3.96.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

[174] Baha TANMAN (1998); "Hüsâmeddin Uşşâkî Tekkesi maddesi", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, 18, 516.

Kat. No: 097 **Env. No:** 266 **Türü:** Çeşme Kitabesi **Ölçüleri:** 175 x 80 cm

Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski No:** 277

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hıdîv-i bahr u berr Sultan Ahmed Han-ı zîşânın – Ki Vasfi mevc-i derya gibi taşkın hadd u ihsâdan – Vezir-i azamı Damadı İbrahim Paşa kim 2- Zülâl-i cüduna sîr olmamış yok halk-ı dünyadan – Civâr-ı câmi'-i Sultan Mehemmed Han-ı Fatih'te – Güzâr ettikte devletle bu şeh-râh-ı dil-ârâdan 3- Teferrüs etti kim her sû ederler sarf-ı âb-ı rû – Alınca bir kurâba şu nice minnetle şakâdan – Bu esnada Zülâlî nâm monla cümle ağzından 4- Varıp sûz-i derûn arz etmek ile kıllet-i mâdan – Şu gibi sûy-ı hayra meyl edip tab'ı hurûş etti – Zülâl-i merhamet ol menba-ı ihsân-ı valâdan 5- Hemân ferman edip bu çeşme-i dil-cûyi yaptırdı – Itaş-ı ümmeti sîr etti mâ-i zemzem âsâdan – Hûda câh-i Sikender 'ömr-i Hızr ile vere ecrin 6- Duâ-yı hayra mazhar eyleye a'lâdan ednâdan – Zebanı lûle Vehbi'veş okur atşâna târîhin – Zülâli doldur iç mâ ayni İbrahim Paşadan | 1134

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1134 / M. 1721-22.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Harap durumdadır. Kırılarak parçalanmış kitabe 19 parça halindedir. Üst ve orta kısımlarında eksik parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon görülmektedir.

Açıklama: Üç sütun ve altı satır halinde yazılmış bir çeşme kitabesidir. Talik hatla yazılmış kitabede satır araları cetvellidir ve her mısra ayrı çerçeve içine alınmıştır. Sultan III. Ahmed devri sadrazamı Damat İbrahim Paşa tarafından yaptırılan bir çeşmeye ait olduğu anlaşılan kitabenin, tam metni ile çeşmenin orijinal yerininin Fatih, Fevzi Paşa Caddesi, Zülâli Çeşme Sokağı olduğu konuyla ilgili yayınlardan öğrenilmektedir.[175]

[175] Ayrıntılı bilgi için bkz. Nazlıgül BULUT, Dilruba KOCAIŞIK (2010); **Fatih'in Kayıp Çeşmeleri - 1**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi KUDEB, İstanbul, 52-54.

Resim 3.97.

Yayın: Bkz. Dipnot 146

Kat. No: 098 **Env. No:** 272 **Türü:** Mektep Tamir Kitabesi **Ölçüleri:** 53 x 120 cm

Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski No:** 286

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hazret-i Han Ahmed'in damad ve sadrazamı – Âsaf-ı zişanî İbrahim Paşa-i Celil 2- Mazhar-ı tevfîk destur mekârim …… - Eylemiş ne ….. ….tdirini bâri delil 3- Eyleyüb ta'm… …le gönülle ka'sin(?) – Kıldı hükm-i ….ni icra ed…..nam Halil 4- …… gösterüb bu mekteb-i ferhundeyi - Kıldı ihlâsile ihya bînazîr ve bîsadîl 5- …..düş hayratına yazdı kiram-ı kâtibin – Mekteb zi…..i İbrahim Paşa-i Celil | 1138

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1138 / M. 1725-26 **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Harap durumdadır. Kırılarak parçalanmış kitabe 11 parça halindedir. Sağ alt köşe bir parça eksiktir. Ayrıca yüzey üzerinde de kırık ve eksik olan parçalar mevcuttur. Yüzeyinde korozyon görülmektedir.

Açıklama: İki sütun ve beş satır halinde yazılmış bir tamir kitabesidir. Talik hatla yazılmış kitabede satır araları cetvellidir ve her mısra ayrı çerçeve içine alınmıştır. Kitabe hat ve cetvelleri dışında bezemesi bulunmayan eserin, Sultan III. Ahmed devri sadrazamlarından Damat İbrahim Paşa tarafından tamir ve ihya ettirilen bir mektebe ait olduğu, kitabe metninden anlaşılmaktadır. Ancak, envanter kayıtlarında eserin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.98.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 99 **Env. No:** 257 **Türü:** Kitabe Parçası **Ölçüleri:** 47 x 37 cm

Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski No:** 120

Kitabe Transkripsiyonu: ()….hsuli eyleyince cümle itmâm - ok atmağa……. ()Dokuz yıldır …. perva ….. - Gidince sadr-ı a'zam ….. ()Niredir mağced yaz tarihini …….. | Ketebehu Abdullah Vefâî

Tarihlendirme: Ketebe kaydına göre; 18. yüzyıl ilk çeyreği. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kitabe bütününün sol alt köşeyi teşkil eden parçasıdır. Kitabenin diğer parçaları mevcut değildir.

Açıklama: İstifli sülüs hatla yazılmış bir kitabeye ait parçadır. Kitabenin büyük bir kısmı eksiktir. Bu sebeple, satır ve sütun sayılarını tam olarak tespit etmek mümkün olamamaktadır. Ancak; mevcut parçadan, satır araları cetvelli ve her mısranın ayrı çerçeve içine alındığı bir örnek olduğu anlaşılır. Kitabe parçasının sol alt köşesinde, kare bir çerçeve içinde, etrafı dairesel olarak işlenmiş bitkisel motiflerle bezeli bir ketebe kaydı bulunmaktadır. Bu kayıttan, hattın Abdullah Vefâî'ye ait olduğu anlaşılmakta olup hattatın sülüs ve nesih hatta şöhret sahibi olduğu, Osmanlı Sarayı'nda bazı çalışmalarda bulunduğu ve daha sonra H. 1141 / M. 1728-29'da Bursa'da vefat ettiği bilinmektedir.[176] Hattatın ölüm tarihine göre, eseri 18. yüzyıl ilk çeyreğine tarihlemek mümkündür. Kitabenin orijinal yeri hakkında envanter kayıtlarında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.99.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

[176] Süleyman KINLI (2007); **Hat ve Hattâtân'da Osmanlı Hattatları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 90-91.

Kat. No: 100 **Env. No:** 254 **Türü:** Çeşme Kitabesi **Ölçüleri:** 58 x 37 cm

Orijinal Yeri: Sami Paşa Medresesi'nden. **Müzeye Geliş Tarihi:** 11. I. 1938

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Devletlu Sultan Ahmed o ashab-ı kiram – Mustafa …… ……. 2- Sahib'ül-hayra dualar eyleyeler zibh-i vasam(?) – Eyledi ha….. …….

Tarihlendirme: Muhtemelen Sultan III. Ahmed devri. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Harap durumdadır. Kırılarak parçalanmış kitabenin 5 parçası mevcuttur. Sol kısmı tamamen, sağ alt köşesi ise büyük oranda eksiktir. Yüzeyinde korozyon görülmektedir.

Açıklama: İstifli sülüs hatla yazılmış bir yapı kitabesidir. Büyük bir kısmı eksik olduğu için kaç satır yazıldığı tespit edilemektedir. Mevcut parçalardan iki satır ve iki sütünlü bir kitabe olduğu ileri sürülebilir. Satır araları cetvellidir ve her mısra ayrı çerçeve içine alınmıştır. Hat ve cetveller dışında bezemesi mevcut değildir. Eser; envanter defterine, çeşme kitabesi olarak kaydedilmiş olup Sami Paşa Medresesi'nden getirildiği belirtilmiştir. Kitabe metinde geçen "Sahib'ül-hayr" ibaresi eserin bir çeşmeye ait olduğunu destekleyen bir ifadedir. Kitabe metninde geçen "Sultan Ahmed" ibaresinden, eserin Sultan III. Ahmed devrine ait olduğu ileri sürülebilir.

Resim 3.100.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 101 **Env. No:** 252 **Türü:** Çeşme Kitabesi **Ölçüleri:** 55 x 91 cm

Orijinal Yeri: Sami Paşa Medresesi'nden. **Müzeye Geliş Tarihi:** 11. I. 1938

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Serhazine(?) ağa-yı alişan – Mustafa nam ….. hata(?) …. 2- Râh-i hakka kılub hazine nişâr – Kıldı bu çeşmeyi lütf-i binâ 3- Dedi tarihini nidâ eyledi – Selsebil-i bihişt eyledi bu mâ-ı …..

Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine göre; 18. yüzyıl ilk yarısı.

Durumu: Harap durumdadır. Kırılarak parçalanmış kitabenin 13 parçası mevcuttur. Sol üst kısmı ile sağ kısmı ve sol alt köşesi eksiktir. Yüzeyinde korozyon ve kirlenme görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: İstifli sülüs hatla yazılmış bir çeşme kitabesidir. Eksik kısımları olmakla birlikte, mevcut parçalardan üç satır ve iki sütünlü bir kitabe olduğu anlaşılmaktadır. Kitabenin satır araları cetvellidir ve her mısra kısa kenarları dilimli kemer şeklinde olan çerçeveler içine alınmıştır. İlk ve ikinci mısralar arasında, çerçeve konturlarının birleşimiyle oluşan alanlar, en üst ve en altta birer palmet motifi; orta alanlarda ise birer çiçek rozet ile dolguludur. Kitabenin sol kısmında da, çerçeve dışında oluşan alanların birer palmet motifiyle dolgulu olduğu görülmektedir. Çiçek rozet ve palmet motifleri ile çerçeve tipleri lale devri üslup özellikleri gösterdiğinden; eseri 18. yüzyıl ilk yarısına tarihlemek mümkündür. Envanter defterine, eserin Sami Paşa Medresesi'nden getirildiği belirtilmiştir. Ancak, orijinal yeri hakkında kesin bir bilgi mevcut değildir.

Resim 3.101.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 102 **Env. No:** 021 **Türü:** Mektep Kitabesi **Ölçüleri:** 135 x 50 cm
Orijinal Yeri: İstanbul Belediyesi tarafından **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Ekim 1932
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hizebri ruzü veğa topçu başı ağa kim 2- Hemişe feyzi hüda olmuştu ona delil 3- Dilini arsa-i hica gazaya candadı 4- Muhibbi kamilü dane semmi İsmail 5- Reşide idi cihana sadayı hayratı 6- Edince topu hayatına desti mevt fitil 7- Bu mektebin dahi bünyadını vasiyet idüp 8- Gaza yolunda beka menziline oldu rahil 9- Yapıldı kurb-i der-i tekye kehte nev mektep 10- İrişe ruhuna Ya Rab kıraati testil 11- Yazıldı kalıbına böyle necip tarihi 12- Zihi bu bapta hayr-i Cemil-i İsmail Sene 1151
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1151 / M. 1738-39.
Malzemesi: Mermer
Durumu: Yüzeylerdeki hafif kirlenme dışında eserin durumu iyidir.
Açıklama: Çok muntazam istifli sülüs hatla dört satır ve üç sütun halinde yazılmış bir inşa kitabesidir. Mısralar, kısa kenarları kaş kemer şeklinde olan kartuşlar içine alınmıştır. Kartuş aralarında kalan alanlar çiçek rozetler ve bitkisel unsurlarla dolguludur. Ayrıca, en dışta yüzeyi kıvrım dallarla bezenmiş ince bir bordür kitabeyi çerçevelemektedir. Kitabe yüzeyine kabartma olarak işlenen hat ve bezemeler son derece ince bir işçiliklidir. Kitabe, metinden anlaşıldığına göre; Topçubaşı İsmail Ağa'nın vasiyeti üzerine inşa ettirilen bir mektebe aittir. Kitabedeki "yapıldı kurb-i der-i tekye" ifadesi bu mektebin Tophane Kadiriler Tekkesi'ne bitişik olarak yapıldığını düşündürmektedir. Zira aynı mevkide İsmail Ağa tarafından yaptırılmış bir de çeşme mevcuttur.[177]

[177] Ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim Hilmi TANIŞIK (1945), **İstanbul Çeşmeleri II: Beyoğlu ve Üsküdar Cihetleri**, 63.

Resim 3.102.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 103 **Env. No:** 260 **Türü:** Mektep Kitabesi **Ölçüleri:** 100 x 66 cm

Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski No:** 149

Kitabe Transkripsiyonu: - …….. Mustafa Ağa ki anın ……. - ….n görüp reşk etti ashâb……. - ……t pek hatırı kırz-ı(?) umûm - …… …hi Mustafa kenz-i ulûm – Yapdı bir böyle muallimhâne zibinde kim – Pür edüb sadrını ikbâlin …… - Kaddiyen dedi görünce nimeta tarihini – mevki-i esere …… 1154

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1154 / M. 1741-42.

Durumu: Harap durumdadır. Kırılarak parçalanmış kitabenin 9 parçası mevcuttur. Üst ve orta kısımları büyük oranda eksiktir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Talik hatla yazılmış bir mekteb kitabesidir. Büyük bir kısmı eksik olduğu için kaç satır yazıldığı tespit edilemektedir. Mevcut parçalardan satır aralarının cetvelli ve her mısranın da ayrı çerçeve içine alındığı anlaşılmaktadır. Çerçevelerin birleşim yerlerinin çiçek rozetlerle bezendiği görülmektedir. Envanter kayıtlarında, eserin; iki sütun, beş satırlık olarak yazıldığı belirtilmiştir. Ayrıca, eserin Kethuda-i Sadriâli Mustafa Ağa Mektebine ait olduğu ve Fatih Gelenbevi Mektebi karşısında bulunduğu envanter kayıtlarından anlaşılmaktadır.

Resim 3.103.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 104 **Env. No:** 263 **Türü:** Çeşme Tamir Kitabesi **Ölçüleri:** 200x75 cm
Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.
Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski No:** 216
Kitabe Transkripsiyonu **A:** 1- Şeh-i cem kevkebe Sultan Mahmud – Dâver-i dâdger bîhemtâ 2- ….. ve ömrün edüb ruz-i efzun – zâtını …. hata 3- İktizâ eyledi be-sıdk-ı derûn – Eser-i hayratına sadrü'l-vüzera 4- Sadr-ı vâlâta edildin teşrif – Hasenatıyla pür oldu dünya 5- Hane-i devleti etrafında – Niçe hayr eyledi kim müstesna 6- Bani-i evvelinin namını – Vakfı külliyen olub na-peyda 7- Kasd-ı icrayla edince tahdîd – kenvat-ı(?) kehnin(?) sertâpâ 8- Kıldı ol âsaf hatm-i şürb – Doğrıyı hâk civarı icrâ 9- …. tarihin rükn-i behat(?) – Hatem(?) geldi bu beyt gurrâ
B: 1- Devr-i adâletde cihân-ı âsûde – İstirâhatde bütün bây-ü gedâ 2- Bittab' ânil-i(?) hayr olmağla – Ol hudâvend semâhat peyrâ(?) 3- Yeni ….. bâni-i muhtar – Âsaf-ı zevahim Ahmed Paşa 4- Subesu eyledi vaz'-ı âsâr – Bireri Pa'k-i müsellim ammâ 5- Birisi işte engaz-ı(?) hamle – Bu soğuk çeşmeyi ferhunde binâ 6- Bozulup yolları az kalmışidi – Suyu baştan çıka çün ehl-i me'vâ(?) 7- Akdı evvelinden i'lâ suyı – Çeşme-i hazare ider şimdi salâ 8- Hak teâlâ iyn(?) şâyân kabul – Habbezâ hayr-ı cezalem(?) ra'nâ 9- Pek güzel eyledi ihyâ – Bu soğuk çeşmeyi Ahmed Paşa
Tarihlendirme: Envanter kaydına göre; H. 1154 / M. 1741-42.
Malzemesi: Mermer
Durumu: A'ya kayıtlı kitabenin sağ alt köşesi 5. satırın artından kırılmıştır. Kırık parça mevcuttur. Her iki kitabenin de yüzeylerinde kirlilik ve hafif korozyon görülmektedir.
Açıklama: Günümüzde iki parçaya ayrılmış olmakla birlikte; dört sütun ve dokuz satır halinde yazılmış bir çeşme tamir kitabesidir. Talik hatla yazılmış kitabede satır araları cetvellidir ve her mısra ayrı çerçeve içine alınmıştır. Kitabe hat ve cetvelleri dışında bezemesi mevcut değildir. Kitabe metninden; eserin, Sultan I. Mahmud dönemimde, Ahmed Paşa tarafından tamir edilen soğuk çeşmeye ait olduğu anlaşılmaktadır. Envanter kayıtlarında, eserin H. 1154 tarihi olduğu belirtilmiştir.

A

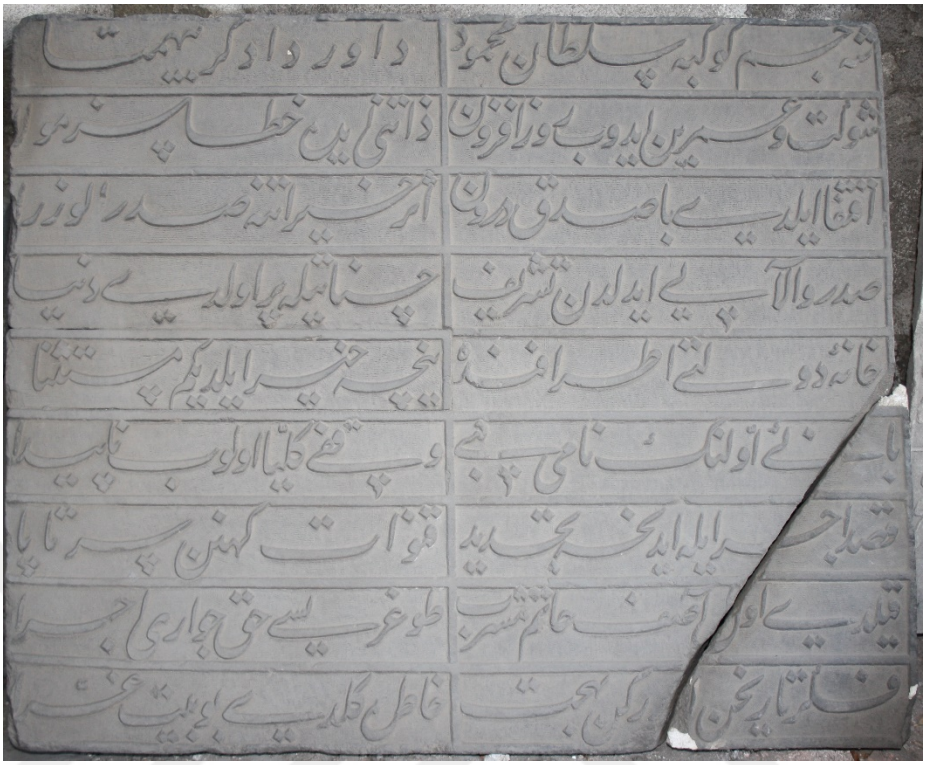

B

Resim 3.104.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 105 **Env. No:** 283 **Türü:** Çeşme Kitabesi **Ölçüleri:** 94 x 72 cm

Orijinal Yeri: İstanbul Trafik Şubesi Müdürlüğü Ehliyet Amirliği Tetkik Kısmı'nın dış bahçesinden. **Müzeye Geliş Tarihi:** 09 Mayıs 1974

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hazret-i Sultan Osman Han-ı safî meşrebin 2- Ayn-i adlinden taridir çâr-ı bağ-ı şeşhayat 3- Ol Hidiv'in devletinde Hacı Ahmet Ağa 4- Hizmet-i Dârüssaâd ile idüp tahsil-i zât 5- Teşnever bir katreye muhtaç iken bu çeşmeye 6- Bast edüp mimar terdest sahavetle kanat 7- Gül gibi şâd-ı âb edüp leb-i teşnegün eyledi 8- Şükriyle rettüp-al lisan çün mevce cuyi Fırât 9- Vere ona yarab şehid-i kerbelânın aşkına 10- Evvel ve ahirde tufan-ı havadisten … necat 11- Lûle su gibi okur tarih-i cevher 12- Çeşme-i …… ……. | 1169

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1169 / M. 1755-56.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Sol alt köşesinde bir parça kırık ve noksandır. Yine sol alt köşede, üçüncü satırından alt ortaya doğru uzanan bir çatlak mevcuttur. Ayrıca, sol alt kısımda daha yoğun olmak üzere; yüzeylerinde korozyon görülmektedir.

Açıklama: Talik hatla yazılmış altı satır ve iki sütunlu bir çeşme inşa kitabesidir. Satır araları cetvelli kitabede her mısra ayrı bir çerçeve içine alınmıştır. Kitabe dışında herhangi bir bezemesi mevcut olmayan eserin, Sultan III. Osman devrinde Hacı Ahmet Ağa tarafından yaptırılan bir çeşmeye ait olduğu kitabe metninden anlaşılmaktadır. Eserin orijinal yeri hakkında envanter kayıtlarında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.105.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 106 **Env. No:** 2842 **Türü:** Çeşme Kitabesi **Ölçüleri:** 70 x 56 x 8 cm

Orijinal Yeri: Kızıltoprak Kürt Hasan Ağa Çeşmesi

Müzeye Geliş Tarihi: 23 Temmuz 1953

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Sahib'ül-hayrât vel-hasenât kadı karyesi 2- sakinlerinden merhum ve mağfur Kürt Hasan Ağa | sene 1177 fi 21 B (Recep)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 21 Recep 1177 / M. 25 Ocak 1764.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eser ortasından kırılarak ikiye ayrılmıştır. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde ise hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: İstifli celi sülüs hatla iki satır halinde yazılmış bir çeşme kitabesidir. İki satır arasında cetvel çizgisi mevcuttur. Ayrıca, her satır kısa köşeleri yuvarlatılmış çerçeveler içine alınmıştır. Hat ve çerçeveler dışında bezeme mevcut olmayan eserin Kadıköy Kızıltoprak semtindeki Kürt Hasan Ağa Çeşmesi'ne ait olduğu kitabe metni ve envanter kayıtlarından anlaşılmaktadır.

Resim 3.106.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 107 **Env. No:** 286 **Türü:** Çeşme Kitabesi **Ölçüleri:** 69 x 145 cm

Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş

Kitabe Transkripsiyonu: 1-Kerîme-i cenâb-ı Mustafa Han ibn-i Ahmed Han 2-Dahi hemşire-i Sultan Selim Hân-ı Sâlis-i Şâyân 3- Sümmeyye Şah Sultan ismet ârâ dürretü'ş-şehvar 4- Bülend-unvan u sadıka-i şiyem zat-ı alüyyü'ş-şân 5- Kılıb bir çeşme ihyâ teşnegânı eyleyüb irvâ 6- Hûda ol âlişâna ömr-u ikbal eyleye ihsân 7-Edüb mâ-ı hayat-ı feyz-i eltafı ile icrâ 8- Gelüb Hızır ile İskender anı nuş eylesün her an 9- Dedim bâ-feyz-i Hak bünyad olunca İzzetâ tarih 10- Ma'nun oldu ihya çeşme-i âlâyı Şah Sultan 1207

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1207 / M. 1792-93

Malzemesi: Mermer

Durumu: Üst sol köşesinde büyük bir parça kırık ve noksandır. Yine üst sol köşede büyük bir çatlak bulunmaktadır. Sol tarafta daha fazla olmak üzere, yüzeylerinde korozyon görülmektedir.

Açıklama: Talik hatla yazılmış beş satır ve iki sütunlu bir çeşme kitabesidir. Kitabede satır araları cetvellidir. Ayrıca; kitabelik kısmı, profilli bir silme ile sağ ve sol kenarlarda yarım daire birer alan oluştucak şekilde çerçevelenmiştir. Yarım daire alanların merkezlerine düğümlü kurdele ile bağlanmış birer çiçek buketi düzenlemesi işlenmiştir. Kitabenin köşe kısımları kademeli olarak yükseltilerek hareketlendirilmiştir. Kitabe metninden Sultan III. Mustafa'nın kızı ve Sultan III. Selim'in kız kardeşi olan Şah Sultan tarafından ihya edişmiş bir çeşmeye ait kitabe olduğu anlaşılmaktadır. Envanter kayıtlarında eserin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

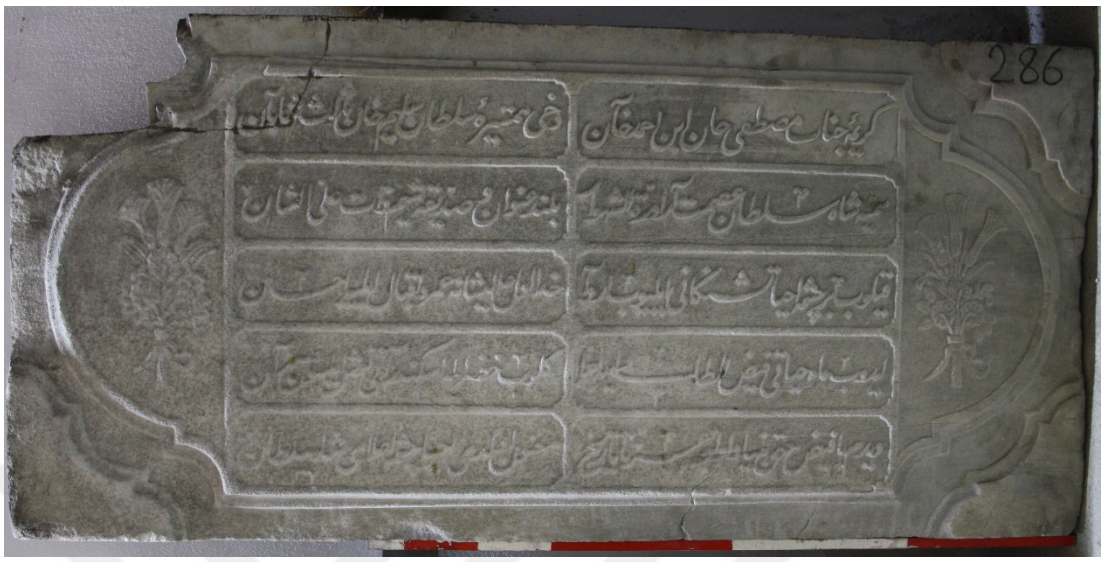

Resim 3.107.

Yayın: Kollektif (2010); **Ab-ı Hayat Geçmişten Günümüze İstanbul'da Su ve Su Kültürü**, Sergi Kataloğu, İstanbul, 127.

Kat. No: 108 **Env. No:** 026 **Türü:** Tamir Kitabesi **Ölçüleri:** 118 x 76 cm
Orijinal Yeri: Fatih Kaymakamlığı'ndan **Müzeye Geliş Tarihi:** 19 Haziran 1933
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hallaku'l-baki 2- Cennet mekân Sultan Murad Han-ı salis Hazretleri'nin 3- Kadınlarından Sahübelal'hayrat vel hasenat merhume 4- Şah-ı Hüban Kadın Hazretleri'nin 5- Mekteb-i şerif ve türbeyi münifleridir. 6- Ola rahmet ruhi pakine heman 7- Şah-ı Huban ruhi için fatiha 8- tarih-i tamiri 1210 [Ketebehu Ebubekir Necib]
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1210 / M. 1795-96.
Malzemesi: Mermer
Durumu: Genel durumu iyi olmakla birlikte kenarlarda küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Ayrıca yüzey üzerinde yoğun kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Yarım daire biçimli ve talik hatla yazılmış bir kitabedir. Üzerinde dört kartuş içerisinde altı satır bulunmaktadır. Kitabede Ebubekir Necib ketebesi mevcut olup ketebe en alt satırın sonuna işlenmiştir. Envanter kayıtları ve kitabe metninden; eserin, Vatan Caddesi yakınında, Oğuzhan Caddesi ile Guraba Caddesi'nin kesiştiği köşede bulunan ve Sultan III. Murad'ın (1574-1595) eşlerinden Şah-ı Huban Hatun tarafından yaptırılmış, Mimar Sinan eseri türbe ve mektebe ait tamir kitabesi olduğu anlaşılmaktadır.[178] Türbe ve mektep günümüzde ayakta olmasına rağmen tamir kitabesi 1930'lı yıllarda müze deposuna kaldırılmıştır.

[178] Özgünay AKSOY (1968), **Osmanlı Devri İstanbul Sıbyan Mektepleri Üzerine Bir İnceleme**, Akgün Matbaası, 108.

Resim 3.108.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 109 **Env. No:** 103 **Türü:** Türbe Kitabesi **Ölçüleri:** 67 x 48 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısından Silivri Kapısına giden caddenin sağ tarafından. **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Lâ ilâhe illallâh Muhammed'en resûlullâh 2- Maşaallah lâ kuvvete illa billâh 3- Sahib'ul-hayrat ve'l-hasenat 4- Vezir-i Azam esbak elhac 5- Sofu Koca Mehmed Paşa ruhuna 6- El-fatiha sene 1211

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1211 / M. 1796-97.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Dördüncü satırının sağından sol alt köşeye doğru kırılmış ve iki parçaya ayrılmıştır. Sol üst ve sağ alt köşelerinde birer parça kırık ve noksandır. Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerde korozyon görülmektedir.

Açıklama: Yapı kitabesi formunda dikdörtgen biçimli bir kitabedir. Tarih satırıyla beraber altı satırdan oluşan kitabe sülüs kırması hat ile yazılmıştır. Satır araları cetvellidir. Daha kısa olan tarih satırı da çerçeve içine alınmıştır. Kitabenin biçim ve metin özellikleri türbe, çeşme ya da sebil gibi yapılarda karşılaşılan kitabelere çok benzerdir. Ayrıca, kitabe metninde 17. yüzyıl vezir-i azamlarından Sofu Koca Mehmed Paşa'nın ismi geçmekle birlikte, kitabe üzerinde Mehmed Paşa'nın ölümünden yaklaşık 150 yıl daha sonraki bir tarih olan H. 1211 tarihi bulunmaktadır. Bu durum; kitabenin, Mehmed Paşa tarafından inşa ettirilmiş bir yapının 18. yüzyıl sonundaki onarımı sırasında yeniden yapılmış bir eser olduğunu akla getirmektedir.

Resim 3.109.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 110 **Env. No:** 104 **Türü:** Sarnıç Kitabesi **Ölçüleri:** 90 x 30 cm

Orijinal Yeri: Merkez Efendi Tekkesi Hariminden **Müzeye Geliş Tarihi:** 25.4.1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Kıla kevserle Hayriye Hanım Sultan'ı hak irvan 2- Dilerkim ruhunu itsen mader-i pakizesi rezzan 3- Reva irfan-ı vücühü birre masruf olsa tarihin 4- Makam-ı merkeze yaptırdı Sarnıç Adile Sultan 5- Elfakiri es'seyid Ahmed Rifat gafureleha sene 1217

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1217 / M. 1802-03.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Köşe, kenar ve yüzeylerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yoğun korozyon ve yosunlaşma görülmektedir.

Açıklama: Dikdörtgen kitabelik üzerinde bezemeli tepeliği bulunan bir sarnıç kitabesidir. Her bir mısranın çerçeve içine alındığı iki satırlık kitabe talik hatla yazılmıştır. Kitabenin yarım daire çerçeveli ketebe ve tarih satırı ikinci satırın altına işlenmiştir. Kitabelik kısmının sağ ve sol kenarlarında birer bitkisel bordür, birinci satır ile tepelik kısmı arasındaki alanda ise ışınsal geometrik bir bezeme bulunmaktadır. Kitabeliğin üst köşelikleri de yine ışınsal bezeme ile dolgulanmıştır. Eserin tepelik kısmı ise iri yapraklar, çiçek rozetler ve volüdal kıvrımlarla meydana getirilmiş Osmanlı eklektik üslubunda simetrik bir düzenleme ile bezenmiş; tepeliğin merkezine de bir tac-ı şerif tasviri yapılmıştır. Kitabe metni ve envanter kayıtlarından; eserin, Sultan II. Mahmud'un kızı Adile Sultan tarafından vefat eden kızı Hayriye Hanım Sultan adına Merkez Efendi Külliyesi'ne inşa ettirilen sarnıca ait inşa kitabesi olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.110.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 111 **Env. No:** 1225 **Türü:** Çeşme Kitabesi **Ölçüleri:** 90 x 35 cm
Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş **Eski No:** 4797
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Nuş iden Osman Efendi zadenin 2- Vâlideyni ruhiçün azab-ı fırat 3- Yazdı tarihini serverî çeşmenin 4- Etti Ahmed Bey revan ma-i hayat | 1218
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1218 / M. 1803-04. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Köşe ve kenarlar üzerindeki küçük boyutlu kırık ve noksanlar dışında eserin genel durumu iyidir. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer yoğun olmak üzere kirlilik görülmektedir.
Açıklama: Talik hatla iki satır ve iki sütun olarak yazılmış bir çeşme kitabesidir. Kitabede satır araları cetvellidir ve mısralar köşeleri yuvarlatılmış çerçeveler içine alınmıştır. En ortada, çerçeve birleşim noktalarının oluşturduğu küçük boyutlu alan üzerine bir rozet çiçek işlenmiştir. Kitabe kısmı, sağ ve sol tarafta en dışta yer alan birer plaster ile sınırlandırılmıştır. Bu plasterlerin başlık kımını teşkil eden profilli ve kademeli olarak yükselen silmeler iki plaster arasında devam ederek kitabenin üst kısmını çerçevelemektedir. Bunlar dışında bezemesi bulunmayan eserin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.111.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 112 **Env. No:** 2506 **Türü:** Cami Kitabesi **Ölçüleri:** 170x85cm | 22x21cm
Orijinal Yeri: Hatice Sultan Camii'nden (Şişehane Mescidi)
Müzeye Geliş Tarihi: Belitrilmemiş
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Sahibetul-hayrât cennet-mekân Adilşah Kadın anamallahu alayha bid daracatil aliyat 2- Valide-i macide-i meliketeyn ismet nişanan hazret-i Beyhan Sultan ve Hazret-i Hadice Sultan 3- Lâ zalata mahfuzzanati bi-inâyet il-malikil-mannan benâ al-Sultanil azam il Gazi Mustafa Han 4- Askanallahu fi revzat il-cinan ve akba kurrata aynihi fi sariril-adl val-ihsan âmin | sene 1220
Tuğra Transkripsiyonu: Selim han bin Mustafa el-muzaffer daima
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1220 / M. 1805-06.
Malzemesi: Mermer
Durumu: Her iki eserin de kenarları üzerinde kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Tuğrada daha fazla olmak üzere, yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir. Tuğranın üst kısmında boya kalıntıları bulunmaktadır.
Açıklama: Celi talik hatla dört satır halinde yazılmış bir inşa kitabesi ile cephe düzenlemesinde kitabe ile birlikte kullanılmış olan bir tuğradır. Kitabede satır araları cetvellidir ve her satır ayrı çerçeve içine alınmıştır. Tuğra ise oval bir taş yüzeyine işlenmiş olup mahlas kısmına dal üzerinde bir çiçek tasviri yapılmıştır. Tuğra Sultan III. Selim'e aittir. Envanter kayıtları ve kitabe metninden; eserin, Sultan 3. Mustafa'nın kızları Beyhan ve Hatice Sultan tarafından anneleri Adilşah Kadın adına yaptırdıkları günümüze ulaşamamış Edirnekapı Adilşah Kadın Camii'ne[179] ait olduğu anlaşılmaktadır.

[179] Ayrıntılı bilgi için bkz. Semavi EYİCE (1972); "İstanbul'un Ortadan Kalkan Bazı Tarihi Eserleri", **Tarih Dergisi**, 26, 129-164.

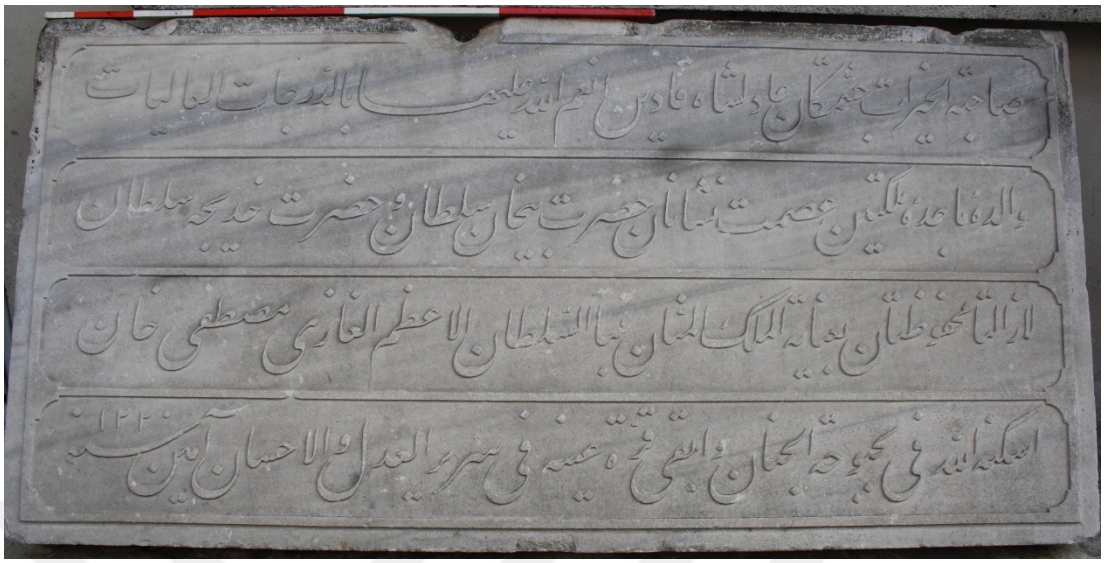

Resim 3.112.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 113 **Env. No:** 1250 **Türü:** Tekke Tamir Kitabesi **Ölçüleri:** 222 x 74 cm
Orijinal Yeri: Üsküdar Miskinler Tekkesi kapısı üzerinden.
Müzeye Geliş Tarihi: 17 Teşrinisani 1928 **Eski No:** 4769
Kitabe Transkripsiyonu: **1**- Şah-ı himmet-kar dad-ar-ı keramet-iştihar - Hazret-i Sultan Mahmud İbni Han Abdülhamid - Zübde şah-ı mülk-i ?irfan daver-i iklim-i şan - Nuhbe-i devran hıdiv-i kam-ran şah-ı ferid - Böyle kan-ı merhamet Dara-yı şefkat-güsteri **2**- Bir getirmişdir cihana hazret-i Rabb-i mecid - Dest-i mimar-ı inayatıyla ol şahinşehin - Kalb-i alem olsa abadan degil emr-i ba'id - Himmeti ma?mur edip sahn-ı cihanı su-be-su - Niçe hayrata muvaffak oldı ol şah-ı reşid **3**- Bendeganı dahı de'b ü adetin der-piş edip - Her biri bir hayr ile 'ahdinde oldı müstefid - İşte ez-cümle vekil-i genci kim Ali Ağa - Ol şehe celb-i dua için kılıp say-ı ekid - Etdi abadan bu viran mesken-i miskinleri **4**- Kıldı hakka aciz ü miskinlere lutf-ı mezid- Bunca demlerdir harabezar olup hep canibi - Zir ü balasında olmuşdu imaret na-be-did - Şiddet-i bad ile bab u revzeni edip sarir - Birbiriyle guyiya eyler idi guft ü şenid **5**- Hamm olup kadd-i sütunı pir-i sal-horde mis_al - Kuruyup çökmüşdü sakf ü babı manend-i kadid - Etmeyip bir kimse tamire nigah-ı iltifat - Kalmış idi öyle viran ü harab ahd-i medid - Mazhar-ı tevfik-i Mevla olup ol zat-ı güzin **6**- Yapdı bir muhkem bina mesken ki çün kuh-ı hadid - Eyleyüp hayr-ı müberratın cenab-ı Hak kabul - Saye-i şahide mesrur ola ber-vefk-i ümid - Hiç söz olmaz Vasıfa bu hayra yaz tarihini - Oldı dar u mesken-i miskinler inşası cedid | 1225
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1225 / M. 1810-11.
Malzemesi: Mermer
Durumu: Üst köşeler ile üst orta kısım tamirlidir. Altta daha fazla olmak üzere; kenarlar üzerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır.
Açıklama: Talik hat ile altı satır ve beş sütun halinde yazılmış bir tamir kitabesidir. Kitabede satır araları cetvelli ve her mısra ayrı çerçeve içindedir. Envanter kayıtları ve kitabe metninden; eserin Üsküdar Miskinler Tekkesi'nde Sultan II. Mahmud'un Hazine Vekili Ali Ağa tarafından yaptırılan tamiri dolayısıyla yapıldığı

anlaşılmaktadır.[180] Yapıdan anılan kitabe önce Âsâr-ı Atika Müzesi'ne; 1928 yılında da Evkaf Eserleri Müzesi'ne nakledilmiştir.

Resim 3.113.

Yayın: Yayınlanmamıştır

[180] Ayrıntılı bilgi için bkz. Nil SARI; U.E. KURT (2009); "Üsküdar Miskinler Tekkesi", **Üsküdar Sempozyumu IV**, 365-390.

Kat. No: 114 **Env. No:** 2323 **Türü:** Taş Ferman **Ölçüleri:** 33 x 52 cm

Orijinal Yeri: Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 3870

Kitabe Transkripsiyonu: - ……. ……. Üstü ve sâir - … ocak kalfasına teslim olundukdan - … beher gece kalfa olanlar yakmak şartıyla - …lamak hilâfına hareket edenler – (zü')l-celâlin kahr-u gazabına mazhar olub – sene 123? Fi gurre Ra (Rabiulevvel) mahrum olalar

Tarihlendirme: Kitabesine göre; 1815 ila 1823 arası.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Sol üst kısmı ile sol tarafın dış yan kısmı kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Sülüs hatla yazılmış bir kitabedir. Sol ve üst kısmı mevcut olmadığı için tam olarak kaç satır olduğu tespit edilememekle birlikte mevcut parça üzerinde yedi satır bulunmaktadır. İki satırda bir cetvel çizgisi çekilmiştir. Hat ve cetveller dışında bezemesi olmayan kitabenin metninden, yangın olaylarının önüne geçilmesi için konulan kurallara uyulması için uyarı levhası niteliğinde yapılmış bir eser olduğu anlaşılmaktadır. Envanter kayıtlarında, eserin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.114.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 115 **Env. No:** 258 **Türü:** Taş Vakfiye **Ölçüleri:** 48 x 56 cm

Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski No:** 122

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Harem-i Hümayun ismet-i makrunda - …….. 2- malından Bedr-i Cihan Kalfa - …… 3- Hasırcılar Ocağı'nın ta'mîrri – L… ….. 4- guruş vakf olundu – mevkû(f) ….. 5- Mezbur işbu mahalle şerh - ve kayd olundu …..

Tarihlendirme: Vakıf kayıtlarına göre; 19. yüzyıl ilk çeğreği. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Harap durumdadır. Kırılarak parçalanmış kitabenin 3 parçası mevcuttur. Sol kısmı çok büyük oranda eksiktir. Yüzeyinde hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: Sülüs hatla iki sütun ve beş satır halinde yazılmış kitabe biçminde bir vakfiyedir. Satır araları cetvellidir ve her mısra ayrı çerçeve içine alınmıştır. Eser üzerinde hat ve cetveller dışında bezeme mevcut değildir. Kitabenin büyük kısmı eksik olmakla birlikte; mevcut metinden, Topkapı Sarayı Haremi'nde görevli Bedr-i Cihan Kalfa tarafından Hasırcılar Ocağı'nın tamiri için para vakfedildiğinin kayıt altına alınması için yapılan bir eser olduğu anlaşılmaktadır. Topkapı Sarayı Müzesi'nde, 32/209 Env. No'ya kayıtlı H. 17 Cemâziyelevvel 1237 / M. 9 Şubat 1822 tarihli ve Sultan II. Mahmud'un İkinci Çamaşırcısı olan Bedr-i Cihân Kalfa'nın Helvahâne Ocağı'na vakfı hakkında olan bir taş vakfiye daha mevcuttur. Her iki vakfiyenin de Bedr-i Cihân Kalfa'ya ait olması nedeniyle, eseri 19. yüzyıl ilk çeğreğine tarihlemek mümkündür.

Resim 3.115.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 116 **Env. No:** 223 **Türü:** Çeşme Kitabesi **Ölçüleri:** 113 x 59 cm

Orijinal Yeri: Yeniköy'de Kalender Köşkü bitişiğindeki çeşmenin yazılı tarihi taşı.

Müzeye Geliş Tarihi: 24 Haziran 1935

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hazret-i Mahmud Han ferman edüp bir âsafa kıldı irva şahrahi iç Hüseyin aşkına 2- Namdaşı sıpti azam behr-i evladı resul eyledi icra mizahi iç evladı kıl dua şah-ı cihane aşkına 3- İde ömrün fuzam eyleyub hamdi ilâhi… … 4- Söyledi izzet gelüp bir çeşme-i lale tarihinin aktı ab-ı lütfü şah-ı iç Hüseyin'in aşkına sene 1241

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1241 / M. 1825-26. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu noksan parçalar ve çatlaklar mevcuttur. Yüzeylerinde ise yoğun korozyon görülmektedir. Ayrıca sol üst bölümünde yosunlaşma mevcuttur.

Açıklama: İki sütun halinde yazılmış dört satırlık bir çeşme kitabesidir. Her mısrası ayrı çerçeve içine alınmış kitabe muntazam talik hatla yazılmıştır. Yüzeyinde kitabe dışında bezeme mevcut değildir. Envanter kayıtlarında, eserin Yeniköy'de yer alan Kalender Köşkü bitişiğindeki çeşmeye ait olduğu belirtilmiştir.

Resim 3.116.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 117 **Env. No:** 224 **Türü:** Tuğralı Kitabe Tepeliği **Ölçüleri:** 112 x 43 cm
Orijinal Yeri: Yeniköy'de Kalender Köşkü bitişiğindeki çeşmenin yazılı tarihi taşı.
Müzeye Geliş Tarihi: 24 Haziran 1935
Tuğra Metni: Mahmud han bin Abdulhamid el-muzaffer daima | Adli
Tarihlendirme: 223 nolu kitabedeki tarihe göre; H. 1241 / M. 1825-26.
Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Tuğra kısmının sol üst köşesinde kırık ve noksan bir parça bulunmaktadır. Ayrıca, yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer
Açıklama: Üst kenarı yuvarlak kemer şeklinde olan bir tepelikdir. Ön yüzünün merkezine oval kabartma bir çerçeve içine alınmış Sultan II. Mahmud tuğrası işlenmiştir. Tuğranın sağ tarafına sülüs hatla "Adli" mahlası yazılmıştır. Sol alt tarafa ise bir ketebe kaydı işlenmiştir. Ketebe korozyon sebebiyle okunamamaktadır. Envanter kayıtlarından eserin 223 envanter numaralı kitabenin tepeliği olduğu ve Yeniköy'de yer alan Kalender Köşkü bitişiğindeki çeşmeden getirildiği anlaşılmaktadır.

Resim 3.117.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 118 **Env. No:** 1217-1218 **Türü:** Mescit Tamir Kitabesi **Ölçüleri:** 68x52cm
Orijinal Yeri: Şehzade İmareti'nden. **Müzeye Geliş Tarihi:** 19 Şubat 1330
Eski No: 2120 - 2119
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Amîn zikr ettik hayra mazhar vakfı sânî - El-hac Yusuf Efendi vakfı tertib eyledi tedbir 2- Mehmed Hâkkı Bey mahdumu oldu vakfı salis - Sizil-i vakfı âsâr ile tekrar etmede tahrir 3- Muvaffak oldu şimdi bu Kızıltaş camiin hakka - Edub tamir-i hayrı haşreden evvelse …. …. 4- Hudaya ve el-din hayr ile ruhun olsun şadan - Nice hayr etmegi mahdumuna bari kıla takdir 5- Lebib asarını Tahsin kıldı dedi tam tarih - Mehmed Hakkı Bey bu mescidi ihya kılub tamir 1245
Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1245 / M. 1829-30.
Malzemesi: Mermer
Durumu: İki ayrı parça halindeki eserin, her iki parçasınında sol alt köşelerinde büyük boyutlu birer parça ve kenarlar üzerinde küçük boyutlu parçalar kırık ve noksandır. Yine her iki parçanın yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.
Açıklama: Talik hatla beş satır ve iki sütun halinde yazılmış bir tamir kitabesidir. Birbirinden ayrı iki parça halindedir ve her parça üzerinde beş satır ve bir sütün bulunmaktadır. Satırlar cetvellidir ve kısa kenarları yarım daire biçminde olan çerçeveler içindedir. Kitabe metninden; eserin, Laleli Kızıltaş Mescidi'ne ait olduğu anlaşılmakta olup "Yusuf Rıza Efendi Mescidi" olarak da tanınan yapının Mehmed Hakkı Bey tarafından tamir ettirilmesi üzerine bu kitabenin anılan yapıya yerleştirildiği anklaşılmaktadır. Laleli'de Ordu Caddesi üzerinde bulunan mescit yıkılmış ve günümüze ulaşamamıştır.

Resim 3.118.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 119 **Env. No:** 1231 **Türü:** Sebil Tamir Kitabesi **Ölçüleri:** 95 x 42 cm
Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş **Eski No:** 4792
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Cenab-ı Ayşe Sultan'a icra-u hayr olub maksud 2- Zamanile taaddî harik anı harab etmiş 3- Görüb ta'mirini emretti zıll-ı hazret-i mabud 4- Dedi itmâmına râsih ziyade bir güzel tarih 5- …ne zîbâ yabdı bu bâlâ sebili emr Han Mahmud | 1245
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1245 / M. 1829-30. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Eser kırılarak üç parçaya ayrılmıştır. Sağ alt köşesinde büyük boyutlu bir parça kırık ve noksandır. Kırılan yerlerinin etrafında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve hafif kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Talik hat ile beş satır halinde yazılmış bir sebil tamir kitabesidir. Satır araları cetvelli kitabede satırlar kısa kenarları Bursa kemeri şeklinde olan çerçeveler içine alınmıştır. Eser üzerinde hat ve çerçeveler dışında bezeme mevcut değildir. Kitabe metninden; eserin, Ayşe Sultan tarafından yaptırılmış ve yangında harap olan bir sebilin Sultan II. Mahmud tarafından tamir ettirilmesi üzerine yapıldığı anlaşılmaktadır. Sebili ilk yaptıran Ayşe Sultan; muhtemelen Sultan I. Ahmed'in kızıdır. Zira, bir sebil yaptırdığı bilinmektedir.[181] Eserin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

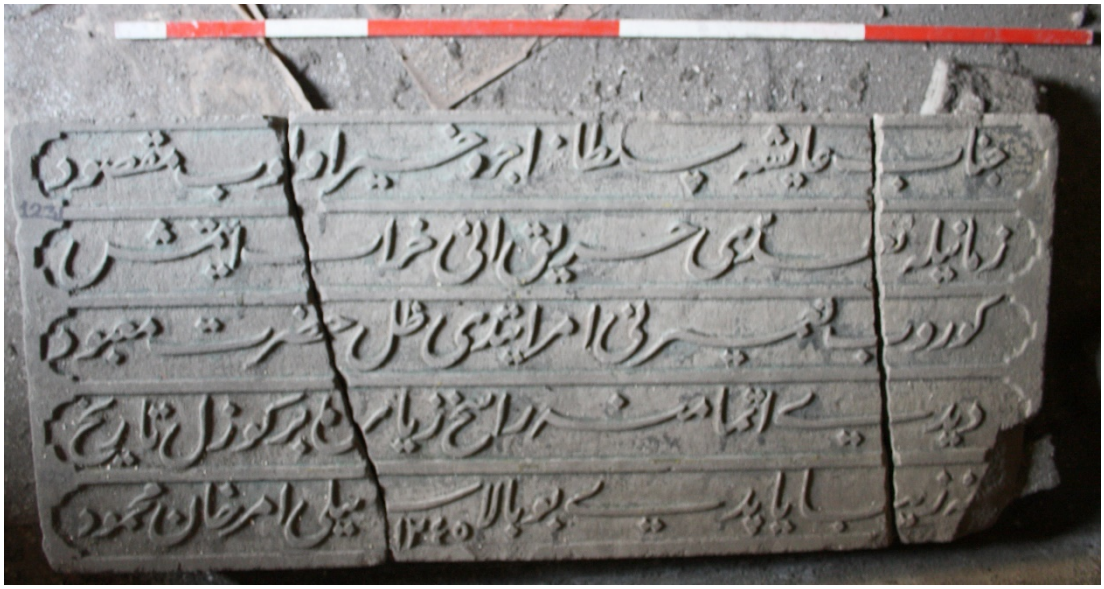

Resim 3.119.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

[181] Samihâ AYVERDİ (2006); **İki Âşinâ**, Kubbealtı Neşriyat No:104, 262.

Kat. No: 120 **Env. No:** 1239 **Türü:** Sebil Kitabesi Parçası **Ölçüleri:** 96 x 10 cm
Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş **Eski No:** 4785
Kitabe Transkripsiyonu: Sebil idüp nak..den(?) bu sebili kıldı nev bünyâd
Tarihlendirme: Biçim ve hat özelliklerine göre; 19. yüzyıl.
Malzemesi: Mermer
Durumu: Eser harap durumdadır. Kırılarak üç parçaya ayrılmıştır. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Bir sebil kitabesinin tek satırıdır. Kitabenin diğer satırları mevcut değildir. Ancak mevcut olan parçadan kitabenin talik hatla yazıldığı ve her satırın, kısa kenarları Bursa kemeri şeklinde olan çerçeveler içine alındığı anlaşılmaktadır. Biçim ve hat özelliklerinden ve kitabe metninde kullanılan kelimelerden, eseri 19. yüzyıla tarihlemek mümkündür. Eserin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir. Envanter kayıtlarında belirtilmemesine rağmen, biçim ve hat özelliklerinin paralel olması nedeniyle, eserin 1231 Env.No'lu esere ait bir parça olduğu düşünülmektedir.

Resim 3.120.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 121 **Env. No:** 275 **Türü:** Mescit Tamir Kitabesi **Ölçüleri:** 125 x 70 cm

Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski No:** 289

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Gönlü gibi ……. – ……. ..ini fi-elkadim 2- Kılmışdı iş…. …….. – ……. lütfun rigan(?) 3- Kalmıştı bir müddet harab – …….……asne kıldı ş..t…….. 4- Şehinşah âlîcenâb – S..d…… 5- Târih-i cevherdarını – yazdı ……. 6- Lütf etti teceddüd eyledi – ***Bu mescide*** ……..

Tarihlendirme: Biçim özelliklerine göre; 19. yüzyıl. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Harap durumdadır. Kırılarak parçalanmış kitabenin 8 parçası mevcuttur. Alt ve orta kısımlarında çok sayıda parçası eksiktir. Yüzeylerinde yer yer boya kalıntıları görülmektedir.

Açıklama: İki sütun ve altı satır halinde yazılmış bir kitabeye ait parçalardır. Sülüs hatla yazılmış kitabede satır araları cetvellidir ve her mısra ayrı çerçeve içine alınmıştır. Kitabe bütününü oluşturan paçaların büyük bir kısmı mevcut değildir. Bu sebeple kitabe metni tam olarak okunamamaktadır. Ancak, mevcut parçalardan bir tamir kitabesi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, envanter kayıtlarında, parçası halen mevcut olmamakla birlikte, "bu mescide" ibaresinin okunduğu belirtilmiştir. Buradan, eserin bir mescit tamir kitabesi olduğu anlaşılıyor ise de orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.121.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 122 **Env. No:** 285 **Türü:** Mektep Tamir Kitabesi **Ölçüleri:** 130 x 50 cm

Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Mektebi ihyâ etti Han-ı Mahmud-u Adlî şim – Tıfl-ı icad-ı hıvan olur bez mesnede şayan-ı cihan 2- Hazret-i Mahmud Han esbakın baş kadını – bu diyar-ı stanı bünyad eylemişdi bir zaman 3- Pek harab olmuşdu mamur itdi anı padişah – sayesinde mekteb-i irfan ola mir-i ber mekân 4- Okusun aynı sabiler maaccem (mu'cem) tarihini – kıldı nev-i ihya bu balâ mekteb-i Mahmut Han | 1246

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1246 / M. 1830-31 **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde ise hafif kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Talik hatla yazılmış dört satır ve iki sütunlu bir tamir kitabesidir. Kitabede satır araları cetvellidir. Eserin yüzeyinde, kitabe ve cetvelleri dışında bezeme mevcut değildir. Kitabe çivit mavisiyle boyanmış olup bu boya kitabenin ilk yapıldığı dönemden kalmadır. Kitabe metninden, eserin Sultan I. Mahmud'un baş kadını tarafından yaptırılmış bir mektebin Sultan II. Mahmud tarafından tamir ve ihya edilmesi üzerine yapıldığı anlaşılmaktadır. Envanter kayıtlarında eserin orijinal yeri ve hangi mektebe ait olduğuyla ilgili bilgi bulunmamaktadır.

Resim 3.122.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 123 **Env. No:** 1251 **Türü:** Mahfil Kitabesi **Ölçüleri:** 200 x 68 cm
Orijinal Yeri: Rumeli Hisarında Mahmud-ı Sani Cami-i Şerifi mahfilinden.
Müzeye Geliş Tarihi: 27 Şubat 1926 **Eski No:** 4682
Kitabe Transkripsiyonu: 1- İbadet-pişe Han Mahmud-ı sani - Hıdiv-i cami-i irfan veli-dil 2- Fürug-ı şem a-i mihrab-ı şevket - İmamü'l-müslimin Sultan-ı mukbil 3- Kılıp bu mahfil-i zibayı tevsi- Makam-ı kadrin etdi arşa vasıl 4- Kılındıkça salat-ı pençgane - Ola ömri füzun matlubı hasıl 5- Dedim tarihi Ayni ruz-ı cum'a - Ne vala oldı bu ferhunde mahfil | 1249 | el-Fakir Yesarizade Mustafa İzzet gufire lehüma
Tuğra: Mahmud han bin Abdulhamid el-muzaffer daima | Âdlî | ketebehu Haşim
Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1249 / M. 1833-34.
Malzemesi: Mermer
Durumu: Tuğra kısmı kazınarak tahrip edilmiştir. Kenarları üzerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeyinde korozyon ve çizikler görülmektedir.
Açıklama: Sağ ve sol tarafında beşer satırlık birer kitabe sütunu, ortasında ise oval çerçeve içerisinde tuğra ile bunun altında kısa bir satır halindeki sanatçı kitabesi bulunan yapı kitabesidir. Kitabe hattı Yesarîzade Mustafa İzzet'e aittir. Metin ise dönemin önemli şairlerinden Aynî tarafından yazılmıştır. Tuğrası kazınarak tahrip edilen eserin, Rumeli Hisarı Sultan II. Mahmud Camii mahfiline ait olduğu envanter kayıtları ve kitabe metninden anlaşılmaktadır.

Resim 3.123.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 124 **Env. No:** 1228 **Türü:** Çeşme Kitabesi **Ölçüleri:** 160 x 88 cm
Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş **Eski No**: 4796
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Ayn-ı cud u ma‘delet sultan-ı Mahmudü’l-es_er - Mevki‘inde çeşme yapdı oldu reyyan teşnegan 2- İç bu ma-i Kevseri âdem gibi seyr eyle gel - Su-be-su Bağçekapusu oldu gülzar-ı cinan 3- Menba‘-ı cuy-ı hilafet ab-ı ruy-ı saltanat - Padişah-ı Hızr-meşreb yem-himem şah-ı cihan 4- Ta ki dünyayı ede dil-sir enhar u ‘uyun - Ola kalbi menhel-i ab-ı hayat-ı cavidan 5- ‘Ayniya ‘atşana işrab eyledim tarih-i tam - Çeşme-i zibende icad eyledi Mahmud Han 1250
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1250 / M. 1834-35. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Kenarları üzerindeki küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar dışında genel durumu iyidir.
Açıklama: Talik hat ile beş satır ve iki sütun halinde yazılmış bir çeşme kitabesir. Satır araları cetvelli kitabede her mısra köşeleri yuvarlatılmış çerçeveler içine alınmıştır. Çerçevelerin birleşim noktaları, kitabenin orta ekseni üzerinde alt alta bir sıra artı işaretine benzer motifi meydana getirmiştir. Eser üzerinde hat ve çerçeveler dışında bezemesi bulunmamaktadır. Kitabe metninden; eserin, Sultan II. Mahmud tarafından Eminönü ile Sirkeci arasında yer alan Bahçekapısı semtinde yaptırılan bir çeşmeye ait olduğu anlaşılmaktadır.

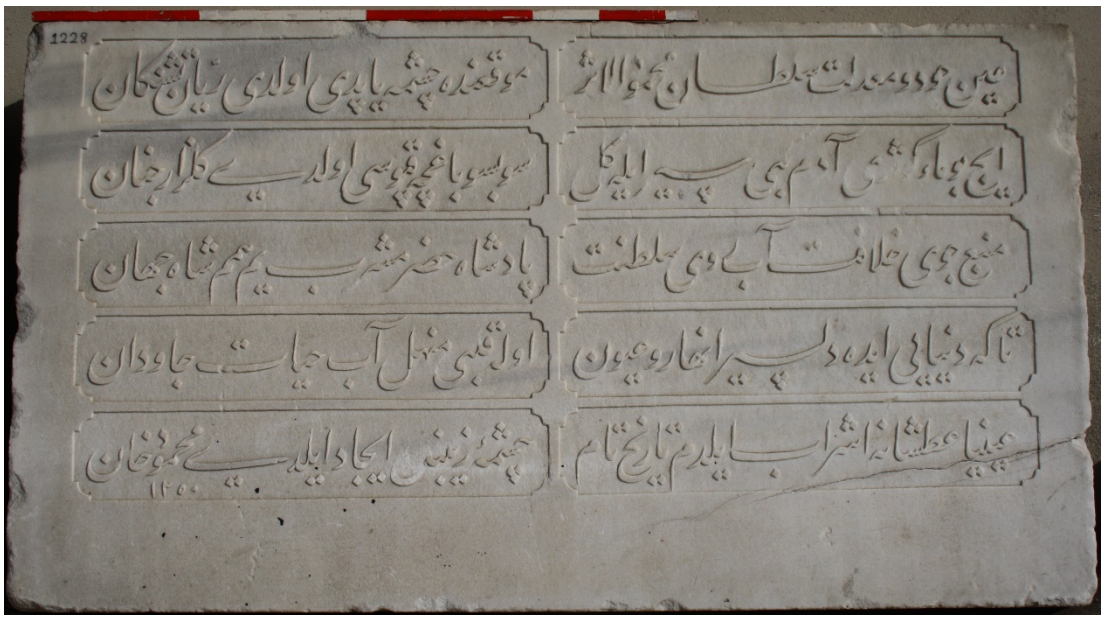

Resim 3.124.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 125 **Env. No:** 018 **Türü:** Karakol Kitabesi **Ölçüleri A:** 92 x 53 **B:** 98 x 53
Orijinal Yeri: Topkapı'da Şehremini caddesinde yıkılan karakolun.
Müzeye Geliş Tarihi: 9 Teşrinievvel 1932
Kitabe Transkripsiyonu 1- Mah-ı bedir burcu nusrat han-ı Mahmud'un huda encam aza askeri mansurin etsun ki şumar 2- Bu karakolhanenin bünyanı ile eyledi cündü mansurun o hakan-ı keremver kamuran 3- İki tarihi mücevher söyledi Ziver kulu ol şehni şahe idüp leylü nehar 4- Bu karakolhaneyi bünyad kıldı şehriyat sayesinde Şehremini semti buldu itibar 1254
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1254 / M. 1838-39.
Malzemesi: Mermer
Durumu: 18 A'ya kayıtlı eserin alt kısmında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Her iki parçanın yüzeylerinde kirlenme ve yoğun korozyon görülmektedir.
Açıklama: İki parça halinde ve her parçanın üzerinde talik hatla yazılmış dörder satır bulunan bir yapı kitabesidir. Talik hat muntazamdır ve satır araları cetvellidir. Kitabe metninden ve envanter kayıtlarından eserin, Topkapı Şehremini caddesinde Sultan II. Mahmud emri ile yaptırılmış ancak yıkılarak günümüze ulaşamamış karakol binasına ait inşa kitabesi olduğu anlaşılmaktadır.[182] Kitabe metni dönemin ünlü devlet adamı ve edebiyatçılarından Ahmet Sadık Ziver Paşa (1793-1862) tarafından yazılmıştır.

[182] Ayrıntılı bilgi için bkz. Necla Arslan SEVİN (2002), "19. Yüzyıl Osmanlı Başkentinde Polis Teşkilatı ve Karakol Binaları", **Türkler Ansiklopedisi**, XV, 395-399.

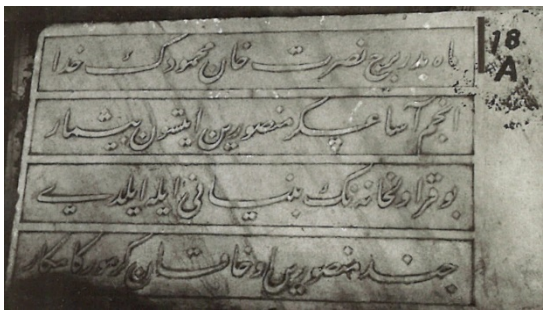

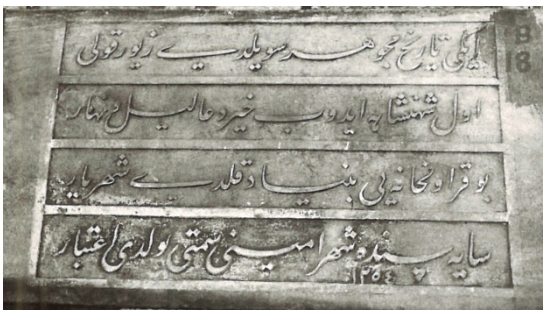

Resim 3.125.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 126 **Env. No:** 271 **Türü:** Gümrük Ambarı Kitabesi **Ölçüleri:** 50 x 180 cm
Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.
Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski No:** 285
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Cenâb-ı Hazret-i Mahmûd Hân ma'delet-zâ kim - Gulâm-ı âsitân-ı şevketidir Hüsrev ve Dârâ 2- Ez-an-cümle gelen tüccâra lâzım idi bir gümrük - Bu cây-ı dilkeşe emr eyledi olsun deyu inşâ 3- Sefâyinle gelen (tâ)cirlerin hıfz içün emvâlin - Ânın revzenleri bahreyne nâzır dîdeban âsâ 4- Duâgû-yı kadîmi (ş)âkir-i dîrînesi Zühdü - Ederken cüst-cûy-ı mısra' târih-i müstesnâ
Tarihlendirme: Kitabesine göre; 19. yüzyılın ilk yarısı. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Köşe ve kenarları üzerinde de küçük boyuklu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeyinde korozyon ve kirlenme ile yer yer boya kalıntıları görülmektedir.
Açıklama: Talik hatla iki sütun ve dört satır halinde yazılmış bir inşa kitabesidir. Kitabede satır araları cetvellidir ve her mısra ayrı çerçeve içine alınmıştır. Kitabe üzerinde yer yer görülen boya kalıntılarıdan, eserin orijinalde koyu yeşil tonuna yakın bir renk ile boyalı olduğu tespit edilebilmektedir. Eserin en sol kısmı üzerine, kabaca yontularak yarım oval formlu bir yuva açılmıştır. Bu yuva muhtemelen oval formlu bir tuğra taşının yerleştirilmesi için açılmış olmalıdır. Bu durumda, kitabe bütünün merkezde bir tuğranın yer aldığı toplam dört sütunlu bir eser olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, tuğra kısmı ile kitabenin iki sütunluk diğer kısmı mevcut değildir. Kitabe metninden; eserin, Sultan II. Mahmud devrinde inşa ettirilen bir gümrük ambarına ait olduğu tespit edilmekle birlikte, eserin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.126.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 127 **Env. No:** 264 **Türü:** İskele Kitabesi **Ölçüleri:** 281 x 102 cm

Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski No:** 218

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Îkâd-ı top satveti berk-i celâl ve savleti | Sît-i şükûh ve heybeti a'dâya saldı şûr-i nev 2- Bâ-hürmet-i hayrü'l-verâ zât-ı hümâyûnun Hüdâ | Feth ve zaferle dâima etsün hemân mesrûr-ı nev 3- Batn-ı ufukdan gele sân çıkdıkca mihr-i âsumân | Feth ide her an ve zamân hısn-ı hasîn ve sûr-ı nev 4- Fehmi kulı itmâmına yazdı sezâ târih-i tâm | Îcad olundu sa'd ola Tobhâneye vapûr-ı nev 1255

El-Abdü'd-Dâî Yesârizâde Mustafa İzzet gaferallâhu zünûbehumâ

Tarihlendirme: Kitabesine göre H.1255 / M. 1839-40.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Her iki bölümün de köşe ve kenarlarında kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeyinde korozyon ve yoğun kirlenme görülmektedir. Yer yer boya kalıntıları mevcuttur.

Açıklama: Talik hatla dört satır ve iki sütun halinde yazılmış bir inşa kitabesidir. Birbirinden ayrı iki parça halindedir ve her parça üzerinde dört satır ve bir sütün bulunmaktadır. Satırlar cetvelli ve çerçeve içindedir. Mısra aralarına sekiz kollu yıldız şeklinde işaretler işlenmiştir. Kitabe üzerinde yer yer görülen boya kalıntılarıdan, eserin orijinalde koyu kırmızı tonuna yakın bir renk ile boyalı olduğu tespit edilmektedir. Kitabenin en alt kısmının ortasına kısa bir satır halinde işlenmiş olan ketebe kaydı mevcuttur. Ketebe kaydından kitabe hattının Yesarizade Mustafa İzzet Efendi tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, envanter kayıtlarında eserin Tophane İskelesi'ne ait inşa kitabesi olduğu belirtilmiştir.

Resim 3.127.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 128 **Env. No:** 274 **Türü:** İskele Kitabesi **Ölçüleri:** 295 x 67 cm

Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski Env. No:** 288

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Sultan İskender-i nişan Abdülmecid Han mecdle - …… 2- ……. buldu kainat ….. cihat – ve bir…. …. sebat …… ser katre bir menşur nev …… 3- Cümle …… ……. oldu batık - …….. yaptırdı bir vapur nev….

Tarihlendirme: Kitabesine göre; 1839 ila 1861 arası. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Harap durumdadır. Kırılarak parçalanmış eserin dört parçası mevcuttur. Bazı parçaları eksiktir. Mevcut parçaların yüzeylerinde yoğun korozyon, yosunlaşma ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: İki sütun ve üç satır halinde yazılmış bir kitabedir. Talik hatla yazılmış kitabede satır araları cetvellidir ve her mısra ayrı çerçeve içine alınmıştır. Mısra aralarına yer yer yıldız motifleri işlenmiştir. Eksik parçalar ile yoğun korozyon ve yosunlaşma sebebiyle kitabe metni tam olarak okunamamaktadır. Ancak, mevcut parçalardan Sultan Abdülmecid'in vapur ya da vapur iskelesi yaptırması anısına yazılmış bir kitabe olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple; eseri, Sultan Abdülmecid'in saltanat dönemi olan M. 1839 ila M. 1861 yılları arasına tarihlemek mümkündür. Envanter kayıtlarında kitabenin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.128.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 129 **Env. No:** 255 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 55 x 40 cm

Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski No:** 101

Kitabe Transkripsiyonu: Yoğun korozton sebebiyle okunamamaktadır.

Tarihlendirme: Envanter kaydına göre; H. 1255 / M. 1839-40. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Harap durumdadır. Tüm yüzeyinde yoğun korozyon ve yosunlaşma görülmektedir. Üzerindeki kitabe ve bezemeler korozyon sebebiyle neredeyse tamamen silinmiştir. Köşe ve kenarlarda kırık ve noksan parçalar mevcuttur.

Açıklama: Üst köşeleri birer volütle hareketlendirilmiş, üç satırlık bir kitabedir. Kitabenin satır araları cetvellidir ve köşe noktalarına birer yaprak motifi işlenmiştir. Envanter kaydında, eser üzerinde kabartma olarak âdi talik ile üç satır yazı bulunduğu, yazıların bir kısmının silik bir halde olduğu, kitabenin baş tarafında (Bir Gelüp) onun altında (Merkeyi?) kelimelerinin okunduğu ve eserin 1255 tarihli olduğu belirtilmiştir. Eserin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.129.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 130 **Env. No:** 028 **Türü:** Kışla Kitabesi **Ölçüleri:** 226 x 95 cm

Orijinal Yeri: Eski Bekir Ağa Bölüğü kapısı üzerinden.

Müzeye Geliş Tarihi: 30 Temmuz 1933

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hazreti Abdülmecid Han-ı cihanbanın heman Ömrü bahtı şevketin muzdad ede rab-ı mecid 2- Böyle gani madilet arayı şefkat küsteri Bir getürmüştür bu güne rabb-ı vahit 3- Saye-i lütfunda rahat etmesi için askeri Yaptı ziba kışlayı bab-ı mürşide cedid 4- İşte ezcümle bu resm-i nev muallâ kışlayı Cündine lütfen bina ettirdi o şah-ı ferid 5- Afitalu nusrat-ı afakî pür nur eylesun Ta kıymet askeri yıldız kadar olsun mezid 6- Tam tarihdir birisi cevheridir diğeri Eyledi Arif kulu inşaat bir beyt-ül kasid 7- Mevkiinde böyle kışla yaptı Şah Abdülmecid 1260 Kışla yaptı cündine nadide Han Abdülmecid 1260

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1260 / M. 1844-45. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Üst köşelerinde büyük parçalar halinde kırık ve noksanlar mevcuttur. Yüzeylerde kirlenme ve yer yer boya kalıntıları görülmektedir.

Açıklama: Muntazam talik hatla yedi satır ve iki sütun halinde yazılmış bir inşa kitabesidir. Satır araları cetvellidir ve her satır ayrı çerçev içine alınmıştır. Kitabenin üst ve alt kenarı, kademeli olarak yükselen silmelerle hareketlendirilmiştir. Envanter kayıtlarında, getirildiği yer olarak "Eski Bekir Ağa Bölüğü Kapısı üzerinden" ibaresi bulunmaktadır. Bu bilgi ve kitabe metninden; eserin, ilk inşası Sultan II. Mahmud döneminde gerçekleştirilen Bâb-ı Seraskeri Dairesi külliyesi[183] içerisinde inşa edilmiş bir kışla yapısına ait inşa kitabesi olduğu anlaşılmaktadır. Ancak kitabenin Bekir Ağa Bölüğü olarak tanınan ve günümüzde İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi olarak kullanılan binaya ait olduğunu gösteren bir kaynak tespit edilememiştir.

[183] Ayrıntılı bilgi için bkz. Ayşe Yetişkin KUBİLAY (2005), "19.Yüzyıl Batılılaşma Döneminden Bir Görüntü: İstanbul'daki Kışla Yapıları (Genel Bir Değerlendirme)", **Afife Batur'a Armağan**, İstanbul, Literatür Yayıncılık, 91-99; Akın TUNCER (2005), **Osmanlı Seraskeri Binası ve Seraskeri Köşkleri Dekorasyonu Üzerine Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.S.G.S.Ü, İstanbul.

١٢٦٠ (1260)

Resim 3.130.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 131 **Env. No:** 029 **Türü:** Tuğralı Kitabe Tepeliği **Ölçüleri:** 107 x 70 cm
Orijinal Yeri: Eski Bekir Ağa Bölüğü Kapısı Üzerinden
Müzeye Geliş Tarihi: 30 Temmuz 1933 **Malzemesi:** Mermer
Tuğra Metni: Abdulmecid han bin Mahmud el-muzaffer daima.
Tarihlendirme: 28 Env. No'lu kitabeye göre; H. 1260 / M. 1844-45.
Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Tuğra etrafında yer yer boya kalıntıları görülmektedir.
Açıklama: Envanter numarası 28 olan kışla kitabesiyle birlikte müzeye getirilmiş ve kitabe düzenlemesinin tepelik kısmını teşkil eden bir eserdir. Merkezinde, bir çelenk düzenlemesiyle çerçevelenmiş oval alan içerisinde Sultan Abdülmecid'e ait tuğra yer almaktadır. Tuğranın sağ üst kısmındaki mahlas bölümüne dekoratif bir dal motifi işlenmiştir. Çelenk motifinin üst kısmında ise volüdal kıvrımlarla nihayetlenen iri şeritler halindeki bir taç kısmı; bunun sağ ve solunda ise kısa şeritlerle hareketlendirmiş kanat kısımları bulunmaktadır. Tamamen simetrik olarak gerçekleştirilmiş bir düzenlemedir.

Resim 3.131.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 132 **Env. No:** 1254 **Türü:** Çeşme Kitabesi **Ölçüleri:** 190 x 50 cm

Orijinal Yeri: Kız Muallim Mektebi'nin yanında münhedim Çapa Çeşmesi'nden.

Müzeye Geliş Tarihi: 2 Ağustos 1929 **Eski No:** 4780

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Şah-ı cennet mekân Sultan Mahmud Han Gazi kim – Cihanı tutmuş idi lûtfu ihsan revanı 2- Zaman-ı şevketten hayrat-u asara iderdi sarf – Cemaliyle cinanıyla ide Hak avn ü ihsanı 3- Bu çeşme-i mader-i Sultan Aziz Efendi icrası – Ki ol Pertevniyal Hanım eder sir-ab atşanı 4- Açub destin dua eyler içenler sahib-i hayra – bu ma bir Kevser âsâdır cihan mesrur-u handanı | 1267

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1267 / M. 1850-51. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Genel durumu iyidir. Ancak, kenarları üzerinde çok küçük boyutlu kırık ve noksanlar parçalar mevcuttur. Yüzeyi üzerinde kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Talik hatla dört satır ve iki sütun halinde yazılmış bir çeşme kitabesidir. Satır araları cetvelli olan kitabede her satır ayrı çerçeve içine alınmıştır. Hat ve çerçeveler dışında bezemesi bulunmayan eserin Sultan II. Mahmud'un eşi Pertevniyal Sultan tarafından eşinin anısına yaptırıldığı kitabe metninden anlaşılmaktadır. Envanter kayıtlarında, kitabenin Kız Muallim Mektebi'nin yanındaki Çapa Çeşmesi'nden getirildiği belirtilmiştir.

Resim 3.132.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 133 **Env. No:** 1242 **Türü:** Muallimhane Kitabesi **Ölçüleri:** 248 x 74 cm
Orijinal Yeri: Kanuni Türbesi civarındaki mektebin kapısından.
Müzeye Geliş Tarihi: Belirtilmemiş **Eski No:** 4784 **Malzemesi:** Mermer
Kitabe Transkripsiyonu: Muallimhâne-i Nüvvâb Eser-i kilk-i Mehmet Bair 1272 M
Tarihlendirme: Arka yüzü teşkil eden tarafa kazınmış tarih ibaresine göre; H. 964 / M. 1556-57, kitabeli yüzdeki tarihe göre; H. Muharrem 1272 / M. Eylül-Ekim 1855.
Durumu: Eser kırılarak üç parçaya ayrılmıştır. Parçaların kenarlarında kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Bir yüzü celi talik hatla yazılmış ve kısa kenarları yarım daire çerçeve içine alınmış mektep kitabesi; diğer yüzü ise klasik dönem Osmanlı mimarisinde örneklerine sıkça rastlanan tarzda mukarnas başlık ve kaideler ile kum saati formlarına sahip köşe sütuncesi şeklinde işlenmiş bir eserdir. Sütuncenin tüm yüzeyi, yine klasik üslupta olan rumi-palmet düzenlemesi ile dolguludur. Eserin sütunce bulunan yüzeyi kademeli olarak yükselen birkaç sıra profilli silmeyle hareketlendirilmiştir. Envanter kayıtlarında, eserin Kanuni Türbesi civarındaki yani Süleymaniye Külliyesi'ndeki bir mektep yapısından getirildiği belirtilmiş olup kitabe metninden bu mektebin Muallimhâne-i Nüvvâb yani Tanzimat devrinde kurulan hukuk okuluna ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda, bir yüzüne H. 964 / M. 1556-57 tarihi kazınmış ve klasik üslupta bezenmiş olan eserin, aslında Süleymaniye Külliyesi Darülhadis Medresesi taç kapısına ya da mihrabına ait bir parça iken kurumun statüsünün değiştirilmesi sırasında yeniden işlenerek mektep kitabesine dönüştürüldüğü ileri sürülebilir.

Resim 3.133.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 134 **Env. No:** 276 **Türü:** Kitabe **Ölçüleri:** 170 x 75 cm

Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski Env. No:** 290

Kitabe Transkripsiyonu: 1- …….. – oldu ıslah-ı emval …… 2- ……. şahanesi - …….. 3- …….. sani latif - ……ol hadem şer'-i resul 4- Beş vakitde eyler ol Hakan-ı zişana dua – sûbesû hayra ……. ukûl 5- Söyledim safret-i münacat eyleyüb tarihini - ……. kabul

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1275 / M. 1858-59. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Harap durumdadır. Kırılarak parçalanmış kitabenin 13 parçası mevcuttur. Üst köşe kısımlar ile alt orta kısımlarında çok sayıda parçası eksiktir.

Açıklama: İki sütun ve beş satır halinde yazılmış bir kitabeye ait parçalardır. Talik hatla yazılmış kitabede satır araları cetvellidir ve her mısra ayrı çerçeve içine alınmıştır. Kitabe bütününü oluşturan paçaların en az yarısı mevcut değildir. Bu sebeple kitabe metni tam olarak okunamamakta ve kitabenin türü ile ait olduğu yapının fonksiyonu tespit edilememektedir. Envanter kayıtlarında da kitabenin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir. Ancak, tarih ibaresinin bulunduğu parça halen mevcut olmamakla birlikte; kitabenin tarihinin H. 1275 olduğu envanter kayıtlarında belirtilmiştir.

Resim 3.134.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 135 **Env. No:** 249 **Türü:** Türbe Kitabesi **Ölçüleri:** 40 x 25 x 18 cm
Orijinal Yeri: İnkılâp Müzesi bahçesinden çıkmıştır.
Müzeye Geliş Tarihi: 11 Şubat 1938
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Türbe-i Tezveren Dede 1285
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1285 / M. 1868-69. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Genel olarak iyi durumdadır. Kitabe kısmının etrafında boya kalıntıları mevcuttur. Yüzeylerinde hafif kirlilik görülmektedir.
Açıklama: Dikdörtgen prizma formunda, blok halde bir kitabedir. Bir yüzeyinde, tek satır halinde kitabe işlenmiştir. Talik hatla yazılı kitabe dikdörtgen çerçeve içinde alınmış, kitabenin tarih satırı da çerçevenin alt kenarının orta kısmı üzerine yazılmıştır. Envanter kayıtlarında, Tezveren Dede Türbesi'ne ait olduğu belirtilmekle birlikte eserin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.135.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 136 **Env. No:** 259 **Türü:** Mektep Kitabesi **Ölçüleri:** 289 x 58 cm

Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski No:** 148

Kitabe Transkripsiyonu: Mekteb-i Feyziyye | 1287

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H.1287 / M. 1870-71. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Genel olarak iyi durumdadır. Ancak, kenarları üzerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Celi talik hatla tek satır olarak yazılmış bir mekteb kitabesidir. Kitabe kısmı, köşeleri yuvarlatılmış bir çerçeve içine alınmıştır. Kitabe hat ve çerçevesi dışında herhangi bir süsleme mevcut değildir. Envanter kaydında, "Tophane'de eski Feyziyye Mektebi'nin kapısı üzerinden alınmıştır." ibaresi bulunmaktadır.

Resim 3.136.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 137 **Env. No:** 023 **Türü:** Mektep Kitabesi **Ölçüleri:** 90 x 64 cm

Orijinal Yeri: Üsküdar Bülbül Deresi'ndeki Feyziyye Mektebi.

Müzeye Geliş Tarihi: 20 K.evvel 1932

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Kâbile Hâfize Hanımdır sebep 2- Bir vasiyyetle yapıldı hâliya 3- Sağlığında terk edip nakd-i helâl 4- İşbu dâr-ı ilmiyyeyi acîb derya 5- Eyledikçe tıfl-ı kudek 6- Besmele şâd ola ruh-ı şerîfi dâima 7- Çâr harf imdâd ile tarîh 8- Nebîl söyledim cevher gibi ben de ânâ 9- Kıl salâ etfâle bu mısra'la 10- Mekteb-i pür-feyze gel subh u mesâ 1300

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1300 / M. 1882-83. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Yüzeylerde yoğun korozyon ve yosunlaşma görülmektedir. Kitabenin alt kısımlarında yer yer yeşil renkte boya kalıntıları mevcuttur.

Açıklama: Talik hatla beş satır ve iki sütun halinde yazılmış bir inşa kitabesidir. Her bir mısra ayrı çerçeve içine alınmıştır. Kitabe bitkisel karakterli bezeme ile dolgulanmış ince bir bordürle çerçevelenmiştir. Envanter kaydı ve kitabe metninden; eserin, Üsküdar Bülbülderesi'nde, Feyziyye Camii'nin yanında Kâbile Hafize Hanım isimli zattın vasiyeti üzerine inşa ettirilmiş bugün mevcut olmayan Feyziyye Mektebi'nin inşa kitabesi olduğu anlaşılmaktadır.[184]

Resim 3.137.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

[184] Mehmet Nermi HASKAN (2001), **Yüzyıllar Boyunca Üsküdar**, Üsküdar Belediyesi Yayınları, I, 908.

Kat. No: 138 **Env. No:** 265 **Türü:** Marangozhane Kitabesi **Ölçüleri:** 200 x 76 cm

Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski No:** 222

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Vaktini hasreylemiş imar-ı memleket-ü millete – Şah-ı devran tacdâr Abdülhamid Kâmuran – Verdi vasat Tophane imâlatına – Nev marangozhane yaptırdı o müstean 2- Saye-i şahanede tahkim olundu memleket – Kondu meydan-ı ciha …. …. İmtihân – Şehinşahın …. ettikçe felek bezl-i vücûd – Fer vire dihim ve taht ol şah-ı cedr-ü tevan 3- Ta ebed top-u tüfenk ihtişam-u şevki – Ola hayret endaza hatar zemin-u asuman – Zer kalemle yazdı Eşref çağrı tarihini – Kıldı vâri bu marangozhaneyi şah-ı cihan | 1302

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1302 / M. 1884-85. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Üst kenarının sağ tarafında kırık ve noksan bir parça bulunmaktadır. Kenarlarında da küçük boyutlu noksan parçalar mevcuttur. Yüzeyinde hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: Dört sütun ve üç satır halinde yazılmış bir inşa kitabesidir. Talik hatla yazılmış kitabede satır araları cetvellidir ve her mısra ayrı çerçeve içine alınmıştır. Kitabe hat ve cetvelleri dışında bezemesi bulunmayan eserin, Sultan II. Abdülhamid tarafından Tophane semtinde yaptırılan marangozhaneye ait olduğu kitabe metni ve envanter kayıtlarından anlaşılmaktadır.

Resim 3.138.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 139 **Env. No:** 273 **Türü:** Gümrük Ambarı Kitabesi

Ölçüler A: 36 x 135 cm **B:** 36 x 74 cm **C:** 36 x 150 cm

Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski No:** 287

Kitabe Transkripsiyonu A: 1- Neyy-i evc hilafet zib taht-ı saltanat – Hazret-i Abdülhamid Han'ın olur u……. 2- Himmetile salahu zib oldu bu ambar-ı cedid – Sair-i şahanesi …… **B:** 1- Mülk-u devleti subesu olmakdadır bafeyz-i hakk 2- Hıfz-u temin-i hukuk kim ki sedd-i sedîd **C:** 1- Nur-u tedbir terakkiperverindir müstefid – Kim kul-ı emr husul- iltizamın azm edub 2- Serfürû eyler cihan-ı muhtar tarihine – Kıldı ambar-ı kebir inşa cihandar Hamid | 130?

Tarihlendirme: Kitabesine göre; 19. yüzyılın son çeyreği. **Malzemesi:** Mermer

Durumu A: Sol alt mısranın yarısı ile sol üst mısranın son kısmı kırık ve noksandır. **B:** Sağ üst köşede küçük bir parça kırık ve noksandır. **C:** Sağ mısraların orta kısmından ikiye kırılmış ancak iki parçası da mevcuttur. Her üç parçanın da yüzeylerinde hafif kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Birbirinden ayrı üç parça halinde yapılmış bir inşa kitabesidir. Muntazam sülüs hatla yazılmış kitabe parçaları ikişer satırlıdır. A ve C'ye kayıtlı parçalar iki; B'ye kayıtlı parça ise tek sütunludur. Satır araları cetvellidir ve her mısra ayrı çerçeve içine alınmıştır. Kitabe metninden; eserin, Sultan II. Abdülhamid devrinde inşa ettirilen bir gümrük ambarına ait olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, eserin orijinal yeri hakkında envanter kayıtlarında bilgi mevcut değildir. Kitabenin tarihinin sadece ilk üç hanesi okunabildiğinden, eseri 19. yüzyıl sonunda yapıldığı anlaşılmaktadır.

Resim 3.139.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 140 **Env. No:** 222 **Türü:** Çeşme Tamir Kitabesi **Ölçüleri:** 55 x 102,5 cm
Orijinal Yeri: Yeniköy'de Kalender Köşkü bitişiğindeki çeşmenin yazılı tarihi taşı.
Müzeye Geliş Tarihi: 24 Haziran 1935
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Vecealna minel ma-i külli şeyin hay (Her canlı şeyi sudan yarattık. Enbiyâ - 30) 2- İş bu çeşme cennetmekân Firdevs-i aşiyan 3- Sultan Mahmud Han Gazi aleyhi rahmetü'l-Bâri Efendimiz hazretlerinin zamân-ı adl-efzan hümayunlarında 4- Allah verdi Hoca Nazret tarafından tesis ve inşa edilmiş ve teâkub-ı eyyam u leyâl hasebiyle 5- Müşerref harab olmuş olmasına mebnî halife-i muazzam ve müfahham padişah-ı a'del ve erham Abdülhamid Han 6- Efendimiz hazretlerine isticlâb-ı daavât-ı hayr marsadıyla bâni-i evvel hafidi Allah verdi 7- Nazret Efendi tarafından tecdiden tamir ve inşa edilmiş ve ebnây-ı sebîle sebîl-i hayr olarak 8- Küşad edilmiş olmakla iş bu ma-i lezizden müstefid olanlar sahib-i mülk 9- u millet ve padişâh-ı meali munkata hayr dua edeler | Sene fi gurre-i Zilkade 1312
Tuğra Transkripsiyonu
Sağ: Mahmud han bin Abdulhamid el-muzaffer daima (adli)
Sol: Abdulhamid han bin Abdülmecid el-muzaffer daima (el-gazi)
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1 Zilkade 1312 / M. 26 Nisan 1895.
Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde ise yer yer kirlenme görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer
Açıklama: Talik hatla yazılmış, dokuz satırlık bir çeşme tamir kitabesidir. Satır araları cetvellidir. Kitabenin ilk satırını teşkil eden Enbiyâ suresinin 30. ayeti diğer satırlara göre daha büyük yazılmıştır. Daha dar olan ilk ve ikinci satırın sağında Sultan II. Mahmud, solunda ise Sultan II. Abdülhamid'e ait birer tuğra bulunmaktadır. Kitabenin sağ ve solunda; kitaben ayrı parçalar halinde, yüzeyleri kıvrım dallı çiçek motifleriyle bezeli birer bölüm mevcuttur. Envanter kayıtlarında Yeniköy Kalender Köşkü bitişiğindeki çeşmeye ait olduğu belirtilmiştir.

Resim 3.140.

Yayın: Kollektif (2010); **Ab-ı Hayat Geçmişten Günümüze İstanbul'da Su ve Su Kültürü**, Sergi Kataloğu, İstanbul, 126.

Kat. No: 141 **Env. No:** 1238 **Türü:** Matbaa Kitabesi **Ölçüleri:** 147 x 64 cm

Orijinal Yeri: Şehremaneti Bahçeler Müdürlüğü'nden.

Müzeye Geliş Tarihi: 10 Teşrinisani 1340 **Eski No:** 3975

Kitabe Transkripsiyonu: Takvim-i Vekâyi Matbaası

Tarihlendirme: Kitabesine göre; 19. yüzyıl. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Ancak, kenarları üzerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: İstifli celi sülüs hatla tek satır halinde yazılmış bir yapı kitabesidir. Kitabe, en dışta yer alan profilli silme ile dört yönden çerçevelenmiştir. Kitabenin üst kısmına Ampir üsluptaki volüdal kıvrımlı simetrik çiçek motifleriyle bezeli bir tepelik kısmı bulunmaktadır. Kitabe metninden; eserin, Takvim-i Vekayi matbaa binası için yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Takvim-i Vekayi'nin Osmanlı Devleti'nin Resmî Gazetesi ve İstanbul'da çıkan ilk Türkçe gazete olduğu bilinmektedir.[185] Envanter kayıtlarında; eserin, Şehremaneti Bahçeler Müdürlüğü'nden getirildiği belirtilmekle birlikte orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.141.

Yayın: Yayınlanmamıştır

[185] Ayrıntılı bilgi için bkz. Nesimi YAZICI (1983); **Takvim-i Vekayi Belgeler**, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Kat. No: 142 **Env. No:** 1259 **Türü:** Ayazmaya Kitabesi **Ölçüleri:** 75 x 50 cm

Orijinal Yeri: Unkapanı, Ayazma Caddesi'ndeki ayazmaya aittir.

Müzeye Geliş Tarihi: 14 Eylül 1931 **Eski No:** 4921

Kitabe Transkripsiyonu: Sene 1323 1- Hicret-i nebeviyye'nin sekiz yüz elli yedinci senesi İstanbul'un fethinde şehid olmuştur 2- Ve Ayazma Manda Beyi Ali Yarbey Karakoyunludan Uzun Hasan emmilerindendi. Ayazma kapusundan 3- cümle askeri ile sarıldı. Ve tecdîd …. içün bir ayazma kazdı. Anın içün Ayazma kapusu 4- dirler. Leb-i deryada bir ab nab….ndır. Merhum mûmâileyhin ruhuna fatiha.

Tarihlendirme: Kitabesine göre; R. 10 Ağustos 1323 / M. 23 Ağustos 1907.

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde kirlenme görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Talik kırması hat ile tarih satırı dâhil beş satır olarak yazılmış bir ayazma kitabesidir. Satır araları cetvellidir. Kitabenin yazılı olduğu mermerin üst kenarı yuvarlak kemer şeklinde verilerek hareketlendirilmiştir. Kitabe, köşeleri yuvarlatılmış bir çerçeve ile dört yönden sınırlandırılmıştır. Kitabe metni, nadir rastlanır şekilde manzum değil nesir olarak yazılmıştır. Envanter kayıtları ve kitabe metninden, eserin Ayazma Kapısı civarındaki ayazmaya ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.142.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 143 **Env. No:** 1246 **Türü:** Muallimhane Kitabesi **Ölçüleri:** 140 x 76 cm
Orijinal Yeri: Çapa'da Kız Muallim Mektebi'nden.
Müzeye Geliş Tarihi: 7 Eylül 1927 **Eski No:** 4740
Kitabe Transkripsiyonu: Dar'ul Muallimatı Aliyye | Ketebehu Hakkı | 1339
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1339 / M. 1920-21. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Kenarları üzerindeki çok küçük boyutlu kırık ve noksanlar dışında iyi durumdadır.
Açıklama: İstifli celi sülüs hat ile yazılmış bir yapı kitabesidir. Köşeleri pahlı dikdörtgen bir çerçeve içine alınmıştır. Ketebe kaydından; eserin hattının, son dönem hattatlarından İsmail Hakkı Altunbezer'e ait olduğu anlaşılmaktadır. Envaner kayıtlarında; 1245 envanter numaralı tuğra ile ilişkili bir kitabe olduğu belirtilmiştir. Yine envanter bilgileri ve kitabe metninden, Dar'ul Muallimatı Aliyye yani Çapa'daki Kız Öğretmen Okulu'ndan getirildiği anlaşılmaktadır.

Resim 3.143.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 144 **Env. No:** 1245 **Türü:** Tuğralı Kitabe Tepeliği **Ölçüleri:** 63 x 85 cm
Orijinal Yeri: Çapa'da Kız Muallim Mektebi'nden.
Müzeye Geliş Tarihi: 7 Eylül 1927 **Eski No:** 4740
Tuğra Transkripsiyonu: Mehmed Vahideddin Han bin Abdülmecid el-muzaffer daima | Ketebehu Hakkı | 1336
Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1336 / M. 1917-18. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeyinde kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Dikdörtgen formlu mermer üzerinde, kabartma bir silme ile meydana getirilmiş oval çerçeve içinde Hakkı imzası ve 1336 tarihi ile birlikte verilmiş Sultan VI. Mehmed (Vahideddin) tuğrasıdır. Ketebe kaydından; tuğra hattının, son dönem hattatlarından İsmail Hakkı Altunbezer'e ait olduğu anlaşılmaktadır. Envaner kayıtlarında; 1246 envanter numaralı yapı kitabesiyle birlikte Çapa'da Kız Muallim Mektebi'nden getirildiği belirtilmiştir.

Resim 3.144.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 145 **Env. No:** 256 **Türü:** Kitabe Parçası **Ölçüleri:** 50 x 32 cm

Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski No:** 102

Kitabe Transkripsiyonu: -….. - Pâdîşâh-ı âlem-penâh -….. - Kullarından onuncu

Tarihlendirme: Osmanlı Devri **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kitabe bütününün alt orta kısmını teşkil eden parçasıdır. Kitabenin diğer parçaları mevcut değildir. Yüzeylerinde korozyon görülmektedir.

Açıklama: Sülüs hatla yazılmış bir kitabeye ait parçadır. Kitabenin büyük bir kısmı eksiktir. Bu sebeple, satır ve sütun sayılarını tam olarak tespit etmek mümkün olamamaktadır. Mevcut parçadan, satır araları cetvelli ve her mısranın ayrı çerçeve içine alındığı bir örnek olduğu anlaşılır. Hat ve cetveller dışında bezemesi olmayan eserin Osmanlı devrine ait olduğu açık olmakla birlikte; yapım tarihini net olarak işaret edecek bir unsur bulunmamaktadır. Eserin orijinal yeri hakkında da bilgi mevcut değildir.

Resim 3.145.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 146 **Env. No:** 1244 **Türü:** Tuğralı Tepelik **Ölçüleri:** 80 x 92 cm

Orijinal Yeri: Mülga Meşihat Dairesi'nin Dış Kapısından

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Şubat 1341 **Eski No:** 3987

Tuğra Transkripsiyonu: Mahmud han bin Abdulhamid el-muzaffer daima | Âdlî | ketebehu Haşim

Tarihlendirme: Tuğrasına göre; 1808 ila 1839 arası. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Yüzeylerinde kirleme görülmektedir. Orijinal boyası büyük oranda korunmuştur.

Açıklama: Alt kısmı kurdele motifleriyle bezeli oval bir çelenkle çerçevelenmiş Sultan II. Mahmud tuğrasıdır. "Âdlî" mahlası ve Haşim imzası ile birlikte verilmiştir. En alt kısmı kaide şeklinde düzenlenmiştir. Envanter kayıtlarından; eserin, Meşihat Dairesi yani günümüzde İstanbul Müftülüğü hizmet binası olarak kullanılmakta olan yapının anıtsal giriş kapısına ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.146.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 147 **Env. No:** 1235 **Türü:** Tuğralı Mimari Parça **Ölçüleri:** 125 x 88 cm
Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş **Eski No:** 4787
Tuğra Transkripsiyonu: Mahmud han bin Abdulhamid el-muzaffer daima | Âdlî | ketebehu Haşim
Tarihlendirme: Tuğrasına göre; 1808 ila 1839 arası. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Alt orta kısmından sol üst köşeye doğru uzanan bir çatlak mevcuttur. Kenar ve köşeleri üzerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır.
Açıklama: Bir mimari yapının, üzerinde tuğra ve tuğranın sol tarafında da kabartma halinde bir plaster bulunan parçasıdır. Sultan II. Mahmud'a ait olan tuğra "Âdlî" mahlası ve Haşim imzası ile birlikte alt kısmı fiyonklu bir kurdele ile bezeli oval bir çelenk motifi içine işlenmiştir. Eserin orijinal yeri ve ait olduğu yapının fonksiyonu hakkında bilgi mevcut değildir. 1236 envanter numaralı eserle ilişkili bir parça olması muhtemeldir.

Resim 3.147.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 148 **Env. No:** 1236 **Türü:** Tuğralı Mimari Parça **Ölçüleri:** 135 x 88 cm
Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş **Eski No:** 4786
Tuğra Transkripsiyonu: Mahmud han bin Abdulhamid el-muzaffer daima | Âdlî
Tarihlendirme: Tuğrasına göre; 1808 ila 1839 arası. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Eser sağ alt köşesinden kırılmış ve iki parçaya ayrılmıştır. Kenar ve köşeleri üzerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır.
Açıklama: Bir mimari yapının, üzerinde tuğra ve tuğranın sağ tarafında da kabartma halinde bir plaster bulunan parçasıdır. Sultan II. Mahmud'a ait olan tuğra "Âdlî" mahlası ile birlikte alt kısmı fiyonklu bir kurdele ile bezeli oval bir çelenk motifi içine işlenmiştir. Eserin orijinal yeri ve ait olduğu yapının fonksiyonu hakkında bilgi mevcut değildir. 1235 envanter numaralı eserle ilişkili bir parça olması muhtemeldir.

Resim 3.148.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 149 **Env. No:** 1241 **Türü:** Tuğralı Tepelik **Ölçüleri:** 70 x 56 cm

Orijinal Yeri: Yeni Bahçede Gurebâ-yı Müslimîn Hastahanesi

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Temmuz 1341 **Eski No:** 4006

Tuğra Transkripsiyonu: Abdulmecid han bin Mahmud el-muzaffer daima | Ketebehu Şefik | 1261

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1261 / M. 1845 **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin taç kısmının sol taraf üst bölümü kırık ve noksandır. Yüzeyinde kirlilik görülmektedir. Eserin zemin kısımlarında kullanılan koyu yeşil ile kabartma kısımlarında kullanılan altın yaldız renkli boyalar büyük oranda mevcuttur.

Açıklama: Tepe kısmı yaprak taç şeklinde vurgulanmış oval bir çelenk motifi ile çerçeveli Sultan Abdulmecid tuğrasıdır. Alt kısmı bir kaide şeklinde düzenlenmiştir. Tuğranın mahlas kısmına bir dal üzerinde çiçek motifi işlenmiştir. Envanter kayıtlarında; eserin, Şehremini semtinde Yenibahçe'de inşa edilmiş Gurebâ-yı Müslimîn Hastahanesi'nin kapısı üzerinden Sertababet yani hastane başhekimliği tarafından kaldırılarak müzeye nakledildiği belirtilmiştir.

Resim 3.149.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 150 **Env. No:** 2843 **Türü:** Tuğralı Tepelik **Ölçüleri:** 36,5 x 48 cm
Orijinal Yeri: Kayıtsız bulunarak kayda geçirilmiştir.
Müzeye Geliş Tarihi: 13 Eylül 1955 (envanter defterine kayıt tarihi)
Tuğra Transkripsiyonu: Abdulmecid han bin Mahmud el-muzaffer daima
Tarihlendirme: Tuğrasına göre; 19. yüzyıl ortaları. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Tuğra kısmının üzerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Arka kısmı düz kesilmiş bir küre üzerine kabartma olarak işlenmiş Sultan Abdülmecit tuğrasıdır. Alt kısmında küreye bütünleşik olarak verilmiş kaidesi bulunmaktadır. Envanter kayıtlarında orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.150.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 151 **Env. No:** 281 **Türü:** Devlet Arması **Ölçüleri:** 88 x 97 cm
Orijinal Yeri: Satın alma - Hüseyin Demir **Müzeye Geliş Tarihi:** 8 Ağustos 1968
Kitabe Transkripsiyonu: El müstenit bitevfikat el-rabbaniye Melik-ül Devlet-ül Osmaniye **Tuğra:** Abdulhamid han bin Abdülmecid el-muzaffer daima | el-gazi 1318
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1318 / M. 1900-01. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Genel olarak iyi durumdadır. Ancak tepe kısmında bir parça ile yüzey ve kenarları üzerinde çok sayıda küçük boyutlu parçalar kırık ve noksandır. Yüzeylerinde hafif korozyon görülmektedir.
Açıklama: Üçgen alınlıklı kare zemin üzerine işlenmiş Sultan II. Abdülhamid devri bir Osmanlı devlet armasıdır. Çok çeşitli motiflerden meydana getirilmiş armanın merkezinde etrafı yıldızlı bordürle çerçevelenmiş bir rozet; bunun etrafında ise bayrak, sancak, kılıç, mızrak, top gibi devlet ve ordunun çeşitli sınıflarını temsil eden simgesel motifler mevcuttur. Alt kısımda iri yapraklarla oluşturulmuş bitkisel düzenleme üzerine asılı vaziyetde beş adet nişan; üst kısımda ise güneş motifi üzerine yerleştirilmiş olarak bir hilal motifi ile çevrelenmiş Sultan II. Abdülhamid tuğrası bulunmaktadır. Hilal motifi üzerine istifli sülüs hatla bir övgü ibaresi yazılmıştır. Eserin orijinal yeri hakkında envanter kayıtlarında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.151.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

3.2.2. Çeşmeler ve Su Kullanımıyla İlgili Eserler

Kat. No: 152 **Env. No:** 1233 **Türü:** Çeşme Aynası **Ölçüleri:** 60 x 43 cm
Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş **Eski No:** 4790
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hayr-ı makdem eyâ ferhunde-hisâl 2- merhaba bi'l-izzi ve bi'l-ikbâl **Tercümesi:** 1- Hayrın gelişi, güzel huydan 2- İzzet ve ikbâl ile merhaba
Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine; 18. yüzyıl başları. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Eser musluk değiliğinin bulunduğu kısımdan kırılmış ve alt parçası kaybolmuştur. Ayrıca, kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde kirlenme ve hafif korozyon görülmektedir.
Açıklama: Sülüs hatla yazılmış iki satırlık kitabesi bulunan bir çeşme aynasıdır. Kitabede satır araları cetvellidir ve satırlar ayrı çerçeveler içine alınmıştır. Ayrıca, kitabe etrafında kademeli olarak derinleşen ve kitabeyi çerçeveleyen silmeler mevcuttur. Eserin en üst kısmında palmete benzer motiflerinin yan yana dizilimiyle oluşturulan bir bordür bulunmaktadır. Bu bordürün altında kitabe, kitabenin de altında ayna kısmı yer alor. Büyük bir kısmı kırılarak kaybolduğu için mevcut olmayan bu bölümde; merkezdeki musluk deliği etrafında iki servi ağacı ile deliğin tam üzerinde bir çark-ı felek motifi dekoratif bir kaş kemer ile çerçevelenmiştir. Kaş kemerin köşelik kısımları ise simetrik olarak yerleştirilmiş birer İstanbul lalesi motifi ile dolgulanmıştır. Orijinal yeri hakkında bilgi bulunmayan eseri, Lale Devri üslubundaki bezemelerinden 18. yüzyıl başlarına tarihlemek mümkündür.

Resim 3.152.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 153 **Env. No:** 291 **Türü:** Çeşme Aynası **Ölçüleri:** Her biri 146 x 75 cm
Orijinal Yeri: Küçükpazar'da mermerci Haşim Yılmaz'dan.
Müzeye Geliş Tarihi: 1975 **Kitabe Transkripsiyonu: - Malzemesi:** Mermer
Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine göre; 18. yüzyıl ilk yarısı.
Durumu: Her üç eserin de genel durumu iyidir. Ancak, eserlerden birinin kitabelik kısmı yerinden çıkmış ve kaybolmuştur.
Açıklama: Üç adet ve üçü de birbirinin aynı olan bezemeli çeşme aynalarıdır. Ön yüzleri üzerinde yüksek kabartmalar halinde kademeli ve iç içe sıralı çerçeveler bulunmaktadır. Ayrıca, yüzey sağ ve solda kum saati formunda başlık ve kaideleri olan birer adet sütunce ile sınırlandırılmıştır. Yüzeyin üst kısmında kısa kenarları kemer biçminde olan kitabelik kısımları mevcut olup bunlar çeşme aynası yüzeyine metal aparatlarla aplike edilmiştir. Kitabelik yüzeyleri boştur. Bunların üstünde bir sıra mukarnas dizisi, onun üzerinde ise girift bir rumi-palmet düzenlemesi ile dolgulanmış ve palmet formunda taçları bulunan dilimli kemer biçimli tepelik kısımları mevcuttur. Lale Devri üslubu özellikleri gösteren bu bezemelerden, çeşme aynalarını 18. yüzyıl ilk yarısına tarihlemek mümkündür. Eserlerin orijinal yeri hakkında envanter kayıtlarında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.153.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 154 **Env. No:** 305 **Türü:** Çeşme Teknesi **Ölçüleri:** 80 x 40 x 40 cm

Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok

Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine göre; 18. yüzyıl ilk yarısı.

Durumu: Genel olarak iyi durumdadır. Ancak, kenar ve yüzeylerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır.

Malzemesi: Mermer

Açıklama: Dikdörtgen prizma formundadır. Ön yüzü iki yanı burmalı sütuncelerle sınırlanmış dikdörtgen pano halinde düzenlenmiştir. Panonun ortasında dilimli bir kaş kemer ve merkezinde bir çiçek rozet yer alır. Bunun sağ ve solunda birer servi motifi, servilerin sağ ve solunda da vazodan çıkan nergis, gül ve lale motifleriyle meydana getirilmiş birer çiçek düzenlemesi işlenmiştir. Arka yüzünde de ön yüzde olduğu gibi iki yanda burmalı sütunceler bulunmaktadır. Merkezde yine kaş kemer ve ortasında bir rozet yer alır. İki yanında lale ve haşhaş benzeri çiçeklerden oluşan çiçek buketleri bulunur. Buketlerden uzanan uzun saplı birer lale sivri kemer üzerinde bir taç meydana getirecek şekilde işlenmiştir. Eser üzerinde hehangi bir tarih ibaresi bulunmamakla birlikte, Lale Devri üslubundaki bezemelerinden 18. yüzyıl ilk yarısına ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.154.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 155 **Env. No:** 303 **Türü:** Çeşme Teknesi **Ölçüleri:** 108 x 60 x 60 cm
Orijinal Yeri: İstanbul Arkeoloji Müzesi'nden. **Müzeye Geliş Tarihi:** 12/08/1976
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok
Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine göre; 18. veya 19. yüzyıl.
Durumu: Genel olarak iyi durumdadır. Ancak, kenar ve köşelerde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Ayrıca, ön yüzeyin alt-orta kısmında yoğun kirlilik görülmektedir. **Malzemesi:** Bazalt
Açıklama: Dikdörtgen prizma formunda ve ön yüzü bezemeli bir çeşme teknesidir. Ön yüz, iki sütun, üç kemer ile 3 bölüme ayrılmış, bunlardan sağ ve soldakilerin yüzeyine karşılıklı birer ibrik motifi, ortadakinin yüzeyine ise iki adet kabartma servi ve ortalarına da bir altı kollu yıldız motifi işlenmiştir. Ayrıca, orta bölümün kemer köşeliklerinde kazıma tekniği ile işlenmiş simetrik birer kuş figürü bulunmaktadır. Ön yüzeyin alt ortasında bir su deliği açılmış ve yüzey en dışta yer alan silmelerle çerçevelenmiştir. Figür ve motiflerin tipleri ile kullanılan malzeme bakımından eyalet üslubu özellikleri gösteren eserin İstanbul dışından getirilmiş olduğu düşünülmekle birlikte, envanter kayıtlarında eserin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir. Süsleme özellikleri ve sağlık durumundan, eseri; 18. veya 19. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Resim 3.155.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 156 **Env. No:** 302 **Türü:** Çeşme Teknesi **Ölçüleri:** 110 x 42 x 50 cm
Orijinal Yeri: İstanbul Arkeoloji Müzesi'nden. **Müzeye Geliş Tarihi:** 12/08/1976
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok
Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine göre; 18. veya 19. yüzyıl.
Durumu: Genel olarak iyi durumdadır. Ancak, kenar ve köşelerde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. **Malzemesi:** Bazalt
Açıklama: Dikdörtgen prizma formunda ve ön yüzü bezemeli bir çeşme teknesidir. Ön yüzün orta alanı ile köşelik kısımları, girift dallar üzerindeki yapraklar ve volüdal kıvrımlardan meydana getirilmiş düzenlemeler ile dolgulanmıştır. Bu düzenlemelerin arasında kalan boş yüzeyler üzerine biri sağ ve biri solda olmak üzere iki adet rüzgârgülü motifine benzer altı kollu çiçek rozet işlenmiştir. Bunların hemen üstlerinde yüzeyleri boş bırakılmış birer kabartma dikdörtgen bulunmaktadır. Bezemeli yüzey en dışta yer alan silmelerle dört yönden çerçevelenmiştir. Süsleme özelliklerine göre, 19. yüzyıla tarihlenebilecek eserin orijinal yeri hakkında envanter kayıtlarında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.156.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 157 **Env. No:** 287 **Türü:** Kuyu Bileziği **Ölçüleri:** 32 x 41 cm

Orijinal Yeri: At Meydanı - Sultanahmet **Müzeye Geliş Tarihi:** 5 Mart 1975

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Sahibet'ül-hayrat merhume dilsiz saraylı 2- Nefise Hanım'ın hayratıdır sene 1225 fi 8 Ş (Şaban)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 8 Şaban 1225 / M. 8 Eylül 1810.

Durumu: Kırılarak 3 parçaya ayrılmış olup sonradan tamir edilerek tümlenmiştir. Kenar ve yüzeylerinde de kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeyinde hafif korozyon görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Silindirik formda bir kuyu bileziğidir. Alt kısmı daha geniş tutulmuş, alttan gövdeye geçiş kademeli olarak alçalan silmelerle sağlanmıştır. Ağız kısmında da aynı şekilde bir silme mevcuttur. Gövdesi üzerine istifli sülüs hatla iki satır kitabe yazılmıştır. Envanter kayıtlarında eserin, Sultanahmet Meydanı'ndan getirildiği belirtilmiştir.

Resim 3.157.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 158 **Env. No:** 247 **Türü:** Duvar Çeşmesi **Ölçüleri:** 370,5 x 368,5 cm

Orijinal Yeri: Şeyhzadebaşı Polis Karakolu'na giden sokağın yanındaki çeşme enkazı.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Şubat 1938

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Bismillahirrahmanirrahim 2- Ve ce'alnâ mine'l-mâi küllü şey'in hayy (Enbiya - 30) [227 Ketebehu Mahmud bin Abdülhamid Han]

Tercümesi: Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla 2- Her canlı şeyi sudan yarattık. [1227 İmza Abdülhamid Han oğlu Mahmud]

Tuğra Transkripsiyonu: Mahmud han bin Abdulhamid el-muzaffer daima | Âdlî |

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1227 / M. 1812-13. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Tamemen harap olmuş ve 36 parçaya ayrılmış iken 2010 yılında TİEM'de gerçekleştirilen "Ab-ı Hayat" başlıklı sergi kapsamında restore edilerek tümlenmiştir.

Açıklama: Üst kısmında iki satırlık celi sülüs kitabesi, kitabenin hemen altında oval formlu ayrı bir parça halinde tuğra kısmı ve bunun da altında Osmanlı barok üslubundaki yaprak taçlar ve plasterler ile bezeli ayna kısmı bulunan bir duvar çeşmesidir. Kitabenin sağ ve solunda, oval çerçeveler içinde birer adet kâseden çıkan çiçek demeti; kitabenin ilk satırının yine sağ ve soluna, daha küçük boyutlu olan vozadan çıkan çiçek motifleri işlenmiştir. Çeşme en dışta yer alan birer plaster ile iki yönden sınırlandırılmıştır. Kitabenin sol alt köşesinde yer alan ketebe kaydından kitabe hattının Sultan II. Mahmud'a ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu bakımdan önem arz eden eserin müzeye Fatih - Şehzadebaşı semtindeki Mahmudiye Çeşme Sokak'tan getirildiği envanter kayıtlarından anlaşılmaktadır. Çeşme yıkılarak orijinal yerinden taşınmış olmasına rağmen bulunduğu sokak halen "Mahmudiye Çeşme" ismini taşımaktadır.

Resim 3.158.

Yayın: Kollektif (2010); **Ab-ı Hayat Geçmişten Günümüze İstanbul'da Su ve Su Kültürü**, Sergi Kataloğu, İstanbul, 122-123.

Kat. No: 159 **Env. No:** 269 **Türü:** Çeşme Aynası **Ölçüleri:** 166 x 66 cm

Orijinal Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 14 Kasım 1955 **Eski No:** 283

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Sahibu'l hayrat ve'l hasenat emr-i hakla türlü emraz geldi 2- Benim tenime bulmadı sıhhat vücudum sebeb oldu mevtime akibet 3- Erdi ecel rıhlet göründü canıma okuyup bir fatih irsal edeler ruhuma 4- Yanbukda vefat eden merhum el-hac Halil Efendi'nin rûhiçun el-fatiha sene 1255

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1255 / M. 1839-40. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: En alt kısmının bir bölümü zemine paralel şekilde kırılmış ve kaybolmuştur. Orta kısmın sağ kenarında bir parça kırılmış ve yapıştırılmıştır. Kenarlar ve yüzey üzerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur.

Açıklama: Bir kitabe, iki niş ve bir çeşme aynası olmak üzere üst üste yerleştirilmiş dört bölümden meydana getirilmiş yekpare bir çeşme aynasıdır. En üstte yer alan kitabe sülüs hatla dört satır halinde yazılmıştır ve satır araları cetvellidir. Kitabenin üstünde yüzeyine yan yana dizilmiş lotus motifleri işlenmiş ince bir bordür bulunmaktadır. Kitabenin altında ise diğerine nazaran daha geniş bir açıklık halinde olan niş kısmı mevcuttur. Sivri kemerli açıklık şeklinde olan bu kısmın kemer köşeliklerine birer adet gül; etrafına ise kıvrımlar yaparak devam eden rumi motifleriyle dolgulanmış bir bordür işlenmiştir. Bu bölümün altında ikinci niş bölümü bulunur. Kaş kemerli açıklık şeklinde olan bu bölümün kemer köşeliklerinde birer çiçek rozet; sağ ve solundaki dikdörtgen alanlarda ise birer vazodan çıkan çiçek demeti düzenlemesi mevcuttur. En altta yer alan çeşme aynası ise dairesel kıvrımlı rumi motiflerinden oluşan bordür ile çerçevelenmiş, yüzeyine çeşme lülesi için üç adet delik açılmıştır. Envanter kayıtlarında eserin orijinal yeri hakkında bilgi yoktur.

Resim 3.159.

Yayın: Kollektif (2010); **Ab-ı Hayat Geçmişten Günümüze İstanbul'da Su ve Su Kültürü**, Sergi Kataloğu, İstanbul, 127.

Kat. No: 160 **Env. No:** 1248 **Türü:** Çeşme Aynası **Ölçüleri:** 56 x 40 cm
Orijinal Yeri: Müdüriyet-i Umumiye'den **Müzeye Geliş Tarihi:** 31 Mayıs 1930
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok **Eski No:** 4814
Tarihlendirme: Biçim ve süslemelerine göre 19. yüzyıl. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Harap durumdadır. Büyük bir kısmı kırık ve noksandır. Mevcut parçası üst kısmı teşkil etmektedir ve bunun da etrafında kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Osmanlı eklektik üsluptaki volüdal kıvrımlı taç yapraklarla bezeli bir çeşme aynasıdır. Envanter kayıtlarında, orijinal yeri hakkında bilgi bulunmayan eseri biçim ve süsleme özelliklerine göre 19. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Resim 3.160.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 161 **Env. No:** 2325 **Türü:** Çeşme Aynası **Ölçüleri:** 34 x 73 cm

Orijinal Yeri: Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 3468

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok.

Malzemesi: Mermer

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; 19. yüzyıl.

Durumu: Harap durumdadır. Kırılarak üç parçaya ayrılmıştır. Alt kısmı mevcut değildir. Kenar ve yüzeylerde de kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Gövde kısmı niş şeklinde düzenlenmiş üst kısmı ise taç tepelik formunda olan bir çeşme aynasıdır. Gövde kısmı ikişer plaster ile sağ ve soldan sınırlandırılmıştır. İçte yer alan plasterler üzerinde volüdal kıvrımlarla meydana getirilmiş dekoratif bir kemer bulunmaktadır. Dıştaki plasterler ise kenger yapraklı başlıkları ile tepelik kısmına kadar uzanmaktadır. Tepelik kısmı yüzeyinde yine volüdal kıvrımlarla meydana getirilmiş simetrik bir düzenleme mevcuttur. Eklektik üsluptaki bezemelerinden, eseri 19. yüzyıla tarihlemek mümkündür. Orijinal yeri hakkında envanter kayıtlarınd bilgi mevcut değildir.

Resim 3.161.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 162 **Env. No:** 1237 **Türü:** Çeşme Aynası **Ölçüleri:** 156 x 91 cm
Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş **Eski No:** 4789
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok
Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine göre; 19. yüzyıl.
Malzemesi: Mermer
Durumu: Köşe ve kenarları üzerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Çeşme deliği etrafı da hasarlıdır. Yüzeylerinde, alt kısmında daha fazla olmak üzere, korozyon ve yoğun kirlilik görülmektedir.
Açıklama: Dikdörtgen formlu bir çeşme aynasıdır. En üst kısmında kademeli olarak yükselen birkaç sıra silme ile meydana getirilmiş tepeliği mevcuttur. Yüzeyi üzerinde kıvrımlı şerit motifleriyle oluşturulmuş ve eser yüzeyini dört yönden sınırlayan bir çerçeve bulunmaktadır. Çerçevenin köşe noktalarına birer kabartma çiçek rozet işlenmiştir. Bunlar dışında bezemesi bulunmayan eseri süsleme özelliklerine göre 19. yüzyıla tarihlemek mümkündür. Eserin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.162.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 163 **Env. No:** 300 **Türü:** Çeşme Kaidesi **Ölçüleri:** 32 x 32 x 25 cm

Orijinal Yeri: İstanbul Belediyesi Zabıta Müdürlüğü Fatih Merkez Memurluğu

Müzeye Geliş Tarihi: 30 Nisan 1976

Kitabe Transkripsiyonu: -

Tarihlendirme: Biçim özelliklerine göre 19. yüzyıl.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kenarları üzerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeyleri üzerinde yoğun kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Yekpare bir çeşme teknesi kaidesidir. Oval formda olup tam ortasında kabartma bir çemberi mevcuttur. Envanter kayıtlarında, orijinal yeri ve diğer parçaları hakkında bilgi bulunmamaktadır. Biçim özelliklerinden 19. yüzyıla ait bir örnek olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.163.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

3.2.3. Mimariye Ait Parçalar

Kat. No: 164 **Env. No:** 2535 **Türü:** Sütun Başlığı **Ölçüleri:** 30 x 30 x 35 cm

Orijinal Yeri: Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 3365

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok. **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Biçim özelliklerine göre; 16. ya da 17. yüzyıl.

Durumu: Bir köşesi kırılmış ve kaybolmuştur. Kenar, yüzey ve diğer köşelerde de kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Mukarnaslı sütun başlığıdır. Dipten yukarı doğru genişleyen basık pramidal formda bir örnektir. Yüzeylerindeki mukarnas dizileri iki sıra halindedir. En alt kısmı silindirik formada ve düz yüzeyli, en üst kısmı ise kare formlu ve yine düz yüzeyli olarak bırakılmıştır. Klasik Osmanlı üslubunda örnekler olmaları bakımından 16. ya da 17. yüzyıla tarihlendirilmeleri mümkündür. Sütun başlıklarının hangi yapıya ait oldukları hakkında envanter kayıtlarında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.164.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 165 **Env. No:** 289 **Türü:** Sütun Başlığı **Ölçüleri:** Her biri 45 x 41 cm
Orijinal Yeri: Küçükpazar'da mermerci Haşim Yılmaz'dan.
Müzeye Geliş Tarihi: 1975 **Kitabe Transkripsiyonu:** Kitabe yok
Tarihlendirme: Biçim özelliklerine göre; 16. ya da 17. yüzyıl.
Durumu: Genel durumları iyidir. Ancak, eserlerin köşe kısımları ile yüzeylerinde kırık ve noksan parçalar mevcuttur. **Malzemesi:** Mermer
Açıklama: Birbirinin aynı dört adet mukarnaslı sütun başlığıdır. Dipten yukarı doğru genişleyen basık pramidal formda örneklerdir. Yüzeylerindeki mukarnas dizileri iki sıra halindedir. Başlıkların en alt kısımları silindirik formada ve düz yüzeyli, en üst kısımları ise kare formlu ve yine düz yüzeyli olarak bırakılmıştır. Başlıklardan ikisinin birer yan kenarı, duvar eti kalınlığı içine monte edilecek şekilde düz blok biçminde işlenmiştir. Klasik Osmanlı üslubunda örnekler olmaları bakımından 16. ya da 17. yüzyıla tarihlendirilmeleri mümkündür. Sütun başlıklarının hangi yapıya ait oldukları hakkında envanter kayıtlarında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.165.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 166 **Env. No:** 290 **Türü:** Sütun Başlığı **Ölçüleri:** Her biri 73 x 53 cm
Orijinal Yeri: Küçükpazar'da mermerci Haşim Yılmaz'dan.
Müzeye Geliş Tarihi: 1975 **Kitabe Transkripsiyonu: - Malzemesi:** Mermer
Tarihlendirme: Biçim özelliklerine göre; 16. ya da 17. yüzyıl.
Durumu: Her iki eserinde de genel durumu iyidir. Ancak, eserlerin köşe kısımları ile yüzeylerinde kırık ve noksan parçalar mevcuttur.
Açıklama: Birbirinin aynı iki adet mukarnaslı sütun başlığıdır. Dipten yukarı doğru genişleyen ve yine dipten yukarı doğru silindirikten prizmatik forma dönüşen tipte örneklerdir. Yüzeylerindeki mukarnas dizileri üç sıra halinde olup üst sıradaki mukarnaslar daha yüksek kabartma şeklindedir. Başlıkların en üst kısımları kare formludur ve etrafları kademeli silmelerle hareketlendirilmiştir. Klasik Osmanlı üslubunda örnekler olmaları bakımından 16. ya da 17. yüzyıla tarihlendirilmeleri mümkündür. Sütun başlıklarının hangi yapıya ait oldukları hakkında envanter kayıtlarında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.166.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 167 **Env. No:** 1230 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 46 x 35 cm
Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş **Eski No**: 4794
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok **Malzemesi:** Mermer
Tarihlendirme: Osmanlı devri, yüzyılı tespit edilememektedir.
Durumu: Tepe ve alt kısımları kırık ve noksandır. Yüzeylerinde hafif korozyon görülmektedir.
Açıklama: Envanter kaydında, eserin bir mezar taşına ait başlık olduğu belirtilmiştir. Ancak, Osmanlı ve İslâm sanatında bu şekilde bir sarık tipi mevcut değildir. Eser, aslında anıtsal bir mimari yapının giriş kapısı ya da mihrap düzenlemesinde kullanılmış köşe sütuncelere ait bir parçadır. Zira, Süleymaniye Camii mihrap düzenlemesinin üst kısmında bu esere oldukça benzer yivli sütunceler bulunmaktadır. Eserin Osmanlı devrine ait olduğu anlaşılmakla birlikte tam olarak hangi yüzyıla ve hangi yapıya ait olduğu tespit edilememektedir.

Resim 3.167.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 168 **Env. No:** 1234 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 123 x 42 cm
Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş **Eski No:** 4788
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok **Malzemesi:** Mermer
Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine göre 18. yüzyıl.
Durumu: Harap durumdadır. Sol kenarından ve ortasından kırılarak üç parçaya ayrılmıştır. Yüzeylerinde hafif korozyon ve kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Dikdörtgen biçimli bir kapı ya da pencere açıklığı üzerini kapatacak biçimde yapılmış bir mimari parçasıdır. Kademeli olarak yükselen profilli silmelerle eserin ön yüzü üzerine bir çerçeve işlenmiştir. Çerçevenin sağ ve sol alt köşelerini teşkil eden bölümleri, dilimli yuvarlak kemer şeklinde işlenmiş ve birer lale motifi ile bezenmiştir. Üst köşeler ise merkezinde beş yapraklı çiçek motifleri bulunan birer gülbezek motifi ile dolgulanmıştır. Lale devri üslubundaki bezemelerinden; eseri, 18. yüzyıla tarihlemek mümkündür. Eserin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.168.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 169 **Env. No:** 292 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 178 x 40 cm

Orijinal Yeri: Küçükpazar'da mermerci Haşim Yılmaz'dan.

Müzeye Geliş Tarihi: 1975

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok

Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine göre 17. veya 18. yüzyıl. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Dikdörgen prizma formunda, yekpare bir mimari parçasıdır. Bir yüzünün köşe kısımlarına birer adet çiçek rozet işlenmiştir. Bu yüzey en dışta yer alan profilli silmelerle çerçevelidir. Eserin üst yüzeyi ise bir sıra mukarnas dizisiyle dolgulanmıştır. Mukarnas sarkıtlarının alt yüzeylerine çiçek rozet motifleri işlenmiştir. Mukarnas dizisinin hemen altına ince bir bordür şeklinde olan geometrik motif dizisi işlenmiştir. Eserin mukarnas bezemelerinin, sarkıtların alt kısmında bulunan çiçek motiflerinden aşağıya dönük olması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu durumda da köşelik kısımlarındaki çiçek rozetler ancak bir tavan süslemesi olarak algılanabilir. Bu durum eserin bir mahfil ya da namazgâhın tavan düzenlemesine ait bir parça olabileceğini akla getirmektedir. Envanter kayıtlarında, eserin fonksiyonu, orijinal yeri ve diğer parçaları hakkında bilgi mevcut değildir. Biçim ve süsleme özelliklerine göre; eserin 17. veya 18. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir.

Resim 3.169.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 170 **Env. No:** 2469 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 30 x 25 cm

Orijinal Yeri: İstanbul - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 1159

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok. **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; 18. yüzyıl ilk yarısı.

Durumu: Alt kısmı kırıktır. Kenarlarında da çok küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde hafif kirlenme görülmektedir. Yüzey boyaları hafif aşınma dışında korunmuş durumdadır.

Açıklama: Bir mihrap ya da cümle kapısı düzenlemesinin ve yahut da bir çeşme yapısının pamlet biçimindeki taç kısmıdır. Yüzeyine, simetrik olarak yerleştirilmiş rumilerin meydana getirdiği palmetlerden oluşan bir düzenleme kabartma tekniği ile işlenmiştir. Düzenlemede motifler üzerine yer yer volüdal kıvrımlar yapan unsurlar işlenerek hareketlilik meydana getirilmiştir. Eseri, Lale Devri üslubundaki bezemelerinden 18. yüzyılın ilk yarısına tarihlemek mümkündür. Motifler üzerindeki yaldız ile zemindeki koyu kırmızı tonuna yakın boya çok iyi durumdadır. Bu durum eserin tahrip olmadan kısa süre önce otantik yöntemlerle boyanmış olabileceğini akla getirmektedir. Envanter kayıtlarında, eserin İstanbul menşeili olduğu belirtilmiştir. Ancak, ait olduğu yapı hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.170.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 171 **Env. No:** 2470 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 17 x 19 cm

Orijinal Yeri: Telhalef - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 4294

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok. **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; 18. yüzyıl ilk yarısı.

Durumu: Alt ve sol tarafında kırık ve noksan parçarı bulunmaktadır. Kenarlarında da çok küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yoğun kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Bir mihrap ya da cümle kapısı düzenlemesinin ve yahut da bir çeşme yapısının pamlet biçimindeki taç kısmıdır. Yüzeyine, simetrik olarak yerleştirilmiş rumiler ve palmetlerden oluşan bir düzenleme kabartma tekniği ile işlenmiştir. Düzenlemede motifler üzerine yer yer kıvrımlar yapan unsurlar işlenerek hareketlilik meydana getirilmiştir. Eseri, bezeme özelliklerine göre; 18. yüzyıl ilk yarısına tarihlemek mümkündür. Envanter kayıtlarında, eserin Telhalef (Suriye) menşeili olduğu belirtilmiştir.

Resim 3.171.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 172 **Env. No:** 189 **Türü:** Hazire Kemeri **Ölçüleri:** 207 x 76 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından.

Müzeye Geliş Tarihi: 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kâle aleyhisselâm el-Mevtü ke'sün küllü nâsin şâribûn

Tercümesi: Aleyhisselam buyurdu ki: Ölüm, bütün insanların içeceği bir kadehtir.

Tarihlendirme: 191 envanter numaralı eser üzerindeki muharrir kaydına göre; 18. yüzyıl sonu ya da 19. yüzyıl ilk yarısı.

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde ise korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Malzemesi: Mermer

Açıklama: Tek parça mermerden yapılmış bir kemerdir. Muhtemelen duvarlarla çevrili hazirenin giriş kapılarından biri için yapılmıştır. Açıklık kısmı dilimli kemer formunda, tepe kısmı ise düzdür. Ön yüzeyine tek satır olarak celî tâlîk hatla bir hadis-i şerif yazılmıştır. Hadis-i şerif sağ ve sol kenarı yarım daire şeklindeki bir çerçeve içine alınmıştır. Envanter kayıtlarında, Yahya Tevfik Efendi kabristanına ait birinci kemer taşı olduğu belirtilmiştir.

Resim 3.172.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 173 **Env. No:** 190 **Türü:** Hazire Kemeri **Ölçüleri:** 207 x 68 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından.

Müzeye Geliş Tarihi: 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kâle aleyhi'sselâm eksirû zikra hâzımil-lezzâti

Tercümesi: Aleyhisselam buyurdu ki: Lezzetleri sizden kesip alan ölümü çok düşünün.

Tarihlendirme: 191 envanter numaralı eser üzerindeki muharrir kaydına göre; 18. yüzyıl sonu ya da 19. yüzyıl ilk yarısı.

Durumu: Kitabenin sol kısmından kırılmış ve ikiye ayrılmıştır. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde ise korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Malzemesi: Mermer

Açıklama: Tek parça mermerden yapılmış bir kemerdir. Muhtemelen duvarlarla çevrili hazirenin giriş kapılarından biri için yapılmıştır. Açıklık kısmı dilimli kemer formunda, tepe kısmı ise düzdür. Ön yüzeyine tek satır olarak celî tâlîk hatla bir hadis-i şerif yazılmıştır. Hadis-i şerif sağ ve sol kenarı yarım daire şeklindeki bir çerçeve içine alınmıştır. Envanter kayıtlarında, Yahya Tevfik Efendi kabristanına ait ikinci kemer taşı olduğu belirtilmiştir.

Resim 3.173.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 174 **Env. No:** 191 **Türü:** Hazire Kemeri **Ölçüleri:** 207 x 68 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından.

Müzeye Geliş Tarihi: 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kâle aleyhi'sselam kefa bi'l-mevte vaîza | Muharrir-el-ehadis Yesarizade Mustafa İzzet gufira lehû mâ

Malzemesi: Mermer

Tercümesi: Aleyhisselâm buyurdu ki: Nasihatçi olarak ölüm yeter, kifayet eder. | Hadis Muharriri Yesarizade Mustafa İzzet günahları affolunsun.

Tarihlendirme: Muharrir kaydına göre; 18. yüzyıl sonu ya da 19. yüzyıl ilk yarısı.

Durumu: Genel durumu iyidir. Ancak kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde ise korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tek parça mermerden yapılmış bir kemerdir. Muhtemelen duvarlarla çevrili hazirenin giriş kapılarından biri için yapılmıştır. Açıklık kısmı dilimli kemer formunda, tepe kısmı ise düzdür. Ön yüzeyine tek satır olarak celî tâlîk hatla bir hadis-i şerif yazılmıştır. Hadis-i şerif sağ ve sol kenarı yarım daire şeklindeki bir çerçeve içine alınmıştır. Kemerin sol köşelik yüzeyine talik hatla ve iki satır halinde muharrir kaydı düşülmüştür. Envanter kayıtlarında, Yahya Tevfik Efendi kabristanına ait üçüncü kemer taşı olduğu belirtilmiştir.

Resim 3.174.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 175 **Env. No:** 192 **Türü:** Hazire Kemeri **Ölçüleri:** 207 x 68 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından.

Müzeye Geliş Tarihi: 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok

Malzemesi: Mermer

Tarihlendirme: 191 envanter numaralı eser üzerindeki muharrir kaydına göre; 18. yüzyıl sonu ya da 19. yüzyıl ilk yarısı.

Durumu: Genel durumu iyidir. Ancak kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde ise korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tek parça mermerden yapılmış bir kemerdir. Muhtemelen duvarlarla çevrili hazirenin arka kapısı için yapılmıştır. Açıklık kısmı dilimli kemer formunda, tepe kısmı ise düzdür. Yüzeyinde herhangi bir hat ya da bezeme mevcut değildir. Envanter kayıtlarında, Yahya Tevfik Efendi kabristanına ait dördüncü kemer taşı olduğu belirtilmiştir.

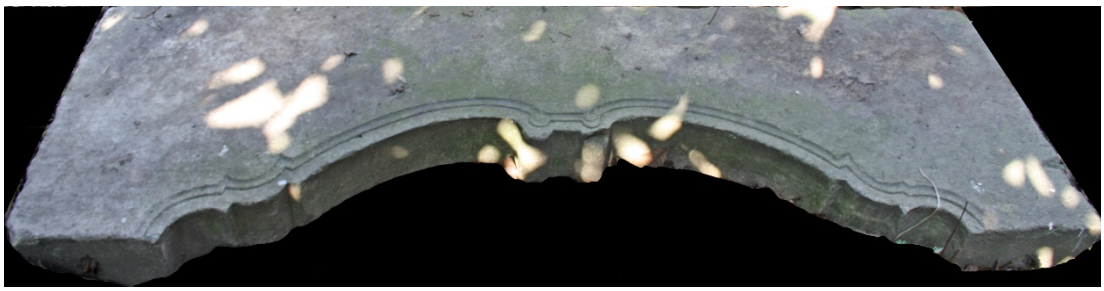

Resim 3.175.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 176 **Env. No:** 2823 **Türü:** Cümle Kapısı Kemeri **Ölçüleri:** 171 x 90 cm
Orijinal Yeri: Koska Çoban Çavuş Camii'den.
Müzeye Geliş Tarihi: 14 Aralık 1945
Kitabe Transkripsiyonu: Lâ İlâhe İllallah Muhammedün Resûlullah
Tarihlendirme: Hat ve süsleme özelliklerine göre; 18. yüzyıl sonu ya da 19. yüzyıl.
Durumu: Kenarları üzerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeyinde yer yer kirlilik görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer
Açıklama: Yuvarlak kemerli bir kapı açıklığı için yapılmış yekpare halde kemer köşeliği ve alınlığıdır. Alınlığın merkezine, celi sülüs hatla ve tek satır halinde kelime-i tevhid işlenmiştir. Hat, kısa kenarları yarım dairelerle hareketlendirilmiş bir çerçeveye alınmıştır. Kemer köşeliklerinde ise birer çiçek rozet motifi mevcuttur. Eserin en dış sağ ve sol kısımları kademeli olarak yükselen silmelerle hareketlendirilmiştir. Envanter kayıtlarında, eserin, Fatih - Cağaloğlu semtinde yer alan Çoban Çavuş Camii'ne getirildiği belitilmiş olup kemer biçiminde olan eserin caminin cümle kapısı düzenlemesine ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.176.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 177 **Env. No:** 1253 **Türü:** Sebil Kemeri **Ölçüleri:** 95 x 24 cm
Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş **Eski No:** 4806
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Melik-huy(?) Ayşe Sultan'ı İbrahim Paşa'nın – Cihan ….. ….. ….. cemil oldu 2- Çuhacı Mustafa Darüssade Ağası …. – Olub … ta'mir-i(?) sebil yabdırub hayra delil oldu 3- Okub (okuyub) Hâşimî eller duâsın etmeye tekrar – İki tarih bir matla'da hakkâ bî adîl oldı. 4- Bina …. Cennet suyu cevvi selsebil oldu – yapdı Ayşe Sultan ruhiçün sebil oldu | 126(?)
Tarihlendirme: Biçim ve hat özelliklerine göre; 19. yüzyıl. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: İkinci kemerin sağ üst köşesinde, dördüncü kemerin sol ve sağ kenarlarında, birinci kemerin sol üst köşesi ve sağ alt köşesinde, üçüncü kemerin ise sol üst köşesinde büyük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Ayrıca, parçaların yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Her biri üzerinde, tek satır halinde talik hatla yazılmış birer beyit bulunan yuvarlak kemer biçimli dört adet mimari parçadır. Ana cepheyi teşkil eden birinci parça diğerlerine göre daha bezemelidir. Bu parçanın kemer köşeliklerine birer dal üzerinde çiçek motifi işlenmiş, mısralar kısa kenarları kaş kemer şeklinde çerçevelere alınmış ve çerçeve birleşim alanları birer çiçek motifi ile bezenmiştir. Diğer üç parçada birbirinin aynı şekildedir. Bunlarda, her mısara kısa kenarları Bursa kemeri şeklinde çerçevelere alınmıştır. Envanter kayıtlarında orijinal yeri hakkında bilgi bulunmayan eserin üzerinde tarih ibaresi bulunmakla birlikte üç hanesi mevcut olduğu için tam tarihi tespit edilememektedir. Ancak, kitabe metninden bir sebil tamir kitabesi olduğu anlaşılan eseri 19. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

1-

2-

3-

4-

Resim 3.177.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 178 **Env. No:** 1232 **Türü:** Mimari Parça **Ölçüleri:** 102 x 40 cm
Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş **Eski No:** 4793
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok **Malzemesi:** Küfeki Taşı
Tarihlendirme: Biçim özelliklerine göre; 19. yüzyıl.
Durumu: Eser, en sağ tarafındaki kemerin orta kısmından kırılmış ve kırık parça kaybolmuştur. Ayrıca, köşe ve yüzeyle üzerinde de kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde hafif korozyon görülmektedir.
Açıklama: Yüzeyine yan yana üç yuvarlak kemer kabartma halinde işlenmiş mimari bir yapıya ait parçadır. Kemerleri oluşturan yarım daireler, profilli silmeler halindedir ve kademeli olarak yükselmektedir. Kemer ayakları, yine kabartma halinde olan başlıklar üzerinde yer alır. Bunun dışında bezeme mevcut olmayan eserin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir. Kemerlerin biçim özelliklerinden eseri 19. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Resim 3.178.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
TÜRK İSLAM SANATLARI PROGRAMI

TÜRK VE İSLAM ESERLERİ MÜZESİ TAŞ ESERLER KOLEKSİYONU

Cilt II

(Doktora Tezi)

Hazırlayan:
20096148 Mustafa Murat BOZCU

Danışman:
Prof. Dr. Yaşar ÇORUHLU

İSTANBUL – 2017

3.2.4. Mezar Taşları

Kat. No: 179 **Env. No:** 2319 **Türü:** Mezar Taşı Parçası **Ölçüleri:** 22 x 38 cm

Orijinal Yeri: Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 3463

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; Osmanlı devri, 15. yüzyıl ikinci yarısı. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Bir bütünün üst sol kısmını teşkil eden parçasıdır. Diğer parçalar mevcut değildir. Mevcut parçanın yüzey ve kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları bulunmaktadır. Yüzeylerinde hafif korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Bir mezar taşının sivri kemerli tepelik ve gövde sol üst köşe kısımlarını teşkil eden parçasıdır. Tepelik kısmı üzerinde rumi ve palmet motifleriyle oluşturulmuş simetrik bir düzenleme bulunmaktadır. Tepelik ve gövde kısmı arası bir sıra silme ile ayrılmıştır. Gövde sol üst köşe kısmı teşkil eden bölüm üzerinde kemer köşeliği şeklinde bir alan mevcut olup bu alan helezonik rumi düzenlemesiyle dolguludur. Bunun solunda eseri en dıştan sınırlayan başlıklı bir sütunce bulunmaktadır. Eseri, biçim ve süsleme özelliklerine göre; 15. yüzyıl ikinci yarısına tarihlemek mümkündür. Envanter kayıtlarında eserin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.179.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 180 **Env. No:** 2332 **Türü:** Mezar Taşı Parçası **Ölçüleri:** 37 x 52 cm

Orijinal Yeri: Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 1774

Kitabe Transkripsiyonu: -

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; Osmanlı devri, 15. yüzyıl ikinci yarısı. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Bir mezar taşının üst parçasıdır. Eserin diğer parçaları mevcut değildir. Yüzeylerinde çizikler ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tepeliği sivri kemer şeklinde olan bir mezar taşının ilk satırın ortasından itibaren üst kısmını teşkil eden parçasıdır. İki yüzü de birbirine benzer şekilde işlemelidir. Tepelik kısımları rumi ve palmet motifleriyle oluşturulmuş simetrik bir düzenleme ile dolguludur. Bu düzenlemelerin genel şemaları aynı olmakla birlikte, ayrıntıları birbirinden farklıdır. Tepelik kısımları cetvel cizgisiyle ayrılmış olup bunun altında istifli sülüs hatla yazılmış kitabe satırı bulunmaktadır. Satır ortasından kırık olduğu için okunamamaktadır. Tepelik ve kitabe kısımları, en dışta, kademeli olarak yükselen silmelerle çerçevelenmiştir. Eseri, biçim ve süsleme özelliklerine göre; 15. yüzyıl ikinci yarısına tarihlemek mümkündür. Orijinal yeri hakkında envanter kayıtlarında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.180.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 181 **Env. No:** 248 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 135 x 35 cm

Orijinal Yeri: İnkılâp Müzesi bahçesinden çıkmıştır.

Müzeye Geliş Tarihi: 11 Şubat 1938

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüdai Dede 2- ruhiçün 3- el-fatiha 4- sene 906

Tarihlendirme: Kitabesine göre; Osmanlı devri, H. 906 / M. 1500-01.

Durumu: Harap durumdadır. Eser kitabesinin dördüncü satırından kırılarak ikiye ayrılmıştır. Kırılan yerlerin etrafında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Başlık kısmı da boyun kısmından kırılmış durumdadır. Ancak, başlığı beraberindedir. Eserin dip kısmı kırılmış ve kaybolmuştur. Eserin yüzeylerinde korozyon ve yoğun kirlenme görülmektedir.

Malzemesi: Mermer

Açıklama: Gövdesi silindirik formda, Mevlevi sikkesi şeklinde başlığı bulunan bir mezar taşıdır. Eserin dört satırlık kitabesi sülüs kırması hat ile yazılmış ve salbekli şemse biçmindeki bir çerçeve ile sınırlandırılmıştır. Kitabede satır araları cetvellidir. Kitabe metni ve başlık tipinden bir Mevlevi dedesine ait olduğu anlaşılan mezar taşı tarikat mensuplarına ait mezar taşlarının erken tarihli nadir örneklerindendir.

Resim 3.181.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 182 **Env. No:** 1220 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 145 x 29 cm
Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş **Eski No:** 4801
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Tarih-i sene 5 S (Safer) 924 2- Eş-şehide 3- Es-saide 4- İlâ Rahmetullah-ı 5- Teâlâ Hûmâ Kadın 6- Binti Kasım Bey 7- Mat-ı Ramazan
Tarihlendirme: Kitabesine göre; Osmanlı devri, H. 5 Safer 924 / M. 16 Şubat 1518.
Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Ancak tepelik kısmında bir parça kırık ve noksandır. Yüzey ve kenarlarında da küçük boyutlu noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon ve kirlenme görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer
Açıklama: İki yüzeyi de bezemeli bir mezar taşıdır. Sivri kemer biçiminde bir tepeliği mevcuttur. Bir tarafında celi sülüs hatla yazılmış, tarih satırı dâhil yedi satırlık Arapça bir kitabe bulunmaktadır. Tarih satırı en üste, tepelik yüzeyine işlenmiş ve etrafı dilimli bir kemerle çerçevelenmiştir. Tarih satırının altındaki satır da bir Bursa kemeri ile çerçevelenmiş ve kemer köşeliklerine merkezlerinde nokta bulunan birer beş köşeli yıldız motifi işlenmiştir. Kitabede satır araları cetvellidir. Ancak son iki satır cetvelsiz, aynı çerçeve içine yazılmıştır. Mezar taşının diğer yüzeyinde ise rumi ve palmet motifleriyle oluşturulmuş bitkisel bir düzenleme bulunur. Düzenlemede iki rumi motifinin birleştirilmesiyle çeşitli tiplerdeki palmetler meydana getirilmiş, bunlar arasına yer yer laleye benzeyen motifler ile yapraklar yerleştirilmiştir. Düzenleme iki kenarda birer yivli sütunceyle sınırlandırılmıştır. Düzenlemenin tepelik kısmına denk gelen üst bölümüne, iki rumi motifi ile elde edilmiş çerçeve içerisine bir çarkıfelek motifi işlenmiştir. Tepelik kısmı bu yüzeyde de bir dilimli kemerle çerçevelenmiştir. Kitabe metninden bir kadın mezar taşı olduğu anlaşılmaktadır. Envanter kayıtlarında orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Ön yüz:

Arka yüz:

Resim 3.182.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 183 **Env. No:** 229 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri A:** 34 x 118 **B:** 34 x 75 cm
Orijinal Yeri: Gıyaseddin Camii'nden. **Müzeye Geliş Tarihi:** 17 Mart 1936
Kitabe Transkripsiyonu: A 1- İntikal-i 2- men dar 3- ül-fena-i 4- dar-ül-beka
B: …. - Gıyaseddin - mat fi şehr-i - sene 924 - şaban - ah el-mevt
Tercüme: A: Fani dünyadan sonsuz ahrete göçtü **B**: …. Gıyaseddin. 924 senesi Şaban ayında. Ah ölüm!
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. Şaban 924 / M. Ağustos- Eylül 1518.
Durumu: A'ya kayıtlı baş taşı dördüncü satırdan kırılmış ve alt kısmı kaybolmuştur. B'ye kayıtlı ayak taşının ise üst ve alt kısımları kırılarak kaybolmuş, sadece dört satırlık orta kısmı günümüze ulaşmıştır. Her iki taşın da kenar ve yüzeylerinde kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde ise korozyon ve kirlilik görülmektedir.
Malzemesi: Mermer
Açıklama: Baş ve ayak taşı olmak üzere iki ana parçadan oluşan bir mezar taşıdır. Her iki parçanın da arka yüzeyleri rumi ve palmetlerle oluşturulmuş bir düzenleme ile dolgulanmış, ön yüzlerine ise celi sülüs hatla yazılmış, satır araları cetvelli kitabeler işlenmiştir. Baş taşının mevcut kısmı üzerinde dört satılık kitabe ve yüzeyi mukarnas kavsara ile dolgulu dilimli palmet şeklinde bir tepelik kısmı bulunmaktadır. Kavsara köşelikleri tepe noktada birleşek bir palmet oluşturan iri rumi motifleriyle bezenmiştir. Ayrıca, iki uzun kenar yivli sütunceler şeklinde işlenerek hareketlendirilmiştir. Baş taşına göre çok daha harap durumda olan ayak taşında, sadece dört satır kitabe ve sol kenar üzerindeki yivli sütunce görülebilmektedir. Envanter kaydı ve kitabe metninden mezar taşının Sultan II. Mehmed devrinin önemli âlimlerinden Akşemseddin-i Veli'nin yeğeni Gıyaseddin Mehmed Efendi'ye ait olduğu anlaşılmaktadır.[186]

[186] Ayrıntılı bilgi için bkz. N. Esra DİŞÖREN (1994), "Mehmed Paşa Camii", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, İstanbul, 5, 363.

Resim 3.183.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 184 **Env. No:** 1223 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 122 x 30 cm

Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş **Eski No:** 4799

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Entekale min darü'l-fenâ 2- İlâ darü'l-bekâ 3- El-merhum-ül-mağfûr 4- Mehmet Çelebî ibni Kasım Bey

Tarihlendirme: Biçim özelliklerine göre; Osmanlı devri, 16. yüzyıl başı.

Durumu: Kitabeli yüzünün sağ alt köşesinde bir parça kırık ve noksandır. Kenarları üzerinde de kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Her iki yüzeyi üzerinde de yoğun kirlilik görülmektedir.

Malzemesi: Mermer

Açıklama: Sivri kemerli tepeliği bulunan ve her iki yüzeyi de bezeli bir mezar taşıdır. Ön yüzünde istifli celi sülüs hatla yazılmış dört satırlık Arapça bir kitabesi mevcuttur. Satır araları cetvelli kitabede eserin tarihi ile ilgili herhangi bir ibare mevcut değildir. Kitabe üzerinde yer alan tepelik kısmının yüzeyi rumi ve palemt motifleriyle meydana getirilmi bir düzenleme ile taçlandırılmıştır. Eserin arka yüzü de aynı üsluptaki rumi ve palmet dizileriyle meydana getirilmiş bir komposizyon ile bezelidir. Tarih ibaresi bulunmamakla birlikte biçim ve kitabe özelliklerinden; eseri, 16. yüzyıl başlarına tarihlemek mümkündür. Eserin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Ön yüz: Arka yüz:

Resim 3.184.

Yayın: ELDEM, Ethem (2005); **İstanbul'da Ölüm Osmanlı-İslâm Kültüründe Ölüm ve Ritüelleri**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul, 116.

Kat. No: 185 **Env. No:** 2534 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 98 x 40 cm

Orijinal Yeri: İstanbul İmrahor Camii - Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Eylül 1941 **Eski No:** 3310

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Entakal-il-merhum 2- ül-mağfûr eş-şehid 3- …….

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; Osmanlı devri, 16. yüzyıl başı.

Durumu: Kitabenin üçüncü satırından kırılmış ve alt kısmı kaybolmuştur. Kenarları üzerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Malzemesi: Mermer

Açıklama: Sivri kemerli tepeliği bulunan bir mezar taşıdır. Mevcut parça üzerinde, istifli celi sülüs hatla yazılmış, ikisi tam birinin üst kısmı görülebilen, üç satırlık Arapça kitabe mevcuttur. Kitabede satır araları cetvellidir. Kitabe üzerinde yer alan tepelik kısmının yüzeyi rumi ve palmet motifleriyle meydana getirilmiş bir düzenleme ile dolgulanmıştır. Eser üzerinde tarih ibaresi bulunmamakla birlikte biçim ve kitabe özelliklerinden; eseri, Osmanlı devri 16. yüzyıl başına tarihlemek mümkündür. Envanter kayıtlarında eserin İmrahor Camii'nden getirildiği belirtilmiştir.

Resim 3.185.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 186 **Env. No:** 245 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 75 x 24 cm

Orijinal Yeri: Vefa Mezarlığı'ndan. **Müzeye Geliş Tarihi:** 20 Mayıs 1937

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Elmasume 2- Set(?) Nefîse binti 3- İbrahim Beg 4- Ruz-ı serşenbe | 1- Kullu men aleyhâ fân 2- Ve yebkâ vechu rabbike zûl 3- Celâli vel ikrâm

Tercümesi: İbrahim Bey Kızı masum … Nefise. Çarşamba Günü | Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacaktır. (Rahmân Suresi 26. ve 27. ayetler)

Tarihlendirme: Biçim ve kitabe özelliklerine göre; Osmanlı devri, 16. yüzyıl başı.

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Ancak, yüzeylerinde korozyon ve yoğun kirlenme görülmektedir.

Malzemesi: Mermer

Açıklama: İki cephesinde de kitabesi bulunan, tepe kısmı sivri kemer şeklinde düzenlenmiş bir mezar taşıdır. Bir yüzünde dört, diğerinde üç satırlık kitabesi bulunmaktadır. Kitabelerde satır araları cetvellidir. Kufi ve sülüs hat özellikleri gösteren kırma bir hat ile yazılmıştır. Kitabe metninden bir kadın mezar taşı olduğu anlaşılmaktadır. Biçim ve kitabe özelliklerine göre; eseri, 16. yüzyıl başlarına tarihlemek mümkündür.

Ön yüz

Arka yüz

Resim 3.186.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 187 **Env. No:** 2322 **Türü:** Mezar Taşı Parçası **Ölçüleri:** 37 x 39 cm
Orijinal Yeri: Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir. **Eski No:** 1175
Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941
Kitabe Transkripsiyonu: - El-muhtâc ilâ rahmeti'l - …….. -……..
Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; Osmanlı devri, 16. yüzyıl başları. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Bir mezar taşının üst parçasıdır. Eserin diğer parçaları mevcut değildir. Yüzeylerinde çizikler, kirlilik ve korozyon görülmektedir.
Açıklama: Tepeliği sivri kemer şeklinde olan bir mezar taşının ilk satırın ortasından itibaren üst kısmını teşkil eden parçasıdır. Bir yüzünde istifli sülüs hatla yazılmış kitabesi bulunmaktadır. Bu yüzde, tepeliğin sivri kemerli alınlığı içine "El-muhtâc ilâ rahmeti'l" ibaresi istiflenmiştir. Bunun altında cetvel çizgisiyle ayrılmış ilk satır bulunmaktadır. Diğer yüzde, tepelik kısmı rumi ve palmet motifleriyle oluşturulmuş simetrik bir düzenleme ile dolguludur. Tepeliğin altında zencirek motifiyle meydana getirilmiş çerçeve içinde sülüs hat bulunmaktadır. Ayrıca, bu yüz; gövdeleri yivli ve kum saati formunda başlıkları bulunan birer sütunce ile sağ ve soldan sınırlandırılmıştır. Eseri, biçim ve süsleme özelliklerine göre; 16. yüzyıl başlarına tarihlemek mümkündür. Orijinal yeri hakkında envanter kayıtlarında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.187.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 188 **Env. No:** 1222 **Türü:** Mezar Taşı Parçası **Ölçüleri:** 59 x 30 cm
Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş **Eski No:** 4800
Kitabe Transkripsiyonu: ……. - li-dar-il'beka - lemağzumati - lemağfurati - .....
Tarihlendirme: Biçim özelliklerine göre; Osmanlı devri, 16. yüzyıl.
Durumu: Harap durumdadır. Üst ve alt kısımları kırık ve noksandır. Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon ve kirlenme görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer
Açıklama: Celis sülüs hatla Arapça olarak yazılmış kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Kitabede satır araları cetvellidir. Harap durumda olan eserin mevcut parçası üzerinde en dışta yer alan ve kitabeyi sap ve soldan çerçeveleyen helozonik yivli sütunce gövdeleri ve profilli silmeler dışında bezeme mevcut değildir. Biçim özelliklerinden 16. yüzyıla tarihlenebilecek eserin kime ait olduğu ve nereden getirildiği hakkında bilgi mevcur değildir.

Resim 3.188.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 189 **Env. No:** 242 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 96 x 28 cm

Orijinal Yeri: Balat'tan **Müzeye Geliş Tarihi:** 20 Mayıs 1937

Kitabe Transkripsiyonu: 1- intikalet-i men dar'ül-bela-i 2- ….. ….. ….. 3- ….. …. …. …. 4- gurre-i şehr-i safer-ül muzaffer 5- tis a mie ve vahid ……..

Tarihlendirme: Kitabesine göre; Osmanlı devri, H. 1 safer 991 / M. 24 Şubat 1583.

Durumu: Eserin genel durumu iyi olmakla birlikte yüzeylerinde yoğun korozyon görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Tepe kısmı sivri kemer formunda bir mezar taşıdır. Beş satırlık Arapça kitabesi bulunmaktadır. Kitabe istifli celi sülüs hatla yazılmıştır ve satır araları cetvellidir. Kitabe dışında bezemesi mevcut değildir. Envanter kayıtlarında Balat'tan getirildiği belirtilmiştir.

Resim 3.189.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 190 **Env. No:** 233 **Türü:** Mezar Kitabesi **Ölçüleri:** 155 x 85 x 10 cm
Orijinal Yeri: Edirnekapı Mezarlığı'ndan. **Müzeye Geliş Tarihi:** 29 Mayıs 1936
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Kadd neseha esâtîr-ül âmâl ve tava tavâm (îr-ül a'mad) 2- el-üstâd-ül ecell ve-l hattât-ül mükerrem-ül mübeccel 3- el-muhakkık hüsnü tahrîruhu fî kaari'il ukûl-il mahallî, menşûr(un) 4- ameluhu bi-tevkî'-il kabûl, el-muhtâc ile-l fazl-il Kerîmî, el-kâtip 5- Abdullah-il Kırîmî afâ-llahu bi-keremihi-l vefi ve lutfihi-l celî ve-l hafî | sene 999
Tercümesi: Muhakkak ki (alna) yazılanlar (bir gün) biter ve (kişinin) amel defteri kapanır. Allah'ın izniyle yayılmış (bulunan) çalışmaları zihinlerin derinliklerinde (düşüncelerde) yer etmiş olan, güzel yazılarını (araştırıp inceleyerek titizlikle ve) hakkıyla yazan, büyük usta, saygın ve yüceltilmiş hattat, ki ulu Allah'ın inayetine (yardım ve iyiliğine) muhtaçtır, Kâtip Kırımlı Abdullah'ı, vaat ettiğini mutlaka yerine getiren (va'dinde emîn olan) ulu Allah, açık ve gizli lutufları ve cömertliğiyle bağışlasın, yıl 999[187]
Tarihlendirme: Kitabesine göre; Osmanlı devri, H. 999 / M. 1590-91.
Durumu: Sol üst köşesi, kitabenin ilk iki satırını da kapsayacak şekilde kırılmış ve kaybolmuştur. Kenar ve yüzeylerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Ayrıca, yüzeylerinde hafif korozyon ve üst kısımlarda daha yoğun olmak üzere kirlilik de görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer
Açıklama: Levha formunda, dikdörtgen biçimli bir mezar kitabesidir. Tüm yüzey; muhakkak hat özellikleri de gösteren celi sülüs hatla yazılmış, satır araları cetvelli, beş satırlık kitabe ile dolgulanmıştır. Tarih satırı alttan yarım daire çerçeve içine alınarak beşinci satır altına yazılmıştır. Kitabe dışında bezeme mevcut değildir. Envanter kayıtlarından, mezar kitabesinin; Şeyh Hamdullah üslubunun önemli isimlerinden, meşhur hattat Abdullah Kırîmî'ye ait olduğu anlaşılmakta olup hattatın vefat etmeden önce kendisi için bu mezar kitabesini hazırlayıp tarih satırına doksan dokuz yazdığı, üçüncü haneyi niye boş bıraktığını soranalara "bir dokuz daha yazacak kimse bulunur" dediği, dediği gibi de H. 999 senesinde vefat ettiği ve üçüncü dokuzun talebeleri tarafından yazıldığı rivayet olunmaktadır.[188]

[187] Şinasi ACAR (2002); "Bir Kitabenin Düşündürdükleri", **VI. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları 19, İstanbul, 327-328.
[188] Ayrıntılı bilgi için bkz. Şinasi ACAR (2002); **a.g.m.**, 324-329.

Resim 3.190.

Yayın:

- ACAR, M. Şinasi (2004); **Ünlü Hattatların Mezarları**, İstanbul, 112-117.
- BERK, Süleyman (2012), **İstanbul'un 100 Hattatı**, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 28;
- SERİN, Muhittin (2003), **Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 112.

Kat. No: 191 **Env. No:** 2834 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 145 x 25 cm

Orijinal Yeri: Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 18 Ocak 1952 **Eski No:** 4966

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Fatiha 2- Mehmed bin Ali 3- Sene 1023

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1023 / M. 1614-15.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Yüzeylerinde korozyon ve yoğun kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Gövdesi silindirik formda olan kitabeli ve başlıklı bir mezar taşıdır. Sülüs hatla yazılmış kitabesi kısa bir ibare şeklinde alt alta üç satır halindedir. Alttan kaş kemer biçimli çerçeve ile sınırlandırılmış kitabe yüzeye düzensiz şekilde işlenmiştir. Kitabenin ilk satırını teşkil eden "Fatiha" ibaresi gövdeye göre daha dar olan boyun kısmı üzerinde yer almaktadır. Boyun kısmı üzerinde ise mücevveze tipinde bir başlık mevcuttur. En altta yer alan altı köşeli piramidal kaide sonradan yapılmış, orijinal olmayan bir eklemedir. Eserin orijinal yeri hakkında envanter kayıtlarında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.191.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 192 **Env. No:** 2838 **Türü:** Sanduka **Ölçüleri:** 160 x 164 x 66 cm

Orijinal Yeri: Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 18 Ocak 1952 **Eski No:** 4703

Kitabe Transkripsiyonu – Baş Şahidesi: 1046 | 1- Ruhiçün fatiha 2- Gir ahiret ruhzarıdır (?) 3- Âgâ heb cümle dünya 4- gülcihân.....dolmadı gitti hayfâ 5- İlâhî olsun meskeni Cennetü'l-Me'va hemîşe 6- Bilen bu kalfa .... tutub hayfâ

Ayak Şahidesi: 1- Ruhiçün fatiha 2- Cihandan gitti Ahmed 3- Ağa'nın ……. ……. hayfâ 4- İki kul idi yâz-ı kalb ……. ….. ……. 5- Guz-ı âb yaptırmışdı çeşme-u guş ….. ….. 6- Düşüb hal-i içre pinhan oldu hayfâ oldu yekta

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1046 / M. 1636-37.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Ayaklı kaidenin sol tarafdaki ayaklarından baş ve sonra olan ikisi kırık ve kayıptır. Baş taşının serpuşu da kırılmış ve kaybolmuştur. Ayrıca, tüm parçaların yüzey ve kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksanlar mevcuttur. Yüzeylerde yoğun kirlenme görülmektedir.

Açıklama: İki kaide, bir sanduka ile baş ve ayak taşları olmak üzere birbirinden ayrı beş parça halinde yapılmış sandukalı bir mezar taşıdır. En alt parçası sağ ve sol tarafında yedişer ayak bulunan kaide kısmıdır. Ayaklar arasında kalan alanlar kaş kemerli niş açıklıkları şeklindedir. Bunun üzerinde bir geçiş elemanı niteliğinde olan ve yan kenarları üzerinde geometrik motifler işlenmiş ikinci kaide bulunmaktadır. Eserin sandukası, ikinci kaide üzerinde oturur. Sandukanın alt kısmı dikdörtgen, üstü ise üçgen prizma formundadır. Sanduka kısmının yan kenarlarında çerçeve içine alınmış üçer mısra sülüs hat ve bunun üzerinde palmete benzer motiflerin yan yana dizilimiyle oluşturulmuş bezeme bordürü mevcuttur. Sandukanın önünde serpuşlu baş taşı; arkasında ise mukarnas kavsaralı ayak taşı bulunmaktadır. Her iki taşın da üzerinde istifli sülüs hatla yazılmış altışar satırlık kitabe ile kitabenin beş ve altıncı satırı arasında yer alan ve sanduka üzerindekiyle aynı olan bezeme bordürü bulunmaktadır. Baş taşının gövdesi çokgen sütun şeklinde, ayak taşınınki ise sivri kemerli tepeliklidir. Ayrıca, ayak taşının kavsara köşeliklerine dallar üzerindeki birer lale motifi işlenmiş, eserin tarihi bu motiflerin hemen altına rakamla düşülmüştür. Gerek dekorasyon, gerekse taş işçiliği bakımından oldukça başarılı olan anıtsal bir örnektir. Envanter kayıtlarında eserin orijinal yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.192.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 193 **Env. No:** 1260 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 195 x 36cm

Orijinal Yeri: Eyüp'te Otakçılarbaşında Mustafa Paşa Tekkesi Kapısı önünden.

Müzeye Geliş Tarihi: 19 Nisan 1927 **Eski No:** 4739

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Yeni Camii kalfası 2- Ali ibni Ali Vefat 3- Etti ruhu için fatiha 4- Sene 1046

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1046 / M. 1636-37. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Form olarak iyi durumda olmakla birlikte; yüzeylerinde yoğun korozyon, yosunlaşma ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Dikdörtgen blok şeklinde olan bir mezar taşıdır. Bir yüzünün üst kısmına sülüs kırması hatla dört satırlık kitabe işlenmiştir. Yüzeyinin diğer tüm kısımları kabaca düzeltilerek bırakılmıştır. Envanter kayıtlarından eserin, Eyüp Mustafa Paşa Tekkesi haziresinden getirildiği anlaşılmaktadır. Mezar taşının sahibi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

Resim 3.193.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 194 **Env. No:** 005 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 80 x 9 cm

Orijinal Yeri: Galata-Şişhane civarında Meyyit Yokuşu Kabristanı

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Ağustos 1931

Kitabe Transkripsiyonu: Merhume Esmer Hatun Ruhiçün fatiha sene 1046

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1046 / M. 1636-37. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Köşe ve kenarlarda kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Tüm yüzeyde yoğun kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Dikdörtgen prizma formunda ve kitabesi iki yüzey üzerine üçer satır olarak işlenmiştir. Sülüs kırması hatla yazılmış kitabenin satır aralarında cetvel çizgileri mevcuttur. Kitabesinden kadın mezar taşı olduğu anlaşılan eserin başlık kısmı noksandır. Eser üzerinde kitabe dışında işleme bulunmamaktadır.

Resim 3.194.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 195 **Env. No:** 006 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 116 x 14 cm

Orijinal Yeri: Galata-Şişhane civarında Meyyit Yokuşu Kabristanı

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Ağustos 1931

Kitabe Transkripsiyonu: Kaya oğlu Ramazan ruhiçün fatiha sene 1067

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1067 / M. 1656-57. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Genel durumu iyi olmakla beraber köşe kısımlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Ayrıca, yüzeyler üzerinde hafif kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Gövdesi uzunca bir dikdörtgen prizma şeklinde olan mezartaşının beş satırlık cetvelsiz kitabesi gövdenin üst kısmına kabartma olarak işlenmiştir. Bunun üzerinde daralan bir boyun kısmından sonra kavuk tipindeki başlık yer alır. Başlıktan ve kitabeden bir erkeğe ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.195.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 196 **Env. No:** 098 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 138 x 31 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Ruhiçün fatiha 2- Hamza-i sani dibr-i serfiraz-i gaziyan 3- Azm-i ukba eyledi ana cihan me'a ola 4- Tigi hun-i rizinde şad oldu revan-ı murtaza 5- Ruh-i Haydar ruhuna cennette hem sükma ola 6- Gazi Ahmed tarih ve tarihi diğer ey zeki 7- Seydi Ahmed Paşa cay-i cenneti ala ola 8- Sene 1071 S (Safer)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. Safer 1071 / M. Ekim-Kasım 1660.

Durumu: Küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon, yer yer yosunlaşma ve kirlilik görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Silindirik formda bir mezar taşıdır. Kitabesi tarih satırı dâhil sekiz satırdan oluşur ve sülüs hat ile yazılmıştır. Satırlar kısa kenarları kaş kemer şeklindeki çerçevelerle, kitabe kısmının tümü ise üst ve alt kenarları kaş kemer şeklinde olan bir şemse ile çerçevelenmiştir. Mezar taşı yüzeyinde kitabe dışında bezeme mevcut değildir. Kitabe metninden; mezar taşının, Sultan İbrahim döneminde kaptan-ı deryalık görevine de getirilmiş olan meşhur savaşçı Seydi Ahmed Paşa'ya ait olduğu anlaşılmaktadır.[189]

Resim 3.196.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

[189] Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Ali ÜNAL (2011); "Evliya Çelebi'ye Göre Bir Osmanlı Veziri: Seydi Ahmed Paşa", **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 10, 1-24.

Kat. No: 197 **Env. No**: 2507 **Türü**: Mezar Taşı **Ölçüleri**: 122 x 44 cm

Orijinal Yeri: Eyüp Gümüşsuyu Mezarlığı **Müzeye Geliş Tarihi:** 24.02.1944

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hayyü'l-baki 2- Allahu sübhane ve taalâ 3- Hattat Suyolcuzade 4- Mustafa Efendi kuluna 5- Bilcümle mü'min ve mü'minata 6- Rahmet eyleye bi-hürmete el-fatiha 7- sene 1097

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1097 / M. 1685-86.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eser kitabe kısmının beşinci satırından kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Kırık kısımları ile kenarları üzerinde küçük boyutlu noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Sülüs hatla yazılmış yedi satırlık kitabesi bulunan serpuşsuz bir mezar taşıdır. Kitabede satır araları cetvellidir ve her satır kısa kenarları kaş kemer biçimli çerçeveler içine alınmıştır. Eser üzerinde hat ve çerçeveler dışında bezeme mevcut değildir. Kitabe metninden; mezar taşının, meşhur hattat Hâfız Osman'ın hocalarından olan Suyolcuzâde Mustafa Eyyûbî'ye ait olduğu anlaşılmaktadır.[190]

[190] Ayrıntılı bilgi için bkz. Celalettin KARADAŞ (2008); "Suyolcuzâde Mustafa Eyyûbî'nin Mushafı", **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi**, Erzurum, 21, 113-121.

Resim 3.197.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 198 **Env. No:** 230 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 157 x 02 x 12 cm
Orijinal Yeri: Beyoğlu Evkaf İdaresi'nden Tophane'de Ebul Fadıl Camii şerifinden.
Müzeye Geliş Tarihi: 28 Mayıs 1936
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Merhum 2- Seyid 3- Yahya Efendi 4- Ruhuna 5- Fatiha 6- sene 1111
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1111 / M. 1699-1700. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Eser son derece harap durumdadır. Başlık kısmından ve kitabe kısmının ortasından kırılarak üç parçaya ayrılmıştır. Yüzeylerde yoğun şekilde korozyon ve gövdeyi oluşturan parçalarda çok daha yoğun olmak üzere kirlilik görülmektedir.
Açıklama: Gövde kısmı dikdörtgen prizma formunda, başlığı ise paşalı tipinde olan bir mezar taşıdır. Tarih satırı dâhil 6 satırlık kitabesi sülüs kırması hat ile yazılmıştır. Satırlar yüzeye cetvel çizgileri olmaksızın düzensiz bir şekilde işlenmiştir. Başlık ve kitabe dışında bezemesi mevcut değildir.

Resim 3.198.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 199 **Env. No:** 298 **Türü:** Mezar Taşı Başlığı **Ölçüleri:** 15 x 21 cm

Orijinal Yeri: İstanbul Mâli Polis Müdürlüğü'nden**.**

Müzeye Geliş Tarihi: 30 Haziran 1976

Tarihlendirme: Biçim özelliklerine göre; 17. ya da 18. yüzyıl.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Yüzeyinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Ayrıca, korozyon da görülmektedir.

Açıklama: Osmanlı devrine ait bir mezar taşından kırılarak ayrılmış mezar taşı başlığıdır. Paşalı tipindeki başlığa benzer ancak kabaca işlenmiş bir örnektir. Envanter kayıtlarında, mezar taşının orijinal yeri ve diğer parçaları hakkında bilgi mevcut değildir. Eseri biçim özelliklerine göre; kabaca 17. ya da 18. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Resim 3.199.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 200 **Env. No:** 2455 **Türü:** Mezar Taşı Başlığı **Ölçüleri:** 22 x 10 cm

Orijinal Yeri: Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir.

Müzeye Geliş Tarihi: 3 Nisan 1941 **Eski No:** 381

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok. **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Bezeme özelliklerine göre 17. yüzyıl ya da 18. yüzyıl başı.

Durumu: Üst ve alt kısımlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Bir mezar taşından kırılarak ayrılmış külah tipinde başlıktır. Üst kısmı düz şekilde kesilmiş konik bir forma sahiptir. Yüzeyi üzerine bir merkezden çıkan iki sorguç motifi simetrik olarak işlenmiştir. Sorguçlar, tüm yüzeyi dolaşan ve eşit mesafeli dört noktada palmete benzer birer motifle nihayetlenen uzantılarla hareketlendirilmiş bir taç üzerinde verilmiştir. En alt kısımda, inci dizisi şeklinde bezeme ile ince bir bordur meydana getirilmiştir. Eser üzerindeki sorguç motifleri Osmanlı devri, 17. ya da 18. yüzyıl özellikleri gösterdiğinden eseri bu şekilde tarihlemek mümkündür.[191]

Resim 3.200.

Yayın: Yayınlanmamıştır

[191] H. Necdet İŞLİ (2009), **a.g.e.**, 52-53.

Kat. No: 201 **Env. No:** 042 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 100 x 15 cm

Orijinal Yeri: Silivri Kapısı Haricindeki Kabristandan

Müzeye Geliş Tarihi: 21 Mart 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Merhum 2- Harac 3- Halifesi 4- Mehmed Efendi 5- Ruhiçün 6- Fatiha 7- fi 28 Z (Zilhicce) sene 1123

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 28 Zilhicce 1123 / M. 6 Şubat 1712.

Durumu: Genel olarak iyi durumdadır. Ancak yüzeylerde hafif korozyon görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Dikdörtgen prizma formunda, cetvelsiz yedi satır halinde kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Kitabe oldukça ince konturlar halinde ve muntazam olmayan bir hatla hakkedilmiştir. Başlığı mevcut olmayan mezar taşının gövdeden boyun kısmına geçiş noktası bir sıra fazla derin olmayan mukarnas şeritle hareketlendirilmiştir.

Resim 3.201.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 202 **Env. No:** 039 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 76 x 14 cm

Orijinal Yeri: Silivri Kapısı Haricindeki Kabristandan

Müzeye Geliş Tarihi: 21 Mart 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Mustafa 2- Ağanın oğlu 3- Merhum ve 4- Mağfur 5- Hattat Süleyman 6- Efendi ruhuna 7- Fatiha sene 1124

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1124 / M. 1712-13 **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyi olmakla birlikte yüzeylerde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Dikdörtgen prizma formunda, sülüs kırması hatla cetvelsiz yedi satır halinde yazılmış kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Başlığı mevcut değildir. Kitabesinden Hattat Süleyman Efendi isimli bir zata ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.202.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 203 **Env. No:** 040 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 90 x 15 cm

Orijinal Yeri: Silivri Kapısı Haricindeki Kabristandan

Müzeye Geliş Tarihi: 21 Mart 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Mustafa 2- Ağanın 3- Oğlu merhum 4- Halil Ağa 5- Ruhuna 6- Fatiha 7- Sene 1124

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1124 / M. 1712-13 **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Üst kısmında kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Dikdörtgen prizma formunda ve sülüs kırması hatla yazılmış yedi satırlık kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Satırlar yüzeye cetvel çizgileri olmadan, düzensiz şekilde işlenmiştir. Eserin başlığı mevcut değildir.

Resim 3.203.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 204 **Env. No:** 019 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 85 x 28 cm
Orijinal Yeri: Kanlıca Mezarlığı'ndan **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Teşrinievvel 1932
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Ricalu Hümayun Çuhadarlığından çıkan 2- Çavuş Başı Elhaç Mehmed Ağa 3- Dar-ı fenadan dar-ı bekaya rıhlet eyledi 4- Ruhu şerifi için el-fatiha 5- sene 1125
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1125 / M. 1713-14. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Yüzeyler üzerindeki hafif kirlenme dışında eserin genel durumu iyidir.
Açıklama: Dikdörtgen prizma formunda, kitabelik kısmı dip kısmına göre daha geniş, tepe kısmının köşeleri pahlanmış bir mezar taşıdır. Başlığı mevcut değildir. Kitabe, kartuşlar içine alınmış satırlar halinde, nesih kırması hatla ve dört satır olarak yazılmıştır. Dördüncü satırın altında kaş kemerli bir çerçeve içerisine tarih satırı işlenmiştir. Kitabe metninden, mezar taşının bir devlet görevlisine ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.204.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 205 **Env. No:** 027 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 179 x 22,5 cm

Orijinal Yeri: Fatih Kaymakamlığı'ndan **Müzeye Geliş Tarihi:** 19 Haziran 1933

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Diriğa işbu bezmin ne gedası kala ne şahı 2- Ne kala zilletü izzet ne hat baki kala çayı 3- Ali efendi ol sahip hayır sahip sadakat kim 4- çeküp peymane-i mevti geçüp gitti edüp ahi 5- Oluğ tuğra keş-i devlet niçe müddet bu âlemde 6- Yeniçeri efendisi dahi ol merdi agahi 7- Çeküp biri dua eyle dedi tarihini akli 8- Karanfil zadenin dari visal oldu safa gâhî 9- sene 1127

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1127 / M. 1715. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eser kitabe kısmının yedinci satırından kırılmış ve iki parçaya ayrılmıştır. Kenarlarda da kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Muntazam olmayan talik hatla yazılmış dokuz satırlık kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Aralarında cetvel bulunan satırlar gövde üzerine verev şekilde yerleştirilmiştir. Kitabe metninden mezar taşının, tuğrakeşlik ve yeniçeri ağalığı gibi önemli görevlerde bulunmuş Karanfilzade Ali Efendi isimli bir zata ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.205.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 206 **Env. No:** 1219 **Türü:** Mezar Taşı Parçası **Ölçüleri:** 47 x 30 cm
Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş **Eski No:** 4803
Kitabe Transkripsiyonu: ……. Ruhiçün el-fatiha sene 1129
Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1129 / M. 1716-17. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Eser harap durumdadır. Kitabe kısmının alttan ikinci satırından kırılmış ve üst parçası kaybolmuştur. Dip kısmı da kırık ve kayıptır. Yüzey ve kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Ayrıca, yüzeylerinde korozyon ve yoğun kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Bir mezar taşının son iki satırlık kısmıdır. Sülüs hatla yazılmıştır. En üst kısmında bir cetvel çizgisi bulunmaktadır. Sahibinin kimliğini ya da mesleğini tespit edebilmek mümkün değildir.

Resim 3.206.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 207 **Env. No:** 121 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 132 x 27 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Böyle danışver vucüdi lü'adil ve fadıl 2- Rülbedar-ı nüsıla alleme Kâtipzade-i 3- Hayf kim kıldı nihale ziri turuba rüzgâr 4- Böyle bir sahib-i kemal ve her fununcu amadeyi 5- Tab'ı meyl etmezdi ol derviş-i nuhadın zinete 6- Ekseriya terk iderdi rusunu adeyi 7- Dergâh-ı haktan niyaz averidi kim görmeye 8- İptilayi mansıb-ı dehr-i harab abedeyi 9- Çıktı bir ah ile damadı didi tarihini 10- Andelib-i Küds ide hak ruh-ı Katipzadeyi 11- El-fatiha Sene 1131

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1131 / M. 1718-19. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Etrafında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Dipten yukarı doğru genişleyen silindirik formda bir mezar taşıdır. Tarih satırı dâhil olmak üzere on bir satırdan oluşur kitabesi talik hat ile yazılmıştır. Kitabe satırları cetvel çizgileri olmaksızın düzensiz şekilde işlenmiştir. Satırların yüzeye kabartma tekniğiyle işlenmiş olması sonucunda kitabe etrafında bir çerçeve meydana gelmiştir. Kitabe dışında bezemesi mevcut değildir.

Resim 3.207.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 208 **Env. No:** 1249 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 242 x 37 cm

Orijinal Yeri: Beyoğlu Ayaspaşa Kabristanı'ndan

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Nisan 1928 **Eski No:** 4758

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Allah sübhânehü ve Teâla 2- sabıka silâhdâr-ı şehr 3- iyârî Fındıklılı Mehmed Ağa 4- kuluna ve b'il-cümle mümin ve müminata rahmet eyleye 6- bi hürmeti el fâtiha 7- sene 1136

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1136 / M. 1723-24.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Genel durumu iyidir. Ancak, yüzeylerinde hafif korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Dipten yukarı doğru genişleyen sekizgen sütun formunda bir mezar taşıdır. Kitabesi, tarih satırı dâhil yedi satırlıdır ve sülüs hatla yazılmıştır. Kitabede satır araları cetvellidir. Kitabelik kısmı gövdeye göre daha geniş tutulmuş, kitabeden gövdeye geçişler alt kısımda uçları birer palmet motifiyle bezeli mukarnasla, üstte ise pahlanarak gerçekleştirilmiştir. Envanter kayıtları ve kitabe metninden; eserin meşhur tarih yazarı Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa'ya [192] ait olduğu ve Beyoğlu Ayaspaşa Kabristanı'ndan getirildiği anlaşılmaktadır.

[192] Ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim ARTUK (1973); "Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa", **Tarih Dergisi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Mart 1973, 27, 123-132.

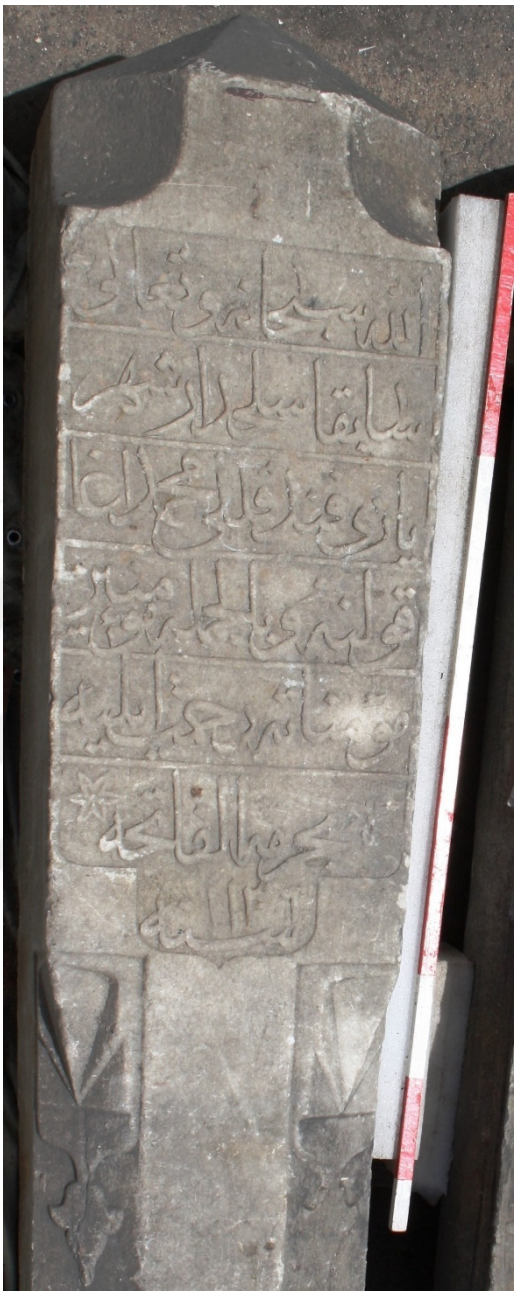

Resim 3.208.

Yayın: Bkz. dipnot 163, s.130.

Kat. No: 209 **Env. No:** 116 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 71 x 19 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Silahtar 2- Ocağı çav 3- uşlarından himmet Ça 4- vuş Ağa'nın karında 5- şı Ahmed ru 6- hiçün el-fatiha 7- Sene 1142

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1142 / M. 1729-30. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Dip kısmı tarih satırının altından kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde ise korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber yedi satırdan oluşan kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Sülüs kırması hat ile yazılmış kitabede satırlar cetvel çizgileri olmadan düzensiz şekilde işlenmiştir. Kitabenin üst kısmından itibaren daralarak oluşan boyun üzerinde paşalı tipinde bir başlık bulunmaktadır. Kitabe metninden, mezar taşının Osmanlı ordusunun süvari birliklerinden olan Silahtar Ocağı'nın çavuşlarından bir zâtın kardeşine ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.209.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 210 **Env. No:** 003 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 38 x 10 cm

Orijinal Yeri: Galata-Şişhane civarında Meyyit Yokuşu Kabristanı

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Ağustos 1931

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Merhum Mehmed Emin ruhuna fatiha sene 1143

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1143 / M. 1730-31. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Alt kısımda ve kenarlarda kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerde kirlenme ve hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: Sülüs kırması hatla yazılmış kitabesi gövde üzerine cetvel çizgileri olmadan hakkedilmiştir. Kitabesinden erkek mezar taşı olduğu anlaşılan eserin serpuşu mevcut değildir. Eser üzerinde kitabe dışında bir işleme yapılmamıştır.

Resim 3.210.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 211 **Env. No:** 135 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 79 x 23 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Merhum ve mağfur 2- Mehmed Beşe ruhiçün 3- El-fatiha 4- Sene 1145 M (Muharrem)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. Muharrem 1145 / M. Haziran-Temmuz 1732.

Durumu: Eserin başlığı ve dip kısmı kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Dört satırlık sülüs kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. İlk iki satır cetvellidir. Daha dar olan son iki satır bir arada çerçevelenmiştir. Kitabe dışında bezemesi yoktur. Kitabede geçen "beşe" ünvanından mezartaşının bir yeniçeriye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.211.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 212 **Env. No:** 014 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 46 x 12 cm

Orijinal Yeri: Galata-Şişhane civarında Meyyit Yokuşu Kabristanı

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Ağustos 1931

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Derdine derman 2- bulmayan merhum 3- Mustafa Çelebi 4- ruhuna fatiha 5- sene 1146

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1146 / M. 1733-34. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Tüm yüzeylerde ve özellikle kitabe üzerinde yoğun korozyon görülmektedir. Kenarlar üzerinde ve alt kısımda kırık ve noksan parçalar mevcuttur.

Açıklama: Gövdesi dikdörtgen prizma formunda, tepe kısmı külahımsı biçimde bir mezar taşıdır. Eserin kitabesi gayrimuntazam bir hatla dört satır olarak hakkedilmiştir. Satır aralarında cetvel çizgileri bulunmayan kitabede tarih satırı son satırın altında yer almaktadır. Kitabesinden bir erkeğe ait olduğu anlaşılan mezar taşının başlığı mevcut değildir.

Resim 3.212.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 213 **Env. No:** 112 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 144 x 18 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- El-fatiha 2- Merhum ve mağfur 3- Serturnacı 4- Hacı Osman 5- Ağa'nın hazine 6- darı Ahmed 7- Ağa'nın ruhuna 8- Hak rahmet 9- Eyleye her….. 10- Sene 1147

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1147 / M. 1734-35. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Başlığı boyun kısmı üzerinden kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde ise yoğun korozyon görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber on satırdan oluşan kitabesi sülüs kırması hat ile yazılmıştır. Kitabe metni, taş yüzeyine cetvel ya da çerçeve cizgileri olmaksızın düzensiz şekilde hakkedilmiştir. Kitabede geçen "Serturnacı" ve "Hazinedar" ibarelerinden; mezar taşının, yeniçeri kurmay subaylarından birinin mali işlerini idare etmekle görevli bir kişiye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.213.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 214 **Env. No:** 087 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 53 x 40 cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hallaku'l-baki 2- Serturnaî dergahî 3- Ali elhac Ahmed 4- Ağa'nın halifesi ….....

Tarihlendirme: Kitabe metni ve biçim özelliklerine göre; 18. yüzyıl ilk yarısı.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eser kitabe kısmının dördüncü satırından kırılmıştır ve alt kısmı kaybolmuştur. Ayrıca, kenar ve yüzeylede küçük ve orta boyutlu kırık ve noksan parçalar vardır. Yüzeylerinde yoğun korozyon görülmektedir.

Açıklama: Sülüs kırması hatla yazılmış ve satır araları cetvelli kitabe şeklinde bir mezar taşıdır. Kitabede geçen "Serturnaî" ifadesinden mezar taşının üst düzey bir yeniçeri subayının yakınına ait olduğu anlaşılmaktadır.

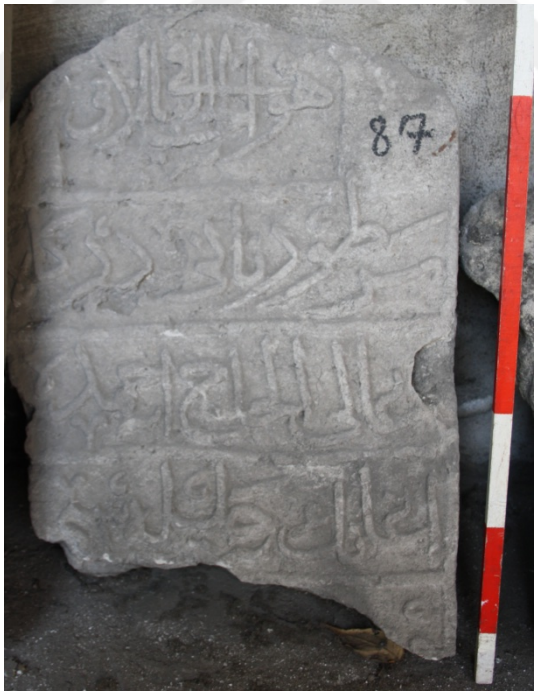

Resim 3.214.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 215 **Env. No:** 013 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 33 x 15 cm

Orijinal Yeri: Galata-Şişhane civarında Meyyit Yokuşu Kabristanı

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Ağustos 1931

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Dünyasına doymayan 2- merhum Numan

Tarihlendirme: Biçim ve kitabe özelliklerine göre 18. yüzyıl. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Yüzeylerde kirlenme ve korozyon görülmektedir. Eserin tepe kısmında korozyon daha fazladır. Kitabede Fatiha ibaresi ve tarih satırı olmaması eserin ikinci satırdan altının kırılarak yok olduğunu göstermektedir.

Açıklama: Küçük boyutlu, gövdesi dikdörtgen prizma formunda, tepe kısmı külahımsı biçimde bir mezar taşıdır. Kitabeden tepe kısmına geçişte yer alan köşelerin pahlanmış olduğu eserin cetvelle ayrılmış ve sülüse kırması hatla yazılmış iki satırlık kitabesi mevcuttur. Boyutlarının küçük olması ve kitabede geçen "dünyasına doymayan" ibaresinden mezar taşının bir çocuk ya da gence ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.215.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 216 **Env. No:** 015 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 40 x 37 cm

Orijinal Yeri: Galata-Şişhane civarında Meyyit Yokuşu Kabristanı

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Ağustos 1931

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Kantarizade 2- Derviş 3- İsmail Ruhuna 4- Fatiha

Tarihlendirme: Biçim ve kitabe özelliklerine göre Osmanlı 18. yüzyıl.

Durumu: Tarih satırından aşağısı ile birinci satır üzeri kırık ve noksandır. Yüzeylerinde çok yoğun korozyon görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Silindirik formda bir mezar taşıdır. Mevcut kısmı üzerinde düzensiz şekilde işlenmiş dört satırlık kitabesi bulunan mezar taşı oldukça harap durumdadır. Yüzeyinde kitabe dışında bezeme mevcut değildir.

Resim 3.216.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 217 **Env. No:** 250 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 18 x 11 x 7 cm

Orijinal Yeri: İnkılâp Müzesi bahçesinden çıkmıştır.

Müzeye Geliş Tarihi: 11 Şubat 1938

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Merhum 2- Abdülkadir 3- …

Tarihlendirme: Biçim ve kitabe özelliklerine göre; 18. yüzyıl.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Harap durumdadır. Kitabe kısmının üçüncü satırından kırılmış ve alt kısmı kaybolmuştur. Ayrıca, kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yoğun korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Sülüs kırması hatla yazılı kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Kitabede satır araları cetvellidir. Oldukça küçük boyutlu olan mezar taşının kitabesi dışında bezemesi mevcut değildir.

Resim 3.217.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 218 **Env. No:** 111 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 131 x 20 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Fatiha 2- Bir civan-ı nazeninin 3- Meskenidir bu mezar 4- Eylemiş nazük tenin 5- Hakile yeksan rüzügar 6- Merhum altıncı bölüğün 7- Başeskisi Mehmed Ağa 8- İbn-i Ali ruhuna 9- Sene 1153

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1153 / M. 1740-41. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin başlığı boyun kısmı üzerinden kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yoğun korozyon görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber dokuz satırdan oluşan kitabesi sülüs kırması hat ile yazılmıştır. Kitabe metni, taş yüzeyine cetvel ya da çerçeve cizgileri olmaksızın düzensiz şekilde hakkedilmiştir. Yüzeyinde yazı dışında bezeme olmayan mezar taşı, kitabe metnin den anlaşıldığına göre, altıncı yeniçeri bölüğünün "başeskisi" yani erlerinin en kıdemlisi olan bir kişiye aittir.

Resim 3.218.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 219 **Env. No:** 070 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 100 x 25 cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hocazade umde'tül huffaz Vasıf Mustafa 2- Mukteda-i kethuday-i has sadr-ı karman 3- İntihal etti bu der-u tenkuday-ı dehirden 4- Eylesun müstağraki rahmethuday-i mustaan 5- Çıktı yekpare bu mısraa dedim tarihini 6- Mustafa Vasıf ide gülzari firdevs-i makam 7- Sene 1154

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1154 / M. 1741-42. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Köşe ve kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber yedi satırdan oluşan kitabesinin satır araları cetvel çizgileriyle ayrılmıştır. En son satır olan tarih satırı haricinde, satırlar yüzeye verev olarak işlenmiştir. Birinci satırın üzerinde ise merkezdeki bir çiçek rozet etrafında yer alan iki yaprak motifi ile meydana getirilmiş bir düzenleme mevcuttur. İncelen boyun kısmının üstünde sarık biçimli bir başlık yer almaktadır.

Resim 3.219.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 220 **Env. No:** 062 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 140 x 28 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 7 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve el-hayy ellezi layemut … 2- Merhum ve mağfurileyh 3- Elmuhtaç ila rahmeti rabbihil gafur 4- Kayserili Hattat elhaç 5- Osman Efendi 6- Ruhiçün el-fatiha 7- Sene 1156

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1156 / M. 1743-44. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kitabe kısmının birinci satırından kırılmış ve iki parçaya ayrılmıştır. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber yedi satırlık kitabesi sülüs hatla yazılmış olup satır aralarında cetvel çizgileri bulunmaktadır. Kitabenin üst kısmında daralan boyun üzerinde paşalı tipinde bir başlık mevcuttur. Tarih satırı alt kısımda bir palmet oluşturacak şekilde düzenlenmiş konturlarla çerçevelenmiştir.

Resim 3.220.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 221 **Env. No:** 065 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 98 x 29 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 7 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Rehizen bad-ı ecel etti hazan 2- Bir güli neşikefte mahmud-i cemil 3- Fahr-i mader-i hasıl-ı ömrüdür 4- Verdi sana nutfi nar-ı halil 5- Tıfil idim sal-i bi-cümr-u günah 6- Bi-meraî lezzeti ömrü kabil 7- Ruz-i mahşerde şefii valdeyn 8- Eyleye lütf-i hüdavend-i celil 9- Bülbül-i kudsi dedi tarihini 10- Oldu İbrahim .....??? Halil 11- Sene 1157

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1157 / M. 1744-45. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kitabesinin üstten altıncı satırından ikiye kırılmıştır. Başlığı da kırık ve noksandır. Kenarları üzerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Kitabe kısmı 11 satırdan oluşup talik hat ile yazılmıştır. İki satırda bir cetvel çizgileri çekilmiştir. Başlığı noksan olan eserde kitabe dışında bezeme mevcut değildir.

A 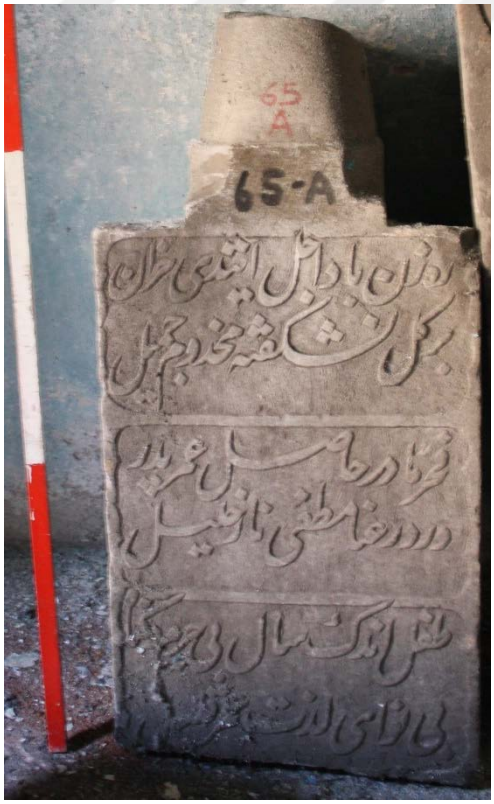

B

Resim 3.221.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 222 **Env. No:** 132 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 93 x 30 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Emin-i kâğıd sabık naim-i rüşendil 2- O piri zat-ı mükerren o kamil-i yekta 3- Bu köhne âlemi na'ber karura etti veda 4- Sihaf-ı hâki siyah icre oldu nâ peyda 5- Hamişe mehlüte envar ola tüde-i kabri 6- Encüsü nümüs olsun naimde havra 7- Yaz iki taş diküp fevz-i fevtine tarih 8- Naim Mehmed Efendi'ye huld ola me'va 9- Sene 1157

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1157 / M. 1744-45. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin başlığı boyun üzerinden, dip kısmı ise tarih satırı altından kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırı dâhil dokuz satırdan oluşan kitabesi talik hat ile yazılmış olup satır araları cetvellidir. Tarih satırı, sekizinci satırın altından itibaren iç ve dış bükey kıvrımlarla hareketlendirilmiş alan üzerine işlenmiştir. Kitabe dışında bezeme bulunmayan mezar taşının, yüksek bir bürokratik makam olan "Emin-i kâğıd" yani kâğıt emini görevinde bulunmuş bir kişiye ait olduğu kitabe metninden anlaşılmaktadır.

Resim 3.222.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 223 **Env. No:** 067 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 110 x 24 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 7 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hayyü'l-baki 2- adn ola câygâh-ı Hayrün'nisa 3- Sene 1158

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1158 / M. 1745-46. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kenarlarında ve tepe kısmında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Celi talik hatla yazılmış iki satırlık kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Satır arasına cetvel çekilmiş kitabe kısmı mezar taşı yüzeyinin merkezinde yer alır. Kitabenin altında kalan yüzey herhangi bir işleme yapılmadan boş bırakılmıştır. Kitabenin üst kısmına ise merkeze doğru kademeli olarak yükselen kabartma bir rozet işlenmiş; köşelikleri yapraklı birer çiçek motifi ile dolgulanmış bu rozetin üzerine ise önce bir sıra mukarnas dizisi sonra da rumi, palmet ve lotus motifleri ile bezeli tepelik kısmı işlenmiştir. Kitabe ve süsleme özelliklerinden bir kadın mezar taşı olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.223.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 224 **Env. No:** 100 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 164 x 21 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Lâ İlâhe İllallâh 2- Muhammed'en Resûlullâh

Tarihlendirme: Hat ve süsleme özelliklerine göre; 18. yüzyıl ortaları.

Durumu: Dip kısmının başlagıcından kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlilik görülmektedir.

Malzemesi: Mermer

Açıklama: Sekizgen sütun formunda, kitabeli bir ayak şahidesidir. Kitabe kısmı gövdeye göre daha geniş tutulmuş, kitabeden gövdeye geçişler alt kısımda birer mukarnasla, üstte ise pahlanarak gerçekleştirilmiştir. Kitabenin merkezinde talik hatla ve iki satıra ayrılarak yazılmış kelime-i tevhid yer almaktadır. Satırlar, kısa kenarları kaş kemer biçminde olan çerçeveler içine alınmıştır. Kitabe satırlarının üst ve altına, birer palmet motifiyle nihayetlenen, rozet çiçekler ve lale motifleriyle hareketlendirilmiş simetrik bitkisel bir düzenleme işlenmiştir. Kitabe üzerine herhangi bir tarih düşülmemiştir. Ancak, eser üzerindeki bezemeler Lale Devri üslubunda olduğu için eseri 18. yüzyılın ikinci ya da üçüncü çeyreği içerisine tarihlemek mümkün olacaktır.

Resim 3.224.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 225 **Env. No:** 2837 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 80 x 30 cm

Orijinal Yeri: Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir. **Eski No:** 4964

Müzeye Geliş Tarihi: 18 Ocak 1952

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Elli yedi bölüğün 2- Merhum Mehmed 3- Beşe ruhuna 4- El-fatiha 5- Sene 1158

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1158 / M. 1745-46.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer yoğun olmak üzere kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Kitabelik kısmı dikdörtgen prizma formunda olan börklü bir yeniçeri mezar taşıdır. Tarih satırı dâhil beş satırlık kitabesi sülüs kırması hat ile yazılmıştır. İlk üç satır altında birer cetvel çizgisi bulunmaktadır. En üst satırın çerçevesinin üst kenarı, üçlü tırtık motifiyle hareketlendirilmiştir. Kitabenin hemen üstünde börk tipindeki başlığın kaşıklık kısmı başlamakta ve mezar taşının en üst noktasını oluşturacak şekilde yükselmektedir. Kaşıklık kısmının yüzeyi dikey ve yatay çizgilerle bezelidir. Kitabenin hemen altı kısmına, ortadaki daha büyük olan üç adet servi ağacı motifi işlenmiştir. Kitabe metni ve başlık tipinden; mezar taşının, elli yedinci bölüğe mensup bir yeniçeri subayına ait olduğu anlaşılmaktadır. Yanyana üç adet servi motifi de söz konusu bölüğe ait remz'dir.

Resim 3.225.

Yayın: İşli, Necdet (2006); **Yeniçeri Mezar Taşları**, Turkuaz Yayınları, 58.

Kat. No: 226 **Env. No:** 090 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 70 x 28 cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Merhum ve mağfurileyh 2- İla rabbihil gafur 3- Sabıka nakkaşbaşı olan 4- Merhum Ali Ağa 5- Ruhiçün el-fatiha 6- Sene 1159

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1159 / M. 1746. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin dip ve başlık kısmı kırılmış ve kaybolmuştur. Ayrıca, sol üst köşesinde büyük bir parça, kenarlarında ise küçük parçalar kırık ve noksandır. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber altı satırdan oluşan kitabesi, sülüs hatla yazılmış bir mezar taşıdır. Satır aralarında cetvel çizgileri mevcuttur. Tarih satırı altta yer alan kaş kemer biçminde bir kartuş ile çerçevelenmiştir. Kitabeden boyun kısmına geçişte yer alan bölümün köşeleri pahlanmıştır. Kitabe metninde geçen "sabıka nakkaşbaşı" ifadesinden; mezar taşının, sanat eserleri için süsleme tasarımlarının üretildiği Saray Nakkaşhanesi'nin başnakkaşlarından Ali Ağa'ya ait olduğu anlaşılmaktadır.[193]

Resim 3.226.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

[193] Osmanlı Nakkaşbaşılar listesi ve ayrıntılı bilgi için bkz. Bahattin YAMAN (2008); **Osmanlı Saray Sanatkârları 18. Yüzyılda Ehl- i Hıref**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Kat. No: 227 **Env. No:** 050 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 35 x 13 cm

Orijinal Yeri: Silivri Kapısı Haricindeki Kabristandan

Müzeye Geliş Tarihi: 21 Mart 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hayyü'l-baki 2- Merhum ve mağfur 3- Hattat Seyyid 4- Hafız Ahmed 5- Efendi ruhiçün 6- Li-llah el-fatiha 7- sene 1159

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1159 / M. 1746-47 **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyi olmakla birlikte kenarlarda kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla birlikte celi sülüs hatla yazılmış yedi satırlık kitabesi bulunan, kitabelik kısmı üzerinde de ince bir boyun kısmından sonra başlığı mevcut bir mezar taşıdır. Kitabede satır aralarında cetveller bulunmaktadır. Mezar taşının başlığı, kavuk kısmını teşkil eden üst bölümüne yıldız motifleri oluşturan dikiş izlerin de tasvir edildiği nezkep başlıkların tipik bir örneğidir.

Resim 3.227.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 228 **Env. No:** 061 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 102 x 30 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 7 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- El baki el hallak 2- Merhum ve mağfur el-muhtaç 3- İla rahmeti Rabbi hilal gafur 4- Üsküdarî Ahmed Efendi 5- Firaş-ı ravza-i mutahhare 6- Ala Sabiliha efzalüs salavat 7- Ves'selamü lühürmeti el-fatiha 8-Sene 1162

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1162 / M. 1748-49. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Dip kısmı kırılmış ve kaybolmuştur. Kenar ve köşelerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber sekiz satırlık sülüs hatla yazılmış ve satır araları cetvelli kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Kitabenin üst kısmında, daralan boyun üzerinde paşalı tipinde bir başlık mevcuttur.

Resim 3.228.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 229 **Env. No:** 002 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 35 x 13 cm

Orijinal Yeri: Galata-Şişhane civarında Meyyit Yokuşu Kabristanı

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Ağustos 1931

Kitabe Transkripsiyonu: Merhume Ümmü Gülsüm sene 1159

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1159 / M. 1746-47. **Malzemesi:** Beyaz Mermer

Durumu: Başlık kısmında ve alt kısımlarda küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon görülmekedir.

Açıklama: Gövde kısmı dikdörtgen prizma formundadır. Sülüs kırması hat ile yazılmış kitabe yüzeye düzensiz şekilde işlenmiştir. Kadın mezar taşıdır ve başlığı hotoz şeklindedir.

Resim 3.229.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 230 **Env. No:** 194 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 150 x 20 cm

Orijinal Yeri: Kasım Paşa Mezarlığı'ndan. **Müzeye Geliş Tarihi:** 11 Eylül 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Geldi masum-u pak 2- erdi vuslat-ı hak 3- valdesinin 4- gönlü yemişi merhum 5- molla Hüseyin 6- ruhuna fatiha 7- Sene 1164

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1164 / M. 1750-51.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eser kitabe kısmının altıncı satırından kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde ise korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Kitabelik kısmı dikdörtgen prizma formunda olan börklü bir yeniçeri mezar taşıdır. Tarih satırı dâhil yedi satırlık kitabesi sülüs kırması hat ile yazılmıştır. Kitabe kısmı iki cetvelle üç bölüme ayrılmış ve her bölüme ikişer satır düzensiz olarak işlenmiştir. Kitabenin hemen üstünde börk tipindeki başlığın kaşıklık kısmı başlamakta ve mezar taşının en üst noktasını oluşturacak şekilde yükselmektedir. Kaşıklık kısmının üst bölümünde bezemeli bir tepelik bulunmakta olup bunun altına birbirine paralel yatay çizgiler arasına işlenmiş bir çiçek rozet mevcuttur. Börk tipindeki başlığın, başa giyilen kısmı olan daltaç ve sırta uzanan kısmı olan yatırma bölümleri de tasvir edilmiştir. Başlık tipinden, mezar taşının bir yeniçeri subayına ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.230.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 231 **Env. No:** 136 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 117 x 23cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Dil-i bülbül sümbül-i rânâ gelmiş bu cihana 2- Şu fani dünyada ermedim bir murada 3- Baba hasretiyle vücudum zaif oldu 4- Gül tenim topraklara hep turap oldu 5- Hasretile tarihin yazıldı şu taşa 6- Gelmemiş misli cihana bunun gibi bir paşa 7- İsmail Ağa'nın oğlu merhum 8- ve mağfur Süleyman Paşa ruhuna 9- El-fatiha sene 1164

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1164 / M. 1750-51. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Başlığı boyun kısmı üzerinden kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber dokuz satırdan oluşan kitabesi sülüs hat ile yazılmış olup satır araları cetvellidir. Tarih satırı “el-fatiha” satırıyla birlikte alt kısmı kaş kemer biçimli bir çerçeve içine alınmıştır. Birinci satır ile boyun kısmı arasında kalan dar alan üzerine simetrik bitkisel bir düzenleme işlenmişir. Kitabe metininden mezar taşının paşa ünvanlı yüksek mevkideki bir kişiye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.231.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 232 **Env. No:** 078 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 108 x 35cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hayyü'l-baki 2- Merhum ve mağfurileh 3- Hattat Hafız Osman 4- Efendi telâmîzinden Giridî 5- Mehmed Efendi ruhiçün 6- Fatiha Sene 1165 fi 11 R

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 11 Rabiulahir 1165 / M. 27 Şubat 1752.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin başlığı ve sağ üst köşesinden büyük boyutlu bir parçası kırık ve noksandır. Ayrıca dip kısmı ve kenarlarında da noksan parçaları vardır. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber altı satırdan oluşan kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Satır araları cetvelli kitabenin ilk satırı, kısa kenarı kaş kemer şeklindeki bir kartuşla çerçevelenmiştir. Bu kartuşun solunda kalan alana, merkezde palmet iki yanda da birer rumi motifiyle oluşturulmuş bir bezeme işlenmiştir. Tarih satırının alt kısmında da salbek biçiminde bir çerçeveleme yapılmıştır. Kitabe metninde geçen "telâmîz (A.) [تلاميذ]" ifadesinden mezar taşının Hattat Hafız Osman'ın öğrencilerinden Giridî Mehmed Efendi'ye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.232.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 233 **Env. No:** 2836 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 75 x 25 cm

Orijinal Yeri: Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir. **Eski No:** 4967

Müzeye Geliş Tarihi: 18 Ocak 1952

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Merhum 2- Mehmet Said 3- ruhuna 4- el-fatiha 5- sene 1166

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1166 / M. 1752-53.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Börkün kaşıklık kısmında kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksanlar bulunmaktadır. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer yoğun kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Kitabelik kısmı dikdörtgen prizma formunda olan börklü bir yeniçeri mezar taşıdır. Tarih satırı dâhil beş satırlık kitabesi sülüs kırması hat ile yazılmıştır. Kitbede satır araları cetvellidir. Kitabenin hemen üstünde börk tipindeki başlığın kaşıklık kısmı başlamakta ve mezar taşının en üst noktasını oluşturacak şekilde yükselmektedir. Kaşıklık kısmının merkezine bir mühr-i Süleyman motifi işlenmiştir. Börk tipindeki başlığın, başa giyilen kısmı olan daltaç ve sırta uzanan kısmı olan yatırma bölümleri de tasvir edilmiştir. Başlık tipinden, mezar taşının bir yeniçeri subayına ait olduğu anlaşılmaktadır. Eserin orijinal yeri hakkında envanter kayıtlarında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.233.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 234 **Env. No:** 047 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 65 x 27 cm

Orijinal Yeri: Silivri Kapısı Haricindeki Kabristandan

Müzeye Geliş Tarihi: 21 Mart 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Gonce-i ziba iken bad-ı ecel soldurup 2- Gülşen-i adene bu dem bülbülü rahmet reva 3- Soldu çiçekten o gül yaktı firak-ı gönül 4- Meşrebini sersebil eyleye feyz-i hüda 5- Harf-i mücevheri lebib mısra-ı tarih olur 6- Cennet-i ala mekân Zahide Hanım seza 7- Sene 1168

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1168 / M. 1754-55.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin tarih satırından alt kısmı ile sol kenarında bir parça kırık ve noksandır. Ayrıca eserin başlık kısmının üst bölümü de kırılmış ve kaybolmuştur. Bunun dışında kenarlarda küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerde yoğun korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırı dâhil yedi satırlık kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Satır araları cetvellidir. İlk satırın üst kısmında kitabenin bir satırı ile aynı boyutta olan bir alan bulunmaktadır. Bu alan üç sütun ve dört yuvarlak kemerle dört bölüme ayrılmış ve her bir bölüme içlerinde birer meyva bulunan yan yana dört kâse motifi işlenmiştir. Bu düzenleme ile mezar taşının boyun kısmı arasında kalan daha dar alan ise merkezde yer alan bir palmet etrafında birer rumi motifi ile oluşturulmuş simetrik bir düzenleme ile bezenmiştir. Eserin boyun kısmına, bant altına sıralanmış sarkıntılar şeklindeki bir gerdanlık tasviri yapılmış, bu gerdanlığın iki ucu boyun kısmının arkasında düğümlenmiş şekilde tasvir edilmiştir. Boyun kısmı üzerine de yüzeyi bezemeli bir hotoz bulunmaktadır.

Resim 3.234.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 235 **Env. No:** 2835 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 75 x 28 cm

Orijinal Yeri: Çinili Köşk Müzesi'nden devredilmiştir. **Eski No:** 4965

Müzeye Geliş Tarihi: 18 Ocak 1952

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Zileli(?) Halil İma(?) 2-mın torunu on 3- altı ….ların 4- Ali beşe ruhuna 5- fatiha sene 1169

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1169 / M. 1755-56.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer yoğun kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Kitabelik kısmı dikdörtgen prizma formunda olan börklü bir yeniçeri mezar taşıdır. Beş satırlık kitabesi sülüs kırması hat ile yazılmıştır. Satır araları cetvellidir. Kitabenin hemen üstünde börk tipindeki başlığın kaşıklık kısmı başlamaktadır. Kaşıklık kısmı yüzeyinde, çizgilerle bezeli alanlar arasında iki adet çiçek motifi mevcuttur. Börk tipindeki başlığın, başa giyilen kısmı olan daltaç ve sırta uzanan kısmı olan yatırma bölümleri de tasvir edilmiştir. Başlık tipi be kitabe metninden; mezar taşının bir yeniçeri subayına ait olduğu anlaşılmaktadır. Eserin orijinal yeri hakkında envanter kayıtlarında bilgi mevcut değildir.

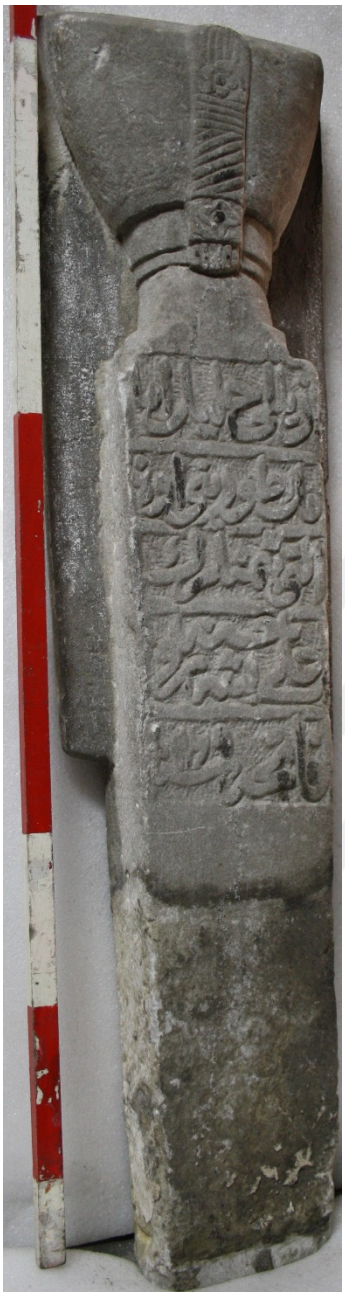

Resim 3.235.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 236 **Env. No:** 128 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 138 x 33 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Fatiha 2- Cihana doymadan canını 3- Ecel aldı giribanını 4- Taun zahmine uğrayıp 5- Böyle emir etti sübhanım 6- Merhum İbrahim Ağa Ruhuna 7- Sene 1171

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1171 / M. 1757-58. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin başlığı boyun kısmından kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeyinde ise korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih ve fatiha satırlarıyla beraber yedi satırdan oluşan kitabesi sülüs kırması hat ile yazılmış olup satır araları cetvellidir. Fatiha satırı, boyun kısmının hemen altında küçük bir çerçeve içine işlenmiştir. Kitabe dışında bezeme mevcut değildir. Kitabe metnindeki "taun zahmine" ifadesinden, mezar taşının "veba hastalığına" yakalanarak hayatını kaybetmiş bir kişiye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.236.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 237 **Env. No:** 083 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 93 x 33 cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934 **Malzemesi:** Mermer

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Ah kim bir nev nihali büstani marifet 2- Olmadan gül gonca-i ümidden bug-i meram 3- Hançeri harı ecel kıldı dilin sad caki hayf 4- Menzili bala iken zir-i zemin oldu makam 5- Sabıka ser-etibbâ-i hassa mektupcusu 6- Merhum-i şerif elhaç Hasan 7- Efendi ruhuna fatiha 8- Sene 1171 fi 3 C

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 3 Cemazeyilahir 1171 / M. 1 Şubat 1758.

Durumu: Eserin dip kısmı tarih satırının hemen altından; başlığı da boyun kısmı üzerinden kırılmış ve kaybolmuştur. Ayrıca, yüzey ve özellikle kenarlarda küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar vardır. Yüzeylerde korozyon görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırı dâhil sekiz satırdan oluşan kitabesi sülüs hat ile yazılmış bir mezar taşıdır. Her satır cetvel çizgileriyle ayrılmıştır. Eser üzerinde kitabe dışında bezeme mevcut değildir. Kitabede geçen "sabıka ser-etibbâ-i hassa mektupcusu" ifadesinden mezar taşının eski bir hekimbaşılar mektupcusu zata ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.237.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 238 **Env. No:** 101 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 189 x 27 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hallaku'l-baki 2- Bakmayın çeşm-i basiretle mezarım taşına 3- Bilmez ol halim benim tâ gelmeyince başına 4- Ruznamçe-i evvel Biyazizade 5- Baş Halife Süleyman Efendi'nin 6- Oğlu Numan Ağa ruhuna fatiha 7- Sene 1172 fi 5 S (Safer)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 5 Safer 1172 / M. 8 Ekim 1758.

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Tarih satırıyla birlikte yedi satırdan oluşan kitabesi sülüs hat ile yazılmış olup her satırı cetvel çizgileriyle ayrılmıştır. Mezar taşının üst kısmından daralarak oluşan boynun üzerinde paşalı tipinde bir başlık bulunmaktadır. Kitabe ve başlık dışında bezemesi mevcut değildir. Kitabede geçen "Ruznamçe-i evvel" ibaresi Osmanlı Devleti'nde, devletin gelir ve giderlerinin günlük kayıt işleriyle görevli Ruzname kaleminin sorumlusu olan kişiyi ifade etmektedir.

Resim 3.238.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 239 **Env. No:** 011 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 90 x 17 cm

Orijinal Yeri: Galata-Şişhane civarında Meyyit Yokuşu Kabristanı

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Ağustos 1931

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Merhum 2- Süleyman ruhuna 3- Fatiha 4- Sene 1172

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1172 / M. 1758-59. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kenar ve köşe kısımlardaki bazı küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar dışında genel durumu iyidir.

Açıklama: Tarih satırıyla birlikte dört satırlık sülüs hatlı kitabesi mevcuttur. Kitabelik kısmı üzerinde köşeleri pahlanmış bir boyun, boynun üzerinde bir sarık bulunmaktadır. Satır aralarının cetvellerle ayrıldığı kitabe ve başlık dışında bezeme mevcut değildir. Kitabe ve başlık tipinden mezar taşının halktan bir kişiye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.239.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 240 **Env. No:** 215 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 140 x 29 cm

Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Camii civarındaki yola kalbedilecek olan kabristan.

Müzeye Geliş Tarihi: 13 Teşrinievvel (Ekim) 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- El-fatiha 2- Ah kim gülzar-ı faniden bekâ iklimine 3- Nev şüküfte bir gül-i ranamız etti azm-i rah 4- Bağı âlemde sermed servi haş reftar iken 5- sar sar-ı badi ecel ahvalini kıldı tebah 6- Harf-i menkutile didim feyziya tarihini 7- kasr-ı cennet cilvegâh ola cehle ya ilâh 8- sene 1172

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1172 / M. 1758-59. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Dip kısmının alt tarafı kırılmış ve kaybolmuştur. Başlığının üst ön kısmında büyükçe bir parça; kenarlarında da küçük boyutlu parçalar noksandır. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırı dâhil sekiz satırlık sülüs hatla yazılmış kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Kitabede satır araları cetvellidir. Tarih satırı da alt tarafı kaş kemer biçimli bir çerçeve içine alınmıştır. Kitabelik üzerinde, daralan boyun kısmı üstünde paşalı tipinde bir başlığı bulunmaktadır. Mezar taşının, kitabe ve başlık dışında bezemesi mevcut değildir.

Resim 3.240.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 241 **Env. No:** 054 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 260 x 32 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 7 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Reisül küttap iken 3- Veda-i âlem fani eden mert 4- Agahibillah Dilaver Ağa zade 5- Ömer Efendi'nin kabr-i 6- Şerifidir. 7- Lillâhi teâlâ el-fâtiha 8- Fi 12 Za (Zilkade) Sene 1172

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 12 Zilkade 1172 / M. 7 Temmuz 1759.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kitabelik kısmının sol kenarı ortadan alta kadar kırılmış ve kaybolmuştur. Diğer kenar ve yüzeylerde de küçük boyutlu kırık ve noksanlar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yoğun kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Silindirik formda gövdesi ve gövde üzerinde dikdörtgen forma getirilmiş kitabelik kısmı bulunan bir mezar taşıdır. Kitabesi tarih satırı dâhil yedi satırlıdır ve sülüs hatla yazılmıştır. Satır araları cetvelli kitabede ilk ve son satırlar daha kısa olup bunlar kaş kemer şeklinde kenarları olan çerçeveler içine alınmıştır. Kitabelik kısmının üst bölümü simetrik olarak yerleştirilmiş yaprak motifleri ve tek sıra boncuk diziyle bir tepelik olarak düzenlenmiş, düzenlemenin en üst noktasına da bir taç çiçek işlenmiştir. Benzeri ama daha küçük bir düzenleme kitabenin en alt kısmında da bulunmaktadır. Mezar taşının tepesi dilim motifleri ve oval dizilerinden oluşan bir bordürle bezelidir. Kitabe metninden; mezar taşının, "Hadıkatü'l Vüzerâ"[194] isimli Osmanlı sadrazamların hayat hikâyelerini içeren meşhur kitaba ek bir bölüm yazmış olan Dilâver Ağazâde Ömer Vahîd Efendi'ye ait olduğu anlaşılmaktadır.

[194] Ayrıntılı bilgi için bkz. Sait AŞGIN (2003); "Hadıkatü'l-Vüzerâ Üzerine Bir İnceleme", **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, 14, 145-161.

Resim 3.241.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 242 **Env. No:** 049 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 143 x 26 cm

Orijinal Yeri: Silivri Kapısı Haricindeki Kabristandan

Müzeye Geliş Tarihi: 21 Mart 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hallaku'l-baki 2- Baş muhasebe şakirdlerinden 3- Derviş Osman Efendi'nin 4- Ruhiçün el-fatiha 5- Sene 1174 fi 29 S (Safer)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 29 Safer 1174 / M. 10 Ekim 1760.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyi olmakla birlikte kenarlarında kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Ayrıca, yüzeylerinde kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla birlikte beş satırlık kitabesi ve kitabelikten sonra yer alan daha ince boyun kısmı üzerinde de paşalı tipinde başlığı bulunan bir mezar taşıdır. Muntazam istifli celi sülüs hatla yazılmış kitabede satır araları cetvellidir ve tarih satırı şemseye benzer bir motifle çerçevelenmiştir. Paşalı tipdeki kavuk üzerinde de tüy şeklinde bir sorguç tasviri bulunmaktadır.

Resim 3.242.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 243 **Env. No:** 141 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 91 x 25 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Merhum ve mağfur 2- Silahtar oca 3- ğından Alemdar 4- Hasan Çavuş 5- Ağa ruhuna Fatiha 6- Sene 1174 fi Ra (Rabiulevvel)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. Rabiulevvel 1174 / M. Ekim-Kasım 1760.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin dip kısmı ve başlığı kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırı dâhil altı satırdan oluşan kitabesi sülüs kırması hat ile yazılmış olup satır araları cetvellidir. Eser üzerinde kitabe dışında herhangi bir bezeme bulunmamaktadır. Kitabe metninden, mezar taşının, Osmanlı ordusunun süvari birliklerinden olan Silahtar Ocağı'ndaki bir alemdara yani bayrak taşımakla görevli bir kişiye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.243.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 244 **Env. No:** 122 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 152 x 31 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Cihana doymayan canını 2- Ecel aldı giribanını 3- Taun zahmine düş olup 4- Böyle emir etti sübhanım 5- Merhume Havva Hatun 6- Ruhuna Fatiha 7- Sene 1175

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1175 / M. 1761-62. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber yedi satırdan oluşan kitabesi sülüs hat ile yazılmış bir mezar taşıdır. Satırlar araları cetvellidir. Kitabenin üst kısmında kaş kemer biçminde bir tepeliği mevcuttur. Ancak tepelik yüzeyine herhangi bir bezeme işlenmemiştir. Kitabe metnindeki "taun zahmine" ifadesinden, mezar taşının "veba hastalığına" yakalanarak hayatını kaybetmiş bir hanıma ait olduğu anlaşılmaktaıdır.

Resim 3.244.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 245 **Env. No:** 045 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** A: 82 x 39 B: 66 x 30 cm
Orijinal Yeri: Silivri Kapısı Haricindeki Kabristandan
Müzeye Geliş Tarihi: 21 Mart 1934
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Güzeyni düre-i yektay-ı efsanı iffet 2- Sütüde gevheni nayabı düre-i sıtkı vefa 3- Ki yani zevce-i hatırı nevaz-ı müşfikayı 4- Cenabı Miri Mehmed Efendi bihemta 5- Bahar gonce-i gülzarı ömrü tazeğini 6- Füsürde eyledi hayfa sumumi badi vefa 7- Bu bezmgahi seri'üzzevalden nagah 8- Ki oldu azimü gülzarı cenneti ala 9- Şefberi kabrimi bağı cinan edüp Allah 10- Gariki rahmet ede ruhunu sabahu mesa 11- Dedim vefatına yani bir ah edüp tarih 12- Naimi cay ede rahu Rukuye-i yekta 13- sene 1175
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H.1175/ M. 1761-62.
Malzemesi: Mermer
Durumu: Kitabe kısmının dördüncü ve sekizinci satırından kırılmış ve üç parçaya ayrılmıştır. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlilik görülmektedir.
Açıklama: Tarih satırıyla birlikte on üç satırlık sülüs hatla yazılmış kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Kitabede satır araları cetvellidir. Dipten tepeye doğru genişleyen bir forma sahip eserde tepe kısmı kemer şeklinde düzenlenmiştir. Kitabesinden bir hanım mezar taşı olduğu anlaşılan eser üzerinde kitabe dışında bir tezyinat işlenmemiştir.

Resim 3.245.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 246 **Env. No:** 105 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 173 x 28 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hayyü'l-baki 2- Kutlu âlem Hacı Bektaşi Veli'nin peyrevi 3- Yanı Derviş Mustafa'yı evvel hakkan-ı eda 4- Sahib-i ilm-i reşad ve vakıf-ı esrar-ı dil 5- Nusha-i ahkamı mana aşıkı zatı hüda 6- Hanka-i âlemi fanide oran etmeyip 7- Dergah-ı ulyaya sad şevkile oldu cephesa 8- Dediler elmancı isna aşer bil ittifak 9- On iki adet tarihle tarih pür feyz-i safa 10- Ol imamanı humama iktida etti aziz 11- Alem-i itlaka gitti ruhu paki Mustafa 12- Sene 1175

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1175 / M. 1761-62.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Dip kısmı kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırı dâhil 12 satırlık kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Sülüs kırması hat ile yazılmış kitabede iki satırda bir cetvel cizgisi çekilmiştir. Kitabe üstünde yer alan boyun kısmı üzerinde yarım küre formunda 12 terkli Bektaşi tacı şeklinde bir başlık bulunmaktadır. Başlığın ön kısmına bir elif (ا) harfi işlenmiştir. Kitabe metni ve başlık tipinden, mezar taşının bir Bektaşi dervişine ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.246.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 247 **Env. No:** 284A **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 90 x 25 cm

Orijinal Yeri: Rauf Ziyadeoğlu'na ait mermer dükkânından.

Müzeye Geliş Tarihi: 5 Şubat 1975

Kitabe Transkripsiyonu: Yahu | Elif

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; 18. yüzyıl ikinci yarısı.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Dip kısmının sağ köşesi kırık ve kayıptır. Kenarları üzerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir. **Açıklama:** Başlığı mevcut ancak manzum kitabesi bulunmayan bir mezar taşıdır. Gövdesi üzerine "Yahu" ibaresi ve bunun hemen altında büyük bir elif (ا) harfi işlenmiştir. Gövdenin üzerinde daralan boyun kısmı üstünde on iki terkli bir Bektaşi başlığı mevcuttur. Bunlar dışında bezemesi mevcut değildir. Orijinal yeri ve kime ait olduğı hakkında envanter kayıtlarında bilgi bulunmamaktadır. Eseri, biçim ve süsleme özelliklerine göre; 18. yüzyıl ikinci yarısına tarihlemek mümkündür.

Resim 3.247.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 248 **Env. No:** 134 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 86 x 20 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Edirnevi Belgrat 2- Yamaklar oda 3- Başısı Derviş 4- Mustafa ruhuna 5- El-fatiha 6- Sene 1175 7- Bölük 36

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1175 / M. 1761-62. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin başlığı boyun üzerinden, dip kısmı ise tarih satırı altından kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber beş satırdan oluşan kitabesi sülüs kırması hat ile yazılmıştır. İlk dört satır arasında cetvel çizgileri bulunmaktadır. Tarih satırı ise diğer satırlardan geniş tutularak "el-fatiha" ve "bölük 36" satıraları ile birlikte çerçeve içine alınmıştır. Kitabe dışında bezeme bulunmayan mezar taşının boyun kısmının diğer örneklere kıyasla daha uzun olduğu göze çarpmaktadır. Kitabe metninde geçen "Belgrat Yamaklar Odabaşısı" ifadesinden, mezar taşının Belgrad Kalesi muhafızlığını yapan yeniçerilerin subayı olan bir kişiye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.248.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 249 **Env. No:** 195 **Türü:** Lahit Baş Taşı **Ölçüleri:** 95 x 45 cm
Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Medresesi önündeki set üstünden.
Müzeye Geliş Tarihi: 2 Teşrinievvel (Ekim) 1934 (83 varide 1934)
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hallaku'l-baki 2- Sabıkan Şeyh-ül-İslâm olan 3- merhum ve mağfur el-muhtac ila 4- rahmetî rabbihil gafur Mehmed Salih 5- Efendi'nin ruhuna el-fatiha 6- sene 1175 gurre L (Şevval) **Malzemesi:** Mermer
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1 Şevval 1175 / M. 25 Nisan 1762.
Durumu: Eserin alt kısmı kitabesinin belinci satırından; başlığı ise boyun kısmından kırılmış ve kaybolmuştur. Yüzey ve kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon, kirlenme ve yosunlaşma görülmektedir.
Açıklama: Eserin mevcut parçası üzerinde tarih satırı mevcut olmamasına rağmen, envanter kayıtlarında kitabesinin tüm satırları verilmiş; eser hakkında "İlmiye burması vardır." notu da düşülmüştür. Ayrıca, eserin envanter kaydındaki ölçü bilgileri 200 x 79 cm olduğundan, eserin bir lahit baş taşı olduğu anlaşılmıştır. Ancak, eserin diğer parçaları tespit edilememiştir. Mevcut parçası kitabelik kısmından ibarettir ve satır araları cetvelli beş satırlık sülüs bir kitabe şeklindedir. Kitabe metninden mezar taşının Şeyh-ül-İslâm Mehmed Salih Efendi'ye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.249.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 250 **Env. No:** 232 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 155 x 85 x 10 cm
Orijinal Yeri: Edirnekapı Mezarlığı'ndan **Müzeye Geliş Tarihi:** 29 Mayıs 1936
Kitabe Transkripsiyonu: 1-Merhum ve mağfur 2- elmuhtac ilâ rahmeti 3- rabbihil gafur 4- elli altı bölüğün 5- Sarrac Ali Beşe 6- ruhiçün 7- el-fatiha 8- sene 1176
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1176 / M. 1762-63.
Malzemesi: Mermer
Durumu: Başlığın yatırma kısmında kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Ayrıca, eserin diğer yüzey ve kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerde hafif korozyon ve kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Kitabelik kısmı dikdörtgen prizma formunda olan börklü bir yeniçeri mezar taşıdır. Tarih satırı dâhil sekiz satırlık kitabesi sülüs kırması hat ile yazılmıştır. Kitabede satır araları cetvellidir. Kitabenin hemen üstünde börk tipindeki başlığın kaşıklık kısmı başlamakta ve mezar taşının en üst noktasını oluşturacak şekilde yükselmektedir. Kaşıklık kısmının üst bölümüne bir mühr-i Süleyman motifi işlenmiş olup bunun altında birbirine paralel yatay çizgiler arasına işlenmiş bir çiçek rozet mevcuttur. Börk tipindeki başlığın, başa giyilen kısmı olan daltaç ve sırta uzanan kısmı olan yatırma bölümleri de tasvir edilmiştir. Ayrıca, tarih satırının hemen altında; kürekleri, yelkeni ve hilalli bir alemi ile tasvir edilmiş gemi motifi şeklindeki bölük remzi bulunmaktadır. Başlık tipinden ve kitabe metninden, mezar taşının 56. bölüğe mensup bir yeniçeri subayına ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.250.

Yayın:

- Ali Serkander DEMİRKOL, "Taş Eserler", **Türk ve İslam Eserleri Müzesi**, Bilkent Kültür Girişimi Yayınları, İstanbul, 2011, s.76.
- Ethem ELDEM (2005); **İstanbul'da Ölüm Osmanlı-İslâm Kültüründe Ölüm ve Ritüelleri**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul, 124-125.
- Hans-Peter LAQUEUR (2010); **Hüve'l-Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları**, arih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı - Şubat 2010, İstanbul, 204.

Kat. No: 251 **Env. No:** 127 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 144 x 33 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Böyle bildim cihanı zilli 2- Hayal ol sebepten kimse halimden benim itmez 3- Süal ben dedim el-hükmü'lillah razıyım 4- Her emrine çün ezelden böyle takdir eylemiş 5- Ol zül celal Mısır kuzatından 6- Demhur Kadısı merhum 7- Ve mağfur Mustafa Efendi 8- Ruhiçün el-fatiha Sene 1178

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1178 / M. 1764-65. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kitabe kısmının dördüncü satırından kırılmış ve iki parçaya ayrılmıştır. Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde kirlenme ve yoğun korozyon görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber dokuz satırdan oluşan kitabesi sülüs hat ile yazılmıştır. Satır araları cetvellidir. Mezar taşının üst kısmında, daralan boyun kısmı üzerinde örf tipinde bir başlık bulunmaktadır. Kitabe ve başlık dışında bezemesi mevcut değildir. Kitabe metni ve başlık tipinden, mezar taşının bir Osmanlı kadısına ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.251.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 252 **Env. No:** 118 **Türü:** Mezar Taşı Başlığı **Ölçüleri:** 45 x 30 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok

Tarihlendirme: Biçim özelliklerine göre; 18. yüzyıl.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Genel olarak iyi durumdadır.

Açıklama: Osmanlı devrine ait bir mezar taşından kırılarak ayrılmış horasani kafesi destar tipindeki mezar taşı başlığıdır. Bu tip başlıkların; 18. yüzyılda, Osmanlı devlet teşkilatının reisülküttap ve saray kâtibi gibi dışişleriyle ilgili yüksek mevkideki görevlileri tarafından giyildiği bilinmektedir.[195]

Resim 3.252.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

[195] H. Necdet İŞLİ (2009), **a.g.e.**, 100.

Kat. No: 253 **Env. No:** 119 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 151 x 41 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Merhume ve mağfure 2- Kâtipzade kerimesi 3- Derdine derman bulmayan 4- Ümmi Habibe Hanım 5- Ruhuna el-fatiha 6- Sene 1182

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1182 / M. 1768-69. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Yüzey ve kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Üçgen alınlık şeklinde bir tepeliği ve tarih satırı dâhil yedi satırlık sülüs kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Satır araları cetvelli kitabe istiridye motifine benzer motiflerle hareketlendirilmiş bir çerçeve içine alınmıştır. Kitabe ile tepelik arasınaki alana yan yana dört adet içinde meyvalar bulunan kâse motifi işlenmiştir. Eserin tepelik kısmı ise Osmanlı eklektik üslübunda simetrik bir bitkisel düzenleme ile bezelidir.

Resim 3.253.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 254 **Env. No:** 246 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 137 x 23 cm

Orijinal Yeri: Burmalı Camii Mezarlığından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 20 Mayıs 1937

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hayyü'l-baki 2- Divan-ı Hümayun kâtiplerinden 2- Ebubekir Hıfzı Efendi 3- mahdumu Mehmed Hamid 4- Efendi ruhuna el-fatiha 5- sene 1183 fi Rebiulahir

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. Rebiulahir 1183 / M. Ağustos-Eylül 1769.

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Ancak, yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Tarih satırı dâhil altı satırlık kitabesi ve paşalı tipinde başlığı bulunan bir mezar taşıdır. Kitabesi istifli sülüs hatla yazılmıştır ve satır araları cetvellidir. Diğerlerine göre daha kısa olan ilk satır şemse; tarih satırı da yarım daire biçimli çerçeve içine alınmıştır. Başlığı, kitabe üzerinde daralan boyun kısmı üstünde yer almaktadır. Kitabe ve başlık dışında bezemesi bulunmayan mezar taşının eğitimli bir devlet görevlisine ait olduğu kitabe metni ve başlık tipinden anlaşılmaktadır.

Resim 3.254.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 255 **Env. No:** 114 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 108 x 26 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hallaku'l-baki 2- Dünya fani ahiret baki 3- Ey babam kıl kendini müteselli 4- Antalyalı Hacı Mehmed Ağazade 5- Merhum ve mağfur elmuhtac ila 6- Rahmeti rabbihil gafur Mustafa 7- Ağa'nın ruhiçün el-fatiha 8- Sene ..84 K

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. (11)84 / M. 1770-71.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Mezar taşının başlığı boyun kısmından kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlar ve yüzey üzerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber sekiz satırdan oluşan kitabesi sülüs hat ile yazılmış olup satır araları cetvellidir. Tarih satırındaki hasar sebebiyle tarih ibaresinin ilk iki hanesi okunamamaktadır. Tarih satırında bir Kef harfi işlenmiş ancak önüne ya da sonuna başka bir harf ya da rakam işlenmemiştir. Tarih satırının altına ise bir çift alem motifi işlenmiş olup bu muhtemelen bir yeniçeri bölük sembolüdür. Zira, tarih satırında bulunan Kef harfinin de Bölük kelimesinin kısaltması olduğu bilinmektedir.[196] Ancak, kitabe metninde kişinin bir yeniçeri olduğuna işaret eden herhangi bir unvan mevcut değildir. Biçim ve hat özelliklerine göre ve eser üzerindeki yeniçeri remz'i nedeniyle, mezar taşının H. 1184 tarihli olduğu düşünülmektedir.

[196] H. Necdet İŞLİ (2006), **a.g.e.**, 42.

Resim 3.255.

Yayın:

- LAQUEUR, Hans-Peter (2010); **Hüve'l-Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları**, arih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı - Şubat 2010, İstanbul, 204.

Kat. No: 256 **Env. No:** 009 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 84 x 14 cm

Orijinal Yeri: Galata-Şişhane civarında Meyyit Yokuşu Kabristanı

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Ağustos 1931

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Merhum ciğer köşem 2- oğlum Mehmed 3- ruhuna fatiha 4- sene 1192

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1192 / M. 1778-79. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Başlık ve dip kısmından kırılmış ve üç parçaya ayrılmıştır. Kenarlar ve yüzey üzerinde küçük kırık ve noksan parçalar vardır. Yüzeylerde kirlenme ve korozyon görülmektedir.

Açıklama: Kitabelik kısmı sülüs kırması hatla ve üç satır halinde yazılmıştır. Kitabe cetvel çizgileri olmadan, düzensiz şekilde yazılmıştır. Tarih satırı üçüncü satırın altında yer alır. Başlığı sarık tipindedir. Kitabe ve başlıktan bir erkek mezar taşı olduğu anlaşılmakla birlikte mezar taşı sahibinin mesleği hakkında bilgi mevcut değildir. Kitabedeki ifadeden de anlaşılacağı üzerine genç yaşta vefat eden bir kimse için yapılmıştır.

Resim 3.256.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 257 **Env. No:** 063 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 45 x 38 - 66 x 38cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 7 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- …… subhanehu az 2- Bundan akdem Çatalca 3- Kadısı iken veda-i âlem fena 4- ve azm-ı darı beka eden 5- merhum ve mağfurileyh Talik Hattatı 6- Esseyit Osman Efendi 7- Ruhiçün fatiha 8- Sene 1193

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1193 / M. 1779-80 **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kitabe kısmından, alttan beşinci satırdan kırılmış ve iki parçaya ayrılmıştır. Eserin sağ üst kısmı kırık ve noksandır. Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber sekiz satırdan oluşan kitabesi muntazam talik hatla yazılmış bir mezar taşıdır. Satır aralarında cetvel çizgileri mevcuttur. Kitabe metninden, mezar taşının kadılık görevinde de bulunmuş ve talik hattatı ünvanıyla anılan bir zata ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.257.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 258 **Env. No:** 051 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 152 x 31 cm

Orijinal Yeri: Silivri Kapısı Haricindeki Kabristandan

Müzeye Geliş Tarihi: 21 Mart 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hallaku'l-baki 2- Tarik-i Gülşeniyeden merhum 3- Taşçı Eşşeyh 4- Abdullahın oğlu 5- Merhum ve mağfur 6- Taşçı Sümbül Mehmed 7- El-kadirî ruhiçün 8- El-fatiha sene 1194 fi 5 M (Muharrem)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 5 Muharrem 1194 / M. 12 Ocak 1780.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Genel olarak iyi durumda ancak kenar kısımlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar görülmektedir.

Açıklama: Sekiz satırlık sülüs hatlı kitabesi ve tarikat mensupları tarafından kullanılan tipte bir sarığı bulunan mezar taşıdır. Kitabede satır araları cetvellidir; tarih ibaresi de kartuş içine yerleştirilmiştir. Sarık kitabeliğe göre daha ince olan boyun kısmı üzerinde yer almaktadır. Kitabesinden ve başlığından Gülşeniye Tarikati'ne mensup bir zata ait olduğu anlaşılan mezar taşında kitabe ve başlık dışında bezeme bulunmamaktadır.

Resim 3.258.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 259 **Env. No:** 188 **Türü:** Mezar Taşı Başlığı **Ölçüleri:** 35 x 30 cm
Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok
Tarihlendirme: Biçim özelliklerine göre 18. yüzyıl ya da 19. yüzyıl başları.
Durumu: Eserin genel durumu iyidir. **Malzemesi:** Mermer
Açıklama: Osmanlı devri bir mezar taşından kırılarak ayrılmış on iki terkli sarık şeklindeki mezar taşı başlığıdır. Tâc-ı şerif tipindeki bir örnek olduğu için İslâmî bir tarikat mensubu kişinin mezar taşına ait olmalıdır.

Resim 3.259.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 260 **Env. No:** 107 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 215 x 30 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Unutma ölümü daim onadır 2- Ey ammim bu gün bana ise 3- Yarın sanadır Merhum 4- Ve mağfur üçüncü bölüğün 5- Çorbacısı Mustafa Ağa 6- Ruhiçün el-fatiha 7- Sene 1194

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1194 / M. 1780. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Dip kısmı ve başlığı kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde ise korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber yedi satırdan oluşan kitabesi sülüs kırması hat ile yazılmış olup her satırı cetvel çizgileriyle ayrılmıştır. Mezar taşında, kitabe dışında bezeme mevcut değildir. Kitabe metninden mezar taşının 3. yeniçeri bölüğünün subaylarından birine ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.260.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 261 **Env. No:** 041 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 60 x 17 cm

Orijinal Yeri: Silivri Kapısı Haricindeki Kabristandan

Müzeye Geliş Tarihi: 21 Mart 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Derdine derman bulamayan 2- Karakulak oğlu 3- Merhum ve mağfur 4- Mehmed Emin Ağa ruhuna 5- El-fatiha 6- Sene 1195

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1195 / M. 1780-81 **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin kenarlarında birçok kırık ve noksan parça mevcuttur. Yüzeylerde yoğun korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla birlikte sülüs kırması hatla yazılmış altı satırlık kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Satır araları cetvellidir. Mezar taşının başlığı mevcut değildir. Kitabe metninden hastalık sebebiyle vefat etmiş bir erkeğe ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.261.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 262 **Env. No:** 082 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 112 x 34 cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hayyü'l-baki 2- Merhum ve mağfur 3- Hâlâ ihtisab ağasının 4- Terazicibaşısı 5- Mahmud Ağa'nın ruhiçün 6- Allah rızası içün fatiha 7- Sene 1195 fi 16 …

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1195 / M. 1780-81. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin sol üst köşesi ve tarih satırının alt kısmı kırık ve noksandır. Ayrıca, başlığı da boyun kısmı üzerinden kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarda da küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları bulunmakta ve yüzeylerde hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: Kitabesi tarih satırı dâhil yedi satırdan oluşur ve sülüs hat ile yazılmıştır. Satırlar sağ ve sol kenarları kaş kemer şeklinde düzenlenmiş kartuşlarla çerçevelenmiştir. İlk satırın iki kenarında çiçek rozetlerle meydana getirilmiş bitkisel bezemeler mevcuttur. Kitabede geçen "Hâlâ ihtisab ağasının terazicibaşısı" ifadesinden mezar taşının Belediyecilik işlerinden sorumlu ağanın yardımcılarından biri olaraka görev yapmakta iken vefat eden bir zata ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.262.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 263 **Env. No:** 244 **Türü:** Mezar Kitabesi **Ölçüleri:** 129 x 38 x 4 cm
Orijinal Yeri: Vefa Mezarlığı'ndan. **Müzeye Geliş Tarihi:** 20 Mayıs 1937
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Merhum ve mağfûruleh Gazi Sultan Mustafa Han 2- Hazretlerinin kerime-i muhteremleri ismetlü Şah 3- Sultan aliyy'ül-san Hazretlerinin 4- ebesi merhume ve Mağfûrun-leha ebezade Fatıma Hatun | Sene 1190 fi 5 R (Rabiulahir)
Malzemesi: Mermer
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 5 Rebiulahir 1195 / M. 31 Mart 1781.
Durumu: Eser ortasından kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Kitabenin sağ tararfını oluşturan parçanın alt kenarlarında büyük boyutlu parçalar kırık ve noksandır. İki parçada da yoğun şekilde kirlenme ve korozyon görülmektedir.
Açıklama: İstifli celi sülüs hatla iki satır olarak yazılmış bir mezar kitabesidir. Kitabe metni her satırda iki ayrı çerçeve içine alınmıştır. Çerçevelerin sağ ve sol kenarları yarım dairelerle hareketlendirilmiştir. Tarih satırı da kitabenin sol alt köşesinde aynı tipdeki küçük bir çerçeve içinde verilmiştir. Kitabe metininden, mezar kitabesinin Sultan III. Mustafa'nın kızı Şah Sultan'ın ebesi Fatıma Hatun'a ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.263.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 264 **Env. No:** 216 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 236 x 26 cm

Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Camii civarındaki yola kalbedilecek olan kabristan.

Müzeye Geliş Tarihi: 13 Teşrinievvel (Ekim) 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- şeyh-ül-İslâm 3- esbak merhum 4- Mehmed Salih Efendi 5- mahdumu sabıkan 6- Üsküdar kadısı 7- merhum ve mağfûruleh 8- Abdullah Efendi 9- ruhuna rızaen-lillah 10- el-fatiha 11- sene 1196 fi 19 Z (Zilhicce)

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 19 Zilhicce 1196 / M. 25 Kasım 1782.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: Sekizgen sütun formunda, kitabeli bir mezar taşıdır. Kitabe kısmı gövdeye göre daha geniş tutulmuş, kitabeden gövdeye geçişler köşeler pahlanarak gerçekleştirilmiştir. Kitabesi tarih satırı dâhil on bir satırlıdır ve sülüs hatla yazılmıştır. Satır araları cetvellidir. Diğerlerine göre daha dar olan Fatiha ve tarih satırları birer dörgen çerçeve içine alınmış, tarih satırının tam altına sağ ve solda birer taç yaprağı bulunan bir çiçek motifi işlenmiştir. Mezar taşının başlığı bulunmamaktadır ve tepe kısmı kubbeye benzer bir şekilde bırakılmıştır. Kitabe metninden; mezar taşının, 18. yüzyıl şeyh-ül-İslâmlarından Mehmed Salih Efendi'nin oğlu eski Üsküdar kadılarından Abdullah Efendi'ye ait olduğu anaşılmaktadır.

Resim 3.264.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 265 **Env. No:** 057 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 174 x 32 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 7 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdan 2- Bihakkı arşı azam nuru Kur'an 3- Gelüp kabrim ziyaret eden ihvan 4- İde ruhuma bir fatiha ihsan 5- Merhum ve mağfurileh Taşçı 6- Seyyid Abdülkerim Çelebi 7- Ruhuna el-fatiha 8- Sene 1201 fi 18 C (Cemaziyelahir)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 18 Cemaziyelahir 1201 / M. 7 Nisan 1787.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber sekiz satırdan oluşan kitabe istifli sülüs kırması hatla yazılmış olup satır aralarında cetvel çizgileri mevcuttur. Kitabelikten sonra incelen boyun kısmı üzerinde örf tipinde bir başlık bulunmaktadır. Kitabede geçen "seyyid" ünvanı ve başlık tipinden, mezar taşının dini açıdan öneme sahip bir zata ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.265.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 266 **Env. No:** 218 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 225 x 56 cm
Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Camii civarındaki yola kalbedilecek olan kabristan.
Müzeye Geliş Tarihi: 13 Teşrinievvel (Ekim) 1934 **Malzemesi:** Mermer
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hallaku'l-baki 2- Şeyh-ül-İslâm esbak 3- merhum Mehmed Salih 4- Efendi hazretlerinin mahdum-ı 5- alemdarları Ahmed Esad 6- Efendi hazretlerinin halile-i muhteremleri 7- merhume ve mağfûruleha 8- Zübeyde Kadın ruhuna 9- biha-rahmetil-fatiha 10- sene 1203 fi 11 Ca
Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 11 Cemazeyilevvel 1203 / M. 7 Şubat 1789.
Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde ise yer yer kirlenme görülmektedir.
Açıklama: On satırlık sülüs kitabesi bulunan, oldukça yoğun şekilde bezenmiş bir mezar taşıdır. Kitabede satır araları cetvellidir. Kitabenin ilk satırı dekoratif bir kaş kemerle çerçevelenmiş ve kemer köşelikleri simetrik birer gül dalı motifi ile dolgulanmıştır. Kitabenin son satırındaki ibarenin sağ ve soluna da birer çiçek motifi işlenmiştir. Kitabelik kısmı, sağ ve solda eşit boyuttaki bölümlere ayrılmış birer dikey bordürle çerçevelenmiş ve bordürün her bir bölümüne vazodan çıkan gül, İstanbul lalesi ve karanfil dallarından oluşan düzenlemeler işlenmiştir. Kitabelik kısmının hemen üzerindeki, iki sütunce ve üç yuvarlak kemerle oluşturulan üç bölüm birer meyve kâsesi tasviri ile dolgulanmıştır. Bu tasvirler ile tepelik kısmı arasında geometrik ve bitkisel motiflerin dizilimiyle meydana getirilmiş yatay bordürler bulunmaktadır. Mezar taşının üçgen alınlık formundaki tepelik kısmı ise volüdal kıvrımlı iri yapraklar ve bunların sağ, sol ve tepesinde yer alan birer meyve kâsesi motifiyle oluşturulmuş simetrik bir düzenleme ile dolgulanmıştır. Kitabe metninden; mezar taşının, Şeyh-ül-İslâm Mehmed Salih Efendi'nin gelini Zübeyde Kadın'a ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.266.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 267 **Env. No:** 154 **Türü:** Mezar Baş Taşı **Ölçüleri:** 227 x 53 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından.

Müzeye Geliş Tarihi: 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- İnnâ lillâhi 2- Ve innâ ileyhi raciûn 3- Haza kabr-il merhum 4- Şerife Hasene Hanım 5- Binti Tevfik Efendi 6- Gafur Allahu leha ul'vâlideyluna 7- Fi 15 C (Cemazeyilahir) Sene 1204

Tercümesi: Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz (Bakara Suresi 156. ayetten). Tevfik Efendi kızı merhum Şerife Hasene Hanım'ın kabridir. Allah onu ve anababasını affetsin. 15 Cemazeyilahir 1204

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 15 Cemazeyilahir 1204 / M. 2 Mart 1790.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Ancak, yüzey ve kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırı dâhil, sülüs hat ile yazılmış yedi satırlık kitabesi ve üçgen alınlık formunda tepeliği bulunan bir kadın mezar taşıdır. Satır araları cetvelli kitabe alt üst geçmeler yaparak devam eden yaprak motifleriyle oluşturulmuş bir bordür içine alınmıştır. Kitabenin ilk satırı ile bordür arasında kalan köşelik kısımları volüdal kıvrımlı bir yaprak taç ve dallar üzerindeki çiçek motifleriyle dolgulanmıştır. Eserin tepeliği ise merkezdeki oval form etrafında gelişen volüdal kıvrımlı bitkisel motiflerle oluşturulmuş bir düzenleme ile bezenmiştir. Eserin bezemeleri Osmanlı barok üslubundadır. Kitabe metininden mezar taşının Şeyhülislâm Yahya Tevfik Efendi'nin kızı Şerife Hasene Hanım'a ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.267.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 268 **Env. No:** 236 **Türü:** Mezar Ayak Taşı **Ölçüleri:** 282 x 60 cm

Orijinal Yeri: Fatih Çarşamba yeni yapılan yol üzeriden, Mezarlıklar Müdürlüğü tarafından müzemize nakil ettirilmiştir. **Müzeye Geliş Tarihi:** 30 Haziran 1936

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok. **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; Osmanlı devri, 19. yüzyıl.

Durumu: Kırılarak iki parçaya ayrılmış durumdadır. Her iki parçanın da kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksanlar mevcuttur. Yüzeylerde, alt parçada yoğun olmak üzere, korozyon görülmektedir.

Açıklama: Üçgen alınlıklı tepeliği bulunan bir mezar ayak taşıdır. Eserin ön yüzeyine, büyük boyutlu bir hurma ağacı tasviri işlenmiştir. Bir kupadan çıkar halde tasvir edilmiş hurma ağacı, yüzeyi bitkisel motiflerle dolgulu bir bordürle çerçevelenmiştir. Tepelik kısmı yüzeyine ise merkezde yer alan oval bir motif etrafında gelişen, volüdal kıvrımlarla hareketlendirilmiş ve en üstte bir yaprak taçla tamamlanmış Osmanlı barok üslubunda bir düzenleme işlenmiştir. Eserin biçim ve süsleme özelliklerinden Osmanlı devri, 19. yüzyıla tarihlenebilecek bir kadın mezarına ait ayak taşı olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.268.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 269 **Env. No:** 171 **Türü:** Lahit Baş Taşı **Ölçüleri:** 44 x 40 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: - ibn-i Mehmed ……. - Rahîmehumullah tealâ sene 1204 - gurre B (Recep) **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1 Recep 1204 / M. 17 Mart 1790.

Durumu: Tarih satırının bir üst satırından kırılmış ve kırılan üst kısım kaybolmuştur. Yüzey ve kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin kitabeli baş taşıdır. Alt kısmı lahtin ön kapağını oluşturacak şekilde kare biçimlidir. Kapak kısmının ön yüzeyine, iki yanda birer kartuş ile sınırlandırılmış büyük bir çiçek rozet işlenmiştir. Bu düzenleme ile kitabe arasında volütlü kıvrımlarla birbirine bağlanmış palmete benzer motiflerin yan yana dizilimiyle meydana getirilmiş bir bordür bulunmaktadır. Üst kısmı kayıp olduğu için kitabenin tam olarak kaç satır olduğunu tespit etmek mümkün değildir. Ancak mevcut son satır çerçeve içine alınmıştır ve sülüs hatla yazılmıştır. Envanter kayıtlarında herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte, bezemelerindeki paralellikten; eserin, 175 envanter numaralı lahit ayak taşına ait baş taşı olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.269.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 270 **Env. No:** 175 **Türü:** Lahit Ayak Taşı **Ölçüleri:** 100 x 41 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: 171 Env. No'lu baş taşının kitabesine göre; H. 1 Recep 1204 / M. 17 Mart 1790.

Durumu: Genel olarak iyi durumdadır. Ancak, kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin bezemeli ayak taşıdır. Alt kısmı lahtin ön kapağını oluşturacak şekilde kare biçimlidir. Bunun üzerinde köşelerin pahlanmasıyla oluşturulmuş sekizgen prizma formunda bir gövde kısmı yer alır. Kapak kısmının ön yüzeyine, iki yanda birer kartuş ile sınırlandırılmış büyük bir çiçek rozet işlenmiştir. Bu düzenleme ile gövde arasında kıvrımlarla birbirine bağlanmış palmete benzer motiflerin yan yana dizilimiyle meydana getirilmiş bir bordür bulunmaktadır. Ayrıca, kapaktan gövdeye geçiş dik üçgen formunda yüzeyleri bezemeli desteklerle hareketlendirilmiştir. Gövde yüzeyine kazıma tekniği ile bir servi ağacı tasviri işlenmiştir. Envanter kayıtlarında herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte, bezemelerindeki paralellikten; eserin, 171 envanter numaralı lahit baş taşına ait ayak taşı olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.270.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 271 **Env. No:** 170 **Türü:** Lahit Kapağı **Ölçüleri:** 40 x 42 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; 18. yüzyıl sonları.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Gövde kısmı kırılmış ve kaybolmuştur. Yüzey ve kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar vardır. Yüzeylerinde korozyon ve yoğun kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Bir lahte ait kapak taşıdır. Gövdesi kırık ve kayıp olduğu için lahtin hangi kısmına ait olduğu tespit edilememektedir. Kapağını oluşturacak şekilde kare formludur ve önyüzünün merkezinde bütük bir çiçek rozet yer almaktadır. Rozetin etrafı geometrik motiflerle dolgulu dairesel bir bordürle çerçevelenmiştir. Rozetin üst kısmında iki sıra halinde bezeme bordürleri bulunur. Bunlardan alttaki üçlü geometrik bir motifin; üstteki ise ters palmet motiflerinin yan yana dizilmesiyle meydana getirilmiştir.

Resim 3.271.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 272 **Env. No:** 149 **Türü:** Lahit Baş Taşı **Ölçüleri:** 235 x 77 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Bilfiil Şeyh-ül-İslâm iken 3- İntikal-i dar-ı beka iden 4- Merhum ve mağfurünleh es'seyyid 5- Yahya Tevfik Efendi 6- Ruhiçün el-fatiha 7- Sene 1205 fi 22 Recep

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 22 Recep 1205 / M. 27 Mart 1791.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin başlığı boyun kısmından kırılmıştır. İki parçanın da yüzey ve kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksanlar mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlenme ve hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin kitabeli ve serpuşlu baş taşıdır. Alt kısmı lahtin ön kapağını oluşturacak şekilde kare biçimlidir. Bunun üzerinde kitabelik kısmı yer alır. En üstte ise örf tipinde bir başlık bulunmaktadır. Kapak kısmının ön yüzeyinde rozet, kartuş ve bordürlerle meydana getirilmiş Osmanlı eklektik üslubunda simetrik bir düzenleme bulunmaktadır. Kitabe kısmı ise tarih satırı dâhil yedi satırlıdır ve talik hat ile yazılmıştır. Satır araları cetvellidir. İlk satırın, iki kenarına simetrik yerleştirilmiş birer çiçek; üstüne de bitkisel bir yelpaze motifi işlenmiştir. Kitabe metninden lahit baş taşının, Şeyhülislâm Yahya Tevfik Efendi'ye ait olduğu anlaşılmaktadır.[197]

[197] Ayrıntılı bilgi için bkz. Nazmi ÖZEROL (2011), "XVIII. Yüzyıl Şâirlerinden Şeyhülislâm Yahyâ Tevfîk Efendi Hayatı, Sanatı ve Eseri", **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Nisan2011, 5, 1-8.

Resim 3.272.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 273 **Env. No:** 184 **Türü:** Lahit Ayak Taşı **Ölçüleri:** 234 x 79 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; 18. yüzyıl sonları.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde yoğun kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin bezemeli ayak taşıdır. Alt kısmı lahtin ön kapağını oluşturacak şekilde kare biçimlidir. Kapak kısmının ön yüzeyinde büyük bir rozet işlenmiş; bunun iki tarafına da yüzeyi, üst üste iki yaprak demeti şeklinde bitkisel düzenlemeyle dolgulu alçak kabartma birer kartuş yerleştirilmiştir. Kapak kısmının üst kısmında, göbekleri elips şeklinde olan büyük yapraklar ve geçmeler yaparak devam eden geometrik motiflerle dolgulu bir bordür yer alır. Bu bordürün altına bir sıra silme, bunun da altında püsküllü perde saçağı motiflerinden oluşan bir şetir işlenmiştir. Kapak kısmından gövdeye geçiş üçgen bir alan şeklindedir ve yüzeyi üstteki yaprak taca doğru gelişen volüdal kıvrımlı bitkisel motiflerle bezenmiştir. Gövde yüzeyinde ise oldukça sade bir hurma ağacı tasviri bulunmaktadur. Ağaç gövdesinin sağ ve solunda birer hurma salkımı tasvir edilmiştir. Gövde üzerinde kademeli piramidal bir tepelik mevcuttur.

Resim 3.273.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 274 **Env. No:** 182 **Türü:** Lahit Yan Kapağı **Ölçüleri:** 171 x 65 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: -

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; 18. yüzyıl sonları.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde yoğun kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin bezemeli yan kapağıdır. Ön yüzeyine, yan yana üç büyük rozet işlenmiş; rozetler arasına da yüzeyi, üst üste iki yaprak demeti şeklinde bitkisel düzenlemelerle dolgulu alçak kabartma birer kartuş yerleştirilmiştir. Üç rozetten en dışta yer alan ikisi birbirinin aynıdır. Ortadaki rozetin yüzeyi ise farklı şekilde dolgulanmıştır. Yüzeyin en üst kısmında göbekleri elips şeklinde olan büyük yapraklar ve geçmeler yaparak devam eden geometrik motiflerle dolgulu bir bordür yer alır. Bu bordürün altına bir sıra silme, bunun da altında püsküllü perde saçağı motiflerinden oluşan bir şetir işlenmiştir.

Resim 3.274.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 275 **Env. No:** 179 **Türü:** Lahit Yan Kapağı **Ölçüleri:** 173 x 66 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; 18. yüzyıl sonları.

Durumu: Eser ortadan kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Yüzey ve kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Bir lahtin bezemeli yan kapağıdır. Ön yüzeyine, yan yana üç büyük rozet işlenmiş; rozetler arasına da yüzeyi, üst üste iki yaprak demeti şeklinde bitkisel düzenlemelerle dolgulu alçak kabartma birer kartuş yerleştirilmiştir. Üç rozetten en dışta yer alan ikisi birbirinin aynıdır. Ortadaki rozetin yüzeyi ise farklı şekilde dolgulanmıştır. Yüzeyin en üst kısmında göbekleri elips şeklinde olan büyük yapraklar ve geçmeler yaparak devam eden geometrik motiflerle dolgulu bir bordür yer alır. Bu bordürün altına bir sıra silme, bunun da altında püsküllü perde saçağı motiflerinden oluşan bir şetir işlenmiştir.

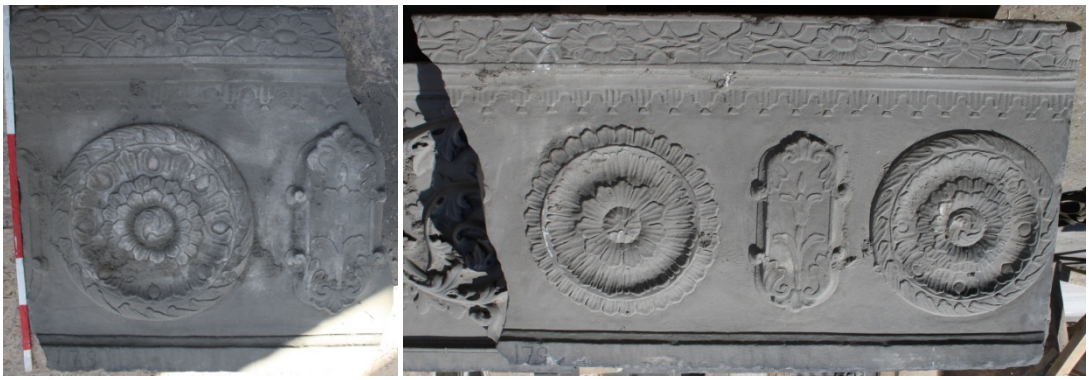

Resim 3.275.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 276 **Env. No:** 151 **Türü:** Lahit Baş Taşı **Ölçüleri:** 191 x 80 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Merhum ve mahfurileyh müderris-i 3- Kirâmdan Tevfik Efendi hafidi 4- Ebezade Saadettin Efendizadesi 5- Es'seyyid Mehmed Muarref Efendi 6- Ruhiçün el-fatiha 7- Sene 1206

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1206 / M. 1791-92.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin başlığı boyun kısmından kırılmıştır. İki parçanın da yüzey ve kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksanlar mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlenme ve hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin kitabeli ve serpuşlu baş taşıdır. Alt kısmı lahtin ön kapağını oluşturacak şekilde kare biçimlidir. Bunun üzerinde kitabelik kısmı yer alır. En üstte ise örf tipinde bir başlık bulunmaktadır. Kapak kısmının ön yüzeyinde büyük bir rozet, vazodan çıkan çiçekler ve bordürlerle meydana getirilmiş Osmanlı eklektik üslubunda simetrik bir düzenleme bulunmaktadır. Kitabe kısmı ise tarih satırı dâhil yedi satırlıdır ve talik hat ile yazılmıştır. Satır araları cetvellidir. İlk ve son satırın iki kenarına simetrik yerleştirilmiş birer çiçekli dal motifi işlenmiştir. Kitabe metninden lahit baş taşının, Şeyhülislâm Yahya Tevfik Efendi'nin torunu Mehmed Muarref Efendi'ye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.276.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 277 **Env. No:** 167 **Türü:** Lahit Ayak Taşı **Ölçüleri:** 187 x 61 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; 18. yüzyıl sonları.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Genel durumu iyidir. Ancak, kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksanlar mevcuttur. Yüzeyinde yoğun kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin bezemeli ayak taşıdır. Alt kısmı lahtin ön kapağını oluşturacak şekilde kare formludur. Bunun üzerinde de dikdörtgen prizma formunda gövde kısmı yer alır. Kapak kısmının ön yüzeyinde büyük bir rozet, vazodan çıkan çiçekler ve bordürlerle meydana getirilmiş Osmanlı barok üslubunda simetrik bir düzenleme bulunmaktadır. Gövde kısmı yüzeyine ise kupadan çıkan büyük bir hurma ağacı tasviri işlenmiştir. Hurma ağacının gövdesinin sağ ve solunda birer büyük hurma salkımı, bunların altında da gövdeyle bağlantısı olmayan yapraklı dal üzerinde birer meyve motifi bulunmaktadır. Düzenleme en üstte volütlü bir yaprak taç ile tamamlanmıştır.

Resim 3.277.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 278 **Env. No:** 168 **Türü:** Lahit Yan Kapağı **Ölçüleri:** 153 x 55 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; 18. yüzyıl sonları.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Genel durumu iyidir. Ancak kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeyinde yoğun kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin bezemeli yan kapağıdır. Dış yüzeyi büyük boyutlu üç adet rozet motifi ve bunlar arasında yer alan iki adet vazodan çıkan çiçek motifiyle bezenmiştir. Vazodan çıkan çiçek düzenlemeleri kısa kenarları yuvarkal kemer şeklinde olan kartuşlarla çerçevelenmiştir. Yüzeyin üst kısmında, volüdal kıvrımlı ve oval biçimler içeren motiflerin sıralanmasıyla oluşturulmuş bir bordür bulunmaktadır.

Resim 3.278.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 279 **Env. No:** 174 **Türü:** Lahit Yan Kapağı **Ölçüleri:** 150 x 55 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; 18. yüzyıl sonları.

Durumu: Sol üst köşesinde bir parça kırık ve noksandır. Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon ve kirlilik görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Bir lahtin bezemeli yan kapağıdır. Dış yüzeyi büyük boyutlu üç adet rozet motifi ve bunlar arasında yer alan iki adet vazodan çıkan çiçek motifiyle bezenmiştir. Vazodan çıkan çiçek düzenlemeleri kısa kenarları yuvarkal kemer şeklinde olan kartuşlarla çerçevelenmiştir. Yüzeyin üst kısmında, volüdal kıvrımlı ve oval biçimler içeren motiflerin sıralanmasıyla oluşturulmuş bir bordür bulunmaktadır.

Resim 3.279.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 280 **Env. No:** 099 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 81 x 19 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Vezir Çuhadarı 2- Hasan Ağa'nın mahdumu 3- Merhum es'seyid Mehmed 4- Efendi'nin ruhuna el-fatiha 5- Sene 1207 Recep

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. Recep 1207 / M. Şubat-Mart 1793.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kitabesinin beşinci satırından kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Ayrıca başlık kısmı da kırılmış ve kaybolmuştur. Kenar ve köşelerde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde ise hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: Sülüs hatla yazılmış beş satırlık kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Satır araları cetvel çizgileriyle ayrılmıştır. Eser üzerinde kitabe dışında bezeme mevcut değildir. Kitabe metninde geçen "vezir çuhadarı" ifadesinden; mezat taşının, vezir ya da büyük makam sahibi bir zattın konak dışı işlerini yapmakla görevli bir kişiye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.280.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 281 **Env. No:** 115 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 106 x 39 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Ah mine'l firak 2- Merhume ve mağfurünileh tarafubesu yarab 3- Kalas-ı korucu başısı merhum 4- Mehmed Ağa'nın kerimesi itfaiye 5- Tabur imamı Hamdi Efendi'nin 6- Zevcesi Ayşe Nimeti Hanım'ın 7- Ruhuna rızaen lillah fatiha 8- Sene 1208 fi 25 Recep

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 25 Recep 1208 / M. 26 Şubat 1794.

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Sivri kemer formunda, tarih satırıyla beraber sekiz satırdan oluşan kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Talik hat ile yazılmış kitabede satırlar yüzeye verev olarak işlenmiştir. Her satır çerçeve içine alınmıştır. Kitabe dışında bezemesi bulunmayan eserin, bir kadın mezar taşı olduğu kitabe metninden anlaşılmaktadır.

Resim 3.281.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 282 **Env. No:** 094 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 144 x 28 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hallaku'l-baki 2- Bâlâyokuşlu elhaç Mustafa 3- Efendi'nin kâtibi namurad giden 4- Rabbihil'gafur Seyyid Hafız Ali 5- Efendi'nin ruhiçün el-fatiha 6- Sene 1208 fi gurre-i za (Zilkade)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1 Zilkade 1208 / M. 31 Mayıs 1794.

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Tarih satırıyla beraber yedi satırdan oluşan kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Talik hat ile yazılmış kitabede satır aralarında cetvel çizgileri bulunmaktadır. Mezar taşının üst kısmından daralarak oluşan boyun kısmının üzerinde katibî tipde bir başlık mevcuttur. Başlığın sol tarafında destar kısmı üzerine bir gül tasviri yapılmıştır. Başlık tipi ve kitabe metninden, kâtiplik görevinde eğitimli bir zata ait mezar taşı olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.282.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 283 **Env. No:** 089 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri A:** 30 x 23cm **B:** 45 x 27cm
Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.
Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Yirmi altı bölüğün 2- Çorbacı-i Acemiyan 3- Merhum ve mağfurileyh 4- İbrahim Ağa'nın 5- Ruhiçün fatiha 6- Sene 1209
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1209 / M. 1794-95. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Eser kitabe kısmının alttan dördüncü satırdan kırılarak ikiye ayrılmıştır. Kenarlarda küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerde de korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.
Açıklama: Sülüs hatla yazılmış, satır araları cetvelli kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Üst kısmı tespit edilemediği için başlık tipi belirlenememiştir. Ancak kitabe metininden, mezar taşının 26. yeniçeri bölüğünün acemi ocağı subayı bir zata ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.283.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 284 **Env. No:** 152 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 131 x 33 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Şeyh-ül-İslâm sabık merhum 3- Esseyid Tevfik Efendi 4- Biraderleri merhum ve mahfurileyh 5- Es'seyyid İbrahim Sadrettin 6- Efendi ruhiçün el-fatiha 7- Sene 1209 N (Ramazan)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. Ramazan 1209 / M. Mart-Nisan 1795.

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Ancak yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Tarih satırıyla beraber yedi satırdan oluşan kitabesi talik hat ile yazılmış olup satır araları cetvellidir. Her satır ayrı çerçeveler içine alınmıştır. Mezar taşının üst kısmında, daralan boyun üzerinde örf tipinde bir başlık bulunmaktadır. Başlık ve kitabeden başka bezemesi bulunmayan mezar taşının Yahya Tevfik Efendi'nin kardeşi Seyyid İbrahim Sadrettin Efendi'ye ait olduğu kitabe metninden anlaşılmaktadır.

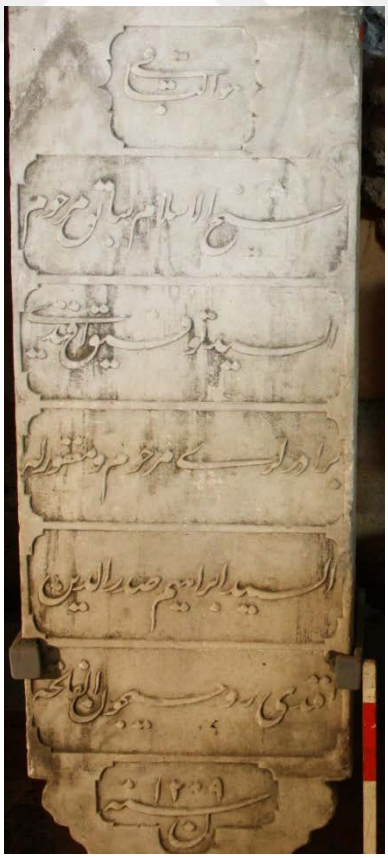

Resim 3.284.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 285 **Env. No:** 088 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 112 x 28cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hayyü'l-baki 2- Üner kazasından 3- Merhum ve mağfur 4- Merinli altmış birinci bölük 5- Murad beşe ruhuna fatiha 6- Sene 1210 M (Muharrem) 23

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 23 Muharrem 1210 / M. 9 Ağustos 1795.

Durumu: Eserin genel durumu iyi olmakla birlikte başlık kısmı kırılmış ve kaybolmuştur. Yüzeylerinde korozyon görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Tarih satırıyla beraber altı satırdan oluşan kitabesi sülüs kırması hatla yazılmış bir mezar taşıdır. Kitabede satır araları cetvel çizgileriyle ayrılmıştır. Kitabe dışında bezeme bulunmayan mezar taşının altmış birince bölüğe mensup bir yeniçeriye ait olduğu kitabe metninden anlaşılmaktadır.

Resim 3.285.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 286 **Env. No:** 110 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 145 x 36 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Ziyaretten murad bir duadır 3- Bugün bana ise yarın sanadır 4- Divan-ı Hümayun kalemi 5- Kâtiplerinden merhum 6- Ve mağfur elmuhtac ila 7- Rahmeti Rabbihil gafur 8- Salih Salim Efendi'nin 9- Ruhiçün el-fatiha 10- Sene 1210 fi 13 S (Safer)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 13 Safer 1210 / M. 29 Ağustos 1795.

Durumu: Dip kısmı tarih satırının altından kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde ise korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Tarih satırıyla beraber on satırdan oluşan kitabe kısmı sülüs kırması hat ile yazılmıştır. Satır araları cetvelli kitabenin üstündeki boyunun kısmı üzerinde katibî tipde bir başlık bulunmaktadır. Eser üzerinde, kitabe ve başlık dışında bezeme mevcut değildir. Mezar taşının Divan-ı Hümayun kâtiplerinden bir zata ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.286.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 287 **Env. No:** 007 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 78 x 25 cm

Orijinal Yeri: Galata-Şişhane civarında Meyyit Yokuşu Kabristanı

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Ağustos 1931

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Tophaneli h…... 3- Yaşında merhum ve mağfur... 4- …… İsmail Beş(e) …….. 5- …. için el-fatiha ….. 6- sene 1211

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1211 / M. 1796-97. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kenarlar ve alt kısımda büyük parçalar halinde kırık ve noksanlar mevcuttur. Bu kırıklar sebebiyle kitabe tam olarak okunamamaktadır. Yüzeylerde kirlenme ve korozyon görülmektedir.

Açıklama: Kitabelik kısmı altı satır ve satır aralarında cetveller mevcuttur. Kırma sülüs hatla yazılmış kitabesinden bir erkek mezar taşı olduğu anlaşılan eserin serpuşu yeniçeri neferleri tarafından kullanılan dardağan tipindedir. Kitabede geçen beşe ünvanından da mezar taşının bir yeniçeriye ait olduğu anlaşılmaktadır. Eser üzerinde kitabe ve başlık dışında işleme bulunmamaktadır.

Resim 3.287.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 288 **Env. No:** 156 **Türü:** Lahit Baş Taşı **Ölçüleri:** 150 x 48 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Şeyh-ül-İslâm es'seyyid Yahya 3- Tevfik Efendi merhumun 4- Halile-i muhteremesi merhume ve 5- mağfürünleha Arabzade 6- Kerimesi elhacce Rahime Hanım 7- Ruhiçün el-fatiha 8- Fi 10 Ş (Şaban) Sene 1212

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 10 Şaban 1212 / M. 28 Ocak 1798.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Tarih satırının ortasından kırılmış ve alt parçası kaybolmuştur. Yüzey ve kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırı dâhil, talik hatla yazılmış sekiz satırlık kitabesi ve piramidal tepeliği bulunan bir kadın lahit baş taşıdır. Satır araları cetvelli kitabe, kıvrımlı bitkisel motiflerlerin tekrarıyla oluşturulmuş bir bordürle çerçevelenmiştir. Kitabenin ilk satırı ile bordür arasında kalan köşelik kısımları volüdal kıvrımlı bir yaprak taç ve dallar üzerindeki İstanbul lalesi motifleriyle dolgulanmıştır. Kademeli olarak daralan bordürler halindeki tepelik yüzeyleri ise geometrik motif dizileriyle dolgulanmıştır. Kitabe metninden, mezar taşının Şeyhülislâm Yahya Tevfik Efendi'nin karısı Rahime Hanım'a ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.288.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 289 **Env. No:** 186 **Türü:** Lahit Ayak Taşı **Ölçüleri:** 210 x 73 cm
Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok
Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; 18. yüzyıl sonları.
Malzemesi: Mermer
Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde yoğun kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Bir lahtin bezemeli ayak taşıdır. Alt kısmı lahtin ön kapağını oluşturacak şekilde kare biçimlidir. Kapak kısmının ön yüzeyinde büyük bir rozet işlenmiş; bunun iki tarafına da yüzeyi, üst üste iki yaprak demeti şeklinde bitkisel düzenlemeyle dolgulu alçak kabartma birer kartuş yerleştirilmiştir. Kapak kısmının üst kısmında, göbekleri elips şeklinde olan büyük yapraklar ve geçmeler yaparak devam eden geometrik motiflerle dolgulu bir bordür yer alır. Bu bordürün altına bir sıra silme, bunun da altında püsküllü perde saçağı motiflerinden oluşan bir şetir işlenmiştir. Kapak kısmından gövdeye geçiş üçgen bir alan şeklindedir ve yüzeyi üstteki yaprak taca doğru gelişen volüdal kıvrımlı bitkisel motiflerle bezenmiştir. Gövde yüzeyinde ise çiçek açmış bir ağaç tasviri bulunmaktadur. Tepelik kısmı ise kademeli piramidal formdadır ve çeşitli motiflerle yoğun şekilde bezenmiştir.

Resim 3.289.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 290 **Env. No:** 183 **Türü:** Lahit Yan Kapağı **Ölçüleri:** 157 x 65 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; 18. yüzyıl sonları.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Sol kısmı kırıktır. Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yoğun kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin bezemeli yan kapağıdır. Ön yüzeyine, yan yana üç büyük rozet işlenmiş; rozetler arasına da yüzeyi, üst üste iki yaprak demeti şeklinde bitkisel düzenlemelerle dolgulu alçak kabartma birer kartuş yerleştirilmiştir. Üç rozetten en dışta yer alan ikisi birbirinin aynıdır. Ortadaki rozetin yüzeyi ise farklı şekilde dolgulanmıştır. Yüzeyin en üst kısmında göbekleri elips şeklinde olan büyük yapraklar ve geçmeler yaparak devam eden geometrik motiflerle dolgulu bir bordür yer alır. Bu bordürün altına bir sıra silme, bunun da altında püsküllü perde saçağı motiflerinden oluşan bir şetir işlenmiştir.

Resim 3.290.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 291 **Env. No:** 159 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 123 x 36 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- merhum ve mağfurünleh el-muhtac 3- ila rahmeti rabbihil gâfur 4- müderrisin-i kiramdan Rehavî 5- zade es'seyyid Ahmed Nesip 6- Efendi'nin ruhiçün 6- el-fatiha 7- sene 1215 fi 19 Ca (Cemazeyilevvel)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 19 Cemazeyilevvel 1215 / M. 8 Ekim 1800

Durumu: Eserin tarih satırının alt kısmı ile başlığı kırılmış ve kırılan parçalar kaybolmuştur. Kenar ve yüzeylerinde de kırık ve noksan parçalar bulunmaktaır. Yüzeyinde korozyon, kirlenme ve kitabe kısmında daha yoğun olmak üzere yosunlaşma görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Tarih satırı dâhil sekiz satırdan oluşan kitabesi talik hat ile yazılmıştır. Satır araları cetvellidir. Daha dar olan ilk ve son iki satır şemse biçimli çerçeveler içerisine alınmıştır. Kitabe dışında bezemesi mevcut değildir. Kitabe metninde geçen "müderrisin-i kiram" ifadesinden mezar taşının önemli bir medrese hocasına ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.291.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 292 **Env. No:** 137 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 123 x 24 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Derdine derman 2- Bulamayan merhum 3- Kantarcı Ahmed 4- Ağa'nın ruhuna Fatiha 5- Sene 1216

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1216 / M. 1801-02. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kenar ve yüzeylerde küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla birlikte beş satırdan oluşan kitabesi sülüs hat ile yazılmış olup satır araları cetvellidir. Üst kısmında daralarak oluşan boyun üzerinde sarık şeklinde bir başlık bulunmaktadır. Kitabe ve başlık dışında bezemesi mevcut değildir. Kitabede geçen "kantarcı" ünvanından; mezar taşının, çarşı ve pazarlara getirilen malları tartıp vergisini toplayan devlet görevlisi bir kişiye ait olduğu anlaşılmaktadır.

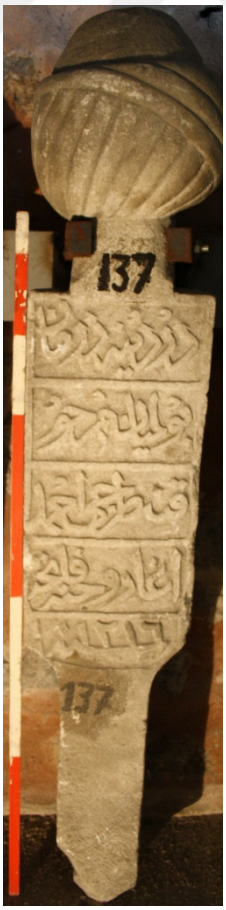

Resim 3.292.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 293 **Env. No:** 143 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 1,66 x 33 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: | Ah! 1- Beni kıl mağfiret ey Rabb-i yezdan 2- Bi'hakk-ı arş-ı azam nur-ı Kur'an 3- Gelüp kabrim ziyaret eden ihvan 4- İdeler ruhuma bir fatiha ihsan 5- Mücellit merhum Mehmed Efendi'nin 6- Halilesi Hadice Hanımın 7- Ruhiçün el-fatiha 8- Sene 1216 fi 5 Zilhicce

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 5 Zilhicce 1216 / M. 8 Nisan 1802.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin taç tepeliğinin sağ ve sol kanatları kırılmış ve kaybolmuştur. Yüzey ve kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde hafif korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Ajurlu taç tepeliği ve tarih satırı dâhil sekiz satırlık kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Satır araları cetvelli kitabede satırlar yüzeye verev olarak işlenmiştir. Tarih satırının altında uç kısmı sivriltilerek hareketlendirilmiş yarım daire bir çerçeve; ilk satırın üstünde ise dairesel bir çerçeve içine alınmış "Ah!" ünlemi bulunmaktadır. Mezar taşının tepelik kısmı yapraklarla meydana getirilmiş bir kemer; taç kısmı ise merkezdeki kâse içinden çıkan iki büyük çiçek ve bunlar etrafındaki volüdal kıvrımlı yapraklardan oluşturulmuş Osmanlı eklektik üslubunda simetrik düzenlemeler ile bezenmiştir. Tepelikten taca geçiş ajurludur. Kitabe metni ve tepelik düzenlemesinden bir kadın mezar taşı olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.293.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 294 **Env. No:** 035 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 200 x 33 cm

Orijinal Yeri: Macuncu Kasım Camii Hariminden

Müzeye Geliş Tarihi: 19 Mart 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Sevvede hu samih 2- Allah munisi küllü vahit 3- Macuni Kasım Cami-i 4- Şerif hatibi 5- Merhum Seyyid Ali 6- Efendi ruhiçün 7- Rızaenlillah fatiha 8- Sene 1217

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1217 / M. 1802-03 **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kitabe kısmının ikinci satırından kırılmış ve iki parçaya ayrılmıştır. Alt parçanın sağ üst köşesinde kırık ve noksan bir parça bulunmaktadır. Her iki parçanın da yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla birlikte araları cetvelli sekiz satırlık sülüs kitabesi ve kitabelikten sonra incelenen boyun kısmı üzerinde ilmiye burması başlığı bulunan bir mezar taşıdır. Kitabe metninden ve başlık tipinden bir din adamına ait mezar taşı olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.294.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 295 **Env. No:** 084 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 73 x 20 cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Yesirci Hasan Ağa'nın 2- Kerimesi merhume 3- Dilsir Ayşe 4- Hanım ruhuna fatiha 5- Sene 1218

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1218 / M. 1803-04. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eser üçüncü satırından kırılmış ve ikiye ayrılmıştır. Kenarlarında kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Sol alt köşesinde büyük bir parça kırık ve noksandır. Yüzeylerinde korozyon ve yoğun kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Üç cetvel çizgisi ile meydana getirilmiş dört satırlık kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Sülüs kırması hatla yazılı kitabede cümleler satırlara düzensiz şekilde yerleştirilmiştir. Biçim özellikleri bakımından bir erkek mezar taşına benzemekle birlikte kitabesinden bir kadına ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.295.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 296 **Env. No:** 102 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 110 x 21 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Merhum ve mağfur 2- Halil Beşe'nin 3- Ruhiçün el-fatiha 4- Sene 1219 12 M (Muharrem)

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 12 Muharrem 1219 / M. 23 Nisan 1804.

Durumu: Eserin sol üst köşesinde bir parça kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerde hafif korozyon görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Tarih satırıyla beraber dört satırdan oluşan kitabesi sülüs hat ile yazılmış olup kitabede satır araları cetvellidir. Kitabe kısmının üstünde, daralarak oluşan boyun üzerinde dardağan tipinde bir başlık mevcuttur. Kitabe ve başlık tipinden, mezar taşının bir yeniçeriye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.296.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 297 **Env. No:** 214 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 149 x 30 cm

Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Camii civarındaki yola kalbedilecek olan kabristan.

Müzeye Geliş Tarihi: 13 Teşrinievvel (Ekim) 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdan 3- bi-hakk-ı arş-ı azam nur-ı Ku'ran 4- Gelüp kabrimi ziyaret eden ihvan 5- ideler ruhuma bir Fatiha ihsan 6- Sabık şeyh-ül-İslâm Mehmed Salih 7- Efendizade'nin duhancıbaşısı 8- merhum ve mağfur esseyid 9- Ali Efendi'nin ruhiçün el-fatiha 10- sene 1219 fi 3 S (Safer)

Malzemesi: Mermer

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 3 Safer 1219 / M. 14 Mayıs 1804.

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırı dâhil on satırlık sülüs hatla yazılmış kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Kitabede satır araları cetvellidir. Tarih satırı da çerçeve içine alınmıştır. Kitabelik üzerinde, daralan boyun kısmı üstünde kâtibi tipte bir başlığı bulunmaktadır. Kitabe ve başlık dışında bezemesi bulunmayan mezar taşının, 18. yüzyıl şeyh-ül-İslâmlarından Mehmed Salih Efendi'nin duhancıbaşısına; yani tütün, nargile ve çubukları hazırlamakla görevli yardımcısına ait olduğu, kitabe metninden anaşılmaktadır.

Resim 3.297.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 298 **Env. No:** 038 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 176 x 30 cm

Orijinal Yeri: Silivri Kapısı Haricindeki Kabristandan

Müzeye Geliş Tarihi: 21 Mart 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Böyle buldum bu cihanı sanki bir zilli hayal 3- Kimse halimi bilmez etmez sual 4- Ben didim el hükmü…razifen her emrime 5- Böyle emir eylemiş ol zül celal 6- Gençliğine doymayan muradına ermeyen 7- Merhum ve mağfur altuncu esseyid 8- Osman beşe ruhiçin rıza'en 9- Li-llah el-fatiha sene 1219 fi 13 R (Rebiülahir)

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 13 Rebiülahir 1219 / M. 22 Temmuz 1804

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyi olmakla birlikte, yüzeylerde korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Sülüs hatla dokuz satırlık kitabesi, kitabeden sonra incelen boyun kısmı üzerinde de dardağan tipinde başlığı bulunan bir mezar taşıdır. Satır araları cetvelli kitabenin metninden ve başlık tipinden bir yeniçeriye ait mezar taşı olduğu anlaşılmaktadır. Başlık ve kitabe dışında bezeme mevcut değildir.

Resim 3.298.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 299 **Env. No:** 074 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 90 x 30cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Bir gül-i gonca iken terk 2- Eyledi valideynin bir güli idi 3- Ola cennet bu albli 4- Onuncu bölüğün merhum 5- Yemenici Muhammed Beşe 6- Ruhiçün el-fatiha 7- Sene 1219

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1219 / M. 1804-05. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber yedi satırdan oluşan kitabe sülüs kırması hat ile yazılmış olup satırlar arası cetvel çizgileriyle ayrılmıştır. Kitabesi dışında bezemesi olmayan mezar taşının bir başlığı mevcut ise de bu başlık boyun kısmı üzerinden kırılmış ve kaybolmuştur. Kitabe metninden bu mezar taşının aynı zamanda yemenicilik de yapan 10. bölüğe mensup bir yeniçeriye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.299.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 300 **Env. No:** 157 **Türü:** Lahit Baş Taşı **Ölçüleri:** 214 x 63 cm
Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Şeyh-ül-İslâm esbak 3- Ebezade hafidi elhac Sadettin 4- Efendi zevcesi merhum ve mağfürünleha 5- Elhacce Şerife Saide Hanım binti'l merhum 6- Elmebrar esseyid Yahya Tevfik Efendi 7- Ruhiçün el-fatiha 8- Sene 1220 fi 3 S (Safer)
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 3 Safer 1220 / M. 3 Mayıs 1805.
Malzemesi: Mermer
Durumu: Genel olarak iyi durumdadır. Ancak, kenar ve yüzeylerde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlilik göürlmektedir.
Açıklama: Bir lahtin kitabeli ve tepelikli baş taşıdır. Alt kısmı lahtin ön kapağını oluşturacak şekilde kare biçimlidir. Bunun üzerinde kitabelik kısmı yer alır. En üstte ise kademeli bir tepeliği bulunmaktadır. Kapak kısmının ön yüzeyine, iki yanda birer yelpaze motifi ile hareketlendirilmiş kartuş içerisinde yer alan kâse içerisindeki iki salkım üzüm tasviri işlenmiştir. Kapak kısmı ile kitabe arasında göbekleri elips şeklinde olan iki büyük yaprak ile dolgulu bir bordür yer alır. Kitabe kısmı ise tarih satırı dâhil sekiz satırlıdır ve talik hat ile yazılmıştır. Satır araları cetvelli kitabenin ilk satırı ile tepelik arasında kalan köşelik kısımları volüdal kıvrımlı bir yaprak taç ve dallar üzerindeki çiçek motifleriyle dolgulanmıştır. Kademeli olarak daralan bordürler halindeki tepelik yüzeyleri ise geometrik motif dizileriyle bezenmiştir. Kitabe metninden, lahit baş taşının Şeyhülislâm Yahya Tevfik Efendi'nin kızı Şerife Saide Hanım'a ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.300.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 301 **Env. No:** 180 **Türü:** Lahit Ayak Taşı **Ölçüleri:** 211 x 64 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok

Tarihlendirme: 157 envanter numaralı lahit baş taşının kitabesine göre; H. 3 Safer 1220 / M. 3 Mayıs 1805.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Genel olarak iyi durumdadır. Ancak, kenar ve yüzeylerde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin bezemeli ayak taşıdır. Alt kısmı lahtin ön kapağını oluşturacak şekilde kare biçimlidir. Kapak kısmının ön yüzeyine, iki yanda birer yelpaze motifi ile hareketlendirilmiş kartuş içerisinde yer alan kâse içerisindeki iki salkım üzüm tasviri işlenmiştir. Kapak kısmı ile gövde arasında göbekleri elips şeklinde olan büyük yapraklar ile dolgulu bir bordür yer alır. Gövde yüzeyinde ince uzun bir servi motifi ve bunun etrafında gelişen asma dalları ve üzüm salkımlarından meydana getirilmiş bir düzenleme bulunmaktadır. Düzenlemenin üst kısmı ile tepelik arasında kalan köşelik kısımları volüdal kıvrımlı bir yaprak taç ve dallar üzerindeki çiçek motifleriyle dolgulanmıştır. Kademeli olarak daralan bordürler halindeki tepelik yüzeyleri ise geometrik motif dizileriyle bezenmiştir. Envanter kayıtlarında herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte, bezemelerindeki paralellikten; eserin, 157 envanter numaralı lahit baş taşına ait ayak taşı olduğu anlaşılmaktadır. Lahtin yan kapağı 181 numaraya kaydedilmiştir.

Resim 3.301.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 302 **Env. No:** 181 **Türü:** Lahit Yan Kapağı **Ölçüleri:** 170 x 60 cm
Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934
Kitabe Transkripsiyonu: -
Tarihlendirme: 157 envanter numaralı lahit baş taşının kitabesine göre; H. 3 Safer 1220 / M. 3 Mayıs 1805. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Eser sağdaki kâse içinde armut motiflerinin bulunduğu kısımdan kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Ayrıca, kenarlarında küçük boyutlarda kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Bir lahtin bezemeli yan kapağıdır. Ön yüzeyine, iki yanda birer yelpaze motifi ile hareketlendirilmiş yan yana üç büyük kartuş işlenmiş, bu kartuşlardan ortadakine kâse içerisinde iki salkım üzüm; sağ ve soldakilere de kâse içerisinde armutlar şeklindeki tasvirler işlenmiştir. Yüzeyin en üst kısmında göbekleri elips şeklinde olan büyük yapraklar ile dolgulu bir bordür yer alır. Envanter kayıtlarında herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte, bezemelerindeki paralellikten; eserin, 157 envanter numaralı lahit baş taşına ait yan kapak olduğu anlaşılmaktadır. Lahtin ayak taşı 180 numaraya kaydedilmiştir.

Resim 3.302.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 303 **Env. No:** 201 **Türü:** Lahit Yan Kapağı **Ölçüleri:** 175 x 71 cm
Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Medresesi önündeki set üstünden.
Müzeye Geliş Tarihi: 2 Teşrinievvel (Ekim) 1934 (Dosya no: 83 Varide 1934)
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok **Malzemesi:** Mermer
Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; 19. yüzyıl başları.
Durumu: Sol üst köşesi kırıktır. Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Yüzeyi üzerinde, yüksek kabartma halinde işlenmiş Osmanlı ekletiktik üslübunda simetrik bir düzenleme bulunmaktadır. Düzenlemenin merkezinde, istiridye formunda bir motifle taçlandırılmış ve taban tabana yerleştirilmiş simetrik yaprak motifleri yer alır. Bunun alt kısmından etrafa doğru üzerlerine iri yapraklar işlenmiş helezonik kıvrımlar yayılmaktadır. Plastik etkisi oldukça yüksek bir düzenlemedir.

Resim 3.303.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 304 **Env. No:** 202 **Türü:** Lahit Yan Kapağı **Ölçüleri:** 175 x 75 cm
Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Medresesi önündeki set üstünden.
Müzeye Geliş Tarihi: 2 Teşrinievvel (Ekim) 1934 (Dosya no: 83 Varide 1934)
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok
Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; 19. yüzyıl başları.
Durumu: Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer
Açıklama: Yüzeyi üzerinde, yüksek kabartma halinde işlenmiş Osmanlı ekletiktik üslübunda simetrik bir düzenleme bulunmaktadır. Düzenlemenin merkezinde, istiridye formunda bir motifle taçlandırılmış ve taban tabana yerleştirilmiş simetrik yaprak motifleri yer alır. Bunun alt kısmından etrafa doğru üzerlerine iri yapraklar işlenmiş helezonik kıvrımlar yayılmaktadır. Plastik etkisi oldukça yüksek bir düzenlemedir.

Resim 3.304.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 305 **Env. No:** 203 **Türü:** Lahit Baş Taşı **Ölçüleri:** 219 x 66 cm

Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Medresesi önündeki set üstünden.

Müzeye Geliş Tarihi: 2 Teşrinievvel (Ekim) 1934 (Dosya no: 83 Varide 1934)

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Şeyh-ül-İslâm Mehmed Salih 3- Efendi zade Ahmed Esad 4- Efendi'nin mahdum-ı mükerremleri 5- bâ-paye-i Mekke-i mükerreme sabıka Galata 6- Kadısı merhum ve mağfûruleh Mustafa Hüsamettin Efendi 7- Ruhiçün el-fatiha 8- sene 1220 R (Rabiulahir) fi 13

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H.13 Rabiulahir 1220 / M. 11 Temmuz 1805.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksanlar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon ve yer yer demir küfü lekeleri görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin kitabeli ve serpuşlu baş taşıdır. Alt kısmı lahtin ön kapağını oluşturacak şekilde kare biçimlidir. Bunun üzerinde kitabelik kısmı yer alır. En üstte ise örf tipinde bir başlık bulunmaktadır. Kapak kısmının ön yüzeyinde büyük bir rozet, perde püskülü motifleri ve bezeme bordürüyle meydana getirilmiş bir düzenleme bulunmaktadır. Kitabe kısmı ise tarih satırı dâhil dokuz satırlıdır ve talik hat ile yazılmıştır. Satır araları cetvellidir. Kitabe metninden lahit baş taşının, Şeyhülislâm Mehmed Salih Efendi'nin torunu Mustafa Hüsamettin Efendi'ye ait olduğu anlaşılmaktadır. Lahtin yan kapakları 204 ve 205 numaralara kaydedilmiştir.

Resim 3.305.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 306 **Env. No:** 204 **Türü:** Lahit Yan Kapağı **Ölçüleri:** 181 x 66 cm

Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Medresesi önündeki set üstünden.

Müzeye Geliş Tarihi: 2 Teşrinievvel (Ekim) 1934 (Dosya no: 83 Varide 1934)

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok.

Tarihlendirme: 203 Env.No'lu baş taşının kitabesine göre; H.13 Rabiulahir 1220 / M. 11 Temmuz 1805.

Durumu: Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yoğun kirlenme görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Bir lahtin bezemeli yan kapağıdır. Ön yüzeyine, yan yana üç büyük rozet işlenmiş; rozetler arasına da alçak kabartma birer plaster yerleştirilmiştir. Yüzeyin en üst kısmında böbrek motifine benzer geometrik motifler ve stilize yaprak motiflerinin sırayla dizilimiyle meydana getirilmiş bir bordür yer alır. Bu bordürün altına bir sıra silme, bunun da altında püsküllü perde saçağı motiflerinden oluşan bir şerit işlenmiştir.

Resim 3.306.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 307 **Env. No:** 205 **Türü:** Lahit Yan Kapağı **Ölçüleri:** 181 x 66 cm

Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Medresesi önündeki set üstünden.

Müzeye Geliş Tarihi: 2 Teşrinievvel (Ekim) 1934 (Dosya no: 83 Varide 1934)

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok.

Tarihlendirme: 203 Env.No'lu baş taşının kitabesine göre; H.13 Rabiulahir 1220 / M. 11 Temmuz 1805.

Durumu: Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yoğun kirlenme görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Bir lahtin bezemeli yan kapağıdır. Ön yüzeyine, yan yana üç büyük rozet işlenmiş; rozetler arasına da alçak kabartma birer plaster yerleştirilmiştir. Yüzeyin en üst kısmında böbrek motifine benzer geometrik motifler ve stilize yaprak motiflerinin sırayla dizilimiyle meydana getirilmiş bir bordür yer alır. Bu bordürün altına bir sıra silme, bunun da altında püsküllü perde saçağı motiflerinden oluşan bir şerit işlenmiştir.

Resim 3.307.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 308 **Env. No:** 145 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 120 x 23 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Merhum ve mağfur 3- Kefeli tacir 4- Ebu Bekir Ağa'nın 5- Ruhiçün el-fatiha 6- Sene 1220

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1220 / M. 1805-06. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlilik ve hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber altı satırdan oluşan kitabesi sülüs hat ile yazılmış olup satır araları cetvellidir. Mezar taşının üst kısmında, daralan boyun üzerinde katibî tipte bir başlık bulunmaktadır. Başlık ve kitabeden başka bezemesi bulunmayan mezar taşının ticaretle uğraşan bir kişiye ait olduğu kitabe metninden anlaşılmaktadır.

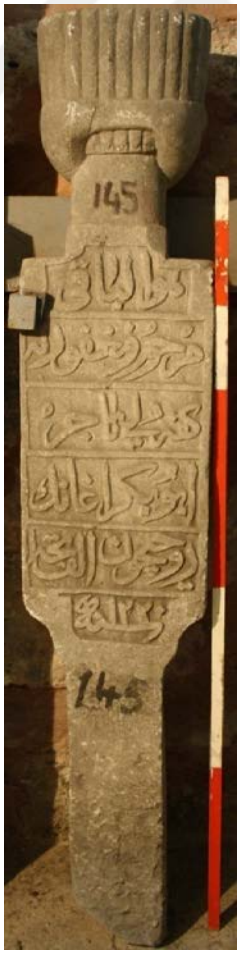

Resim 3.308.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 309 **Env. No:** 288 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 96 x 17 cm

Orijinal Yeri: Fatih Kıztaşı'ndan. **Müzeye Geliş Tarihi:** 1975

Kitabe Transkripsiyonu: 1- El-hac hafız Ali 2- Efendi'nin mahdumu 3- Mehmet Emin 4- Efendi'nin ruhiçün 5- El-fatiha Senehu 1221

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H.1221 / M. 1806-07. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Ancak, dip kısmı kırılmış ve kaybolmuştur. Sol kenarda daha büyük olmak üzere, kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır.

Açıklama: Sülus kırması hatla yazılmış beş satırlık kitabesi ve başlığı bulunan bir erkek mezar taşıdır. Kitabede satır araları cetvellidir. Kitabe üzerinde daralan boyun kısmı üzerinde katibî tipte bir başlık bulunmaktadır. Başlık ve kitabe dışında bezemesi mevcut olmayan mezar taşının eğitimli bir zata ait olduğu kitabe metni ve başlık tipinden anlaşılmaktadır.

Resim 3.309.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 310 **Env. No:** 234 **Türü:** Lahit Baş Taşı **Ölçüleri:** 190 x 50 cm

Orijinal Yeri: Fatih Çarşamba yeni yapılan yol üzeriden, Mezarlıklar Müdürlüğü tarafından müzemize nakil ettirilmiştir. **Müzeye Geliş Tarihi:** 30 Haziran 1936

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- sabıkan Rumeli kazaskeri 3- merhum ve mağfur el-muhtac 4- ila rabbihil gafur Vardarî 5- Şeyh zâde el-hâc Mehmed Efendi 6- ruhiçün el-fatiha 7- sene 1222 fi 5 R (Rabiulahir)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 5 Rabiulahir 1222 / M. 12 Haziran 1807.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Tarih satırının altından kırılmış ve iki parçaya ayrılmıştır. Ayrıca, başlığı da kırılmış ve kaybolmuştur. Mevcut iki parçanın yüzeylerinde yoğun korozyon ve üst parçada daha fazla olmak üzere yosunlaşma görülmektedir.

Açıklama: Bir lahitin kitabeli ve bezemeli baş taşıdır. Alt kısmı lahtin ön kapağını oluşturacak şekilde kare formludur. Kapak kısmının yüzeyi merkezdeki oval bir rozet etrafında gelişen volüdal kıvrımlı bitkisel motiflerden oluşan simetrik bir düzenleme ile bezenmiştir. Kapak ile kitabelik arasına püsküllü perde saçağı motiflerinden oluşan bir şetir işlenmiştir. Kitabe kısmı ise tarih satırı dâhil yedi satırlıdır ve talik hat ile yazılmıştır. Satır araları cetvelli kitabenin ilk satırı üstündeki köşelik kısımları yuvarlak kemer üzerinde gelişen volüdal kıvrımlı bir yaprak taç düzenlemesiyle dolgulanmıştır. Kitabe metninden; eserin, ilmiye sınıfının yüksek dereceli görevlilerinden bir zata ait olduğu anlaşılmaktadır. Lahtin yan kapaklarından biri 239 numaraya kaydedilmiştir.

Resim 3.310.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 311 **Env. No:** 239 **Türü:** Lahit Yan Kapağı **Ölçüleri:** 183 x 80 cm
Orijinal Yeri: Fatih Çarşamba yeni yapılan yol üzeriden, Mezarlıklar Müdürlüğü tarafından müzemize nakil ettirilmiştir. **Müzeye Geliş Tarihi:** 30 Haziran 1936
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok
Tarihlendirme: 234 envanter numaralı baş taşının kitabesine göre; H. 5 Rabiulahir 1222 / M. 12 Haziran 1807. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Sol üst köşesinde kırık ve noksan bir parçası mevcuttur. Kenar ve yüzeylerinde de küçük boyutlu kırık ve noksanlar bulunmaktadır. Yüzeylerinde ise hafif korozyon ve kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Bir lahtin bezemeli yan kapağıdır. Dış yüzeyi oval bir rozet etrafında gelişen volüdal kıvrımlı bitkisel motiflerle meydana getirilmiş düzenlemelerle bezenmiştir. Bu düzenlemeler arasına yine volütlü kıvrımları bulunan dikey formlu bitkisel bezemeler bulunmaktadır. Yüzeyin üst kısmı püsküllü perde saçağı motiflerinin dizilimi ile meydana getirilmiş bir bordürle sınırlandırılmıştır. Bezemelerdeki paralellikten eserin 234 envanter numaralı lahit baş taşına ait yan kapak olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.311.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 312 **Env. No:** 165 **Türü:** Lahit Ayak Taşı **Ölçüleri:** 110 x 43 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Envanter kayıtlarına göre; H.1222 / M.1807-08.

Durumu: Genel durumu iyidir. Yüzey ve kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin tepelikli ayak taşıdır. Envanter kaydında, H. 1222 tarihli bir lahit baş taşının ayak taşı olduğu belirtilmiştir. Kitabesi yoktur. Alt kısmı lahtin ön kapağını oluşturacak şekilde kare biçimlidir. Bunun üzerinde diktörgen bir form şeklindeki gövde kısmı bulunmaktadır. Gövde üzerinde de eliptik formda başlığa benzer bir tepelik kısmı mevcuttur. Kapak kısmının ön yüzeyine, büyük boyutlu bir çiçek rozet işlenmiştir. Kapak ile gövde kısmı arasında geometrik motiflerin dizilimiyle oluşturulmuş bir bordür yer almaktadır. Gövde yüzeyi bir kâseden çıkan iki bölümlü bir ağaç tasviri ile bezenmiştir. Tepelik yüzeyine ise yan yana üç daire motifi işlenmiştir.

Resim 3.312.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 313 **Env. No:** 166 **Türü:** Lahit Yan Kapakları **Ölçüleri:** Herbiri 84x33 cm **Orijinal Yeri:** Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934 **Kitabe Transkripsiyonu:** Kitabe yok **Malzemesi:** Mermer **Tarihlendirme:** Envanter kayıtlarına göre; H.1222 / M.1807-08.

Durumu: İki parçanın da genel durumları iyidir. Ancak, 166-A'ya kayıtlı parçanın sol üst köşesinde boyutça daha büyük kırık ve noksan bir parça bulunmaktadır. Bunun dışında iki parçanın da kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tamamen aynı form ve dekorasyonda olan iki adet lahit yan kapağıdır. Envanter kaydında, H. 1222 tarihli bir lahit başlığına ait olduğu belirtilmiştir. Dış yüzeylerine yan yana üç adet büyük boyutlu çiçek rozet işlenmiş ve bunlar alt ve üstte yer alan düz şeritler halindeki birer silme ile çerçevelenmiştir. Yüzeyin en üst kısmında da birbirini takip eden lotus motifleriyle oluşturulmuş bir bordür bulunmaktadır.

Resim 3.313.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 314 **Env. No:** 031 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 160 x 24 cm

Orijinal Yeri: Macuncu Kasım Camii Hariminden

Müzeye Geliş Tarihi: 19 Mart 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Ah ile zar kılarak tazeliğine doyamadan 2- çün ecel peymanesi dolmuş murad almadım 3- hasreten fani cihanda tülü ömür sürmedim 4- firkate takdir bu imiş ta ezelden bilmedim 5- yirmi beş bölüğün merhum 6- ve mağfur Kastamonulu Mefa oğlu 7- yazıcı esseyid Ali Ağa'nın 8- ruhiçün el-fatiha sene 1226 fi N (Ramazan)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. Ramazan 1226 / M. Eylül-Ekim 1811.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kitabe kısmının sekizinci satırından kırılmış ve iki parçaya ayrılmıştır. Kenarları üzerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Sülüs hatla yazılmış sekiz satırlık kitabesi ve dardağan tipinde sarığı bulunan bir mezar taşıdır. Kitabede satır araları cetvellidir. Tarih satırının hemen altına bir balık motifi; balığın sağına bölük kelimesinin kısaltması olan kaf (ك) harfi, soluna ise 25 (٢٥) rakamı işlenmiştir. Kitabe metninden de anlaşılacağı üzere; bu düzenleme mezar taşının sahibi zattın 25. yeniçeri bölüğüne mensup olduğuna işaret etmektedir.

ك ٢٥ (K 25)

Resim 3.314.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 315 **Env. No:** 120 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 163 x 23 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- El baki 2- Kaatçı elhac 3- Mehmed Ağa'nın oğlu 4- Gencliğine doymıyan 5- Merhum ve mağfur 6- Es'seyid Mustafa ruhuna 7- Fatiha 8- Sene 1227

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1227 / M. 1812-13. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber sekiz satırdan oluşan kitabesi sülüs hat ile yazılmış olup satır araları cetvellidir. Mezar taşının üst kısmında daralan boyun üzerinde katibî tipinde bir başlık bulunmaktadır. Kitabe ve başlık dışında bezemesi mevcut değildir. Kitabe metni ve başlık tipinden eğitimli bir kâğıtçı esnafı olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.315.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 316 **Env. No:** 032 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 248 x 30 cm

Orijinal Yeri: Macuncu Kasım Camii Hariminden

Müzeye Geliş Tarihi: 19 Mart 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hallaku'l-baki 2- Razı şah gamkim olup dumah ah-ı efgan eyledim 3- Güş edüp ahbabı ihvan derdle ah eyledim 4- Buyi arzada kalmadı üstad-ı kâmil bi-gümen 5- Her tabib ilmi kadar bu zata timar eyledi 6- Cümlesi dermanda aciz kaldılar ah neyleyeyim 7- Azrail oldu tabib derdime derman eyledi 8- Nuş edüp camı ecelden eyledim can-ı şehit 9- Valideynin bağrını ıhrak-ı kimnar eyledim 10- Hakteala her muradın vere anın daima 11- Kim ki bu merhuma bir fatiha ihsan eyledin 12- Dedi Vehbi-çün Mehmed Esad'ın tarihini 13- Terk edüp mulk-i femayı azm-ı ukla eyledi 14- Sene 1229

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1229 / M. 1813-14.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kitabe kısmının onuncu satırından kırılmış ve iki parçaya ayrılmıştır. Yüzeylerde korozyon ve hafif kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırı ile birlikte on dört satırlık sülüs hatla yazılmış bir kitabesi, kitabelik kısmı üzerinde incelen boyun bölümünden sonra da katibî tarzda kavuğu bulunan bir mezar taşıdır. Kitabelik kısmında satır araları cetvellidir. Kitabe metninden, mezar taşının amansız bir hastalığa yakalanarak vefat eden bir kişiye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.316.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 317 **Env. No:** 139 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 140 x 23 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 9 Mayıs 1934 **Malzemesi:** Mermer

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Ziyaretten murad bir 2- Duadır bugün bana 3- İse yarın sanadır 4- Divan-ı Humayun kalemi 5- Kâtiplerinden merhum 6- Hüseyin Feyzi 7- Efendi'nin ruhuna 8- El-fatiha 7 Şevval 1229

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 7 Şevval 1229 / M. 22 Eylül 1814.

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırı dâhil sekiz satırdan oluşan kitabe kısmı sülüs kırması hat ile yazılmış olup satır araları cetvellidir. Mezar taşının üst kısmında daralarak oluşturulmuş boyun üzerinde katibî tipinde bir başlık bulunmaktadır. Kitabe metni ve başlık tipinden mezar taşının saray divanında görevlendirilmiş iyi eğitimli bir kâtibe ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.317.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 318 **Env. No:** 124 **Türü:** Mezar Başı **Ölçüleri:** 170 x 25 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Ziyaretten murad bir duadır 2- Bugün bana ise yarın sanadır 3- Merhum ve mağfur taburancı 4- Nalbant Mehmed Beşe 5- Ruhiçün el-fatiha 6- Sene 1230

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1230 / M. 1814-15. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde ise korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırı dâhil yedi satırdan oluşan kitabesi sülüs kırması hat ile yazılmış olup satır araları cetvellidir. Kitabenin üst kısmında daralarak oluşan boynun üzerinde dardağan tipinde bir başlık bulunmaktadır. Kitabe metni ve başlık tipinden, mezar taşının bir yeniçeriye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.318.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 319 **Env. No:** 209 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 241 x 70 cm

Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Camii civarındaki yola kalbedilecek olan kabristan.

Müzeye Geliş Tarihi: 13 Teşrinievvel (Ekim) 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- merhum ve mağfur el-muhtac 3- ilâ rabbihil gafur 4- şeyh-ül-İslâm esbak 5- Mehmed Salih Efendi zade 6- Ahmed Esad Efendi 7- ruh-i şerifleriçün 8- el-fatiha | sene 1230

Yan Yüzeydeki Kitabenin Transkripsiyonu: 1- Vasıl-ı rahmet-i hak 2- şeyh-ül-İslâm 3- Ahmed Esad 4- Efendi ruhuna 5- el-fatiha sene 1230

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1230 / M. 1814-15.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kenarları üzerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeyi üzerinde yer yer demir küfü lekeleri görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin kitabeli ve serpuşlu baş taşıdır. Alt kısmı lahtin ön kapağını oluşturacak şekilde kare biçimlidir. Kapak kısmının ön yüzeyine, iki yanda birer yelpaze motifi ile hareketlendirilmiş kartuş içerisinde yer alan kâse içerisindeki üzüm salkımları tasviri işlenmiştir. Bunun üzerinde püsküllü perde saçağı motiflerinden oluşan bir şerit yer almaktadır. Kapak ile kitabelik arasında kalan bordür ve geçiş kısımları volüdal kıvrımlı çiçek dalları ile dolgulanmıştır. Kitabe kısmı ise tarih satırı dâhil sekiz satırlıdır ve talik hat ile yazılmıştır. Satır araları cetvelli kitabenin ilk satırın üstünde bulunan köşelik kısımları volüdal kıvrımlı bir yaprak taç ve dallar üzerindeki çiçek motifleriyle dolgulanmıştır. Eserin, örf tipinde bir başlığı mevcuttur. Kitabe metninden lahit baş taşının, Şeyhülislâm Mehmed Salih Efendi'nin oğlu Ahmed Esad Efendi'ye ait olduğu anlaşılmaktadır. Lahtin diğer parçaları 210, 211 ve 212 numaralara kaydedilmiştir.

Resim 3.319.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 320 **Env. No:** 210 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 225 x 68 cm

Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Camii civarındaki yola kalbedilecek olan kabristan.

Müzeye Geliş Tarihi: 13 Teşrinievvel (Ekim) 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: 209 envanter numaralı lahit baş taşının kitabesine göre; H. 1230 / M. 1814-15.

Durumu: Kenar ve yüzeylerde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin bezemeli ayak taşıdır. Alt kısmı lahtin ön kapağını oluşturacak şekilde kare biçimlidir. Kapak kısmının ön yüzeyine, iki yanda birer yelpaze motifi ile hareketlendirilmiş kartuş içerisinde yer alan kâse içerisindeki üzüm salkımları tasviri işlenmiştir. Gövde yüzeyinde ise kâseden çıkan bir servi ağacı ve bunun etrafında gelişen asma dalları ile üzüm salkımlarından meydana getirilmiş bir düzenleme bulunmaktadır. Düzenlemenin üst kısmında volüdal kıvrımlı bir yaprak taç ile dolgulanmıştır. Envanter kayıtlarında; eserin, 209 envanter numaralı lahit baş taşına ait ayak taşı olduğu belirtilmiştir. Diğer parçaları 211 ve 212 numaralara kaydedilmiştir.

Resim 3.320.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 321 **Env. No:** 211 **Türü:** Lahit Yan Kapağı **Ölçüleri:** 183 x 74 cm

Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Camii civarındaki yola kalbedilecek olan kabristan.

Müzeye Geliş Tarihi: 13 Teşrinievvel (Ekim) 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: 209 envanter numaralı lahit baş taşının kitabesine göre; H. 1230 / M. 1814-15.

Durumu: Kenar ve yüzeylerde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin bezemeli yan kapaklarından birdir. Yüzeyi üzerine, sağ ve solunda birer yelpaze motifi bulunan kartuş içerisine alınmış kâse içinde üzüm salkımları şeklinde olan iki rozet düzenlemesi işlenmiştir. Bunlar arasında da yüzeyi, vazodan çıkan çiçek buketi tasviriyle dolgulu alçak kabartma bir kartuş yerleştirilmiştir. En üst kısımda ise püsküllü perde şaçağı şeklinde bir bordür bulunmaktadır. Lahtin diğer parçaları 209, 210 ve 212 numaralara kaydedilmiştir.

Resim 3.321.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 322 **Env. No:** 212 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 183 x 74 cm

Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Camii civarındaki yola kalbedilecek olan kabristan.

Müzeye Geliş Tarihi: 13 Teşrinievvel (Ekim) 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: 209 envanter numaralı lahit baş taşının kitabesine göre; H. 1230 / M. 1814-15.

Durumu: Kenar ve yüzeylerde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin bezemeli yan kapaklarından birdir. Yüzeyi üzerine, sağ ve solunda birer yelpaze motifi bulunan kartuş içerisine alınmış kâse içinde üzüm salkımları şeklinde olan iki rozet düzenlemesi işlenmiştir. Bunlar arasında da yüzeyi, vazodan çıkan çiçek buketi tasviriyle dolgulu alçak kabartma bir kartuş yerleştirilmiştir. En üst kısımda ise püsküllü perde şaçağı şeklinde bir bordür bulunmaktadır. Lahtin diğer parçaları 209, 210 ve 211 numaralara kaydedilmiştir.

Resim 3.322.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 323 **Env. No:** 144 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 125 x 35 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hayyü'l-baki 2- Merhum ve mağfur el'muhtaç 3- İla rahmeti rabbihil gafur 4- Çivizade elhac 5- Kâğadcı Mehmed 6- Ağa'nın ruhuna el-fatiha 7- Sene 1230 fi 27 Ra (Rabiulevvel)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 27 Rabiulevvel 1230 / M. 9 Mart 1815.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eser kitabesinin ilk satırının hemen üzerinden kırılmış ve üst kısmı kaybolmuştur. Kenar ve yüzeylerde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırı dâhil yedi satırdan oluşan kitabesi celi sülüs hat ile yazılmış olup satır araları cetvellidir. Daha dar olan tarih satırı alt kısmı bursa kemeri biçminde bir çerçeve içine alınmıştır. Kitabe dışında bezemesi bulunmayan mezar taşının bir kâğıtçı esnafına ait olduğu kitabe metninden anlaşılmaktadır.

Resim 3.323.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 324 **Env. No:** 196 **Türü:** Lahit Baş Taşı **Ölçüleri:** 248 x 74 cm

Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Medresesi önündeki set üstünden.

Müzeye Geliş Tarihi: 2 Teşrinievvel (Ekim) 1934 (Dosya no: 83 Varide 1934)

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Rumeli payesi olup sabıkan 3- sadr-ı Anadolu şeyh-ül-İslâm 4- esbak merhum Mehmed Salih Efendi 5- zade cennet mekân Ahmed Esad Efendi 6- mahdumu merhum ve mağfûruleh 7- Mehmed Salih Efendi ruhiçün el-fatiha 8- sene 1231

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1231/ M. 1815-16.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin başlığı boyun kısmının altından kırılmıştır. Kırılan parça mevcuttur. Yüzey ve kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde, başlık kısmında daha çok olmak üzere, korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Bir lahitin kitabeli ve bezemeli baş taşıdır. Örf tipinde bir başlığı mevcuttur. Alt kısmı lahtin ön kapağını oluşturacak şekilde kare formludur ve yüzeyi dairesel bir çelenk içinden geçen yarım daire asma çelenklerle bezenmiştir. Düzenleme en dışta birer plasterle sınırlandırılmıştır. Kapak ile kitabelik arasında kalan bordür ve geçiş kısımları volüdal kıvrımlı çiçek dalları ile dolgulanmıştır. Kitabe kısmı ise tarih satırı dâhil sekiz satırlıdır ve talik hat ile yazılmıştır. Satır araları cetvelli kitabenin ilk satırın üstünde bulunan köşelik kısımları volüdal kıvrımlı bir yaprak taç ve dallar üzerindeki çiçek motifleriyle dolgulanmıştır. Ayrıca, kitabenin uzun kenarları burmalı sütünceler şeklinde işlenerek hareketlendirilmiştir. Kitabe metninden; eserin, şeyh-ül-İslâm sülalesinden bir zata ait olduğu anlaşılmaktadır. Lahtin diğer parçaları 197, 198 ve 206 numaralara kaydedilmiştir.

Resim 3.324.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 325 **Env. No:** 197 **Türü:** Lahit Yan Kapağı **Ölçüleri:** 193 x 76 cm

Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Medresesi önündeki set üstünden.

Müzeye Geliş Tarihi: 2 Teşrinievvel (Ekim) 1934 (Dosya no: 83 Varide 1934)

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe Yok

Tarihlendirme: 196 Env. No'lu baş taşının kitabesine göre; H. 1231/ M. 1815-16.

Durumu: Üst sol köşesinde bir parça kırık ve noksandır. Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Bir lahtin bezemeli yan kapağıdır. Dış yüzeyi alçak kabartma iki adet plaster ile bölümlere ayrılmış ve her bir bölüm dairesel bir çelenk işlenmiştir. Çelenk motifleri, plasterlerin üst kısımlarına bağlanmış ve her bölüm üzerinde yarım daire oluşturacak şekilde düzenlenmiş asma çelenk motifleri ve bunların bağlantı noktalarından aşağı uzanan yapraklı dallarla bezelidir. Yüzeyin en üst kısımında kıvrım dallar üzerindeki çiçek motiflerin dizilimiyle oluşturulmuş bir bordür bulunmaktadır. Envanter kayıtlarında herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte, bezemelerindeki paralellikten; eserin, 196 envanter numaralı lahit baş taşına ait yan kapak olduğu anlaşılmaktadır. Lahtin diğer parçaları 198 ve 206 numaralara kaydedilmiştir.

Resim 3.325.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 326 **Env. No:** 198 **Türü:** Lahit Yan Kapağı **Ölçüleri:** 193 x 76 cm
Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Medresesi önündeki set üstünden.
Müzeye Geliş Tarihi: 2 Teşrinievvel (Ekim) 1934 (Dosya no: 83 Varide 1934)
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok
Tarihlendirme: 196 Env. No'lu baş taşının kitabesine göre; H. 1231/ M. 1815-16.
Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde ise korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer
Açıklama: Bir lahtin bezemeli yan kapağıdır. Dış yüzeyi alçak kabartma iki adet plaster ile bölümlere ayrılmış ve her bir bölüm dairesel bir çelenk işlenmiştir. Çelenk motifleri, plasterlerin üst kısımlarına bağlanmış ve her bölüm üzerinde yarım daire oluşturacak şekilde düzenlenmiş asma çelenk motifleri ve bunların bağlantı noktalarından aşağı uzanan yapraklı dallarla bezelidir. Yüzeyin en üst kısımında kıvrım dallar üzerindeki çiçek motiflerin dizilimiyle oluşturulmuş bir bordür bulunmaktadır. Envanter kayıtlarında herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte, bezemelerindeki paralellikten; eserin, 196 envanter numaralı lahit baş taşına ait yan kapak olduğu anlaşılmaktadır. Lahtin diğer parçaları 197 ve 206 numaralara kaydedilmiştir.

Resim 3.326.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 327 **Env. No:** 206 **Türü:** Lahit Ayak Taşı **Ölçüleri:** 235 x 75 cm
Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Medresesi önündeki set üstünden.
Müzeye Geliş Tarihi: 2 Teşrinievvel (Ekim) 1934 (Dosya no: 83 Varide 1934)
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok
Tarihlendirme: 196 Env. No'lu baş taşının kitabesine göre; H. 1231/ M. 1815-16.
Malzemesi: Mermer
Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde ise hafif korozyon ve kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Bir lahitin bezemeli ayak taşıdır. Alt kısmı lahtin ön kapağını oluşturacak şekilde kare formludur ve yüzeyi dairesel bir çelenk içinden geçen yarım daire asma çelenklerle bezenmiştir. Düzenleme en dışta birer plasterle sınırlandırılmıştır. Kapak ile kitabelik arasında kalan bordür ve geçiş kısımları volüdal kıvrımlı çiçek dalları ile dolgulanmıştır. Gövde kısmı ise kaseden çıkan büyük boyutlu ve dalları üzerinde çiçekler bulunan bir agaç tasviri ile bezenmiştir. Bunun üzerideki köşelik kısımları volüdal kıvrımlı bir yaprak taç ve dallar üzerindeki çiçek motifleriyle dolgulanmıştır. Ayrıca, gövdenin uzun kenarları burmalı sütünceler şeklinde işlenerek hareketlendirilmiştir. Tepelik kısmı ise pramidal forlu ve yivlidir. Envanter kayıtlarında herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte, bezemelerindeki paralellikten; eserin, 196 envanter numaralı lahit baş taşına ait ayak taşı olduğu anlaşılmaktadır. Lahtin diğer parçaları 197 ve 198 numaralara kaydedilmiştir.

Resim 3.327.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 328 **Env. No:** 193 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 129 x 24 cm

Orijinal Yeri: Abdüsselam Tekkesi hariminden.

Müzeye Geliş Tarihi: 18 Temmuz 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Yahu 2- Said Ağa hayali-i hünerverid-i can attı 3- Bakınca suret-i hayret feza-i bezm-i firdevse 4- Cihanın zıll-i zail olduğun fehm eyleyüp ahir 5- Değişti zevk-i dünya-i safa-i bezm-i firdevse 6- Bihişti seyr edenler söyledi mücenle tarihin 7- Hayal-i perde kurdu ta veray-ı bezm-i firdevse 8- 1231

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1231 / M. 1815-16. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eser kitabe kısmının yedinci satırından kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Üst kısmının durumu daha iyi olmakla birlikte, her iki parçanın kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksanlar mevcuttur. Yüzeylerinde ise korozyon ve alt parçada çok daha yoğun olmak üzere kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırı dâhil sekiz satırdan oluşan kitabesi sülüs hat ile yazılmıştır. Satır araları cetvelli kitabede satırlar yüzeye verev olarak işlenmiştir. Kitabenin üst kısmında daralarak oluşan boyun üzerinde nezkep tipinde bir başlık bulunmaktadır. Başlık tipinden, mezar taşının, sivil halktan bir kişiye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.328.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 329 **Env. No:** 123 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 160 x 36 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hayyü'l-baki 2- Ey felek kaddim bükülsün 3- Ber-murad ettin beni ben murada 4- Ermişken ne murad ettin beni 5- Halimi vaz etmişken 6- Şehide giden kahatci 7- Elhac Mehmed Ağa'nın 8- Halilesi merhume ve mağfure 9- Züleyha Hanım ruhuna fatiha 10- Sene 1232 fi 12 B (Recep)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 12 Recep 1232 / M. 28 Mayıs 1817.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer yoğun kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber on satırdan oluşan kitabesi sülüs kırması hat ile yazılmış olup satır araları cetvellidir. Tarih satırı da ayrı çerçeve içine alınmıştır. Mezar taşının sivri alınlık biçminde bir tepeliği mevcuttur. Tepeliğin merkezindeki yarım daire alan içerisine kitabenin ilk satırı olan "Hüve'l-hayyü'l-baki" ibaresi işlenmiş bunun etrafı ise Osmanlı barok üslüpta iri yaprak motifleriyle hareketlendirilmiştir. Kitabe metni ve tepelik bezemesinden bir hanım mezar taşı olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.329.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 330 **Env. No:** 199 **Türü:** Lahit Baş Taşı **Ölçüleri:** 246 x 75 cm
Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Medresesi önündeki set üstünden.
Müzeye Geliş Tarihi: 2 Teşrinievvel (Ekim) 1934 (Dosya no: 83 Varide 1934)
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Şeyh-ül-İslâm esbak Salih Efendi zade 3- Ahmed Esad Efendi mahdumu 4- Mustafa Hüsamettin Efendi 5- merhumun kerime-i muhteremeleri 6- merhume ve mağfûruleha Hatice 7- Sâmiha Hanım ruhiçün el-fatiha 8- Sene 1234 **Yan Yüzeydeki Kitabenin Transkripsiyonu:** 1- Vasıl-ı rahmet 2- rabb-i âlemin 3- Mustafa Hüsamettin 4- Efendi merhumun 5- kerime-i muhteremeleri 6- Hatice Samiha Hanım 7- Ruhiçün el-fatiha 8- Sene 1234
Malzemesi: Mermer
Durumu: Genel durumu iyidir. Ancak, kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları bulunmaktadır. Yüzeyinde yer yer pas lekeleri mevcuttur.
Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1234/ M. 1818-19.
Açıklama: Alt kısmı, ön kapağı oluşturacak şekilde kare biçimli olan bir lahit baş taşıdır. Kapak kısmının ön yüzeyi plasterler, çiçekli yaprak demetleri ve asma çelenklerle bezelidir. Kitabe kısmı ise tarih satırı dâhil sekiz satırlıdır ve talik hat ile yazılmıştır. Satır araları cetvelli kitabenin ilk satırı ile tepelik arasında kalan köşelik kısımları volüdal kıvrımlı bir yaprak taç ve dallar üzerindeki çiçek motifleriyle dolgulanmıştır. Kitabelik kısmının yan yüzeyinde talik hatla yazılmış, yedi satırlık ikinci bir kitabe mevcuttur ve bu kitabenin ilk satırının üzerinde bir yaprak taç düzenlemesi bulunmaktadır. Ayrıca, kitabelik kısmının köşeleri helozonik sütüncelerle hareketlendirilmiştir. Eserin tepeliği ise vazodan çıkan yapraklı dallar üzerindeki gül ve karanfil motiflerini çerçeveleyen volüdal kıvrımlı iri bir yaprak taç ile bezelidir. Tepeliğin merkezine beş köşeli yıldız etradındaki geometrik düzenleme şeklindeki "Kadirî gülü" olarak tabir edilen tarikat remzi işlenmiştir.

Resim 3.330.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 331 **Env. No:** 200 **Türü:** Lahit Ayak Taşı **Ölçüleri:** 219 x 75 cm

Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Medresesi önündeki set üstünden.

Müzeye Geliş Tarihi: 2 Teşrinievvel (Ekim) 1934 (Dosya no: 83 Varide 1934)

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; 19. yüzyıl ilk çeyreği.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Sol alt köşesi kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde ise hafif kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin bezemeli ayak taşıdır. Kitabesi yoktur. Alt kısmı lahtin ön kapağını oluşturacak şekilde kare formludur. Bunun üzerinde de dikdörtgen prizma formunda gövde kısmı yer alır. Kapak kısmının ön yüzeyi plasterler, çiçekli yaprak demetleri ve asma çelenklerle bezelidir. Gövde kısmı yüzeyine ise vazoya benzer bir motiften çıkan üst üste yaprak demetleri ve bunların etrafında daireler oluşturan kıvrım dallardan meydana getirilmiş bir düzenleme işlenmiştir. Düzenleme en üstte pramidal formlu ve yüzeyi yivli bir tepelikle taçlandırılmıştır. Envanter kayıtlarında, eserin 199 envanter numaralı lahit baş taşına ait ayak taşı olduğu belirtilmiştir.

Resim 3.331.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 332 **Env. No:** 219 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 96 x 36 cm

Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Camii civarındaki yola kalbedilecek olan kabristan.

Müzeye Geliş Tarihi: 13 Teşrinievvel (Ekim) 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; 19. yüzyıl ilk çeyreği.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Üst sol köşesinde bir parça kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarları üzerinde de kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin bezemeli yan kapağıdır. Yüzeyi alçak kabartma üç adet plaster ile bölümlere ayrılmış ve her bir bölüme bir merkezden çıkan dallı çiçek motifleriyle bezeli yaprak buketleri işlenmiştir. En sağ ve en soldaki bölüm lahit ön ve arka kapağıyla birleştiğinde tamamlanacak şekilde yarım haldedir. Ayrıca, lahit yüzeyi; plasterlerin üst kısımlarına bağlanmış ve her bölüm üzerinde yarım daire oluşturacak şekilde düzenlenmiş girland motifleri ve bunların bağlantı noktalarından aşağı uzanan yapraklı dallarla bezelidir. Yüzeyin en üst kısımında geometrik motiflerin dizilimiyle oluşturulmuş bir bordür bulunmaktadır.

Resim 3.332.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 333 **Env. No:** 238 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 275 x 70 cm

Orijinal Yeri: Fatih Çarşamba yeni yapılan yol üzeriden, Mezarlıklar Müdürlüğü tarafından müzemize nakil ettirilmiştir. **Müzeye Geliş Tarihi:** 30 Haziran 1936

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hayyü'l-baki 2- sabıka Rumeli kazaskeri 3- Vardarî Şeyhzâde Mehmed Efendi'nin 4- halile-i muhteremesi merhume ve mağfûruleha 5- el-muhtac ila rahmeti rabbihil'gafur 6- Hatice Kadın'ın ruhiçün 7- rızâen lillâhi'l- 8-fâtiha 9- sene 1234 fi 29 Za (Zilkade)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 29 Zilkade 1234 / M. 19 Eylül 1819.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eser kitabe kısmının yedinci satırından kırılmış ve iki parçaya ayrılmıştır. Her iki parçanın da kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksanlar vardır. Sağ taraftaki daha büyük olmak üzere tepelik kısmında da noksan parçalar bulunmaktadır. Alt parçada yoğun olmak üzere; yüzeylerde kirlenme ve korozyon görülmektedir.

Açıklama: Taç tepelikli bir kadın mezar taşıdır. Tarih satırı dâhil dokuz satırlık, istifli sülüs hatla yazılmış kitabesi bulunmaktadır. Kitabede satır araları cetvellidir. Kitabe kısmı iki yanda yer alan; yüzeyi alt-üst geçmeler ve yaprak motifleriyle bezeli bir bordürle çerçevelenmiştir. Kitabenin ilk satırı üzerindeki köşelik kısımları yuvarlak kemer üzerinde gelişen volüdal kıvrımlı iri yapraklarla meydana getirilmiş simetrik bir düzenlemeyle dolgulanmıştır. Bunun üzerinde, alınlık şeklinde bir tepelik kısmı; tepelik üzerinde de sağ ve sol kısımları ajurlu bir yaprak taç düzenlemesi yer almaktadır. Yaprak tacın sağ tarafınaki ajurlu kısım kırılmış ve kaybolmuştur. Tepelik kısmının yüzeyine ise bir merkezden çıkan ve üç yöne doğru gelişen gül dalları şeklinde bir düzenleme işlenmiştir. Kitabe metninden, mezar taşının ilmiye sınıfından yüksek dereceli bir görevlinin hanımına ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.333.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 334 **Env. No:** 155 **Türü:** Mezar Ayak Taşı **Ölçüleri:** 210 x 46 cm
Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok
Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; 19. yüzyıl başları.
Malzemesi: Mermer
Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde yoğun kirlilik görülmektedir.
Açıklama: Envanter kaydında, Şerife Hasene Hanım'a ait 154 numaralı mezar baş taşının ayak taşı olduğu belirtilmiştir. Kitabesi bulunmamaktadır. Tepelik kısmı ve yüzeyi Osmanlı eklektik üslubundaki düzenlemelerle yoğun şekilde bezenmiştir. Tepelik kısmı volüdal kıvrımlarla hareketlendirilmiş bir yaprak taç şeklindedir. Yüzeyinde ise bir kâse içerisinen çıkan helozonik gövde üzerindeki yapraklı ve çiçekli dallar ile meydana getirilmiş büyük boyutlu girift bir düzenleme yer almaktadır. Düzenleme, alt üst geçmeler yaparak devam eden yaprak motifleriyle oluşturulmuş bir bordür içine alınmıştır.

Resim 3.334.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 335 **Env. No:** 237 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 270 x 50 cm

Orijinal Yeri: Fatih Çarşamba yeni yapılan yol üzeriden, Mezarlıklar Müdürlüğü tarafından müzemize nakil ettirilmiştir. **Müzeye Geliş Tarihi:** 30 Haziran 1936

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- faziletli Rumeli 3- kazaskeri payesi olan 4- merhum Vardarî Şeyhzâde Efendi'nin 5- mahdumu müderris-i kiramdan 6- Zekeriya Efendi'nin mahdum-ı mükerremleri 7- müderris-i kiramdan merhum 8- Mehmed Şerif Molla ruhiçün 9- el-fatiha sene 1235 fi 25 M (Muharrem)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 25 Muharrem 1235 / M. 13 Kasım 1819.

Durumu: Tarih satırının hemen altından ve başlık kısmından kırılmıştır. Kırılan alt kısım ve başlık kaybolmuş, sadece gövde kısmı mevcuttur. Gövde kısmı yüzeyinde hafif kirlenme görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Tarih satırı dâhil on satırlık kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Kitabe talik hat ile yazılmıştır. Satır araları cetvelli kitabenin ilk satırı üstündeki köşelik kısımları yuvarlak kemer üzerinde gelişen volüdal kıvrımlı bir yaprak taç düzenlemesiyle dolgulanmıştır. Kitabe metninden; eserin, ilmiye sınıfının yüksek dereceli görevlilerinden bir zata ait olduğu anlaşılmaktadır.

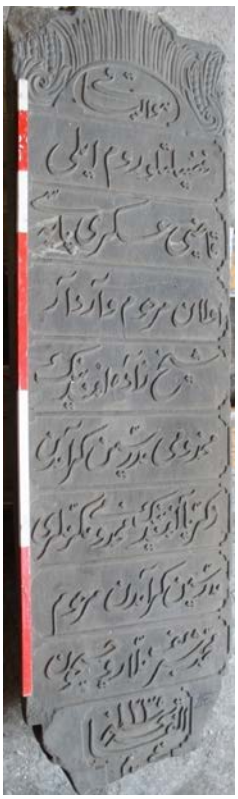

Resim 3.335.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 336 **Env. No:** 079 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 85 x 24 cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Zağfranbolu 2- Havalisi Muhzırzade 3- Yirmi altıncı cemaatin 4- Kara kullukçusu 5- Osman ruhiçün fatiha 6- Sene 1235 fi 26 C

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 26 Cemazeyilahir 1235 / M. 10 Nisan 1820.

Durumu: Eserin sağ alt köşesinde büyük boyutlu kırık ve noksan bir parça vardır. Ayrıca, kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Tarih satırıyla beraber altı satırdan oluşan kitabesi sülüs kırması hat ile yazılmış mezar taşıdır. Kitabenin satır araları cetvellidir. Kitabe üzerindeki boyun kısmı üstünde dardağan tipinde bir başlığı mevcuttur. Kitabe ve başlıktan başka bezemesi bulunmayan mezar taşı, kitabeden anlaşıldığı üzere, 26. yeniçeri cemaatine mensup bir karakullukçuya yani yeniçeri erine aittir.

Resim 3.336.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 337 **Env. No:** 086 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 65 x 25 cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Merhum ve mağfurileyh 2- İla rahmeti kıl gafur 3- Bıçkıcı es'seyyid Molla 4- Muhammedin ruhuna ….....

Tarihlendirme: Kitabe metni ve biçim özelliklerine göre; 18. yüzyıl sonları ya da 19. yüzyıl başları. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eser kitabe kısmının dördüncü satırından kırılmıştır ve alt kısmı kaybolmuştur. Yüzeylerinde hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: Sülüs kırması hatla yazılmış ve satır araları cetvelli bir kitabesi bulunan mezar taşıdır. Mevcut parça üzerinde dört satır yazı bulunmaktadır. Mezar taşında dar boyun kısmı üzerinde dardağan tipinde bir başlık mevcuttur. Başlık tipinden eserin bir yeniçeriye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.337.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 338 **Env. No:** 091 **Türü:** Mezar Taşı Başlığı **Ölçüleri:** 30 x 25 cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934

Tarihlendirme: Biçim özelliklerine göre; 1750 ila 1825 arası.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Yüzeyinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Ayrıca, korozyon da görülmektedir.

Açıklama: Osmanlı devrine ait bir mezar taşından kırılarak ayrılmış sarık şeklindeki mezar taşı başlığıdır. Dardağan tipindeki bir örnek olduğu için bir yeniçerinin mezar taşına ait olmalıdır. Eseri biçim özelliklerine göre; kabaca 1750 ila 1825 arasına tarihlemek mümkündür.

Resim 3.338.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 339 **Env. No:** 024 **Türü:** Mezar Taşı Başlığı **Ölçüleri:** 45 x 25 cm

Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok

Tarihlendirme: Biçim özelliklerine göre; 1700 ila 1825 arası.

Durumu: Yüzeyi üzerinde kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Ayrıca, kirlenme ve yer yer tabakalaşma görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Mücevveze tipine benzer tipteki bir erkek başlığıdır. Bir mezar taşının kırılarak ayrılmış parçasıdır. Kitabesi yoktur ve nereden geldiği bilinmediği için de kime ait olduğunu tespit edebilmek mümkün değildir. Ancak başlık tipi ve büyük boyutlu olmasından sadrazam, vezir ya da paşa gibi önemli bir devlet adamına ait bir mezar taşı parçası olduğu düşünülebilir.

Resim 3.339.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 340 **Env. No:** 048 **Türü:** Mezar Taşı Parçası **Ölçüleri:** 33 x 22 cm

Orijinal Yeri: Silivri Kapısı Haricindeki Kabristandan

Müzeye Geliş Tarihi: 21 Mart 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve(’l-baki) 2- Merhum Kavukçu Ömer Ağa'nın 3- Valdesi merhume ve mağfure … … …

Tarihlendirme: Hat özelliklerine göre; 18. yüzyıl ikinci yarısı ya da 19. yüzyıl ilk yarısı. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Bir mezar taşı bütünün iki satırlık kısmıdır. Diğer parçaları mevcut değildir. Mevcut parça ortadan kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Parçaların etrafında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır.

Açıklama: Bir mezar taşının sülüs hatla yazılmış kitabesine ait parçadır. Satır araları cetvelli olduğu görülen kitabenin tarih satırı mevcut değildir. Tam bir tarihleme yapabilmek için gerekli biçim ve süsleme unsurları da bulunmamaktadır. Ancak, hat özelliklerine göre; eserin kabaca 18. ya da 19. yüzyıla ait olduğu ileri sürülebilir.

Resim 3.340.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 341 **Env. No:** 008 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 96 x 20 cm

Orijinal Yeri: Galata-Şişhane civarında Meyyit Yokuşu Kabristanı

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Ağustos 1931

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hala küçük evkaf baş halifesi 2- Esseyyit elhaç İsmail Efendi 3- Oğlu Seyyit Mustafa Şemsettin 4- ve kerimesi ……. Elberranın 5- Ruhu şeriflerine el-fatiha 6- Sene 1237 M. (Muharrem)

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. Muharrem 1237 / M. Eylül-Ekim 1821.

Durumu: Yüzeylerde hafif kirlenme görülmekle birlikte eserin genel durumu iyidir. Ancak eser, kitabenin dört ve beşinci satırları üzerinde birkaç küçük kırık ve noksan oluşacak şekilde hasar görmüştür. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Tarih satırıyla birlikte sülüs kırması hatla toplam altı satırlık kitabesi, kâtibî tipte başlığı bulunan ve kitabesinden bir babanın oğlu ve kızı olmak üzere iki kişi için yapıldığı anlaşılan mezar taşıdır. Eser üzerinde başlık ve kitabe dışında bezeme mevcut değildir.

Resim 3.341.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 342 **Env. No:** 080 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 105 x 33 cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hayyü'l-baki 2- Küllü nefsin zâikatu'l-mevt 3- Mukabele Süvari Kalemi kâtiplerinden 4- Merhum ve mağfur el muhtac 5- İla rahmeti'l gafur elhac 6- Es'seyid Hafız Hüseyin Efendi 7- Ruhiçün el-fatiha 8- Sene 1238 fi m

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. Muharrem 1238 / M. Eylül-Ekim 1822.

Durumu: Eserin sol alt köşesi ve dip kısmı kırık ve noksandır. Ayrıca eser boyun kısmı üzerinden kırılmış ve başlığı kaybolmuştur. Yüzeylerinde yer yer kirlilik görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Tarih satırıyla beraber sekiz satırdan oluşan kitabesi sülüs hat ile yazılmış olup her satırı cetvel çizgileriyle ayrılmıştır. Kitabe metninden, mezar taşının "Mukabele Süvari Kalemi" isimli kapıkulu atlı askerlerinin ödenek ve künye işleriyle uğraşan maliye bürosunda kâtip olarak görevli bir zata ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.342.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 343 **Env. No:** 036 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 235 x 58 cm

Orijinal Yeri: Macuncu Kasım Camii Hariminden

Müzeye Geliş Tarihi: 19 Mart 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Gitti hakka dünyadan bir daniş-i ehl-i kemal 2- Namı kaldı oldu cismi pak-i iklim-i adim 3- Asma bir bende her fenden hüda kılmış nasib 4- … musıkinin sırrı kühnümden alim 5- misli nayabe idi el haknezdi kuzati kirami 6- Zatı vala kadri sitte rütbesinde muhterim 7- Mansub-ı dünyayı terk etti baga olmuş iken 8- Can-ı firdevsile ikram eylesin ..... kadim 9- Fevt-i tarihi ikinci mısra-ı salih temam 10- Hayr ile yad eylesin her okuyan tab'i selim 11- Huru gilmana ayakdaş eylesin perverdigar 12- Kıldı İsmail Efendi menzilni kasrı main 13- Sene 1238

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1238 / M. 1822-23

Malzemesi: Mermer

Durumu: Genel durumu iyi olmakla birlikte kenarlarda küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber araları cetvelli on üç satırlık sülüs hatlı kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Kitabe kısmından sonra incelen boyun üzerinde yıldız motifleri oluşturacak şekildeki dikiş izlerinin de tasvir edildiği destarlı bir nezkep başlık yer almaktadır.

Resim 3.343.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 344 **Env. No:** 138 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 81 x 23 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Dikkat ile nazar eyle şu mezarım taşına 3- Âkil isen gâfil olma aklını al başına 4- Salınıp her dem gezer iken neler geldi başıma 5- Akıbet türâb oldum taş dikildi başıma 6- Yirmi dört bölüğün Afyonkarahisarlı 7- Merhum ve mağfur ila 8- Rahmete rabbihil gafur Süleyman 9- Karakullukçu ruhiçün el-fatiha 10- Sene 1238 fi 11 Z (Zilhicce) | K 24

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 11 Zilhicce 1238 / M. 19 Ağustos 1823.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin dip kısmı ile ilk satırından üstü kırılmış ve kaybolmuştur. Yüzey ve kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırı dâhil on satırdan oluşan kitabesi sülüs hat ile yazılmış olup satır araları cetvellidir. Daha kısa olan tarih satırı alt kısmı kaş kemer biçimli bir çerçeve içine alınmıştır. Tarih satırının hemen altına, uçlarından püsküllü ve uzun birer kurdele sarkan iki gönder üzerinde, zıt yönlere bakar şekilde tasvir edilmiş simetrik bir çifte bayrak motifi işlenmiştir. Bu düzenlemede, iki gönder arasında 24. bölük manasında olan "K 24" (٢٤ك) ibaresi bulunmaktadır. Kitabe metni ve bölük remzinden, mezar taşının 24. bölüğe mensup bir karakullukçuya yani yeniçeri erine ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.344.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 345 **Env. No:** 020 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 66 x 36 cm

Orijinal Yeri: Rumeli Hisarı Mezarlığı'ndan

Müzeye Geliş Tarihi: 9 Teşrinievvel 1932

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Yuhyî ve yümît 2- hala Divan-ı Hümayun 3- tercumanı ve Mühendis 4- hane-i Hümayun hace 5- sanisi iken intikal-i 6- dar-ı beka eden merhum 7- ve mağfürüleyh Yayha Naci 8- Efendi ruhiçün el-fatiha 9- Sene 39

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1239 / M. 1823-24. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyi olmakla birlike kitabe üzerinde hafif korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla birlikte dokuz satırlık kitabesi ve kitabe üzerinde yer alan boyun kısmı üstünde de katibî tipte başlığı bulunan bir mezar taşıdır. Muntazam bir talik hatla yazılmış kitabede satırlar kartuşlar içerisine alınmıştır. Kitabe ve başlık dışında bezeme mevcut değildir. Başlık ve kitabeden mezar taşının iyi eğitimli bir devlet görevlisine ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.345.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 346 **Env. No:** 072 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 135 x 34 cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdan 2- Bihakkı arşı azam nuru Kur'an 3- Gelüp kabrim ziyaret eden ihvan 4- İdeler ruhuma bir fatiha ihsan 5- Sadr-ı azam terazicibaşısı 6- Merhum ve mağfur Abdullah 7- Ağa'nın ruhiçün fatiha 8- Sene 1240

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1240 / M. 1824-25. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eserin başlık kısmı kırık ve noksandır. Yüzeylerinde yoğun korozyon ve yosunlaşma görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber sekiz satırdan oluşan kitabe sülüs hat ile yazılmış olup satır aralarında cetvel çizgileri bulunmaktadır. Eser üzerinde kitabe dışında herhangi bir bezeme mevcut değildir. Kitabede geçen "Sadr-ı azam terazicibaşısı" ifadesinden mezar taşının sadrazamın yardımcılarından biri olarak görev yapmış önemli bir zata ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.346.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 347 **Env. No:** 052 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 200 x 33 cm

Orijinal Yeri: Silivri Kapısı Haricindeki Kabristandan

Müzeye Geliş Tarihi: 21 Mart 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Hazreti Elmas Paşa nesl-i pakinden diriğ 3- Yani kim Hurşit İbrahim Bey eyvah ah 4- Maderi bağında gonca bir gül rana iken 5- Badı taun berk-i ömrün akibet etti tebah 6- Ah ol yusufu cemale ol teni palüzeye 7- Ey felek haktan reva mı cay ola hak siyah 8- nevcihan gitti cihandan ah aha gam almadan 9- Hemdem ede nur-i iman huri gılmanla ilah 10- Pekçe müşküldür tahammül bu firaka Hak alim 11- Maderine saburlar ihsan ede Allah ah 12- Dide-i baz ibret ol yahu oku bir fatiha 13- Bu fena dünyayı kimse etmez elbet cayigah 14- Masa tarih-i vefat hasret engizin didim 15- Hurşit İbrahim kasr-ı adın kalsın kılsın cilvegah 16- sene 1241

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1241 / M. 1825-26.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Ancak yüzeylerinde yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırı dâhil on altı satırlık sülüs kitabesi ve sarığı bulunan bir mezar taşıdır. Kitabede satır araları cetvellidir. Başlık kitabelikten sonra gelen daha ince boyun kısmı üzerindedir. Oldukça uzun kitabe metninden, mezar taşının sahibi Hurşit İbrahim Bey'in veba hastalığı sebebiyle vefat ettiği anlaşılmaktadır.

Resim 3.347.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 348 **Env. No:** 150 **Türü:** Lahit Baş Taşı **Ölçüleri:** 250 x 69 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Şeyh-ül-İslâm esbak merhum 3- Es'seyyid Yahya Tevfik Efendi 4- Hafidi ve bilfiil sadr-ı rum 5- Ve nakîbü'l-eşrâf iken 6- İrtihal-i dar-ı beka iden 7- Cennet mekân firdevs-i aşiyan 8- Garik'ül hasebî hüsn-ül neseb 9- Mehmed Sıddık Efendi ruhuna el-fatiha 10- Sene 1241

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1241/ M. 1825-26.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin kitabeli ve serpuşlu baş taşıdır. Alt kısmı lahtin ön kapağını oluşturacak şekilde kare biçimlidir. Bunun üzerinde kitabelik kısmı yer alır. En üstte ise örf tipinde bir başlık bulunmaktadır. Kapak kısmının ön yüzeyi üç plasterle iki bölüme ayrılmış ve bir merkezden çıkan çiçek buketleri, askı çelenkler ve bordürlerle meydana getirilmiş Osmanlı eklektik üslubunda simetrik bir düzenlemeyle bezenmiştir. Kitabe kısmı ise tarih satırı dâhil on satırlıdır ve talik hat ile yazılmıştır. Satır araları cetvelli kitabenin ilk satırın etrafına eklektik üslübta volüdal kıvrımlı simetrik bir bitkisel düzenleme işlenmiş; iki uzun kenarı da burmalı sütünceler şeklinde işlenerek hareketlendirilmiştir. Kitabe metninden, lahit baş taşının Rumeli Kazaskerliği ve Nakîbü'l-eşrâflık gibi önemli görevlerde bulunmuş aynı zamanda Yahya Tevfik Efendi'nin torunu olan Mehmed Sıddık Efendi'ye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.348.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 349 **Env. No:** 185 **Türü:** Lahit Yan Kapağı **Ölçüleri:** 190 x 65 cm
Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok
Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; 19. yüzyıl ilk çeyreği.
Malzemesi: Mermer
Durumu: Genel durumu iyidir. Ancak, yüzey ve kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde yoğun kirlilik görülmektedir.
Açıklama: Bir lahtin bezemeli yan kapağıdır. Dış yüzeyi alçak kabartma beş adet plaster ile bölümlere ayrılmış ve her bir bölüme bir merkezden çıkan dallı çiçek motifleriyle bezeli yaprak buketleri işlenmiştir. En sağ ve en soldaki bölüm lahit ön ve arka kapağıyla birleştiğinde tamamlanacak şekilde yarım haldedir. Ayrıca, lahit yüzeyi; plasterlerin üst kısımlarına bağlanmış ve her bölüm üzerinde yarım daire oluşturacak şekilde düzenlenmiş asma çelenk motifleri ve bunların bağlantı noktalarından aşağı uzanan yapraklı dallarla bezelidir. Yüzeyin en üst kısımında geometrik motiflerin dizilimiyle oluşturulmuş bir bordür bulunmaktadır.

Resim 3.349.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 350 **Env. No:** 169 **Türü:** Lahit Yan Kapağı **Ölçüleri:** 187 x 65 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; 19. yüzyıl ilk çeyreği.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eser ortadan ikiye kırılmıştır. Yüzey ve kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yoğun yosunlaşma görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin bezemeli yan kapağıdır. Dış yüzeyi alçak kabartma beş adet plaster ile bölümlere ayrılmış ve her bir bölüme bir merkezden çıkan dallı çiçek motifleriyle bezeli yaprak buketleri işlenmiştir. En sağ ve en soldaki bölüm lahit ön ve arka kapağıyla birleştiğinde tamamlanacak şekilde yarım haldedir. Ayrıca, lahit yüzeyi; plasterlerin üst kısımlarına bağlanmış ve her bölüm üzerinde yarım daire oluşturacak şekilde düzenlenmiş asma çelenk motifleri ve bunların bağlantı noktalarından aşağı uzanan yapraklı dallarla bezelidir. Yüzeyin en üst kısımında geometrik motiflerin dizilimiyle oluşturulmuş bir bordür bulunmaktadır.

A

B

Resim 3.350.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 351 **Env. No:** 053 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 162 (160) x 31 (32) cm

Orijinal Yeri: Silivri Kapısı Haricindeki Kabristandan

Müzeye Geliş Tarihi: 21 Mart 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdan 2- Bihakkı arşı azam nuru Kur'an 3- Gelüp kabrim ziyaret eden ihvan 4- İdeler ruhuma bir fatiha ihsan 5- Esbak debbağlar kethüdası 6- Merhum ve mağfur Kara 7- İsmail Ağa'nın 8- Ruhiçün el-fatiha 9- Sene 1242 fi 10 M (Muharrem)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 10 Muharrem 1242 / M. 14 Ağustos 1826.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Genel durumu iyi olmakla birlikte kenarlarda küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeyinde bazı noktalarda yoğun kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırı ile birlikte dokuz satırlık sülüs kitabesi ve kısa bir boyun kısmı üzerinde Mahmudî tipte sağdan püsküllü fesi bulunan bir mezar taşıdır. Kitabede satır araları cetvellidir. Kitabeden mezar taşının sahibi Kara İsmail Ağa'nın debbağlar (dericiler) loncasının eski idarecilerinden olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.351.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 352 **Env. No:** 113 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 118x20 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Sadr-ı esbak Ali Paşa 3- Hazretlerinin harem 4- Kethüdası merhum 5- Ve mağfur ila 6- Rahmetil gafur 7- Elhac Mehmed Ağa'nın 8- Ruhuna el-fatiha 9- Sene 1243 fi gurre Z (Zilhicce)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1 Zilhicce 1243 / M. 14 Haziran 1828.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin başlığı boyun kısmı ile birlikte kitabe başlanğıç noktasının hemen üzerinden kırılmış ve kaybolmuştur. Ayrıca, dip kısmı da tarih satırının altından kırılmıştır ve mevcut değildir. Kenarları ve yüzeyinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber dokuz satırdan oluşan kitabesi sülüs hat ile yazılmış olup satır araları cetvellidir. Daha dar olan ilk satır ve tarih satırı çerçeve içine alınmıştır. Kitabe dışında bezeme bulunmayan mezar taşı, kitabe metninden anlaşıldığına göre, Ali Paşa isimli eski bir sadrazamın harem kethudası yani hane kâhyalığı görevinde bulunan bir kişiye aittir.

Resim 3.352.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 353 **Env. No:** 037 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 175 x 35

Orijinal Yeri: Macuncu Kasım Camii Hariminden

Müzeye Geliş Tarihi: 19 Mart 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Ya hu 2- Diriğa zevcesi merhum İsmail Efendi'nin 3- Şerife Hanım ol cennet mekan mağfiret vaye 4- Veda-i alem-i fani edüp dünyadan el çekti 5- Ola darı cihanda Hazreti Zeyra'ya hem saye 6- Fıraşı derdi dermanda mefrüşe kalmıştı 7- Kesüp candan ümidin rihlet etti mulki ukbaya 8- Oku ihlisle bir fatiha Allah için yahu 9- Zamanı rihleti yad et bakup ibretle mevtaya 10- Dedim bu mısra-ı menkutla tarihimi haşmet 11- Emine Hanım'a rahmet ede hak ... me'vaya 12- Sene 1244 fi 18 c (Cemaziyelahir)

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 18 Cemaziyelahir 1244 / M. 26 Aralık 1828

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyi olmakla birlikte yüzeylerde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber sülüs hatla yazılmış on iki satırdan oluşan kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Aralarında cetvel bulunan satırlar gövde üzerine verev şekilde işlenmiştir. Kitabenin yuvarlak kemer biçmindeki üst kısmı üzerinde tepesi fesli dairesel bir başlık bulunmaktadır. Başlığın üzerine yanya üç adet şemse motifine benzer bezeme işlenmiştir. Başlık ve kitabe dışında bezeme mevcut değildir.

Resim 3.353.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 354 **Env. No:** 160 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 250 x 49 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- sabıka kassam-ı askeri 3- müderris-i kiramdan es'seyyid 4- elhac Mehmed Reşid Efendi'nin 5- kerime-i muhteremleri dünyasına 6- doymayup yirmi üç 7- yaşında merhume ve mağfurünleha 8- seyyide Münevver Hanım 9- Ruhiçün rızaen lillah fatiha 10- gurre C (Cemazeyilahir) sene 1245

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1 Cemazeyilahir 1245 / M. 28 Kasım 1829.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eser kitabe kısmının sekizinci satırından kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Kenarlarında ve tepelik kısmında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde ise hafif korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırı dâhil, talik hat ile yazılmış on satırlık kitabesi ve tepeliği bulunan bir kadın mezar taşıdır. Satır araları cetvelli kitabe devam eden kıvrımlarla oluşturulmuş bir bordür içine alınmıştır. Kitabenin ilk satırı üzerinde bulunan köşelik kısımları volüdal kıvrımlı bir yaprak taç ve dallı lale motifleriyle dolgulanmıştır. Bunun hemen üzerinde içlerinde meyveler bulunan yan yana üç adet kâse ile dolgulanmış bir bordür yer alır. Eserin tepeliği ise merkezdeki kâse içerisinde üzüm salkımları etrafında gelişen yapraklı dallar ve bunu çerçeveleyen voludal kıvrımlı iri bir yaprak taç ile bezelidir. Mezar taşı dekorasyonu Osmanlı barok üslubundadır. Kitabe metininden mezar taşının önemli bir medrese hocasının genç yaşta vefat eden kızına ait olduğu anlaşılmaktadır. Ayak taşı 161 numaraya kaydedilmiştir.

Resim 3.354.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 355 **Env. No:** 161 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 250 x 49 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok

Tarihlendirme: 160 Env. No'lu baş taşının kitabesine göre; H. 1 Cemazeyilahir 1245 / M. 28 Kasım 1829.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Tepelik kısmı ve kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Envanter kaydında, 160 numaralı mezar baş taşının ayak taşı olduğu belirtilmiştir. Kitabesi bulunmamaktadır. Tepelik kısmı ve gövde yüzeyi Osmanlı barok üslubundaki düzenlemelerle bezenmiştir. Tepeliğin merkezine içerisinde beş adet nar bulunan büyük bir kâse işlenmiş, bu düzenlemenin etrafı yapraklı dallar ve voludal kıvrımlı iri bir yaprak taç ile bezenmiştir. Gövde yüzeyinde ise ince uzun bir servi motifi ve bunun etrafında gelişen asma dalları ve üzüm salkımlarından meydana getirilmiş bir düzenleme bulunmaktadır. Baş taşı 160 numaraya kaydedilmiştir.

Resim 3.355.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 356 **Env. No:** 296 **Türü:** Mezar Ayak Taşı Parçası **Ölçüleri:** 56 x 28 cm
Orijinal Yeri: İstanbul Mâli Polis Müdürlüğü'nden**.**
Müzeye Geliş Tarihi: 30 Haziran 1976
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok
Tarihlendirme: Süsleme özelliklerine göre; 19. yüzyıl ortaları.
Malzemesi: Mermer
Durumu: Harap durumdadır. Etrafında kırık ve noksan parçalar mevcuttur.
Açıklama: Bir mezar ayak taşının üst kısmı teşkil eden paçasıdır. Ön yüzüne servi ağacı motifi etrafında gelişen asma dalları ve üzüm salkımlarından oluşan bir düzenleme işlenmiştir. Bunun üzerinde yuvarlak kemer biçimli bir bordür, en üst kısımda ise volüdal kıvrımlı bir yaprak taç bulunmaktadır. Envanter kayıtlarında, mezar taşının orijinal yeri ve diğer parçaları hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.356.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 357 **Env. No:** 306 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 166,5 x 38,5 cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı Mezarlığı **Müzeye Geliş Tarihi:** 1985

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Rahmetu'l-lahi aleyha 2- Vedâ-i âlemi fâni eden 3- Hamlini vaz' edip şehid 4- Ecel câmın nûş eden 5- Humbarahâne muvakkiti 6- Hâfız Osman Efendi'nin zevcesi 6- Şerife Hanife Hanımın ruhuna Fâtiha 7- fi 19 Rebiulevvel sene 1248

İkinci Kitabe Transkripsiyonu: 1- Mahdumu 2- Seyyid Mustafa 3- Hikmet Mollanın 4- Rûhiçun Fâtiha

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 19 Rebiulevvel 1248 / M. 16 Ağustos 1832.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Tepelik kısmında daha çok olmak üzere, kenarları üzerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde hafif korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Sülüs hatla yazılmış sekiz satırlık kitabesi ve simetrik bir yaprak taç şeklinde düzenlenmiş tepeliği bulunan bir mezar taşıdır. Kitabenin ilk satırı tepelik yüzeyindeki yuvarlak kemerli bir çerçeve içine yazılmıştır. Kitabede satır araları cetvellidir ve en altta yer alan tarih satırı çerçeveli iki kısa satır halinde işlenmiştir. Tarih satırının hemen altında yüksek kabartma halinde küçük boyutlu bir mezar taşı daha mevcuttur. Bu ikinci mezar taşının sülüs hatla yazılmış dört satırlık kitabesi ve ilmiye sarığına benzer bir başlığı mevcuttur. Kitabe metninden ve taşa bütünleşik olarak işlenen ikinci mezar taşından; eserin, hamile iken bebeğiyle birlikte vefat eden bir hanım için yapıldığı anlaşılmaktadır. Envanter kayıtlarında, eserin Edirnekapı Mezarlığı'ndan getirildiği belirtilmiştir.

Resim 3.357.

Yayın: Ali Serkander DEMİRKOL, "Taş Eserler", **Türk ve İslam Eserleri Müzesi**, Bilkent Kültür Girişimi Yayınları, İstanbul, 2011, s.84.

Kat. No: 358 **Env. No:** 158 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 265 x 56 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Şeyh-ül-İslâm esbak merhum 3- es'seyyid Mehmed Kâmil Efendi kerimesi 4- Ve sabıka nakîbü'l-eşrâf Mehmed Sıddık 5- Efendi merhumun halile-i muhteremeleri 6- Merhume ve mağfürünleha el muhtac ila rahmeti 7- rabbihil gafur Şerife elhacce Fatimatüzzehra 8- Hanım ruhiçün elfatiha 9- fi 25 Ra (Rabiulevvel) sene 1249

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 25 Rabiulevvel 1249 / M. 12 Ağustos 1833.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Ancak, kenar ve yüzeylerde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur.

Açıklama: Tarih satırı dâhil, talik hat ile yazılmış dokuz satırlık kitabesi ve tepeliği bulunan bir kadın mezar taşıdır. Satır araları cetvelli kitabe devam eden kıvrım dallar üzerindeki çiçek motifleriyle oluşturulmuş bir bordür içine alınmıştır. Kitabenin ilk satırı ile bordür arasında kalan köşelik kısımları volüdal kıvrımlı bir yaprak taç ve dallı çiçek motifleriyle dolgulanmıştır. Kitabe ile tepelik arasında içlerinde meyveler bulunan yan yana üç adet kâse ile dolgulanmış bir bordür yer alır. Eserin tepeliği ise merkezdeki saksıdan çıkan çiçek demeti etrafındaki yapraklı dallar ve bunu çerçeveleyen voludal kıvrımlı iri bir yaprak taç ile bezelidir. Mezar taşı dekorasyonu Osmanlı barok üslubundadır. Kitabe metininden mezar taşının Şeyhülislâm ailesinden bir hanıma ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.358.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 359 **Env. No:** 153 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 156 x 48 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Hak sadr-ı rum ve nakîbü'l 3- Eşrâf Mehmed Sıddık 4- Efendi'nin halileleri 5- Meşhur şeyh-ül-İslâm 6- Kâmil Efendi kerimesi 7- Hacce Şerife Fatma Hanım 8- Efendi rebibesi merhume …

Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; Osmanlı devri, 19. yüzyıl ortaları.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kitabe kısmının beşinci ve sekizinci satırından kırılarak üç parçaya ayrılmıştır. En alt kısım olan üçüncü parçası kaybolmuştur. Mevcut iki parçanın yüzey ve kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları bulunmaktadır ve yüzeylerinde korozyon görülmektedir.

Açıklama: Kitabeli ve bezemeli tepeliği bulunan bir kadın mezar taşıdır. Kırılan en alt parçası mevcut olmadığı için kitabesinin tam olarak kaç satır olduğu ve eserin yapım tarihi tespit edilememektedir. Mevcut parçalar üzerinde, talik hat ile yazılmış ve her satırı ayrı çerçeveye alınmış sekiz satırlık kitabe bulunmaktadır. Kitabenin ilk satırı üzerine boncuk dizileri ile oluşturulmuş, dal üzerinde çiçekler ve bitkisel unsurlarla hareketlendirilmiş, dekoratif bir kemer; tepelik yüzeyine ise merkezdeki kâse içinde üzüm motifleri etrafında gelişen kıvrımlı yapraklardan müteşekkil bir taç işlenmiştir. Kitabesinin tamamı mevcut olmadığı için mezar taşının kime ait olduğunu tam olarak tespit etmek mümkün değildir. Ancak, mevcut kitabe metninden şeyhülİslâm ailesine mensup bir kadın için yapıldığı anlaşılmaktadır.

Resim 3.359.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 360 **Env. No:** 146 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 127 x 27 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Fani dünya sarayında bir gonca güldüm bir zaman 2- Yetişti ecel şerbeti anide soldum heman 3- Anamın babamın bir güli idim bir zaman 4- On dört yaşımda taun ateşinden 5- Terk-i dünya ettim heman 6- Elhac Ahmed Ağa'nın oğlu 7- Merhum es'seyyid Hasan Tahsin 8- Efendi'nin ruhiçün Fatiha
9- Sene 1252 fi gurre Ra (Rabiulevvel)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1 Rabiulevvel 1252 / M. 16 Haziran 1836.

Durumu: Kitabenin ilk satırının hemen üzerinden kırılmış ve üst kısmı kaybolmuştur. Kenar ve yüzeylerinde de küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yoğun korozyon görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Tarih satırıyla beraber dokuz satırdan oluşan kitabesi sülüs hat ile yazılmış olup satır araları cetvellidir. Daha dar olan tarih satırı çerçeve içine alınmıştır. Kitabe dışında bezeme bulunmayan mezar taşının, veba hastalığına yakalanarak vefat eden bir kişi için yapıldığı kitabe metninden anlaşılmaktadır.

Resim 3.360.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 361 **Env. No:** 240 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 230 x 55 cm

Orijinal Yeri: Fatih Çarşamba yeni yapılan yol üzeriden, Mezarlıklar Müdürlüğü tarafından müzemize nakil ettirilmiştir. **Müzeye Geliş Tarihi:** 30 Haziran 1936

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Sadr-ı a'zamdan hala 3- nakîbü'l-eşrâf Selim Molla 4- zade es'seyyid Abdürrahim 5- Efendi hazretlerinin 6- hemşireh-i muhteremleri merhume 7- ve mağfûrun-leha Şerife Zâhide 8- Hanım ruhiçün el-fatiha 9- sene 1253 fi 15 N (Ramazan)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 15 Ramazan 1253 / M. 13 Aralık 1837.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde ise korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber dokuz satırdan oluşan kitabesi bulunan bir kadın mezar taşıdır. Talik hat ile yazılmış kitabede satır araları cetvellidir. Kitabenin etrafı iç ve dış bükeylerle hareketlendirilmiş bir bordürle çerçevelenmiştir. Kitabenin üstünde, bir vazo ve bunun içinden çıkan çiçek ve yapraklardan oluşturulmuş simetrik bir düzenleme ile bezeli büyük bir tepelik mevcuttur. Kitabe metninden; mezar taşının, İlmiye sınıfının önemli isimlerinden Selim Mollazade Abdürrahim Efendi'nin kızkardeşi Şerife Zâhide Hanım'a ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.361.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 362 **Env. No:** 096 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 168 x 33 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Dikkat eyle nazar eyle şu mezarım taşına 3- Âkil isen gâfil olma aklını al başına 4- Salınıp ben bir dem gezer iken neler geldi başıma 5- Akıbet türâb oldum taş dikildi başıma 6- Elhaç Salih Dede Efendi'nin damadı 7- Malatya'da dar-ı beka eden merhum ve mağfurileyh 8- Elmuhtaç ila rahmeti rabbihil'gafur Binbaşı 9- Es'seyid Ömer Ağa'nin ruhiçün el-fatiha 10- Sene 1254 fi 11 R (Rabiulahir)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 11 Rabiulahir 1254 / M. 4 Temmuz 1838.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar vardır. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber on satırdan oluşan kitabesi sülüs hat ile yazılmıştır. Satırlar yüzeye verev şekilde işlenmiş olup her satırın arasında cetvel çizgileri bulunmaktadır. Kitabenin üst kısmına bir ayyıldız motifi işlenmiştir. Kısa boyun kısmı üzerinde ise yandan püsküllü, tepe kısımları da püsküllerle bezeli Mahmudî tipte bir fes mevcuttur. Kitabe metninden, mezar taşının 19. yüzyıl musikisinin önemli isimlerinden Neyzen Salih Dede Efendi'nin damadı Binbaşı Ömer Ağa'ya ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.362.

Yayın:

- ELDEM, Ethem (2005); **İstanbul'da Ölüm Osmanlı-İslâm Kültüründe Ölüm ve Ritüelleri**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul, 132-133.

Kat. No: 363 **Env. No:** 095 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 165 x 30 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Bir gül-i gonca idim ah açılmadan soldum 2- Bağ-ı cihanı terk edip cenneti alayı bulmadım 3- İftirakımla valideynin giryan oldular amma 4- Ben gül gibi handan olup güldüm 5- Bayramzade Koltukçu Osman 6- Ağa'nın mahdumu esham kalemi ketebelerinden 7- Merhum es'seyyid Mehmed Salih 8- Efendi'nin Ruhuna Fatiha 9- Sene 1255 fi 22 B (Receb)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 22 Receb 1255 / M. 1 Ekim 1839.

Durumu: Köşe ve kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Tarih satırıyla beraber dokuz satırdan oluşan kitabesi sülüs kırması hat ile yazılmış bir mezar taşıdır. Satır araları cetvellidir. Tarih satırı da çerçeve içine alınmıştır. Mezar taşının boyun kısmı üzerinde yandan püsküllü Mahmudî tipte bir fes bulunmaktadır. Kitabede geçen "esham kalemi ketebelerinden" ifadesinden; mezar taşının, hisse ve senetlerle ilgili maliye bürosunda görev yapan kâtiplerden bir zata ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.363.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 364 **Env. No:** 056 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 185 x 30 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 7 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Ah mine-l mevt 2- Börekçi Hacı Mustafa 3- Ağa'nın kerimesi ve merhum 4- Şekerci Hacı Yakup 5- Efendi'nin zevcesi 6- Züleyha Şefike Hanım'ın 7- Ruhuna rıza'en li-llah el-fatiha 8- Sene 1255

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1255 / M. 1839-40. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Genel durumu iyi olmakla birlikte alt kısımdaki bazı noktalarda yosunlaşma görülmektedir.

Açıklama: Muntazam talik hatla yazılmış sekiz satırlık kitabesi bulunan, tepe kısmı merkezde yer alan üç adet gül motifi etrafında gelişen bir buket şeklinde işlenmiş, boyun kısmının üzeri ve etrafı kıvrımlı yapraklar ve völütlerden oluşan simetrik bir düzenleme ile hareketlendirilmiş bir mezar taşıdır. Satır araları cetvelli kitabelik kısmının etrafı bitkisel bezeme ile dolgulanmış ince bir bordürle çerçevelenmiştir. Tepe kısmındaki çiçek düzenlemeleri ve kitabe metninden bir hanıma ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.364.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 365 **Env. No:** 108 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 195 x 40 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hayyü'l-baki 2- Fenadan bekaya eyledi rıhlet 3- Hak ide kabrimi ravza-i cennet 4- Cennet mekan firdevs-i aşiyan 5- Saraylı Demcuş Kalfa'nın 6- Halası merhume ve mağfurünleha 7- Ayşe Hatun ruhiçün 8- El-fatiha Sene 1255 fi .....

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1255 / M. 1839-40. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Dip kısmı, tarih satırının altından kırılmış ve kaybolmuştur. Tepelik kısmı ve kenarlarda küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber sekiz satırdan oluşan kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Celi sülüs hat ile yazılmış kitabede satır araları cetvellidir. Kitabenin etrafı iç ve dış bükeylerle hareketlendirilmiş kademeli bir bordürle çerçevelenmiştir. Kitabenin üstünde, bir vazo ve bunun içinden çıkan çiçek ve yapraklardan oluşturulmuş simetrik bir düzenleme ile bezeli büyük bir tepelik mevcuttur. Kitabe metni ve tepelik süslemesinden bir kadın mezar taşı olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.365.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 366 **Env. No:** 001 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 70 x 20 cm

Orijinal Yeri: Galata-Şişhane civarında Meyyit Yokuşu Kabristanı

Müzeye Geliş Tarihi: 26 Ağustos 1931

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-Baki 2- Nazeninin uçtu cennet bağına 3- Firakı kaldı pederinin canına 4- Tahir Paşa'nın tatar ağası 5- Mehmet Ağa'nın kerimesi merhume 6- Fatma Hanım'ın ruhuna Fatiha 7- sene 1255

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1255 / M. 1839-40. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Başlık kısmında ve kenarlarda bazı küçük kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon görülmekedir.

Açıklama: Kitabesi sülüs kırması hatla altı satır olarak yazılmıştır. Satırlar yüzeye verev şekilde yerleştirilmiştir. Tarih satırı yedinci sırada yer alır ve yine verev olarak işlenmiştir. Mezar taşı üzerinde kitabe ve başlık dışında işleme mevcut değildir. Kitabesinden de anlaşıldığı üzere, bir kadın mezar taşıdır ve başlığı hotoz şeklindedir. Başlığın ön kısmına kabartma bir motif işlenmiştir.

Resim 3.366.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 367 **Env. No:** 162 **Türü:** Mezar Baş Taşı **Ölçüleri:** 206 x 37 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hallaku'l-baki 2- mevalî-i `izâmdan 3- es'seyyid Hasan Efendi 4- merhumun hafidesi 5- merhume ve mağfürünleha 6- Şerife Ayşe Hümeyra 7- Hanım'ın ruhiçün rızaen 8- lillah teâla fatiha 9- sene 1255 fi Zilhicce-i Şerîfe 13

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 13 Zilhicce 1255 / M. 17 Şubat 1840.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eser kitabe kısmının altıncı satırından kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırı dâhil sekiz satırlık kitabesi ve taç tepeliği bulunan bir kadın mezar taşıdır. Satır araları cetvelli kitabe, kıvrımlı formda ve birbirini takip eden yaprak motifleriyle dolgulanmış bir bordür içine alınmıştır. Mezar taşının tepelik kısmı merkezdeki vazo içinden çıkan büyük yaprak demetiyle meydana getirilmiş bir taç şeklindedir. Vazonun etrafı kurdele ve çiçekli dal motifleriyle bezenmiştir. Eserin bezemeleri Osmanlı barok üslubundadır. Kitabe metninde geçen "mevalî-i `izâm" ifadesinden mezar taşının yüksek dereceli bir medrese hocasının ailesinden bir kadına ait olduğu anlaşılmaktadır. Ayak taşı 163 numaraya kaydedilmiştir.

Resim 3.367.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 368 **Env. No:** 163 **Türü:** Mezar Ayak Taşı **Ölçüleri:** 127 x 36 cm
Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934
Kitabe Transkripsiyonu: -
Tarihlendirme: 162 envanter numaralı baş taşının kitabesine göre; H. 13 Zilhicce 1255 / M. 17 Şubat 1840. **Malzemesi:** Mermer
Durumu: Dip kısmı kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlilik görülmektedir.
Açıklama: Envanter kaydında, 162 numaralı mezar baş taşının ayak taşı olduğu belirtilmiştir. Kitabesi bulunmamaktadır. Tepelik kısmı ve yüzeyi Osmanlı barok üslubundaki düzenlemelerle bezenmiştir. Tepelik kısmı kıvrımlı yapraklarla hareketlendirilmiş bir yaprak taç şeklindedir. Yüzeyinde ise kıvrımlı formda bir bordür içine alınmış ince uzun bir servi motifi ve bunun etrafında gelişen asma dalları ve üzüm salkımlarından meydana getirilmiş bir düzenleme bulunmaktadır. Eserin dış bordür formu 162 numaralı eserdeki dış bordürle paraleldir ve bu durum her iki eserin aynı mezar için yapılmış olduğunu ortaya koymaktadır. Baş taşı 162 numaraya kaydedilmiştir.

Resim 3.368.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 369 **Env. No:** 058 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 215 x 35 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 7 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Bir gün olur geçmesin sende 3- Bu rehgüzerden bir fatiha ile 4- Şad et bakıp da geçme canım 5- Ağa yokuşunda Kemal Paşa 6- Mahallesi sakinlerinden sabık 7- Mücellitler mütevellisi mücellit 8- Kâğıtçı merhum ve mağfur elhaç 9- Mustafa Efendi'nin ruhiçün el-fatiha 10- Sene 1256 fi gurre Ca (Cemaziyelevvel)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1 Cemaziyelevvel 1256 / M. 1 Temmuz 1840.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Genel durumu iyi olmakla birlikte kenarlarında kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif kirlenme ve korozyon görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber on satırlık ve sülüs hatla yazılmış kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Satır aralarında cetvel çizgileri bulunmaktadır. Kitabe kısmının üzerinde incelen boyun üzerinde ilmiye sarığı tipinde bir başlık mevcuttur. Mezar taşının, ciltçi ve kâğıtçı esnafının ileri gelenlerinden ve mütevellilik görevi icra etmiş bir zata ait olduğu kitabe metninden anlaşılmaktadır.

Resim 3.369.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 370 **Env. No:** 235 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 240 x 40 cm

Orijinal Yeri: Fatih Çarşamba yeni yapılan yol üzeriden, Mezarlıklar Müdürlüğü tarafından müzemize nakil ettirilmiştir. **Müzeye Geliş Tarihi:** 30 Haziran 1936

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Rumeli payesi olup 3- nakîbü'l-eşrâf iken 4- irtikal-i dar-ül-bekâ iden merhum 5- ve mağfûruleh Selim Mollazâde 6- es'seyyid elhac Abdurrahim 7- Efendi'nin kabr-i şerifidir illa-el-fatiha 8- sene 1257 fi 10 C (Cemazeyilahir)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 10 Cemazeyilahir 1257 / M. 30 Temmuz 1841.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyi olmakla birlikte yüzeylerinde korozyon ve yoğun yosunlaşma görülmektedir.

Açıklama: Dipten tepeye doğru genişleyen silindir formunda olan bir mezar taşıdır. Tarih satırı dâhil sekiz satırdan oluşan kitabesi talik hatla yazılmıştır. Satır araları cetvelli kitabede her satır çerçeve içine alınmıştır. Kitabe dışında bezeme mevcut olmayan mezar taşının, nakîbü'l-eşrâf iken vefat eden ilmiye sınıfının yüksek dereceli görevlilerinden bir zata ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.370.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 371 **Env. No:** 142 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 93 x 20 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- El-baki 2- Fani dünya sarayında bir gonca güldüm bir zaman 3- Yetişti bir hevesle aniden soldum heman 4- Anamın babamın bir güli idim bir zaman 5- Dünyayı terk edüp bağı cihana kondum heman 6- Simkeş Hüseyin Ağa'nın mahdumu merhum Mustafa 7- Molla'nın ruhiçün elfatiha 8- Sene 1258 fi 8 N (Ramazan)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 8 Ramazan 1258 / M. 13 Ekim 1842.

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Tarih satırı dâhil sekiz satırdan oluşan kitabesi istifli sülüs hat ile yazılmış olup satır araları cetvellidir. Mezar taşının üst kısmında, daralarak meydana getirilmiş boyun üzerinde yandan püsküllü Mahmudî tipte bir fes bulunmaktadır. Kitabe ve başlık dışında bezeme bulunmayan mezar taşı, kitabe metninden anlaşıldığına göre; kumaş işlemeleri için gümüş tel üreten bir kişinin (simkeş) oğluna aittir.

Resim 3.371.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 372 **Env. No:** 077 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 158 x 28 cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hallaku'l-baki 2- Merhum ve mağfur 3- Cennet mekân firdevsi 4- Aşiyan Hurşit 5- Paşanın tebdili 6- Merhum elhac Osman 7- Ağa ruhiçün fatiha 8- Sene 1261 fi ra. (Rabiulevvel) gurre

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1 Rabiulevvel 1261 / M. 10 Mart 1845.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber sekiz satırdan oluşan kitabesi sülüs kırması hat ile yazılmış bir mezar taşıdır. Satırlar araları cetveldir. Mezar taşının boyun kısmı üzerinde sarık biçiminde bir başlık yer almaktadır. Kitabe'de geçen "tebdil" ifadesinden mezar taşının kılık değiştirerek gizli araştırma yapan bir devlet görevlisine ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.372.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 373 **Env. No:** 055 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 210 x 35 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 7 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Ya Hu 2- Geçti ömrüm genç yaşımda bir murada ermedim 3- Akibet erdi ecel soldurdu reyhanımı 4- Arife günü idi ömrüm hitam buldu tamam 5- Gitti ruh nazik tenimden oldu kurbanım 6- Ey huda senden inayet isterim kısmen ümid 7- Daima kabrimde yoldaş eyle imanım benim 8- Ya Muhammed kıl şefaat ruz-i mahzerde bana 9- Yarbagasın gir okyarım cümle isyanım benim 10- Nam-ı Ahmed bir nişan oldu deyu mezarıma 11- Söyleyip mümtazı tarih çekti ifganımı benim 12- Sene 1264 fi… …

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1264 / M. 1847-48.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kitabe kısmının altıncı satırından kırılmış ve iki parçaya ayrılmıştır. Yüzeylerindeki hafif korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Dip kısmı dikdörtgen prizma formunda, kitabelik kısmı yukarı doğru hafifçe genişleyen, kısa boyun kısmı üzerinde de Mamudî tipte sağdan püsküllü bir fes bulunan mezar taşıdır. “Ya Hu” ve tarih satırı dâhil on iki satırlık talik hatlı kitabede satırlar gövde yüzeyine verev şekilde yerleştirilmiştir. Satır araları cetvelli kitabenin etrafı bitkisel bezeme ile dolgulu ve iç-dış bükey kıvrımlarla hareketlendirilmiş bir bordürle çerçevelenmiştir. Mezar taşının sağ ve sol kenarları da bu bordürdekiyle aynı biçimde kıvrımlar oluşturacak şekilde hakkedilmişir. Kitabelik ile boyun kısmı arasındaki alanda da bir merkezden çıkan ikili ışınlarla oluşturulmuş geometrik bir düzenleme yer almaktadır. Kitabesinden genç yaşta vefat etmiş Ahmet namında bir zata ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.373.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 374 **Env. No:** 227 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** A: 100 x 24 B: 50 x 24 cm **Orijinal Yeri:** Fatih, Çarşamba caddesinde Şeyh-ül-İslâm Ebubekir Efendi Haziresi'ndeki taş yığınlarından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 23 Temmuz 1935

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- merhum ve mağfûruleh 3- Cennet mekân Firdevs-i 4- aşiyan Şeyh-ül-islâm 5- sabık Bahâî Mehmed Efendi 6- Ruhiçün ve cemi ehl… 7- imâm ruhları içün …. 8- rızaen lillâhi taâla fatiha 9- sene 1264

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1264 / M. 1847-48.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eser kitabe kısmının alttan altıncı satırından kırılmıştır. Alt kısmı tek parça halinde mevcuttur. Üst kısmı ise parçalara ayrılmış olup sadece bir parçası tespit edilebilmiştir.

Açıklama: Silindirik formda bir mezar taşıdır. Tarih satırı dâhil dokuz satırlık kitabesi talik hatla yazılmıştır. Kitabede satır araları cetvellidir ve tarih satırı da alttan kaş kemer biçimli bir çerçeve içine alınmıştır. Kitabe metninde Şeyh-ül-İslâm Bahâî Mehmed Efendi ismi ile H. 1264 / M. 1847-48 tarihi verilmiştir. Ancak, Şeyh-ül-İslâm Bahâî Mehmed Efendi'nin 2 Ocak 1654'de öldüğü bilinmektedir.[198] Bununla birlikte, Bahâî Mehmed Efendi'nin Fatih Camii yakınlarında defnedildiği bilinmekte olup envanter kayıtlarından bu mezar taşının o bölgeden getirildiği anlaşıldığıdan mezar taşının gerçekten Bahâî Mehmed Efendi'nin kabri için ancak 19. asırda yapılarak yerleştirilen bir eser olduğu anlaşılmaktadır.

[198] Muhittin ELİAÇIK (2012), "Şeyhülislâm Bahâî Mehmed Efendi'nin Manzum Fetvâları", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 31, 9.

Resim 3.374.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 375 **Env. No:** 129 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 100 x 27 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Çayırlıoğlu 3- Merhum ve mağfur 4- Tezgâhçı Ali Ağa'nın 5- Ruhuna Fatiha 6- Sene 1211 fi 14 S (Safer)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 14 Safer 1211 / M. 21 Ocak 1848.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih ve Hüve'l-baki satırlarıyla beraber altı satırdan oluşan kitabesi sülüs kırması hat ile yazılmış olup satır araları cetvellidir. Üste daralarak oluşan boyun kısmı üzerinde yandan püsküllü Mahmudî tipte bir fes bulunmaktadır. Kitabe metni ve başlık tipinden esnaf ya da memur gibi halktan bir kimseye ait mezar taşı olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.375.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 376 **Env. No:** 241 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 220 x 50 cm

Orijinal Yeri: Fatih Çarşamba yeni yapılan yol üzeriden, Mezarlıklar Müdürlüğü tarafından müzemize nakil ettirilmiştir. **Müzeye Geliş Tarihi:** 30 Haziran 1936

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- ifahım sadr-ı âzamdan 3- Paye-i sadr-ı âlî-i Rumeli 4- nakîbü'l-eşrâf merhum 5- ve mağfûrunleh Selim Mollazade 6- elhac Abdurrahim Efendi'nin 7- halile-i muhteremleri merhume 8- ve mağfûrun-leha Hace Ayşe 9- Muteberra Kadın'ın ruhiçün 10- ve kâffe-i ehli iman 11- ervahı içün 12- el-fatiha sene 1265 fi ….. ……

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1265 / M. 1848-49.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin dip kısmı tarih satırının altından kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarda da küçük boyutlu kırık ve noksanlar mevcuttur. Yüzeyi üzerinde korozyon ve yoğun kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırı dâhil on üç satırdan oluşan kitabesi ve bezemeli tepelik kısmı bulunan bir kadın mezar taşıdır. Talik hat ile yazılmış kitabede satır araları cetvellidir. Kitabenin etrafı iç ve dış bükeylerle hareketlendirilmiş bir bordürle çerçevelenmiştir. Kitabenin üstünde, bir vazo ve bunun içinden çıkan çiçek ve yapraklardan oluşturulmuş simetrik bir düzenleme ile bezeli büyük bir tepelik mevcuttur. Kitabe metninden; mezar taşının, İlmiye sınıfının önemli isimlerinden Selim Mollazade Abdürrahim Efendi'nin hanımı Ayşe Muteberra Kadın'a ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.376.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 377 **Env. No:** 207 **Türü:** Lahit Baş Taşı **Ölçüleri:** 194 x 63 cm

Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Camii civarındaki yola kalbedilecek olan kabristan.

Müzeye Geliş Tarihi: 13 Teşrinievvel (Ekim) 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- veda-i alem-i fani eden 3- rical-i devlet-i aliyeden 4- meclis-i vala ahkâm-ı adliye 5- evrak müdürü el-muhtac ilâ rahmeti 6- rabbihil gafur elhac esseyid 7- Hüseyin Hüsnü Efendi'nin 8- Ruhiçün el-fatiha 9- sene 1265

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1265 / M. 1848-49.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Başlık kısmı kırılmış ve kaybolmuştur. Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde yoğun şekilde korozyon ve yosunlaşma görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin kitabeli baş taşıdır. Alt kısmı lahtin ön kapağını oluşturacak şekilde kare biçimlidir. Bunun üzerinde kitabelik kısmı yer alır. Kapak kısmının yüzeyine rozet biçiminde olan büyükçe bir ışınsal düzenleme işlenmiştir. Kapak ve kitabelik kısmı arasında bir bezeme bordürü bulunmaktadır. Kitabe kısmı ise tarih satırı dâhil yedi satırlıdır ve talik hat ile yazılmıştır. Kitabede satır araları cetvellidir. Ayak taşı 208 numaraya kaydedilmiştir.

Resim 3.377.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 378 **Env. No:** 208 **Türü:** Lahit Ayak Taşı **Ölçüleri:** 184 x 63 cm

Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Camii civarındaki yola kalbedilecek olan kabristan.

Müzeye Geliş Tarihi: 13 Teşrinievvel (Ekim) 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok

Tarihlendirme: 207 Env. No'lu baş taşının kitabesine göre; H. 1265 / M. 1848-49.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Köşe ve kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde yoğun şekilde korozyon ve yosunlaşma görülmektedir.

Açıklama: Bir lahtin bezemeli ayak taşıdır. Alt kısmı lahtin arka kapağını oluşturacak şekilde kare biçimlidir. Bunun üzerinde gövde ve tepelik kısımları yer alır. Kapak kısmının yüzeyine rozet biçiminde olan büyükçe bir ışınsal düzenleme işlenmiştir. Kapak ve gövde kısmı arasında bir bezeme bordürü bulunmaktadır. Gövde kısmı ise sağ ve sol tarafta birer hurma salkımının bulunduğu simetrik bir hurma ağacı tasviriyle bezenmiştir. Eserin tepelik kısmı kademeli ve basık formludur. Baş taşı 207 numaraya kaydedilmiştir.

Resim 3.378.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 379 **Env. No:** 282 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 82 x 18 cm

Orijinal Yeri: Karaköy Gümrük Muhafaza Bölge Amirliği'nden.

Müzeye Geliş Tarihi: 5 Mayıs 1971 **Malzemesi:** Mermer

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Ah mine'l-mevt 2- Miralay Muhiddin 3- Bey'in kerimesi merhum 4- Masume'nin 5- Ruhiçün el-fatiha 6- Sene 1271 fi Ca

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. Cemazeyilevvel 1271 / M. Ocak-Şubat 1855.

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Ancak, kenarları üzerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: Talik hatla yazılmış altı satırlık kitabesi ve hotoz tipinde başlığı bulunan bir kadın mezar taşıdır. Satır araları cetvelli kitabenin etrafı bitkisel bezeme ile dolgulu ve iç-dış bükey kıvrımlarla hareketlendirilmiş bir bordürle çerçevelenmiştir. Kitabenin üst kısmı ile hotoz başlık arasına, merkezdeki düğüm etrafında simetrik olarak gelişen bitkisel bir düzenleme işlenmiştir. Başlığın ön kısmında kabartma bir motif bulunmaktadır. Eserin orijinal yeri hakkında envanter kayıtlarında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.379.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 380 **Env. No:** 060 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 200 x 36 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 7 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Allah baki 2- Eşraf-ı Kazadan Şıhlı 3- Kadısı merhum ve mağfur 4- Elmuhtaç ila rahmeti Rabbihi 5- Elgaffur cennet mekân firdevsi 6- Aşiyan mücellit kâğıtçı 7- Hacı Mustafa Efendi'nin 8- Oğlu Hasan Efendi'nin 9- Ruhiçün el-fatiha 10- Sene 1272 fi 27

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1272 fi 27 safer / M. 8 Kasım 1855.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber sülüs hatla yazılmış on satırlık kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Satır araları cetvelli kitabenin üst kısmında, daralan boyun üzerinde ilmiye sarığı tipinde bir başlık mevcuttur. Kitabesinden kadılık görevinde bulunmuş bir zâta ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.380.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 381 **Env. No:** 075 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 178 x 32cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdan 3- Bihakkı arşı azam nuru Kur'an 4- Gelüp kabrim ziyaret eden ihvan 5- İdeler ruhuma bir fatiha ihsan 6- Maytaplar kethüdası merhum 7- Ve mağfur esseyyid Salih Ağa'nın 8- Ruhiçün rıza'en li-llahi el-fatiha 9- Sene 1273 fi 11 Ra

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 11 Rabilulevvel 1273 / M. 9 Kasım 1856.

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Tarih satırıyla beraber dokuz satırdan oluşan kitabesi talik hatla yazılmış olup her satır cetvel çizgileriyle ayrılmıştır. Satırlar yüzeye verev şekilde yerleştirilmiştir. Kitabenin en üst satırından yukarıya doğru daralan boyun kısmının üzerinde sarık biçimli bir başlık bulunmaktadır.

Resim 3.381.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 382 **Env. No:** 213 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 233 x 37 cm

Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Camii civarındaki yola kalbedilecek olan kabristan.

Müzeye Geliş Tarihi: 13 Teşrinievvel (Ekim) 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- şeyh-ül-İslâm merhum 3- Salih Efendi hafidi Salih 4- Efendizade tarikat-i âliye-i 5- mevleviye müstahleflerinden ve 6- izamdan ve meclis-i âli 7- tanzimat azasından 8- Mehmed Rüştü Molla Efendi'nin 9- ruh-i şerifleriçün Fatiha 10- sene 1276 fi 7 S (Safer) | ketebehû Mehmed Zeki Dede

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 7 Safer 1276 / M. 5 Eylül 1859.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon ve çizikler görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber on satırdan oluşan kitabesi talik hat ile yazılmış bir mezar taşıdır. Satır araları cetvellidir. Tarih satırı da şemse şeklinde bir çerçeve içine alınmıştır. Tarih satırında, tarih ibaresinin hemen altında Mehmed Zeki Dede'ye ait bir ketebe kaydı bulunmaktadır. Kitabe yazıları ile tanınmış olan hattatın, Fetvâhâne'ye talik yazı hocası olarak atandığı, Bayburt'lu Zihni'nin Hikâye-i Garîbe adlı eserini ince talik hat ile yazdığı ve talik hatta bir usta olduğu bilinmektedir.[199] Kitabenin ilk satırının üstü bir yuvarlak kemerle çerçevelenmiş; bu kemer ile mezar taşının boyun kısmı arasında kalan alana, sağ ve solunda simetrik olarak yerleştirilmiş birer yapraklı dal motifi bulunan bir Mevlevi sikkesi tasviri işlenmiştir. Boyun kısmı üzerinde de örf tipinde bir başlık bulunmaktadır. Kitabede metni ve mezar taşı üzerindeki Mevlevi sikkesi tasvirinden, mezar taşının Mevlevi tarikatına mensup, aynı zamanda da yüksek derecede bir devlet görevlisine ait olduğu anlaşılmaktadır.

[199] Salim BOSTANCIOĞLU (2003), **Üsküdar Dergâhları**, Yayına Hazırlayan Prof. Dr. Ahmet Yüksel ÖZEMRE, Üsküdar Belediyesi, 71.

Resim 3.382.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 383 **Env. No:** 081 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 100 x 23cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- An asıl Rizeli Hamza 3- Çavuşzade eş'şeyh 4- Hacı Abdurrahman Efendi 5- Ruhiçün el-fatiha 6- Sene 1277 fi Ra

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. Rabiulevvel 1277 / M. Eylül-Ekim 1860.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Ancak, küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları vardır. Yüzeylerinde hafif korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Mezar taşı silindirik formdadır ve üzerinde kitabe dışında bir işleme bulunmamaktadır. Kitabe kısmı tarih satırı dâhil altı satırdır ve talik hat ile yazılmıştır. Her satır cetvel çizgileriyle ayrılmıştır.

Resim 3.383.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 384 **Env. No:** 064 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 93 x 33 - 63 x 31cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 7 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Ya hu 2- Dilerim bakmaya yüzümün karesine 3- Kereminden ne kadar mücrim isen kısmen ümid 4- Girmez kimse efendi ile kulun aresine 5- Merhum ve mağfurileyh Şileli 6- Bekir Paşa kerimesi Ünzüle Hanım'ın 7- Ruhiçün rıza'en li-llahi / Te ala el-fatiha 8- Sene 1278 gurre fi Ş (Şaban)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1 Şaban 1278 / M. 1 Şubat 1862.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kitabe kısmının altıncı satırından kırılmış ve iki parçaya ayrılmıştır. Kenarlarında da küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber on satırdan oluşan kitabesi talik hat ile yazılmış olup satır aralarında cetvel çizgileri bulunmaktadır. Kitabenin birinci satırı yarım daire çerçeve içine alınmıştır. Mezar taşının tepelik kısmı, voludal kıvrımlarla nihayetlenen iri yapraklar halindeki bir yaprak taç şeklinde düzenlenmiştir.

Resim 3.384.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 385 **Env. No:** 125 **Türü:** Lahit Baş Taşı **Ölçüleri:** 90 x 39 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Yahu 2- Meclis-i Sıhhıye-i Askeriye 3- Azasından İzzetlü Muhittin 4- Rumi Efendi'nin mahdumu 5- İbrahim Halil Bey'in 6- Ruhiçün el-fatiha 7- Sene 1282 fi 8 M (Muharrem)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 8 Muharrem 1282 / M. 3 Haziran 1865.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Alt kısmı dikdörtgen prizma, üst kısmı ise silindirik formda olan bir lahit baş taşıdır. Mezar taşının üst kısmında bulunan silindirik formlu kitabe kısmı tarih satırıyla beraber yedi satırdan oluşur ve talik hat ile yazılmıştır. Satır araları cetvelli kitabede her satır ayrı çerçeve içine alınmıştır. Lahit baş taşının dikdörtgen prizma formundaki ön kapak kısmı ise kabartma tekniği ile Osmanlı eklektik üslubunda simetrik bir düzenleme ile bezenmiştir. Düzenleme, büyük bir çelenk ve bunun etrafında kıvrımlar yapan dal ve kurdele motiflerinden oluşur ve kademeli silmelerle dört yönden çerçevelenmiştir. Bu düzenleme ve kitabe kısmı arasında, tekrar eden çiçek ve yapraklarla dolgulu ince bir bordür yer almaktadır. Bordur ve yüzey bezemelerinden bu eserin 117 envanter numaralı lahit yan kapağı ve 126 envaner numaralı lahit ayak taşına ait baş taşı olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.385.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 386 **Env. No:** 126 **Türü:** Lahit Ayak Taşı **Ölçüleri:** 80 x 39 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934 **Kitabe Transkripsiyonu:** Kitabe yok

Tarihlendirme: 125 envanter numaralı baş taşında yer alan kitabeye göre; H. 8 Muharrem 1282 / M. 3 Haziran 1865.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Alt kısmı dikdörtgen prizma, üst kısmı ise silindirik formda olan bir lahit ayak taşıdır. Üstte yer alan silindirik formlu kısım yüzeyine herhangi bir hat ya da bezeme işlenmemiştir. Dikdörtgen prizma formundaki arka kapak kısmı yüzeyinde ise kabartma tekniği ile işlenmiş Osmanlı eklektik üslubunda simetrik bir düzenleme mevcuttur. Kademeli silmelerle dört yönden çerçevelenmiş düzenleme, büyük bir çelenk ve bunun etrafında kıvrımlar yapan dal ve kurdele motiflerinden oluşmaktadır. Düzenleme ve silindirik kısım arasında, tekrar eden çiçek ve yapraklarla dolgulu ince bir bordür yer almaktadır. Bordur ve yüzey bezemelerinden bu eserin 117 envanter numaralı lahit yan kapağı ve 125 envaner numaralı lahit baş taşına ait ayak taşı olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.386.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 387 **Env. No:** 117 **Türü:** Lahit Yan Kapağı **Ölçüleri:** 70 x 39 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934 **Kitabe Transkripsiyonu:** Kitabesi yok

Tarihlendirme: 125 envanter numaralı baş taşında yer alan kitabeye göre; H. 8 Muharrem 1282 / M. 3 Haziran 1865. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Eser ortasından kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Sol üst koşesinde büyük bir parça kırık ve noksandır. Ayrıca, eserin kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: Bir lahitin dış yüzeyi bezemeli yan taşıdır. Yüzeyine kabartma tekniği ile Osmanlı eklektik üslubunda simetrik bir düzenleme işlenmiştir. Düzenleme, merkezde yer alan büyük bir çelenk etrafında volüdal kıvrımlar ve üçlü gül motifleriyle nihayetlenen iri dallar ve aralarda yer alan iri yapraklardan meydana getirilmiştir. Çelenk motifi ve çiçekli dallar yüzeyi hareketlendiren kurdele motifi ile birbirine bağlı şekilde tasvir edilmiştir. Düzenleme; en üstte, tekrar eden çiçek ve yapraklarla dolgulu ince bir bordür ile sınırlandırılmıştır. Bordur ve yüzey bezemelerinden bu eserin 125 envanter numaralı lahit baş taşı ve 126 envaner numaralı lahit ayak taşına ait yan kapaklardan biri olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.387.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 388 **Env. No:** 059 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 190 x 40 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 7 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Ya hu 2- Mücellit esnafı 3- Müteberanından 4- Hacı Mustafa 5- Efendi'nin mahdumu 6- Mücellit Mehmed Efendi'nin 7- Ruhiçün el-fatiha 8- Sene 1283 fi 13 Recep

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 13 Recep 1283 / M. 21 Kasım 1866.

Durumu: Genel durumu iyidir. Kenarlarıda küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Tarih satırıyla beraber sekiz satırlık sülüs kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Satır araları cetvellidir. Birinci satırda aynalı yazı tekniği ile yazılmış "Ya hu" hattı çerçeve içine alınmış; bunun sağ ve soluna simetrik olarak birer çiçek rozet işlenmiştir. Kitabenin üstünde, daralan boyun kısmının üzerinde sarıklı bir festen müteşekkil başlık mevcuttur. Kitabesinden, çiltçi ve kâğıtçı esnafından bir zâta ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.388.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 389 **Env. No:** 097 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 180 x 40 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Ah mine'l-mevt 2- Bu cihan bağına geldim bir mürüvvet görmedim 3- Derdime dermen aradım bir ilacın bulmadım 4- Ah ile zar kılarak tazeliğime doymadım 5- Çün ezel peymanesi dolmuş murad almadım 6- Hasreta fani cihanda tül-ı ömr sürmedim 7- Fırkata takdir bu imiş ta ezelden bilmedim 8- Vah benim dertli karındaşlarım ağlayıp etme figan 9- Beni seven ahbablarım duadan unutma heman 10- Zülüflü baltacılardan İbrahim Bey'in ruhiçün 11- Lillâhi el-fâtiha 12- Sene 1286 fi gurre Ş (Şaban)

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1 Şaban 1286 / M. 6 Kasım 1869.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Kenarları üzerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber on iki satırdan oluşan kitabesi talik hat ile yazılmış olup satır araları cetvellidir. Yedi ve sekizinci satırlar arasında rozet çiçekler ve iri yaprakların sıralanmasıyla oluşturulmuş bir bezeme mevcuttur. Kitabenin etrafını bitkisel unsurlarla dolgulanmış ince bir bordür çerçevelemektedir. Kitabenin üst kısmına ise merkezde yer alan çiçek rozet etrafında simetrik olarak gelişen iri yapraklarla meydana getirilmiş bir düzenleme işlenmiştir. Bu düzenlemede en dışta yer alan iki dal motifi kenarlardan yukarıya doğru yükselerek boyun üzerinde duran püsküllü Hamidî fes ile birleşmektedir. Başlığın iki yanına kadar uzayıp birleşen bu bezemeler birer zülüf gibi algılanmaktadır. Zira kitabe metninden anlaşıldığı üzere; mezar taşı, Sarayın özel hizmetlileri olan Zülüflü Baltacılar'dan bir zata aittir ve bunların başlıklarının yanlarında zülüfe benzer unsurlar taktıkları bilinmektedir.

Resim 3.389.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 390 **Env. No:** 295 **Türü:** Mezar Taşı Parçası **Ölçüleri:** 45 x 30 cm

Orijinal Yeri: İstanbul Mâli Polis Müdürlüğü'nden**.**

Müzeye Geliş Tarihi: 30 Haziran 1976

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-Hayyu'l-Lâyemût 2- Tophane-i âmire yoklamacısı 3- İzzetlû Erib Efendi'nin

Tarihlendirme: Biçim özelliklerine göre; 19. Yüzyıl ikinci yarısı.

Durumu: Harap durumdadır. Kitabe kısmının üçüncü satırından kırılmıştır. Alttaki parçası mevcut değildir. Ayrıca sol üst köşesinde büyük boyutlu bir parça kırık ve noksandır. Yüzeylerde hafif korozyon görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Bir mezar taşının üst kısmı teşkil eden paçasıdır. Kitabesi talik hatla ve yüzeye verev şekilde yazılmıştır. Kitabenin üç satırlık kısmı mevcuttur ve satır araları cetvellidir. Kitabe üzerinde daralan boyun kısmı üzerinde Hamidî tipte bir fes bulunmaktadır. Biçim, kitabe ve başlık tipinden 19. yüzyıla ait bir örnek olduğu anlaşılmaktadır. Envanter kayıtlarında, mezar taşının orijinal yeri ve diğer parçaları hakkında bilgi mevcut değildir.

Resim 3.390.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 391 **Env. No:** 109 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 200 x 38 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Etme me'mala vefa buz-i bekayı dehir eden 3- Defn-i hak eyler gelince vakt-i her mir-ü şeki 4- Gençliğinde terk edüp gitti cihandan 5- Meclis-i alemde kaldı kase-i ömr-i tehi 6- Çün geçirdü devasız derdile ömrü nazükün 7- Ebr-i matemle husufgir eyledi mihr-ü mehi 8- Yani rıhlet eyleyüp bir tuhteri sadahteri 9- Sahni cennette hüda ihsan ide aramgehi 10- Kaatçı Hasan Efendi'nin damadı Mustafa 11- Efendi'nin kerimesi Fatma Sabbek 12- Hanımın ruhiçün rızaen lillah fatiha 13- Sene 1286 fi 23 ….

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1286 / M. 1869-70.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Tepelik kısmı ve kenarlarda küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeylerinde yoğun korozyon görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber on üç satırdan oluşan kitabesi talik hat ile yazılmış olup satır araları cetvellidir. Satırlar yüzeye verev şekilde yerleştirilmiştir. Kitabe, bitkisel unsurlarla dolgulanmış ince bir bordürle çerçevelenmiştir. Mezar taşının tepeliği ise merkezine çiçek rozet işlenmiş ve kitabenin sağ ve sol üst köşelerinden uzanan hançeri yapraklarla hareketlendirilmiş büyük bir güneş motifi şeklindedir. Hançeri yaprakların başlangıç noktalarında da birer çiçek motifi yer almaktadır. Kitabe metni ve tepelik süslemesinden eserin bir kadın mezar taşı olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.391.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 392 **Env. No:** 017 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 70 x 20 cm

Orijinal Yeri: Kanlıca'dan **Müzeye Geliş Tarihi:** 2 Teşrinievvel 1932

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Ya ilahi olalı haymenezi mülki vücud 2- Sahayı merhametinde yaşadım subhu mesa 3- Gülşen-i dehrde bir taze güli nevres idim 4- Bagıban keremin verdi bana nevşü nema 5- Nazu iraz ile perverdei eltafun iken 6- Etmedim bu niamin şükrini asla ifa 7- Terki taat ile biat kusurunla ile 8- Eli boş dergehine gelmişiken biperve 9- yere geçtim su gibi fartı icabından ah 10- Göricek hatırai ihsanını derya derya 11- Ya ilahi ne büyük devlet imiş mağfiretin 12- Ne büyük devlet imiş mağfiretin ya mevla 13- Nola yazılsa mezarımın başına bu tarih 14- Nuş kıldı ecelin camını Nevres Paşa 15- Sene 1289

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1289 / M. 1872-73.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Alt kısımda kırık ve noksan parçalar bulunmaktadır. Yüzeyler üzerinde korozyon ve yoğun yosunlaşma görülmektedir.

Açıklama: Silindirik formda ve yüzeyi helozonik sarmal oluşturacak şekilde yivlendirilmiş bir mezar taşıdır. Silindirik gövde alttan üste doğru hafifçe genişlemektedir. Eserin 15 satırlık sülüs kitabesi helozonik yivlere uygun, verev şekilde hakkedilmiştir. Mezar taşı, 1826 ila 1872 yılları arası yaşamış meşhur Devlet adamı ve bestekâr Nevres Paşa aittir.

Resim 3.392.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 393 **Env. No:** 217 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 209 x 37 cm

Orijinal Yeri: Fatih Sinan Ağa Camii civarındaki yola kalbedilecek olan kabristan.

Müzeye Geliş Tarihi: 13 Teşrinievvel (Ekim) 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Şeyh-ül-İslâm Salih Efendi 3- hafidi Salih Efendizade 4- sudür-i izamdan Mehmed Rüştü 5- Molla Efendinin nesl-i necibi ve tarikat-ı 6- âliye-i Halidî ihvanından olup 7- meclis-i zaptiye azası 8- sabıkasından Mehmed Salih Bey 9- Efendinin ruhu şerifi 10- için billâhil-fatiha 11- Sene 1293 3 Zilhicce | Mısırîzade

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 3 Zilhicce 1293 / M. 20 Aralık 1876.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Başlık kısmı kırılmış ve kaybolmuştur. Ayrıca, kitabe kısmının dokuzuncu satırından kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Üst parçada daha yoğun olmak üzere iki parçada da kirlenme ve korozyon görülmektedir.

Açıklama: Tarih ve Hüve'l-baki satırları dâhil toplam on bir satırlık talik hatla yazılmış kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Kitabe satırları yüzeye verev şekilde işlenmiş ve satır araları cetvellenmiştir. Kitabe kısmı kıvrımlı bitkisel motiflerle dolgulu bir bordürle çerçevelenmiş, bu bordür en altta yer alan düğümlü bir kurdele motifi ile hareketlendirilmiştir. Ayrıca, kitabenin ilk satırı altında yüzeyi çiçek motifleriyle bezemeli bir çelenk işlemesi mevcuttur. Kitabe kısmında, tarih kaydının hemen altına "Mısırizade" ibaresi yazılmıştır. Kitabe metninden; mezar taşının, Halidî tarikatına mensup ve aynı zamanda güvenlik güçleri ile ilgili yasaları hazırlamak üzere kurulmuş Zaptiye Meclisi'nin eski üyelerinden bir kişiye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.393.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 394 **Env. No:** 178 **Türü:** Mezar Ayak Taşı **Ölçüleri:** 210 x 31 cm
Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934
Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok. **Malzemesi:** Mermer
Tarihlendirme: Biçim ve süsleme özelliklerine göre; Osmanlı devri, 19. yüzyıl.
Durumu: Eserin genel durumu iyidir. Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar vardır. Sağ kenarın alt kısımlarındaki kırık parçaların boyutları daha büyüktür. Yüzeylerinde hafif korozyon ve kirlilik görülmektedir.
Açıklama: Bir mezarın bezemeli ayak taşıdır. Eserin yüzeyi, gövdenin en üst kısmında yer alan çift fiyonklu bir kurdele motifi ve bundan yüzeyin alt kısımlarına kadar sarkan helozonik kıvrımlı askı çelenk dallarından oluşan bir düzenleme ile bezenmiştir. Gövde kısmının üzerinde, miğferi andıran bir formdaki tepelik kısmı mevcuttur.

Resim 3.394.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 395 **Env. No:** 133 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 113 x 33 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hallaku'l-baki 2- Fenadan bekaya eyledi rıhlet 3- İde Hak kabrimi ravza-i cennet 4- Kâğıtçı Hüseyin Efendi'nin 5- Zevcesi Şerife Fatma 6- Hanımın ruhiçün Fatiha 7- Sene 1296 Fi 10 Recep

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 10 Recep 1296 / M. 30 Haziran 1879.

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde ise korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Sivri kemer biçminde tepeliği bulunan bir mezar taşıdır. Tarih satırı dâhil yedi satırdan oluşan kitabesi talik hat ile yazılmış olup satırlar yüzeye verev işlenmiştir. Satır aralarında cetvel çizgileri bulunmaktadır. Tarih satırı yarım daire çerçeve içine alınmıştır. Kitabe metninden, bir kadın mezar taşı olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.395.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 396 **Env. No:** 147 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 155 x 30 cm

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hallaku'l-baki 2- Gücendi mecnun hane-i dehri bize ısmarladı 3- Bir harap evdir kalır divaneden divaneye 4- Dersaadet Gümrüğü ketebesinden 5- Kağadcı Hüseyin Efendi 6- Damadı merhum Rizeli 7- Mustafa Efendi ruhuna Fatiha 8- Sene 1296 fi 20 Recep

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 20 Recep 1296 / M. 10 Temmuz 1879.

Durumu: Yüzey ve kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde hafif korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir. **Malzemesi:** Mermer

Açıklama: Tarih satırıyla beraber sekiz satırdan oluşan kitabesi talik hat ile yazılmıştır. Satırlar yüzeye verev şekilde işlenmiş ve satır araları cetvellenmiştir. Mezar taşının üst kısmında, daralarak oluşan boyun üzerinde yandan püsküllü Hamidî tipte bir fes bulunmaktadır. Kitabe ve başlık dışında bezeme bulunmayan mezar taşının İstanbul Gümrüğü kâtiplerinden bir kişiye ait olduğu kitabe metninden anlaşılmaktadır.

Resim 3.396.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 397 **Env. No:** 076 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 210 x 30 cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki / Fani dünyadan uzlet 2- Eden tarikat-i aliyeye 3- İntisaba bahiş olan 4- Ve Maliye Hazinesi Bank-ı 5- Osmanî ketebesinden 6- İsmail Faik Efendi 7- Ruhiçün rıza'en li-llahi el-fatiha 8- Sene 1296 fi 5 Şaban y. Perşembe

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 5 Şaban 1296 / M. 25 Temmuz 1879.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eserin genel durumu iyi olmakla birlikte, yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber dokuz satırdan oluşan kitabesi sülüs hat ile yazılmış olup her satırı cetvel çizgileriyle ayrılmıştır. Satırlar gövde üzerine verev şekilde yerleştirilmiştir. Bitkisel unsurlarla dolgulanmış ince bir bordürle çevrelenmiş kitabenin üst kısmının merkezinde üçlü bir çiçek düzenlemesi etrafında gelişen iri yapraklarla meydana getirilmiş bir bezeme yer almaktadır. Bu kısmın köşelelikleri de dörtlü yaprak motifleriyle bezenerek hareketlendirilmiştir. Mezar taşının daralan boyun kısmı üzerinde sağ yandan püsküllü Azizî tipte bir fes mevcuttur.

Resim 3.397.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 398 **Env. No:** 043 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 100 x 24 cm

Orijinal Yeri: Silivri Kapısı Haricindeki Kabristandan

Müzeye Geliş Tarihi: 21 Mart 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Hakkâk Tevfik Efendi'nin 3- Hafideleri Müzeyyen 4- ve Remziye Hanımların 5- Ruhları için el-fatiha 6- sene 1304 ve sene 1306 **Malzemesi:** Mermer

Tarihlendirme: Kitabesine göre H. 1304 ve 1306 / M. 1886-87 ve 1888-89.

Durumu: Genel durumu iyi olmakla birlikte kenarlarda küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde yer yer kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Talik hatla yazılmış altı satırlık kitabesi bulunan, tepe kısmı sivri kemer formunda bir mezar taşıdır. Satır araları cetvelli olan mezar taşında kitabe dışında bezeme bulunmamaktadır. Kitabedeki "hafide" kelimesinden bu mezar taşının bir dedenin iki kız torunu için yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

Resim 3.398.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 399 **Env. No:** 071 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 96 x 30 cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934 **Malzemesi:** Mermer

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Soldu bülbül gibi kıldı cihan-ı pür figan 2- Sinni on altı ermişken henüz bu dilberin 3- Sağr-ı firkatnemayı merk olmuştur resam 4- Ah yedi aylık gelin dört mahlık hamil idi 5- Oldu iskati cinin mevtine bais nagihan 6- Gün gibi pinhan olunca bu peri 'veş dideden 7- Şaçu başunu yolmadık hiç kalmadı alemde can 8- Valideynin sabrile me'cün ide Rabbilenam 9- Bu bela-i firkate canlar dayanmaz lü'güman 10- Yazdı sabit aşkile tarih-i cevher-i darnu 11- Oldu Makbule Hanım ol kasr-ı labute revan 12- Fatih mahyacısı elhaç Tahsin Efendi'nin 13- Kerimesi Makbule Hanım'ın ruhuna fatiha 14- Sene 1312 fi 26 Şevval .. pazar

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 26 Şevval 1312 / M. 22 Nisan 1895.

Durumu: Eserin üst kısmı kırık ve noksandır. Ayrıca, kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlilik görülmektedir.

Açıklama: Tarih satırıyla beraber on dört satırdan oluşan kitabe talik hat ile yazılmış olup satır aralarında cetvel çizgileri bulunmaktadır. Kitabeden bir kadın mezar taşı olduğu anlaşılan eserde kitabe dışında bezeme mevcut değildir.

Resim 3.399.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 400 **Env. No:** 130 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 150 x 17 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-baki 2- Erzurum Vilayeti 3- Esbak defterdarı 4- Mehmed Emin Bey 5- Bin Arif Efendi'nin ruhiçün 6- El-fatiha 7- 29 Muharrem-ul-haram Sene 1315

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 29 Muharrem 1315 / M. 30 Haziran 1897.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Eser kitabe kısmının altından kırılmış ve iki parçaya ayrılmıştır. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Silindirik formda bir mezar taşıdır. Tarih ve hüve'l-baki satırları dâhil sekiz satırlık celi sülüs kitabesi mevcuttur. Kitabede satır aralarına cetvel çizgileri çekilmiş, tarih satırı daiserel çerçeve içine alınmıştır. Tarih satırının altına kabaca tasvir edilmiş üç dal motifi işlenmiştir. Dip kısmının hemen üzerinde de silindirik gövdeyi dolaşan, bitkisel motiflerden meydana getirilmiş bir bordür bulunmaktadır. Kitabe metninden, mezar taşının Erzurum ilinin eski defterdarlarından olan bir zâta ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 3.400.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 401 **Env. No:** 284B **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 77 x 19 cm

Orijinal Yeri: Rauf Ziyadeoğlu'na ait mermer dükkânından.

Müzeye Geliş Tarihi: 5 Şubat 1975

Kitabe Transkripsiyonu: Mekteb-î Harbiyye-î Şahane

Tarihlendirme: Kitabede geçen ibereye göre; 19. yüzyıl. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kenarları üzerinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Tepelik kısmı sivri kemer biçminde olan bir mezar ayak taşıdır. Tepe kısmı yüzeyine talik kırması hatla "Mekteb-î Harbiyye-î Şahane" ibaresi işlenmiş bunun altına da neredeyse gövdeyle aynı uzunlukta olan kabzası püsküllü ve işlemeli bir kılıç tasviri yapılmıştır. Orijinal yeri ve kime ait olduğu hakkında envanter kayıtlarında bilgi bulunmamaktadır. Kitabede geçen ve 19. yüzyıl Osmanlı askeri eğitim kurumu olan "Mekteb-î Harbiyye-î Şahane" iberesine göre; eseri 19. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Resim 3.401.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 402 **Env. No:** 034 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 175 x 25cm

Orijinal Yeri: Macuncu Kasım Camii Hariminden

Müzeye Geliş Tarihi: 19 Mart 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Sahib-ül hayrat olan 2- Kasım Ağa aşikâr kabir 3- Edüp buldu safa 4- Kabrinin zavvarı olan 5- Ayb-ül beşer ruhi 6- Pakine kıla daima 7- Dua 936

Tarihlendirme: Biçim özelliklerine göre; 19. yüzyıl. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kitabe kısmının altıncı satırından kırılmış ve iki parçaya ayrılmıştır. Üst parçanın durumu iyi olmakla birlikte alt parça üzerinde hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: Cetvellerle ayrılmış yedi satırlık sülüs kırması kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Kitabelik kısmı üzerinde volüde benzer kıvrımlarla meydana getirilmiş bir düzenleme, bunun üstünde de içbükey kademe ile hareketlendirilmiş bir tepelik yer almaktadır. Daha çok 19. yüzyıl karakterinde olan bu düzenleme kitabede yer alan H. 936 / M. 1529-30 tarihi ile tezat oluşturduğundan; mezar taşının Kasım Ağa'nın mezarı için sonradan tekrar yaptırıldığını anlaşılmaktadır.

Resim 3.402.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 403 **Env. No:** 1252 **Türü:** Mezartaşı **Ölçüleri:** 86 x 21 cm
Orijinal Yeri: Belirtilmemiş **Müzeye Geliş Tarihi:** Belirtilmemiş **Eski No:** 4804
Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hû 2- Entekal-il-merhûm-ül-mağfûr 3- Ve hüve-ş-şehid-il-said 4- İbrahim ağa Ser Sekban-ı 5- Fatih Muhammed Han 6- Aleyhir-rahmete vel-gûfran 7- Tarih-i vefate 8- 857 9- Sene **Malzemesi:** Mermer
Tarihlendirme: Biçim ve hat özelliklerine göre; 19. yüzyıl.
Durumu: Harap durumdadır. Beşinci satırından kırılarak iki parçaya ayrılmıştır. Özellikle sağ kenarın üst ve alt kısımlarında kitabe kısmına doğru, büyük boyutlu kırık ve noksan parçalar, eserin diğer kenarlarında ise küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur. Dip kısmı da kırık ve kayıptır. Yüzeylerinde korozyon ve kirlenme görülmektedir.
Açıklama: Tarih satırı dâhil sülüs hatla yazılmış dokuz satırlık kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Satır araları cetvellidir. En alt satır tarih satırıyla birlikte alt kenarı dilimli kemer şeklinde olan bir çerçeve içine alınmıştır. Kitabe metninde; eserin, İstanbul'un fethi sırasında şehit düşen Sekbanbaşı İbrahim Ağa'ya ait olduğu belirtilmekle birlikte; biçim ve hat özellikleri bakamından 18. ya da 19. yüzyıla tarihlenmesi gerektiğinden, İbrahim Ağa'nın mezarı için sonradan yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Envanter kayıtlarında eserin orijinal yeri belirtilmemiştir.

Resim 3.403.

Yayın: Yayınlanmamıştır

Kat. No: 404 **Env. No:** 068-069-148 **Türü:** Mezar Taşı Başlığı **Ölçüleri:** Muhtelif

Orijinal Yeri: Topkapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 7 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok.

Tarihlendirme: Biçim özelliklerine göre; 1750 ila 1850 arası.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Yüzeylerinde hafif korozyon görülmektedir.

Açıklama: Osmanlı devrine ait mezar taşlarından kırılarak ayrılmış üç adet başlıkdır.

- Env. No 68 ve 69: Örf tipinde örneklerdir. Başlıklar ilmiye sınıfından bir kişinin mezar taşına ait olmalıdır. Herbiri yaklaşık 25 x 25 cm ölçüsündedir.

- Env. No 148: Paşalı tipinde mezar taşı başlığıdır. Hattat ya da kâtip gibi eğitimli bir kişiye ait olması muhtemeldir. Ölçüleri: 20 x 20 cm

Eserleri biçim özelliklerine göre; kabaca 1700 ila 1850 arasına tarihlemek mümkündür.

Resim 3.404.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 405 **Env. No:** 092 **Türü:** Mezar Taşı Başlığı **Ölçüleri:** 20 x 20 cm

Orijinal Yeri: Edirnekapı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 15 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabesi yok

Tarihlendirme: Biçim özelliklerine göre; 1700 ila 1850 arası.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Yüzeyinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Ayrıca, korozyon da görülmektedir.

Açıklama: Osmanlı devrine ait bir mezar taşından kırılarak ayrılmış sarık şeklindeki mezar taşı başlığıdır. Eseri biçim özelliklerine göre; kabaca 1700 ila 1850 arasına tarihlemek mümkündür.

Resim 3.405.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 406 **Env. No:** 187 **Türü:** Mezar Taşı Başlığı **Ölçüleri:** 35 x 30 cm

Orijinal Yeri: Fatih Pirinçci Sinan Mahallesi'nde münhedim Yahya Tevfik Efendi Medresesi'nin harimindeki aile kabristanından. **Müzeye Geliş Tarihi:** 9 Mayıs 1934

Kitabe Transkripsiyonu: Kitabe yok

Tarihlendirme: Biçim özelliklerine göre; 1700 ila 1850 arası.

Malzemesi: Mermer

Durumu: Yüzeyinde küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Ayrıca, korozyon da görülmektedir.

Açıklama: Osmanlı devri bir mezar taşından kırılarak ayrılmış sarık şeklindeki mezar taşı başlığıdır. Örf tipindeki bir örnek olduğu için ilmiye sınıfından bir kişinin mezar taşına ait olmalıdır. Eseri biçim özelliklerine göre; kabaca 1750 ila 1850 arasına tarihlemek mümkündür.

Resim 3.406.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 407 **Env. No:** 131 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 123 x 33 cm

Orijinal Yeri: Mevlevihane Kapısı haricindeki yola kalb edilen kabristandan.

Müzeye Geliş Tarihi: 25 Nisan 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Ya Hu 2- Ferhad, Elmas ağalarla 3- Cihanfer, Ferahnâk Munis 4- Ve Kadem, Hayır ve Vicdan 5- Kalfaların ruhları 6- İçin el-fatiha 7- Sene 1318

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1318 / M. 1900-01. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçaları mevcuttur. Yüzeylerinde korozyon ve yer yer kirlenme görülmektedir.

Açıklama: Sivri kemer biçminde tepeliği ve kitabesi bulunan bir mezar taşıdır. Tarih ve "ya hu" satırları dâhil toplam yedi satırlık kitabesi talik hat ile yazılmıştır. Satır araları cetvelli kitabede her satır bir çerçeve içine alınmıştır. Kitabe dışında bezeme bulunmayan mezar taşının sekiz kişi için yapılmış tek bir taş olduğu kitabe metninden anlaşılmaktadır.

Resim 3.407.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

Kat. No: 408 **Env. No:** 044 **Türü:** Mezar Taşı **Ölçüleri:** 103 x 28 cm

Orijinal Yeri: Silivri Kapısı Haricindeki Kabristandan

Müzeye Geliş Tarihi: 21 Mart 1934

Kitabe Transkripsiyonu: 1- Hüve'l-hayyü'l-baki 2- Küllü men 'aleyha fan 3- Hakkâk Mehmed Tevfik Efendi 4- ve maliye hazinesi ketebesinden 5- Cemil Celalettin 6- efendilerin ruhları 7- için el-fatiha 8- sene 1327 fi 1 Safer | sene 1329 fi 7 Kanunisani

Tarihlendirme: Kitabesine göre; H. 1 Safer 1327 / M. 22 Şubat 1909 ve H. 7 Kanunisani 1329 / M. 20 Ocak 1914. **Malzemesi:** Mermer

Durumu: Genel durumu iyi olmakla birlikte, eserin kenarlarında küçük boyutlu kırık ve noksan parçalar mevcuttur.

Açıklama: Talik hatla yazılı sekiz satırlık kitabesi, kitabelikten sonra incelen boyun kısmı üzerinde ise sağ yandan püsküllü bir fesi bulunan mezar taşıdır. Mezar taşı farklı mesleklere sahip ancak muhtemelen yakın akraba iki yetişkin erkek için yaptırılmıştır.

Resim 3.408.

Yayın: Yayınlanmamıştır.

4. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi taş eserler koleksiyonunda, Emevi döneminden itibaren Osmanlı dönemin sonuna kadar kesintisiz şekilde pek çok farklı döneme ait ve çok çeşitli türlerde eserler mevcut olduğu için bunların karşılaştırma ve değerlendirilmelerini dönem ve türlere ayırarak gerçekleştirmek gerekmektedir. Bu nedenle, Karşılaştırma ve Değerlendirme bölümü Katalog bölümündeki tasnife paralel olarak ele alınmıştır.

4.1. Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Dönemine Çağdaş Diğer Kültür Çevrelerine Ait Eserler

4.1.1. Kitabeler

Bu grupta yer alan kitabelerden erken İslâm dönemine tarihlenen eserlerin genel biçim ve işleme özellikleri bakımından birbirine paralel oldukları görülmektedir. Kudüs, Fustat, Nablus ve Halep şehirlerinden getirilmiş söz konusu eserler levha halindeki taş bloklar üzerine işlenmiş olup İslâm sanatının en önemli unsurlarından olan hat sanatının taş üzerine işlenmiş ilk örneklerinden olmaları bakımından önem arz eder. Bunlardan daha erken tarihli olan 2511, 2512 ve 2517 env.nolu örneklerde hat, eser üzerine kazıma tekniğiyle işlenmiştir. (karşılaştırma için bkz. Resim 1) Daha geç tarihli olan 2522, 2513 ve 2516 env.nolu örneklerde ise kabartma tekniği uygulanmış olup harfler daha muntazam hale getirilmiştir. (karşılaştırma için bkz. Resim 2) Bu eserlerin yüzeyinde genellikle yazı dışında işleme bulunmamaktadır. Ancak, 2512 env.nolu örnekte olduğu gibi bordür bezemeli ve 2522 env.nolu örnekte olduğu gibi silmelerle çerçevelenmiş kitabeler de mevcuttur.

Resim 4.1. Kazıma tekniğiyle işlenmiş erken İslâm dönemine tarihlenen bir kitabe. [SAFADI (1978), s.12.]

Resim 4.2. Kabartma tekniğiyle işlenmiş M. 821-22 yıllarına tarihlenen bir kitabe. [RAHIM (2010), s.151.]

Kitabeler arasında yer alan ve Diyarbakır'dan getirilen Selçuklu dönemine ait ayet kitabeleri aynı üslubun takip edilebildiği bir eser grubu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar enine yatık dikdörtgen levhalar halindedir ve yüzeylerinin üst kısmına iki ya da üç satır halinde Bakara Suresi 255. ayetten çeşitli cümleler işlenmiştir. Kabartma tekniğiyle geometrik karakterli kufi hatla yazılmış bu

kitabelerden daha erken tarihli olan 2509, 2510, 2318 ve 2328 env.nolu örneklerde 2510 env.nolu eserdeki basit geometrik motiflerle dolgulu şerit dışında bezeme bulunmamaktadır. Ancak, bu ayet kitabelerinin daha geç tarihli olan örnekleri olan ve Selçuklu döneminden Artuklu dönemine geçişin takip edilebildiği 2530 ve 2532 env.nolu eserlerde kufi hat yer yer eklenmiş bitkisel karakterli motiflerle hareketlendirilmiştir. 2518 ve 2519 env.nolu örneklerde ise eserlerin arka yüzünde de dairesel alan içine işlenmiş kitabeler bulunmaktadır. Bunlar muhtemelen taşın ikinci kere kullanılmasıyla ilgilidir.

Diyarbakır'dan getirilen diğer bir kitabe grubu da Artuklu dönemine tarihlenebilecek son derece dekoratif şekilde işlenmiş ayet kitabeleridir. 2531, 2331, 2529, 2533, 2327 ve 2330 env.nolu bu eserlerin tamamında eserin üst kısmı en az üç adet olmak üzere yan yana sıralanmış tepelik düzenlemeleriyle hareketlendirilmiştir. Tepelikler kademeli üçgenler şeklinde meydana getirilmiştir. Ancak, 2330 env.nolu örnekte tepelik kısımları yarım daire formundadır. Bu tipteki kitabelerin yüzeylerine yine en az üç adet olmak üzere yuvarlak kemerli niş alanları işlenmiş, nişler arasındaki kısımlar mukarnası andıran basit geometrik motiflerle dolgulanmıştır. Kitabe metinleri tepelik kısmının altına bir satır, niş alanları içerisine de birkaç satır halinde işlenmiştir. Bu kitabelerde de Bakara Suresi 255. ayetten çeşitli cümleler ile çeşitli dini metinler yazılıdır.

Yukarıda sözü edilen levha şeklindeki ayet kitabelerinde olduğu gibi, söz konusu tepelikli ayet kitabelerinde de eser yüzeyinin alt kısmında geniş boş alanlar bulunmaktadır. Tümü Diyarbakır'dan getirilen söz konusu iki eser grubu arasındaki diğer bir paralellik ise bunlar üzerinde Ayet'el Kürsi olarak da isimlendirilen Bakara Suresi 255. ayetten cümlelerin bulunmasıdır. Müze arşivinde eserlerin orijinal yeri hakkında detaylı bilgi mevcut olmadığından kesin bir yargıda bulunmak mümkün olmamakla birlikte bu eserlerin dini mimariyle ilişkili parçalar olduğu ileri sürülebilir. Ayrıca, kufi hat söz konusu tüm eserlerde aynı üsluptadır. Bu kitabelerde görülen geometrik karakterli kufi hat İran bölgesinde 11. ila 13. yüzyıllara tarihlenen eserler üzerinde de görülmekte olup söz konusu üslubun Selçuklu döneminde Anadolu'da da uygulandığı anlaşılmaktadır. (karşılaştırma için bkz. Resim 3 ve 4)

Resim 4.3. M. 1062 yılına tarihlenen Nişabur bölgesine ait Büyük Selçuklu dönemi mezar kitabesi. [The Metropolitan Museum of Art, 48.101.2 env.nolu eser]

Resim 4.4. İran bölgesine ait 13. yüzyıl başlarına tarihlenen kufi kitabeli bir sürahi. [SAFADI (1978), s.120.]

Bu grupta ele alınan kitabeler arasında Memlûk dönemine ait istifli sülüs hatla on satır halinde yazılmış bir örnek de mevcuttur. Sultan Tomanbay'ın namını taşıyan H. 922 / M. 1516-17 tarihli eserin orijinal yeri hakkında kitabe metninde ve müze arşivinde bilgi mevcut değildir.

4.1.2. İnsan ve Hayvan Figürlü Eserler

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi taş eserler koleksiyonunda bulunan figürlü eserlerin tümü - gayr-i İslâmi dönemlere ait olduğu düşünülen 1277 env.nolu fil figürü ile 2555 env.nolu çifte ejder figürü dışında - Artuklu ve Anadolu Selçuklu dönemlerine aittir. Söz konusu 1277 ve 2555 env.nolu eserlerde görülen figürler Türk sanatı ikonografisine uygun değildir. Bu eserler devşirme malzeme olarak kullanılmış ve orijinal yerlerinden İslâm devri eserleriyle birlikte müzeye nakledilmiştir. (karşılaştırma için bkz. 1277 env.nolu eser için Resim 5; 2555 env.nolu eser için Resim 6)

Resim 4.5. Roma İmparatorluğu dönemine ait, tarihi Appian Yolu üzerinde bir fil kabartması. [alinariarchives.it Image ID: ACA-F-047194-0000]

Resim 4.6. Sasani dönemi, 7. yüzyıla tarihlenen gümüş tepsi üzerine işlenmiş senmurv tasviri. (British Museum env.no: 124095)

Müzedeki figürlü eserler arasında bulunan 2500 ve 2551 env.nolara kayıtlı aslan heykelleri ile 2552 env.noya kayıtlı kadın büstünün serbest heykel şeklinde olması Türk sanatındaki Asya ve Anadolu bağlantılarını kuvvetli şekilde göstermesi bakımından önem arz eden bir durumdur. Zira, detayların kabaca işlenerek belirtildiği bu eserler Asya'daki Türk heykel sanatı örnekleriyle paralellik göstermektedir. Ayrıca belirtmek gerekirse 2552 env.noya kayıtlı kadın büstü ilk olarak 1925 yılında Heinrich GLÜCK tarafından yayılanmış olup eser Selçuklu maden sanatında görülen sfenks figürleriyle mukayese edilerek bir sfenksin baş kısmı olarak tanıtılmıştır.[200] Bu yayından sonraki diğer yayınlarda da eserin sfenks olduğu ifade edilmiştir. Ancak, Konya'dan getirilen eserin Selçuklu sanatındaki mimari süslemelerde görülen kadın başı tasvirlerine paralel olması nedeniyle bir mimari yapıya, belki de Alâeddin Köşkü'ne ait duvar süslemelerinden bir parça olması daha olasıdır. Bu nedenle eseri sfenks olarak tanımlamanın doğru olmadığı ifade edilebilir. (Karşılaştırma için bkz. Resim 7)

[200] Bkz. Heinrich GLÜCK (1925); Eine Seldschukische Sphinx im Museum Von Konstantinopel, "**Jahrbuch der Asiatischen Kunst**", Klinkhardt & Biermann, 2-2, 123-127.

Resim 4.7. Anadolu Selçuklu dönemi, 1217 tarihli Sivas Şifaiye Medresesi'nin ana eyvan yan duvarı üzerinde kadın başı tasviri.

Yine Konya'dan getirilen eserler olan 2540 env.nolu zırhlı ve silahlı iki askerin tasvir edildiği kabartma ile 2541 env.nolu grifon kabartması Karahanlı ve Gazneli saraylarında görülen ve benzer figürlerle yapılan süslemelerin Anadolu Selçuklu sanatında da uygulandığını göstermesi bakımından önem arz eder. Zira, Konya'dan getirilen bu eserlerin Alâeddin Köşkü'ne ait olması kuvvetle muhtemel olup Türk sanatında Karahanlılardan beri saray salonlarında hükümdarın mahiyetini temsil eden asker figürleri ile hayali yaratık tasvirleriyle süslendiği bilinmektedir.[201] Orta Asya hayvan üslubuna uygun şekilde tasvir edilmiş ejder kabartmalarının bulunduğu ve bir friz bütüne ait iki parça olan 2553 ve 2554 env.nolu eserler de sivil mimariye ait süsleme parçaları olarak önem arz eder. Diyarbakır'dan getirilen bu eserler de bir saray ya da köşk yapısına ait olmalıdır. (Karşılaştırma için bkz. Resim 8)

[201] Bkz. Gönül ÖNEY (1984); **a.g.m**.

Resim 4.8. Gazneli dönemi, 11. yüzyıla tarihlenen Sultan III. Mesud Sarayı'na ait süslemelerde hükümdar maiyeti ve hayali yaratık tasvirleri. [BOMBACI (1959), s.6 ve s.13.]

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi taş eserler koleksiyonunda yer alan figür süslemeli önemli bir eser grubu da kemer alınlığı şeklinde düzenlenmiş 2514 ve 2465 env.nolu eserlerdir. Müzeye Diyarbakır'dan getirilen bu eserlerin orijinal yeri ve üslup özelliklerine göre Artuklu dönemine ait oldukları düşünülmektedir.[202] Türk sanatı ikonografisinin temel unsurlarından olan bağdaş kurmuş insan figürleri ve çeşitli hayvan figürleriyle süslü bu eserlerin de yukarıda sözü edilen saray bezemelerine paralel örnekler olması nedeniyle bunların Diyarbakır'daki bir Artuklu sarayına ait olması mümkün gözükmektedir.

[202] Bkz. Gönül ÖNEY (1968); "Artuklu Devrinden Bir Hayat Ağacı Kabartması Hakkında," **Vakıflar Dergisi**, İstanbul, VII, 117-120.

4.1.3. Mimariye Ait Parçalar

Bu grupta ele alınan eserler arasında önem arz edenlerin başında Samarra kazısı buluntuları gelmektedir. Bunlar arasındaki sütun başlıkları önemli bir eser grubunu oluşturur. Bu sütun başlıklarında; geç Roma geleneğindeki akantus volütlü Korint sütun başlıklarının etkisinin görülmekte olması ve bunlar arasındaki 2542 env.nolu eser üzerinde gayri islami bir kitabe bulunması nedeniyle söz konusu sütun başlıklarının İslâm dönemi öncesine ait olup Samarra kentinin inşasında devşirme malzeme olarak kullanıldıkları ileri sürülmüştür. Ancak, eserler üzerinde görülen eğri kesim tekniğindeki süslemeler ve elde mevcut karşılaştırma örneklerinden bu sütun başlıklarının Abbasi dönemi 9. yüzyıla ait oldukları anlaşılmaktadır. (Bkz. Resim 9 ve Resim 10)

Resim 4.9. Abbasi dönemi, 8. yüzyıl sonlarına tarihlenen Süriye bölgesine (muhtemelen Rakka) ait su mermerinden yapılmış sütun başlığı. (Metropolitan Museum of Art env.no: 36.68.3)

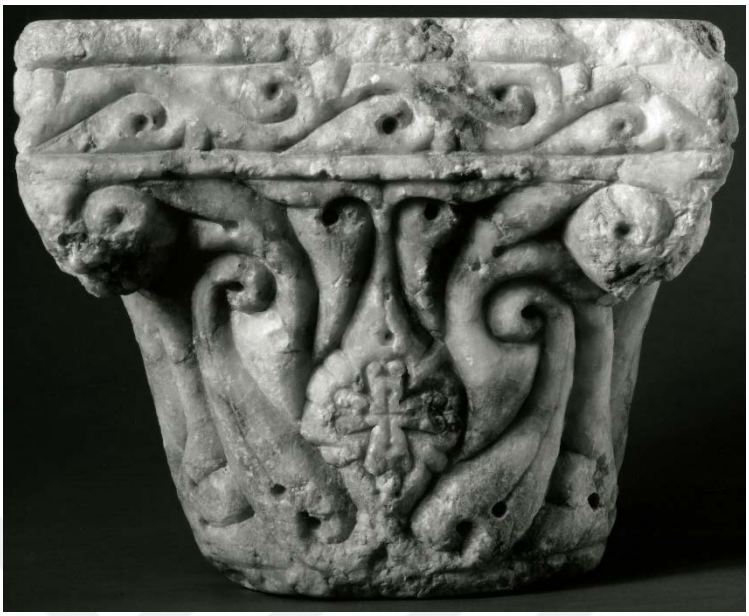

Resim 4.10. Abbasi dönemi, 9. yüzyıla tarihlenen eğri kesim tekniğiyle süslenmiş ve merkezinde bir Yunan haçı bulunan su mermerinden yapılmış sütun başlığı. (The David Collection env.no: 2/2001)

Buluntular arasında farklı renk ve biçimlerde irili ufaklı mermer parçaları ile bir bütüne ait kırık halde mozaikler mevcuttur. Bunlar Samarra yapılarında mozaik ve taş kakma teknikleri ile mimari bezeme yapıldığı göstermektedir. Bilindiği üzere bu teknikler daha sonra Zengi, Memlûk ve Anadolu Türk sanatında da uygulanmıştır.

Samarra buluntuları arasındaki en önemli eserlerden biri de 2434 env.nolu mimari parçasıdır. Eserin yüzeyine Samarra üslubundaki bir palmet düzenlemesi eğri kesim tekniğiyle işlenmiştir. İslâmiyet öncesi Türk sanatında kullanıldığı bilinen eğri kesim tekniğinin Türk askeri birlikleri için Abbasi halifesinin emri ile inşa edilen Samarra kentinde kullanılması sanatta sürekliği göstermesi bakımından mühimdir. Samarra kentinde bu tarz mimari süslemelerin daha çok stuko tekniğiyle yapıldığı bilinmekte olup aynı teknik ve üslubun taş üzerine de uygulanmış olduğu bu eser sayesinde anlaşılmaktadır. Eser üzerinde görülen düzenlemenin neredeyse tamamen aynı şekilde işlendiği ahşap malzeme ile yapılmış örnekler de mevcuttur. (bkz. Resim 11)

Resim 4.11. Abbasi dönemi, 9. yüzyıla tarihlenen eğri kesim tekniğinde süslemeli ahşap pano (kapı kanadı?) (British Museum env.no: 1944,0513.1)

Samarra buluntuları arasında yer alan ve esasen mimari bir parça olmamasına rağmen müzedeki taş eserler içinde kendi türündeki tek örnek olması nedeniyle bu grupta ele alınan 2444 env.nolu kase dikkat çekici bir taş eser örneğidir. Kapağıyla birlikte oldukça iyi bir durumda günümüze ulaşan eser gerek erken İslâm dönemi üslubundaki bezemeleri, gerekse de formu açısından başarılı bir taş işçiliğinin ürünüdür. Eser, çok sayıdaki pişmiş toprak kaplara nazaran mermerden yapılmış olması nedeniyle nadir bir örnek olup 2434 env.nolu eğri kesim tekniğiyle bezenmiş mimari parçası ile birlikte Samarra'da taş işleme-süsleme sanatının gelişmişliğini göstermektedir. Ayrıca, erken İslâm döneminde bu tipte süslemeli kap ya da kutular yaygın olarak kullanılmış olup bunların pek çoğu fildişinden yapılmıştır. (bkz. Resim 12)

Resim 4.12. Abbasi Dönemi 9. yüzyıla tarihlenen kapaklı fildişi kap. (Victoria and Albert Museum env.no: 136-1866)

Bu grupta ele alınan diğer önemli eser grubu ise Baalbek kazısı buluntularıdır. Kırık parçaları halinde olan bu eserlerin bazılarına bitkisel süslemeler, bazılarına da kitabeler işlenmiştir. Ancak, parçalar birbirini tümlemediği için süsleme ya da kitabelerin genel özellikleri takip edilememektedir. Bitkisel süslemeli eserlerin daha erken tarihli olanları üzerinde asma yaprakları ve üzüm salkımlarından oluşan düzenlemeler mevcuttur. Diğer örnekler üzerinde ise rumi motifiyle meydana getirilmiş düzenlemeler bulunmaktadır. Üzerine yazı işlenmiş örneklerde ise kufi hattın oldukça dekoratif ve gelişmiş bir tarzının kullanıldığı görülür. Bazı kitabeler kazıma, bazıları ise kabartma tekniği ile işlenmiştir.

Ayrıca, Baalbek kazısı buluntularından olan 2487 env.nolu eser üzerinde aslana benzer bir figür işlenmiş olduğu görülmektedir. Figürlü bir düzenleme yapıldığı kesin olarak anlaşılmakla birlikte eser kırılma ve aşınma sebebiyle harap olduğundan söz konusu figürün nasıl bir kompozisyon dâhilinde tasvir edildiğini tam olarak tespit edebilmek mümkün değildir.

Mimari parçalar grubunda ele alınan bazı eserlerin orijinal yerleri hakkında müze arşivinde bilgi mevcut değildir. Bu nedenle söz konusu eserlerin menşeini tespit ve tarihlendirmelerini yapmak güçleşmektedir. Bunların bazılarında süsleme ve / veya kitabeler kabaca işlenmişken bazılarında nitelikli taş işçiliği uygulanmıştır. Örneğin, 2271 ve 2272 env.nolu eserlerde kabartma tekniği ile işlenmiş sülüs hat ve süslemelerin itinalı olduğu görülmektedir.

Mimari parçalar grubunda ele alınan çok önemli bir eser de 2437 env.nolu minber kapısıdır. Sinop Alaaddin Camii'nin, Candaroğlu Beyliği döneminde eklenen taş minberinin kapısı olduğu bilinen eser taş malzeme ile yapılmış minberlerin erken tarihli örneklerinden olması nedeniyle önem arz eder. Eser, kafes oyma tekniğiyle yapılmış bezemeleri ile rumi ve hatailerle oluşturulmuş bitkisel düzenlemeleriyle oldukça dekoratif ve iyi işçilikli bir örnektir.

4.1.4. Mezar Taşları

Bu grupta ele alınan en erken tarihli mezar taşları Abbasi dönemi, 9. ve 10. yüzyıllara ait levha halindeki taş bloklar üzerine kazıma tekniği ile işlenmiş kitabe şeklindeki örneklerdir. 2523, 2524, 2525, 2526, 2527 ve 2528 env.nolu toplam altı adet olan bu eserlerin tümü müzeye Fustat'tan, yani eski Kahire şehrinden getirilmiş olup üzerlerine işlenmiş kitabeler tüm örneklerde aynı üsluptadır. Kufi hattın erken tarihli örneğini teşkil eden bu yazılar kazıma tekniğinin verdiği imkân ile ince ve dekoratif şekilde işlenmiştir. Söz konusu altı eserden 2523 env.nolu eser dışındaki diğer beş eserde kitabe kısmı "S" kıvrımları ile meydana getirilmiş basit bir bordür ile dört yönden çerçevelenmiştir. Ayrıca, 2527 env.nolu eserin tepe kısmında küçük bir üçgen içerisine kabaca işlenmiş bitkisel bir düzenleme bulunmaktadır. Birbirine son derece paralel şekilde gerçekleştirilmiş bu mezar taşları; İslâm hat sanatı tarihinin başlangıç evresine dair bilgi vermenin yanı sıra, erken İslâm dönemindeki mezar geleneklerini ve yapıldıkları dönemde üsluplaşmış bir mezar taşı sanatının mevcut olduğunu göstermesi bakımından da önem arz etmektedir. (karşılaştırma için bkz. Resim 13)

Resim 4.13. Kazıma tekniğiyle işlenmiş ve bordür içine alınmış erken İslâm dönemine tarihlenen bir kitabe. [RAHIM (2010), s.159.]

Diğer erken tarihli bir mezar taşı da müzeye Halep'ten getirilen muhtemelen Abbasi dönemine ait olan 2521 env.nolu eserdir. Bu eser de taş levha üzerine kitabe şeklinde ancak kabartma tekniğiyle işlenmiştir. (karşılaştırma için bkz. Resim 2 [RAHIM (2010), s.151.])

2501 env.nolu koyun heykeli şeklinde olan mezar taşı ile 2502 env.nolu sanduka, Türk sanatı tarihi açısından oldukça önem arz eden iki eserdir. Zira, Anadolu Selçuklu ya da Beylikler dönemine tarihlenen ve müzeye Afyon Boyalıköy Hânkahı'dan getirilen bu eserler üzerine kabartma olarak kollarında avcı kuş taşıyan süvari tasvirleri işlenmiş olup söz konusu tasvirler Hun ve Göktürk dönemlerine ait kaya resimleri üzerinde görülen süvari tasvirleriyle oldukça paraleldir. Ayrıca, Selçuklu sanatında çok yaygın bir figürlü süsleme geleneği olmasına rağmen figürlü mezar taşlarına nadiren rastlanmakta olup söz konusu iki eser Akşehir ve Konya'da tespit edilen örneklerle birlikte az sayıdaki figürlü mezar taşından ikisidir. (bkz Resim 14)

Resim 4.14. Konya'da bulunan 14. yüzyıla ait kolunda avcı kuş taşıyan bir süvari figürünün tasvir edildiği figürlü mezar taşı. [KARAMAĞARALI (1992), s.3, res.7]

Mezar taşları grubunda ele alınan diğer önemli bir eser grubu da 2536 ve 2537 env.nolu lahitlerdir. Eserler müzeye Halep Enseriye'deki bir türbe yapısından getirilmiştir. Söz konusu türbenin bezemeli demir parmaklıkları da lahitlerle birlikte müzeye nakledilmiştir. Memlûk dönemi, 15. yüzyıl sonlarına tarihlenen eserler palmet tepelikli baş ve ayak şahideleri ve yoğun bezemeleriyle oldukça dekoratif örneklerdir. Ayrıca, eserler üzerinde görülen istifli nesih hat Memlûk döneminin karakteristik üslubunu yansıtmaktadır. (Karşılaştırma için bkz. Resim 15)

Resim 4.15. Kahire Sultan Hasan Türbesi'nde bulunan Sultan Hasan'a ait baş şahidesi; Memlûk dönemi, M. 1384-85 tarihli. [BERCHEM (1894), s.270 no:171]

4.2. Osmanlı Dönemine Ait Eserler

4.2.1. Kitabeler

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde Osmanlı dönemine ait çok sayıda kitabe bulunmakta olup İstanbul'un çeşitli yerlerinden müzeye getirilen bu eserlerin önemli bir kısmı günümüze ulaşamamış yapılara aittir. Kimi zaman bakımsızlık, kimi zaman da yol açma - genişletme çalışması gibi nedenlerle bir yapının yıkılması halinde kitabesi müzeye nakledilmiştir. Bazı kitabelerin ise ait oldukları kurumun mülga olması durumunda bulundukları binadan kasten alınarak müze deposuna kaldırıldıkları anlaşılmaktadır.

4.2.1.1. Ayet, Hadis ve Dua Kitabeleri

Müzedeki Osmanlı dönemine ait dini içerikli kitabeler, 17., 18. ve 19. yüzyıllara ait örneklerden oluşur. Üç yüzyıl gibi uzun bir zaman dilimine yayılmış olmalarına rağmen bu eserlerin biçim ve hat özellikleri bakımından birbirine oldukça paralel olduğu görülmektedir. Bu durum Osmanlı sanat geleneğinin kuvvetini göstermesi bakımından oldukça mühimdir.

Söz konusu kitabelerden en erken tarihlisi 1214 env.nolu ayet kitabesidir. 1617 tarihli eser Fatih Millet Kütüphanesi arkasındaki bir camiden müzeye getirilmiştir. Kırılarak harap hale gelmiş olmasına rağmen genel bütünlüğü bozulmamış olan eser sülüs cami kitabelerin güzel örneklerinden biridir.

Osmanlı dönemine ait dini içerikli kitabeler arasındaki 267 env.nolu kitabeli tepelik, biçim ve süsleme bakımından dikkat çekici bir eserdir. 1766-67 tarihli eser Osmanlı Barok üsluptaki eserlerin erken örneklerinden biri olup armasal formu ve istifli celi sülüs kitabesiyle oldukça başarılı bir sentezin ürünüdür.

Bu grupta ele alınan kitabeler arasında sülüs hatla yazılmamış tek eser 16 env.nolu hadis kitabesidir. Celi talik hatla yazılmış olan bu eser 1788-89 tarihli olup meşhur hattat Mehmed Esad Yesarî imzasını taşımaktadır.

Müzedeki Osmanlı dönemi dini içerikli kitabeler arasında dikkat çekici bir örnek de 280 env.nolu dua kitabesidir. Üç metrelik boyutuyla oldukça ihtişamlı olan eserin sağ ve sol kısımlarında iki cümle halinde istifli celi sülüs kitabe, merkezinde ise Sultan II. Mahmud tuğrası bulunmaktadır. Ne yazık ki eserin orijinal yeri hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Ele alınan dini içerikli kitabeler arasında vakıf ve devlet yapıları dışındaki bir yapıya ait olan tek örnek 2505 env.nolu ayet kitabesidir. 1863-64 tarihli eser, günümüze ulaşamamış önemli bir yapı olan Zeynep Hanım Konağı'na aittir. Oval formlu taş levha üzerine yüksek kabartma tekniği ile işlenmiş kitabe hem istifli celi sülüs yazının hem de taş işçiliğinin son derece başaralı bir örneğidir. Yusuf Suresi 64. ayetin işlendiği kitabe, binanın ve içindekilerin manevi olarak korunması amacıyla yerleştirilmiş olup Topkapı Sarayı'ndaki bazı harem dairelerinde olduğu gibi, sivil mimaride bina girişlerine bu ayetin bulunduğu kitabelerin yerleştirilmesi Osmanlı dönemine ait geleneklerdendir. (bkz. Resim 16)

Resim 4.16. Topkapı Sarayı Haremi, Valide Sultan Dairesi'nde Yusuf Suresi 64. ayetin işlendiği kitabe.

Dini içerikli kitabeler arasında çeşme kitabeleri ayrı bir grup oluşturmaktadır. Zira, yapım tarihleri ne olursa olsun bunlar üzerine Kur'an-ı Kerim'deki suyla ilgili ayetler işlenmiştir. Bu durum Osmanlı çeşmelerinin olmazsa olmaz özelliklerinden olup çeşme kitabelerinde en çok karşılaşılan ayetler Enbiya Suresi 30. ayet ve İnsan (Dehr) Suresi 6. ayettir. Müze taş eserler koleksiyonundaki dini içerikli çeşme kitabeleri arasında yine suyla ilgili ayetler olan İnsan (Dehr) Suresi 18. ve 21. ayetlerin işlenmiş olduğu örnekler de mevcuttur. Ayrıca, 278 env.noya kayıtlı iki adet çeşme kitabesinde olduğu gibi söz konusu ayetlerin birlikte verildiği çeşme örnekleri de bulunmaktadır. (bkz. Resim 17)

Resim 4.17. 1911 tarihli neo-Osmanlı üslubundaki Ayasofya Üçlü Çeşmesi; sağ kanattaki kitabede Enbiya Suresi 30. ayet, sol kanattakinde ise İnsan (Dehr) Suresi 21. ayet yazılıdır.

Müze arşivindeki bilgilere göre Eminönü Hobyar Camii'den getirildiği anlaşılan 1215 ve 1216 env.nolu istifli celi sülüs kitabeler de dini içerikli kitabeler arasında dikkat çeker. 1215 env.nolu eserde ihtiyaç sahiplerine yemek dağıtmanın önemi hakkında bir vecize, 1216 env.nolu eserde ise ekmeğin israf edilmemesi hakkında bir hadis-i şerif işlenmiştir. Çeşme yapılarında suyla ilgili ayetlere yer verilmesinden yola çıkarak bu kitabelerin de bir imaret yapısına ait olduğu düşünülebilir.

4.2.1.2. Yapı Kitabeleri ve Tuğralar

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde Osmanlı dönemine ait çok sayıda yapı kitabesi mevcut olup söz konusu eser grubu 15. yüzyıldan itibaren, 20. yüzyıl başına kadar olan oldukça uzun bir zaman dilimine ait çeşitli örneklerden oluşmaktadır.

En erken tarihli örnek Aksaray Murad Paşa Külliyesi'nin günümüze ulaşamayan 1477-78 tarihli medrese yapısına ait 30 env.nolu kitabedir. Arapça kitabe kareye yakın bir taş levha üzerine istifli sülüs hatla üç satır halinde yazılmış olup satır araları cetvellidir.

Diğer erken tarihli örnekler ise 301 env.noya kayıtlı 1509 tarihli İstanbul surlarının 1509 depreminden sonra tamir edilmesine dair kitabe ile 294 env.noya kayıtlı 1516 tarihli bir türbe kitabesidir. Her iki örnek de Arapça olup kareye yakın taş levhalar üzerine çerçeve içine alınmış satırlar halinde işlenmiştir.

Osmanlı dönemi yapı kitabeleri grubunda 17. yüzyıla tarihlenen eserlerin sayısı daha erken tarihli örneklere kıyasla fazla olup bunların tümünün birbirine oldukça paralel eserler olduğu görülmektedir. Söz konusu örneklerin tümü enine yatık dikdörtgen levhalar üzerine çerçeve içine alınmış satırlar halinde işlenmiştir. Çoğu örnekte kitabe metinleri uzun manzumlar halindedir ve satırları kapsayan çerçeveler şemse motifine benzer şekilde meydana getirilmiştir. Tüm eserler oldukça girift istifli sülüs hatla yazılmıştır. (Orijinal yerinde bulunan dönemin tipik bir örneği için bkz. Resim 18)

Resim 4.18. Eyüp'te 1617-18 tarihli Sadrazam Mehmed Paşa Çeşmesi'nin kitabesi.

Bu yüzyıla ait kitabelerdeki en önemli yenilik daha önceki yüzyıla tarihlenen örneklerin aksine kitabe metinlerinin Arapça yerine Osmanlıca olarak yazılmış olmasıdır. Bu durum kültür tarihi açısından önemli değişim olarak kabul edilebilir. Ayrıca, 17. yüzyıla tarihlenen örneklerde kitabelerin son satırına ebced ile düşülen tarihlerin ayrıca rakamla da yazılmaya başlanmış olması diğer bir yenilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üzerinde 1622 tarihi bulunan 1224 env.nolu çeşme kitabesi 17. yüzyıla tarihlenen diğer örneklerle oldukça tezat bir eserdir. Talik hatla yazılmış ve Mehmet Rıfat Mısrî imzası taşıyan eser kitabe metninde herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte söz konusu çeşmenin 19. yüzyılda tamir edilmesi sırasında yapılmış olmalıdır.

Müzedeki 18. yüzyıla ait Osmanlı yapı kitabeleri sayı bakımından daha büyük bir grubu teşkil etmektedir. Bunların bir kısmı 17. yüzyıla tarihlenen örnekleri takip eden eserler olup istifli sülüs hatla yazılmış ve satırları şemse motifine benzer çerçeveler içine alınmıştır. Ancak, 18. yüzyıla ait kitabelerin önemli bir kısmı daha farklı şekildedir. Bunlar kareye yakın biçimli taş levhalar üzerine talik hatla işlenmiş örneklerdir. Şemse çerçeveli, talik hatla yazılmış örnekler de mevcuttur. Kitabelerin tümü Osmanlıca yazılmış olup bazı örneklerde kitabe metninin oldukça uzun olduğu görülmektedir. Söz konusu eserlerin bir kaçında kitabe alanı dışındaki kısımlara çiçek motifleriyle bezeme yapılmış olup bu durum bir yenilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu gruptaki en dikkat çekici kitabe 1738-39 tarihli 21 env.noya kayıtlı mektep kitabesidir. Sülüs hattı ve satır çerçeveleri bakımından 17. yüzyıl özellikleri gösteren kitabe yapıldığı dönemin sanat anlayışına uygun şekilde son derece bezemeli bir örnektir. Gerek kitabesi, gerekse süslemeleri oldukça ince bir taş işçiliğin ürünü olup sanatsal ve estetik açıdan oldukça başarılı bir eserdir. Tophane Kadiriler Tekkesi bitişiğindeki mektebe ait olduğu anlaşılan bu kitabeye oldukça benzer bir diğer kitabe de aynı tekkedeki Saliha Sultan Çeşmesi'nde bulunmaktadır. (Bkz. Resim 19)

Resim 4.19. Tophane Kadiriler Tekkesi'ndeki 1731-32 tarihli Saliha Sultan Çeşmesi'nin kitabesi.

Bu yüzyıla ait bir diğer dikkat çekici örnek ise 1792-93 tarihli 286 env.noya kayıtlı çeşme kitabesidir. Kitabe kısmının sağ ve sol tarafa eklenen yarım daire silmelerle oval bir çerçevenin meydana getirildiği eser yüzeyi büyük çiçek buketleriyle bezenmiştir. Kitabe Osmanlı Barok üslubunun başarılı örneklerinden biridir.

Müzedeki Osmanlı dönemi yapı kitabeleri arasında 19. yüzyıla tarihlenen kitabeler sayı bakımından en büyük grubu meydana getirmektedir. Bu eserlerde daha önceki yüzyıllara ait klasik yazı ve biçim özelliklerinin neredeyse hiç kullanılmadığı görülür. Örneklerin büyük bir kısmı kareye yakın taş levhalar üzerine talik hatla yazılmış, satır araları cetvelli kitabeler şeklindedir. Ayrıca, kitabeler bulundukları yapının cephe kuruluşuna göre biçimlendirilmiş ve barındırdıkları süsleme unsurları önceki dönemlere kıyasla yoğunlaşmıştır.

19. yüzyıla tarihlenen kitabelerde görülen en önemli yenilik özellikle devlet yapıları ve hanedanla ilgili mimari eserlere ait kitabelerde tuğralara yer verilmeye başlanmasıdır. Kimi örneklerde tuğra, kitabe kısmı ile aynı taş bloğu üzerine işlenmiş; kimilerinde ise ayrı bir taşa işlenerek tepelik şeklinde düzenlenmiştir.

Müzede bulunan taş üzerine işlenmiş en erken tarihli tuğra Sultan III. Selim'e ait olup oval biçimli ayrı bir taşa işlenmiştir. Tuğra, günümüze ulaşamamış bir yapı olan Adilşah Kadın Camii'ne aittir ve anılan caminin talik hatla yazılmış kitabesiyle birlikte 2506 env.noya kayıtlıdır. Bu eser dışında dikkat çekici tuğra uygulamaları Ampir üslupta, oval çelenk içine işlenmiş örnekler olan 1244 env.nolu Sultan II. Mahmud tuğrası ile 1241 env.nolu Sultan Abdülmecid tuğrasıdır. Kaideli bir taş küre üzerine kabartma olarak işlenmiş 2843 env.nolu Sultan Abdülmecid tuğrası da biçim ve işçilik açısından dikkat çeken diğer bir örnektir.

Osmanlı dönemi yapı kitabelerinde 19. yüzyılda karşılaşılan bir diğer önemli yenilik ise sadece kurumların isimlerinin yazılı olduğu kitabelerin ortaya çıkmasıdır. Daha önceki dönemlerde kitabelerin tümü manzum şeklinde çok kısa olmayan metinler halindeyken 19. yüzyılda ilk defa ihdas edilen kurumlara kurumun isminin yazıldığı kitabeler yerleştirilmiştir. Müzedeki 259 env.nolu celi talik hatla "Mektebi-i Feyziye" yazılı eser ile 1238 env.nolu celi sülüs hatla "Takvim-i Vekâyi Matbaası" yazılı kitabeler bu tip kurum kitabelerin örneklerindendir. (Tuğra ve kurum ismi kitabesinin kullanıldığı orijinal düzenleme için bkz. Resim 20)

Resim 4.20. Günümüzde İstanbul Üniversitesi olarak kullanılan Harbiye Nezareti binasının kapısı üzerinde Sultan Abdülaziz tuğrası, "Daire-i Umur-i Askeriyye" ibaresi ve bu ibarenin sağ ve sol tarafında Fetih ve Zafer ayetlerinin yazılı olduğu kitabeler.

1245 env.noya kayıtlı Sultan VI. Mehmed (Vahideddin) tuğrasıyla birlikte Çapa Kız Muallim Mektebi'ne ait olan 1246 env.nolu kitabe de kurum adı yazılı olan örneklerden olup eser üzerine celi sülüs hatla "Dar'ul Muallimatı Aliyye" yazılmıştır. Bu tuğra tepelikli kitabe ile sülüs hatla dört satır halinde yazılmış 1259 env.nolu ayazma kitabesi müzenin 20. yüzyıla tarihlenen yapı kitabeleridir.

Yapı kitabeleri grubunda 20. yüzyıla tarihlenen son örnek ise 281 env.noya kayıtlı Osmanlı Devlet armasıdır. Yüksek kabartma halinde işlenmiş ve başarılı bir taş işçiliği ürünü olan eser 1900-01 tarihli olup Sultan II. Abdülhamid tuğrasını taşımaktadır.

4.2.2. Çeşmeler ve Su Kullanımıyla İlgili Eserler

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi taş eserler koleksiyonundaki çeşmeler ve su kullanımıyla ilgili eserler; çeşme aynaları, su hazneleri, kuyu bilezikleri, duvar çeşmeleri ve bunlara ait parçalardan oluşan bir eser grubudur. Ele alınan örneklerin tümü 18. ya da 19. yüzyıla aittir. Bu eserler de kitabeler gibi orijinal yerlerinden müzeye nakledilmiştir.

Bu grupta en fazla sayıda örneği bulunan eser türü çeşme aynalarıdır. Bunların gerek biçimsel özellikleri, gerekse süslemeleri yapıldıkları dönemin sanatsal üsluplarına uygun bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

18. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen örneklerde palmet tepelikler ile Osmanlı ve İslâm sanatının klasik motifleriyle yapılan bezemeler ortak özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. 1233 env.noya kayıtlı çeşme aynası bu tarz bir eser olup tepelik kısmında yer alan iri palmet dizisinin yanı sıra yüzeyi üzerinde bulunan dekoratif kaş kemer ve etrafındaki lale, servi ağacı ve çarkıfelek motifleriyle oldukça dikkat çekici bir örnektir. Ayrıca, eser üzerine iki satırlık Arapça bir kitabe de mevcuttur. 291 env.noya kayıtlı tümü birbirinin aynı olan üç adet çeşme aynası muhtemelen bir üçlü çeşme ya da duvar çeşmesi bütününe ait parçalar olup bunlar

kıvrık dallar üzerindeki rumilerle bezeli palmet tepelikleriyle 18. yüzyıl çeşmelerinin örneklerindendir.

269 env.nolu çeşme aynası ise 1839-40 tarihli bir örnek olmasına rağmen sivri ve kaş kemerli nişleri ile lotus, palmet ve lale motifleriyle yapılan bezemeleriyle ilk bakışta 18. yüzyıla örneklerini çağrıştırmaktadır. 1248 ve 2325 env.noya kayıtlı çeşme aynaları ise akantus yaprakları ve volüdal kıvrımlı bezemeleriyle 19. yüzyıl Osmanlı Barok üslubunda çeşmelerin karakteristik örneklerindendir.

Orijinal yeri olan Fatih - Şehzadebaşı semtindeki Mahmudiye Çeşme Sokak'tan müzeye nakledilen 247 env.nolu duvar çeşmesi ise müzedeki bu tür eserler arasında en ihtişamlısıdır. 1812-13 tarihli eser Osmanlı Barok üslubundaki çeşmelerin tipik örneklerindendir. Daha önceki yıllarda müze deposunda parçalanmış halde muhafaza edilirken 2010 yılında tümlerenek müze hizmet binasının avlu duvarına yerleştirilmiştir. (Eserin tahrip olmadan önceki hali için bkz. Resim 21)

Resim 4.21. Mahmudiye Çeşmesi'nin 20. yüzyıl başlarında çekilmiş bir fotoğrafı. (Müze Fotoğraf Arşivi)

Çeşmeler dışındaki diğer bir eser grubu da çeşme tekneleridir. Müzedeki bu tip eserlerin yüzeylerinde oldukça dekoratif bezemeler bulunması nedeniyle bunların çeşme yalağı olmadığı anlaşılmaktadır. Bunlar belki bağımsız, belki de bir yapıda duvar eti içerisine hazne fonksiyonu sağlayacak şekilde yerleştirilerek kullanılan ve içme suyu ya da abdest almak için kullanılmak üzere temiz su depolanan hazne fonksiyonunda eserlerdir. (Karşılaştırma için bkz. Resim 22)

Resim 4.22. İstanbul Şehzade Camii haziresinin doğu duvarı üzerinde duvar eti kalınlığı içerisine yerleştirilmiş hazneli çeşme.

305 env.noya kayıtlı ve bir yüzüne vazodan çıkan çiçekler ve servi ağacı motifleri, diğer yüzüne de lale ve afyon kozalağı motifleriyle meydana getirilmiş süslemeler işlenmiş çeşme teknesi bezemeleri açısından oldukça dikkat çekici bir örnektir. Yine aynı tür eserler olan 302 ve 303 env.nolu eserlerin ise gerek yapıldıkları malzeme, gerekse de eyalet üslubu olarak nitelendirilebilecek süslemeleri açısından İstanbul dışına ait örnekler olduğu ve İstanbul'a sonradan getirildikleri ileri sürülebilir.

Müzede kuyu bileziği de mevcut olup 278 env.nolu eser kısa bir silindir halinde ve tek parça olarak işlenmiştir. Üzerine iki satırlık kitabesi bulunan eserin

1810 tarihli olduğu kitabesinden anlaşılmaktadır. Bu tür eserler su kuyularının ağız kısmına yerleştirilerek kuyunun yerinin belirginleştirilmesi ve içeri toprak vb., şeylerin dökülmemesi için yapılmıştır.

4.2.3. Mimariye Ait Parçalar

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ndeki Osmanlı dönemine ait mimari parçalar arasında sütün başlıkları önemli bir eser grubunu teşkil etmektedir. 289, 290 ve 2535 env.nolara kayıtlı söz konusu sütun başlıklarının tümü klasik Osmanlı dönemi, 16. ya da 17. yüzyıllara tarihlenen mukarnaslı tipteki örneklerdir. Bunların bazıları dört yönü mukarnaslı şekilde, bazıları ise ait oldukları mimari yapının kuruluşuna göre tek yönleri düz bırakılmış şekildekidir.

Osmanlı dönemine ait mimari parçalar arasında en önemli grup ise kitabeli kemer alınlığı şeklinde olan eserlerdir. Bunlardan ilki Şeyhülİslâm Yahya Tevfik Efendi Haziresi'ne ait dört adet kemerdir. Bunlardan üçü üzerine Yesarizade Mustafa İzzet ketebeli, celi talik hatla tek satır halinde yazılmış birer hadis-i şerif işlenmiş; bir adedi ise kitabe ya da bezeme işlenmeden bırakılmıştır. Envanter kayıtlarından, söz konusu hazirenin Fatih Pirinççi Sinan Mahallesi'ndeki Yahya Tevfik Efendi Medresesi içerisinde yer aldığı ve medresenin yıkılmış olması nedeniyle söz konusu hazire kemeleri ile hazirede bulunan mezar taşlarının müzeye nakledildiği anlaşılmaktadır. Ele alınan kemerlerle birlikte söz konusu hazireyi büyük oranda ihya etmeye yetecek kadar mezat taşı müze koleksiyonunda mevcut bulunmaktadır.

1253 env.noya kayıtlı dört adet kitabeli kemer alınlığı da aynı türdeki eserlerden oluşan diğer bir gruptur. Her bir kemer alınlığı üzerine talik hatla birer satırlık kitabe işlenmiştir. Kitabe metninden eserlerin Ayşe Sultan tarafından yaptırılan bir sebilin Darüssade Ağası Çuhacı Mustafa tarafından tamir ettirilmesi sırasında yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Ancak eserin orijinal yeri ve banilerinin kimliği tespit edilememiştir.

Diğer bir kitabeli kemer alınlığı örneği ise 2823 env.noya kayıtlı Cağaloğlu Çoban Çavuş Camii'ne ait eserdir. Yapının cümle kapısına ait olduğu anlaşılan alınlık üzerine celi sülüs hatla kelime-i tevhid işlenmiştir. Çoban Çavuş Camii son yıllarda aslına uygun şekilde yeniden inşa edilmiş, ancak kitabeli kemer alınlığı bu yenileme çalışmasında orijinal yerine yerleştirilmemiştir. (Eserin orijinal yerindeki hali için bkz. Resim 23)

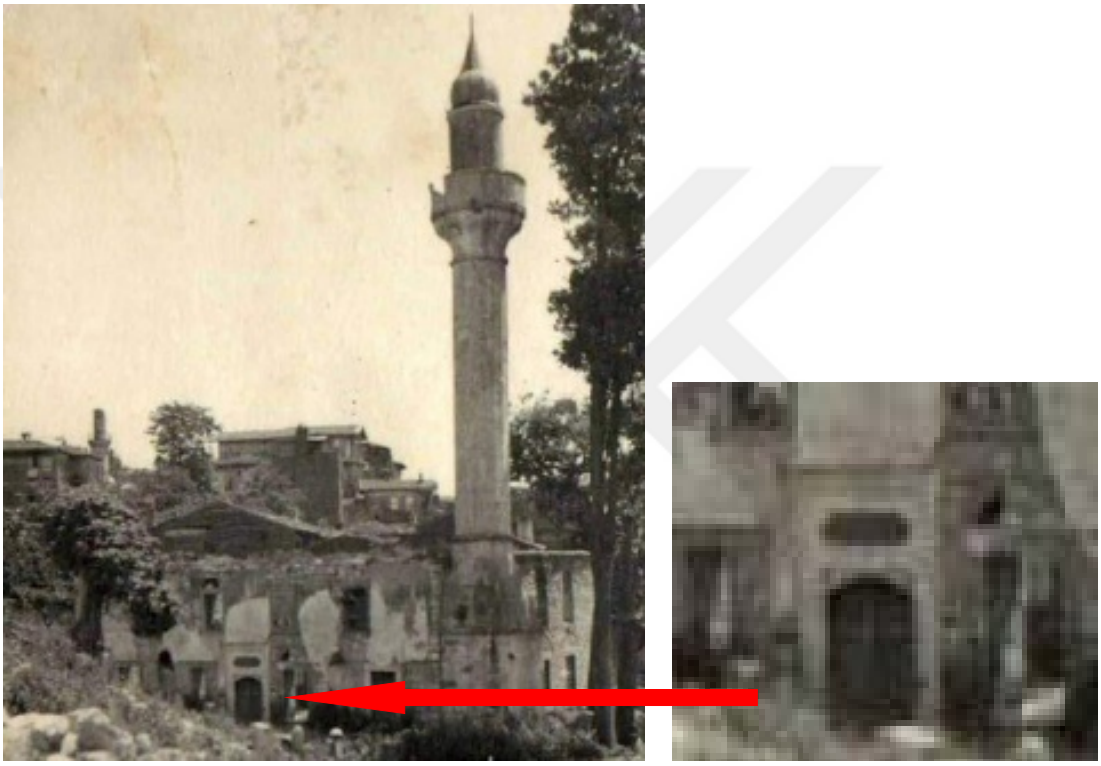

Resim 4.23. Cağaloğlu Çoban Çavuş Camii'nin yıkılmadan önceki halini gösteren 1939 yılında çekilmiş bir fotoğraf. Caminin giriş cephesini gösteren fotoğrafta cümle kapısı üzerindeki söz konusu kitabeli kemer alınlığı görülebilmektedir.

Müzede Osmanlı dönemine ait mimari parçalar arasında lento fonksiyonda olabilecek örnekler de mevcuttur. 292 env.nolu eserler bu türdeki örneklerden biri olup eser bir sıra mukarnas dizisi ve köşelerde yer alan birer rozet ile bezenmiştir. 1234 env.nolu eser de aynı türdeki örneklerdendir. Bu eser de köşelere işlenmiş birer rozetle bezenmiştir.

Osmanlı dönemine ait mimari parçalar arasında bir mihrap ya da cümle kapısı düzenlemesinin ve yahut da bir çeşme yapısının taç kısmını teşkil eden pamlet biçimli eserler de bulunmaktadır. Bunlardan 2469 env.nolu eser, üzerindeki

boyalarının halen mevcut olması; 2470 env.nolu eser ise Telhalef (Suriye) menşeili bir örnek olması bakımından dikkat çekmektedir.

4.2.4. Mezar Taşları

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi taş eserler koleksiyonunda Osmanlı dönemine ait eserler arasında nicelik bakımından en büyük eser grubu mezar taşlarıdır. Mezar taşı örnekleri, 15. yüzyıl ikinci yarısından 20. yüzyıl başlarına kadar uzanan geniş bir döneme yayılmaktadır. Erken tarihli olan mezar taşlarının adedi geç tarihlilere nazaran daha azdır.

Müzedeki 15. yüzyıla tarihlenen Osmanlı mezar taşları sayı bakımından en küçük grup olup ne yazık ki bunların sadece mezar taşı bütününden kırılarak ayrılmış tepelik kısımları mevcuttur. Kırık parça halindeki mevcut eserlerden mezar taşlarının tepelik kısımlarının sivri kemer şeklinde olduğu ve eserlerin iki yüzüne de yazı ve bitkisel düzenlemelerin işlendiği anlaşılmaktadır. Kitabeler istifli sülüs hatla Arapça olarak yazılmıştır. Süslemeler ise rumi motifleri ile hatai motifi olarak da tanımlanabilecek dilimli palmetlerle meydana getirilmiş düzenlemeler şeklindedir. 15. yüzyıla tarihlenen 2332 env.nolu eser alınlık yüzeyine işlenmiş bitkisel süsleme açısından oldukça dikkat çekici bir eserdir. Eserin her iki yüzüne de birkaç detay dışında birbirinin aynı kompozisyon işlenmiş olup rumiler ve dilimli palmetlerle meydana getirilen bu kompozisyon oldukça ince bir tasarım ve taş işçiliğinin ürünüdür. (Osmanlı dönemi 15. yüzyıl mezartaşı karşılaştırma örneği için bkz. Resim 24)

Resim 4.24. Bursa Türk ve İslâm Eserleri Müzesi envanteri 28 numaraya kayıtlı M. 1481-1482 tarihli baş şahidesi. [GÜLGEN (2009) s.38, kat.23]

16. yüzyıla tarihlenen mezar taşları da 15. yüzyıl örneklerine benzer şekilde sivri kemerli şahide tipinde örneklerdir. Bazı örneklerde tepelik kısmı dilimli kemer şeklinde işlenerek hareketlendirilmiştir. Çoğu örnekte mezar taşının iki yüzüne de yazı ve-veya süslemeler işlenmiş olup ön yüze işlenen mukarnas ve köşe sütunceleriyle eserler üzerinde mihrap kısımları meydana getirilmiştir. Bu yüzyıla ait mezar taşı örneklerinde görülen süslemelerde ana unsur rumi motifidir. İri rumi motiflerinin palmet oluşturacak şekilde bir araya getirildiği düzenlemelerin mezar taşlarının kitabe dışındaki bölümlerine yoğun şekilde işlendiği görülmektedir. Kitabeler daima Arapça ve istifli sülüs hatla yazılmıştır.

Müzedeki 16. yüzyıla tarihlenen mezar taşları arasındaki en dikkat çekici örneklerden biri 1220 env.noya kayıtlı eserdir. Kitabesinden 1518 tarihli olduğu anlaşılan eser günümüze oldukça iyi durumda ulaşmıştır. Oldukça ince taş işçiliği ile meydana getirilmiş eser tasarım ve işçiliğin yanı sıra üzerinde bulunan beş köşeli yıldız ve çarkıfelek gibi sembolik motifler açısından da önem arz etmektedir.

Müzedeki 16. yüzyıla tarihlenen önemli mezar taşlarından biri de 229 en.noya kayıtlı baş ve ayak şahidesi olmak üzere iki parça halindeki eserdir. Kitabesi ve envanter kayıtlarından 1518 tarihli ve ünlü alimlerden Akşemseddin-i Veli'nin yeğeni Gıyaseddin Mehmed Efendi'ye ait olduğu anlaşılan eser gerek işçilik ve süsleme özellikleri, gerekse tarihi bir şahsiyete ait olması bakımından önem arz etmektedir. Eser dilimli tepelik düzenlemesi ve mukarnaslı niş kısmı ile 16. yüzyıl mezar taşı sanatının tipik örneklerindendir.

223 envanter numaralı ve 1590-91 tarihli eser ise meşhur hattat Abdullah Kırîmî'ye ait mezar taşı olup müzedeki Osmanlı devrine ait en önemli mezar taşlarından biridir. Zira, söz konusu mezar taşının bizzat Abdullah Kırîmî tarafından ölümünden önce tasarlandığı bilinmektedir. Ayrıca belirtmek gerekirse; eser, yapıldığı dönemin mezar taşlarına göre oldukça farklıdır. Eser dikdörtgen biçimli bir taş levha üzerine istifli sülüs hatla beş satır halinde yazılmış bir kitabe şeklindedir.

16. yüzyıl Osmanlı mezar taşları arasında, işçilik ve süslemeleri bakımından yalın bir örnek olmakla birlikte biçim özellikleri bakımından oldukça dikkat çekici bir eser ise 1500-01 tarihli ve 248 env.nolu mezar taşıdır. Bu eser de yapıldığı dönemin genel mezar taşı tipinden farklı ve erken Osmanlı dönemi Bursa'da bulunan mezar taşları arasındaki serpuşlu şahide örneklerini takip eder niteliktedir. Silindirik bir gövde üzerine yer alan uzunca bir Mevlevi sikkesi şeklinde gerçekleştirilmiş olan eser 17. yüzyıldan itibaren Osmanlı mezar taşı sanatının karakteristik biçimi haline gelecek serpuşlu şahidelerin İstanbul'daki en erken örneklerinden biridir. Ayrıca, kitabesi de Türkçe olan eser, bu açıdan da bir ön örnek olma özelliği taşımaktadır.

Müzedeki 17. yüzyıl Osmanlı mezar taşlarının önceki yüzyıllara ait örneklerden farklılaştığı görülmektedir. Prizmatik veya silindirik gövde üzerine serpuşlu mezar taşı örneklerinin sayısı artmıştır. Ayrıca, erken Osmanlı dönemi mezar taşı tiplerinden olan sadece silindirik bir gövdeden ibaret mezar taşları da mevcuttur. Kitabeler sülüs hatla ve Türkçe olarak yazılmaya başlanmış olup Arapça kitabe örneği yok denecek kadar azdır. Müzedeki bu yüzyıla tarihlenen örneklerde kitabe ve başlıklar dışında herhangi bir süsleme mevcut değildir.

17. yüzyıla tarihlenen mezar taşlarının en erken tarihlisi 2834 env.noya kayıtlı 1614-15 tarihli eserdir. İnce bir silindirik gövde üzerine mücevveze tipinde başlığı mevcut olan eserin başlık ve gövde kısmı arasında gövdeye nazaran daralan bir boyun kısmı mevcut olup söz konusu boyun kısmı serpuşlu mezar taşlarının tümünde görülmektedir.

Müzedeki 17. yüzyıla tarihlenen Osmanlı mezar taşları arasında levha biçiminde ve serpuşsuz şahide örneği de mevcuttur. 2507 env.noya kayıtlı ve 1685-86 tarihli bu eser meşhur hattat Hâfız Osman'ın hocalarından olan Suyolcuzâde Mustafa Eyyûbî'ye ait olması bakımından oldukça önemlidir. Eseri önemli kılan bir diğer özellik ise 18. ve 19. yüzyıl Osmanlı mezar taşlarının karakteristik unsuru olan serlevha kısımlarına yazılı ibarelerden biri olan "Hüve'l-hayyü'l-baki" ibaresinin bu eserde 17. yüzyıl ortaları gibi erken bir tarihte yazılmış olmasıdır.

18. yüzyıla gelindiğinde ise şahide biçimli örneklerin tiplerinde çeşitli değişimler meydana gelmiştir. Yüzyılın başlarına tarihlenen örnekler 17. yüzyılda olduğu gibi prizmatik gövde üzerine serpuşlu başlıklar halinde iken yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren prizmatik gövde üzerinde yer alan kitabe kısımlarının dikdörtgen levha oluşturacak şekilde genişletildiği görülmektedir. Aynı şekilde silindirik gövdeli mezar taşlarının kitabe kısımlarının da levha halinde genişletildiği örnekler mevcuttur. Yine 18. yüzyıl ikinci yarısından itibaren Hüve'l- baki" ya da benzeri ibarelerin yazıldığı serlevha kısımlarının mezar taşlarının genelinde uygulandığı görülür. 18. yüzyılın ikinci yarısında görülen bir değişim de mezar taşlarının süslenmesiyle ilgi olup Avrupa etkisi nedeniyle oldukça yoğun bezemeli mezar taşı örnekleri meydana getirilmiştir. Yüzyılın sonuna gelindiğinde ise baş ve ayak şahideli tekne lahit şeklide ve Avrupa etkili üsluplarla bezeli örnekler yaygınlaşmıştır. Ayrıca, bu yüzyılda kadın mezar taşları; ya hotoz adı verilen kadın başlıkları ya da kemer şeklindeki tepelik düzenlemeleriyle erkek mezar taşlarından farklı şekilde yapılmıştır. Bu yüzyılda da, 17. yüzyılda olduğu gibi kitabeler Türkçe olup Arapça kitabe örnekleri son derece azdır. Kitabelerin önemli kısmı sülüs hatla yazılmış olmakla birlikte bu yüzyıla ait bir yenilik olarak kitabesi talik hatla yazılmış mezar taşı örnekleri de mevcuttur.

Müzedeki Osmanlı dönemi 18. yüzyıla tarihlenen mezar taşları arasında erken tarihli önemli örneklerden biri 1249 env.noya kayıtlı ve 1723-24 tarihli eserdir. Eser, sekizgen gövde üzerinde genişletilmiş kitabe kısmı bulunan, serpuşsuz bir örnek olup gövdeden kitabe kısmına geçiş alt kısımda birer mukarnas, üstte ise pahlarla gerçekleştirilmiştir. Eseri önemli kılan asıl özellik ise mezar taşının dönemin önemli tarih yazarlarından Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa'ya ait olmasıdır.

18. yüzyıl Osmanlı mezar taşlarının tipik örneklerinden biri olarak 1729-30 tarihli ve 116 env.nolu mezar taşı zikredilebilir. Eser prizmatik gövde üzerinde genişleyen kitabelik kısmı ve paşalı tipinde serpuşu ile benzeri çok sayıdaki örneğin erken tarihlilerinden biridir.

1745-46 tarihli ve 67 env.nolu eser ise dönemin tepelik düzenlemeli kadın mezar taşlarının erken ve dikkat çekici örneklerinden biridir. Eser, celi talik hatla yazılmış kitabesi ve önceki dönemlere nazaran oldukça yoğun tepelik süslemeleriyle mezar taşı sanatındaki önemli yenilikleri temsil etmektedir.

1789 tarihli ve 218 env.nolu eserin Avrupa etkili yoğun bezeme anlayışının oldukça üst düzeylere taşındığı dikkat çekici bir örnek olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Üçgen alınlıklı şahide tipindeki bir kadın mezar taşı olan eser Osmanlı Rokoko üslubunun gerek tasarım, gerekse işçilik bakımından son derece başarılı bir örneğidir. Eser üzerinde serlevha kısmını çerçeveleyen kaş kemer gibi Osmanlı ve İslâm sanatının klasik unsurlarıyla birlikte inci dizileri ve akantus yapraklarından oluşan Avrupa sanatı etkili unsurlar bir arada verilmiştir. Eserin süslemeleri arasında görülen kâse içinde meyve motifleri 19. yüzyıl mezar taşlarının ana süsleme unsurlarından biri olacaktır.

Müzedeki 18. yüzyıl Osmanlı mezar taşlarından baş ve ayak şahideli tekne lahit tipinde olanlar arasında en önemli örnek Şeyhülİslâm Yahya Tevfik Efendi'ye ait 1791 tarihli ve 149 env.nolu eserdir. Eserin baş ve ayak şahidesi ile yan kapakları üzerinde birbirini tamamlayan Osmanlı Barok-Rokoko üslubunda süslemeler bulunmaktadır. Neredeyse 2,5 metre yüksekliğe varan büyük boyutlarıyla oldukça

ihtişamlı olan eserin örf tipindeki serpuşu da oldukça büyük boyutludur. Eski Türk geleneklerine göre üst makamlardaki kişilerin serpuşları bulundukları makamın yüceliğine bağlı olarak büyük boyutlu olduğundan, bu kişilerin mezar taşlarına da aynı büyüklükte serpuşlar yapılmıştır.[203] Bu durumda Şeyhülİslâm Yahya Tevfik Efendi'nin baş şahidesinde bulunan serpuşun hayatta iken giydiği serpuşla aynı boyutta olduğu ileri sürülebilir.

Müze taş eserler koleksiyonundaki 18. yüzyıl Osmanlı mezar taşları arasında bulunan börklü yeniçeri mezar taşları önemli bir eser grubunu teşkil etmektedir. Müzede bu tip mezar taşlarından 194, 232, 2835, 2835 ve 2837 env.nolara kayıtlı toplam beş adet eser mevcuttur. Tümü 18. yüzyıl ortalarına tarihlenen söz konusu eserler börk tipindeki başlığın kaşıklık kısımlarındaki işlemeler ile bazılarında görülen remzler dışında birbirine oldukça paraleldir. Ayrıca belirtmek gerekirse, müzede bulunan mezar taşları arasında yeniçerilere ait olduğu kitabesinden anlaşılan ancak başlığı dardağan tipinde olan örneklerin sayısı başlığı börk tipinde olanlara nazaran oldukça fazladır. (Dardağan başlıklı ve bölük remzli bir yeniçeri mezar taşı örneği için bkz Resim 25)

[203] H. Necdet İŞLİ (2009); **a.g.e.**, 22-25.

Resim 4.25. İstanbul Sarıyer İlçesi Demirciköy Mezarlığı'ndaki 25 numaralı yeniçeri mezar taşı. 1765-66 tarihli eserin dardağan tipinde başlığı ve bölük remz'i mevcuttur.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi taş eserler koleksiyonunda bulunan 19. yüzyıl Osmanlı mezar taşlarına gelindiğinde ise bunların Osmanlı dönemine ait mezar taşları arasında sayı bakımından en büyük grubu teşkil ettikleri görülmektedir. Pek çoğu şahide şeklinde olan bu eserlerin 18. yüzyıl mezar taşlarının biçim özelliklerini takip ettikleri görülür. Ancak, baş ve ayak şahideli tekne lahit tipindeki örneklerin sayısı artmıştır. Bu yüzyıla tarihlenen mezar taşlarının kitabeler bakımından da önceki yüzyılı takip ettiği söylenebilir. Tümü Türkçe olan kitabelerde talik hattın daha yaygın kullanıldığı görülmektedir.

19. yüzyıl Osmanlı mezar taşlarının daha önceki yüzyıllardan farklılık gösterdiği durum bunlarda görülen Avrupa etkili süslemelerdir. 18. yüzyıldan itibaren uygulanan Osmanlı barok ve rokoko üslupları 19. yüzyıla tarihlenen örneklerde daha yaygın şekilde uygulanmış, yapıldığı dönemin sanat anlayışına paralel şekilde Ampir üslupta süslenen mezar taşları da meydana getirilmiştir. Söz

konusu üsluplardaki süslemelerin en iyi takip edilebildiği örnekler lahit şeklindeki eserlerdir. Ancak, şahide tipindeki kadın mezar taşlarının da akantus yaprağı ya da üçlü çiçek demeti şeklinde meydana getirilmiş tepelikleriyle Osmanlı barok-rokoko üslubunda süslemeleri bulunan oldukça fazla sayıda örneği mevcuttur.

19. yüzyıl mezar taşı süslemelerinde söz konusu olan bir diğer yenilik ise meyve motifleriyle yapılan süslemelerin yaygınlaşmasıdır. Önceki yüzyılda da mezar taşı süslemelerinde meyve motifleri görülmekle birlikte, 19. yüzyıla tarihlenen örneklerde dallar üzerindeki üzüm salkımları, dalından meyveleri sarkan hurma ağaçları, kâse içerisinde narlar, üzümler, vb. meyveler gibi düzenlemelerin başta kadın mezar taşları olmak üzere pek çok örneğe uygulandığı görülmektedir.

Müzedeki 19. yüzyıl Osmanlı mezar taşları arasında dikkat çekici örneklerden biri 1818-19 tarihli ve 199 env.noya kayıtlı lahit baş şahidesidir. 2,5 metre yüksekliğiyle oldukça ihtişamlı olan eserin büyük bir akantus yaprağı şeklinde düzenlenmiş ve vazodan çıkan çiçek motifleriyle bezenmiş tepelik kısmı Osmanlı barok - rokoko üslubunun mezar taşlarında görülen tipik uygulamalarındandır. Ayrıca, tepelik kısmı merkezine mezar taşının ait olduğu kişinin dini meşrebinin belirtilmesi için “Kadirî gülü” olarak tabir edilen tarikat remzi işlenmiştir. Eserin kitabesi oldukça muntazam talik hatla yazılmış olup gerek hat, gerekse eser üzerindeki süslemeler son derece itinalı bir tasarım ve işçiliğin ürünüdür.

Müze koleksiyonundaki 19. yüzyıl ait Osmanlı mezar taşlarından 306 env.nolu ve 1832 tarihli eser, sadece mezar taşları arasında değil belki de müzedeki tüm eserler arasında en dikkat çekici olanlardan biridir. Akantus yaprağı şeklinde taç tepelik bölümüyle 19. yüzyıl kadın mezar taşlarının tipik örneklerinden biri olan eseri önemli kılan özellik söz konusu eserin doğum sırasında vefat eden bir anne ve bebeği için yapılmış olması ve bu durumun görsel olarak ifade edilmesi için asıl mezar taşı üzerine bütünleşik olarak bir de çocuk mezar taşı yapılmasıdır. Bu örnek Osmanlı mezar taşlarında görülen sembolik anlatımın en naif ve duygusal uygulamalarındandır.

Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi Sultan II. Mahmud döneminde yayınlanan kıyafet nizamnamesiyle kamu görevlilerinin sarık ve kavuk gibi başlıklar giymesi yasaklanmış ve fes tipindeki başlıklar kullanılmaya başlanmıştır. Böylece 19. yüzyıl Osmanlı mezar taşlarında fes tipinde başlığı olan örnekler ortaya çıkmıştır. Kullanılan feslerin tipleri farklı sultanların saltanat dönemlerine göre değişiklikler göstermiştir. Sultan II. Mahmud döneminde Mahmudî, Sultan Abdülaziz döneminde Azizî ve Sultan II. Abdülhamid döneminde de Hamidî adı verilen tipte fesler kullanılmıştır.

Bu tipteki mezar taşlarının müzedeki en erken tarihli örneği Mahmudî tipte fesi bulunan 96 env.nolu ve 1838 tarihli eserdir. Eserin serlevha kısmı üzerine bir ay yıldız motifi işlenmiş olup eser Mahmudî tipte fesi dışında mezar taşının askerlik mesleğine mensup bir kişiye ait olduğu gösteren bu sembol açısından da önem arz etmektedir. Müzedeki Azizî tipte fesi bulunan tek örnek 76 env.nolu mezar taşıdır. 97 env.nolu mezar taşı ise Hamidî tipte fesi bulunan örneklerden biridir. Bu eserle ilgili olarak ayrıca zikredilmesi gereken bir konu ise eserin fes kısmının iki yanına zülüfe benzer unsurların işlenmiş olmasıdır. Kitabe metninden eserin saray hizmetlileri olan Zülüflü Baltacılar'dan bir zata ait olduğu anlaşılmakta olup fesin iki yanındaki uygulamalarla mezar taşı sahibinin mesleği sembolik olarak anlatılmıştır.

5. SONUÇ

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Taş Eserler Koleksiyonu başlıklı bu tez çalışmasında, müzedeki tüm taş eserler dönem ve tür sınırlandırmaları yapılmaksızın kapsam dâhiline alınarak pek çoğu daha önce hiç yayınlanmamış eserlerden oluşan bu önemli koleksiyonun bir bütün olarak yayınlanması ve böylece araştırmacıların koleksiyona erişiminin sağlanması amaçlanmıştır. Osmanlı döneminde açılmış son müze ve Türkiye'deki ilk İslâm sanatı müzesi olan Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nin diğer koleksiyonları gibi, taş eserler koleksiyonu da nitelik ve nicelik açısından yüksek değerlerde ve çok çeşitli dönemlere ait eserleri barındıran bir koleksiyondur. Tezin ilgili bölümlerinde de belirtildiği gibi Müze taş eserler koleksiyonunda; Emevi, Abbasi, Büyük Selçuklu, Artuklu, Anadolu Selçuklu, Anadolu beylikleri ve Memlûk dönemleri ile Osmanlı İmparatorluğu'nun 15. yüzyıldan itibaren sonuna kadar tüm dönemlerine ait eserler bulunmaktadır. Söz konusu eserler ait oldukları dönemlerin çeşitliliği kadar türlerinin de çeşitliliği açısından dikkat çekmektedir. Müze taş eserler koleksiyonunda mimariye ait parçalardan mezar taşlarına, heykellerden kitabelere çok çeşitli türlerde eserler mevcuttur. Tüm bu eserler katalog bölümünde 408 katalog sayfası halinde incelenmiştir.

Müze taş eserler koleksiyonundaki eserlerin dönem ve tür bakımından çeşitliliği, bu önemli koleksiyon üzerinden Türk taş işleme - süsleme sanatının gelişimini takip edebilmeyi mümkün kılmaktadır. Bununla ilgili olarak en dikkat çekici olan konu müze taş eserler koleksiyonundaki hayvan ve insan figürlü eserlerin İslâmiyet öncesi Türk sanatıyla olan bağlantısıdır. Proto-Türk kültür dönemlerinde başlayıp Hun İmparatorluğu ve Göktürk dönemlerinde gelişmiş hale gelen ve Uygur döneminde zirve noktasına ulaşan İslâmiyet öncesi Türk tasvir sanatının yüz tipleri; kıyafet, silah ve takı ayrıntıları; hayvan figürlerinde gövde formları; kanat ve kuyruk detayları ile çizgisel üslup özellikleri gibi temel kaideleri Türk - İslâm sanatı dâhilindeki Karahanlı, Gazneli ve Büyük Selçuklu dönemlerine aksettikten sonra Anadolu'da hüküm sürmüş Artuklu ve Anadolu Selçuklu dönemlerinde de tasvir edilen insan ve hayvan figürlerine uygulanmıştır. Müze taş eserler koleksiyonunda

örnekleri mevcut olan ve tez kapsamında ele alınan Artuklu ve Anadolu Selçuklu dönemlerine ait kabartma ve heykellerde tüm bu özellikler rahatlıkta tespit edilebilmektedir. Bu kuvvetli tasvir geleneğinin Türk sanatında Anadolu Selçuklu dönemine kadar yüzlerce yıldan beri kesintisiz şekilde devam ettiğinin tespit edilmesi tez çalışmasının en önemli sonuçlarından biridir.

Ayrıca belirtmek gerekirse; söz konusu tasvir geleneği bazı temel unsurlarıyla Anadolu Selçuklu döneminden sonra Osmanlı döneminde de devam etmiştir. Bunun en açık örnekleri Osmanlı devri padişah portreleri olup bu portrelerde hükümdar bağdaş kurmuş vaziyette ve elinde bir mendil ya da çiçek tutar vaziyette tasvir edilmiştir. Bu ikonografideki hükümdar tasvirlerinin Hun ve Göktürk dönemlerinden itibaren Osmanlı dönemine kadar devam etmiş olması Türk sanatı ikonografisinin güçlü karakterini açıkça ortaya koymaktadır.

Müze taş eserler koleksiyonunda bu şekilde bir hükümdar tasviri bulunan eser mevcut değildir. Ancak, müze taş eseler koleksiyonunda mevcut olan mezar taşları üzerinden Osmanlı sanatının İslâmiyet öncesi Asya Türk sanatıyla olan bağlantısı rahatlıkla tespit edilebilmektedir. Osmanlı döneminde karakteristik mezar taşı tipi olan başlıklı (serpuşlu) mezar taşlarının, proto-Türk dönemlerden beri Avrasya'nın çok çeşitli bölgelerinde örnekleri meydana getirilen ve ata kültleriyle ilişkili olarak önemli kişileri tasvir etmek üzere yapılan taş babalarla aynı amaçla üretildikleri anlaşılmaktadır. Her ne kadar söz konusu iki taş eser grubu arasında görsel olarak farklılıklar bulunsa da insan heykeli şeklinde meydana getirilen taş babalar ile sembolik anlatım ve antropomorfik özelliklerin görüldüğü başlıklı Osmanlı mezar taşlarının ölen kişiyi spesifik özellikleriyle tasvir etmek üzere üretildiği açıktır. Osmanlı döneminde, bu tipteki mezar taşları 15. yüzyıl başlarından 20. yüzyıl başlarına kadar üretilmiştir. Bu durum Türk mezar taşı sanatındaki sürekliliğin tespit edilmesi bakımından tez çalışmasının çok önemli bir diğer sonucudur.

Türk taş işleme - süsleme sanatındaki süreklilik sadece yukarıda sözü edilen hayvan ve insan tasvirleri açısından geçerli olmayıp bazı mitolojik ve kozmolojik motifler açısından da İslâmiyet öncesi dönemlerden geç Osmanlı dönemine kadar

devam eden kuvvetli bir geleneğinin mevcut olduğu görülmektedir. Bunun en önemli örneği sembolik-mitolojik bir motif olan hayat ağacı düzenlemeleridir. İslâmiyet öncesi dönemde kaya resimlerinden, kurgan buluntularına kadar çok çeşitli unsurlar üzerinde görülen hayat ağacı düzenlemeleri İslâmiyet sonrası dönemde girift bitkisel düzenlemeler halinde taş eserler üzerine yaygın şekilde uygulanmıştır. Bu o denli yaygın bir uygulamadır ki müze koleksiyonunda bulunan Memlûk dönemi taş lahitler üzerinde dahi bu tipte hayat ağacı motifleri görülmektedir. Müze taş eserler koleksiyonunda mevcut olan eserlerden bu geleneğin 19. yüzyılda üretilen Osmanlı mezar taşlarına kadar devam ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, Osmanlı dönemine ait bazı mezar taşı örneklerinde görülen hurma ağaçları ve ağaç motifi şeklinde asma dallarının, hayat ağacı motiflerinin İslâmiyet'teki cennet tasvirlerinin etkisiyle yeniden yorumlanmasıyla ortaya çıktığı ileri sürülebilir.

Çarkıfelek motifi de aynı şekilde Türk taş işleme - süsleme sanatında geç Osmanlı dönemi de dâhil olmak üzere çok çeşitli dönemlere ait örnekler üzerinde görülen ve sanat geleneğindeki sürekliliği gösteren önemli motiflerden biridir. Bu mahiyetteki bir diğer motif de bazı örneklerde beş, bazılarında ise altı köşeli olarak verilen kutup yıldızı (demir kazık) motifleridir. Gerek çarkıfelek, gerekse de yıldız motifleri Osmanlı dönemine kadar mimari süslemeler ve mezar taşları üzerine sıklıkla işlenmiş olup Müze taş eser koleksiyonunda bu motiflerin işlendiği çeşitli örnekler mevcuttur.

Sanattaki süreklilikle ilgili olarak üzerinde durulması gereken diğer önemli bir nokta ise pek çok İslâm ülkesinin sanatında yaygın şekilde görülen ve bitkisel süslemelerde karakteristik süsleme unsurları olan rumi ve palmet motiflerinin İslâm sanatındaki biçimlerinin kaynağının Uygur resim sanatı olmasıdır. Rumi motifi Uygur dönemi duvar resimlerinde hayvan figürlerinin kanatlarının tasvir edilmesi için kullanılmıştır.[204] Bu formdaki rumi motifleri İslâmiyet sonrası Türk sanatında hayvan figürlerinin kanatlarının tasvir edilmesi için kullanıldığı gibi, çeşitli bitkisel düzenlemeler meydana getirecek şekilde bir süsleme motifi olarak da kullanılmıştır.

[204] Bkz. A. Von Le COQ (1922); **Die Buddhistische Spätantike in Mittelasien**, vol3, Germany-Berlin, levha 22.

Ayrıca, İslâm sanatında görülen karakteristik Palmet motifleri de söz konusu rumi motifli düzenlemelerde iki rumi motifinin simetrik olarak birleştirilmesiyle meydana getirilmiştir. Palmet ve lotus gibi motifler tarihteki çok çeşitli medeniyetlere ait sanat eserlerinde çeşitli biçimlerde görülmekle birlikte bunların İslâm sanatındaki uygulamalarının temel kaynağının Uygur resim sanatı olduğu ileri sürülebilir.[205] Söz konusu motiflerin belirtilen biçimlerde uygulandığı çeşitli dönemlere ait pek çok taş eser örneği müze taş eserler koleksiyonunda mevcuttur.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi taş eserler koleksiyonunda örneği mevcut olmamakla birlikte tez çalışmasına yönelik olarak yapılan incelemeler sonucu tespit edilen önemli bir konu da Türk taş işleme - süsleme sanatında görülen geometrik süslemelerin kaynağının Asya'daki ilk Türk - İslâm devletlerinin sanatı olmasıdır. Sadece Türk sanatı değil, tüm İslâm ülkelerinin sanatlarından son derece karakteristik unsurlar olan yıldız motifiyle meydana getirilen geometrik düzenlemeler ile murabba ya da ma'kılî kufi olarak isimlendirilen geometrik kufi hat Asya Türk mimarisinde tuğla kullanımın sağladığı imkân nedeniyle ortaya çıkmıştır. Birim boyutlu tuğlaların geometrik süsleme ya da hat oluşturacak şekilde dizilmesiyle meydana getirilen bu düzenlemeler daha sonraki dönemlerde mimariden, kitap sanatlarına kadar çok çeşitli teknik ve malzemelerle uygulanmıştır. Anadolu Türk satında da bu tarz geometrik düzenlemelerin özellikle mimari süslemelerde taş malzemeyle uygulandığı görülmektedir.

Tez çalışması sonucunda tespit edilen ve üzerinde ayrıca durulması gereken önemli bir konu da Türk taş işleme - süsleme sanatında görülen ve tarihsel süreç içerisinde bir süreklilik arz eden söz konusu figür ve motiflerin taş, alçı, stuko ve duvar resmi gibi farklı malzeme ve tekniklerde aynı biçimlerde gerçekleştirilmiş olmasıdır. Bununla birlikte, söz konusu motif ve figürler farklı malzemelerin yanı sıra mimari parçaları, mezar taşları, çeşme yapıları gibi farklı fonksiyonlardaki eserler üzerinde de aynı biçimlerle uygulanmıştır. Böylece, halkın kültürü ve inanışları sonucu ortaya çıkan Türk sanatında, çeşitli dönemlerde ve çeşitli şekillerde

[205] Uygur dönemi duvar resimlerinde palmet ve lotus motifi uygulamalarını görmek için bkz. A. Von Le COQ (1913); **Chotscho**, Germany-Berlin, levha 35.

dış etkiler görülmekle birlikte, gelenekselleşmiş uygulamaların esas unsuru teşkil ettiği, bunların kültürel bir işaret olarak elde mevcut olan malzemeler ne olursa olsun meydana getirilen çeşitli türlerdeki eserler üzerine uygulandığı anlaşılmaktadır. Sanatsal geleneğin kuvvetini gösteren bu durum, aynı zamanda; çok geniş Avrasya coğrafyasında proto-Türk kültür dönemlerinden Osmanlı döneminin sonuna kadar devam eden yüzlerce yıllık sanatsal sürekliliğin mevcudiyetini de açıklamaktadır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Taş Eserler Koleksiyonu başlıklı bu tez çalışmasında Türk taş işleme ve süsleme sanatının gelişimi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda müzede bulunan çeşitli türlerdeki taş malzemeden yapılmış eserler 408 katalog sayfası halinde verilmiştir. Bunların büyük bir çoğunluğu daha önce hiç yayınlanmamış eserlerdir. Bu bağlamda, tez çalışmasının spesifik olarak taş işleme - süsleme sanatı hakkında çalışma yapan araştırmacıların yanı sıra koleksiyonda mevcut mezar taşı ve yapı kitabeleri nedeniyle tarih ve mimarlık tarihi disiplinlerindeki araştırmalara da katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Tez kapsamında ele alınan eserlerin sayısının fazlalığı ve tezin ana konusunun geniş Avrasya coğrafyasında hüküm sürmüş çok çeşitli devletlerin sanatlarıyla ilgili olması nedeniyle ele alınan eserlerin malzeme nitelik ve kaynakları ile bu malzemelerin işlenmesinde kullanılan tekniklerin oluşum ve gelişimi kapsam dâhiline alınamamıştır. Bu nedenle, bu tez çalışmasını takiben Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Taş Eserler Koleksiyonu hakkında malzeme ve teknik konularını ele alan bir çalışmanın yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

6. KAYNAKLAR

ABBOTT, Nabia (1939), **The Rise of the North Arabic Script and its Kur'anic Development, with a Full Description of the Kur'an Manuscripts in the Oriental Institute**, The University of Chicago Oriental Institute Publications, Volume 50, Chicago.

ABOUSEIF, Doris Behrens (2001); "Kalavun Külliyesi Maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 24, 228-229.

ACAR, Şinasi (2002); "Bir Kitabenin Düşündürdükleri", **VI. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları 19, İstanbul, 327-328.

ACAR, M. Şinasi (2004); **Ünlü Hattatların Mezarları**, İstanbul.

ACAR, M. Şinasi (2006); **İstanbul'un Son Nişan Taşları**, Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul.

ACUN, Hakkı (2010); **Türk Kültüründe Taşlar**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

AKALIN, Şehabettin (1958); "Mi'mar Dalgıç Ahmed Paşa", **Tarih Dergisi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Eylül 1958, 9, 13, 71-80.

AKKAYA, M. Şükrü (1943); "Uygur Türklerini ve Kültürlerini Tanıyalım", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 1, 3, 75-86.

AKSOY, Özgünay (1968), **Osmanlı Devri İstanbul Sıbyan Mektepleri Üzerine Bir İnceleme**, Akgün Matbaası.

AKSU, Hatice (2008); "Rokoko maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 35, 159-160.

ALPARSLAN, Ali (1989); "Ali B. İlyâs Ali maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2, 400. (tek sayfalık madde)

ALTUN, Ara (1978); **Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisinin Gelişmesi**, İstanbul.

ALTUN, Ara (1991); "Artuklu Sanatı maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 3, 418-419.

ALTUN, Ara (1996); "Gazneliler maddesi mimari bölümü", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 13, 484-486.

APA, Gülay (2007); **Osmanlı Dönemi Selâtin Cami Minberleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

ARTUK, İbrahim (1973); "Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa", **Tarih Dergisi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Mart 1973, 27, 123-132.

ASHER, Catherine B. (1992); **The New Cambridge History of India - Architecture of Mughal India**, Cambridge University Press, I, 4.

ASLANAPA, Oktay (1984); **Türk Sanatı I-II**, Kervan Yayınları, 2. Basım, İstanbul.

ASLANAPA, Oktay (1999); **Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi, 5. Basım, İstanbul.

AŞGIN, Sait (2003); "Hadıkatü'l-Vüzerâ Üzerine Bir İnceleme", **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, 14, 145-161.

ATASOY, Nurhan (1992); "Barok maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 5, 81-83.

ATASOY, Nurhan (2012); **İbrahim Paşa Sarayı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Sanat Eserleri Dizisi 485, Ankara.

ATIL, Esin (1981); **Renaissance of Islam Art of the Mamluks**, Smithsonian Institution Press, Washington.

AYVERDİ, Samihâ (2006); **İki Âşinâ**, Kubbealtı Neşriyat No:104.

BABAYEV, Seferali ve öte. (2014); "Kafkasya'nın Açık Hava Müzesi: Gemikaya", **İRS Miras Dergisi**, 9, 2014 (128), 10-18.

BAER, Eva (1965); **Sphinxes and Harpies in Medieval Islamic Art: An Inconographical Study**, The Israel Oriental Society Oriental Notes and Studes No.9.

BAŞ, Gülsen (2006); **Diyarbakır'daki İslâm Dönemi Mimarisinde Süsleme**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.

BAŞ, Gülsen (2012); "Mardin'de Türk Dönemine Ait Bilinmeyen Bir Mezar ve Mezar Taşları" **BİLİG**, Bahar 2012, 61, 31-46.

BAŞKAN, Seyfi (2000); "The Ottomans in 18th and 19th Century, European Art, Turquerie and Orientalism", **The Great Ottoman-Turkish Civilisation**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 4, 792-805.

BAYRAKAL, Sedat (2007); **Erken Osmanlı Dönemi Minberleri (1300-1500)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

BERK, Süleyman (2012); **İstanbul'un 100 Hattatı**, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul.

Berchem, Max van (1894); **Matériaux pour un Corpus inscriptionum Arabicarum**, Institut français d'archéologie orientale du Caire.

BERKLİ, Yunus (2007); **Erzurum ve Erzincan Çevresinde Görülen Koyun, Koç ve At Biçimli Mezar Taşları ve Sanat Tarihindeki Yeri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum.

BERKLİ, Yunus (2012); "Azerbaycan Bakü'de Bulunan İnsan Heykel Biçimli Mezar Taşları ve Orta Asya-Azerbaycan-Anadolu İlişkisi", **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**, 61, 27-42.

BLAIR, Sheila S. (1998); **Islamic Inscriptions**, New York University Press, New York.

BOMBACI, Alessio (1959); "Summary report on the Italian Archaeological Mission in Afghanistan. Introduction to the Excavations at Ghazni", **East and West**, Vol. 10, No. 1/2 (MARCH-JUNE 1959), 3-22.

BOMBACI, Alessio (1963); "Gazne'deki Kazılara Giriş", **Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri I**, çev. Doğan Türker, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanatı Tarihi Enstitisü Yayınları: 1, 537-560.

BOSTANCIOĞLU, Salim (2003), **Üsküdar Dergâhları**, Yayına Hazırlayan Prof. Dr. Ahmet Yüksel ÖZEMRE, Üsküdar Belediyesi.

BRAND, Michael - LOWRY, Glenn D. (1985); **Akbar's India: Art from the Mughal City of Victory**, The Asia Society Galleries, New York.

BULUT, Nazlıgül; KOCAIŞIK, Dilruba (2010); **Fatih'in Kayıp Çeşmeleri - 1**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi KUDEB, İstanbul.

BUNİYATOV, Ziya Musa (1991); "Azerbaycan maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 4, 317-322.

C. Clermont-Ganneau (1887); "Notes d'épigraphie et l'histoire Arabes," **Journal Asiatique** (e serie IX avril-mai-juin), 297-427.

ÇANDARLIOĞLU, Gülçin (2004);**Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü: Çin Kaynakları ve Uygur Kitabelerine Göre**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

ÇAYCI, Ahmet (2002); **Anadolu Selçuklu Sanatında Gezegen ve Burç Tasvirleri**, Kültür Bakanlığı, Ankara.

ÇETİN, Mahmut (2012); "Buz Kayıkları" maddesi, **Dersaadet Sözlüğü**, İTO yayınları.

CLOT, Andre (2005); **Kölelerin İmparatorluğu Memlûklerin Mısır'ı**, çev. Turhan Ilgaz, Epsilon Yayınları, İstanbul.

ÇOBANOĞLU, Ahmet Vefa (2007); "Osmanlılar maddesi - Mimari Dönemler bölümü", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 33, 580-589.

ÇOBANOĞLU, Ahmet Vefa (2012); Ulucami maddesi Divriği Ulucamii bölümü, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 42, 95-96.

ÇOBANOĞLU, Ahmet Vefa (2013); "Zengîler - Mimari Maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 44, 272-274.

ÇORUHLU, Yaşar (1988); **Anadolu Selçukluların Taş Tezyinatında Orta Asya ile Bağlantılar**, M.S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ÇORUHLU, Yaşar (1990); "İslâmiyet'in Kabulünden Sonraki Asya Türk Sanatı'nda Hayvan Üslubunun İzleri", **Doğu Türkistan'ın Sesi**, 7/26, 11-15.

ÇORUHLU, Yaşar (1991); "Kültigin'in Baş Heykelinin İkonografik Bakımdan Tahlili", **Mimar Sinan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Aralık, 1, 1, 118-138.

ÇORUHLU, Yaşar (1993); "İslâmiyetten Önceki Türk Sanatı'nda Hayvan Mücadele Sahneleri", **Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar**, Güner İnal'a Armağan, Ankara, 117-141.

ÇORUHLU, Yaşar (1995); **Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi**, Seyran Yayınevi, İstanbul.

ÇORUHLU, Yaşar (1999); "Kurgan ve Çadırdan (Yurt) Kümbete ve Türbeye Geçiş", **Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu**, 18-20 Aralık 1998, ASM İstanbul, İstanbul, 47-62.

ÇORUHLU, Yaşar (2000); "Türk-Çin Sanatı İlişkileri", **Çin Simgeleri Sözlüğü Ek Bölümü**, yaz. Wolfram Eberhard, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 355-388.

ÇORUHLU, Yaşar (2001-a); "Göktürk Sanatında Dini Nitelikli Heykeller ve Tasvirler", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, 2000, T.D.K. Basımevi, Ankara, 95-146.

ÇORUHLU, Yaşar (2001-b); "At ve Koç/Koyun Şekilli Mezartaşlarının Sembolizmi", **Toplumsal Tarih Dergisi**, 94, Ekim, 35-42.

ÇORUHLU, Yaşar (2002); "Göktürk Sanatı", **Türkler**, 4, Ankara, 91-99.

ÇORUHLU, Yaşar (2002); "Göktürk Devri Kaya Resimlerine Bir Bakış", **XIV Türk Tarih Kongresi**, Bildiriler, III, Ankara, 513-524.

ÇORUHLU, Yaşar (2002); **Türk Mitolojisinin Anahatları**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 99.

ÇORUHLU, Yaşar (2003); "Göktürk Heykellerinin Özellikleri", **Üçüncü Bin Yılın Eşiğinde Türk Uygarlığı: Dünü-Bugünü-Yarını**, 2-3 Ekim 2000, kongre bildirileri, Bişkek, 153-168.

ÇORUHLU, Yaşar (2006) "Göktürk Devrinden Bazı Heykeller Üzerine Düşünceler", **IX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu**, 21-23 Nisan 2005 Bildiriler (Ed. H. Gündoğdu v.d.), Erzurum, 171-188.

ÇORUHLU, Yaşar (2006); "Türk Sanatındaki İnsan Figürlerine Ellerinde Tuttukları Nesneler Açısından Bir Bakış", **Sanatta Anadolu-Asya İlişkileri: Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı'ya Armağan**, Sanatta Anadolu-Asya İlişkileri Sempozyumu, 6-7 Mart 2003, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

ÇORUHLU, Yaşar (2007); **Erken Devir Türk Sanatı**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

ÇORUHLU, Yaşar (2014); **Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi**, Kömen Yayınları, Konya.

ÇORUHLU, Yaşar (2016); **Eski Türklerin Kutsal Mezarları Kurganlar**, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

DEMİRCİ, Mustafa (2009), "Samerra Maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 36, 70-71.

DEMİRİZ, Yıldız (1979); **Osmanlı Mimarisinde Süsleme I - Erken Devir (1300-1453)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

DEMİRİZ, Yıldız (2004); **İslâm Sanatında Geometrik Süsleme**, Yorum Sanat Yayıncılık, İstanbul.

DEMİRKOL, Ali Serkander (2011), "Taş Eserler", **Türk ve İslam Eserleri Müzesi**, Bilkent Kültür Girişimi Yayınları, İstanbul, 74 - 85.

DENKNALBANT, Ayşe - ÇOBANOĞLU, Ahmet Vefa (2009); "Selçuklular Maddesi - mimari bölümü", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 36, 393-397.

DEVLET, Nadir (1987), "İslâmiyet'i Resmen Kabul Eden İlk Türk Devleti: İdil-Bulgarları", **Büyük İslâm Tarihi**, İstanbul, 9, 313-341.

DİŞÖREN, N. Esra (1994), "Mehmed Paşa Camii", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, İstanbul, 5.

DOLUKHANOV, Pavel (1998); **Eski Ortadoğu'da Çevre ve Etnik Yapı**, çev. Suavi AYDIN, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

E. HERZFELD (1956); **Inscriptions et monuments d'Alep**, Tome 1, Vol. 2, Cairo.

ELDEM, Ethem (2005); **İstanbul'da Ölüm Osmanlı-İslâm Kültüründe Ölüm ve Ritüelleri**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul.

ELİAÇIK, Muhittin (2012), "Şeyhülislâm Bahâî Mehmed Efendi'nin Manzum Fetvâları", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 31, 1-20.

Erdem YÜCEL (1980); "Türk İslâm Eserleri Müzesi", **Sanat Dünyamız**, 7, 20, İstanbul, Eylül 1980, 25-29.

ERDMANN, Kurt (1963); "Die Beiden Türkischen Crabsteine im Türk ve Islam Eserleri Müzesi in Istanbul", **Beitraege zur Kunstgeschichte Asiens - In Memoriam Ernst Diez**, Istanbul, 121-130.

ERUZ, A. Fulya (2004); "Memlûkler - Sanat Maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 29, 97-100.

ESEMENLİ, Deniz (1990); **Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ESİN, Emel (1967); "Türk Sanatı Tarihinde Karahanlı Devrinin Mevkii", **VI. Türk Tarih Kongresi Tebliğler**, Ekim 1961, Ankara, 100-130.

ESİN, Emel (1978); **İslâmiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi ve İslâm'a Giriş**, Türk Kültürü El Kitabı II, cild 1-b'den ayrı basım, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.

ESİN, Emel (1979); “Türk Buddhist Resim Sanatının Tarihçesi”, **I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Tebliğler: 3. Türk Sanatı Tarihi**, (15-20 Ekim 1973 İstanbul), İstanbul, 696-758.

ESİN, Emel (1982); “Bezeklik Külliyesi’nde Dokuzuncu Tapınak”, **Türkiyemiz**, Haziran 1982, 37, 1-6.

EYİCE, Semavi (1972); “İstanbul'un Ortadan Kalkan Bazı Tarihi Eserleri”, **Tarih Dergisi**, 26, 129-164.

EYİCE, Semavi (1995); “Empire maddesi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 11, 159-163.

FRASER, Marcus ve KWIATKOWSKI, Will (2006); **Ink and Gold - Islamic Calligraphy**, Museum für Islamische Kunst Berlin, Sam Fogg, London.

GEDİK, Ahmet (2005); **Candaroğulları Beyliği Mimarîsinde Celî Yazı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

GENÇ, Reşat (2002); **Karahanlı Devlet Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul.

GEORGE, Alain (2010), **The Rise of Islamic Calligraphy**, Saqi Books, London.

GLÜCK, Heinrich (1925); Eine Seldschukische Sphinx im Museum Von Konstantinopel, “**Jahrbuch der Asiatischen Kunst**”, Klinkhardt & Biermann, 2-2, 123-127.

GONNELLA, Julia (2014); "Stone cenotaph", **Discover Islamic Art**, Museum With No Frontiers (www.discoverislamicart.org).

GÖRÜR, Muhammet (1999); **Beylikler Dönemi Mimarisinde Taş Süslemeler (1300-1435)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

GÜLGEN, Hicabi (2009); **Osmanlı Mezar Taşlarının Bursa ve Civarındaki İlk Örnekleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

GÜNDOĞDU, Hamza (2006); “Nahçıvan'dan Figürlü Bir Mezar Taşının Düşündürdükleri”, **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, 16, 49-57.

GÜRÜN, Tülay (1974); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi ve Vakıflar Müzesi'ndeki Taş Kitabeler**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul.

HALİLOV, Toğrul (2013); "Nahçıvan'ın Eski Sanat Alanı Taş İşleme", **Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 9, 279-291;

HASKAN, Mehmet Nermi (2001), **Yüzyıllar Boyunca Üsküdar**, Üsküdar Belediyesi Yayınları, I, İstanbul.

İNAL, Mehmet Kemal (1957); **Son Hattatlar**, Maarif Vekaleti, Ankara.

İŞLİ, H. Necdet (2006); **Yeniçeri Mezartaşları**, Turkuaz Yayınları, İstanbul.

İŞLİ, H. Necdet (2009); **Osmanlı Serpûşları**, İstanbul 2010 Kültür Başkenti Yayınları, İstanbul.

KANAT, Cüneyt (2012); "Tomanbay Maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, 41, 236-237, Ankara.

KANSU, Şevket Aziz (1991); **İnsanlığın Kaynakları ve İlk Medeniyetler**, I, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

KARADAŞ, Celalettin (2008); "Suyolcuzâde Mustafa Eyyûbî'nin Mushafı", **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi**, Erzurum, 21, 113-121.

KARAMAĞARALI, Beyhan (1992); **Ahlat Mezar Taşları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

KAYA, Erkan (2012); **Ayasuluğ Bölgesinde Bulunan Beylikler Devri Mezar Taşları ve Kitabeleri**, Zinde Yayınevi, İstanbul.

KAZAN, Hilal (2007); **15. ve 16. Asırlarda Osmanlı Sarayının Sanatı Himayesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

KERAMETLİ, Can - GÜVEMLİ Zahir (1974); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, Ak Yayınları, İstanbul.

KERAMETLİ, Can (1966); "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde Erken İslâm Devrine Ait Kitabeler," **Şarkiyat Mecmuası**, VI, İstanbul, 19-34.

KINLI, Süleyman (2007); **Hat ve Hattâtân'da Osmanlı Hattatları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

KIRIMTAYIF, Süleyman (1996); **15. ve 19. Yüzyıllar Arasında Osmanlı Saray Sanatı Teşkilatı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin (1993); "Azerbaycan ve Anadolu'da Türkistan'dan Gelen Eski Millî-Gelenek: Kabirtaşı Olarak Kullanılan Koyun ve At Heykelleri", **Vakıf Haftası Dergisi**, 10, 133-160.

KNAUER, Elfriede R. (1979); "Marble Jar-Stands from Egypt", **Metropolitan Museum Journal**, 14 (1979), 67-101.

KOCH, Ebba (2005); "The Taj Mahal: Architecture, Symbolism, and Urban Significance", **Muqarnas Volume 22**, Brill, 128-149.

KOÇYİĞİT, Fazilet (2013); **Lale Devri İstanbul Çeşmeleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Kollektif (2010); **Ab-ı Hayat Geçmişten Günümüze İstanbul'da Su ve Su Kültürü**, Sergi Kataloğu, İstanbul.

Enver KONUKÇU (1991); "Bâbürlüler maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 4, 400-404.

KONYAR, Basri (1936); **Diyarbekir Tarihi: Tarihi, Kitabeleri, Yıllığı**, Ulus Basımevi, 2, 19-20, resim 13.

KOPRAMAN, Kazım Yaşar (1989); **Mısır Memlûkleri Tarihi Sultan al-Malik al-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri: (1412-1421)**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara

KORN, Lorenz (2007); "Einige Abbasidische Inschriften aus der Gazira",**Istanbuler Mitteilungen**, IstMitt 57, 2007, s.675-704.

KUBAN, Doğan (1954); **Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme**, Pulhan Matbaası, İstanbul.

KUBAN, Doğan (1965); **Anadolu Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları**, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

KUBAN, Doğan (1999); **Divriği Mucizesi**, İstanbul.

KUBAN, Doğan (2001); **Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

KUBİLAY, Ayşe Yetişkin (2005), "19.Yüzyıl Batılılaşma Döneminden Bir Görüntü: İstanbul'daki Kışla Yapıları (Genel Bir Değerlendirme)", **Afife Batur'a Armağan**, İstanbul, Literatür Yayıncılık, 91-99.

KURAN, Abdullah (1977); "Eighteenth Century Ottoman Architecture", **Studies in Eighteenth Century Islamic History**, Londra, 303-327.

KURAT, Akdes Nimet (1961); "Bulgar maddesi" **İslâm Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2, 781-796.

KURTBİL, Zeynep Hatice (2005); "Minber maddesi - Anadolu Selçukluları ve Osmanlılar bölümü", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 30, 103-106.

KÜHNEL, Ernst (1938); **Die Sammlung Türkischer und İslâmischer Kunst in Tschinili Köschk**, Berlin.

KÜHNEL, Ernst (1938); **İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Şaheserler**, 3, Berlin.

LAQUEUR, Hans-Peter (2010); **Hüve'l-Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları**, çev. Selahattin Dilidüzgün, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

LEAKEY, Louis S. B. (1988); **İnsanın Ataları: Yontma-taş Devriyle İnsanın Köken ve Evrimi Konusunda Bilinenlerin Bir Özeti**, Çev. Güven Arsebük, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

LOWRY, Glenn D. (1987); "Humayun's Tomb: Form, Function, and Meaning in Early Mughal Architecture", **Muqarnas Volume IV**, Brill, 133-148.

MADHOK, Punam (2010); "Christian–Islamic Relations in the Court Art of Mughal India", **International Journal of the Arts in Society**, 4, Illinois, 67-78.

MELLAART, James (1988), **Yakındoğu'nun En Eski Uygarlıkları**, çev. Bilgi ALTINOK, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

MENDEL, Gustave (1914); **Catalogue des sculptures grecques, romaines et byzantines**, En Vente Au Musée Impérial, Constantinople.

MERÇİL, Erdoğan (1991); "Anadolu Beylikleri Maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 3, 138-139.

MERÇİL, Erdoğan (1996); "Gazneliler maddesi" **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 13, 480-484.

MUSTAFAYEV, Arif (2014); "Karabağ'da Geleneksel Taş İşlemeciliği", **İRS Miras Dergisi**, 9, 2014 (128), 42-47.

MÜLAYİM, Selçuk (1982); **Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler: Selçuklu Çağı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

MÜLAYİM, Selçuk (1989); "Selçuklu Sanatında İnsan Figürünün İkonografik Kaynağı", **Antalya 3. Selçuklu Semineri Bildiriler**, 10 – 11 Şubat 1989, İstanbul, 91-103.

MÜLAYİM; Selçuk (1991); "Anadolu Beylikleri maddesi sanat bölümü", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 3, 141-143.

MÜLAYİM, Selçuk (1994); "Kuzeyde Geyik Kültü ve Hayvan Üslubu'nun Doğuşu", **Sanat Tarihi Dergisi**, VII, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 163-184.

MÜLAYİM, Selçuk (1999); **Değişimin Tanıkları - Ortaçağ Türk Sanatında Süsleme ve İkonografi**, İstanbul.

Nasiri-Moghaddam (2004); **L' archéologie Française en Perse et les Antiquités Nationales (1884-1914)**, Connaissances et savoirs, Paris.

NATH, R. (1997); **Mughal sculpture: Study of stone sculptures of birds, beasts, mythical animals, human beings, and deities in Mughal architecture**, New Delhi, A.P.H. Publications.

OKLADNİKOV, Aleksei Pavlo (1959); **Ancient Population of Siberia and its Cultures**, The Peabody Museum, Cambridge, Massachusetts.

OKLADNİKOV, Aleksei Pavlo (2000); **Tarihin Şafağında İç Asya: Erken İç Asya Tarihi**, Çev. A. Şenel, İletişim Yayınları, İstanbul.

OTTO-DORN, Katherina (1959); "Türkische Grabsteine mit Figurenreliefs aus Kleinasien", **Ars Orientalis**, III, 63-76.

OTTO-DORN, Katharina (1978); "Figural Stone Reliefs on Seljuk Sacred Architecture in Anatolia", **Kunst des Orients**, Vol. 12, H. 1/2 (1978/1979), 103-149.

ÖGEL, Bahaeddin (1988); **İslâmiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi: Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

ÖGEL, Semra (1962); "Selçuklu Sanatında Çift Gövdeli Aslan Figürü", **BELLETEN**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 103 - Temmuz 1962, XXVI, 529-538.

ÖGEL, Semra (1966); **Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

ÖGEL, Semra (1999), "18 ve 19. Yüzyıl Osmanlı Sanatında Taş Üzerinde Cennet İmgelerinden Örnekler", **Sanat Tarihi Defterleri**, İstanbul, 3, 73-91.

ÖLÇER, Nazan [ve öte.] (2002); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, Akbank Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul.

ÖLÇER, Nazan (2005); "The Seljuks and Artuqids of Medieval Anatolia", **Turks a Journey of a Thousand Years**, Royal Academy of Arts, London, 103-145.

ÖNEY, Gönül (1968); "Artuklu Devrinden Bir Hayat Ağacı Kabartması Hakkında", **Vakıflar Dergisi**, VII (1968), İstanbul, 117-120.

ÖNEY, Gönül (1969); "Anadolu Selçuk Mimarisinde Arslan Figürü", **Anadolu**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, 1969, 13, 1-64.

ÖNEY, Gönül (1984); "Gazneli Saray Süslemelerinin Anadolu Selçuk Saray Süslemelerine Akisleri", **Arkeoloji - Sanat Tarihi Dergisi**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, III, İzmir, 123-132.

ÖNEY, Gönül (1990); "Mısır'da Osmanlı Mimarisi'nin Sentezi", **Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi**, V, İzmir, 139-148.

ÖNEY, Gönül (1992); **Anadolu Selçuklu Mimari Süsleme ve El Sanatları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

ÖNEY, Gönül (2001); "Selçuklu Figür Dünyası", **Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 401-418.

ÖNGE, Yılmaz - öte. (1978), **Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

ÖZBEK, Yıldıray (2000); "Amasya Mehmet Paşa Camii'nin Minberi", **Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri,** 4-7 Kasım 1997 Ankara, Ankara, 2, 413-420.

ÖZBEK, Yıldıray (2002); **Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme (1300 - 1453)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ÖZCAN, Abdülkadir (1998); "Hezarpâre Ahmed Paşa", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, XVII, 301-302.

ÖZEROL, Nazmi (2011), "XVIII. Yüzyıl Şâirlerinden Şeyhülislâm Yahyâ Tevfîk Efendi Hayatı, Sanatı ve Eseri", **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Nisan2011, 5, 1-8.

PANCAROĞLU, Oya (2005); "The Seljuks of Iran and Their Successors 950-1250", **Turks a Journey of a Thousand Years**, Royal Academy of Arts, London, 71-102.

RAHIM, Mohamed (2010); "Arabic Epitaphs from the Near East", **The Aura of Alif The Art of Writing in Islam**, Munich, 148-159.

SAFADI, Yasin Hamid (1978), **Islamic Calligraphy**, Thames and Hudson, London, 1978.

SARI, Nil; Kurt, U.E (2009); "Üsküdar Miskinler Tekkesi", **Üsküdar Sempozyumu IV**, 365-390.

SAYAN, Yüksel; ÇAĞLITÜTÜNCİGİL, Ersel (2006); "Bakü - Bayıl Kalesi (Kasrı) ve Kitabeleri Hakkında", **Sanat Tarihi Dergisi**, XV/2, Ekim 2006, 49-71.

SERİN, Muhittin (2003), **Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.

SEVİN, Necla Arslan (2002), "19. Yüzyıl Osmanlı Başkentinde Polis Teşkilatı ve Karakol Binaları", **Türkler Ansiklopedisi**, XV, 395-399.

SIMITH, Wincent A. (1919); "An alabaster relief bust of Shah-Jahan", **Bulletin van den Nederlandschen Oudheidkundigen Bond**, 12 (1919), 170-172.

SOURDEL-THOMINE, Janine (1972); "Selçuklular Devrinde Halep Kufi Yazısı", **Tarih Dergisi**, çev. Zeynep Kerman, 26, 85-96.

SÖYLEMEZ, Mehmet Mahfuz (2010); "İlk Dönem İslâm Toplumunda Gayrimüslimlerin Yeri: Haklar ve Hoşgörü", **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 22, 99-124.

SÜMER, Faruk (2009); "Selçuklular Maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 36, 365-371.

ŞAHİN, Seracettin (2009); **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi: Emevilerden Osmanlılara 13 Asırlık İhtişam**, Kaynak Yayınları, İstanbul.

ŞAHİN, Soner (2009); **Değişim Sürecinde Osmanlı Mimarlığı III. Ahmed ve I. Mahmud Dönemi (1703-1754),** Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

ŞAHİNOĞLU, Metin (1977); **Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazının Dekoratif Eleman Olarak Kullanılışı**, Türk Eğitim Vakfı, İstanbul.

TALBOT RICE, Tamara (1961); **The Seljuks in Asia Minor**, London.

TANIŞIK, İbrahim Hilmi (1943), **İstanbul Çeşmeleri I: İstanbul Ciheti**, Ankara.

TANIŞIK, İbrahim Hilmi (1945), **İstanbul Çeşmeleri II: Beyoğlu ve Üsküdar Cihetleri**, Ankara.

TANMAN, Baha (1998); "Hüsâmeddin Uşşâkî Tekkesi maddesi", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, 18, 515-517.

Tanman, M. Baha (1994), "Murat Paşa Külliyesi", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, VI, İstanbul, 518-519.

TAŞAĞIL, Ahmet (2000), "İdil Bulgar Hanlığı Maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 21, 472-474.

TEKİN, Talat (1988); **Tuna Bulgarları ve Dilleri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

TEKİN, Talat (1988); **Volga Bulgar Kitabeleri ve Volga Bulgarcası**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara.

TEKİN, Talat (1998); **Orhon Yazıtları - Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk**, Simurg Yayınları, İstanbul.

TUNCER, Akın (2005), **Osmanlı Seraskeri Binası ve Seraskeri Köşkleri Dekorasyonu Üzerine Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.S.G.S.Ü, İstanbul.

ÜNAL, Mehmet Ali (2011); "Evliya Çelebi'ye Göre Bir Osmanlı Veziri: Seydi Ahmed Paşa", **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 10, 1-24.

ÜNVER, Süheyl (1978); "XIV. Asırda Anadolu'da Selçukluların An'anesine Bağlı Mezar Taşları Üzerine", **Vakıflar Dergisi**, XII, Ankara, 15-26.

WELCH, Stuart Cary (1978); **Imperial Mughal Painting**, George Braziller Incorporated.

WHITEHOUSE, David - WHITEHOUSE, Ruth (1975); **Archaeological Atlas of the World**, Thames & Hudson.

YALDIZ, Marianne (2005), "Central Asia 600-1000", **Turks a Journey of a Thousand Years,** Royal Academy of Arts, London, 41-70.

YAMAN, Bahattin (2008); **Osmanlı Saray Sanatkârları 18. Yüzyılda Ehl- i Hıref**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

YAZICI, Nesimi (1983); **Takvim-i Vekayi Belgeler**, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara.

YAZICI, Nesimi (1992); **İlk Türk-İslâm Devletleri Tarihi**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.

YENİŞEHİRLİOĞLU, Filiz (1982); "16. Yüzyıl Osmanlı Dönemi Yapılarında Görülen Mimari Süsleme Programlarında Mimar Sinan'ın Katkısı Var mıdır?", **Mimarlık**, TMMOB Yayınevi, Ankara, 82/5-6, 29-35.

YETKİN, Şerare (1969); "Yeni Bulunmuş Figürlü Mezar Taşları", **Selçuklu Araştırmaları Dergisi**, I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 150-156.

YİĞİT, İsmail (1991); **Memlûkler**, Siyasi-Dinî-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi Serisi 7. Kitap, Kayıhan Yayınları, İstanbul.

7. EKLER

Ek-1 Envanter Numaraları Dizini

Env.No.	Kat.No.	Env.No.	Kat.No.	Env.No.	Kat.No.	Env.No.	Kat.No.
1	368	45	247	89	285	130	402
2	231	47	236	90	228	131	409
3	212	48	342	91	340	132	224
5	196	49	244	92	407	133	397
6	197	50	229	94	284	134	250
7	289	51	260	95	365	135	213
8	343	52	349	96	364	136	233
9	258	53	353	97	391	137	294
11	241	54	243	98	198	138	346
13	217	55	375	99	282	139	319
14	214	56	366	100	226	141	245
15	218	57	267	101	240	142	373
16	75	58	371	102	298	143	295
17	394	59	390	103	110	144	325
18	126	60	382	104	111	145	310
19	206	61	230	105	248	146	362
20	347	62	222	107	262	147	398
21	103	63	259	108	367	148	406
22	147	64	386	109	393	149	274
23	138	65	223	110	288	150	350
24	341	67	225	111	220	151	278
26	109	68 - 69	406	112	215	152	286
27	207	70	221	113	354	153	361
28	131	71	401	114	257	154	269
29	132	72	348	115	283	155	336
30	87	74	301	116	211	156	290
31	316	75	383	117	389	157	302
32	318	76	399	118	254	158	360
34	404	77	374	119	255	159	293
35	296	78	234	120	317	160	356
36	345	79	338	121	209	161	357
37	355	80	344	122	246	162	369
38	300	81	385	123	331	163	370
39	204	82	264	124	320	165	314
40	205	83	239	125	387	166	315
41	263	84	297	126	388	167	279
42	203	86	339	127	253	168	280
43	400	87	216	128	238	169	352
44	410	88	287	129	377	170	273

Env.No.	Kat.No.	Env.No.	Kat.No.	Env.No.	Kat.No.	Env.No.	Kat.No.
171	271	215	242	262	90	1212	91
174	281	216	266	263	105	1213	76
175	272	217	395	264	128	1214	71
178	396	218	268	265	139	1215	83
179	277	219	334	266	98	1216	84
180	303	221	72	267	74	1217-1218	119
181	304	222	141	268	95	1219	208
182	276	223	117	269	161	1220	184
183	292	224	118	271	127	1222	190
184	275	227	376	272	99	1223	186
185	351	229	185	273	140	1224	97
186	291	230	200	274	129	1225	112
187	408	232	252	275	122	1226	79
188	261	233	192	276	135	1227	23
189	174	234	312	278	86	1228	125
190	175	235	372	280	80	1230	169
191	176	236	270	281	153	1231	120
192	177	237	337	282	381	1232	180
193	330	238	335	283	106	1233	154
194	232	239	313	284A	249	1234	170
195	251	240	363	284B	403	1235	149
196	326	241	378	285	123	1236	150
197	327	242	191	286	108	1237	164
198	328	244	265	287	159	1238	142
199	332	245	188	288	311	1239	121
200	333	246	256	289	167	1240	85
201	305	247	160	290	168	1241	151
202	306	248	183	291	155	1242	134
203	307	249	136	292	171	1244	148
204	308	250	219	294	89	1245	145
205	309	252	102	295	392	1246	144
206	329	253	92	296	358	1248	162
207	379	254	101	298	201	1249	210
208	380	255	130	299	82	1250	114
209	321	256	146	300	165	1251	124
210	322	257	100	301	88	1252	405
211	323	258	116	302	158	1253	179
212	324	259	137	303	157	1254	133
213	384	260	104	305	156	1255	94
214	299	261	73	306	359	1256	96

Env.No.	Kat.No.	Env.No.	Kat.No.	Env.No.	Kat.No.
1257	93	2487	51	2545	36
1258	78	2488	48	2550	22
1259	143	2500	30	2551	31
1260	195	2501	65	2552	27
2270	37	2502	66	2553	32
2271	53	2505	81	2554	33
2272	54	2506	113	2555	24
2318	10	2507	199	2823	178
2319	181	2509	8	2834	193
2320	56	2510	9	2835	237
2321	52	2511	1	2836	235
2322	189	2512	2	2837	227
2323	115	2513	5	2838	194
2324	68	2514	25	2842	107
2325	163	2516	6	2843	152
2326	55	2517	3		
2327	20	2518	12		
2328	11	2519	13		
2329	77	2520	7		
2330	21	2521	64		
2331	17	2522	4		
2332	182	2523	58		
2394	38	2524	59		
2434	39	2525	60		
2437	57	2526	61		
2444	40	2527	62		
2455	202	2528	63		
2465	26	2529	18		
2468	49	2530	14		
2469	172	2531	16		
2470	173	2532	15		
2472	41	2533	19		
2475	67	2534	187		
2478	42	2535	166		
2479	50	2536	69		
2480	43	2537	70		
2481	44	2540	28		
2482	45	2541	29		
2484	46	2542	34		
2486	47	2543	35		

Ek-2 Eserlerin Orijinal Yerlerini Gösteren Haritalar

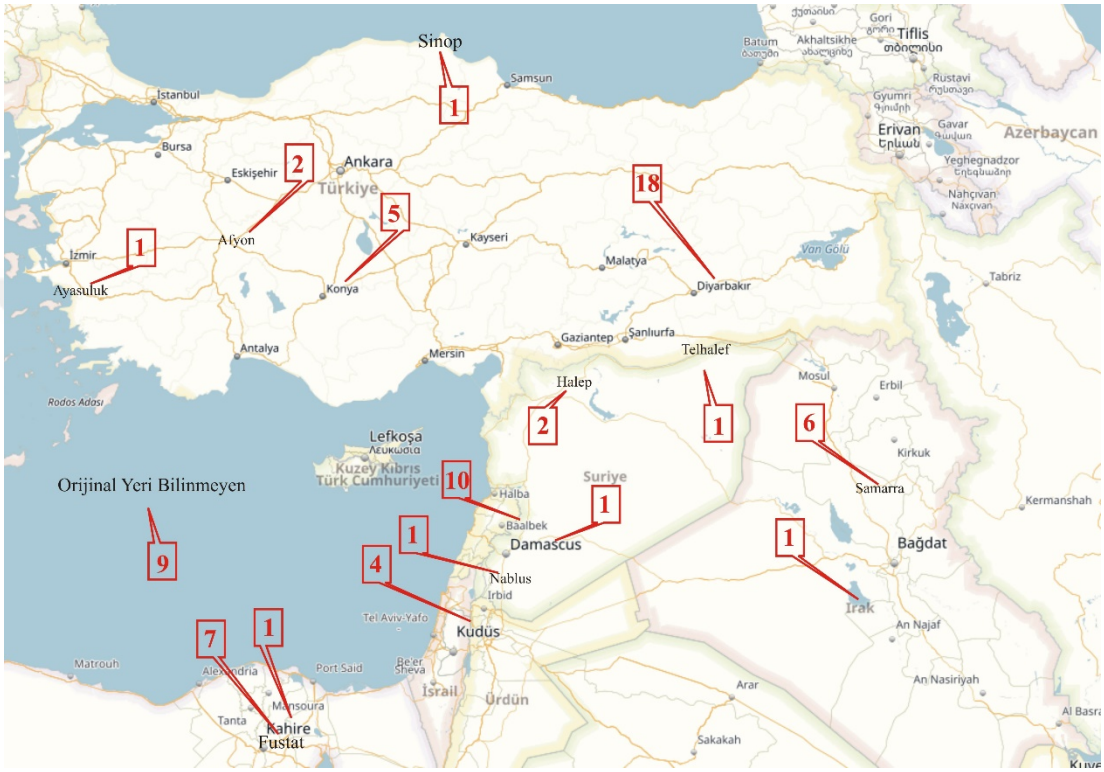

Ek-2.a. Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Dönemine Çağdaş Diğer Kültür Çevrelerine Ait Eserlerin Adetlerine Göre Orijinal Yerlerini Gösteren Orta Doğu Haritasi
(Haz. M. Murat BOZCU)

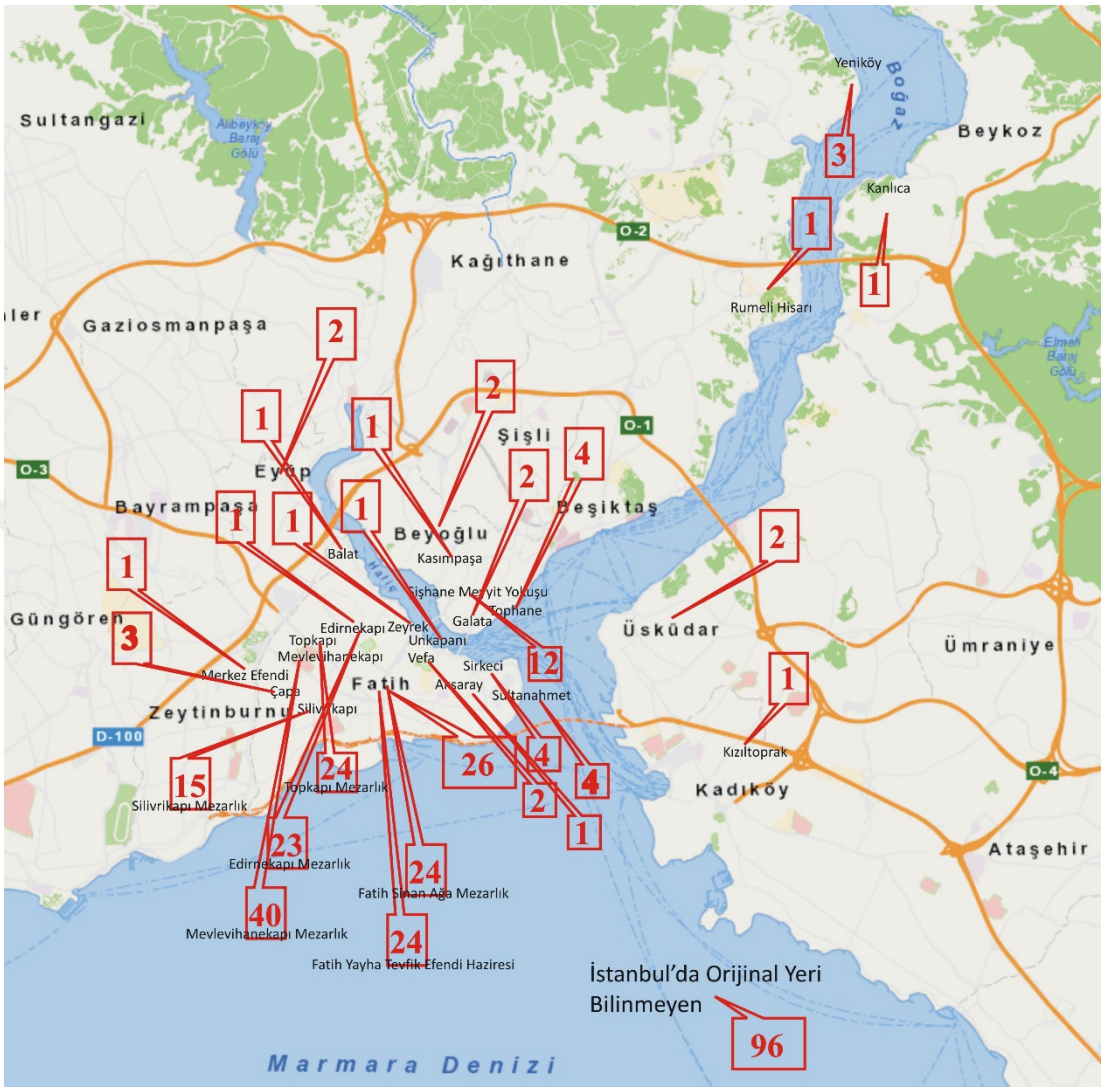

Ek-2.a. Osmanlı Dönemine Ait Eserlerin Adetlerine Göre Orijinal Yerlerini Gösteren İstanbul Haritası

(Haz. M. Murat BOZCU)

8. ÖZGEÇMİŞ

Mustafa Murat BOZCU, 1979 yılında Burdur'da doğdu. 1990 yılında Burdur Anadolu Lisesi'nde başladığı orta öğrenimini 1997 yılında tamamladı. 2000 yılında Mimar Sinan Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü'nde lisans eğitimine başladı.

2004 yılında lisans diplomasını aldı ve bunu takiben aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk-İslâm Sanatları Programı'na yüksek lisans eğitimi için kaydoldu. Hazırladığı "Erken Dönem Osmanlı Camilerinin Cephe Kuruluşları ve 15. Yüzyıl İstanbul Cami Mimarisine Etkileri" başlıklı tez ile yüksek lisans eğitimini 2007 yılında tamamladı. Söz konusu yüksek lisans tezi 2013 yılında Ankara Üniversitesi tarafından yayınlanan Sanatsal Göstergeler başlıklı kitapta "Giriş Cephelerinin Kuruluşları Bakımından Sultan II. Mehmed Devri İstanbul Camileri" başlığı ile makale olarak yayınlanmıştır.

Mustafa Murat BOZCU, 2007 yılından buyana Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda görev yapmaktadır. Söz konusu göreviyle ilgili olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı'na sunmak üzere 2010 yılında hazırladığı "Burdur İlinde Türk Mimarisi: Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Eserleri" başlıklı uzmanlık tezi 2013 yılında Burdur Ticaret ve Sanayi Odası tarafından aynı başlıkla kitap olarak yayınlanmıştır.

Mustafa Murat BOZCU, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndaki görevini 2010 yılından bu yana Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde sürdürmekte olup İstanbul'daki müzecilik çalışmalarının yanı sıra Burdur İli ve çevresinde bulunan Türk mimari eserlerinin tespit ve yayınlanmasına yönelik çalışmalarını da devam ettirmektedir.